

Π Ι Ν Α Ξ.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Κ.

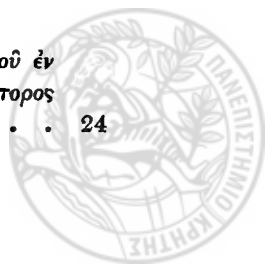
Πρόδος τῶν Τούρκων ἐν τῇ Ἀνατολικῇ Ἑλλάδι καὶ κυρί-
ευσις τῆς πόλεως καὶ τοῦ φρουρίου Λεβαδείας.—
Συγκρούσεις κατ' ἐκεῖνα τὰ μέρη.—Εἰσβολὴ τοῦ
Ὁμέρπασα Βρυώνη εἰς Εὐβοίαν καὶ Ἀττικὴν.—
Λύσις τῆς πολιορκίας τῆς ἀκροπόλεως Ἀθηνῶν.—
Ἀποτυχία τῆς εἰς Κάρυστον ἐκστρατείας τῶν Ἑλ-
λήνων 1

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΚΑ.

Συνάθροισις τουρκικῶν στρατευμάτων ἔξωθεν τοῦ Κουσαν-
τασίου καὶ παθήματα τῶν Χριστιανῶν κατοίκων τῆς
πόλεως ταύτης καὶ τῶν πέριξ.—Πλοῦς τοῦ τουρκικοῦ
στόλου ἐπὶ τὴν Σάμον καὶ ἀποτυχούσα ἀπόβασις.—
Ἐμφανισμὸς τοῦ ἑλληνικοῦ στόλου ἐν τῷ μεταξὺ
Σάμου καὶ Ἀσίας πορθμῷ, καὶ ἐμπρησμὸς ἐννέα
φορτηγῶν πλοίων τουρκικῶν.—Ματαίωσις τῆς τουρ-
κικῆς ἐκστρατείας.—Πόλεμος Τουρκίας καὶ Περσίας 16

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΚΒ.

Τὰ μεταξὺ Ῥωσσίας καὶ Τουρκίας.—Ἀναχώρησις τοῦ ἐν
Κωνσταντινουπόλει πρέσβως τοῦ αὐτοκράτορος
Αλεξάνδρου 24

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΚΓ.

Παράδοσις Μονεμβασίας.—Μετάβασις τῶν ἐν Ἀρκαδίᾳ
Τούρκων εἰς Νεόκαστρον καὶ παράδοσις αὐτοῦ . . . 53

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΚΔ.

Τριπολιτσὰ καὶ πολιορκία αὐτῆς.—Μάχη Βασιλικῶν.—
Ἐμφανισμὸς τουρκικοῦ στόλου κατὰ τὰ παράλια
τῆς Πελοποννήσου.—Δύσις τῆς πολιορκίας Κορώνης.
—Συμβάντα ἐν Καλαμάτᾳ καὶ περὶ τὰς Πάτρας.—
Καταστροφή Γαλαξειδίου.—Ναυμαχία ἔμπροσθεν
Ζακύνθου.—Διαγωγή τοῦ μεγάλου ἄρμοστοῦ πρὸς
τοὺς λαοὺς τῶν Ἰονίων νήσων.—Ἀλωσις Τριπο-
λιτσᾶς.—Δευτέρα εἰσβολὴ Τούρκων εἰς Σφακιά καὶ
ἄφιξις εἰς Κρήτην τοῦ Μιχαὴλ Ἀφεντούλη ὡς ἀρ-
χηγού 62

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΚΕ.

Σχεδιασθεῖσα καὶ μὴ ἐνεργηθεῖσα ἐκστρατεία τοῦ Κολο-
κοτρώνη εἰς Πάτρας.—Ἀναχώρησις ἐκ τῆς Ἀνατο-
λικῆς Ἑλλάδος τῶν τουρκικῶν στρατευμάτων.—Εἴσο-
δος τῶν Ἑλλήνων εἰς τὴν πόλιν τῶν Ἀθηνῶν.—Δη-
μογεροντικὸν σύστημα πρὸ τῆς ἐπαναστάσεως.—
Ἀλέξανδρος Μαυροκορδάτος, Θεόδωρος Νέγρης καὶ
ἄλλοι ἔξωθεν ἐλθόντες Ἕλληνες.—Σύστασις κεντρι-
κῶν Ἀρχῶν τῆς στερεᾶς Ἑλλάδος καὶ τῆς Πελοπον-
νήσου.—Συνάθροισις τῶν πληρεξουσίων ἐν Ἀργεῖ.—
Ἑλληνοαλβανικὴ συμμαχία καὶ λύσις αὐτῆς . . . 100

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΚΣΤ.

Ναύπλιον καὶ ἀτυχὴς ἀπόπειρα ἐφόδου.—Τὰ κατὰ τὰς
Πάτρας συμβάντα.—Φόνος Ἀντώνη Οἰκονόμου.—
Μετάβασις τῶν πληρεξουσίων εἰς Πιάδαν παρὰ τὴν
Ἐπίδαυρον.—Παράδοσις τῆς Κορίνθου 120

λικὴν Ἑλλάδα.—Ἀτυχῆ κινήματα εἰς ἄλωσιν Ζητου-
νίου καὶ Πατρασικίου.—Ἐκστρατεία Μαυροκορ-
δάτου εἰς Δυτικὴν Ἑλλάδα.—Τὰ κατὰ τὴν Κρήτην
μετὰ τὴν ἐκεῖ ἄφιξιν τοῦ Ἀφεντούλη μέχρι μαῖου,
καὶ θάνατος Βαλέστου 205

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΛΒ.

Τὰ μεταξὺ Ἀρείου πάγου καὶ Ὀδυσσέως.—Φόνος Νούτσου
καὶ Παλάσκα.—Ἀνάκλησις Ὑψηλάντου.—Ὀργὴ τῆς
κυβερνήσεως κατὰ τοῦ Ὀδυσσέως 222

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΛΓ.

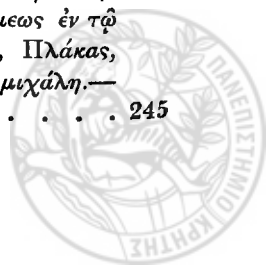
Παράδοσις τῆς ἀκροπόλεως Ἀθηνῶν. 231

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΛΔ.

Ἐξοδος τῶν προκρίτων τῆς Πελοποννήσου εἰς τὰς ἐπαρ-
χίας ἐπὶ στρατολογία.—Σύστασις βουλευτικῆς ἐπι-
τροπῆς.—Βάπτισις Μωαμεθανῶν.—Σύμβασις περὶ
παραδόσεως Ναυπλίου.—Ἰδιαιτέρα καὶ μυστικὴ αἴ-
τησις ἀγγλικῆς προστασίας ὑπὲρ τῆς Πελοποννήσου.
—Λύσις πολιορκίας Πατρῶν 237

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΛΕ.

Ἐκστρατεία Ἀλβανῶν εἰς Σοῦλι.—Πτώσις αὐτοῦ καὶ
ἀποκλεισμός Κιάφας.—Ἐκστρατεία ὑπὸ τὸν Μαυ-
ροκορδάτον πέραν τοῦ Μακρυνόρους.—Φθορὰ τῆς
ὑπὸ τὸν Πασάνον μικρᾶς ναυτικῆς δυνάμεως ἐν τῷ
ἀμβρακικῷ κόλπῳ.—Μάχαι Κομποτίου, Πλάκας,
Φαναρίου, καὶ θάνατος Κυριακούλη Μαυρομιχάλη.—
Μάχη τοῦ Πέτα 245

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΔΣΤ.

Εκστρατεία ὑπὸ τὸν Μαχμούδπασαν Δράμαλην εἰς τὴν Ἀνατολικὴν Ἑλλάδα καὶ τὴν Πελοπόννησον καὶ ἀποτυχία αὐτῆς.—Τὰ κατὰ Εὐβοίαν καὶ Κρήτην . . . 265

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΔΖ.

Τὰ μετὰ τὴν μάχην τοῦ Πέτα κατὰ τὴν Δυτικὴν Ἑλλάδα μέχρι τῆς πολιορκίας Μεσολογγίου καὶ ἡ ἐν τοῖτοις παράδοσις τῆς Κιάφας 295

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΔΗ.

Συγκρούσεις κατὰ ξηρὰν ἔμπροσθεν Ναυπλίου.—Ναυμαχία ἐν τῷ ἀργολικῷ κόλπῳ καὶ ἀνάπλους τοῦ τουρκικοῦ στόλου.—Ἐμπρησμός δικρότου ἐν Τενέδῳ.—Παράδοσις Ναυπλίου 307

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΛΘ.

Τὰ κατὰ τὸν Ὀδυσσεά.—Αὐτοκέλευστος ἐν Ἀθήναις συνέλευσις τῆς Ἀνατολικῆς Ἑλλάδος μετὰ τὴν ἐκεῖθεν διάβασιν τοῦ Δράμαλη.—Τὰ κατὰ τὸν Ἀρείον-πάγον.—Κατηγορία τοῦ Ἰωάννου Λογοθέτου μέλους τοῦ νομοτελεστικοῦ ἐπὶ πολιτικῷ ἐγκλήματι.—Νέα εἰσβολὴ ἐχθρῶν ὑπὸ τὸν Κιοσέ-Μεχμέτπασαν εἰς τὴν Ἀνατολικὴν Ἑλλάδα καὶ ἀναχώρησις αὐτῶν . . . 326

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Μ.

Περιγραφή Μεσολογγίου καὶ πολιορκία αὐτοῦ.—Ἀποτυχία τῆς ὑπὸ τὸν Βρυώνην ἐκστρατείας εἰς Δυτικὴν Ἑλλάδα 339

ΙΣΤΟΡΙΑ

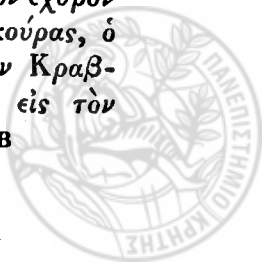
ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΕΩΣ.

1821.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Κ.

Πρόδος τῶν Τούρκων ἐν τῇ Ἀνατολικῇ Ἑλλάδι καὶ κυρίως τῆς πόλεως καὶ τοῦ φρουρίου Λεβαδείας.—Συγκρούσεις κατ' ἐκεῖνα τὰ μέρη.—Εἰσβολὴ τοῦ Ὁμέρπασα Βρυώνη εἰς Εὐβοίαν καὶ Ἀττικὴν.—Λύσις τῆς πολιορκίας τῆς ἀκροπόλεως Ἀθηνῶν.—Ἀποτυχία τῆς εἰς Κάρυστον ἐκστρατείας τῶν Ἑλλήνων.

ΔΙΑΤΡΙΨΑΝΤΕΣ δὲ οἱ Τούρκοι ὀκτὼ ἡμέρας ἐν Γραβιᾷ μετέβησαν εἰς Βοδωνίτσαν· οἱ δὲ περὶ τὸν Ὀδυσσεᾶ κατέλαβαν τὸ ἐπὶ τῆς εἰς Λεβαδείαν ὁδοῦ χωρίον, Καστράκι, διότι πρὸς ἐκεῖνο τὸ μέρος ᾤδευαν οἱ πασάδες. Προτιθέμενοι δὲ οἱ Ἕλληνες πάντοτε νὰ ματαιώσωσι τὴν τουρκικὴν ταύτην ἐκστρατείαν, δέον ἔκριναν, ἐν ᾧ οἱ περὶ τὸν Ὀδυσσεᾶ κατεῖχαν τὸ Καστράκι, οἱ ἄλλοι ὀπλάρχηγοι νὰ κτυπήσωσιν ἐκ δευτέρου τὸ Πατρατσίκι καὶ ν' ἀναγκάσωσι τὸν ἐχθρὸν νὰ στραφῇ εἰς τὰ ὀπίσω. Καὶ ὁ μὲν Γκούρας, ὁ Σκαλτσᾶς καὶ ὁ Σαφάκας, ὀπλάρχηγος τῶν Κραββάρων, ἔχοντες οἱ τρεῖς 1200 συνήλθαν εἰς τὸν

Ἄετον ἄνωθεν τοῦ Πατρατσικίου ἐπὶ τῆς Οἴτης ἵνα πέσωσιν ἐκεῖθεν εἰς τὴν πόλιν, συνεννοηθέντες καὶ μετὰ τοῦ Μήτσου Κοντογιάννη. Ἄλλ' οἱ Πατρατσικιώται Τοῦρκοι, μαθόντες τὴν ἐκεῖ ἄφιξίν των, ἐξεστράτευσαν ὑπερδισχίλιοι διὰ νυκτὸς ἀπροσδοκῆτως ὑπὸ τὸν Ντελιχαφέζον, καὶ ἀπέκλεισαν τοὺς περὶ τὸν Σκαλτσᾶν καὶ τὸν Γκούραν· ἀκούσας ὁ Σαφάκας, ὅστις ἔτυχε νὰ ἦναι ἐστρατοπεδευμένος ὀλίγον ἀπώτερον τῶν ἄλλων, τὸν αἰφνίδιον τουφεκισμόν ἔτρεξεν, ἔλυσε τὸν ἀποκλεισμόν καὶ ἔδωκεν εὐκαιρίαν τοῖς συναδέλφοις του νὰ φύγωσιν ἀβλαβεῖς. Τοιοιουτρόπως ἐματαιώθη τὸ σχέδιον τοῦ ἀντιπερισπασμοῦ.

Διαμείναντες δὲ οἱ πασαδες ἡμέρας τινὰς ἐν Βοδωνίτση ἐστράτευσαν πρὸς τὴν Λεβαδείαν. Τέσσαρας ὥρας ἀπέχει τῆς Βοδωνίτσης τὸ Καστράκι, ὅπου ἦσαν οἱ περὶ τὸν Ὀδυσσεά. Οἱ Τοῦρκοι, πρὶν προχωρήσωσιν, ἠθέλησαν νὰ διασκορπίσωσι τοὺς ἐκεῖ· οὗτοι δὲ βλέποντές τους ἐπερχομένους ἀπῆλθαν ἀμαχητί. Ἄλλὰ προτοῦ ἦλθεν εἰς λόγους ὁ Ὀδυσσεὺς ἔξωθεν τοῦ Δαδίου μετὰ τοῦ γνωστοῦ του Χατσῆ-Ἀχμέταγα, Κρητός, ἄλλοτε διοικητοῦ τῆς Λεβαδείας καὶ ἀκολουθοῦντος ἤδη τὸν Κιοσέ-Μεχμέτπασαν. Ἡ μυστικὴ αὕτη συνέντευξις ἔδωκεν ἀφορμὴν νὰ ὑποπτεύσωσιν τινες τὴν πρὸς τὸν ἀγῶνα διάθεσιν τοῦ Ὀδυσσεῶς, ὅτε τὸν εἶδαν ἀπομακρυνόμενον ἀμαχητί τοῦ Καστρακίου ὅπου ἦτο καλῶς ὠχυρωμένος· ἀλλ' ἡ λαμπρὰ ἀντίστασις του ἐν Γραβιᾷ ἀπεδείκνυε τὰς ὑποψίας ταύτας ἀλόγους. Ἐν τοσοῦτῳ, οἱ Τοῦρκοι, φθάσαντες ἔξωθεν τῆς Λεβαδείας τὴν 25 ἰουνίου, παρήγγειλαν τοῖς ἐν αὐτῇ νὰ προσκυνήσωσιν ὑποσχόμενοι ἀμνηστίαν, καὶ μὴ εἰσακουσθέντες ἔπρσαν τὴν ἀκόλουθον αὐγὴν εἰς τὴν πόλιν, τὴν ἐκυρίευσαν καὶ ἔκαυσαν μέρος αὐτῆς. Πολλοὶ ἀξιοματικοὶ καὶ στρατιῶται τοῦ Ὀδυσσεῶς, ὄντες ἐν τῇ πόλει, ἀνέ-

βησαν ἐπὶ τῆς εἰσβολῆς τῶν Τούρκων εἰς τὸ φρούριον καὶ ἐκλείσθησαν· ἐκεῖ κατέφυγαν καὶ πολλοὶ κάτοικοι· οἱ δὲ μέιναντες ἐν τῇ πόλει ἐπροσκύνησαν καὶ δὲν ἐκακοποιήθησαν. Ἄφ' οὗ δὲ οἱ Τούρκοι ἐκυρίευσαν τὴν πόλιν, ὁ Ὀδυσσεὺς κατέλαβε μετὰ χιλίων τὸ ἄνωθεν τῆς Λεβαδείας χωρίον Σούρπι ὅπου ἦλθε καὶ ὁ Γκούρας.

Ἡ δὲ πρόοδος τῶν ἐχθρῶν ἐν τῇ Ἀνατολικῇ Ἑλλάδι ἐφόβισεν εἰς ἄκρον τοὺς Πελοποννησίους, διαδοθέντος λόγου ὅτι ἐσκόπευαν νὰ εἰσβάλωσιν εἰς Πελοπόννησον καὶ ν' ἀναβῶσι καὶ εἰς Τριπολιτσάν πρὸς διασκορπισμὸν τῶν περὶ αὐτήν. Εἰς ἐμπόδιον δὲ τοῦ κακοῦ τούτου ἀπεσπᾶσθησαν τῶν στρατοπέδων τῆς Πελοποννήσου ὁ Ἡλίας Μαυρομιχάλης καὶ ὁ Νικήτας· οὗτοι, φθάσαντες εἰς τὸν ἰσθμὸν καὶ μαθόντες, ὅτι οἱ ἐχθροὶ διέτριβαν εἰσέτι ἐν Λεβαδείᾳ ἐξ αἰτίας τῆς ἀντιστάσεως τῶν ἐν τῷ φρουρίῳ, παρέλαβαν ἐκ τῶν πολιορκούντων τὴν Κόρινθον τοὺς Ὑδραίους, τοὺς Ποριώτας, καὶ τινὰς τῶν Δερβενοχωριτῶν, καὶ ἐπορεύθησαν εἰς Γρανίτσαν, χωρίον κείμενον ἄνωθεν τῆς Λεβαδείας καὶ ἀνατολικώτερον τοῦ Σουρπίου. Φιλότιμοι καὶ φιλοκίνδυνοι οἱ δύο Πελοποννήσιοι ἀρχηγοὶ ἠθέλησαν νὰ διακριθῶσιν ἐξ αὐτῆς τῆς ἀρχῆς διὰ τινος ἀνδραγαθήματος, καὶ χωρὶς νὰ προειδοποιήσωσι τὸν Ὀδυσσεῆ ἔπυσαν ἐπὶ τοὺς ἐν Λεβαδείᾳ ἐχθρούς, ἀλλ' ἀντὶ νὰ βλάψωσιν, ἐβλάφθησαν μέγας ὑπὸ τοῦ ἐχθρικοῦ ἰππικοῦ καὶ ἐφονεύθησαν 20 τῶν περὶ αὐτούς, ἐν οἷς καὶ ὁ Κυριακὸς Δουζίνας· θὰ ἐβλάπτοντο δὲ ἔτι μᾶλλον, ἂν ὁ Ὀδυσσεὺς καὶ ὁ Γκούρας, ἰδόντες τὴν συμπλοκὴν, δὲν κατέβαιναν ἀπὸ τοῦ χωρίου, ὅπου ἐστρατοπέδευαν, καὶ δὲν τοὺς ὠπισθοφυλάκουν. Μετὰ τὴν ἀτυχῆ ταύτην συμπλοκὴν μετέβησαν οἱ Πελοποννήσιοι εἰς Σούρπι, ὅπου ἀνέβησαν καὶ οἱ περὶ τὸν Ὀδυσσεῆ καὶ Γκούραν. Τὴν δὲ ἐπιούσαν ἦλθεν ἄλλη πελο-

πονησιακὴ βοήθεια ὑπὸ τὸν Κυριακούλην Μαυρο-
 μιχάλην, καὶ τὸν Τσαλαφατῖνον· καὶ οὗτος μὲν
 ἐτοποθετήθη ὅπου ἦσαν οἱ λοιποὶ Πελοποννήσιοι,
 ὁ δὲ Κυριακούλης κατέλαβε τὴν Πέτραν δύο ὥρας
 ἀπέχουσαν τῆς Λεβαδείας ἐπὶ τῆς μεταξὺ ταύτης
 καὶ τῶν Θηβῶν ὁδοῦ, ἀλλὰ δὲν ἐδυνήθη νὰ ἐνδια-
 μείνη ἐπελθόντων τῶν ἐχθρῶν καὶ μετέβη εἰς τὰ
 χωρία τῶν Θηβῶν, Κρεκουκι καὶ Κόκλα. Τὸ σχέ-
 διον τῶν ἔξωθεν τῆς Λεβαδείας Ἑλλήνων ἦτο νὰ συν-
 εννοηθῶσι μετὰ τῶν ἐν τῷ φρουρίῳ, καὶ νὰ πέρσωσιν
 αἴφνης οἱ μὲν ἐντεύθεν οἱ δὲ ἐκείθεν ἐπὶ τοὺς ἐν τῇ
 πόλει ἐχθροὺς. Συνεξεστράτευε μετὰ τῶν Τούρκων ὁ
 ὄπλαρχηγὸς Χρήστος Μπαλάσκα, εἰς ὃν καὶ οἱ ἐκτὸς
 τῆς πόλεως Ἕλληνες καὶ οἱ ἐν τῷ φρουρίῳ, ἔχοντες
 πλήρη πίστιν, ἀνεκάλυπταν τὰ σχέδιά των· ἀνταπε-
 κρίνοντο δὲ καὶ δι' αὐτοῦ ἐν ἀγνοίᾳ τῶν Τούρκων καὶ
 ἐδέχοντο τὰς συμβουλὰς του πάντη ἀνυπόπτως.
 Ἀφ' οὗ δὲ ἀπεφάσισαν νὰ ἐφορμήσωσι ὅλοι ἐκ
 συμφώνου ἐπὶ τοὺς ἐχθροὺς ἐν ῥητῇ νυκτί, ἐπλησία-
 σαν ἡσυχῶς οἱ ἔξωθεν πρὸς τὴν πόλιν διηρημένοι εἰς
 διάφορα σώματα καὶ ἐκ διαφόρων μερῶν· ἀλλ' αἴφνης
 ἔπεσαν τουφεκίαι μηδενὸς εἰδότος πόθεν καὶ πῶς.
 Τὸ περιστατικὸν τοῦτο ἀνέβαλε τὴν ἐκτέλεσιν τοῦ
 σχεδίου τῆς ἐπιθέσεως εἰς ἄλλην νύκτα· ἀλλ' οἱ
 πασάδες, μαθόντες τὴν ἐπαύριον τὰ τῆς νυκτὸς,
 ἔπεσαν εἰς Σοῦρπι πρὶν φέξῃ, κοιμωμένων ἀνυπ-
 ὀπτως τῶν Ἑλλήνων, ἐσκότωσαν τοὺς ἔμπροσθεν
 τοῦ χωρίου σκοπούς, ἐπάτησαν τὸ χωρίον, διεσκόρ-
 πισαν τοὺς ἐκεῖ καὶ τοὺς ἠνάγκασαν ν' ἀναβῶσιν εἰς
 τὸ ἄνωθεν αὐτοῦ ὄρος. Καθ' ἣν δὲ ὥραν οἱ Τούρκοι
 ὄρμησαν εἰς τὸ χωρίον, οἱ ἐν τῷ φρουρίῳ στρατιῶται
 πᾶσχοντες πρὸ ἡμερῶν σιτοδείαν, ἐδραξαν τὴν εὐκαι-
 ρίαν, καὶ ἐξῆλθαν δρομαῖοι· οἱ δὲ ἐναπομείναντες,
 ἄνδρες, γυναῖκες καὶ παιδία, παρεδόθησαν διὰ τῆς
 μεσιτείας τοῦ Μπαλάσκα. Τοιοῦτοτρόπως οἱ Τούρ-

κοι ἐκυρίευσαν τὸ φρούριον (α). Οἱ δὲ ἐκ Σουρπίου διωχθέντες κατέφυγαν ὅλοι εἰς τὸ μοναστήριον τοῦ ὀσίου Λουκᾶ καὶ ἐκεῖθεν διεχωρίσθησαν· καὶ ὁ μὲν Ὀδυσσεὺς ᾤδευσε τὴν ὁδὸν τοῦ Ζητουνίου ἐπὶ λόγῳ νὰ ἐμποδίσῃ τὰς ἐκεῖθεν μετακομιζόμενας τροφάς, οἱ δὲ Πελοποννήσιοι μετέβησαν εἰς Κρεκουκι καὶ Κάξαν, καὶ ἐνεσκήνωσαν φοβούμενοι μὴ προχωρήσωσιν οἱ ἐχθροὶ πρὸς τὸν ἰσθμὸν μετὰ τὴν ἄλωσιν τοῦ φρουρίου τῆς Λεβαδείας. Διὰ τὸν αὐτὸν φόβον συνέρρευσαν ἐπὶ τοῦ ἰσθμοῦ καὶ ἄλλα πελοποννησιακὰ στρατεύματα ὑπὸ τὸν Πάνον Κολοκοτρώνην, τὸν Σολιώτην, τὸν Δικαῖον καὶ τὸν Ἀντωνάκην Μαυρομιχάλην· συνηνώθη μετ' ὀλίγον καὶ ὁ Κυριακούλης ἀφήσας ἐν Κρεκουκίῳ ὡς προφυλακὴν τὸν ἀνεψιὸν του Ἥλιαν, τὸν Τσαλαφατῖνον καὶ τοὺς προ ὀλίγου ἐλθόντας Πετμεζάδας.

Μετὰ δὲ τὴν παράδοσιν τοῦ φρουρίου τῆς Λεβαδείας, οἱ Τούρκοι βουλὴν ἔβαλαν νὰ προσελκύσωσι τοὺς Ἕλληνας φερόμενοι φιλανθρώπως ἐπ' ἐλπίδι νὰ σβέσωσι τὴν φλόγα τῆς ἐπαναστάσεως· διὰ τοῦτο δὲν ἐπέιραξαν τοὺς προσκυνήσαντας, κατέστησαν ἐν τῇ πόλει τὰς συνήθεις Ἀρχάς, ἤγουν, τὸν βοϊβόδαν, τὸν καδῆν καὶ τοὺς προεστῶτας, καὶ διέσπειραν ἀμνηστήρια εἰς τὰ πέριξ χωρία. Τὴν αὐτὴν πολιτικὴν ἐπολιτεύθησαν καὶ πρὸς τοὺς κατοίκους τῆς ἐπαρχίας τῶν Θηβῶν· ἐφρόντισαν δὲ συγχρόνως νὰ διαλύσωσι καὶ τὰ ἄλλα ἐνυπάρχοντα ἑλληνικὰ στρατόπεδα καὶ νὰ ἐμποδίσωσι τὴν σύστασιν νέων. Ἐπὶ τῷ σκοπῷ τούτῳ ἐνεκρίθη ὁ μὲν Μεχμέτπασας νὰ μείνῃ ἐν ταῖς ἐπαρχίαις Λεβαδείας καὶ Θηβῶν καὶ νὰ διατηρῇ ἐλευθέραν τὴν κοινωνίαν τῶν μερῶν ἐκείνων καὶ τῶν ἔξω εἰς ἀνεπηρέαστον εἰσβολὴν νέων δυνάμεων καὶ εἰς τροφαγωγίαν, ὁ δὲ Βρυώνης νὰ μεταβῇ εἰς Εὐβοίαν πρὸς ἀναδούλωσιν τῆς, καὶ ἐκεῖθεν εἰς Ἀθήνας πρὸς λύσιν τῆς πολιορκίας τῆς κι δυνευού-

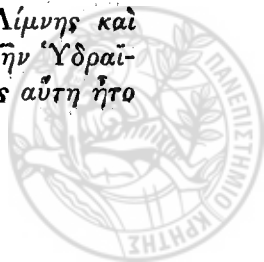
σης ἀκροπόλεως. Κατὰ τὸ σχέδιον δὲ τοῦτο ἔστειλεν ὁ Μεχμέτης στρατεύματα ἐπὶ τοὺς κατέχοντας τὸ Κρεκούκι Ἕλληνας καὶ τοὺς ἀπεδίωξεν ἐπὶ τῆς πρώτης ὁρμῆς. Οἱ Ἕλληνες ἐπανῆλθαν εἰς τὸ χωρίον μετ' ὀλίγου, ἐπολέμησαν, καὶ πλήρεις θάρρους κατέβησαν πολεμοῦντες καὶ εἰς τὴν πεδιάδα, ὅπου τὸ ἐχθρικὸν ἰππικὸν τοὺς ἔτρεψε πάλιν εἰς φυγὴν καὶ ἐσκότωσεν 27.

Μετ' ὀλίγας δὲ ἡμέρας οἱ αὐτοὶ Τούρκοι ἐκτύπησαν τὸ μοναστήριον τοῦ ἁγίου Ἡλίου, τὸ ἀντικρὺ τῆς πόλεως τῶν Θηβῶν, κατεχόμενον ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων, ἀλλ' ἀπεκρούσθησαν· ἔκαυσαν ἔπειτα τὴν Βίλιαν καὶ ἐξηκόντισαν τοὺς ἐκεῖ Ἕλληνας· ἐκίνησαν μετὰ ταῦτα κατὰ τοῦ μοναστηρίου τοῦ ἁγίου Μελετίου κατεχομένου ὑπὸ Ἑλλήνων. Ἄνωθεν αὐτοῦ ἐκλείσθησαν 70 Ἕλληνες ἐντὸς προμαχῶνος· καὶ ἐπειδὴ ἐκ τῆς κατοχῆς αὐτοῦ ἐκρέματο ἡ ἀσφάλεια τοῦ μοναστηρίου, ὁ Ἡλίας Μαυρομιχάλης, ὅστις κατεῖχεν ἄλλην θέσιν καὶ ἐπολέμει εὐτυχῶς, φοβηθεὶς μὴ δειλιάσωσιν οἱ ἐντὸς αὐτοῦ πολεμοῦντες, ἔτρεξε διὰ μέσου τῶν ἐχθρῶν ξιφῆρης, εἰσεπήδησεν εἰς τὸν προμαχῶνα, καὶ οὕτω καὶ ὁ προμαχὼν διετηρήθη, καὶ οἱ Τούρκοι, πῦρ βαλόντες εἰς τὸ μοναστήριον, ἔφυγαν· ἔφυγαν μετὰ ταῦτα καὶ οἱ Ἕλληνες. Ἐν τοσοῦτῳ βλέποντες οἱ Πελοποννήσιοι ὅτι αὐτοὶ μὲν ἀπέμειναν ὀλίγοι, οἱ δὲ ἐχθροὶ ἦσαν καὶ πολλοὶ καὶ δυνατοὶ ὡς ἔχοντες καὶ ἰππικόν, ὠπισθοδρόμησαν πρὸς τὸν ἰσθμὸν πλησίον τῶν ἐκεῖ σταθμευόντων συναδέλφων των, καὶ ἔπαυσεν ἕκτοτε πᾶσα Τούρκων καὶ Ἑλλήνων σύγκρουσις κατ' ἐκεῖνα τὰ μέρη. Καὶ ταῦτα μὲν ἔπραττε τὸ ὑπὸ τὸν Μεχμέτην ἐν ταῖς ἐπαρχίαις Θηβῶν καὶ Λεβαδείας μείναν στρατεύμα· ὁ δὲ Βρυώνης μετέβη μετὰ δισχιλίων εἰς Εὐβοίαν.

Ἐπὶ τῆς παραλίας τῆς νήσου ταύτης καὶ ἀντικρὺ τῆς νήσου Σκύρου κείται ἡ Κούμη (Κύμη). Ἄν

καὶ μακρὰν τῶν ἀποστατησάντων μερῶν τῆς Εὐβοίας, ἔδραξαν τὰ ὄπλα καὶ αὐτὴ καὶ τὰ περίξ χωρία μετὰ τινὰς ἡμέρας ἀφ' οὗ ἀπεστάτησεν ἡ Λίμνη. Κατ' ἐκείνας τὰς ἡμέρας περιήρχετο τὰς νήσους τοῦ Αἰγαίου ὁ ἐπίσκοπος Καρύστου Νεόφυτος, στρατολογῶν καὶ προετοιμάζων ναυτικὴν δύναμιν εἰς ἐπανάστασιν τῆς ἐπισκοπῆς του. Οἱ Κουμιῶται μαθόντες ὅτι ὁ Καρύστιος Ὁμέρμπεης ἠτοιμάζετο νὰ κινηθῆ κατ' αὐτῶν, ἔγραψαν τῷ ἐπισκόπῳ νὰ τοῖς στείλῃ δύναμιν. Οἱ πρόκριτοι τῆς Ἄνδρου, ὅπου εὐρέθη τότε ὁ ἐπίσκοπος, διατηροῦντες δύο πλοῖα ἐν τῷ μεταξὺ Καφυρέως καὶ τῆς νήσου των πορθμῶ πρὸς φύλαξιν ἀπὸ ἐνδεχομένης μεταβιβάσεως τουρκικῶν δυνάμεων ἐκ Καρύστου εἰς τὴν νήσον, τὰ διέταξαν ἐπὶ τῇ αἰτήσει τοῦ ἐπισκόπου νὰ μεταβιβάσωσιν εἰς Κούμην τινὰς στρατιώτας εὐρισκομένους ἐν Γαβριεῶ, κώμη καὶ λιμένι τῆς νήσου των, τοὺς πλείστους Ἀνδρίου, ἐν οἷς καὶ τινες μοναχοί. Ἄλλ' ἐν ᾧ ἔπλεαν οὗτοι ὑπὸ τὴν ὁδηγίαν τοῦ ἐπισκόπου πρὸς τὴν κινδυνεύουσαν κωμόπολιν, ὁ Ὁμέρμπεης ἐκτύπησε τοὺς Κουμιώτας κατὰ τὰ Λέπουρα, τοὺς ἐνίκησε, τοὺς διεσκόρπισεν, ἐφόνησε τὸν γενναῖον ἀρχηγόν των Γεωργάκην Ἰωάννου Παπᾶ, ἔκαυσε καὶ ἐλεηλάτησε τὴν Κούμην, καὶ οὕτως οἱ ἐκπλεύσαντες ὑπὸ τὸν ἀτυχῆ ἐπίσκοπον ἐπανῆλθαν ἄπρακτοι εἰς τὸν Γαβριεῖον.

Ὁ δὲ Βρυώνης ἐστράτευσε τὴν ἐπαύριον τῆς εἰς Χαλκίδα εἰσόδου του, ὃ ἐστὶ τὴν 15 ἰουλίου, ἐπὶ τοὺς ἐν Βρυσακίοις ὠχυρωμένους. Πολλοὶ ἦσαν οἱ ἐκεῖ Ἕλληνες· ἀλλὰ τὴν παραμονὴν τῆς μάχης ὁ ἀρχηγὸς Ἀγγελῆς, διαλέξας 300 τοὺς ἀνδρειότερους, τοὺς ἐκράτησε, τοὺς δὲ λοιποὺς ἀπέστειλεν εἰς ἄλλην ἀκινδυνότεραν θέσιν. Πρὸς ἐνδυνάμωσιν δὲ τῶν Βρυσακίων ἐλλιμένιζαν ἐκεῖ πλοῖα τῆς Λίμνης καὶ τὸ ὑπὸ τὸν πλοίαρχον Ἀλέξανδρον Κριεζῆν Ὑδραϊκὸν ἐξ οὗ ἀπεβιβάσθη ἐν κανόνι. Ἡ θέσις αὐτῆ ἦτο

καταλληλοτάτη εἰς ἀσφάλειαν τῶν Ἑλλήνων, παρόντων πλοίων· διότι, καὶ ἂν ὑπερίσχυεν ὁ ἐχθρὸς, κατέφευγαν εἰς αὐτά· διὰ τοῦτο, ἂν καὶ ἦσαν τόσον ὀλίγοι, ἐνδιέμειναν ἀκλόνητοι καὶ ἀφοβοὶ ἀφ' οὗ εἶδαν παμπληθεῖς ἐχθροὺς ἐπερχομένους καὶ σύροντας κανόνια εἰς καταστροφὴν τῶν ὀχυρωμάτων. Ὁ Ἀγγελῆς εἶχε δώσει ἄλλοτε δείγματα ἀνδρίας, ὡς εἰς τῶν αὐτοπροαιρέτως κλεισθέντων καὶ ἀνδραγαθησάντων ἐν τῷ ξενοδοχείῳ τῆς Γραβιάς. Οὗτος, διαθέσας τὰ τῆς μάχης ὡς ἔπρεπε, καὶ παρῶν ὅπου ἦτον ὁ μεγαλύτερος κίνδυνος, ἐνέπνεε μέγα θάρρος καὶ ἔδιδε χρηστὰς ἐλπίδας. Ἐν τῷ μεταξὺ δὲ τῆς μάχης οἱ ἱερεῖς φοροῦντες τὰς στολὰς των καὶ ἰστάμενοι ἐν μέσῳ τῶν πολεμιστῶν ἐδέοντο ψάλλοντες μεγαλοφώνως τὸ “ Σῶσον Κύριε τὸν λαόν σου.”

Οἱ Τούρκοι ἀπηλπίσθησαν τοῦ νὰ διασκορπίσωσι τοὺς ὀλίγους Ἕλληνας· καὶ ἐπειδὴ πολλοὶ ἐφονεύοντο ὡς ἐκτεθειμένοι, καὶ οὐδένα τῶν Ἑλλήνων ἐφόνευαν ὡς ὑπὸ τὴν σκέπην ὀχυρωμάτων, ἐστράφησαν μετὰ δίωρον μάχην εἰς τὰ ὀπίσω ἀπρακτοὶ, κατησχυμένοι καὶ καταδιωκόμενοι, ἀφήσαντες καθ' ὁδὸν δύο κανόνια.

Οἱ δὲ Ἀθηναῖοι Τούρκοι, ἀφ' οὗ ἀπεκλείσθησαν ἐν τῇ ἀκροπόλει, εἶδαν, ὅτι μόνη ἐλπίς πρὸς λύσιν τῆς πολιορκίας ἦτον ἢ ἕξωθεν βοήθεια. Ἐπὶ τῷ σκοπῷ τούτῳ 15 τῶν ἐγκλείστων ὑπὸ τὴν ὁδηγίαν τοῦ ἐπ' ἀνδρία γνωστοῦ Μεχμετάκου ἐξήλθαν κρυφίως διὰ νυκτὸς τὴν 15 μαΐου, διέβησαν ἀταράχως καὶ ἀβλαβῶς διὰ μέσου τῶν ἐχθρῶν κοιμωμένων καὶ μὴ ἐχόντων νυκτοφυλακάς, κατέβησαν εἰς τοὺς τρεῖς Πύργους, καὶ διεβιβάσθησαν εἰς Κάρυστον καὶ ἐκείθεν εἰς Χαλκίδα ὅπου παρέστησαν τὴν δεινὴν θέσιν τῆς ἀκροπόλεως καὶ ἐζήτησαν τὰ πρὸς σωτηρίαν τῶν ἐν αὐτῇ. Ἡ δὲ ἐλπίς τῆς ἕξωθεν βοηθείας ἐθάρρυνε τοὺς ἐγκλείστους εἰς τὸ ν' ἀντέ-

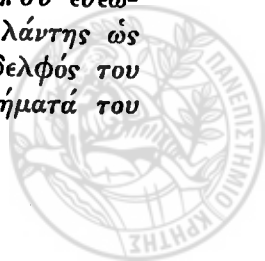
χωσι γενναίως καὶ νὰ μὴ εἰσακούωσι τοὺς ἐχθροὺς προσκαλοῦντας αὐτοὺς νὰ παραδοθῶσιν.

Ἄρξαμένου δὲ τοῦ ῥαμαζανίου, ὃ ἐστὶ τὴν 27, ἔπραξαν οἱ ἔγκλειστοι ἔργον φιλάνθρωπον· ἀπέλυσαν 30 Ἑλληνίδας καὶ ἐζήτησαν εἰς ἀνταλλαγὴν τοὺς ἐν τοῖς προξενείοις οἰκείους των· ἀλλὰ δὲν εἰσηκούσθησαν, διότι οἱ Ἕλληνες ἀπέδωκαν τὴν ἀπόλυσιν εἰς τὴν ἐπικρατοῦσαν ἐν τῇ ἀκροπόλει σπάνιων τροφῶν μᾶλλον ἢ εἰς φιλανθρωπίαν. Τὴν 30 οἱ Τούρκοι ἐξῆλθαν εἰς ἀρπαγὴν τροφῶν, ἀλλ' ἀπεκρούσθησαν καὶ ἐφονεύθησαν ἐξ αὐτῶν δύο.

Εἶπαμεν, ὅτι τὸ συντελεστικώτερον εἰς τὴν πτώσιν τοῦ φρουρίου τῶν Ἀθηνῶν ἦτον ἡ ἀφαίρεσις τοῦ ἐν τῷ παρατειχίσματι νεροῦ· ἐπειδὴ ἡ χρῆσις τῶν κανονίων ἐδείχθη ἀνωφελής, οἱ Ἀθηναῖοι ἔσκαψαν ὑπὸ τὸ παρατειχίσμα ὑπόνομον, καὶ τὴν 9 ἰουνίου, καθ' ἣν ἀπεφάσισαν νὰ τὴν ἀνάψωσιν, ἐχύθη ὅλη ἡ πόλις ὑπὸ τὴν ἀκρόπολιν πρὸς τὸν ναὸν τοῦ Ὀλυμπίου Διὸς εἰς θεῖαν τῆς ἐκραγῆς. Ἄλλ' οἱ Ἕλληνες, πρωτόπειροι τῶν τοιούτων ἐργασιῶν, ἀναψαν τὴν ὑπόνομον πρὶν τὴν ὑποσκάψωσιν ὅσον ἔπρεπε, καὶ ἡ ἐκραγὴ δὲν ἐπῆλθεν· ἐπὶ τῇ ἀποτυχίᾳ δὲ ταύτης ἐπεχείρησαν νὰ ὑποσκάψωσιν ἄλλην· ἀνησύχαζαν δὲ μεγάλως μαθόντες τὴν εἰσοδὸν τῶν τουρρικῶν δυνάμεων εἰς Βοιωτίαν διότι ἐντὸς ὀλίγου θὰ ἤρχοντο καὶ εἰς Ἀθήνας, διὰ τοῦτο κατεγίνοντο παντοίοις τρόποις νὰ κυριεύσωσιν ὅσον τάχιον τὴν ἀκρόπολιν καὶ ἀσφαλισθῶσιν ἐν αὐτῇ.

Κατ' ἐκείνας τὰς ἡμέρας ἔφθασεν εἰς Ἀθήνας ἡ χαροποιὰ εἶδησις τῆς ἀποβάσεως τοῦ Δημητρίου Ὑψηλάντου εἰς Πελοπόννησον.

Ἀδιαφιλονείκητος αὐθέντης τοῦ τόπου ἔθεωρεῖτο ἐκτὸς τῆς Πελοποννήσου ὁ Ὑψηλάντης ὡς ἀνεφέραμεν. Ἄν δὲ καὶ ὁ ἀτυχὴς ἀδελφός του Ἀλέξανδρος μετὰ τὰ ἀλλεπάλληλα παθήματά του

εἶχε φυλακισθῆ, ἐφημίζετο πανταχόθεν καὶ ἐπιστεύετο, ὅτι παντοῦ κατετρόπωσε τοὺς ἐχθροὺς, ὅτι ἐκίνησεν εἰς ἐπανάστασιν τοὺς λαοὺς Σερβίας καὶ Βουλγαρίας, ὅτι ἐπέρασε τὸν Δούναβιν, ὅτι ἐκυρίευσεν τὴν Ἀδριανούπολιν καὶ ὅτι ἦτο πρὸ τῶν θυρῶν τῆς Κωνσταντινουπόλεως μετὰ μυριάδων. Ἡ ψευδὴς αὕτη ἀλλὰ σωτήριος κατ' ἐκείνας τὰς περιστάσεις φήμη καὶ τὸν ἀγῶνα εἰς ἄκρον ἐνίσχυε, καὶ τὸ Ὑψηλαντικὸν ὄνομα ὑπερεμεγάλυνε. Διὰ τοὺς λόγους γούτους ἔσπευσαν οἱ Ἀθηναῖοι νὰ στείλωσι πρὸς τὸν Δημήτριον Ὑψηλάντην πρέσβεις προσφέροντες αὐτῷ τὴν ὑπόκλισίν των καὶ αἰτούμενοι ἀντιπρόσωπόν του ὡς διοικητὴν τοῦ τόπου. Ὁ διορισμὸς ἐν ἐκείνοις τοῖς καιροῖς διοικητοῦ ἦτο τόσο ἀναγκαιότερος, καθ' ὅσον ἀνεφύησαν μεταξὺ τῶν Ἀθηναίων καὶ τοῦ Χατσῆ-Μελέτη τοιαύτης φύσεως ἔριδες καὶ διαιρέσεις, ὥστε κίνδυνος ἦτο μὴ ἐπέφεραν ἐγχώριον σύγκρουσιν. Ἡ ἐκλογὴ τοῦ Ὑψηλάντου ἔπεσεν ἐπὶ τὸν Λιβέριον Λιβερόπουλον, ὅστις ἀναχωρήσας ἐκ Τρικόρφων ὡς πληρεξούσιος τοῦ πληρεξουσίου τοῦ γενικοῦ ἐπιτρόπου τῆς ὑπερτάτης Ἀρχῆς, ἔφθασε τὴν 29 εἰς Πειραιᾶ ὅπου κατέβησαν πρὸς ὑποδοχὴν του καὶ οἱ πολῖται καὶ τὰ στρατεύματα, καὶ τὸν συνῶδενσαν εἰς τὴν πόλιν φοροῦντα τὴν ἱερολοχτικὴν στολὴν, ἣν ἐφόρουν ὁ Ὑψηλάντης καὶ ὄλοι οἱ ὀπαδοὶ του. Τοιαύτη δὲ ἦτον ἡ τότε ἐν ὀνόματι τοῦ Ὑψηλάντου ἐνεργουμένη ἐξουσία ἐκτὸς τῆς Πελοποννήσου, ὥστε ὁ Χατσῆ-Μελέτης, ὁ πρὸ μιᾶς ἡμέρας ἀπειλῶν νὰ θύσῃ καὶ ἀπολέσῃ, ἅμα ἔλαβε τὴν διαταγὴν τοῦ Λιβερίου, ἐξεστράτευσεν εὐπειθέστατος εἰς Θήβας πρὸς ἀντίκρουσιν τοῦ πρὸς τὴν Ἀττικὴν προχωροῦντος ἐχθροῦ.

Δίμηνον μόλις παρήλθεν ἀφ' οὗ ἀπεκλείσθησαν οἱ Τούρκοι ἐν τῇ ἀκροπόλει, καὶ ἡ τροφή καὶ ἡ πόσις, αἱ εἰσκομισθεῖσαι ἀρξαμένου τοῦ ἀποκλεισμοῦ, ἐξέ-

λειψαν. Μὴ ἔχοντες δὲ κοινωνίαν μετὰ τῶν ἔξω, καὶ ἀκούοντες τοὺς Ἑλληνας μεγαλορῥήμονοῦντας ἐφοβοῦντο ξένων ἐπεμβασιν καὶ ἦσαν εἰς ἄκρον περίλυποι. Τόσον δὲ ὑπόπτευαν ὅτι ὁ ἀγὼν τῶν Ἑλλήνων ἐστηρίζετο ὑπὸ τῶν εὐρωπαϊῶν, ὥστε, βλέποντες μετὰ τῶν πολιορκητῶν πολλοὺς φαγοφοροῦντας, δις ἠρώτησαν τοὺς ἐν τῇ πόλει προξένους, ἂν οἱ Φράγκοι βασιλεῖς ἐκήρυξαν πόλεμον κατὰ τῆς Τουρκίας· ἐξ αἰτίας δὲ τοῦ ἀποκλεισμοῦ τῶν οὔτε τὰς ἐν τῇ γειτωνείᾳ προόδους τῶν ὁμοπίστων αὐτῶν ἐγίνωσκαν. Ἐστερημένοι τροφῶν καὶ εἰδήσεων ἐξῆλθαν τὴν νύκτα τῆς 2 ἰουλίου ἐπὶ ἀρπαγῇ τροφῶν καὶ ἐπὶ αἰχμαλωσίᾳ τινὸς εἰς γνῶσιν τῶν πραγμάτων, καὶ ἔπασαν ἐν πρώτοις ἐπὶ τοὺς κατέχοντας τὸ ἀντικρὺ τοῦ θεάτρου τοῦ Βάκχου κανονοστάσιον Κείους, μετὰ ταῦτα ἐπὶ τοὺς Αἰγινήτας καὶ τελευταῖον ἐπὶ τοὺς ἄνωθεν τοῦ λόφου τοῦ Μουσείου Ὑδραῖους. Καὶ οἱ μὲν Κεῖοι διεσκορπίσθησαν, ἔχασαν τὴν σημαίαν των καὶ μετέβησαν εἰς Κερατιὰν ἀντικρὺ τῆς πατρίδος των· ἔπαθαν καὶ οἱ Αἰγινήται, καὶ ἔχασαν καὶ αὐτοὶ τὴν σημαίαν των, ἀλλὰ τὴν ἀνέκτησαν καὶ διετήρησαν τὴν θέσιν των. Μόνοι οἱ Ὑδραῖοι ὑπερίσχυσαν καὶ ἀπόθησαν τοὺς ἐχθρούς. Κατὰ δὲ τὴν ἐξοδὸν ταύτην ἐφονεύθη ἀνδρείως τις καὶ ὀρμητικὸς ἄραψ, οὐτινος τὴν κεφαλὴν ἔκοψαν οἱ Ἕλληνες κατὰ τὴν βάρβαρον τουρκικὴν συνήθειαν καὶ ἀνεστήλωσαν ἐπὶ τοῦ Μουσείου χαίροντες· ἀλλ' ἢ χαρὰ ἐτράπη εἰς λύπην· διότι οἱ ἐν τῇ ἀκροπόλει Τούρκοι, ἀγανακτήσαντες ἐπὶ τῷ θεάματι, ἀνεβίβασαν ἀπὸ τῆς φυλακῆς τὴν αὐτὴν ὥραν τοὺς 10 Χριστιανοὺς, οὓς ἄλλοτε ἀπήγαγαν εἰς τὸ φρούριον, ἔκοψαν τὰς κεφαλὰς των καὶ τὰς ἀνεστήλωσαν κατέναντι τῶν Ἑλλήνων. Οἱ Ἕλληνες ἐμάνησαν ἰδόντες τὸ γεγονός, καὶ μὴ δυνάμενοι ν' ἀποκεφαλίσωσι τοὺς ἀποκεφαλίστας τῶν συγγενῶν καὶ φίλων ὤρμησαν

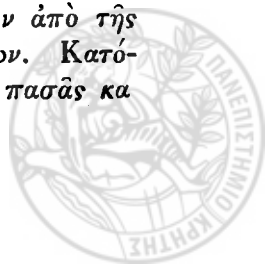
εἰς τὴν οἰκίαν τοῦ αὐστριακοῦ προξένου, Γροπίου, οὗτινος ἡ φιλανθρωπία διεφύλαττεν ἀβλαβεῖς 15 Τούρκους ἀνδρας καὶ γυναῖκας παραδοθέντας αὐτῷ ἐπὶ τῆς εἰσβολῆς τῶν Ἑλλήνων παρὰ τῶν προεστῶτων τῶν Ἀθηνῶν. Ἀντέστη ὁ γενναῖος καὶ συνετὸς πρόξενος (β), ἔφθασεν ἐν καιρῷ καὶ ὁ Λιβέριος, καὶ τὸ πλῆθος καθησύχασε βεβαιωθὲν ὅτι οἱ προεστῶτες, οἱ ἄλλοτε εἰς τὸ φρούριον ἀναβιβασθέντες, δὲν ἦσαν μεταξὺ τῶν ἀποκεφαλισθέντων.

Ἡ βδελυρὰ πράξις τοῦ ἀποκεφαλισμοῦ καὶ ἡ βδελυρωτέρα τῆς θεατρικῆς ἐπιδείξεως τῆς ἀποκοπέισης κεφαλῆς ἐπροξένησαν τὸν ἀδικον καὶ ἀπρομελέτητον ἀποκεφαλισμὸν 10 Ἑλλήνων παρ' ὀλίγον δὲ καὶ πολλῶν ἄλλων ἀθῶων.

Τὴν δὲ 9 ἔμαθαν οἱ Ἕλληνες, ὅτι οἱ ἐχθροὶ ἐξεστράτευσαν εἰς Ἀθήνας. Ἐπὶ τῇ εἰδήσει ταύτῃ ἄνδρες, γυναῖκες, παιδιά ἐσκέπασαν τὴν πρὸς τὸν Πειραιᾶ ὁδὸν καταφυγόντες εἰς τρία ἐν τῷ λιμένι ἐμπορικὰ πλοῖα ὑπὸ σημαίαν ὀλλανδικήν, καὶ εἰς ἓν ὑπὸ ἐλληνικήν, καὶ ἀποκομισθέντες οἱ μὲν εἰς Σαλαμίνα, οἱ δὲ εἰς Αἴγιναν. Οἱ Ὑδραῖοι μετέφεραν καὶ οὗτοι ἐπὶ τοῦ πλοίου των τὸ ἐπὶ τοῦ Μουσείου κανόνι καὶ οὐδεὶς εἶχε διάθεσιν ν' ἀντισταθῇ. Οἱ δὲ ἐν τῇ ἀκροπόλει πεινῶντες καὶ διψῶντες Τούρκοι ἔβλεπαν τὴν κίνησιν, ἀλλ' ἠγνόουν τὴν μέλλουσαν εὐτυχίαν των· ἐφοβούντο δὲ, καὶ ἂν ἤρχετο ἔξωθεν βοήθεια, μὴ δὲν τοὺς ἐπρόφθανε ζῶντας· διὰ τοῦτο ἠθέλησαν νὰ ὠφεληθῶσιν ἐκ τῆς ἀνω κάτω κινήσεως τῶν ἐχθρῶν, καὶ τὴν 14 δύο ὥρας πρὸ τῆς μεσημβρίας ἠνοιξάν τινα πυλίδα καὶ ἐξῆλθαν πρὸς τὸ μέρος τοῦ Ἰλισσοῦ ἄνδρες, γυναῖκες καὶ παιδιά ἐπὶ ἀρπαγῇ τροφῶν· οἱ πλείστοι δὲ ἔπεσαν εἰς τὰ ἀλώνια πρὸς τὸν ναὸν τοῦ Ὀλυμπίου Διὸς, ὅπου ἦσαν αἱ θημωνιαί· καὶ οἱ μὲν ἐπροχώρησαν εἰς τινα κῆπον πρὸς ἐκεῖνο τὸ μέρος, τινὲς δὲ εἰσῆλθαν καὶ εἰς αὐτὴν τὴν πόλιν. Οἱ Ἕλ-

ληνες, οἵτινες ἠτοιμάζοντο νὰ ἐγκαταλείψωσι τὴν πόλιν, ἰδόντες ὅτι οἱ Τούρκοι τοὺς κατεφρόνουν καὶ παρόντας, ἐπέπεσαν φιλοτιμηθέντες, καὶ τουφεκίζοντες τοὺς ἠνάγκασαν νὰ καταφύγωσι πάλιν διὰ τῆς αὐτῆς πυλίδος εἰς τὴν ἀκρόπολιν, ὅπου πολλοὶ μετέφεραν ἐπὶ τῶν ὤμων γεννήματα καὶ ὀπώρας. Οἱ Τούρκοι ἔκαυσαν συγχρόνως τὴν ὑπὸ τὸν ναὸν τοῦ Βάκχου ἐκκλησίαν τοῦ ἀγίου Γεωργίου καὶ συνέκαυσαν τοὺς ἐν αὐτῇ ὀλίγους Ἕλληνας φρουροὺς προτιμήσαντας ν' ἀποθάνωσιν ἐν μέσῳ τῆς φλογὸς ἢ νὰ παραδοθῶσιν· ἐφονεύθησαν δὲ τὴν ἡμέραν ἐκείνην 30 Τούρκοι, ἐξ ὧν οἱ πλείστοι γυναῖκες καὶ παιδία καὶ 7 Ἕλληνες· ἐπληγώθη εἰς τὸν πόδα καὶ ὁ Δῆμος Βασιλείου μαχόμενος γενναίως· μετακομισθεὶς δὲ εἰς Αἴγιναν πρὸς θεραπείαν ἀπέθανε.

Μετὰ δὲ τὴν μάχην τῶν Βρυσακίων ὁ Βρυώνης δὲν ἠθέλησε νὰ χρονοτριβήσῃ ἐν Εὐβοίᾳ ἐξ αἰτίας τῆς δεινῆς θέσεως τῆς ἀκροπόλεως τῶν Ἀθηνῶν, καὶ συμπαραλαβὼν τὸν Ὁμέρμπην ἐλθόντα εἰς Χαλκίδα ἀφ' οὗ κατηρήμωσε τὴν Κούμην, ἐξεστράτευσε εἰς Ἀθήνας τὴν ἐπαύριον τῆς μάχης τῶν Βρυσακίων καὶ ἔφθασε τὴν 17 εἰς Λιάτανι 8 ὥρας μακρὰν τῶν Ἀθηνῶν, ὅπου καὶ διενυκτέρευσε· ἡ δὲ προσέγγις τοῦ ἀπεδίωξε τοὺς εἰς ἀντίστασιν προκαταλαβόντας τὴν θέσιν ἐκείνην Ἕλληνας. Τὴν αὐτὴν ἡμέραν ἐπῆραν οἱ Αἰγινῆται τὸ κανόνι των καὶ ἀνεχώρησαν εἰς τὰ ἴδια. Τὴν δὲ 19 ἡ πόλις ἐγκατελείφθη ἐκτὸς τινων δυστυχῶν γερόντων καὶ γραιῶν, μὴ δυναμένων διὰ τὴν προβεβηκυῖαν ἡλικίαν των νὰ μετατοπίσωσι. Τὴν 20 οἱ Τούρκοι ἐστρατοπέδευσαν ἐν τῇ παρὰ τὴν πόλιν θέσει τῶν Πατησίων, καὶ ἔστειλαν ἵππεῖς πρὸς κατασκόπευσιν τῆς πόλεως, ὑπὸ τὴν ὄδηγίαν τῶν πρό τινος καιροῦ ἐπὶ βοήθεια μεταβάντων ἀπὸ τῆς ἀκροπόλεως εἰς Εὐβοίαν Ἀθηναίων Τούρκων. Κατόπι αὐτῶν εἰσῆλθαν εἰς τὴν πόλιν καὶ ὁ πασᾶς κα

ὁ μπέης καὶ ὅλα τὰ στρατεύματα, ἄτιναι διόλου ἀχαλίνωτα ἔκαιαν ὑπὸ τοὺς ὀφθαλμοὺς τῶν ἀρχηγῶν, ἐλαφυραγώγουν, ἔσφαζαν καὶ οὐδ' αὐτὰ τὰ προξενεῖα ἐσέβοντο, ἂν καὶ ἐπ' αὐτῶν ἐκυμάτιζεν ἡ σημαία τῶν βασιλέων των.

Τοιουτοτρόπως ἐλύθη ἡ πρώτη πολιορκία τῶν Ἀθηνῶν διαρκέσασα ἀπὸ τῆς 25 ἀπριλίου μέχρι τῆς 20 ἰουλίου· καὶ οἱ Ἀθηναῖοι οἱ μὲν κατέφυγαν εἰς Αἴγιναν καὶ Σαλαμίνα, οἱ δὲ μετέβησαν εἰς τὰ ἐπὶ τοῦ ἰσθμοῦ στρατόπεδα.

Καθ' ὃν δὲ καιρὸν διέτριβεν ἐν Ἀθήναις ὁ Ὁμέρμπεης, ὁ ἄοκνος ἐπίσκοπος Νεόφυτος ἀπέπλευσε τοῦ Γαβρειοῦ εἰς κυρίευσιν τῆς Καρύστου μεθ' ἱκανῶν ἀκολουθῶν· προσορμηθεὶς δὲ εἰς Ἀλιβέρι, χωρίον ἐπὶ τοῦ πορθμοῦ μεταξὺ Καρύστου καὶ Χαλκίδος, ἠνώθη μετὰ τῶν ἐκεῖ συνηγμένων Κουμιωτῶν καὶ ἄλλων· καὶ αὐτὸς μὲν ἀνεχώρησεν εἰς τὸ στρατόπεδον τῶν Βρυσακίων πρὸς σύσκεψιν, τὸ δὲ στράτευμα διετάχθη νὰ μεταβῇ εἰς Στοῦρα (Στύρα) καὶ ὀχυρωθῇ μέχρι τῆς ἐπιστροφῆς του. Ἄλλ' ὁ Ὁμέρμπεης, μαθὼν τὰ κινήματα ταῦτα, μετέβη μετὰ 300 ἐπιλέκτων εἰς Χαλκίδα καὶ ἐκεῖθεν εἰς Κάρυστον. Ἡ εἶδησις τοῦ ἐρχομοῦ του διέλυσεν αὐτὴ καὶ μόνη τὸ διὰ τόσων μόχθων τοῦ ἐπισκόπου συναχθὲν κατὰ τὰ Στοῦρα στράτευμα· καὶ οἱ μὲν νησιῶται ἐπέβησαν εἰς τὰ πλοῖα, οἱ δὲ λοιποὶ ἀνέβησαν εἰς τὰ ὄρη· ἀλλὰ φιλοτιμηθέντες οὗτοι ἐπανῆλθαν μετ' ὀλίγον εἰς τὸ πεδῖον τῆς μάχης, καὶ οἱ εἰς ἄκρον πρὸ μικροῦ δειλοὶ ἐφάνησαν ὑπὲρ τὸ δέον τολμηροὶ ἔνεκα τῆς ἀπειρίας των· ὥστε, ἀντὶ νὰ προφυλάττωνται πολεμοῦντες ὀπισθεν πετρῶν κατὰ τὴν ἑλληνικὴν συνήθειαν, ὥρμησαν κατὰ πρόσωπον τοῦ ἐχθροῦ ἐρχομένου τουφεκίζοντες καὶ ἀλαλάζοντες. Οἱ ἐχθροὶ τοὺς ἔτρεψαν, τοὺς κατεδίωξαν, καὶ τοὺς ἠνάγκασαν νὰ ρίφθωσιν εἰς τὴν θάλασσαν καὶ διασωθῶσιν εἰς τὰ πλοῖα·

30 ἔξ αὐτῶν ἐφονεύθησαν καὶ ἐπνίγησαν, 15 δὲ μόνοι Σλαβούνοι, ὀχυρωθέντες ὡς ἔπρεπεν, ἐπέμειναν πολεμοῦντες καὶ ἀβλαβεῖς μέχρι τέλους διέμειναν, χάρις εἰς τὸν ἐμπειροπόλεμον αὐτῶν ἀρχηγόν, τὸν μονόφθαλμον Ῥάδον. Ἡ τροπὴ αὕτη τῶν Ἑλλήνων συνέβη τὴν 12 αὐγούστου.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΚΑ.

Συνάθροισις τουρκικῶν στρατευμάτων ἔξωθεν τοῦ Κουσαντασίου καὶ παθήματα τῶν Χριστιανῶν κατοίκων τῆς πόλεως ταύτης καὶ τῶν πέριξ.—Πλοῦς τοῦ τουρκικοῦ στόλου ἐπὶ τὴν Σάμον καὶ ἀποτυχοῦσα ἀπόβασις.—Εμφανισμὸς τοῦ ἑλληνικοῦ στόλου ἐν τῷ μεταξὺ Σάμου καὶ Ἀσίας πορθμῷ, καὶ ἐμπρησμὸς ἐννέα φορτηγῶν πλοίων τουρκικῶν.—Ματαίωσις τῆς τουρκικῆς ἐκστρατείας.—Πόλεμος Τουρκίας καὶ Περσίας.

Αἱ εἰς τὰ ἀντικρυνὰ παράλια τῆς Ἀσίας τολμηραὶ ἀποβάσεις τῶν Σαμίων καὶ αἱ εἰς τὰ ἐνδότερα εὐτυχεῖς ἐπιδρομαὶ τῶν ἠνάγκασαν τὴν Πύλην νὰ κινήσῃ κατὰ τῆς νήσου ἐκείνης δυνάμεις καὶ διὰ ξηρᾶς καὶ διὰ θαλάσσης· διότι, ἐκτὸς τῶν εἰς καθυπόταξιν τῆς ἄλλων αἰτιῶν, οἱ Ἀσιανοὶ Τούρκοι ἐδυσκολεύοντο νὰ ἐκστρατεύσωσιν εἰς τὰ ἐν ἐπαναστάσει ἀπώτερα μέρη τῆς Ἑλλάδος, ἃν δὲν ἀπηλλάττετο πρῶτον ὁ τόπος τῶν τοῦ πρὸ τῶν θυρῶν δεινοῦ τούτου ἐχθροῦ, δεινοτέρου ἡμέρα τῇ ἡμέρα καθισταμένου. Πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον κατέβαιναν ἀντικρὺ τῆς Σάμου πολλὰ στρατεύματα, καὶ ἀνεμένετο καὶ ὁ ὀθωμανικὸς στόλος.

Περὶ δὲ τὰ τέλη τοῦ ἀπριλίου ὁ Γεώργιος Λογοθέτης, ὁ ἐπὶ τῆς ἐπαναστάσεως μετονομασθεὶς Λυκοῦργος, πρὸ ἐπτὰ ἐτῶν διατρίβων ἐν Σμύρνη, ἐπανῆλθεν εἰς τὴν πατρίδα του τὴν Σάμον. Ἄνθρωπος δραστήριος καὶ ἐπιχειρηματίας, ἔχων γνῶσιν καὶ γραμμάτων καὶ πραγμάτων, ἐτέθη διὰ μιᾶς ὑπεράνω τῶν συμπατριωτῶν του καὶ ἡσχολήθη νὰ ὀργανίσῃ τὸ πολιτικὸν καὶ τὸ στρατιωτικόν, καταστήσας ἐν μὲν τοῖς χωρίοις ἐφόρους ἐπέχοντας καὶ τόπον εἰρη-

νοδικῶν, ἐν δὲ τῇ πρωτεύουσῃ βουλὴν ἐξ ἀντιπροσώπων παντὸς χωρίου καὶ τρεῖς γενικοὺς ἐφόρους ἐκπληροῦντας καὶ τὰ καθήκοντα γενικοῦ δικαστηρίου ὠργάνισε καὶ τέσσαρας χιλιαρχίας. Ἐπὶ σκοπῷ δὲ νὰ ἐκπλήξῃ τὸν λαὸν καὶ διεγείρῃ καὶ ἄμιλλαν παρὰ τοῖς φιλοτιμοτέροις τῶν Σαμίων, διέταξεν ὅλοι οἱ ἀξιωματικοὶ νὰ φορῶσι διακριτικὰ σημεῖα, οἱ δὲ χιλιαρχοὶ χρυσᾶς ἐπωμίδας.

Ἐν τοσοῦτῳ συνήχθησαν κατὰ τὴν δοθείσαν διαταγὴν ἀντικρῦ τῆς Σάμου πάμπολλα στρατεύματα διὰ τὴν μελετωμένην ἐκστρατείαν ὑπὸ τὰς διαταγὰς τοῦ Ἐλέζογλου, διοικητοῦ τῆς παραλίου πόλεως τοῦ Κουσσαντασίου καὶ τῶν περιχώρων. Θέλουσα δὲ νὰ ἐξάψῃ ἢ Πύλη ἔτι μᾶλλον τὸν φανατισμὸν τῶν πιστῶν καὶ ἐρεθίσῃ τὴν ἄπληστον πλεονεξίαν των καὶ τὴν αἰμοχαρῆ δίψαν των ἐξέδωκεν, ὡς ἐλέγετο, προσταγὴν νὰ φονεύσωσιν ὅλους τοὺς ὑπεροκταετεῖς ἄρρενας τῆς Σάμου, καὶ νὰ τουρκίσωσιν ὅλους τοὺς ἐντὸς τῆς ἡλικίας ταύτης, τὰς δὲ γυναῖκας ὅλας ν' ἀνδραποδίσωσιν· ἀλλ' ἐβράδυνε νὰ φανῇ ὁ εἰς μεταβίβασιν τουρκικὸς στόλος· ὁ δὲ συναχθεὶς ἀγαλίνωτος ὄχλος ἐπραττεν ἐν τῷ μεταξύ τὰ πάνδεινα ὅπου συνηθροίσθη, ἂν καὶ τὰ ὑπεξούσια τῆς Πύλης ἐκεῖνα μέρη ἦσαν ἀτάραχα.

Μεταξὺ δὲ τῶν συναχθέντων τούτων ὀπλοφόρων πέριξ τοῦ Κουσσαντασίου ἦσαν καὶ οἱ μετὰ τὴν παῦσιν τῶν ἐν Σμύρῃ δεινῶν ἐξωσθέντες ἐκεῖθεν κακοῦργοι. Οὗτοι, εὐρόντες ὁμόφρονας τοὺς λοιποὺς ἐκεῖ συναχθέντας, ἔπραξαν παντὸς εἶδους ἀνομήματα ἐν τοῖς ἔξω τοῦ Κουσσαντασίου χωρίοις, σφάζοντες, ἀτιμάζοντες, λεηλατοῦντες καὶ βιάζοντες ὅλους νὰ θεωρῶσι τὴν φυγὴν σωτηρίαν. Τὰ αὐτὰ ἐπεθύμουν νὰ πράξωσι καὶ ἐν τῇ πόλει, ὅπου ἐμβάντες ὕβρισαν, ἔδειραν Χριστιανοὺς καὶ ἐφόνευσαν ἕνα. Ὁ Ἐλέζογλος, ἄνθρωπος φιλοδίκαιος καὶ δραστήριος, ἐπαί-

δευσειν ἀμέσως διὰ κεφαλικῆς ποιῆς τὸν φονέα. Τὴν δικαίαν ταύτην πράξιν ἐθεώρησαν ὡς ἄδικον οἱ μισοῦντες τὴν δικαιοσύνην καὶ ἤγειραν γενικὸν γογγυσμὸν κατ' αὐτοῦ. Οἱ δὲ δυστυχεῖς Χριστιανοί, πάσχοντες καθ' ἡμέραν καὶ βλέποντες ἀδύνατον νὰ λάβωσι παρὰ τοῦ καλοκάγαθου ἀλλ' ὄχι καὶ ἰσχυροῦ διοικητοῦ τὴν ἀπαιτουμένην προστασίαν, οἱ μὲν κατέφευγαν εἰς τὰς ὑπὸ ἑλληνικὴν σημαίαν νήσους, οἱ δὲ οἰκούμενοι. Ἐν ᾧ δὲ οἱ Τούρκοι ἦσαν τόσον ἠρεθισμένοι, καὶ οἱ Χριστιανοὶ τόσον ἔμφοβοι, ἐτόλμησέ τις τῶν Χριστιανῶν πεινῶν νὰ ἐξέλθῃ τῆς οἰκίας εἰς εὐρεσίαν τροφῆς· κατὰ κακὴν του τύχην ἀπήντησε τρεῖς Τούρκους, ἐξ ὧν ὁ εἰς ἀμέσως τὸν ἐπιστόλισεν ἀλλὰ δὲν τὸν ἔβλαψεν· ἐπέπεσε τότε ὁ Χριστιανός, τοῦ ἤρπασε τὴν ἄλλην πιστόλαν καὶ τὸν ἐσκότωσεν· οἱ δύο δὲ ἄλλοι Τούρκοι δειλιάσαντες ἔφυγαν· ἀλλὰ φεύγοντες ἐφώναζαν “οἱ ἄπιστοι σκοτόνουν τοὺς πιστούς.” Ἀκουσθείσης τῆς φωνῆς ταύτης, φωνῆς ἱκανῆς νὰ φέρῃ τὴν καταστροφὴν ὅλης τῆς πόλεως, ἔσπασαν οἱ φιλάτακτοι τὰς θύρας οἰκιῶν καὶ ἐργαστηρίων, ἤρπασαν πράγματα, ἐφόνευσαν ἀνηλεῶς ὄσους συνήντησαν, ἠνδραπόδισαν γυναῖκας, ἔβαλαν πῦρ εἰς τὴν πόλιν καὶ μόλις ἔσωσαν μέρος αὐτῆς οἱ ἐντόπιοι Τούρκοι. Ἡ δὲ Πύλη, μαθούσα τὰ δυστυχήματα τῆς πόλεως ἐκείνης, κατέκρινε καὶ μετέθεσε τὸν φιλοδίκαιον Ἐλέζογλου ὡς ἐρεθίσαντα τοὺς πιστοὺς διὰ τῆς καταδίκης τοῦ φονέως.

Τὴν δὲ 3 ἰουλίου ὁ τηλεγράφος τῆς Σάμου ἐσήμανε τὸν ἐμφανισμὸν τοῦ ὀθωμανικοῦ στόλου πλεοντος πρὸς τὴν νῆσον ἐκ πλοίων 36, ἐν οἷς 4 δίκροτα καὶ 6 φρεγάται ὑπὸ τὸν ὑποναύαρχον Καρὰ-Ἀλῆν. Πλησιάσας ὁ στόλος συνέλαβε πλοιούριον σάμιον ἔχον τρεῖς ναύτας καὶ τὸν κυβερνήτην· καὶ τοῦτον μὲν καὶ ἓνα τῶν ναυτῶν ἔστειλεν ὁ ὑποναύαρχος εἰς Σάμον προσκαλῶν διὰ γραμμάτων τοὺς προεστῶτας

να ἔλθωσιν εἰς προσκύνησίν του, καὶ δεχθῶσιν ἀγᾶν καὶ καθῆν, ἂν ἤθελαν νὰ μὴ καταστραφῇ ὁ τόπος των· τοὺς δὲ λοιποὺς ἐκράτησε· τὴν ἐσπέραν δὲ τῆς αὐτῆς ἡμέρας ὁ στόλος ἐλλιμένισεν ἔμπροσθεν τῆς Χώρας. Ὁ λαὸς τῆς Σάμου, ἰδὼν κατὰ πρώτην φοράν ἐχθρικὸν στόλον, ἐδειλίασε, καὶ οἱ μὲν ἀνέβησαν εἰς τὰ ὄρη, οἱ δὲ διεβιβάσθησαν εἰς τὰς πλησιοχώρους νήσους πρὸς ἀποφυγὴν τοῦ κινδύνου. Ἄλλ' αἱ Ἀρχαὶ τοῦ τόπου καὶ ὁ Λυκοῦργος ἐδειξαν ἄκραν ἀφοβίαν, κατεβίβασαν τὸ προοργανισθὲν στράτευμα εἰς τὸ παράλιον ἀντικρὺ τοῦ στόλου καὶ τὸ ἠτοιμάσαν εἰς ἀντίκρουσιν τοῦ ἐχθροῦ, ἂν ἐπεχειρεῖ ἀπόβασιν.

Τὴν δὲ ὑστεραίαν ὁ στόλος παρετάχθη ἔμπροσθεν τῶν μεσημβρινῶν παραλίων τῆς Σάμου καὶ ἐκανονοβόλει σφοδρῶς εἰς ἀπομάκρυνσιν τοῦ στρατεύματος τῶν Σαμίων. Τὸ πρωτόπειρον στράτευμα φοβηθὲν ἀπεμακρύνθη καὶ ἐκρύβη ὄπισθεν τῶν παρακειμένων οἰκιῶν, καὶ οἱ Τούρκοι, βλέποντες ὅτι οἱ ἐναντίοι των ἔγειναν ἄφαντοι, ἐκίνησαν πρὸς τὴν ξηρὰν ἐπὶ τῶν λέμβων· ἀλλ' ὁ Λυκοῦργος καὶ οἱ χιλιάρχοι Σταμάτης Γεωργιάδης, Μανουὴλ Μελαχρινὸς καὶ τινες ἄλλοι ἀξιωματικοί, ἀπομείναντες ἐπὶ τῆς παραλίας, ἴθυναν τόσον εὐστόχως πέντε κανόνια, ὥστε ὅλαι σχεδὸν αἱ σφαῖραι ἔπεσαν ἐντὸς τῶν λέμβων καὶ ἐπροξένησαν πολὺν φόνον. Οἱ ὀλίγοι οὗτοι ἐδυνήθησαν διὰ τούτου καὶ μόνου τοῦ τρόπου νὰ ἐμποδίσωσι τὴν ἡμέραν ἐκείνην τὴν ἀπόβασιν, διότι ὁ Καρᾶ-Ἀλῆς ὑπώπτευσεν ὅτι τὸ φοβηθὲν καὶ ἀπομακρυνθὲν ἀπὸ τῆς παραλίας ἐλληνικὸν στράτευμα παρεφύλαττεν ἵνα ἐπιπέσῃ. Ὁ παράλογος δὲ οὗτος φόβος τῶν Τούρκων ἐθάῤῥυνε τὸ παραμερῆσαν στράτευμα τῶν Σαμίων νὰ ἐπανέλθῃ ὅπου ἦσαν οἱ ἀρχηγοί του καὶ ἐνδιαμείνῃ ἀφοβον, ἂν καὶ ἀκαταπαύστως πλὴν ἀβλαβῶς καθ' ὅλον τὸ ἡμερονύκτιον ὑπὸ τοῦ στόλου κανονοβυλούμενον. Τὴν δὲ ἐφεξῆς

ἡμέραν ἀπέβησαν 300 Τούρκοι κατὰ τὴν ἀγίαν Παρασκευήν, ὅπου ἦσαν ὀκτὼ Ἕλληνες μόνον εἰς σκοπήν, διότι δὲν ὑπόπτευαν ἀπόβασιν εἰς ἐκεῖνο τὸ μέρος. Ἄλλ' ὁ χιλιάρχος Γεωργιάδης, μαθὼν τὸ γεγονός, παρέλαβεν ὅσους ἦνρε προθύμους, ὥρμησε πρῶτος αὐτὸς μετὰ τῶν ὀλίγων ἀκολουθῶν του, ὥρμησαν κατόπιν καὶ πολλοὶ ἄλλοι ἐπὶ τοὺς ἀποβάοντας τόσοι μανικοί, κατὰ τὸ παράδειγμα τοῦ γενναίου ἀρχηγοῦ των, ὥστε οὐδένα σχεδὸν ἐχθρὸν ἀφῆκαν ζῶντα. Ἐφάμιλλοι τῶν Σαμίων ἐφάνησαν ἐν τῇ μάχῃ ταύτῃ καὶ τινες παρευρεθέντες Κρήτες, ὧν ὁ ἀρχηγὸς Χατοῆ Γεώργης Μουριώτης ἐφημίσθη διὰ τὰς ἀνδραγαθίας του. Ἐν τῷ μεταξὺ δὲ τούτῳ ἐπλησίασαν εἰς τὸ αὐτὸ παράλιον 40 λέμβοι φέρουσαι ἄλλους στρατιώτας· τόσοι δὲ εὐστόχως καὶ τόσοι σφοδρῶς ἐτουφέκισαν καὶ αὐτοὺς οἱ Ἕλληνες, ὥστε τοὺς ἠνάγκασαν νὰ ποδίσωσι. Τότε ὁ τρισβάρβαρος καὶ ἄναδρος Καρᾶ-Ἀλῆς, ἐκδίκησιν πνέων, ἐπίσσωσε τοὺς δύο δυστυχεῖς καὶ ἀθῶους ναύτας τοῦ συλληφθέντος σαμίου πλοιαρίου, τοὺς ἐκρέμασεν ἐπὶ τῆς ναυαρχίδος του κατακέφαλα καὶ τοὺς ἔκαυσε κατέναντι τῶν συγγενῶν καὶ συμπατριωτῶν αὐτῶν εἰς αἰώνιον στίγμα τῆς βδελυρᾶς μνήμης του. Μετὰ τὴν πράξιν ταύτην ἔστειλεν ἀντικρὺ 9 φορτηγὰ πλοῖα ἐπὶ μεταφορᾷ ἄλλων στρατευμάτων· τὴν δὲ 6, 7 καὶ 8, ὁ στόλος διέμεινε ἀπρακτος ἔμπροσθεν τῆς Σάμου ἀναμένων τὸν ἀνάπλου τῶν φορτηγῶν.

Ἡ εἶδησις τοῦ ἐκπλου τοῦ στόλου τούτου ἔβαλεν εἰς κίνησιν τὰς τρεῖς ναυτικὰς νήσους, καὶ τὴν 4 ἰουλίου ἐξέπλευσαν τὰ ὑδραϊκὰ καὶ σπετσιοτικὰ πλοῖα καὶ ἠνώθησαν μετὰ τῶν Ψαριανῶν· συνηριθμοῦντο δὲ ὅλα 90, ἐν οἷς καὶ τινα τῆς Κάσσου. Δὲν ἤξευραν κατ' ἀρχὰς ποῦ ἔπλεεν ὁ ἐχθρικός στόλος· ἀλλ' ἔμαθαν μετ' ὀλίγον, ὅτι διέπλευσε τὸ στενὸν

τῆς Χίου κατευθυνόμενος εἰς τὰ ἀντικρὺ τῆς Σάμου παράλια· τὴν δὲ 8 εἶδαν ἐν τῷ μεταξὺ Σάμου καὶ μικρᾶς Ἀσίας πορθμῷ ὑπὸ τὸ Ἰσριαγκλί τὰ 9 φορτηγά, ἐφ' ὧν ἐπεβιβάζοντο τὰ στρατεύματα, ἐπέπλευσαν τινὰ αὐτῶν καὶ τὰ ἔκαυσαν ἐνώπιον τοῦ συρρέυσαντος ἐπὶ τῆς παραλίας ἐχθρικοῦ πλήθους καὶ τοῦ ἐχθρικοῦ στόλου θεωροῦντος αὐτὰ καιόμενα τόσον πλησίον καὶ μὴ τολμῶντος νὰ κινηθῆ· καὶ τὰ μὲν πλήθη διεσκορπίσθησαν ἐπὶ τῇ θέᾳ τοῦ ἐμπρησμοῦ, ὁ δὲ στόλος ἀπεμακρύνθη καὶ αὐτός, καὶ τοιουτοτρόπως ἐματαιώθη ἡ μεγάλη ἐκστρατεία, καθ' ἣν ἡ Πύλη, ἐν ᾧ ἐβουλήθη νὰ παιδεύσῃ τοὺς ἀποστάτας Σαμίους, κατέστρεψε τοὺς ἐν Κουσαντασίῳ καὶ ἐν τοῖς πέριξ ἡσυχούς ὑπηκόους τῆς.

Οἱ δὲ Ἕλληνες, αὐτόπται τοῦ θαύματος τῶν πυρπολικῶν ἐπὶ τῆς τελευταίας ναυτικῆς τῶν ἐκστρατείας, ἠτοίμασαν 4 καὶ ἐπὶ τῆς παρουσίας. Τὴν 11 ἰουλίου ἀπηντήθησαν οἱ δύο στόλοι ἐν τῷ μεταξὺ Βουδρουμίου καὶ Κῶ πορθμῷ ἀλλὰ δὲν ἐνανμάχησαν. Ἐντὸς τοῦ πορθμοῦ εὐρέθησαν καὶ τὸ πρῶτὴ τῆς ἐπαύριον ἐν ἄκρᾳ νηνεμίας· ἀλλὰ μετ' ὀλίγον ἔπνευσεν ἄνεμος σφοδρός, καὶ ὁ ἑλληνικὸς εὐρεθεὶς ὑπὴνεμος τοῦ τουρκικοῦ ἐφοβήθη διὰ τὴν κινδυνώδη θέσιν του καὶ ἔσπευσε νὰ ἐκπλεύσῃ. Ὁ δὲ τουρκικὸς ἔπλεεν οὐριοδρομῶν καὶ βλέπων αὐτὸν φεύγοντα ἔλαβε θάρρος καὶ προσέπλευσε. Τὰ εὐτελέστερα τῶν ἑλληνικῶν πλοίων καὶ τὰ βραδυπλώτερα ἦσαν πάντοτε τὰ πυρπολικά ὡς καταδεδικασμένα εἰς φθοράν· διὰ τοῦτο τὰ 4 πυρπολικά ἀπελείφθησαν, καὶ ἐπειδὴ ἐκινδύνευαν νὰ πέσωσιν εἰς χεῖρας τοῦ ἐχθροῦ, ἔβαλαν εἰς αὐτὰ πῦρ οἱ ἐν αὐτοῖς, καὶ ἐμβάντες εἰς τὰ ἐφολκία διεσώθησαν ὅλοι ἀβλαβεῖς εἰς τὰ ἄλλα ἑλληνικὰ πλοῖα· καὶ τὰ μὲν τρία τῶν πυρπολικῶν τούτων ἐκάησαν, τὸ δὲ τέταρτον ἐκυριεύθη πρὶν ἀνάψῃ· κατεδίωξε δὲ καὶ ὁ τουρκικὸς στόλος τὸν

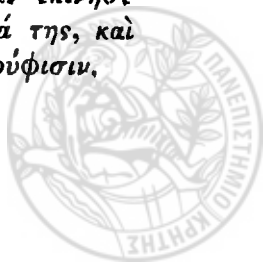
ἑλληνικόν. Τὴν δὲ νύκτα ἐπῆλθε τρικυμία καὶ δι-
 εσκορπίσθη ὁ ἑλληνικὸς· καὶ μέρος μὲν αὐτοῦ ἠγ-
 κυροβόλησεν ὑπὸ τὴν Κάλυμνον, μέρος δὲ ὑπὸ
 τὴν Λέρον καὶ Σάμον· ἠγκυροβόλησε καὶ ὁ τουρ-
 κικὸς ὄλος ὑπὸ τὴν Κῶν, ὅπου συνηνώθησαν μία
 φρεγάτα καὶ 13 μικρότερα πλοῖα πολεμικὰ τοῦ
 Μεχμέτ-Ἀλῆ ὑπὸ τὸν Ἰσμαήλ-Γιβραλτάρην ἔχοντα
 800 Ἀλβανοὺς εἰς ἀπόβασιν. Ἐκτοτε διεχωρίσθη-
 σαν οἱ στόλοι· καὶ ὁ μὲν τουρκοαιγυπτιακὸς ἔπλευσε
 πρὸς τὸν Ἑλλάσποντον, ὁ δὲ ἑλληνικὸς συνήχθη
 ὄλος εἰς Σάμον, καὶ τὴν 22 ἠγκυροβόλησεν ὑπὸ τὸ
 Γιαλί, ὅπου ἦλθαν ἐξ Ὑδρας καὶ Σπετσῶν τινὲς τῶν
 προκρίτων ἵνα θεωρήσωσιν ὑποθέσεις τοῦ στόλου
 καὶ πείσωσι τοὺς θέλοντας νὰ ἐπανέλθωσιν εἰς τὰς
 νήσους των ναῦτας εἰς τὸ νὰ παρατείνωσι τὴν ἐκ-
 στρατείαν. Ἐν ᾧ δὲ διέμενεν ἐκεῖ ὁ στόλος, ἐπέστη
 ἀπροσδοκῆτως ὁ πατρίάρχης Ἀλεξανδρείας, ἀποδη-
 μήσας ἐκεῖθεν ἐξ αἰτίας τῶν ταραχῶν ἐπὶ σκοπῶ νὰ
 ἡσυχάσῃ ἐν Πάτμῳ τῇ πατρίδι του. Ὁ ἐμφανισμὸς
 ἐν μέσῳ τοῦ χριστιανικοῦ στόλου ἐνὸς τῶν κορυ-
 φαίων τοῦ κλήρου τῆς ἀνατολικῆς ἐκκλησίας ἐπροξέ-
 νησε πολλὴν χαρὰν, καὶ οἱ εὐλαβεῖς ναῦται ἔτρεξαν
 ὄλοι νὰ φιλήσωσι τὴν δεξιάν του καὶ νὰ λάβωσι τὴν
 εὐλογίαν του. Ὁ ἱερός οὗτος ἀνὴρ διέμενεν ἡμέρας
 τινὰς ἀγιάζων, νουθετῶν καὶ θαρρύνων τοὺς στρατιώ-
 τας τῆς πίστεως καὶ τῆς πατρίδος εἰς τὸν ἀγῶνα· καὶ
 ἐπειδὴ ἦσαν αἱ παραμοναὶ τῆς νηστείας τοῦ δεκα-
 πενταγούστου, ἐσυγχώρησε νὰ καταλύσωσιν οἱ
 ἀγωνιζόμενοι Χριστιανοὶ καὶ ταύτην καὶ ὅλας τὰς
 ἄλλας τεσσαρακοστὰς διαρκούντος τοῦ ἐθνικοῦ πο-
 λέμου. Τὴν δὲ 9 αὐγούστου ὁ ἑλληνικὸς στόλος
 ἐπανεπλευσεν εἰς τὰ ἴδια.

Τὰ δὲ κακὰ, ὅσα ἀδίκως καὶ παραλόγως ὑπέφεραν
 οἱ δυστυχεῖς κάτοικοι Χριστιανοὶ τοῦ Κουσσαντασίου
 καὶ τῶν περιχώρων, ἠνάγκασαν μετὰ ταῦτα τοὺς

κατοικοῦντας τὰ χωρία Δωμάτια, Τσακλῆ, Ἀνίκιοι, Κελεμπέση καὶ Γέροντα, τοὺς δεινὰ πάσχοντας καὶ ταῦτὰ φοβουμένους, νὰ ζητήσωσι καταφύγιον ἄλλου· τούτου χάριν συννεοήθησαν μετὰ τῶν γειτόνων των Σαμίων, οἵτινες ἀπέβησαν εἰς τὴν ἀντικρὺ παραλίαν πρὸς ὑπεράσπισιν τῆς ἐπὶ τῆς νήσου των μετοικήσεως αὐτῶν· καὶ κατ' ἀρχὰς μὲν ὑπῆγαν εἰς Δωμάτια, δύο ὥρας μακρὰν τῆς θαλάσσης· διασκορπίσαντες δὲ τὴν ἐνδιαμένουσαν τουρκικὴν φρουρὰν μετέβησαν εἰς τὰ λοιπὰ χωρία ἀπέχοντα τὸ ἐν τοῦ ἄλλου 5 ἕως 8 ὥρας, καὶ οὕτω μετεκομίσθησαν εἰς Σάμον ἀβλαβεῖς 800 οἰκογένειαι· πολλοὶ τῶν μετοικησάντων, ὄντες γεωργοί, κατετάχθησαν ἐν τῷ στρατῷ τῶν Σαμίων, ὅστις αὐξηθεὶς ἐξ αἰτίας ταύτης εἰς 4000 διεχέετο εἰς τὰ ἀντικρὺ παράλια, ἐπάτει χωρία κατοικούμενα ὑπὸ Τούρκων, τὰ ἐλαφυραγῶγει καὶ μετέφερεν εἰς τὴν νῆσον τὰ θρέμματά των. Διὰ τὰς συχνὰς δὲ ταύτας καὶ καταστρεπτικὰς ἐπιδρομὰς οἱ Τούρκοι ἀφήκαν τὰ παράλια χωρία των ἔρημα, καὶ ἀπεμακρύνθησαν χάριν ἀσφαλείας εἰς τὰ ἐνδότερα τῆς Ἀσίας, ὥστε δὲν ἔμειναν ἐπὶ τῶν παραλίων ἐκείνων Τούρκοι ἔιμῃ ἐντὸς τοῦ Κουσαντασίου ὡς ἔχοντος δυνατὸν φρούριον.

Κατ' ἐκείνον δὲ τὸν καιρὸν συνέβησαν νέαι ταραχαὶ ἐν τῇ ὀθωμανικῇ αὐτοκρατορίᾳ, κινηθέντων τῶν Βεχαβητῶν κατὰ τῶν πόλεων Μεδίνης καὶ Μέκκας, καὶ λαβούτων ὄπλα τῶν Δρούζων καὶ τῶν Μαρωνιτῶν. Αἱ ταραχαὶ αὗται μετ' ὀλίγον καθησύχασαν. Εἶχε δ' ἐκραγῆ καὶ πόλεμος· μεταξύ Τουρκίας καὶ Περσίας τὸ θέρος τοῦ ἔτους τούτου, καὶ περσικὰ στρατεύματα ἐπάτησαν τὰ τουρκικὰ χῶματα· ἀλλ' ἐπειδὴ μικρὰ ἦτον ἡ δύναμις αὕτη, μικρὰν ἐκίνησε καὶ ἡ Πύλη πρὸς τὰ καταπατηθέντα ὄριά της, καὶ ὡς ἐκ τούτου ὀλίγην ἠῦρεν ἡ Ἑλλάς ἀνακούφισιν.

1821.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΚΒ.

Τὰ μεταξὺ Ῥωσσίας καὶ Τουρκίας.—Ἀναχώρησις τοῦ ἐν Κωνσταντινουπόλει πρέσβευος τοῦ αὐτοκράτορος Ἀλεξάνδρου.

Ἡ ΠΟΛΙΤΙΚΗ τῆς Ῥωσσίας ἐπὶ τῆς ἑλληνικῆς ἐπαναστάσεως ἐφαίνετο ἀντιφατική. Ὁ Ἀλέξανδρος, ὡς μέλος τῆς ἱερᾶς συμμαχίας, κατέκρινε παρρησίᾳ τὸν ἑλληνικὸν ἀγῶνα, διότι, καθ' οὓς συνέδεσε πολιτικούς δεσμούς, ὤφειλε νὰ κατατρέχη πᾶν κίνημα λαοῦ τεῖνον εἰς ἀνατροπὴν τῶν καθεστώτων. Ἀλλ' ὁ ἀγὼν οὗτος, ἂν καὶ ἀπεδοκιμάζετο, ὠφέλει τὰ μέγιστα τὴν πολιτικὴν τῆς Ῥωσσίας ἀνέκαθεν προθεμένην, παρὰ τὴν πολιτικὴν τῶν ἄλλων αὐλῶν, τὴν διὰ παντὸς τρόπον ἐξασθένωσιν τοῦ τουρκικοῦ κράτους. Εἶχε δὲ ὁ αὐτοκράτωρ καὶ συνθήκας μετὰ τῆς Πύλης, ἃς αὕτη παρέβη, καὶ ἐκεῖνος ἐδύνατο δικαίως ὡς παραβάτιδα νὰ τὴν τιμωρήσῃ· δὲν ἐμποδίζετο δὲ οὐδ' ἀπὸ τῶν κατὰ τὰ 1814 καὶ 1815, μεταξὺ τῶν εὐρωπαϊκῶν αὐλῶν συνομολογηθέντων, διότι ἡ Τουρκία οὔτε ἐμπεριλαμβάνετο οὔτε κἂν ἐμνημονεύετο· ἀλλ' ἡ τοιαύτη τιμωρία ἀντέβαινε πρὸς τὴν ἐν Λαῦβάχη κηρυχθεῖσαν πολιτικὴν ἀρχήν, καὶ ἐντεῦθεν προήρχετο ἢ κατ' ἐπιφάνειαν ἀντίφασις τῆς Ῥωσσικῆς πολιτικῆς. Ἡ παρατήρησις αὕτη εἶναι προσοχῆς ἀξία, διότι αὕτη καὶ μόνη ἐξηγεῖ τὴν ῥοπὴν τοῦ Ἀλεξάνδρου σήμερον εἰς τὴν εἰρήνην καὶ αὔριον εἰς τὸν πόλεμον, ὃν ὑπερεπεθύμει ὅλος ὁ λαὸς του. “Μεταξὺ ὄλων τῶν Ῥώσσων,” ἔλεγεν ὁ Ἀλέξ-

ανδρος, “ εἶμαι ὁ μόνος ὁ μὴ ἀσπαζόμενος τὸν ἑλλη-
 “ νικὸν ἀγῶνα.” Δὲν ἤθελε τὸν θρίαμβον αὐτοῦ,
 διότι τὸν ἐθεώρει θρίαμβον ἐπαναστατικῶν κινήματων,
 ἄτινα κατεδίωκεν· ἀλλὰ δὲν ἤθελε καὶ τὴν καταστρο-
 φὴν του, διότι τὴν ἐθεώρει καταστροφὴν λαοῦ μεθ’
 οὗ οὐράνιοι δεσμοὶ τὸν συνέδεαν. Συνέτρεξε δὲ ὄχι
 ὀλίγον εἰς τὸ νὰ περιπλέξῃ ἔτι μᾶλλον τὴν πολιτι-
 κὴν τῆς Ῥωσσίας καὶ ἡ σφοδρὰ καὶ ὄχι ἄλογος ὡς
 ἐκ τῶν φαινομένων ὑπόψια τῆς Πύλης περὶ τῆς ἐνο-
 χῆς τῆς Ῥωσσικῆς αὐλῆς εἰς τὸν ἑλληνικὸν ἀγῶνα.
 Ἡ Πύλη ἤξευρεν, ὅτι οἱ Ἕλληνες ἀπέβλεπαν πάν-
 τοτε εἰς τὴν Ῥωσσίαν πρὸς ἀπόσεισιν τοῦ ζυγοῦ· ὅτι
 ἔλαβαν ὄπλα ἐπὶ τῶν Ῥωσσικῶν πολέμων κατ’ αὐτῆς·
 ὅτι ἡ Ῥωσσία ἐπροσπάθει πάντοτε νὰ προστατεύῃ
 ὅσον καὶ ὅπως ἐδύνατο τοὺς Ἕλληνας· ὅτι ἡ ἐπανα-
 στατικὴ Ἐταιρία ἔλαβε τὸ εἶναι ἐν τῇ Ῥωσσίᾳ· ὅτι ὁ
 πρῶτος ἐπαναστάτης Ὑψηλάντης, ὑπηρέτης τοῦ αὐτο-
 κράτορος Ἀλεξάνδρου, ἐκήρυξεν ὅτι ἐκινήθη ὑπὸ τὴν
 Ῥωσσικὴν προστασίαν καὶ ἐπὶ τῷ λόγῳ τούτῳ ἐκά-
 λει εἰς ἀποστασίαν ὅλην τὴν Ἑλλάδα· ὅτι ὁ Μιχαὴλ
 Σούτσος καὶ πολλοὶ ἄλλοι ἠῦραν ἄσυλον ἐπὶ τῆς
 φυγῆς των καὶ περιποίησιν ἐν τῇ Ῥωσσικῇ γῇ, καὶ
 ὅτι ἐπὶ μόνῃ τῇ συμπράξει τῆς Ῥωσσίας στηριζό-
 μενοι οἱ Ἕλληνες καὶ ἤρχισαν καὶ διετήρουν τὸν
 ἐθνικὸν ἀγῶνα. Ὅλα ταῦτα ἦσαν βεβαίως ἰκανὰ νὰ
 κλείσωσι τὰ ὦτα τῆς Πύλης πρὸς τὰς εἰλικρινεῖς καὶ
 εἰρηνικὰς διαβεβαιώσεις τῆς ἐν Κωνσταντινουπόλει
 Ῥωσσικῆς πρεσβείας καὶ νὰ φέρωσι καὶ τὰς ἄλλας
 Δυνάμεις εἰς δισταγμὸν.

Διπτὸν χαρακτῆρα, πολιτικὸν καὶ θρησκευτικόν,
 εἶχεν ὁ μεταξὺ Ἑλλήνων καὶ Τούρκων πόλεμος· καὶ
 ὡς πρὸς μὲν τὸν πολιτικὸν ἡ Πύλη ἐδύνατο βεβαίως
 νὰ ἐνεργῇ κατὰ τὴν πλήρη κυριαρχίαν της καὶ τόσον
 ἀνεξαρτήτως τῆς Ῥωσσίας, ὅσον καὶ πάσης ἄλλης
 Δυνάμεως· ἀλλ’ ὄχι καὶ ὡς πρὸς τὸν θρησκευτικόν,

διότι κατὰ τὴν ἐν Καϊναρτσίῳ συνθήκῃ τῆς 10 ἰου-
λίου 1774, ὑπεχρεοῦτο νὰ προστατεύῃ τὴν χριστι-
ανικὴν θρησκείαν καὶ τὰς ἐκκλησίας τῆς ὅθεν αἱ
μέχρι θανάτου, καὶ θανάτου ἀνόμου καὶ ἐπονειδίστου,
καταδιώξεις τοῦ κλήρου, αἱ βεβηλώσεις, αἱ γυμνώ-
σεις, οἱ κατεδαφισμοὶ τῶν ἐκκλησιῶν, καὶ οἱ ἐν ταῖς
τριόδοις αὐτῆς τῆς βασιλευούσης ἐμπαιγμοὶ τῶν
ἀγίων εἰκόνων καὶ οἱ θεατρισμοὶ τῶν ἱερῶν ἀμφίων
ἦσαν φανεραὶ παραβάσεις τῆς συνθήκης, δι' ἃς ἡ
Πύλη ἦτον ὑπόλογος πρὸς τὴν Ῥωσσίαν (α).

Ἄλλὰ, ἂν ἡ Πύλη δὲν εἶχε πρὸς τὴν Ῥωσσίαν
ὑποχρεώσεις πολιτικὰς ὡς πρὸς τὴν Ἑλλάδα, εἶχε
τοιαύτας διὰ συνθηκῶν ὡς πρὸς τὰς δύο ἡγεμονείας,
καὶ κατ' αὐτὰς ὤφειλε ν' ἀκούῃ τὴν ὑπὲρ αὐτῶν φωνὴν
τῆς Ῥωσσίας (β).

Ὅτε ἐξερράγη ἐν ταῖς ἡγεμονείαις ἡ ἐπανάστασις,
ὁ Ἀλέξανδρος συνέτεινε μεγάλως εἰς τὸ νὰ ἐπανέλ-
θωσιν αὐταὶ εἰς τὴν ὑποταγὴν τῆς Πύλης· διότι καὶ
τὸν Ὑψηλάντην ἐπαίδευσεν, καὶ τὰς προκηρύξεις του
ὡς ψευδεῖς ἐστηλίτευσε, καὶ τὴν Πύλην ἐλευθέραν
ἀφῆκε νὰ στείλῃ εἰς αὐτὰς στρατεύματα. Ἄλλ' ἀφ'
οὗ ὁ πόλεμος ἔπαυσεν ὀλοτελῶς, ἡ Ῥωσσία ἀπῆτει
τὴν πολιτικὴν ἀποκατάστασιν αὐτῶν ὡς καὶ πρό-
τερον καὶ τὴν ἀνάκλησιν τῶν τουρκικῶν στρατευμά-
των, ὧν ἡ εἰσβολή, καθὼς ἄλλοτε διηγήθημεν, ἐπέ-
φερε μυρία δεινά (γ)· ἀλλ' οὐδεμίαν ἀκρόασιν ἔδιδεν
ὁ σουλτάνος. Ἐκτὸς τῶν μεγάλων τούτων αἰτιῶν ἡ
Πύλη ἔδωκε καὶ ἄλλας αἰτίας διενέξεων.

Κατὰ διαταγὴν τῆς ἀπηγορεύετο, ὡς προεῖρηται,
ὀποιασδήποτε σημαίας πλοῖον νὰ δέχεται τοὺς πει-
ρωμένους ἄνευ ἀδείας τῆς νὰ διαφύγῃ τὰς μαι-
φόνους καὶ ἀτιμωτικὰς χεῖράς τῆς, καὶ ἐπεβλήθη
ποινὴ ἢ δήμευσις παντὸς πλοίου, ἂν ὁ κυβερνήτης του
ἀπεδεικνύετο παρήκοος τῆς διαταγῆς τῆς· ἀπῆτησεν
ἡ Πύλη καὶ τὸ δικαίωμα τῆς νηοψίας εἰς σύλληψιν

τῶν κρυπτομένων ὑπηκόων της, ἔγκλημα θανάτου θεωροῦσα τὴν ἀπλὴν φυγὴν των καὶ ἐγκληματίας καὶ αὐτὰς τὰς γυναῖκας. Εἶπαμεν, ὅτι οἱ ἐν Κωνσταντινουπόλει πρέσβεις ὄλων τῶν Δυνάμεων ὄχι μόνον συγκατετέθησαν, ἀλλὰ καὶ δι' ὧν ἐξέδωκαν ἐγκυκλίων πρὸς τοὺς καθ' ὅλην τὴν ὀθωμανικὴν αὐτοκρατορίαν προξένους συνέτρεξαν εἰς τὰς ὀρέξεις τῆς Πύλης, καὶ ὅτι μόνος ὁ πρέσβυς τῆς Ῥωσσίας Στρογουώφης δὲν ἤσχυνε διὰ τῆς συγκαταθέσεώς του τὴν αὐλήν του. Ἄλλ' ἡ Πύλη εἰς οὐδὲν ἐλογίσθη τὴν ἀντίρρησην καὶ τὰς διαμαρτυρήσεις αὐτοῦ καὶ ἐπάτησεν ὄλας ἀνεξαίρετως καὶ ἀνεξετάστως τὰς σημαίας. Συνέβη δὲ κατ' ἐκείνας τὰς ἡμέρας καὶ ὁ ἐν Βουκουρεστίῳ τραπεζίτης, Σακελλάριος, νὰ διατάξῃ τὸν ἐν Κωνσταντινουπόλει Ἐμμανουὴλ Δανέζην νὰ πληρώσῃ τῷ νεοδιορισθέντι ἡγεμόνι τῆς Βλαχίας καὶ εἰσέτι διατρίβοντι ἐν Κωνσταντινουπόλει, Σκαρλάτῳ Καλλιμάχῳ, χρήματά τινα· ἀλλὰ μετ' ὀλίγον ἔγραψεν, ἐξ αἰτίας ἴσως τῆς πολιτικῆς καταστάσεως τῆς ἡγεμονείας, νὰ μὴ τὰ πληρώσῃ, καὶ ἐπὶ τῇ δευτέρᾳ ταύτῃ παραγγελίᾳ ὁ Δανέζης ἀπεποιήθη τὴν πληρωμὴν· ἐπρόκειτο δὲ νὰ μεταβιβασθῶσι τὰ χρήματα ταῦτα εἰς τὸ ταμεῖον τῆς Πύλης. Ἄν καὶ πάντοτε ὁ ἐκδίδων συναλλαγματικὴν εἶναι ὑπόλογος καὶ ὄχι ποτὲ ὁ μὴ ἀποδεχόμενος, ἡ Πύλη ἀπήτει τὴν ἐξαργύρωσίν της παρὰ τοῦ Δανέζη. Ὁ Δανέζης ἦτο τραπεζίτης τῆς ἐν Κωνσταντινουπόλει Ῥωσικῆς πρεσβείας, καὶ ὡς τοιοῦτος ἐλογίζετο ὑπὸ Ῥωσικὴν προστασίαν· ἀλλ' ἦτο γέννημα τῆς Κρητης, καὶ ὡς τοιοῦτος ἦτο ῤαγιαῖς. Οἱ ἐν ὑπηρεσίᾳ πρεσβείας ῤαγιαῖδες ἦσαν ἄλλοτε ὑπὸ τὴν προστασίαν τῆς αὐτῆς πρεσβείας, ἀλλὰ τὰ προνόμια ταῦτα εἶχαν πρό τινος καιροῦ καταργηθῆ· ὥστε ὁ πρέσβυς τῆς Ῥωσσίας δὲν ἐδύνατο νὰ προστατεύσῃ δικαιοματικῶς τὸν τραπεζίτην του, καὶ ὁ συνετὸς Δανέζης φοβη-

θεὶς ἐκρύβη. Ἄλλ' ἡ Πύλη συνέλαβε καὶ πολιτικὰς ὑποψίας κατ' αὐτοῦ· τὸν ἐθεώρει ὡς συνωμότην καὶ ὡς διαβιβάζοντα χρήματα εἰς τοὺς ἀποστάτας· καὶ ἐπειδὴ ἐγνώριζε τὰς πρὸς τὴν ῥωσικὴν πρεσβείαν, ἣν πάντοτε ὑπώπτευε, τραπεζικὰς του σχέσεις, ἐφάνταζετο ὅτι δι' αὐτοῦ ὑπεστήριζεν ἡ Ῥωσσία τὸν ἑλληνικὸν ἀγῶνα χρηματικῶς. Διὰ τὰς πολιτικὰς καὶ σφαλερὰς ταύτας ὑποψίας μᾶλλον ἢ διὰ τὴν ἐξαργύρωσιν τῆς συναλλαγματικῆς ἐξήτει ἡ Πύλη νὰ πιᾶσιν τὸν Δανέζην, ὃν ὁ πρέσβυς τῆς Ῥωσσίας, πεποιθὼς ἐπὶ τὴν ἰσχύν του, ἔπεισε νὰ φανερωθῇ ἀφόβως, ὑποσχόμενος αὐτῷ τὴν θερμὴν ὑπεράσπισίν του. Τὴν 20 ἀπριλίου ὁ Δανέζης ὑπῆγεν αὐτόκλητος εἰς τὴν Πύλην συνωδευμένος ὑπὸ τοῦ διερμηνέως τῆς πρεσβείας· ἀλλὰ παρὰ πᾶσαν προσδοκίαν τοῦ πρέσβευς ἐκρατήθη καὶ ἐφυλακίσθη. Ἀπῆτησε τὴν ἐπιουῶσαν ὁ πρέσβυς τὴν ἀπόλυσίν του ὡς ὑπηκόου Ῥώσσου καὶ ὡς τραπεζίτου του· ἀλλ' ὁ ρεῖζ-ἐφέντης ἀπέρριψε τὴν ἀπαίτησιν ἀποτόμως, εἰπὼν, ὅτι ὁ Δανέζης ἦτο ραγιαῖς. Ἐστάλη τότε πρὸς τὸν ρεῖζ-ἐφέντην ὁ σύμβουλος τῆς πρεσβείας Δασκώφης συνωδευμένος ὑπὸ δύο διερμηνέων. Ὁ ρεῖζ-ἐφέντης τὸν ἀφῆκεν εἰς τὰ ἀντίθυρα πολλὴν ὥραν, καὶ ἀφοῦ τὸν ἐδέχθη, τῷ εἶπεν ὅτι ὁ Δανέζης ἦτο ραγιαῖς καὶ δὲν ἀπελύετο. Ὁ Δασκώφης εἶχε παραγγελίαν νὰ μὴ ἐπιστρέψῃ εἰς τὴν πρεσβείαν ἄνευ τοῦ Δανέζην· διὰ τοῦτο ἔμεινε παρὰ τῷ ρεῖζ-ἐφέντη καὶ ἀπέστειλεν ἓνα τῶν σὺν αὐτῷ εἰδοποιῶν τὸν πρέσβυν περὶ τῆς ἀποτυχίας τῆς ἀποστολῆς του. Ὁργισθεὶς ὁ πρέσβυς ὑπῆγε πρὸς τὸν ρεῖζ-ἐφέντην αὐθημερόν, καὶ μὴ δυνηθεὶς νὰ κατορθώσῃ τὸ ποθούμενον ἐπεσκέφθη τὸν ἀρχιβεζίρη· ἀλλὰ καὶ παρ' αὐτῷ ἀπέτυχε καὶ ἤκουσεν, ὅτι ἡ Πύλη ἐθεώρει τὸν Δανέζην ὄχι μόνον ραγιαῖν ἀλλὰ καὶ ἔνοχον ἐσχάτης προδοσίας, καὶ ὅτι εἶχε καὶ ἀποδείξεις τῆς ἐνοχῆς του· οὐδεμίαν ὅμως ἔδειξεν. Ὁ

πρέσβυς, βλέπων ὅτι ὁ Δανέζης, πεποιθὼς ἐπὶ τοὺς ἐνθαρρύντικους λόγους του, ἐκινδύνευε, κατήντησε νὰ ζητήσῃ τὴν ἀπόλυσίν του ὡς χάριν, ἀλλὰ καὶ οὕτω δὲν εἰσηκούσθη· παρεκάλεσε τότε τὸν ἀρχιεπίσκοπον νὰ διαβιβάσῃ ἀναφορὰν του πρὸς αὐτὸν τὸν σουλτάνον, ἀλλὰ καὶ ἡ παράκλησίς του αὕτη ἀπερρίφθη, καὶ ὁ πρέσβυς ἐπανῆλθεν εἰς τὴν κατοικίαν του ἄπρακτος καὶ βαρῦμηνις. Τὴν ἐπαύριον, ἐπανελάβε τὰ αὐτὰ διὰ τοῦ διερμηνέως του Φοντώνη πρὸς τὸν ρεῖζ-ἐφέντην ἐπ' ἐλπίδι νὰ δεχθῆ οὗτος τὴν πρὸς τὸν σουλτάνον ἀναφορὰν του· ἀλλ' ἐκώφευσε καὶ ὁ ρεῖζ-ἐφέντης. Τότε ὁ Φοντώνης ἐστάθη εἰς ἣν διήρχετο ὁδὸν ὁ σουλτάνος ἐπανερχόμενος ἀπὸ τοῦ ζαμίου ὅπου προσηύχετο, ὑψωσε τὴν ἀναφορὰν ὡς ποταπὸς ραγιάς, καὶ παρὰ τὴν ἀξιοπρέπειαν τῆς αὐλῆς του ἐφώναξε τουρκιστί, “Ἀναφορὰ τοῦ ἐκ-
“ τάκτου πρέσβεως καὶ πληρεξουσίου ὑπουργοῦ
“ τοῦ τοῦ μεγαλειοτάτου αὐτοκράτορος πα-
“ σῶν τῶν Ῥωσσιῶν πρὸς τὸν μεγαλειότατον
“ σουλτάνον Μαχμούτην.” Δὺς ἐπανελάβε τοὺς λόγους τούτους μηδόλως κινήσας τὴν προσοχὴν τοῦ σουλτάνου· τὴν δὲ τρίτην φορὰν ἐπερρίψεν ὁ σουλτάνος βλοσυρὸν βλέμμα, ἐπρόσταξε νὰ λάβωσι τὴν ἀναφορὰν του καὶ ἀπεδοκίμασεν ἐγγράφως τὴν αὐτὴν ἡμέραν τὴν αἴτησίν του, ὥστε εἰς μάτην ἐξώκειλεν ἡ πρεσβεία εἰς τὴν πρᾶξιν ταύτην (δ).

Ἐδόθη κατ' ἐκείνας τὰς ἡμέρας καὶ ἄλλη αἰτία διενέξεων σοβαρωτέρα τῆς περὶ ἧς ὁ λόγος, ὡς ἀφορῶσα τὰ κατὰ τὴν Μαύρην θάλασσαν ἐμπορικὰ συμφέροντα. Ἡ Πύλη, ἐπὶ λόγῳ σιτοδείας ἐν τῇ βασιλευούσῃ ἐξ αἰτίας τῶν ἐπικρατουσῶν ταραχῶν ἐν Βλαχομολδαυία, ὅθεν ἐστέλλετο τακτικῶς μεγάλη ποσότης σίτου, ἐκράτησεν ὅλα τὰ ὑπὸ Ῥωσσικὴν σημαίαν διαπλέοντα ἀπὸ τῆς Μαύρης εἰς τὴν Ἀσπρην θάλασσαν σιτοφόρα πλοῖα, καὶ πολλὰ αὐτῶν

ἔξεφόρτωσε παρὰ γνώμην τῶν πλοιάρχων καὶ ὄρισεν αὐθαιρέτως καὶ τὴν τιμὴν τῶν φορτίων. Ἡ αὐθαιρεσία αὕτη ἦτο φανερὰ παράβασις τῆς ἐμπορικῆς συνθήκης τῆς 10 ἰουνίου 1783, καθ' ἣν (ε) ὄφειλεν ἡ Πύλη νὰ δίδῃ τὰ ἀναγκαῖα φερμάνια εἰς ἐλεύθερον ἔκπλουν καὶ εἰς ἐλευθέραν σιταγωγίαν· ἀπηγορεύετο δὲ ῥητῶς ἡ διὰ βίας ἐπὶ τοῦ διάπλου ἀποβίβασις εἰς Κωνσταντινούπολιν ἢ ἄλλου τῶν φορτίων. Ἐπὶ τῷ λόγῳ τούτῳ ὁ πρέσβυς κατέκρινε τὴν πράξιν ὡς αὐθαίρετον καὶ παράσπονδον, διεμαρτυρήθη καὶ ἐκήρυξε τὴν Πύλην ὑπεύθυνον πρὸς τὸν αὐτοκράτορα καὶ ὑπόλογον πρὸς τοὺς ζημιουμένους ἐμπόρους. Ἄλλ' αὕτη τόσον κατεφρόνησε τὰς ἀπειλάς του, ὥστε οὔτε ἀπαντήσεως τὸν ἠξίωσεν. Ἄν τῷ ὄντι ἡ Πύλη ἐφοβεῖτο σιτοδείαν, ἐδύνατο βεβαίως νὰ κρατῆ εἰς χρῆσίν της, καὶ ἄκοντος τοῦ πρέσβεως, τὰς μετακομιζόμενας ὑπὸ ξένας σημαίας τροφάς· ἀλλ' ὄφειλε τότε ν' ἀποζημιοῖ ἐντελῶς καὶ τοὺς ἐμπόρους καὶ τοὺς πλοιάρχους, καὶ ὅχι νὰ ὀρίξῃ αὕτη αὐθαιρέτως τὰς τιμάς· ἀλλ' ἡ Πύλη δὲν εἶχε, καθὼς ἐφάνη, τόσην χρείαν τροφῶν, ὅσην εἶχεν ἐπιθυμίαν, καθὼς ἐπροδόθη ἡ ἰδία, νὰ ἐμποδίσῃ τὴν μετακόμισιν των εἰς τοὺς ἀποστατήσαντας τόπους (στ).

Ἐν τοσοῦτῳ ὁ πρέσβυς Στρογονώφης προεῖδεν ὅτι ὅχι μόνον αἱ πρὸς τὴν Πύλην σχέσεις του θὰ διεκόπτοντο, ἀλλ' ὅτι καὶ αὐτὸς θὰ ἐβιάζετο ν' ἀναχωρήσῃ, διότι παρεβαίνοντο αἱ συνθήκαι, ὑβρίζετο ἡ σημαία τοῦ αὐτοκράτορος καὶ ἐκινδύνευε καὶ αὐτὴ ἡ ζωὴ του· τόσον δὲ ἐμαίνετο ὁ φανατικὸς ὄχλος, ὥστε ἠναγκάσθη ἡ Πύλη κατ' αἴτησιν τοῦ πρέσβεως νὰ στείλῃ καὶ ἄλλον λόχον γενιτσάρων πρὸς φρούρησιν τοῦ πρεσβείου. Διὰ τὰ περιστατικὰ ταῦτα μετέφερεν ὁ Στρογονώφης ἐκ τῆς Μαύρης θαλάσσης εἰς Μπουγιουκντερέν, ὅπου διέτριβε, μικρὸν πλοῖον πολεμικὸν ὑπὸ τὴν ἐμπορικὴν σημαίαν τῆς Ῥωσσίας.

Ἡ νεοφανὴς καὶ ἀσυνήθης παρουσία πολεμικοῦ ξένου πλοίου, ἂν καὶ μικροῦ, ἔμπροσθεν τῆς βασιλευούσης ἐν ἀγνοίᾳ τῆς Πύλης ἦτο βεβαίως παρὰ τὰς συνθήκας καὶ ἰκανὴ καὶ ὑποψίας τὴν ὥραν ἐκείνην νὰ διεγείρῃ, καὶ τὴν Πύλην καὶ τὸν ὄχλον νὰ παροργίσῃ· καὶ τῷ ὄντι ἔφερε κοινὴν ταραχὴν καὶ νέας λογοτριβὰς αὐτῆς καὶ τοῦ πρέσβεως, ὅστις, ὠργισμένος καὶ ἐκ τῶν προτέρων αἰτιῶν καὶ ἐκ τῆς τελευταίας ταύτης, τῇ ἀνήγγειλεν, ὅτι ἀνέφερε τὰ πάντα εἰς τὸν αὐτοκράτορα, καὶ ὅτι μέχρι τῆς ἀπαντήσεώς του διέκοπτε πᾶσαν μετ' αὐτῆς ἀνταπόκρισιν.

Ἡ Πύλη ἐφοβήθη ἐπὶ τῇ ἀγγελίᾳ ταύτῃ, καθ' ὅσον μάλιστα ἐμάνθανεν ὅτι ῥωσικὰ στρατεύματα συνηθροίζοντο καθ' ἡμέραν πρὸς τὸν Προῦθον, καὶ ἔσπευσε νὰ πέμψῃ τὴν 27 ἰουνίου ἐν ἀγνοίᾳ τοῦ πρέσβεως πρὸς τὸν ἀρχιγραμματέα τοῦ αὐτοκράτορος Νεσελρόδον ἔγγραφον φέρον τὴν ὑπογραφὴν τοῦ ἀρχιβεζίρη. Τὸ ἔγγραφον τοῦτο ἐκδίδομεν ἐνταῦθα παραλείποντες τὰ μὴ οὐσιώδη (ζ) καὶ ἀποσιωπῶντες ὀλοτελῶς εἰς ἀποφυγὴν ἐπαναλήψεως ἄλλα τινὰ προγενέστερα τῆς αὐτῆς ἐννοίας μεταξὺ τοῦ ῥεῆξ-ἐφέντη καὶ τοῦ πρέσβεως κατ' ἐκείνον τὸν καιρὸν τῆς κρίσεως καὶ τῶν πειρασμῶν.

“Ὁλος ὁ κόσμος γινώσκει, ὅτι ἡ Πύλη ἐφάνη πάντοτε πιστὴ εἰς τὰς μετὰ τῶν ἄλλων αὐλῶν
 “συνθήκας τῆς καὶ ἰδίως εἰς τὰς μετὰ τῆς αὐλῆς
 “τῆς Ῥωσσίας· καὶ ὅτι τόσον περὶ πολλοῦ ποιεῖται
 “τὰς ἐξωτερικὰς σχέσεις τῆς, ὥστε πολλάκις εἶναι
 “εὐνοϊκώτερα παρ' ὅσον ἀπαιτοῦν αἱ συνθήκαι. Ἡ
 “διαγωγὴ τῆς πρὸς τὸν πρέσβυν τῆς ῥωσικῆς
 “αὐλῆς εἶναι μία τῶν πολλῶν ἀποδείξεων τοῦ
 “εὐνοϊκοῦ τῆς τούτου συστήματος, διότι ὄχι μόνον
 “τὸν ἐτίμησε πάντοτε καθ' ὅσον ὤφειλεν, ἀλλὰ
 “πολλάκις ἐπέβλεψεν ἰλαρῶ ὄμματι καὶ εἰς πολλάς
 “του πράξεις, εἰς ἃς τὸν ἔρριψεν ἡ ὀρμὴ καὶ ἡ

“ σκαιοῦτος τοῦ χαρακτῆρός του παρὰ τὰ εἰρηρικὰ
 “ καθήκοντα ὑπουργοῦ φιλικῆς Δυνάμεως.

“ Τὸ σκοπούμενον τῆς τόσῃ φιλικῆς διαγωγῆς
 “ τῆς Πύλης πρὸς τὸν πρέσβυν ἦτον ἡ ἡσυχία τῶν
 “ ὑπηκόων ἀμφοτέρων τῶν αὐτοκρατοριῶν. Οὐδέποτε
 “ ἔπαυσεν ἡ Πύλη παιδεύουσα τοὺς ἀτάκτους, καὶ
 “ οὐδέποτε παύει θεωροῦσα ὡς ἱερὰν παρακαταθήκην
 “ τοὺς ὑπ’ αὐτὴν διαφόρους λαοὺς ὑπερασπίζουσα
 “ καὶ εὐεργετοῦσα αὐτοὺς ἐπέκεινα τοῦ καθήκοντος
 “ καὶ χαρίζουσα αὐτοῖς ὡς πρὸς τὰ θρησκευτικὰ
 “ ὄσπην ἐλευθερίαν συγχωρεῖ ὁ ἱερὸς νόμος. Ἄλλ’
 “ ἐν ᾧ ἠλπίζεν ἡ Πύλη ὄχι μόνον νὰ μὴ μεμφθῶσιν
 “ αἱ ξένοι Δυνάμεις ὅσα ἔπραξεν ἐξ ἀνάγκης εἰς
 “ κατάπαυσιν τῆς γενικῆς καὶ ἀπροσδοκίτου ἐπανα-
 “ στάσεως τῶν Ἑλλήνων, ἣν ἐκίνησεν ἡ κακοβου-
 “ λία, ἀλλὰ καὶ νὰ ἐπαινέσωσι, καὶ μάλιστα ὅσαι
 “ ἐξ αὐτῶν συνεδέθησαν ἐν Λαυβάρῃ ὑπὲρ τῆς
 “ κοινῆς εἰρήνης, ἠπόρησε μαθοῦσα ὅτι συμβαίνει
 “ τὸ ἐναντίον· καὶ ἐπειδὴ εἶναι φανερόν ὅτι τὸ αἷτιον
 “ τῆς διαστροφῆς εἶναι αἱ ἀναφοραὶ τοῦ πρέσβεως
 “ Στρογονώφου πρὸς τὴν αὐλήν του εἰς δικαιολο-
 “ γίαν τῆς μεμπτῆς διαγωγῆς του, ἡ Πύλη ἐθεώρησε
 “ πρέπον νὰ γνωστοποιήσῃ κατ’ εὐθείαν τῇ αὐτο-
 “ κρατορικῇ αὐλῇ τὰ συμβάντα εἰς τρανὴν ἀπόδειξιν
 “ τοῦ ζήλου τῆς ὑπὲρ τῆς διατηρήσεως τῆς εἰρήνης
 “ τῶν δύο Δυνάμεων.

“ Τὸ ἀχάριστον ἔθνος τῶν Ἑλλήνων συνέλαβε
 “ πρὸ καιροῦ σχέδιον ἀποστασίας ἀνώτερον τῆς
 “ δυνάμεώς του καὶ ἐπὶ ματαίων ἐλπίδων. Μετὰ
 “ τὸν θάνατον τοῦ πρώην ἡγεμόνος τῆς Βλαχίας,
 “ Ἀλεξάνδρου Σούτσου, ὁ Θεόδωρος Βλαδιμιρέσκος,
 “ ὑπήκοος ῥώσσοις, ἐτόλμησε πρῶτος ὑπὸ ἄλλο
 “ πρόσχημα νὰ ὑψώσῃ σημαίαν ἐπαναστάσεως, καὶ
 “ μετ’ αὐτὸν ὁ ἐπίβουλος υἱὸς τοῦ Ὑψηλάντου,
 “ στρατηγὸς τῆς Ῥωσσίας, ἐξελθὼν ἐκείθεν, ἐπάτησε

“ τὴν Μολδαυίαν, καὶ ἐθανάτωσεν ἀδίκως ὅλους τοὺς
 “ ἐν τῇ πρωτευούσῃ τῆς ἡγεμονείας ἐκείνης Μου-
 “ σουλμάνους. Καὶ ὁ ἄλλος προδότης, Μιχαήλ
 “ Σουῦτσος, ὁ τότε ἡγεμὼν τῆς Μολδαυίας, ἐθανάτω-
 “ σεν ἐπίσης πολλοὺς Μουσουλμάνους ἐν Γαλατσιῷ.
 “ Οἱ ῥηθέντες κακοῦργοι ἐτόλμησαν νὰ κηρύξωσι
 “ παντοῦ, ὅτι οἱ Ἕλληνες, ἔτοιμοι νὰ βάλωσιν εἰς
 “ πρᾶξιν τὸ πρὸ πολλοῦ σχέδιον τῆς ἀποστασίας
 “ των, σκοπὸν εἶχαν νὰ κινηθῶσιν ὅλοι διὰ μιᾶς
 “ καθ’ ὅλας τὰς ἐπαρχίας τῆς ὀθωμανικῆς αὐτοκρα-
 “ τορίας, καὶ ὅτι ἡ αὐλὴ τῆς Ῥωσσίας ἐνέκρινε καὶ
 “ ἐπροστάτευε τὸ σχέδιον. Αἱ ῥαδιουργίαι αὗται
 “ ἔγειναν γνωσταὶ τῇ Πύλῃ καὶ ἄλλοθεν καὶ παρ’
 “ αὐτοῦ τοῦ πρέσβεως τῆς Ῥωσσίας, ὁμολογήσαντος
 “ πολλάκις ὑπὸ πρόσχημα εἰλικρινείας ὅτι ἡ αὐλή
 “ του ἀπεδοκίμαζε τὰ τοιαῦτα, ὅτι ἐθεώρει καὶ τὸν
 “ Θεόδωρον καὶ τὸν Ὑψηλάντην πταιστας καὶ διὰ
 “ τοῦτο ἐκάθηρε τὸν Ὑψηλάντην, ὅτι ἔπρεπε νὰ
 “ κινηθῆ ἁμέσως καὶ μεθ’ ἱκανῶν δυνάμεων ἡ Πύλη
 “ εἰς τιμωρίαν τῶν δύο τούτων ἀποστατῶν καὶ τῶν
 “ ὀπαδῶν των, καὶ ὅτι ἐτοιμῆ ἦτον ἡ Ῥωσσία νὰ τῇ
 “ χορηγήσῃ πᾶσαν ἠθικὴν ἀντίληψιν, ἀφοῦ ἡ Πύλη
 “ δὲν ἠθέλησε νὰ δεχθῆ τὴν πραγματικὴν. Ἄλλ’
 “ ἐν ᾧ ἠτοιμάσθησαν δυνάμεις ἱκαναὶ εἰς ἀφανισμόν
 “ τῶν ἀποστατῶν, ὁ μητροπολίτης καὶ οἱ ἄρχοντες
 “ τῆς Βλαχίας ποτὲ μὲν ἐπρόβαλαν νὰ κινηθῶσιν
 “ αὐτοὶ κατὰ τοῦ Θεοδώρου μετὰ τῶν ἐγχωρίων ду-
 “ νάμεων, ποτὲ δὲ συνίστων τὰς αἰτήσεις τοῦ Θεο-
 “ δώρου ὡς ὠφελίμους. Ὁ δὲ ἐκεῖ πρόξενος τῆς
 “ Ῥωσσίας ἐμπόδισε καὶ αὐτὸς μέχρι πολλοῦ τὴν
 “ εἰσβολὴν τῶν στρατευμάτων ὑπὸ διαφόρους αἰτίας
 “ καὶ ἔδωσε καιρὸν νὰ ἐνδυναμωθῶσιν οἱ ἀποστάται.
 “ Ἐν ᾧ δὲ τὰ στρατεύματα τῆς Πύλης ἐφιλοπολέ-
 “ μουν, ὁ πρέσβυς τῆς Ῥωσσίας ἐζήτηι τὴν ἄφεσιν
 “ τοῦ πταιίσματος τοῦ Ὑψηλάντου καὶ ἐπρόβαλεν

“ εἰς κατάπαυσιν τῶν ταραχῶν νὰ ἐπιτραπῇ ἡ ἀπέ-
 “ λευσις τῶν δύο ἀρχηγῶν τῆς ἀποστασίας καὶ τῶν
 “ ὀπαδῶν τῶν ἀπὸ τῶν ἡγεμονειῶν· ἔλεγε δέ, ὅτι ἡ
 “ ἀπόρριψις τῆς προτάσεως ταύτης καὶ ἡ εἰσβο-
 “ λῆ τῶν στρατευμάτων ἦσαν ἐπιζήμια. Ἡ Πύλη
 “ ἐφρόντισε ν’ ἀποκριθῇ τὰ δέοντα περὶ τούτων καὶ νὰ
 “ παραστήσῃ, ὅτι ἂν ἀπήρχοντο ὁ Ὑψηλάντης καὶ οἱ
 “ περὶ αὐτὸν ἀτιμώρητοι, δὲν θὰ ἐπανήρχετο ἡ ἡσυχία
 “ εἰς τὰς ταραχθείσας ἐπαρχίας· ἀνήγγειλε δὲ καὶ ὁ
 “ πρέσβυς τῆς Αὐστρίας, ὅτι ποτὲ ἡ Δύναμις ἐκείνη
 “ δὲν θὰ ἐπέτρεπε νὰ πατήσωσιν οἱ ἀποστάται τὰ
 “ χῶματά της, καὶ ὅτι, ἂν ἐπιπταν εἰς χεῖράς της, θὰ
 “ τοὺς ἐκρέμα. Ἡ Πύλη φρονεῖ ὅτι πρὸ πάντων
 “ ἀναγκαῖον εἶναι ὁ Μιχαὴλ Σούτσος καὶ ὅσοι κατὰ
 “ τὰς ἀρχὰς τῆς ἐπαναστάσεως κατέφυγαν ἐκ Κων-
 “ σταντινουπόλεως εἰς Ὀδησσὸν νὰ παραδοθῶσι(η)
 “ κατὰ τὰς συνθήκας, διότι ἡ ἔξοδος τῶν κακούργων
 “ ἐκ τῆς Ῥωσσίας καὶ ἡ ἐκεῖ καταφυγὴ τῶν ἐτάραξαν
 “ καὶ ταραττοῦν τὰ πνεύματα τῶν Μουσουλμάνων
 “ ὥστε, καὶ ἂν ἡ Πύλη δὲν ἐδυσπίσται ὡς πρὸς τὴν
 “ εἰλικρίνειαν τῆς Ῥωσσίας, ἀδύνατον ἦτον, ὅσον
 “ ὑπάρχουν αἱ περιστάσεις αὗται, νὰ καθησυχάσῃ τὸ
 “ ἔθνος τῶν Μουσουλμάνων· διὰ τοῦτο ἡ Πύλη ἐπι-
 “ μένει εἰς τὴν παράδοσιν τῶν φυγάδων· καὶ ἐπειδὴ
 “ ὁ πρέσβυς ἐκήρυξεν, ὅτι ἡ αὐλὴ του πρόθυμος ἦτο
 “ νὰ δώσῃ πᾶσαν βοήθειαν, ἡ Πύλη θεωρεῖ ὡς συν-
 “ τελεστικωτέραν πάσης ἄλλης τὴν παρὰ τῆς Ῥωσ-
 “ σικῆς αὐλῆς πλήρωσιν τῶν συνθηκῶν καὶ τὴν κατ’
 “ αὐτὰς παράδοσιν τῶν φυγάδων.

“ Διὰ τὸ κατεπεῖγον τῶν περιστάσεων ἡ Πύλη
 “ εἰσεβίβασεν ἱκανὰ στρατεύματα εἰς τὰς ἡγεμο-
 “ νείας ὑπὸ ἀξίους ἀρχηγούς καὶ δὲν ἔλειψε νὰ εἰδο-
 “ ποιήσῃ φιλικῶς τὸν πρέσβυν περὶ ὧν ἔπραξε,
 “ διατηροῦσα πάντοτε ἀπαράβητα τὰ προνόμια τῶν
 “ μερῶν ἐκείνων. Ἄλλ’ ὁ ῥηθεὶς πρέσβυς, πάντοτε

“ δυστροπῶν, δὲν ἔπαυσε διαστρέφω^ν τὰ πάντα καὶ
 “ δίδω^ν ἀφορμὴν διὰ τοῦ πολιτεύματός του νὰ θεω-
 “ ρῆται καὶ αὐτὸς κοινω^νός τῆς ἀποστασίας τῶν
 “ ὑπηκόων τῆς Πύλης:

“ Δὲν κινεῖται εἰς γενικὴν ἐπανάστασιν ἔθνος
 “ εἰμὴ διὰ τῆς μυστικῆς ἢ τῆς φανεράς προτροπῆς
 “ τῶν προκρίτων αὐτοῦ, ἢ τοῦλάχιστον διὰ τῆς συγ-
 “ καταθέσεως αὐτῶν. Ἡ Πύλη καὶ ὅλα τὰ δίκαια
 “ καὶ ὅλους τοὺς τρόπους εἶχε νὰ ἐξολοθρεύσῃ ὅλον
 “ τὸ γένος τῶν Ἑλλήνων ἄλλ’ εὐσπλαχνος καὶ
 “ τότε, καθὼς ἐφάνη πάντοτε, πρὸς τὸ ὑπήκοόν της
 “ ἐξέδωκε διαταγὴν ἐλκύουσα τὴν προσοχὴν τοῦ
 “ πατριάρχου εἰς τὴν κινδυνώδη θέσιν ὅλου τοῦ ἐλ-
 “ ληνικοῦ γένους καὶ εἰδοποιούσα, ὅτι, ἂν οἱ Ἑλ-
 “ ληνες ἔμεναν πιστοί, δὲν εἶχάν τι νὰ φοβηθῶσι
 “ δι’ ὅσα ἐσχεδίασαν κατ’ αὐτῆς καὶ δὲν ἐπραγ-
 “ ματοποίησαν. Γνωστὸν εἶναι, ὅτι τὸ γένος τῶν
 “ Ἑλλήνων παραδέχεται προθύμως ὅσα παραγγέλλει
 “ ὁ πατριάρχης· διὰ τοῦτο διετάχθη ν’ ἀναθεματίσῃ
 “ ὅλους τοὺς ἐν τῇ ὀθωμανικῇ αὐτοκρατορίᾳ ἀποστα-
 “ τήσαντας καὶ νὰ τοὺς συμβουλεύσῃ νὰ ἐπανέλ-
 “ θωσιν εἰς τὴν προτέραν ὑποταγὴν. Ὁ πατρι-
 “ ἀρχης ἀπήντησεν ὅτι ἐνήργησε πάντα ταῦτα, καὶ
 “ ὅμως οἱ ραγιάδες τῆς ἐν Πελοποννήσῳ ἐπαρχίας
 “ τῶν Καλαβρυτών, πατρίδος τοῦ ρηθέντος πατρι-
 “ ἀρχου, ἀπεστάτησαν μετ’ ὀλίγον (θ) καὶ ἔσφαξαν
 “ τοὺς Μουσουλμάνους, ἀπεστάτησαν καὶ ὅλαι αἱ
 “ ἄλλαι ἐπαρχίαι τῆς Πελοποννήσου, ἀπεστάτησαν
 “ καὶ αἱ νῆσοι τοῦ Αἰγαίου, ἐξέπλευσαν καὶ τὰ θεόρ-
 “ γιστα πλοιά των καὶ ἐφόνευσαν οἱ μὲν ἐπὶ τῆς
 “ θαλάσσης οἱ δὲ ἐπὶ τῆς ξηρᾶς μέγον ἀριθμὸν Μου-
 “ σουλμάνων πεσόντων εἰς χεῖράς των καθὼς ἦτο
 “ προωρισμένον καὶ ἐμίαναν καὶ τοὺς ἱεροὺς τόπους.
 “ Διὰ τοῦτο ἡ Πύλη ἐκινήθη καὶ αὕτη εἰς ἐξολόθρευ-
 “ σιν τῶν κακούργων καὶ κατὰ ξηρὰν καὶ κατὰ

“ θάλασσαν. * Αν δὲ οἱ ἐσχάτως τιμωρηθέντες δὲν
 “ ἦσαν ἔνοχοι, καθὼς ἀπεδείχθησαν, οὔτε οἱ ἄλλοι
 “ Ἕλληνες θὰ ἐτόλμων νὰ πράξωσιν ὅσα κακὰ
 “ ἔπραξαν, οὔτε ἡ Πύλη θὰ εὐρίσκετο εἰς τὴν ἀνάγκην
 “ νὰ τοὺς παιδεύσῃ. Ἡ Πύλη δὲν ἔλειψεν ἐξ
 “ ἀρχῆς νὰ συμβουλευσῇ τὸν πατριάρχην καὶ δι’
 “ αὐτοῦ τοὺς μητροπολίτας καὶ τοὺς ἄλλους ἀρχηγούς
 “ τοῦ ἔθνους σωτηριώδεις συμβουλίας. Ὁ
 “ πατριάρχης, καὶ ἂν δὲν ἦτο συνωμότης, δὲν ἐδύνατο
 “ ν’ ἀγνοῇ τὴν βδελυρὰν συνωμοσίαν, καὶ εἰς ἀμοιβὴν
 “ τῶν μεγάλων πρὸς αὐτὸν εὐεργεσιῶν τῆς Πύλης
 “ ὤφειλε διὰ τῶν ἐκκλησιαστικῶν νουθεσιῶν του νὰ
 “ ἐπαναγάγῃ τὸ ἔθνος του εἰς τὴν ὑποταγὴν καὶ
 “ διασκεδάσῃ τὴν συνωμοσίαν πρὶν ἐκραγῆ· ἀλλ’
 “ ὄχι μόνον δὲν ἐνουθέτησεν ὡς ἔπρεπε τὸ ἔθνος του,
 “ ἀλλ’ ἦτον αὐτὸς ὁ πρῶτος συνωμότης. Διὰ τοῦτο
 “ ἡ Πύλη ἐξετάσασα (ι) καὶ ἀποδείξασα τὸ ἐγκλημά
 “ του δι’ ὅσων ἔλαβε πληροφοριῶν καὶ ἐντὸς τῆς
 “ Κωνσταντινουπόλεως καὶ ἔξωθεν, τὸν ἐπαίδευσεν
 “ ἀξίως τοῦ ἐγκλήματός του, καὶ ὄχι διὰ θρησκευ-
 “ τικὴν τινα αἰτίαν. Ἦτο δὲ τὸ ἐγκλημά του τὸ
 “ βαρύτερον ὄλων, ὡς ἐγκλημα ἐπαναστατικῆς συνω-
 “ μοσίας· καὶ ὅσοι εἶναι ἔνοχοι τοιοῦτου ἐγκλήματος,
 “ εἴτε μεγάλοι εἴτε μικροί, εἶναι ἐπίσης ἀξιοίποιοι·
 “ διὰ τοῦτο καὶ οἱ διεγείραντες ἀποστασίας ἐπαί-
 “ δεύθησαν πάντοτε ἀνηλεῶς, καὶ ὅσοι ἀνέγνωσαν
 “ τὴν ἱστορίαν τῆς Ῥωσσίας, ἔμαθαν, ὅτι τὸ 1715
 “ ἔτος ἀπὸ Μεσίου ὁ αὐτοκράτωρ Πέτρος ἐκάθηρε
 “ καὶ ἐθανάτωσε τὸν κληρικόν, ὅστις ἔτυχε τότε
 “ πατριάρχης τῆς Ῥωσσίας, ὡς ἔνοχον καὶ αὐτὸν τῆς
 “ συνωμοσίας τοῦ υἱοῦ του, καὶ κατήργησεν ἔκτοτε
 “ τὴν πατριαρχίαν. Ἡ δὲ διὰ τῆς ἀγχόνης ποιῆ
 “ τοῦ πατριάρχου καὶ τὰλλα περιστατικὰ τῆς ἡμέρας
 “ ἐκείνης δὲν ἐλογίσθησαν εἰς ὕβριν τῆς θρησκείας.
 “ Ὡσαύτως ἐτιμωρήθησαν δικαίως καὶ οἱ μητροπολί-

“ ται καὶ οἱ ἄλλοι προὔχοντες τοῦ ἔθνους διὰ τὰ συλ-
 “ ληφθέντα στασιαστικὰ ἔγγραφα τῶν (κ). Ὅλαι
 “ δὲ αἱ Δυνάμεις ὁμολογοῦν, ὅτι ἀπόκειται εἰς πᾶσαν
 “ ἀνεξάρτητον κυβέρνησιν νὰ πράττη ὅ,τι στοχάζε-
 “ ται καλὸν ἐντὸς τῆς ἐπικρατείας της, καὶ δὲν ἐπιτρέ-
 “ πεται νὰ προστατεύῃ ξένη κυβέρνησις ἀποστάτας
 “ ὑπηκόους ἄλλου κράτους ὑπὸ μόνην πρόφασιν
 “ ὁμοδογματίας. Ὁ πρέσβυς δὲν παύει λέγων, ὅτι
 “ ἡ ποινὴ τοῦ πατριάρχου ἦτον ὕβρις πρὸς τὴν θρη-
 “ σκεῖαν ἰκανὴ νὰ κινήσῃ τὴν ἀγανάκτησιν ὅλων τῶν
 “ Χριστιανῶν βασιλέων· ἀλλ’ ἡ Πύλη τὸν ἐβεβαίω-
 “ σεν, ὅτι οἱ πρέσβεις τῶν ἄλλων αὐτῶν ὁμολόγη-
 “ σαν, ὅτι εἶχε δίκαιον νὰ πράξῃ ὅσα ἔπραξε· μόνος
 “ δὲ αὐτὸς δὲν θελεῖ ἐκ συστήματος νὰ πεισθῇ, κω-
 “ φεύων εἰς τὰς φιλικὰς ἐξηγήσεις της καὶ δίδων διὰ
 “ τῆς διαγωγῆς του ἀφορμὴν νὰ πιστεύσῃ πᾶς τις,
 “ ὅτι ἔγραψε περὶ τούτου πρὸς τὴν κυβέρνησιν του
 “ ὅσα δὲν ἔπρεπεν.

“ Μετὰ τὴν ἀνακάλυψιν τῆς συνωμοσίας οἱ Μου-
 “ σουλμάνοι ἐξωπλίσθησαν ἐξ ἀνάγκης· ἀλλ’ οὔτε
 “ τὴν ῥωσσικὴν πρεσβείαν οὔτε τοὺς ὑπὸ ῥωσσικὴν
 “ προστασίαν ἐμπόρους ἐπέειραξαν· ἐξ ἐναντίας
 “ ἐφρόντισαν καὶ νὰ τοὺς προστατεύσωσι κατὰ τὰς
 “ συνθήκας. Ἀλλ’ ὁ πρέσβυς, μεγαλύνων τὰ μικρά,
 “ ἠνόχλει τὴν Πύλην καὶ ἐθάρρυνε τὴν φυγὴν τῶν
 “ ὑπὸ τὴν ῥωσσικὴν προστασίαν ἐμπόρων καὶ τῶν
 “ ραγιαδῶν, οὓς ἐπροστάτευε, προξενῶν ἐνταύτῳ
 “ δυσκολίας ὡσάκισ ἡ Πύλη ἐπεχειρίζε νὰ ἐμποδίσῃ
 “ τὴν φυγὴν των. Ὁ πρέσβυς εἶπεν, ὅτι διέταξε
 “ τοὺς προξένους τῆς αὐλῆς του νὰ φέρωνται καθὼς
 “ ἀπῆται ἡ τῶν δύο Δυνάμεων φιλία, καὶ ὅτι ἔστειλεν
 “ εἰς περιοδίαν ἕνα του ὑπάλληλον φέροντα τοιαύτας
 “ ὁδηγίας μετὰ τὴν ἀποστασίαν τῆς Μολδοβλαχίας.
 “ Ἀλλὰ καὶ ἡ ἀποστολὴ καὶ ἡ περιοδία τοῦ ὑπαλ-
 “ λήλου καὶ αἱ ὁδηγίαι δὲν φαίνεται ὅτι ἔφεραν ἄλλο

“ ἀποτέλεσμα εἰμὴ τὴν διάδοσιν τῆς ἐπαναστάσεως
 “ ὑπὸ τὴν διασπαρείσαν φήμην ῥωσσικῆς συμ-
 “ πράξεως, καὶ τὴν φυγὴν τῶν προξένων μετὰ τῶν
 “ ἀποστατῶν ἢ διαγωγὴ τοῦ ἐν Πάτραις προξένου
 “ ἀντίκειται βεβαίως πρὸς τὴν ἐνυπάρχουσαν τῶν
 “ δύο αὐτοκρατοριῶν φιλίαν· διότι καθ’ ὃν καιρὸν
 “ εἰσῆλθαν εἰς τὴν πόλιν ἐκείνην τὰ στρατεύματα
 “ πρὸς τιμωρίαν τῶν ἀποστατῶν οὐδεὶς τῶν ἄλ-
 “ λων προξένων μετετόπησε· μόνος ὁ τῆς Ῥωσσίας
 “ τοὺς συνώδευσε καταφεύγοντας εἰς τὰ πλοίαρια
 “ καὶ ὑψωσε τὴν ῥωσσικὴν σημαίαν. Ὅλοι δὲ οἱ
 “ κατὰ τὴν ὀθωμανικὴν αὐτοκρατορίαν πρόξενοι κρέ-
 “ μανται ἐκ τῶν διαταγῶν τῶν πρέσβων τῶν αὐλῶν
 “ τῶν· διὰ τοῦτο ἡ τοιαύτη διαγωγὴ τοῦ ἐν Πάτραις
 “ προξένου καὶ ἡ φυγὴ τινῶν ἄλλων, ὡς ἂν εἶχε
 “ κηρυχθῆ πόλεμος, ἀποδίδονται βεβαίως εἰς τὰς
 “ ὀδηγίας τοῦ πρέσβως. Αἱ περιστάσεις αὗται
 “ διήγειραν τὰς δικαίας τῶν Μουσουλμάνων καὶ τῶν
 “ Δυνάμεων ὑποψίας ὡς πρὸς τοὺς σκοποὺς τῆς
 “ Ῥωσσίας. Ὁ δὲ πρέσβυς ὄχι μόνον δὲν ἔδωκε
 “ τῇ Πύλῃ ἢ ὑπεσχέθη ἠθικὴν συνδρομήν, καθὼς
 “ ἀπῆται ἢ δικαιοσύνη καὶ ἢ τῶν δύο Δυνάμεων φιλία,
 “ καὶ δι’ ἧς ἐδύνατο νὰ καθησυχάσῃ τὰς ἀναφυσείσας
 “ ὑποψίας, ὄχι μόνον δὲν μετεχειρίσθη φιλικὸν καὶ
 “ εἰρηνικὸν ὕφος, ἀλλ’ ἔπραξε τὸ ἐναντίον· διότι
 “ τὴν φυγὴν τῶν ὑπηκόων τῶν δύο Δυνάμεων, ὡς
 “ ἀνωτέρω ἐρρέθη, ἐθάρρυνε, καὶ ὅτι οὐδ’ αὐτὸς ἦτον
 “ ἀσφαλῆς ὑπεκρίθη· ἀλλ’ ἡ Πύλη ἔσπευσε ἐπ-
 “ ανειλημμένως νὰ τὸν καθησυχάσῃ στείλασα εἰς
 “ φρούρησιν τοῦ πρεσβείου καὶ ἄλλον λόχον. Ὁ
 “ πρέσβυς μετέφερε πρὸς τούτοις ἐξ Ὀδησοῦ
 “ πλοῖον τοῦ ῥωσσικοῦ στόλου, περὶ οὗ ἐρωτηθεὶς
 “ ἀπεκρίθη, ὅτι τὸ ἔστειλαν οἱ ἐν Ὀδησσῷ φίλοι του
 “ μαθόντες τὰς ταραχάς, ἀλλ’ ὅτι εἶχε σκοπὸν νὰ τὸ
 “ ἀποπέμψῃ· ἐπρόσθεσε δὲ, ὅτι ἡ αὐλή του ἐπεθύ-

“ μὲν νὰ συστήσῃ μεταξὺ Κωνσταντινουπόλεως καὶ
 “ Μαύρης θαλάσσης ταχύπλοα, καὶ ὅτι ἐν ἑξ᾽ αὐτῶν,
 “ ἐρχόμενον εἰς Βουγιουκτερεν, ἦτο πλησίον τοῦ
 “ πορθμοῦ. Ἡ Πύλη ἀπεκρίθη ἐπισήμως, ὅτι ἀπη-
 “ γορεύετο ὁ διάπλους παντὸς ξένου πλοίου μὴ ἐμ-
 “ πορικοῦ, ὅτι ἐδύνατο ὁ πρέσβυς ἄλλως πῶς νὰ
 “ ἀνταποκρίνεται μετὰ τῆς αὐλῆς του, ὅτι ἡ Πύλη
 “ ἐφοβείτο μήπως ἡ ἐμφάνισις τοιούτων πλοίων
 “ ἐρέθιζε τὸν λαόν, καὶ διὰ τοῦτο ἠναγκάζετο νὰ μὴ
 “ συγκατατεθῆ· ἀλλ’ ὁ πρέσβυς ἤυρε τὸν τρόπον
 “ καὶ ἔφερεν ἐν τῶν τοιούτων ἔμπροσθεν τοῦ παλα-
 “ τίου του. Ἡ Πύλη ἐδικαιούτο νὰ τὸ ἀποπέμψῃ
 “ διὰ τῆς βίας, ἀλλ’ ἔκρινε πρὸς χάριν τοῦ πρέσβεως
 “ καταλληλότερον νὰ τὸ ἀποπέμψῃ ἀταράχως αὐτός·
 “ ὁ πρέσβυς ὅμως ἀψηφῶν τοὺς λόγους της, εἰσεβί-
 “ βασε πράγματά του, καὶ τὸ ἐπεσκέφθη πολλάκις,
 “ φαινόμενος ὅτι ἀνέμενε δεξιὸν ἄνεμον εἰς ἀπό-
 “ πλουν. Ἡ Πύλη ἐπανέλαβε τὴν αἰτησίαν της·
 “ συνέπεσαν καὶ ἄλλα περιστατικά, καθ’ ἃ ὁ πρέσβυς
 “ ἐφάνη δυσареστηθεὶς καὶ εἰδοποίησε τὴν Πύλην,
 “ ὅτι ἀνέφερε τὰ πάντα εἰς τὴν αὐλὴν του καὶ
 “ ὅτι μέχρι τῆς ἀπαντήσεως της διέκοπτε πᾶσαν
 “ σχέσιν.

“ Τοιαύτη εἶναι ἡ διαγωγή τοῦ πρέσβεως, πρὸς
 “ ὃν οὐδέποτε ἔπαυσεν ἡ Πύλη προσφέρουσα τὰς
 “ ὀφειλομένας τιμὰς· ἀλλ’ ὅποιαί καὶ ἂν ἦναι αἱ
 “ κοινοποιήσεις του, ἡ Πύλη, ἐρειδομένη ἐπὶ τῇ συν-
 “ ἔσει τῆς ῥωσικῆς αὐλῆς καὶ τῇ κοινῇ ἐπιθυμίᾳ
 “ τῆς διατηρήσεως τῶν φιλικῶν σχέσεων, ἔχει πεποι-
 “ θησιν, ὅτι ὁ αὐτοκράτωρ δὲν θὰ τὰς ἀκούσει καὶ
 “ θὰ πιστεύσει μᾶλλον αὐτὰ τὰ πράγματα καὶ τὴν
 “ ἀμερόληπτον μαρτυρίαν φιλαληθῶν φίλων. Ἡθέ-
 “ λησε δὲ καὶ αὐτὴ νὰ γνωστοποιήσῃ διὰ τῆς παρ-
 “ ούσης ἐκθέσεως τὴν ἀλήθειαν· ὥστε, ἂν ἡ αὐλὴ
 “ τῆς Ῥωσσίας τὴν πιστεύσῃ, καὶ δι’ ἀναλόγων

“ ὀδηγιῶν ἐπαναφέρῃ τὸν πρέσβυν τῆς, τὸν αἴτιον
 “ ὄλων τῶν πολιτικῶν καὶ μὴ ἀναγκαίων διενέξω,ν,
 “ εἰς τὰ καθήκοντα ὑπουργοῦ φιλικῆς Δυνάμεως, ὃ
 “ αὐτοκράτωρ θὰ κερδίσει ἔτι μᾶλλον τὴν ὑπόληψιν
 “ τῆς Πύλης. Ἄν δ’ ἐξ ἐναντίας ἐγκρίνη τὴν διαγω-
 “ γήν του, τότε ἡ Πύλη, ἡ μηδέποτε ἀπομακρυνθεῖσα
 “ τῆς εὐθύτητος καὶ εἰλικρινείας, εἶναι ἀπηλλαγμένη
 “ πάσης εὐθύνης παρασπονδήσεως, καὶ ἐπειδὴ πάν-
 “ τοτε πέποιθεν ἐπὶ τὴν θείαν βοήθειαν, τὴν πηγὴν
 “ τῆς δυνάμεως τῆς, ἡ τοιαύτη περίστασις δὲν εἶναι
 “ ἱκανὴ νὰ τὴν ταραξῇ.

“ Ἡ Πύλη ἐπαναλαμβάνει καὶ ἤδη ὅτι, ἂν καὶ
 “ δὲν προσυπέγραψε τὴν παρ’ ὄλων τῶν εὐρωπαϊ-
 “ κῶν Δυνάμεων συνυπογραφείσαν ὑπὲρ τῆς γενικῆς
 “ εἰρήνης συνθήκην, ἔχει πάντοτε πραγματικῶς τὴν
 “ αὐτὴν ἐπιθυμίαν· καὶ καθὼς ἕως σήμερον ἐφρόντι-
 “ σεν, οὕτω φροντίζει νὰ διατηρήσῃ καὶ εἰς τὸ ἐξῆς
 “ τοὺς δεσμοὺς τῆς εἰρήνης μεθ’ ὄλων τῶν φίλων
 “ Δυνάμεων καὶ κατ’ ἐξοχὴν μετὰ τῆς φίλης καὶ
 “ γείτονος Ῥωσσίας, τιμῶσα αὐτὰς προσηκόντως
 “ καὶ πολιτευομένη κατὰ τὰς συνθήκας. Αἱ δὲ ἐξ
 “ ἀνάγκης ἐτοιμασίαι καὶ κυρίως ἡ ὁμόψυχος κίνη-
 “ σις καὶ ἐξόπλισις ὄλων τῶν Μουσουλμάνων, οἵ-
 “ τινες ἀντὶ κατοίκων πόλεων κατήντησαν κάτοικοι
 “ στρατοπέδων, ἐγένοντο· καὶ γίνονται, διότι δὲν
 “ εἶναι ὅλοι συνηνωμένοι ὡς οἱ ὑπήκοοι τῶν ἄλλων
 “ Δυνάμεων, ἀλλὰ διεσπαρμένοι καθ’ ὅλας τὰς ἐπαρ-
 “ χίας τοῦ κράτους, ζῶντες ἀνάμικτοι μετὰ τῶν μὴ
 “ Μουσουλμάνων, καὶ μάλιστα τῶν Ἑλλήνων, οὓς
 “ γενικῶς δὲν ἐμπιστεύονται. Ὅλα δὲ ταῦτα τὰ
 “ κινήματα ἀποβλέπουν μόνον τὸ ἐσωτερικὸν καὶ
 “ ὄχι τὰς ἐξωτερικὰς σχέσεις, μόνους τοὺς Ἕλληνας
 “ καὶ ὄχι ἄλλα ἀθῶα γένη ὑπήκοα καὶ αὐτὰ τῆς
 “ Πύλης, οὐδενὸς δὲ τὴν θρησκείαν. Ἐπομένως
 “ οὔτε ἡ αὐτὴ τῆς Ῥωσσίας, οὔτε αἱ ἄλλαι Δυνάμεις

“θά πιστεύσουν ὅσα εἰς βλάβην τῶν πρὸς τὴν Πύ-
 λην σχέσεών των διαδίδει ἢ κακοβουλία, οὔτε ὅσα
 τυχὸν γράφονται ὑπὸ τινῶν ὁμοίων τοῦ πρέσβεως
 τῆς Ῥωσσίας τὰ δίκαια τῶν Δυνάμεων παραγνω-
 ρίζοντος καὶ τὰ καθήκοντα εἰρηνικοῦ πρέσβεως
 ὀλιγωροῦντος.”

Καὶ ταῦτα μὲν ὅσα διελάμβανεν, ἐν ἀγνοίᾳ τοῦ πρέ-
 σβεως Στρογονώφου, τὸ πολυθρύλλητον καὶ διεξο-
 δικώτατον ἔγγραφον τῆς Πύλης πρὸς τὴν αὐλὴν τῆς
 Ῥωσσίας. Τὴν δὲ 6 ἰουλίου ὁ πρέσβυς οὗτος ἔλυσε
 τὴν μετὰ τὴν διακοπὴν τῶν σχέσεών του σιωπὴν.

Γνωστοποιήσαντες τὸ ἀνωτέρω πρὸς τὴν αὐλὴν
 τῆς Ῥωσσίας ἔγγραφον συνοπτικῶς ἀλλ’ ἀποχρών-
 τως εἰς πλήρη κατάληψιν τῶν διαφορῶν τῶν δύο
 αὐτοκρατοριῶν κατὰ τὴν παράστασιν τῆς Πύλης,
 κρίνομεν ἀναγκαῖον νὰ γνωστοποιήσωμεν κατὰ τὸν
 αὐτὸν τρόπον καὶ τὸ τοῦ πρέσβεως πρὸς τὴν Πύλην
 εἰς πλήρη κατάληψιν τῶν ἰδίων διαφορῶν κατὰ τὴν
 παράστασιν τῆς αὐλῆς τῆς Ῥωσσίας.

“Μόλις ἀνεφάνησαν τὰ πρῶτα συμπτώματα τῆς
 ἀποστασίας κατὰ τὴν Μολδοβλαχίαν, καὶ ἡ Ῥωσ-
 σία ἔσπευσε νὰ κηρύξῃ παρῤῥησίᾳ πόσον κατέκρινε
 τοὺς πρωταιτίους, καὶ νὰ προτρέψῃ τὴν Πύλην εἰς
 κατάπαυσιν τοῦ κακοῦ ἐπὶ τῷ ἐμφανισμῷ του.
 Ἡ ἀρχὴ καὶ οἱ πρόοδοί του ἐφαίνοντο ἐπίσης ἐπί-
 φοβοί. Ἡ Πύλη δὲν ἐδύνατο νὰ παραγνωρίσῃ
 τὰ αἷτια τοιαύτης πολιτικῆς. Τὴν ὑπαρξίν τῆς
 ὀθωμανικῆς αὐτοκρατορίας ἡ Ῥωσσία ἐθεώρει ὡς
 ἐν τῶν εἰς διατήρησιν καὶ παγίωσιν τῆς εὐρωπαϊκῆς
 εἰρήνης στοιχείων· διὰ τοῦτο ὤφειλε νὰ κατα-
 δικάσῃ πᾶν ἐπιχείρημα τείνον εἰς βλάβην αὐτῆς·
 ὤφειλε δὲ νὰ πράξῃ τοῦτο ἔτι μᾶλλον ὡς Δύναμις
 πάντοτε εἰλικρινῆς καὶ πάντοτε ἀφιλοκερδῆς πρὸς
 ἐπικράτειαν, ἣν παρεκίνει πρὸ πέντε ἐτῶν νὰ περι-
 στοιχισθῇ ὑπὸ τῶν ἐγγυήσεων, ἃς παρέχει ἡ ἀκρι-

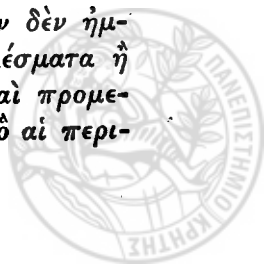
“ βῆς τήρησις τῶν συνθηκῶν καὶ ἡ ἔλλειψις πάσης
 “ ἀφορμῆς διενέξεων. Ἡ Ῥωσσία ἔσπευσε νὰ τῆ
 “ προσφέρῃ καὶ τὴν φιλικὴν σύμπραξίν της (λ), ἣς
 “ καὶ ἡ ὠφέλεια δὲν ἦτον ἀμφίβολος, καὶ τὸ ἀποτέ-
 “ λεσμα τοιοῦτον ὥστε νὰ περιστείλῃ πάραυτα τὸ
 “ μίασμα τῆς ἐπαναστάσεως καὶ νὰ προλάβῃ τὰ
 “ μεγάλα δυστυχήματα ὅσα ἔπαθεν ὁ λαὸς τῆς Μολ-
 “ δοβλαχίας, ὅστις δὲν ἔπαυσε δίδων ἀποδείξεις
 “ ἀθωότητος καὶ πίστεως. Κατὰ τὴν γνώμην τῆς
 “ Ῥωσσίας ἡ δύναμις τῶν ὄπλων ἦτον ἡ μόνη ἰκανὴ
 “ ν’ ἀπαλλάξῃ τὰς δύο ἡγεμονείας ἀπὸ τῶν ταρα-
 “ ξάντων τὴν ἐσωτερικὴν των ἡσυχίαν· ἀλλ’ ἡ δύνα-
 “ μισ αὕτη ἔπρεπε νὰ ἔχῃ σωτήριον σκοπὸν· ἔπρεπε
 “ νὰ χρησιμεύσῃ εἰς ἐνίσχυσιν τῶν νόμων καὶ νὰ
 “ τεθῆ ὑπὸ ὀδηγίαν συντελοῦσαν εἰς ἐπανόρθωσιν
 “ τοῦ τόπου καὶ ὑπὸ τὸ κράτος τῶν συνθηκῶν, ἐφ’
 “ ὧν σαλεύει τὸ δημόσιον δίκαιον τῆς Μολδοβλα-
 “ χίας, καὶ ὄχι ποτὲ ὑπὸ τὰς σημαίας τοῦ φανατισ-
 “ μού· οὐδ’ ἔπρεπε νὰ συντελέσῃ εἰς θεραπείαν τῶν
 “ ἐκ φανατισμοῦ παθῶν. Ἐλυπήθη εἰς ἄκρον ἡ
 “ Ῥωσσία, διότι ὠλιγόρησε τὰς περὶ τούτου προτά-
 “ σεις της ἡ Πύλη δείξασα, ὅτι δὲν ἠσθάνετο πόσον
 “ τῆ ἐχρησίμευε νὰ καταπαύσῃ τὰς ταραχὰς ἀνεπι-
 “ στρεπτί, καὶ μὴ προΐδουσα ὅτι δι’ οὐ παρεδέχθη
 “ συστήματος θὰ ἐκίνει ὑπὲρ τῶν προσβαλόντων
 “ τὴν ἐξουσίαν της τὰ αἰσθήματα, δι’ ὧν τιμῶνται
 “ ὅλοι οἱ λαοί, αἰσθήματα θρησκείας, πατρίδος καὶ
 “ συμπαθείας, ἅτινα ἐμπνέει ἔθνος πεσὸν εἰς ἐσχά-
 “ τὴν ἀπόγνωσιν. Ὅτι πρὸ παντὸς ἄλλου ἐφοβεῖτο
 “ ὁ αὐτοκράτωρ ἦτο μήπως ἡ Πύλη, ἐνισχύουσα διὰ
 “ τῆς διαγωγῆς της τὸ ἐπιχείρημα τῶν πρωταιτίων
 “ τῆς ἐπαναστάσεως, ἐνομιμοποιεῖ τὴν ἐξ ἀνάγκης
 “ ἐνοπλον ἀντίστασιν εἰς ἀποτροπὴν τοῦ παντελοῦς
 “ ἀφανισμοῦ τοῦ ἐλληνικοῦ λαοῦ καὶ τῆς θρησκείας,
 “ ἣν πρεσβεύει. Οἱ φόβοι τοῦ αὐτοκράτορος ἐπραγ-

“ ματοποιήθησαν. Αἱ ἐπαρχίαι, ὅπου ἀνεφάνησαν
 “ ἐσχάτως τὰ πρῶτα πολεμικὰ κινήματα κατὰ τῆς
 “ τουρκικῆς ἐξουσίας, ἔγειναν καὶ ἄλλοτε θέατρον
 “ τοιούτων κινήματων· ἀλλ’ οὐδέποτε ἢ κυβερνησις
 “ ἐξώπλισε κατὰ τῶν κατοίκων τῶν τόπων ἐκείνων
 “ ὄλους τοὺς ὑπηκόους τῆς Μουσουλμάνους ἐν ὀνό-
 “ ματι τῆς κινδυνευούσης θρησκείας τῶν. Κίνδυνοι
 “ ὅχι ὀλιγώτερον δεινοὶ ἠπέιλησαν ἄλλοτε τὴν Πύ-
 “ λην καθ’ οὓς μάλιστα καιροὺς ἐξωτερικοὶ πόλεμοι
 “ ἀπεκαθίστων δεινότεραν τὴν θέσιν τῆς· καὶ ὅμως
 “ οὐδέποτε ἐν τῇ ὀθωμανικῇ αὐτοκρατορίᾳ γενικὴ
 “ προγραφή ἔπεσεν ἐπὶ ὀλόκληρον ἔθνος, οὔτε τόσον
 “ ἀναισχύντως ἐξυβρίσθη ἢ χριστιανικὴ θρησκεία.
 “ Δὲν ὑπῆρχε κατ’ εὐτυχίαν (μ) παράδειγμα, ὅτι
 “ πατριάρχης τῆς ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας ὑπέφερε
 “ φρικτὸν θάνατον ἐπὶ τοῦ τόπου ὅπου ἱερούργει, καὶ
 “ ἐν ἡμέρᾳ, ἣν ὄλος ὁ χριστιανικὸς κόσμος τιμᾷ, καὶ
 “ μάλιστα ἐν ᾧ ὁ ἱερὸς ποιμὴν ἐπλήρωσε τὸ μέτρον
 “ τῆς πίστεως καὶ τῆς ὑποταγῆς πρὸς τὴν τουρκικὴν
 “ ἐξουσίαν· δὲν εἶδεν ἄλλοτε ἢ Εὐρώπῃ τεθλιμμένη
 “ ὄλους τοὺς πνευματικοὺς καὶ κοσμικοὺς προῖστα-
 “ μένους χριστιανικοῦ ἔθνους, μάλιστα τοὺς μεγάλας
 “ ὑπηρεσίας προσενεγκότας τῇ ὀθωμανικῇ Πύλῃ,
 “ ἀποθνήσκοντας ὑπὸ τὴν χεῖρα τοῦ δημίου, τὰ
 “ λείψανά των ἐξυβριζόμενα, αἱ οἰκογένειαι των
 “ ἀναγκαζόμεναι νὰ φεύγωσιν ἐκ τῆς γῆς τῶν συμ-
 “ φωρῶν, καὶ τὰς ἰδιοκτησίας ἀφανιζόμενας. Δὲν
 “ εἶδε πρὸ τεσσάρων αἰῶνων τὸν πόλεμον κηρυχ-
 “ θέντα κατὰ τῆς θρησκείας τοῦ Χριστοῦ διὰ τοῦ
 “ θανάτου τῶν ὑπηρετῶν τῆς, διὰ τοῦ κατεδαφισμοῦ
 “ τῶν ναῶν τῆς καὶ διὰ πολλῶν ὕβρεων πρὸς τὰ
 “ σύμβολα τῆς θείας του πίστεως. Εὐκόλως δύνα-
 “ ται ἢ Πύλη νὰ αισθανθῇ τὰς συνεπειὰς τοιούτου
 “ συστήματος, ἂν τὸ ἐξακολουθήσῃ καὶ δὲν ἐπανορ-
 “ θῶσῃ τὰ δυστυχῆ ἀποτελέσματά του· θὰ εὐρεθῇ

“ δὲ ἐξ ἀνάγκης καὶ παρὰ τὰς πρὸς αὐτὴν εὐνοϊκὰς
 “ διαθέσεις ὄλων τῶν εὐρωπαϊκῶν Δυνάμεων εἰς
 “ θέσιν πολέμιον πρὸς τὸν χριστιανικὸν κόσμον. Ἡ
 “ ἀλήθεια αὕτη, ἣν ὁ αὐτοκράτωρ σπεύδει νὰ δια-
 “ τρανώσῃ, εἶναι τόσῳ μᾶλλον ἀναντίρρητος, καθ’
 “ ὅσον τὴν ἠσθάνθησαν οἱ προκάτοχοι τοῦ σημε-
 “ ρινοῦ σουλτάνου. Κυριεύσαντες οὗτοι τόπους ἐν
 “ Εὐρώπῃ καὶ προθέμενοι νὰ ἐγκατασταθῶσιν ἐφά-
 “ νησαν πεποιθότες δι’ ὧν συνυπέγραψαν συνθηκῶν
 “ μετὰ τῶν χριστιανικῶν Δυνάμεων ὅτι ἡ ἐγκατά-
 “ στασις των δὲν ἔπρεπε νὰ ἦναι σημεῖον πολέμου
 “ καὶ ἀτιμίας τῆς θρησκείας αὐτῶν τῶν Δυνάμεων,
 “ οὔτε οἰωνὸς ἐξολοθρέυσεως λαοῦ συνηνωμένου δι’
 “ ὄλων τῶν δεσμῶν τῆς θρησκείας, τῶν ἠθῶν καὶ
 “ τῶν ἀναμνήσεων. Σήμερον ἀπαιτεῖται καὶ τι
 “ πλεόν· νὰ συντρέξῃ ἡ Πύλη εἰς τὴν παγιώσιν
 “ τῶν ὑπαρχουσῶν σχέσεων μεταξὺ ὄλων τῶν εὐρω-
 “ παϊκῶν ἐπικρατειῶν καὶ νὰ προσπαθήσῃ διὰ τῆς
 “ ὁμοφροσύνης ἢ ἀποκαταστήσῃ τὰς σχέσεις ταύ-
 “ τας ἡμέρα τῇ ἡμέρα στενοτέρας καὶ διαρκεστερας.
 “ Ἄλλ’, ἂν πρόκειται νὰ ἐξακολουθήσωσιν αἱ ἀτα-
 “ ξίαί, ἧ εἶναι ἀνεπίδεκτοι διορθώσεως, ἡ Ῥωσσία
 “ ὄχι μόνον δὲν θὰ θεωρήσῃ ὡς ἐχέγγυον εἰρήνης
 “ τὴν διάρκειαν τοῦ ὀθωμανικοῦ βασιλείου, ἀλλὰ θὰ
 “ εὐρεθῇ καὶ ἠναγκασμένη νὰ προστατεύσῃ τὴν θρη-
 “ σκεῖαν τῆς ὑβριζομένην, τὰς συνθήκας τῆς παρα-
 “ βαινομένας καὶ τοὺς ὁμοθρήσκους τῆς καταδιωκο-
 “ μένους. Ἐγνώρισεν ἡ Πύλη ἀναμφιβόλως, δι’
 “ ὧν ἔλαβεν ὁμοφώνων διπλωματικῶν κοινοποιή-
 “ σεων, ὅτι ἡ ὑπόθεσις, ὑπὲρ ἧς συνηγορεῖ ἡ Ῥωσ-
 “ σία, εἶναι ὑπόθεσις ὄλης τῆς Εὐρώπης. Οἱ χρι-
 “ στιανοὶ μονάρχαι δὲν δύνανται νὰ παραβλέψωσι
 “ τὰς ὑβρεις, ἅς ὑπέστη ἡ πίστις των, ἂν δὲν δοθῇ
 “ πάνδημος ἱκανοποίησις. Ἐπίσημα ἔγγραφα κατα-
 “ δικάζουν εἰς ποινὰς καὶ εἰς θάνατον λαὸν προστα-

“ τευθέντα μέχρι τῆς σήμερον ὑπὸ ῥητῶν συνθηκῶν
 “ καὶ ὑπὸ τοῦ σιωπηλοῦ μὲν ἀλλ’ ἀναποφεύκτου
 “ σεβασμοῦ πρὸς τοὺς ἄλλους λαοὺς τῆς Εὐρώπης.
 “ Περιττὸν εἶναι ν’ ἀναφέρωμεν τὰ σουλτανικὰ δια-
 “ τάγματα τὰ ἐπικυροῦντα τὰ λεγόμενα· βέβαιον
 “ κατὰ δυστυχίαν εἶναι, ὅτι ἡ Πύλη δὲν καταδιώκει
 “ μόνον τοὺς ταραχοποιοὺς καὶ τοὺς ὀπαδοὺς των,
 “ ἀλλὰ ὅλον τὸ ἑλληνικὸν ἔθνος, ὡς καὶ αὐτὰς τὰς
 “ πηγὰς τῆς ὑπάρξεως του καὶ τῆς ἐκ νέου παραγω-
 “ γῆς του καὶ ἀναγκάζει τὴν χριστιανωσύνην νὰ
 “ ἐκλέξῃ ἐν ἐκ τῶν δύο· ἢ νὰ μὴ μένη ἀκίνητος
 “ θεατῆς τῆς ἐξολοθρεύσεως χριστιανικοῦ λαοῦ, ἢ
 “ νὰ ἀνέχεται κατάστασιν πραγμάτων τείνουσαν
 “ εἰς διατάραξιν τῆς εἰρήνης, ἣν ἠγόρασε διὰ τόσων
 “ θυσιῶν. Πειπεισμένη ἡ Ῥωσσία ὅτι αἱ ἀξιώσεις
 “ τῆς εἶναι δίκαιαι καὶ βεβαία ὅτι ἔπεισεν ὅλους
 “ τοὺς συμμάχους τῆς περὶ τῆς εἰλικρινείας τῶν
 “ σκοπῶν τῆς δὲν ἠθέλησε μέχρι τοῦδε, προθεμένη
 “ τὴν ὑπεράσπισιν τοῦ γενικοῦ συμφέροντος, ν’
 “ ἀναφέρῃ τὰς πρὸς αὐτὴν ἰδιαιτέρας ὑποχρεώσεις
 “ τῆς Πύλης, ἐφ’ ὧν ἐδύνατο νὰ στηρίξῃ τὰ κατ’
 “ αὐτῆς κινήματα. Εἰς αὐτὴν ὁμως ἀπέκειτο νὰ
 “ ἐπικαλεσθῇ τοὺς ὅρους τῆς συνθήκης τοῦ Καϊ-
 “ ναρτσίου, καὶ τὸ ἐντεῦθεν κεκτημένον δικαίωμα
 “ τῆς προστασίας τῆς ἑλληνικῆς θρησκείας καθ’
 “ ὅλην τὴν τουρκικὴν ἐπικράτειαν. Ἄλλ’ ἡ Ῥωσσία
 “ θέλει τὴν σήμερον νὰ ἐλκύσῃ ὅλην τὴν προσοχὴν
 “ τῆς Πύλης εἰς παρατηρήσεις ὑψηλοτέρας φύσεως,
 “ παρατηρήσεις ἐπὶ τῶν ἀμοιβαίων ὑποχρεώσεων
 “ ὄλων τῶν χριστιανικῶν Δυνάμεων πρὸς διατήρησιν
 “ τῆς πρὸς ἀλλήλας ἐνώσεως καὶ εἰλικρινείας.

“ Ὅσα ἐπράχθησαν μέχρι τῆς σήμερον δὲν ἡμ-
 “ ποροῦν νὰ θεωρηθῶσιν εἰμὴ ὡς ἀποτελέσματα ἢ
 “ τῆς ἐλευθέρως θελήσεως τῆς Πύλης καὶ προμε-
 “ λητέμου σχεδίου, ἢ συστήματος, εἰς ὃ αἱ περι-

“ στάσεις καὶ ὁ φανατισμὸς τινῶν κακόβουλων ὠθουν
 “ τὴν τουρκικὴν κυβέρνησιν παρὰ γνώμην τῆς. Ὁ
 “ αὐτοκράτωρ ἐλπίζει ὅτι ἡ τελευταία ὑπόθεσις εἶναι
 “ ἡ μόνη ὀρθή, ἀλλὰ ζητεῖ νὰ βεβαιωθῇ. Ἄν τὰ
 “ κακά, δι’ ἃ στενάζουσι ἡ θρησκεία καὶ ἡ ἀνθρωπότης,
 “ πράττωνται παρὰ γνώμην τῆς Πύλης, ἐπιθυμεῖ ὁ
 “ αὐτοκράτωρ νὰ δείξῃ αὐτῇ, ὅτι ἔχει τὴν δύναμιν
 “ ν’ ἀλλάξῃ σύστημα μὴ ἐπιτρέπον νὰ διαπραγμα-
 “ τεύωνται ἢ συνθηκολογῶσιν αἱ χριστιανικαὶ κυβερ-
 “ νήσεις μετ’ αὐτῆς. Ἄν οὕτως ἔχῃ, ἄς ἀποκατα-
 “ σταθῶσιν αἱ κατεδαφισθεῖσαι ἢ γυμνωθεῖσαι ἐκ-
 “ κλησίου χρήσιμοι εἰς τὴν ἱερὰν αὐτῶν ὑπηρεσίαν·
 “ ἄς ἀποδώσῃ ἡ Πύλη τὰ ὀφειλόμενα εἰς τὴν χρι-
 “ στιανικὴν θρησκείαν προστατεύουσα καὶ συντη-
 “ ροῦσα αὐτὴν ἀνεπηρέαστον, ὡς καὶ πρότερον,
 “ καὶ παρηγοροῦσα τοιοιτοτρόπως τὴν Εὐρώπην διὰ
 “ τὸν θάνατον τοῦ πατριάρχου καὶ διὰ τὰς ἐπισυμ-
 “ βάσας βεβηλώσεις· ἄς γίνῃ συνετὴ καὶ δικαία διά-
 “ κρισις τῶν πρωταιτίων τῶν ταραχῶν, τῶν ὀπαδῶν
 “ τῶν καὶ τῶν ὅσοι διὰ τὴν ἀθωότητά των δὲν εἶναι
 “ ἀξιοποῖνοι, καὶ ἄς ἀνοιχθῇ τοιοιτοτρόπως μέλλον
 “ εἰρήνης καὶ ἡσυχίας χάριν τῶν θελούντων ἐν ῥήτῃ
 “ προθεσμία νὰ ἐπανέλθωσιν εἰς τὴν ὑποταγὴν τῆς
 “ Πύλης Ἑλλήνων· ὅπως καὶ ἂν ᾖναι, ἄς διακρίνεται
 “ ὁ ἀθῶος τοῦ πταιστού· καὶ εἰς ἀπόδειξιν τῆς με-
 “ ταβολῆς τῆς διαγωγῆς τῆς ἄς δεχθῇ ἡ Πύλη τὰς
 “ ἄλλοτε γενομένας αὐτῇ προτάσεις, νὰ συντρέξῃ
 “ δηλαδὴ καὶ ἡ Ῥωσσία κατὰ τὸ πνεῦμα τῶν συν-
 “ θηκῶν εἰς τὴν εἰρηνοποίησιν τῶν ἡγεμονειῶν τῆς
 “ Βλαχομολδαβίας. Ἄς γίνῃ μόνον φροντισὶς νὰ
 “ τεθῶσιν ἐπὶ σταθερῶν βάσεων ἡ κοινὴ εὐταξία καὶ
 “ ἡ ἡσυχία τῶν μερῶν ἐκείνων· ἐν ἐνὶ λόγῳ, τὸ πα-
 “ ράδειγμα τῶν ἡγεμονειῶν ἄς ᾖναι τοιοῦτον ὥστε
 “ νὰ ἀπαναγάγῃ εἰς τὴν ὑποταγὴν ὅλους τοὺς ἀγα-
 “ πῶντας εἰλικρινῶς τὴν πατρίδα των Ἑλλήνας.

“ Ὁ αὐτοκράτωρ δὲν παραδέχεται τὴν πρώτην ὑπό-
 “ θεσιν· ἀλλ’ ἂν παρὰ τὴν προσδοκίαν του ἢ τουρ-
 “ κικὴ κυβέρνησις δείξῃ ὅτι πράττει αὐτὴ ἀνεπηρέα-
 “ στως τὰ περὶ ὧν ὁ λόγος κακά, δὲν μένει τότε
 “ παρὰ νὰ εἰδοποιηθῇ ἀπὸ τοῦ νῦν ὅτι καθίσταται
 “ φανερᾶ πολέμιος πρὸς ὅλον τὸν χριστιανικὸν κό-
 “ σμον, ὅτι νομιμοποιεῖ τὴν ἰδίαν ὑπεράσπισιν τῶν
 “ Ἑλλήνων πολεμούντων εἰς ἀποφυγὴν τῆς ἀφεύκτου
 “ φθορᾶς των, καὶ ὅτι ἡ Ῥωσσία ἐξ αἰτίας τοῦ
 “ χαρακτῆρος τοῦ ἀγῶνος ἀναγκάζεται νὰ τοῖς προσ-
 “ φέρῃ ἄσυλον διότι καταδιώκονται, καὶ προστασίαν
 “ διότι ὀφείλει αὐτοῖς ἀντίληψιν μεθ’ ὅλης τῆς
 “ χριστιανωσύνης, ὡς μὴ δυναμένη νὰ ἐγκαταλείψῃ
 “ τοὺς ἐν Χριστῷ ἀδελφούς της εἰς τὴν διάκρισιν
 “ τυφλοῦ φανατισμοῦ. Μετὰ τὴν καθαρὰν ταύτην
 “ ἐξήγησιν ὁ αὐτοκράτωρ νομίζει ὅτι ἐξεπλήρωσε
 “ πρὸς τὴν Πύλην ἀκριβέστατα ὅ,τι ὀφείλεν. Ἐδύ-
 “ νατο νὰ ὠφεληθῇ ἴσως ἡ Ῥωσσία ἀπὸ τοῦ ἐπιχει-
 “ ρήματος τῶν ἐπαναστατῶν, ἂν ἡ πολιτικὴ της
 “ ἦτον ὀλιγώτερον εἰλικρινής. Ὁ αὐτοκράτωρ κατε-
 “ δίκασε παρρησία τὸ ἐπιχείρημά των· ἂν δὲν ἦσαν
 “ οἱ σκοποὶ του εὐθεῖς, θὰ περιωρίζετο μόνον εἰς τὴν
 “ καταδίκην· ἀλλ’ ἔδειξε συγχρόνως καὶ τὸν τρόπον,
 “ καθ’ ὃν ἐδύνατο νὰ προλάβῃ ἡ τουρκικὴ κυβέρ-
 “ νησις τὰς προόδους καὶ τὰς συνεπείας τῶν ταρα-
 “ χῶν· ἀπέδειξε δὲ ὅτι ἦτο πιστὸς πρὸς τὰς συν-
 “ θήκας καὶ ὅτι ἐπεθύμει εἰλικρινῶς τὴν συντήρησιν
 “ τοῦ τουρκικοῦ κράτους, διότι καὶ τὸν τρόπον πῶς
 “ νὰ σωθῇ εἶπε καὶ τὴν ἐπιθυμίαν του νὰ συντρέξῃ
 “ εἰς τὴν σωτηρίαν αὐτοῦ ἔδειξε. Νέαν ἀπόδειξιν
 “ δίδει σήμερον, διότι γνωστοποιεῖ τῇ Πύλῃ τοὺς
 “ τρόπους, δι’ ὧν καὶ μόνων δύναται ν’ ἀποφύγῃ τὴν
 “ παντελῆ φθορὰν της, καὶ τὴν προειδοποιεῖ ὅτι, ἂν
 “ ἐπιμένῃ ἐνεργοῦσα τὸ καταστρεπτικὸν σχέδιόν της,
 “ ἀναγκάζει τὴν Ῥωσσίαν ἢ νὰ διατηρήσῃ ἢ νὰ πα-

“ ραβλέψη τὰ καθήκοντά της, ἀναμφίβολον δὲ τί θὰ
 “ προτιμήσῃ ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει. Ζητεῖται δὲ
 “ ἀπόκρισις ἐντὸς ὀκτῶ ἡμερῶν. Ἐὰν ἡ τουρκικὴ
 “ κυβέρνησις εἰσακούσῃ ὅλας τὰς εὐχὰς καὶ πραγ-
 “ ματοποιήσῃ ὅλας τὰς ἐλπίδας τοῦ αὐτοκράτορος
 “ παραδεχομένη τὰς προτάσεις του δίδεται αὐτῇ
 “ νέα προθεσμία ἵνα δείξῃ διὰ τῶν πράξεών της,
 “ ὅτι ὄχι μόνον δέχεται τοὺς ἀνωτέρω ὅρους, δι’ ὧν
 “ μαρτυρεῖται ἡ ἐπάνοδος της εἰς ἀρχὰς συνετωτέρας,
 “ ἀλλ’ ὅτι καὶ σπεύδει νὰ τοὺς ἐκπληρώσῃ, καὶ ὅτι
 “ ὄχι μόνον δὲν θέλει τὸ κακόν, ἀλλ’ ὅτι καὶ δύναται
 “ καὶ ἡξεύρει νὰ τὸ ἐμποδίσῃ. Τούτου μὴ γενομένου
 “ εἰδοποιεῖται, ὅτι διετάχθη ὁ πρέσβυς ν’ ἀναχωρήσῃ
 “ μεθ’ ὅλης τῆς αὐτοκρατορικῆς πρεσβείας.”

Καὶ ταῦτα μὲν ἀνήγγειλε κατὰ διαταγὴν ὁ πρέσβυς·
 ἐξέλαβε δὲ ὅλη ἡ Εὐρώπη τὴν ἀγγελίαν, καὶ δικαίως,
 ὡς προαγγελίαν τοῦ πολέμου· τῷ ὄντι ἡ Ῥωσσία
 ἔλεγε τῇ Πύλῃ, ἡ ἐκουσίως καταδιώκει τὴν Ἐκκλη-
 σίαν τοῦ Χριστοῦ καὶ παρασπονδεῖς καὶ πράττει
 τόσα ἀνοσιουργήματα, ἡ ἀκουσίως· ἂν ἐκουσίως, ἐγὼ
 κινῶ τὰς δυνάμεις μου κατὰ σοῦ, διότι δὲν σὲ ἀφίνω
 νὰ ἐξολοθρεύῃς τοὺς ὁμοπίστους μου Ἕλληνας, μηδὲ
 νὰ ὑβρίξῃς τὴν θρησκείαν των· ἂν ἀκουσίως, ἀπό-
 δεῖξέ το καὶ δι’ ἄλλων πράξεών σου καὶ διὰ τῆς
 ἀνορθώσεως τῶν κατεδαφισθέντων χριστιανικῶν
 ναῶν, διότι ἄλλως ἐγὼ κινῶ πάλιν τὰς δυνάμεις μου
 κατὰ σοῦ.

Αὐτόχειρ γίνεται ἡ ὁμολογοῦσα κυβέρνησις ὅτι,
 παρασυρομένη ὑπὸ τοῦ ἀτάκτου ὄχλου της, ἐνεργεῖ
 παρὰ τὴν θέλησίν της καὶ ἂν τῷ ὄντι οὕτως ἔχῃ.
 Ἄλλ’ ἐν τῇ περὶ ἧς ὁ λόγος περιστάσει ἀπήτει ἡ
 Ῥωσσία νὰ πράξῃ ἡ φανατικὴ Πύλη ὅ,τι ἀντέβαινε
 φανερῶ πρὸς τὴν θρησκείαν της, ὃ ἐστὶ ν’ ἀνορθώσῃ
 τοὺς κατεδαφισθέντας ναοὺς. Ἡξευρεν ἀναμφι-
 βόλως ἡ Ῥωσσία, ὅτι ἐζητεῖ τὰ ἀδύνατα ὑπὸ τὸ

πρόσχημα τῆς δικαιοσύνης, καὶ διὰ τοῦτο ὅλοι ἐπίστευαν ὅτι ἀπεφάσισε νὰ κηρύξῃ πόλεμον, καὶ ἡ Εὐρώπη κατεταράχθη. Οἱ δὲ ἐν Κωνσταντινουπόλει πρέσβεις τῶν ἄλλων αὐλῶν, πρὸς οὓς ὁ τῆς Ῥωσσίας ἐκοινοποίησε τὰς διαταγὰς τῆς αὐλῆς του, ἐπροσπάθησαν παντοίοις τρόποις καὶ ὑπεράλλοτε, εἰς ἀποφυγὴν τῆς ἐπαπειλουμένης καταιγίδος, νὰ μεταβάλωσι τὴν διαγωγὴν τῆς Πύλης ἐπὶ τὸ μετριώτερον· ἐφοβοῦντο δὲ μὴ ἐξ αἰτίας τοῦ φανατισμοῦ κακοπάθῃ καὶ αὐτὸς ὁ πρέσβυς τῆς Ῥωσσίας, καὶ δοθῇ νέα καὶ βαρεῖα ἀφορμὴ ἀλληλομαχίας, ἀλλ' ἡ Πύλη οὔτε τρόπον οὔτε γλώσσαν ἠλλάξεν. Παρελθούσης δὲ τῆς ὀκταήμερου προθεσμίας, ἐπειδὴ ἀπόκρισις δὲν ἐδόθη, ἐπέβη ὁ Στρογονόφης εἰς τὸ ἔμπροσθεν τοῦ παλατίου τοῦ Ῥωσσικὸν πλοῖον, ἀλλὰ δὲν ἀπέπλευσεν εὐθὺς διὰ τὴν ἐπικρατοῦσαν ἀντίπνοϊαν. Ἐν τοσοῦτῳ οἱ πρέσβεις τῶν ἄλλων αὐλῶν κατέπεισαν τὴν Πύλην ν' ἀποκριθῇ· ἀπεκρίθη· ἀλλ' ἐπειδὴ ἐκπρόθεσμος ἐδόθη ἡ ἀπόκρισις, ὁ πρέσβυς δὲν τὴν ἐδέχθη καὶ ἀπέπλευσε, πνεύσαντος ἐπιτηδείου ἀνέμου, τὴν 29 ἰουλίου ἀνεμπόδιστος καὶ ἀνενόχλητος, καὶ τὴν 1 αὐγούστου κατευοδώθη εἰς Ὀδησὸν καὶ ἀπῆλθεν εἰς ἔντευξιν τοῦ αὐτοκράτορος· συναπέπλευσε δὲ καὶ ὅλη ἡ πρεσβεία· ἀνεχώρησαν καὶ οἱ πρόξενοι τῆς Ῥωσσίας ἀπὸ τῆς τουρκικῆς αὐτοκρατορίας ὡς ἀπὸ ἐχθρικοῦ τόπου. Ἡ δὲ Πύλη, ἀφ' οὗ ὁ πρέσβυς δὲν ἐδέχθη τὴν ἀπάντησίν της, τὴν ἔστειλε πρὸς τὸν Νεσελρόδον, πρὸς ὃν ἔγραψε κατ' εὐθείαν καὶ ὁ ἀρχιβεζῆρης· ἐπανελάμβανε δὲ ἐν τῇ πρὸς τὸν πρέσβυν γραφῇ της ὅσα καὶ προτοῦ· δηλαδή, ὅτι οὐδέποτε ἐπήρεασε τὰ θρησκευτικὰ τῶν Χριστιανῶν, ὅτι οὐδὲν ἔπραξε πρὸς ἐξουθενισμόν τῆς πίστεώς των, ὅτι οὐδεμίαν κατηδάφισεν ἐκκλησίαν, καὶ ὅτι αἱ πρὸς αὐτὰς ὕβρεις ἦσαν κινήματα ἀτάκτων· ἐξύμνει δὲ τὴν καθ' ὅλους τοὺς

καιρούς καὶ καθ' ὅλας τὰς ὑποθέσεις πολιτικὴν πρὸς τὰς αὐτὰς εὐθύτητά της καὶ τὴν πρὸς τοὺς ἀχαρίστους ὑπηκόους της Χριστιανούς μεγαλοψυχίαν καὶ εὐσπλαγχνίαν της, καὶ δισχυρίζετο ὅτι καὶ ὁ πατριάρχης καὶ ὅλοι οἱ θανατωθέντες ἦσαν ἄξιοι τῆς ποιότητος τῶν ἀνέφερε δὲ θανάτους καὶ ἄλλων πατριαρχῶν καὶ ἐπανελάβε καὶ τὸν τοῦ τῆς Ῥωσσίας ἐπὶ τοῦ μεγάλου Πέτρου ὡς συνωμότου· ἔλεγε καὶ περὶ τῶν ἡγεμονειῶν, ὅτι διετῆρει ἐν αὐταῖς τὰ στρατεύματά της, διότι δὲν ἀπηλλάγησαν εἰσέτι τῶν κακούργων· ἀλλ' ὅτι μήτε τὰ καθεστῶτα ἐμελέτα νὰ μεταβάλῃ, μήτε τὰ προνόμιά των νὰ καταπατήσῃ, καὶ ὅτι σκοπὸν εἶχε νὰ στείλῃ τοὺς αὐθέντας, ἀφ' οὗ ἀπηλλάττοντο οἱ τόποι ἐκεῖνοι τῶν κακούργων, καὶ ἀφ' οὗ παρεδίδοντο ἢ ἐτιμωροῦντο πρὸς παραδειγματισμὸν ἐνώπιον τῶν ἀντιπροσώπων της οἱ εἰς Ῥωσσίαν καταφυγόντες· τὴν δὲ κίνησιν καὶ ἐφόπλισιν τῶν Μουσουλμάνων ἐδικαιολόγει διὰ τῆς ἐξόδου τῶν ἀποστατῶν ἀπὸ τῆς Ῥωσσίας, διὰ τῆς εἰς αὐτὴν προσφυγῆς καὶ μὴ ἀποδόσεώς των, καὶ διὰ τοῦ ἐσωτερικοῦ κινδύνου τοῦ κράτους· μεμφομένη δὲ πικρῶς τὴν διαγωγὴν τοῦ πρέσβεως Στρογονόφου, καὶ ὡς ψευδεῖς παριστῶσα τὰς πρὸς τὴν Ῥωσικὴν αὐτὴν ἀναφοράς του ἔφερεν εἰς μαρτυρίαν τοὺς λοιποὺς πρέσβεις ὡς ὁμολογοῦντας, ὅτι ἡ Πύλη εἶχε δίκαιον νὰ πράττῃ ὅσα ἔπραττε καὶ νὰ πολιτεύεται ὅπως ἐπολιτεύετο· ἠρνεῖτο δὲ ὅτι παρέβη τὴν συνθήκην τοῦ Καϊναρτσιού, ἐπὶ λόγῳ ὅτι ἡ συνθήκη ἐπροστάτευε τὴν χριστιανικὴν θρησκείαν, ἣν οὐδεὶς κατεδίωκε, ἀλλ' ὄχι τοὺς ἐγκληματίας.

Ἡ δὲ πρὸς τὸν Νεσελρόδον γραφὴ ἐδικαιολόγει τὴν ἀναβολὴν τῆς πρὸς τὸν πρέσβυν ἀπαντήσεώς της, μεμφομένη τοὺς διερμηνεῖς τῆς πρεσβείας μὴ ἐλθόντας τὴν ἐπαύριον τῆς ὀκταημερίας νὰ τὴν λάβωσιν, ἂν καὶ ἐκλήθησαν· ἐνοχοποιεῖ δὲ καὶ τοὺς

παρ' ἑαυτῇ πρέσβεις τῶν ἄλλων αὐλῶν λέγουσα, ὅτι κατὰ τὴν γνώμην αὐτῶν ἢ διαγωγὴ τῆς δὲν ἐδύνατο νὰ βλάβῃ τὰς πρὸς τὴν αὐλὴν τῆς Ῥωσσίας φιλικὰς σχέσεις τῆς, καὶ ὅτι, ἂν ὁ πρέσβυς αὐτῆς ἀνεχώρησεν, ἄλλος θὰ τὸν διεδέχετο.

Ἄν οἱ τῆς Ῥωσσίας πρὸς τὴν Πύλην λόγοι ἦσαν φιλοπόλεμοι, οὐδὲ οἱ πρὸς τὴν Ῥωσσίαν τῆς Πύλης ἦσαν διαλλακτικοί· διότι, ἐν ᾧ ἡ Ῥωσσία ἀπῆτει ἀπειλητικῶς τὴν παραδοχὴν ὅλων τῶν προτάσεών τῆς, ὅχι μόνον οὐδεμίαν αὐτῶν παρεδέχετο ἢ Πύλη, ἀλλὰ καὶ ἀπῆτει ἄλλ' ἀντ' ἄλλων· μόλις δέ, ἐπὶ τῇ προτροπῇ τῶν παρ' αὐτῇ πρέσβων ἀπαύστως συμβουλευόντων ἐξ ὀνόματος τῶν αὐλῶν νὰ φέρεται μετριώτερον, ἠξίωσε νὰ ἐκδώσῃ φερμάνια εἰς προστασίαν δῆθεν τῶν ἀθῶων, ὡς ἂν δύναταί ποτε ὁ φανατικός, ὁ βάρβαρος καὶ ὁ αἰμόδιψος νὰ διακρίνῃ τὸν ἀθῶον τοῦ πταιστού, καὶ ὡς ἂν δὲν ἐκρέμα καὶ δὲν ἀπεκεφάλιζεν αὐτὴ ἐντὸς τῆς βασιλευούσης τοὺς ἀθῶους ὡς πταιστας. Ἐξέδωκε κατὰ διαταγὴν τῆς Πύλης καὶ ὁ νέος πατριάρχης ἐγκύκλια ἔγγραφα, προσκαλῶν τοὺς Ἕλληνας εἰς μετάνοιαν καὶ ὑποταγὴν καὶ ἐκθειάζων, ἐνώπιον τῆς ἀγχόνης τοῦ προκατόχου του, τὴν ἀπειρον μακροθυμίαν καὶ τὴν ἀπαρδειγματίστον μεγαλοψυχίαν τῆς ὑψηλῆς Πύλης.

Κοινοποιήσας δὲ ὁ Ἀλέξανδρος τοῖς συμμάχοις του ὅσα διὰ τοῦ πρέσβεός του ἀνήγγειλε τῇ Πύλῃ, καὶ ἀναφερόμενος εἰς τὴν πρὸς αὐτοὺς εἰλικρινῆ πολιτικὴν του ἀπῆτει ὡς ἀμοιβὴν τρία τινά· τὴν ὑποστήριξιν τῶν πρὸς τὴν Πύλῃν προτάσεών του, τὴν εἰς πᾶν ὅ,τι θὰ ἠναγκάζετο νὰ πράξῃ ἐπὶ τῇ παρακοῇ τῆς Πύλης συνδρομὴν των, καὶ τὴν εἰς εἰρηνοποίησιν τῆς Ἑλλάδος συνδιάσκεψίν των. Προθύμως ἐδέχθη καὶ τὰ τρία ἢ Πρωσσία, τὰ ἐδέχθη καὶ ἡ Γαλλία· ἀλλ' ἡ Ἀγγλία καὶ ἡ Αὐστρία δὲν ἐδέχθησαν εἰμὴ τὸ πρῶτον, οὐδ' ὑπεστήριξαν παρὰ τῇ Πύλῃ εἰμὴ τινας

προτάσεις τῆς Ῥωσσίας. Δόγμα πολιτικῆς πίστεως ἐθεώρουν αἱ δύο αὐται αὐλαὶ τὴν ἀνεξαρτησίαν καὶ τὴν ἀκεραιότητα τοῦ ὀθωμανικοῦ κράτους, καὶ εἰς συντήρησιν αὐτῶν συνῆλθαν εἰς Χανόβρην ὁ Μεττερνίχος καὶ ὁ Καστλερῆχος, καὶ συσκεψάμενοι περὶ τοῦ ἑλληνικοῦ ἀγῶνος ἀπεφάσισαν νὰ παρεμποδίσωσι πᾶσαν ῥωσικὴν ἐπέμβασιν. Δυσηρεστήθη ὁ Ἀλέξανδρος διὰ τὴν μὴ παραδοχὴν ὅλων τῶν προτάσεων τοῦ παρ' ὅλων τῶν συμμάχων του, καὶ κατ' ἀρχὰς μὲν διενεοήθη νὰ κατάσχη τὴν Μολδοβλαχίαν εἰς πειθανάγκασιν τῆς παρηκούου Πύλης, ἀλλ' ἐπὶ τέλους ἐπέισθη νὰ δεχθῆ τὴν παρέμβασιν τῶν συμμάχων ὑπὸ τὸν ὄρον νὰ μὴ λάβῃ ἢ παρέμβασίς των χαρακτηριστικῆρα μεσιτείας· ἀπήντησε δὲ ἐπὶ τῇ προτροπῇ αὐτῶν εἰς τὰ ἔγγραφα τῆς Πύλης ἀπαρνούμενος τὴν ἀπόδοσιν τῶν προσφύγων καὶ λέγων, ὅτι, ἂν ἐλάμβανε τὰ πιστὰ ὡς πρὸς τὴν ἀκριβῆ τήρησιν τῶν συνθηκῶν, ὡς πρὸς τὸ ὀφειλόμενον εἰς τὴν ὀρθόδοξον ἐκκλησίαν σέβας καὶ ὡς πρὸς τὴν μὴ καταδίωξιν τῶν ὁμοθρήσκων του, δὲν θὰ ἐνήργει ὅσα ἢ μέχρι τοῦδε διαγωγὴ της τὸν ἠνάγκαζε νὰ ἐνεργήσῃ. Ἄλλ' οὔτε ἡ ἔντονος τοῦ αὐτοκράτορος φωνή, οὔτε αἱ φιλικαὶ τῶν συμμάχων αὐλῶν συμβουλαὶ εἰσηκούοντο.

Ἐν τοσοῦτῳ ἡ Ἑλλὰς ὠφελεῖτο τὰ μέγιστα, διότι μόνος ὁ φόβος τοῦ ἐπικειμένου ῥωσικοῦ πολέμου ἀπησχόλει ἱκανὰ τούρκικα στρατεύματα ἐντεῦθεν καὶ ἐκεῖθεν τοῦ Δουνάβεως.

1821.

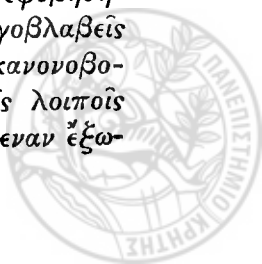
ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΚΓ.

Παράδοσις Μονεμβασίας.—Μετάβασις τῶν ἐν Ἀρκαδίᾳ
Τούρκων εἰς Νεόκαστρον καὶ παράδοσις αὐτοῦ.

Οἱ δὲ Τούρκοι τῆς Πελοποννήσου ἀφ' οὗ ἐκλείσθησαν καὶ ἀπεκλείσθησαν ἐν τοῖς ἀπρομηθεύτοις τροφῶν φρουρίοις, ἐπόμενον ἦτο νὰ πεινάσωσιν. Οἱ ἐν τῷ τῆς Μονεμβασίας ἡσθάνθησαν πρῶτοι τὰ ἐντεῦθεν κακά, διότι ἐξ αὐτῆς σχεδὸν τῆς πρώτης ἡμέρας τῆς ἐπαναστάσεως ἀδιακόπως ἐπολιορκοῦντο διὰ ξηρᾶς καὶ θαλάσσης.

Τὸ φρούριον τοῦτο, πόλις καὶ ἀκρόπολις, κείται ἐπὶ νησιδίου προσγείου συνδεομένου μετὰ τῆς ἀντικρῦ λακωνικῆς γῆς διὰ γεφύρας κατὰ τὴν δυτικὴν αὐτοῦ ἄκραν, ὅθεν καὶ καλεῖται Μονεμβασία, ὡς μίαν καὶ μόνην διὰ ξηρᾶς ἔμβασιν ἔχον. Ἀπόρθητον ἐξ αἰτίας τῆς φυσικῆς θέσεώς του εἶναι τὸ φρούριον τοῦτο, εἶναι δὲ καὶ δυσλίμενον. Ἡ πόλις εἶναι περιτετελισμένη· ὑπέρεκειται δὲ ἐπὶ ἀκροτόμου πέτρας ἢ ἀκρόπολις τῆς, ἔχουσα μίαν καὶ μόνην καὶ αὐτὴ ἀνάβασιν, καὶ ταύτην κρημνώδη καὶ ὑπὸ τὸ πῦρ τῆς φρουρᾶς.

Ἰδόντες οἱ ἔγκλειστοι Τούρκοι ἔξωθεν ἐπελθόντα πλήθη Μανιατῶν καὶ Πραστιωτῶν τόσον ἐφοβήθησαν, ὥστε μετὰ τινὰς ἀκροβολισμοὺς ὀλιγοβλαβεῖς ἔκοψαν τὴν γεφύραν καὶ ἀπεμονώθησαν κανονοβολουῦντες μόνον. Καὶ οὗτοι καὶ οἱ ἐν τοῖς λοιποῖς φρουρίοις Τούρκοι τῆς Πελοποννήσου ἀνέμεναν ἔξω-

θεν βοήθειαν εἰς λύσιν τῶν πολιορκιῶν· αἱ δὲ ἐλπίδες τῶν ἐν Μομεμβασίᾳ τόσον ἀνεπτερώθησαν μαθόντων τὴν εἰς Τριπολιτσᾶν εὐτυχῆ εἴσοδον τοῦ κεχαγιάμπη, ὥστε 150, οἱ τολμηρότεροι αὐτῶν, μετεβιβάσθησαν κρυφίως διὰ νυκτὸς εἰς τὴν παλαιὰν Μομεμβασίαν ἐπὶ σκοπῶ νὰ πέσωσιν αἰφνης ὀπισθεν τῶν Ἑλλήνων, καὶ βοηθούμενοι συγχρόνως καὶ ὑπὸ τῶν ἐν τῇ ἀκροπόλει συναδέλφων των νὰ λύσωσι τὴν πολιορκίαν. Ἄλλὰ τὸ σχέδιον τοῦτο ἀνεκαλύφθη ἐν καιρῶ, καὶ οἱ πολιορκηταί, προκαταλαβόντες τὴν παλαιὰν Μομεμβασίαν, ἐκύκλωσαν τοὺς ἐκεῖ ἀνυπόπτως ἐλθόντας, τοὺς συνέλαβαν καὶ πολλοὺς αὐτῶν ἐθανάτωσαν. Ἀνοηταίνοντες οἱ ἐν τῇ ἀκροπόλει Τούρκοι ἐκράτησαν ἐπὶ τοῦ ἀποκλεισμοῦ των τοὺς συγκατοίκους των Χριστιανούς, ὥστε καὶ τὰ σχέδια καὶ ἡ κατάστασις των ἀνεκαλύπτοντο δι' αὐτῶν τοῖς ἐχθροῖς των, καὶ αἱ τροφαὶ ταχύτερον κατηναλίσκοντο. Μέχρι τινὸς ἡ κοινωνία τῶν ἐν τῇ πόλει καὶ τῶν ἐν τῇ ἀκροπόλει ἦτον ἐλευθέρᾳ· ἀλλ', ἐξ αἰτίας τοῦ ἀυξάνοντος καθ' ἡμέραν κινδύνου καὶ τῆς ἀβεβαιότητος τῆς ἑξωθεν βοηθείας, οἱ σημαντικώτεροι Τούρκοι παραλαβόντες τὰς πλείστας τῶν τροφῶν ὡς ἰσχυρότεροι ἀνέβησαν εἰς τὴν ἀκρόπολιν ὅπου ἔδρευε καὶ ὁ φρούραρχος καὶ ἐκλείσθησαν, ἀφήσαντες τοὺς ἄλλους κάτω. Κάτω ἀφῆκαν καὶ τοὺς συγκατοίκους των Χριστιανούς, οἵτινες ἐκ ταύτης τῆς περιστάσεως ἐσχετίσθησαν στενότερον ὡς ὁμοιοπαθεῖς πρὸς τοὺς ἐκεῖ Τούρκους, φιλοφρονούμενοι παρ' αὐτῶν φοβουμένων τὴν μετ' ὀλίγον παράδοσίν των καὶ ἐλπιζόντων διὰ τῆς μεσολαβήσεως τούτων ὠφέλιμον συμβιβασμόν. Μετ' ὀλίγας δὲ ἡμέρας, ἀφ' οὗ οἱ Τούρκοι διεχωρίσθησαν, ἐβιάσθησαν οἱ κάτω δι' ἑλλειψίν τροφῶν νὰ ἔλθωσιν εἰς λόγους συμβιβασμοῦ μετὰ τῶν πολιορκητῶν· ἀλλ' ἰδόντες τὴν πολυαρχίαν καὶ μὴ ἐμπιστευόμενοι τοῖς εἶπαν,

ὅτι ἂν ἤρχετό τις τῶν ἐπισήμων Ἑλλήνων εἰς παραλαβὴν τοῦ φρουρίου, παρεδίδοντο. Ἐπὶ τῇ ἀγγελίᾳ ταύτῃ ἀπεστάλη κοινῇ γνώμῃ ὁ καταβὰς εἰς Ἑλλάδα μετὰ τοῦ Δημητρίου Ὑψηλάντου Ἀλέξανδρος Καντακουζηνός, ἀδελφὸς τοῦ ἐπὶ τῇ μεταβάσει τοῦ Ἀλεξάνδρου Ὑψηλάντου εἰς Βλαχομολδαυίαν συμμεταβάντος Γεωργίου. Ὁ Ὑψηλάντης, ὅστις ἤθελε νὰ ἐνεργῇ ὡς ὑπέρτατος ἄρχων τοῦ τόπου, ἐπρόβαλε νὰ παραδοθῇ τὸ φρούριον ἐπὶ τῷ ὀνόματί του, “Ὅχι Ὅχι” ἐφώναξαν οἱ Ἕλληνες, “ἐπ’ ὀνόματι τοῦ ἐλληνικοῦ ἔθνους.” Ὁ δὲ Καντακουζηνός, οὐτινος ἡ παρουσία ἔμπροσθεν τῆς Μονεμβασίας ἐχρησίμευσε διὰ τὴν συνετὴν καὶ τιμίαν διαγωγὴν του, ἤυρε τοὺς κάτω Τούρκους ἀντιφερομένους πρὸς τοὺς ἄνω, καὶ τούτους μὲν μὴ θέλοντας, ἐκείνους δὲ θέλοντας νὰ παραδοθῶσι, διότι οἱ μὲν εἶχαν τροφάς, οἱ δὲ ἀπέθνησκαν τῆς πείνας· διὰ τοῦτο ὁ Καντακουζηνός τοῖς εἶπεν, ὅτι δὲν ἐσύμβιβάζετο, ἂν ὅλοι οἱ πολιορκούμενοι δὲν συνευδόκουν· ἐν τοσοῦτῳ ἐπεχείρησε συγχρόνως νὰ τοὺς φοβίσῃ δι’ ἐνόπλων τινῶν πλήν ματαίων δοκιμῶν. Ἡ ἀνάγκη ἐφευρίσκει τρόπους· οἱ κάτω Τούρκοι, μὴ δυνάμενοι νὰ πείσωσι τοὺς ἄνω εἰς τὸ νὰ παραδοθῶσι, τοὺς ἠπάτησαν διὰ τοῦ ἐξῆς τεχνάσματος. Τοῖς ἐκοινοποίησαν, ὅτι ὁ Καντακουζηνός ἐπέισθη νὰ συμβιβασθῇ μετὰ τῶν κάτω, καὶ ὅτι ἐγράφη καὶ ἡ συνθήκη· ἀλλ’ εἰς ἀνεπηρέαστον ἐκτέλεσιν αὐτῆς ὑπὸ τῶν ἄνω, ἀπῆται νὰ τὴν ἐγκρίνωσι καὶ ἐκείνοι ἐγγράφως. Οἱ ἄνω ἔστερξαν καὶ ἤνοιξαν τὴν πύλην εἰς ἀνάβασιν τῶν φερόντων τὴν συνθήκην ἐπὶ προσυπογραφῇ· Ἐπτὰ ἦσαν οἱ ἀναβάντες· ἀλλ’ ἅμα ἀνέβησαν καὶ ἐκράτησαν τὴν πύλην ἀνοικτὴν διὰ τῆς βίας, καὶ ἀνεβίβασαν κάτωθεν καὶ ἄλλους παραφυλάττοντας. Τοῦτο ἰδόντες οἱ ἄνω, καὶ μῆτε τροφὰς ἔχοντες ἱκανὰς εἰς τροφὴν ὅλων, μῆτε θέλοντες νὰ καταντήσωσιν εἰς ἐμφύλιον

πόλεμον, συνυπέγραψαν ὅλοι τὴν 21 ἰουλίου τὴν συνθήκην ἐπὶ ἀσφαλείᾳ ζωῆς καὶ τιμῆς, ἐπὶ παραδόσει παντὸς εἴδους ὄπλων, ἐπὶ διατηρήσει τῆς κινήτης των περιουσίας καὶ παντὸς ἐπὶ τῶν ἰδιοκτητῶν ὄπλων ἀργυρώματος καὶ ἐπὶ ἀναύλω μεταβιβάσει αὐτῶν εἰς Κύθηρα, ἢ εἰς ἀσιατικὰ παράλια. Κατὰ τὴν συνθήκην δὲ ταύτην παρέδωκαν οἱ Τούρκοι τὴν 23 τὴν πόλιν, τὴν ἀκρόπολιν καὶ ὅλα τὰ ὄπλα των καὶ ἐπέβησαν ἐπὶ τῶν πολιορκούντων πλοίων ὅλοι σχεδὸν ἀβλαβεῖς, ἀλλὰ στερηθέντες τῶν πολυτιμότερων πραγμάτων διαρπαγέντων παρὰ τοὺς ὄρους τῆς συνθήκης· ἀπεβιβάσθησαν δὲ ἀσφαλῶς εἰς τινα νῆσον πλησίον τῆς ἀσιανῆς παραλίας, ὅθεν μετέβησαν εἰς τὸ Κουσάντασι.

Πολλοὶ Ἀρκαῖδιοι, ὡς ἤδη εἶπαμεν, εἶχαν καταφύγει σὺν γυναιξὶ καὶ τέκνοις εἰς Νεόκαστρον καθ' ἣν ὥραν πανικὸς φόβος κατέλαβε ὅλους τοὺς ἐν Πελοποννήσῳ Τούρκους· σκοπὸν δὲ εἶχαν, ἀσφαλίσαντες τὰς οἰκογενείας των, νὰ ἐπανέλθωσι τὴν ἐπαύριον εἰς Ἀρκαδίαν. Τούτου χάριν ἀφήκαν καὶ φρουρὰν προσωρινὴν 100 ὄπλοφόρων ἐπὶ τοῦ παλαιοφρουρίου εἰς προφύλαξιν τῆς πόλεως μέχρι τῆς ἐπιστροφῆς των, καὶ πολλὰ τῆς κινήτης των περιουσίας ἐν ταῖς οἰκίαις των. Ἄλλ' οἱ ἐν τῇ πόλει ἐπὶ τῆς φυγῆς τῶν Τούρκων ἀπομείναντες πρόκριτοι χριστιανοί, διασπείραντες ἐπιτηδείως φήμας ὅτι ῥωσικὰ στρατεύματα ἀπέβησαν εἰς Καλαμάταν, ἔτρεψαν μετ' ὀλίγας ὥρας διὰ μόνου τοῦ φόβου τὴν φρουρὰν εἰς φυγὴν.

Ἐκ τούτου τοιοῦτοτρόπως ἐκενώθη ἀπροσδοκῆτως ὅλη ἡ πόλις τῆς Ἀρκαδίας, εἰσῆλθαν σωρηδὸν οἱ χωρικοὶ καὶ ἔπεσαν εἰς διαρπαγὴν τῶν οἰκιῶν· ἔτρεχε δὲ ἕκαστος εἰς τὴν οἰκίαν τοῦ ἀγαθῆς του, θεωρῶν αὐτὴν ὡς ἰδιοκτησίαν ἐπὶ λόγῳ ὅτι διὰ τῶν ἰδρώτων του ἐκτίσθη καὶ ἐστρώθη.

Τὴν δὲ ἐπαύριον (27 μαρτίου) ἦλθεν εἰς Ἀρκαδίαν ὑπὸ ἔνοπλον συνοδίαν, μετὰ τοῦ Ἀναγνωσταρᾶ καὶ Κεφάλαια, ὁ Δικαῖος· οὗτος, ἀφ' οὗ, ὡς πληρεξούσιος τοῦ γενικοῦ ἐπιτρόπου τῆς Ἀρχῆς, εἰς μάτην ἀπήτησε τὴν ἀπόδοσιν εἰς χρήσιν τοῦ κοινουῦ τῶν διαρπαγέντων, ἐγκατέστησεν ἀρχηγούς πολεμικούς καὶ πολιτικούς καὶ ἀνεχώρησε μετὰ τῆς συνοδίας του εἰς τὸ Φανάρι καὶ ἐκείθεν εἰς Καρύταιναν.

Τὴν δὲ 29 ἐστράτευσαν οἱ Χριστιανοὶ πρὸς τὸ Νεόκαστρον. Ἰδόντες οἱ Τοῦρκοι τὴν προφυλακὴν ἐρχομένην ἐξῆλθαν καὶ ἠκροβολίσθησαν πρὸς τὸ Σωλινάρι, ἐσπέρας δὲ γενομένης ἐπέστρεψαν· ἐξῆλθαν καὶ τὴν ἐπιούσαν, ἐπολέμησαν, ἔτρεψαν κατ' ἀρχὰς τὴν ἀριστερὰν πτέρυγα τῶν Ἑλλήνων καὶ ὀλίγον ἔλειψε νὰ καταλάβωσι καὶ τὰ νωτὰ των καὶ νὰ τοὺς ἀφανίσωσιν· ἀλλ' οἱ τοῦ κέντρου ἀντέστησαν γενναίως καὶ τοὺς ἀπόβησαν φονεύσαντες καὶ πληγώσαντές τινες αὐτῶν.

Μετὰ δὲ τὴν μάχην ταύτην οἱ Ἕλληνες κατέλαβαν τὸ Μεσοχώρι, μίαν ἡμισυ ὥραν μακρὰν τῆς Μοθώνης, εἰς περιορισμὸν τῶν ἐν αὐτῇ. Τὴν δὲ ἐπαύριον ἦλθεν εἰς τὸ στρατόπεδον ὁ περιφερόμενος εἰς τὰ περὶ χωρὰ τῆς Μοθώνης ἐπίσκοπος τῆς ἐπαρχίας Γρηγόριος, στρατολογήσας καθ' ὁδὸν μίαν ἑκατοστὴν χωρικῶν, καὶ ἀνεδείχθη γενικὸς ἀρχηγός. Μετὰ τινὰς ἡμέρας ἦλθε νὰ συναγωνισθῆ, ἔχων μίαν ἑκατοστὴν Μανιατῶν, καὶ ὁ Κωνσταντῖνος Πιερᾶκος Μαυρομιχάλης.

Ἐν τοσοῦτῳ, οἱ ἐν τῷ Νεοκαστρῷ Τοῦρκοι δὲν ἔπαυαν ἐξερχόμενοι συνεχῶς καὶ πολεμοῦντες. Ἐξ αἰτίας δὲ τῆς ἐγγιζούσης ἑορτῆς τοῦ πάσχα, οἱ ἐπὶ τῆς πολιορκίας χωρικοὶ ἀφήσαντες τὰς θέσεις των διὰ νυκτὸς διεσπάρησαν εἰς τὰ χωρία· ἐναπέμειναν δὲ οἱ ἀρχηγοὶ καὶ ὀλίγοι ἄλλοι. Τοῦτο μαθόντες οἱ Τοῦρκοι ἐξώρμησαν πανστρατιᾷ τὴν δευτέραν τῆς

διακαινησίμου (11 ἁπριλίου) ἐπὶ τοὺς ὀλίγους τούτους, ἀλλὰ δὲν τοὺς ἔτρεψαν ἐνισχυθέντας μεγάλως παρὰ τῆς κατεχούσης τὸ Μεσοχωρι φρουρᾶς. Μετὰ δὲ τὰς τρεῖς ἡμέρας τῆς Λαμπρᾶς ἐπανῆλθαν οἱ χωρικοὶ εἰς τὰς θέσεις των, καὶ ἐδυνάμωσε πάλιν τὸ στρατόπεδον. Ἄλλ', ἐν ὅσῳ ἡ θάλασσα ἦτον ἀνοικτὴ καὶ ἡ διὰ θαλάσσης κοινωνία Νεοκάστρου καὶ Μοθώνης ἐλευθέρα, ἡ ἐπὶ τῆς ξηρᾶς δύναμις τῶν Ἑλλήνων ἐχρησίμευε μᾶλλον εἰς προφύλαξιν τῶν χωρίων ἀπὸ τινος ἐχθρικῆς ἐπιδρομῆς ἢ εἰς βλάβην τοῦ ἐχθροῦ.

Συστηθέντος δὲ περὶ τὰ μέσα μαίου θαλασσίου ἀποκλεισμοῦ, ἤρχισαν αἱ ὠδύνας τῶν Τούρκων, διότι τὴν στέρησιν τῶν γλυκῶν νερῶν, κοπέυτος τοῦ ὑδραγωγείου, καὶ τὴν χρῆσιν τῶν γλυφῶν τῶν ἐν τῷ φρουρίῳ πηγαδίων παρηκολούθησε σιτοδεία· ἐπαυσαν ἔκτοτε καὶ αἱ ἐπὶ τῆς ξηρᾶς ἐξοδοὶ των, καὶ αἱ πρὸς τοὺς ἐν Μοθώνῃ, ὅθεν ἄλλοτε ἐλάμβαναν τροφὰς διὰ θαλάσσης, σχέσεις των διεκόπησαν. ἐπὶ δὲ τοῦ σφοδροῦ καύσωνος τοῦ θέρους ἐστέρευσαν σχεδὸν καὶ τὰ πηγάδιά των· κατήντησαν δὲ εἰς τοιαύτην σιτοδείαν μετ' ὀλίγον ὥστε περὶ πολλοῦ εἶχαν τὰς σάρκας καὶ αὐτῶν τῶν ἀκαθάρτων ζώων. Ἐνεκα τούτου ὁ γογγυσμὸς τῶν πεινῶντων καὶ διψῶντων καὶ ὁ κλαυθμὸς τῶν γυναικῶν καὶ παιδίων ἠΰξανε ἡμέρα τῇ ἡμέρᾳ καὶ ἠνάγκασαν τοὺς ἀρχηγοὺς ν' ἀνοιξῶσι δις τὸν ἰούλιον τὴν πύλην τοῦ φρουρίου, ἵνα ἐξέλθωσι καὶ παραδοθῶσιν εἰς τοὺς ἐχθροὺς οἱ θέλοντες ν' ἀπαλλαγῶσι τῶν δεινῶν τῆς πολιορκίας· ἐξῆλθαν 185, οἱ πλείστοι γέροντες, γυναῖκες καὶ παιδιά· καὶ ἄλλοι μὲν διεσπάρησαν εἰς τὰ χωρία, ἄλλοι δὲ ἀπεβιβάσθησαν εἰς Χελωνάκι, ἐρημόνησον ἐντὸς τοῦ λιμένος, ἐπὶ ὑποσχέσει καθημερινῆς τροφοδοσίας μέχρι τῆς παραδόσεως τοῦ φρουρίου· μετεκομίσθησαν δὲ καὶ 16 ἄνδρες ἐξ αὐτῶν ἐν τῷ παλαιοφρουρίῳ

τῆς Ἀρκαδίας, ἀλλ' ἐρρίφθησαν ὅλοι διὰ νυκτὸς κατὰ γῆς ἄνωθεν καὶ ἐσυντρίφθησαν. Μεταξὺ δὲ τῶν ἐξεληθόντων ἦσαν καὶ οἱ περὶ τὸν Μεχμέταγαν Καστρινὸν καὶ τὸν μουλᾶ-Χαλίλην, στενοὺς φίλους πρὸ τῆς ἐπαναστάσεως τοῦ ἐπισκόπου Μοθώνης, οἵτινες ἤσαν παρ' αὐτῷ φιλόανθρωπον ὑποδοχήν. Τὴν δὲ 8 ἰουλίου κατέβιβασαν διὰ νυκτὸς οἱ πολιορκούμενοι δύο τῶν τολμηροτέρων ὕπισθεν τοῦ φρουρίου καὶ τοὺς ἀπέστειλαν διὰ θαλάσσης εἰς Μοθώνην αἰτούμενοι τροφὰς καὶ εἰδήσεις περὶ τοῦ ἀναμενομένου τουρκικοῦ στόλου. Ἐγέμισαν τροφῶν οἱ Μοθωναῖοι ἐν μονοκάταρτον εὐρισκόμενον ἐν τῷ λιμένι των, ἐπεβίβασαν 150 ὀπλισμένους καὶ τὸ ἐξεκίνησαν τὴν νύκτα τῆς 22. Καὶ ἐπιτηδειότητα ναυτικὴν καὶ ἀνδρίαν πολλὴν ἔδειξαν οἱ ἐν αὐτῷ, παραπλέοντες τὴν ξηράν· ἀλλ' ἡ ἐπιτηδειότης καὶ ἡ ἀνδρία τῶν Ἑλλήνων ναυτῶν ἐμβάντων πρὸς ἀντίκρουσιν εἰς τινὰ ἀλιάδα καὶ εἰς τὰς λέμβους, ὅχι πλειόνων τῶν 80, ὑπερίσχυσαν. Πολλὴν βλάβην ὑπέφεραν οἱ Τούρκοι, καὶ ἔβλαψαν καὶ αὐτοὶ τοὺς Ἑλληνας φονεύσαντες καὶ πληγώσαντες 15, ἀλλ' ἀπεκρούσθησαν καὶ ἐπανεπλευσαν εἰς Μοθώνην ἄπρακτοι. Πέντε πλοῖα ἐχθρικὰ ἀπέπλευσαν ἐκ Μοθώνης καὶ τὴν 31 συνοδεύοντα τὸ αὐτὸ μονοκάταρτον φέρον τροφὰς· ἀλλ' ἐπιπλευσάντων τῶν ἐν Χελωνακίῳ ἐλληνικῶν πλοίων, ἐπανεπλευσαν καὶ αὐτὰ εἰς Μοθώνην ἄπρακτα.

Ἀποτυχόντες οἱ Μοθωναῖοι διὰ θαλάσσης, ἐξεστράτευσαν πανστρατιᾷ εἰς βοήθειαν τῶν συναδέλφων των. Ἀντέστησαν οἱ Ἑλληνες καὶ τοὺς ἀπώθησαν· ἀλλ' ἔχασαν δύο μαχίμους ἄνδρας λαμπρῶς ἀθλήσαντας, τὸν Κωνσταντῖνον Πιεράκον Μαυρομιχάλην καὶ τὸν Μῆτρον Χαλαζονίτην (β)· κατεδίωξαν δὲ τοὺς ἐχθροὺς μέχρι τῶν πυλῶν τῆς Μοθώνης καὶ ἐπάτησαν καὶ τινὰς οἰκίας τοῦ προα-

στείου, ὅπου ἐφονεύθη εἰς ἕξ αὐτῶν τουφεκισθεὶς ἄνωθεν τοῦ φρουρίου. Μονογενὴς υἱὸς ἐκ τοῦ χωρίου τῶν Μουριατάδων ἦτον ὁ φονευθεὶς· ὁ δὲ ὄγδοηκοντούτης πατὴρ του, ἐλθὼν εἰς τὸ στρατόπεδον καὶ παραμυθούμενος ἀπεκρίθη· “ὦς ἴαγγη τὸ παιδί μου “ στήν εὐχήν μου, δότε μου τ’ ἄρματά του, θὰ “ πιάσω ἐγὼ τὸν τόπον του.”

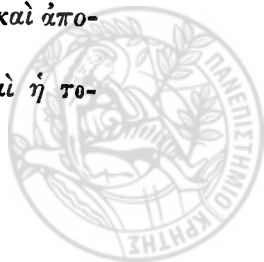
Ἐν τούτοις ἐπηύξαναν τὰ κακὰ τῆς πολιορκίας καὶ βοήθεια οὐτ’ ἐφαίνετο οὐτ’ ἠκούετο. Διὰ τὰ αἷτια ταῦτα, ἠναγκάσθησαν οἱ ἐν τῷ φρουρίῳ νὰ ζητήσωσι, κατὰ τὸ παράδειγμα τῶν Μονεμβασιῶν, τινὰ τῶν ἐν Τρικόρφοις σημαντικῶν εἰς συμβιβασμόν. Εἶχαν ἤδη καταβῆ ἐπὶ τῷ σκοπῷ τούτῳ ἐκεῖθεν ὁ Γεώργιος Κοζάκης Τυπάλδος ὡς ἀντιπρόσωπος τοῦ Ὑψηλάντου, καὶ ὁ Νικόλαος Πονηρόπουλος ὡς ἀντιπρόσωπος τῆς πελοποννησιακῆς γερουσίας· ἀλλ’ ἡ διαπραγματεύσεις κατ’ ἀρχὰς δὲν εὐδοκίμησε καὶ διὰ τὸ δυσσυμβίβαστον τῶν ὄρων καὶ διὰ τινὰ προϋπάρχουσαν σύμβασιν μεταξὺ τῶν διὰ θαλάσσης καὶ τῶν διὰ ξηρᾶς πολιορκούντων, καθ’ ἣν ὄφειλε νὰ γίνῃ ἡ τουρκικὴ ἰδιοκτησία ἐπὶ τῆς πτώσεως τοῦ φρουρίου τριμοιρία εἰς ὠφέλειαν τῶν ναυτῶν, τῶν στρατιωτῶν καὶ τοῦ κοινοῦ. Ἐνεκα τούτου οἱ Ἕλληνες ἠτοιμάσθησαν εἰς ἔφοδον· ἀλλ’ ἐπὶ τέλους ἔγεινε προφορικὸς συμβιβασμός, οἱ μὲν πολιορκούμενοι νὰ παραδώσωσι τὸ φρούριον καὶ τὰ ὄπλα των, οἱ δὲ πολιορκηταὶ νὰ τοὺς μετακομίσωσιν ὅλους σώους καὶ ἀναύλους μετὰ τῆς περιουσίας των, τοὺς μὲν εἰς Αἴγυπτον, τοὺς δὲ εἰς Τούνεξι τρέφοντές τοὺς μέχρι τῆς ἀποβάσεως· μετέβη δὲ καὶ ὁ Τυπάλδος εἰς Καλαμάταν πρὸς ναύλωσιν δύο ἑπταννησιῶν πλοίων ἐκεῖ ἐλλιμενιζόντων· ἀλλ’ ἐν τῇ ἀπουσίᾳ αὐτοῦ, δευτέρας συνδιαλέξεως γενομένης, ὑπεγράφη τὴν 7 αὐγούστου συνθήκη ἐπὶ τῶν αὐτῶν ὄρων (β). Ὑπογραφείσης δὲ τῆς συνθήκης, εἰσέπλευσαν τὰ ἔξω τοῦ

λιμένος φυλάττοντα δύο ὑπὸ ἑλληνικὴν σημαίαν πλοῖα καὶ τὸ ζακύνθιον τοῦ Δενδρολιβάνου εἰς παραλαβὴν τῶν παραδοθέντων, ὅλων ψυχῶν 734 (γ). Οἱ Τούρκοι ἤνοιξαν τὴν πρὸς τὴν θάλασσαν πυλίδα, ἐπεβίβασαν τὰ πράγματά των καὶ ἐξῆλθαν τοῦ φρουρίου ἀναμένοντες τὰς λέμβους εἰς ἐπιβίβασιν.

Δισχίλιοι περίπου καὶ διακόσιοι, ἐν οἷς καὶ 180 Ζακύνθιοι ὑπὸ τὸν Μερκάτην, ἦσαν οἱ συνήθως πολιορκούντες τὰ φρούρια τοῦ Νεοκάστρου καὶ τῆς Μοθώνης, ἀλλ' ὑπερηξήθη ὁ ἀριθμὸς των ἐπ' ἐλπίδι λαφυραγωγίας ἐγγιζούσης τῆς παραδόσεως τοῦ Νεοκάστρου. Ἐν ᾧ δὲ ἀνέμεναν οἱ Τούρκοι τὰς λέμβους εἰς ἐπιβίβασιν, ἐπεχείρησάν τινες τῶν Ἑλλήνων παρὰ τὰ συνομολογηθέντα νὰ ψηλαφήσωσι δύο τρεῖς αὐτῶν φέροντας πολύτιμα εἶδη· τοῦτο ἰδόντες οἱ πολλοὶ τοὺς ἐμμήθησαν καὶ τοὺς ὑπέβησαν· καὶ πρῶτον μὲν ἐδόθησαν εἰς τὴν ἀρπαγὴν ὧν ἔφεραν οἱ παραδοθέντες, μετ' ὀλίγον δὲ καὶ εἰς γενικὴν σφαγὴν ἀρρένων καὶ θηλέων πάσης ἡλικίας, τοὺς δὲ ἀποφυγόντας τὴν ἀνηλεῆ μάχαιραν ἀφήρπασαν ὡς λάφυρα, ἐκτὸς ὀλίγων, οὓς διέσωσε τοῦ θανάτου καὶ τῆς δουλείας ἡ φιλάνθρωπος παρέμβασίς τινων τῶν σημαντικῶν Ἑλλήνων. Ἡ πείνα καὶ ἡ δίψα ἐξωλόθρευσαν καὶ τοὺς ἐπὶ τοῦ Χελωνακίου πρὸ τῆς παραδόσεως τοῦ φρουρίου ἀποβάντας Τούρκους ὑπὲρ τοὺς 60, ἀπανθρώπως ἐγκαταλειφθείτας.

Μετὰ δὲ τὰς βδελυρὰς ταύτας καὶ παρασπόνδους ἀθεμιτουργίας συμπαρέλαβαν οἱ ἐπὶ τῆς πολιορκίας πλοίαρχοι τὸν ἐπίσκοπον Μοθώνης καὶ τὸν πρωτοσύγγελον Φραντσῆν εἰς διανομὴν τῶν τοιρικῶν πραγμάτων καὶ ἀπέπλευσαν ἐν βίᾳ φοβηθέντες μὴ προφθάσῃ ὁ ἀναμενόμενος ἐχθρικός στόλος καὶ ἀποκλείσῃ τὰ πλοῖα ἐντὺς τοῦ λιμένος.

Παραδοθέντος τοῦ Νεοκάστρου ἐλύθη καὶ ἡ τοιορκία τῆς Μοθώνης.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΚΔ.

Τριπολιτῶν καὶ πολιορκία αὐτῆς.—Μάχη Βασιλικῶν.—Ἐμφανισμὸς τουρκικοῦ στόλου κατὰ τὰ παράλια τῆς Πελοποννήσου.—Λύσις τῆς πολιορκίας Κορώνης.—Συμβάντα ἐν Καλαμάτῃ καὶ περὶ τὰς Πάτρας.—Καταστροφή Γαλαξειδίου.—Ναυμαχία ἔμπροσθεν Ζακύνθου.—Διαγωγή τοῦ μεγάλου ἄρμοστου πρὸς τοὺς λαοὺς τῶν Ἰονίων νήσων.—Ἄλωσις Τριπολιτῶν.—Δευτέρα εἰσβολὴ Τούρκων εἰς Σφακιά καὶ ἀφίξις εἰς Κρήτην τοῦ Μιχαὴλ Ἀφεντούλη ὡς ἀρχηγοῦ.

ΠΡΟΣ τὸ μέρος τῆς ἐν τῷ κέντρῳ τῆς Πελοποννήσου παλαιᾶς Ἀρκαδίας τὸ πρὸς τὴν Ἀργολίδα, τὸ ἄλλοτε κατεχόμενον ὑπὸ Τεγεατῶν καὶ Μαντινέων, ὅπου συνῆλθεν ἔσπολος ὅλη σχεδὸν ἡ Ἑλλὰς καθ' ὃν καιρὸν διεμάχοντο περὶ πρωτείων Βοιωτοὶ καὶ Σπαρτιᾶται, κείται σήμερον ἡ Τριπολιτῶν, ἡ ἐπὶ τῆς ἐπαναστάσεως πρωτεύουσα τῆς Πελοποννήσου, πρὸς τὴν ἄκρην πλατείας καὶ γυμνῆς πεδιάδος, 2152 πόδας ὑπεράνω τῆς θαλάσσης καὶ περικλειομένης ὑπὸ τῶν κρηφῶν τοῦ Μαινάλου τοῦ Παρθενίου καὶ τοῦ Ἀρτεμισίου. Ἡ πόλις αὕτη εἶναι ὅλη νέα· ἐκλήθη δὲ Τρίπολις, καὶ κοινότερον Τριπολιτῶν, ὡς διαδεχθεῖσα τὰς τρεῖς πόλεις· τῆς Τεγέας τῆς Μαντινείας καὶ τῷ Ἀμυκλῶν (Μουχλιῶν) ἢ τοῦ Παλλαντίου· ἦτο δὲ πρὸ τῆς ἐπαναστάσεως ὅλη περιτετειχισμένη καὶ ἐττάπυλος. Τὸ τεῖχος τῆς εἶχε δεκατεσσάρων ποδῶν ὕψος, πάχος δὲ ἕξ πρὸς τὰ κάτω καὶ τριῶν πρὸς τὰ ἔνω, περιφέρειαν δὲ δύο μιλίων· πρὸς δὲ τὴν δυτικὴν ἄκρην ἐπὶ θέσεως ὑψηλοτέρας ἔσωθεν τοῦ τεύχους

ἔκειτο ἡ μεγάλη λεγομένη Τάπια, φαινομένη ὡς ἀκρόπολις. Πυργωτὸν ἦτο γύρωθεν τὸ τεῖχος, εἶχε διπλᾶς πολεμίστρας ἐπιτηδεῖας εἰς τουφεκοπόλεμον καὶ 30 κανόνια ἐξ ὧν ὀλίγα εὐχρηστα. Ἡ πόλις, μετὰ τὴν ἐπὶ τῆς ἀρχῆς τῆς ἐπαναστάσεως εἰς αὐτὴν καταφυγὴν τῶν κατοικούντων διάφορα μέρη τῆς Πελοποννήσου Τούρκων καὶ τὴν εἴσοδον τῶν ὑπὸ τῶν κεχαγιάμπην ἐλθόντων, περιεῖχε ψυχὰς 30,000 συναριθμουμένων καὶ ὀλίγων Χριστιανῶν, καὶ ὀλιγωτέρων Ἑβραίων. Δεκακισχίλιοι ἦσαν οἱ ἐν αὐτῇ ὀπλοφόροι, Ἄλβανοί, Ἀσιανοὶ καὶ Πελοποννήσιοι. Ἐξ αἰτίας δὲ τῆς εἰς γενικὴν συνέλευσιν συγκαλέσεως κατὰ τὸν μάρτιον τῶν προκρίτων Χριστιανῶν καὶ Τούρκων εὐρίσκοντο ἐν τῇ πόλει οἱ σημαντικώτεροι ὅλης τῆς Πελοποννήσου Τούρκοι, ἐν οἷς διέπρεπαν ὁ Μουσταφάμπης κάτοικος τῶν Πατρῶν ὁ καὶ Ἀναπλιώτης, ὡς ἔχων πατρίδα τὸ Ναύπλιον, ὁ Δεφτερδάρης, ὁ Κορίνθιος Κιαμιλμπης καὶ ὁ Σιέχ-Νετσηπ-ἐφένης. Ἡ πόλις, ἀρξαμένου τοῦ ἀγῶνος, ἐτέλει ὑπὸ τὰς ἀμέσους διαταγὰς τοῦ καϊμακάμη καὶ τοῦ κεχαγιάμπην καὶ ὑπὸ τὴν ἐπιρροὴν τῆς γυναικὸς τοῦ Χουρσήδη, ἧς ἡ ἀτυχία δὲν ἐταπείνωσε τὸ φρόνημα· εἶχε δε ὀλίγας τροφὰς ἐξ αἰτίας τῆς ὥρας τοῦ ἔτους καὶ τῆς ἀπροσδοκῆτου συρροῆς τόσου πλήθους· ἀν δὲ καὶ πολλὰ ἐψιθυρίζοντο περὶ τῆς μελετωμένης ἀποστασίας, οὐδεμία ἐγένετο φροντίς ἐν καιρῷ περὶ σιταγωγίας. Οἱ Ἕλληνες ἔκοψαν τὰ ὑδραγωγεία, ἀλλ' ἡ πόλις εἶχε πηγαδήσια νερὰ καὶ ἄφθονα καὶ πόσιμα. Τοιαύτῃ ἦτον ἡ κατάστασις τῆς Τριπολιτσᾶς.

Μέγα θάρρος ἔλαβαν οἱ λαοὶ τῆς Πελοποννήσου ἀφ' οὗ κατήσχυναν τοὺς ἐχθροὺς των ἐν ταῖς μάχαις τοῦ Βαλτετσίου καὶ τῶν Δολιανῶν, καὶ ἐλθόντες ἐγγύτερον τῆς Τριπολιτσᾶς κατέλαβαν ὀρεινὰς θέσεις.

Οἱ Τούρκοι ἔβωσκαν συνήθως τοὺς ἵππους των ἔξωθεν τῆς Τριπολιτσᾶς. Τινὲς τῶν Ἑλλήνων ὑπὸ τὸν Καλλιακούδαν τὸν ἐξ Ἀλωνισταίνης ἐνεδρεύσαντες τὴν 24 μαΐου συνέλαβάν τινας αὐτῶν. Οἱ Τούρκοι ἐξῆλθαν εἰς καταδίωξίν των καὶ ἐπλήρωσαν τὸν Καλλιακούδαν· κατέβησαν τότε πολλοὶ Ἕλληνες καὶ ἤρχισε κατὰ τὸν ἅγιον Βλάσην, ἡμιώριον μακρὰν τῆς πόλεως, γενικὸς τουφεκισμὸς, ὃν ἔπαυσεν ἡ ἑσπέρα. Οἱ Ἕλληνες εὐδοκίμησαν ἐν τῇ μάχῃ ταύτῃ πολεμήσαντες ἐκτὸς τῶν προμαχόνων. Τὴν δὲ 26 ἐξεστράτευσαν οἱ Τούρκοι πανστρατιᾷ ἐπ' ἐλπίδι, ὅτι μόνῃ ἢ παρουσίᾳ τόσων ἐνόπλων ἐπίππων καὶ πεζῶν θὰ ἔτρεπεν ὡς ἄλλοτε τοὺς Ἕλληνας εἰς φυγὴν· ἀλλ' ἡ ἐλπίς των ἐματαιώθη καὶ ἐπανῆλθαν μὴ συγκρουσθέντες. Ἐξεστράτευσαν καὶ τὴν 5 ἰουνίου, καθ' ἣν ἐφονεύθησάν τινες ἐκατέρωθεν, ἐν οἷς καὶ ὁ Κώστας Μπούρας. Ἐκτοτε συνεστρατοπέδευσαν οἱ ἐν τοῖς περιχώροις τῆς Τριπολιτσᾶς Ἕλληνες ἐπὶ τῆς κατωφερείας τῶν Τρικώρφων (α).

Πολλὰ καὶ ὑπὸ πολλοὺς ἀρχηγοὺς ἦσαν τὰ συνελθόντα στρατεύματα, ἀλλ' ὅλα συνήρτων τέσσαρα μεγάλα σώματα σχηματίζοντα ἡμικύκλιον. Κατεῖχαν δὲ τὸ μὲν ἀριστερὸν κέρασ 2500 ὑπὸ τὸν Κολοκοτρώνην, τὸ δὲ δεξιὸν 1500 ὑπὸ τὸν Γιατράκον, τὸ δὲ κέντρον 1000 ὑπὸ τὸν Ἀναγνωσταρᾶν, τὰ δὲ ὀπισθεν τοῦ κέντρου καὶ τοῦ δεξιοῦ κέρατος 1500 ὑπὸ τὸν Πετρόμπεην. Ὁ δὲ Ὑψηλάντης εἶχε τὴν σκηνὴν του ἄνωθεν τῶν ὑπὸ τὸν Ἀναγνωσταρᾶν. Ἐφυλάττοντο δὲ καὶ αἱ εἰς Ἄργος καὶ Λεοντᾶρι ἄγουσαι ὁδοί, αὕτη μὲν ὑπὸ 150, ἐκείνη δὲ ὑπὸ 300.

Συνεχεῖς συγκρούσεις συνέβαιναν προκαλούμεναι κυρίως ἐκ τῶν ἐπανείλημμένων ἐκδρομῶν τῶν πολιορκουμένων κατὰ τῶν πολιορκούντων, καὶ ἐντεῦθεν προήρχοντο φόνοι. Οἱ Ἕλληνες ὁσάκις ἤρχετο κατ'

αὐτῶν τὸ πεζικὸν τῶν ἐχθρῶν κατέβαιναν θαρράλέως καὶ ἐπολέμουν πολλάκις ἀπερικόλυπτοι ἐπὶ τῆς πεδιάδος· ὡσάκις δὲ ἤρχετο τὸ ἱππικόν, ἀπεσύροντο πρὸς τὰς ρίζας τῶν βουνῶν καὶ ἠσφαλίζοντο ὀπισθεν τῶν πετρῶν ἀπὸ τῆς ὀρμῆς τῶν ἱππέων μὴ δυναμένων ν' ἀναβῶσι τὰς πετρώδεις θέσεις· τοιουτοτρόπως ἔβλαπταν μᾶλλον ἢ ἐβλάπτοντο· ἡ δὲ τελευταία ἐκδρομὴ τῶν πολιορκουμένων συνέβη τὸν αὐγουστον, καὶ εἶναι ἀξιολογίητος διὰ τὰ περιστατικὰ καὶ ἀποτελέσματά της.

Διεδόθη φωνὴ κατ' ἐκείνας τὰς ἡμέρας, ὅτι ὁ ἐν Τριπολιτσᾷ Κιαμήλμπεης, ἐμελέτα νὰ μεταβῆ εἰς Κόρινθον πρὸς ἐνίσχυσιν τῆς κινδυνευούσης ἐκείνης φρουρᾶς. Ὁ ἄγγυπνος καὶ ἐπιδέξιος Κολοκοτρώνης διέταξε καὶ ἤνοιξαν τάφρον κατὰ τὸν Μύτικαν μίαν ὥραν μακρὰν τῆς Τριπολιτσᾶς πρὸς ἔνεδραν. Ἡ διαδοθεῖσα φωνὴ ἐψεύσθη, ἀλλ' ἡ τάφρος ἐχρησίμευσε, καὶ ἰδοὺ πῶς. Τὴν 10 αὐγούστου ἐξῆλθαν ὑπερτετρακισχίλιοι πεζοὶ καὶ ἱππεῖς Τοῦρκοι, διεσπάρησαν εἰς τὰ πέριξ χωρία ἐπὶ καρπολογία, καὶ συναυτήσαντες ἐν τῷ χωρίῳ τοῦ Λουκᾶ τοὺς περὶ τὸν Νταγρέν, τοὺς διεσκόρπισαν φονεύσαντές τινας αὐτῶν· ὀλίγον δ' ἔλειψε νὰ συλλάβωσι καὶ τὸν ἀρχηγὸν ἐν τινι σπηλαίῳ μετὰ τεσσάρων κλεισθέντα καὶ διὰ τῆς ἐπικουρίας ἄλλων ἄλλοθεν ἐλθόντων Ἑλλήνων λυτρωθέντα. Ἐπὶ δὲ τῇ εἰς Τριπολιτσᾶν ἐπιστροφῇ τῶν οἱ πλείστοι, συνοδεύοντες μέγα πλῆθος ζώων τροφοφόρων, ἐπλησίασαν τὴν τάφρον, ἐκλαβόντες αὐτὴν ὄχι ὡς εἰς πολεμικὴν χρῆσιν· προπαρασκευασθεῖσαν, ἀλλ' ὡς ὄριον ἰδιωτικοῦ τινος χωραφίου. Φθάσαντες δὲ ἀνύποπτοι πρὸς τὸ χεῖλος ἐτουφεκίσθησαν αἴφνης ὑπὸ τῶν ἐν αὐτῇ ἀφανῶς παραφυλαττόντων Ἑλλήνων, καὶ πολλοὶ ἐχάθησαν ὡς ἀπρόσεκτοι καὶ ἀπροφύλακτοι, οἱ δὲ λοιποὶ διεσώθησαν, οἱ μὲν πεζοὶ διαβάντες διὰ τοῦ πλησίον τῆς ρίζης τοῦ βουνοῦ

ἀσκάπτου μέρους, οἱ δὲ ἵππεῖς ὑπερπηδῶντες τὴν τάφρον μὴ ἰκανῶς πλατεῖαν· ὅλα δὲ τὰ κομίζοντα τὰς τόσον ἀναγκαίας ταῖς ἡμέραις ἐκείναις εἰς χρῆσιν τῶν πεινῶντων Τούρκων τροφὰς ζῶα ἔπεσαν εἰς χεῖρας τῶν Ἑλλήνων. Τὸ κατ' ἐκείνην τὴν ἡμέραν συμβὰν ἔφερεν εἰς ἀπόγνωσιν τοὺς πολιορκουμένους διὰ τὴν ἀφαίρεσιν τῶν τροφῶν καὶ ἐθάρρυνε τοὺς Ἕλληνας νὰ στήσωσι τοὺς συνήθεις προμαχῶνας 900 ὀργυιὰς ἀπὸ τῆς πολιορκουμένης πόλεως.

Ἐξ ἀρχῆς τῆς πολιορκίας εἶχαν οἱ πολιορκηταὶ τινὰ κανόνια, ἀλλὰ μετὰ τὴν παράδοσιν τῆς Μουεμβασίας μετέφεραν ἐκείθεν καὶ τρεῖς βομβοβόλους, ἠγνύουν ὅμως τὴν χρῆσιν αὐτῶν. Περιεφέρετο ἐν τῷ στρατοπέδῳ Ἰταλὸς τις, Τάσης, τερατολόγος μᾶλλον ἢ ἀρχιπυροβολιστῆς ὡς ἐπηγγέλλετο· οὗτος ἀνεδέχθη τὴν χρῆσιν αὐτῶν, καὶ τὰς ἔστησε πρὸς τοὺς πρόποδας τοῦ βουνοῦ 700 ὀργυιὰς ἀπὸ τῆς πόλεως. Παρασκευασθείσης μιᾶς αὐτῶν, συνήχθη ἐπὶ τῶν πλησίον ὑψωμάτων μέγα πλῆθος πολιορκητῶν χάριν τοῦ νεοφανοῦς θεάματος· ἀλλ' ἡ βομβοβόλος, ἀντὶ νὰ ἐνεργήσῃ τὰ προσδοκώμενα τεράστια, ἔσπασε καταισχύνασα τὸν ἀρχιπυροβολιστὴν.

Τὸ ἔργον τοῦ ἀμαθοῦς Τάσης, ὅστις φοβηθεὶς ἔγεινεν ἄφαντος, ἀνέλαβεν ὁ γνώσεις περὶ τὰ τοιαῦτα ἔχων Γάλλος Ῥεϋβῶς. 200 ὀργυιὰς μακρὰν τῆς πόλεως πρὸς τὸ μέρος τῆς μεγάλης Τάπιας κείνται παραρρίζωμάτα τινὰ τῶν βουνῶν. Ὁ Ῥεϋβῶς ἔστησεν ἐπὶ τοῦ κέντρου αὐτῶν τὰς δύο βομβοβόλους, ἀλλ' ἀνωφελῶς καὶ αὐτός, ἂν καὶ τὰς ἀνέδειξε διὰ τῆς ἐπιτηδειότητός του εὐχρήστους. Δεξιόθεν δὲ καὶ ἀριστερόθεν αὐτῶν κατεσκευάσθησαν δύο κανονοστάσια, εὐχρηστα μὲν καὶ αὐτά, ἀλλ' ἐπίσης ἀνωφελῆ· ὅπισθεν δὲ τῶν παραρρίζωμάτων ἐτοποθετήθησαν 800 ὀπλοφόροι ὑπὸ τὸν Γιατράκον, τουφεκίζοντες ἐπιδεξίως διὰ τῶν κανονοπῶν καὶ ἐνοχλοῦντες

τοὺς ἐχθρούς. Ἔστησαν οἱ Ἕλληνες καὶ ἄλλο κα-
 νονοστάσιον πρὸς τὴν πύλην τοῦ Ἄργους μικρᾶς
 καὶ αὐτὸ ὠφελείας. Οἱ δὲ Τούρκοι ἔπεσαν εἰς πολ-
 λὴν ἀδράνειαν, καὶ τὴν 24 αὐγούστου 500 Ἕλληνες
 τόσον ἐπλησίασαν πρὸς τὸ μέρος τῆς μεγάλης Τά-
 πιας, ὥστε κατέλαβάν τινας κεκαυμένας οἰκίας ἔμ-
 προσθεν μιᾶς τῶν πυλῶν τῆς Τριπολιτσᾶς καὶ διε-
 τήρησαν αὐτὰς εὐτυχῶς δύο ὥρας πολεμούμενοι ἔσω-
 θεν· ἀλλ' ἀπόσπασμα ἰππικοῦ ἐξῆλθε τῆς πόλεως·
 ἄλλοθεν, ἔπεσεν ὀπισθεν, τοὺς ἐκακοποίησε καὶ τοὺς
 ἠνάγκασε ν' ἀπομακρυνθῶσιν.

Μετ' ὀλίγας δὲ ἡμέρας ἦλθεν εἰς Τρίκορφα ὁ
 Σκῶτος, Θωμᾶς Γόρδων, μεταβιβάσας ἐπὶ τοῦ πλοίου
 του ἐκ Μασσαλίας Ἕλληνας καὶ φιλέλληνας καὶ
 φέρων ἐπ' ὠφελείᾳ τῆς Ἑλλάδος, ὑπὲρ ἧς καὶ αὐτὸς
 καὶ οἱ σὺν αὐτῷ ἦλθαν ν' ἀγωνισθῶσι, τρεῖς βομβο-
 βόλους καὶ ἐξακόσια τουφέκια. Οἱ Ἕλληνες ἐδέ-
 χθησαν φιλοφρόνως καὶ εὐγνωμόνως τὸν γενναῖον
 τοῦτον φιλελληνα, ἀναδεχθέντα προθύμως νὰ ὀργα-
 νίσῃ ἐξ ἰδίων σῶμα τακτικῶν ἐξ Ἑλλήνων καὶ
 φιλελλήνων.

Ἐν τοσοῦτῳ ἡ κατάστασις τῶν Τούρκων ἐχειρο-
 τέρευεν ἡμέρα τῇ ἡμέρα ὅχι μόνον διὰ σπάνιν τρο-
 φῶν, ἀλλὰ καὶ δι' ἔλλειψιν ἵπποβοσκῆς, διότι, μὴ
 τολμῶντες νὰ βοσκήσωσιν ὡς ἄλλοτε ἐκτὸς τῆς πό-
 λεως τοὺς ἵππους, δὲν ἐδύναντο νὰ τοὺς μεταχειρι-
 σθῶσιν ὡς καὶ πρότερον, ἐξασθενήσαντας ἐκ τῆς
 ἀτροφίας.

Αἱ μακροχρόνιοι πολιορκίαι διὰ τὴν ἐξ ἀνάγκης
 ἀκαθαρσίαν τῶν πολιορκουμένων, διὰ τὴν κακὴν
 ποιότητα τῶν τροφίμων, διὰ τὴν κακουχίαν καὶ συσ-
 σῶρευσιν πολλῶν ἀνθρώπων καὶ ζώων ἐντὸς στενῆς
 περιφερείας φέρουν συνήθως ἐπιδημίας. Τὸ κακὸν
 τοῦτο δὲν ἐβράδυνε νὰ προστεθῇ εἰς τὰ ἄλλα κακὰ
 τῶν πολιορκουμένων· αὐτὰ δὲ τὰ θύματα τῆς ἐπιδη-

μίας ἔτρεφαν τὴν ἐπιδημίαν. Οὕτως ἐχόντων τῶν πραγμάτων, ἀρμοδίαν ἐθεώρησεν ὁ Ὑψηλάντης τὴν περίστασιν νὰ προβάλλῃ τοῖς πολιορκουμένοις συμβιβασμὸν εἰς παράδοσιν τῆς πόλεως ὑπ' ὠφελίμους ὄρους· ἀλλ' ἀπερρίφθη ὑπεροπτικῶς ἢ πρότασίς του.

Φοβούμενοι δὲ οἱ Ἕλληνες μὴ φέρῃ ἢ ἀναβολὴ ἐπιβοήθειαν πρὸς τοὺς πολιορκουμένους, ἠθέλησαν νὰ ἐπιχειρήσωσιν ἔφοδον, καὶ διετάχθη ὁ ἀρχιπυροβολιστῆς νὰ διαρρήξῃ τὸ τεῖχος· ἀλλ' ὅλοι του οἱ ἀγῶνες ἀπέβησαν μάταιοι διὰ τὴν μηδαμινότητα τοῦ πυροβολικοῦ. Ἐν ᾧ δὲ ἀνεμένετο ἡμέρα τῇ ἡμέρα ἢ πτωῶσις τῆς πόλεως, ἦλθεν εἶδησις ὅτι ὁ ὀθωμανικὸς στόλος ἐφάνη ἔξωθεν τῶν μεσημβρινῶν παραλίων τῆς Πελοποννήσου τὴν 26.

Εἶδαμεν, ὅτι οἱ στόλοι διεχωρίσθησαν μετὰ τὰ κατὰ τὴν Σάμον συμβάντα καὶ ὅτι ὁ μὲν ἑλληνικὸς κατέπλευσεν εἰς τὰ ἴδια, ὁ δὲ τουρκοαιγύπτιος εἰσέπλευσε τὸν Ἑλλήσποντον. Ὁ στόλος οὗτος ἀνέπλευσε μετὰ τινὰς ἡμέρας κατὰ τῆς Ἑλλάδος.

Πρὸ τινῶν δὲ ἡμερῶν εἶχε συναχθῆ τοῦρκικὸν στράτευμα ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ τοῦ Ζητουνίου, σκοπεῦον νὰ εἰσχωρήσῃ εἰς τὴν ἀνατολικὴν Ἑλλάδα, νὰ ἐνωθῇ μετὰ τῶν ἐνδιατριβόντων τουρκικῶν στρατευμάτων καὶ νὰ εἰσβάλλῃ εἰς Πελοπόννησον πρὸς λύτρωσιν τῆς Τριπολιτσᾶς βοηθούμενον καὶ παρὰ τοῦ στόλου, μελετῶντος, ἀφ' οὗ ἐπεσίτιζε τὰ μεσσηνιακὰ φρούρια, νὰ εἰσπλεύσῃ τὸν κορινθιακὸν κόλπον.

Μαθόντες οἱ ὀπλαρχηγοὶ τῆς ἀνατολικῆς Ἑλλάδος τὰ περὶ τῆς νέας ταύτης ἐκστρατείας ὑπὸ τέσσαρας πασάδας, τὸν Μπεϋράμπασαν, τὸν καὶ ἀρχιστράτηγον, τὸν Χατσῆ-Μπεκῆρπασαν, τὸν Μεμήσπασαν, καὶ τὸν Σιαχῆ-Ἀλήπασαν, συνῆλθαν εἰς Ἐργίσι, χωρίον τῆς Βοδωνίτισης, ὅπου ἐνέκριναν τὴν θέσιν τῆς Φοντάνας ὡς τὴν καταλληλοτέραν πρὸς ἀντί-

κρουσιν τοῦ ἐχθροῦ. Μόνος ὁ Δυοβουνιώτης ἀντέτεινε καὶ ἐπρόβαλε νὰ καταλάβωσιν ἄνευ ἀναβολῆς τὰ ἐπὶ τῆς πρὸς τὴν Λεβαδείαν λεωφόρου Βασιλικά, ὀρθῶς συλλογισθεῖς, ὅτι τόσοι πασάδες δὲν θὰ κατεδέχοντο ν' ἀφήσωσι τὴν πλατυτέραν θέσιν τῶν Βασιλικῶν καὶ νὰ διέλθωσι τὴν στενοτέραν τῆς Φοντάνας. Ἡ γνώμη τοῦ Δυοβουνιώτου ἀπολαμβάνοντος ὑπόληψιν ἐμπειροπολέμου ἀνδρὸς ὑπερίσχυσε, καὶ μετέβησαν οἱ Ἕλληνες εἰς Βασιλικά· καὶ ὁ μὲν παπᾶ-Ἀνδρέας Κοκοβιστιανὸς μετὰ 300 ἐτοποθετήθη ἀφανῆς ἐντὸς τοῦ παρὰ τῇ εἰσόδῳ τῆς κοιλάδος πυκνοῦ δάσους· ὁ δὲ Ἀντώνης Κουτοσόπουλος καὶ ὁ Κωσταντῆς Καλύβας μετὰ 600 κατέλαβαν τὰ ἐνδότερα τῆς κοιλάδος· ὁ δὲ Δυοβουνιώτης, ὁ υἱὸς του, ὁ Νάκος Πανουργιᾶς καὶ ὁ Γκούρας μετὰ 1100 τὰ πρὸ τῆς ἐξόδου τῆς κοιλάδος.

Τὴν 24 αὐγούστου οἱ πασάδες, ἐκτὸς τοῦ Χατση-Μπεκῆρη ἀποθανόντος αἰφνης ἐν Ζητουνίῳ, ἦλθαν μετὰ ἐπτακισχιλίων ἰππέων καὶ πεζῶν εἰς Πλατανιάν, ὅπου καὶ διενυκτέρευσαν· τὴν δὲ ἐπαύριον ἔστειλαν δισχιλίους ἰππεῖς εἰς σκόπευσιν, οἵτινες ἐπροχώρησαν ὅπου ἐφύλατταν ὁ Κουτοσόπουλος καὶ ὁ Καλύβας. Ἀντέστησαν οὗτοι κατ' ἀρχὰς μόνοι καὶ διετήρησαν τὴν θέσιν των ἕως οὗ ἦλθαν καὶ οἱ κατὰ τὴν ἐξοδὸν τῆς κοιλάδος εἰς ἐπικουρίαν των, καὶ τότε ἀπώθησαν ὅλοι ὁμοῦ τοὺς ἐχθροὺς φονεύσαντες καὶ πληγώσαντες 50 καὶ ζωγρήσαντες 15 ἵππους. Τὴν δὲ ἐπιούσαν, ὅ ἐστι τὴν 26, ἀφήσας ὁ Μπεϋράμπασας φρουρὰν ἐν Πλατανιᾷ εἰς φύλαξιν τῶν ἀποσκευῶν, ἐκίνησε πανστρατιᾷ, καὶ προχωρήσας εἰς τὴν πεδιάδα παρὰ τὴν εἴσοδον τοῦ στενοῦ διέταξε ν' ἀναγνώσωσι τὴν συνήθη προπόλεμον εὐχὴν καὶ νὰ κανονοβολήσωσι καὶ τουφεκίσωσι. Τούτου γενομένου, ὠρμησεν ὁ στρατὸς ἀλαλάζων ἐπὶ τοὺς περὶ τὸν Κουτοσόπουλον καὶ Καλύβαν· ἔτρεξαν εἰς βοήθειαν αὐτῶν οἱ

Δυοβουνιώται, ὁ Πανουργιάς καὶ ὁ Γκούρας, κατέφθασε καὶ ὁ Μπουῶσγος μετὰ 300, καὶ ἐξήφθη διακαῆς μάχη. Ἐπειδὴ ἡ θέσις ἦτο στενή, δασώδης καὶ ἀπόκρημνος, οὔτε ὁ μέγας ἀριθμὸς τῶν πεζῶν, οὔτε τὸ πολὺ ἰππικὸν τῶν ἐχθρῶν ἐχρησίμευε· ὥστε μὴ δυνάμενοι ν' ἀπωθήσωσι τοὺς Ἕλληνας, ἂν καὶ τόσον πολλοί, καὶ ἀνοιξῶσι τὴν δίοδον ἔστρεψαν τὰ νῶτα. Τότε ἐξώρμησαν οἱ ὑποδενδριάζοντες περὶ τὸν Παπᾶ-Ἀνδρέαν καὶ κατέλαβαν τὴν εἰσοδον, ὥστε ὁ ἐχθρὸς ἐκτυπάτο ἔμπροσθεν καὶ ὀπισθεν. Ὅλοι οἱ ὄπλαρχηγοὶ Ἕλληνες διέπρεψαν τὴν ἡμέραν ἐκείνην, ὁ δὲ Παπᾶ-Ἀνδρέας κατεδίωξε τοὺς ἐχθροὺς ἕως οὗ ἐβασίλευσεν ὁ ἥλιος. Ἐκτὸς τῶν πληγωθέντων, ἃν ἄγνωστος ὁ ἀριθμὸς, ὑπερχίλιοι ἐχθροὶ ἔπεσαν, καὶ μεταξὺ αὐτῶν καὶ ὁ Μεμήσπασας φονευθεὶς, ὡς ἐλέγετο, αὐτοχειρὶ ὑπὸ τοῦ Γκούρα, ἐζωγρήθησαν δὲ καὶ 100· ἐκ δὲ τῶν Ἑλλήνων ἐσκοτώθησαν 10 καὶ ἐπληγώθησαν 30, ἐν οἷς καὶ ὁ Κοντοσόπουλος. Πάμπολλα καὶ πλουσιώτατα ἦσαν τὰ εἰς χεῖρας τῶν Ἑλλήνων πεσόντα λάφυρα, ἐν οἷς καὶ 800 ἵπποι, 2 κανόνια καὶ 18 σημαῖαι. Μετὰ τὴν μάχην οἱ μὲν ἐχθροὶ συνηνώθησαν πάλιν εἰς Πλατανιάν, ἐνδιενυκτέρευσαν, καὶ τὴν ἐπιούσαν ἐπανέκαμψαν εἰς Ζητοῦνι τόσον ἔμφοβοι, ὥστε ἔκοψαν ἐπὶ τῆς φυγῆς τὴν γέφυραν τοῦ Σπερχειοῦ. Οἱ δὲ Ἕλληνες ἐκίνησαν κατ' αὐτῶν τὴν ἐπαύριον, ἀλλὰ δὲν τοὺς ἐπρόφθασαν καὶ ἐστρατοπέδευσαν ἐν Δαμάστα. Εἰς τόσῃν δὲ ἀταξίαν ἔπεσαν οἱ ἐχθροὶ φεύγοντες, ὥστε οἱ λαφυραγωγοῦντες Ἕλληνες εὗρισκαν καὶ τὰς ἀκολούθους ἡμέρας τῆς μάχης περιπλανώμενους ἀνθρώπους καὶ ζῶα. Τοιοῦτοτρόπως ἐματαιώθη ἡ κατὰ τῆς Πελοποννήσου αὕτη ἐκστρατεία.

Ὁ δὲ ἐχθρικὸς στόλος, ἀφ' οὗ ἐτροφοδότησε τὴν Μοθώνην, ἐπλευσε πρὸς τὴν Κορώνην.

Ἡ Κορώνη ἐπολιορκεῖτο διὰ ξηρᾶς ἀφ' οὗ οἱ

διαχυθέντες εἰς Καλαμάταν Μανιάται διεσπάρησαν ἐκείθεν εἰς διάφορα μέρη τῆς Πελοποννήσου· μετέβη καὶ ὁ Ἀντώνης Μαυρομιχάλης μετὰ τινων ἐξ αὐτῶν εἰς τὴν ἐπαρχίαν τῆς Κορώνης ὡς ἀρχηγὸς τῆς πολι-
 ορκίας· μετέβη κατόπιν αὐτοῦ καὶ ὁ ἀδελφός του Γιάννης, ὁ καὶ Κατσῆς· συνηνώθησαν καὶ οἱ ἐντό-
 πιοι καὶ ἄλλοι γείτονές των ὑπὸ τοὺς ἀδελφούς Καραπαύλους καὶ τὸν Γεώργην Δαρειώτην, καὶ κατέ-
 λαβαν ὅλοι ὁμοῦ τὴν 25 μαρτίου τὰ Βουνάρια, θέσιν
 μίαν ὥραν ἀπέχουσαν τοῦ φρουρίου, καὶ ἠκροβολί-
 σθησαν αὐθημερὸν κατὰ τὸ Χαροκοπιὸν μετὰ τῶν
 ἐπεξελθόντων Τούρκων. Μετὰ δὲ τὸν ἀκροβολι-
 σμὸν ἦλθαν οἱ Ἕλληνες πλησιέστερον τοῦ φρουρίου·
 καὶ πρῶτον μὲν κατέλαβαν τὰ χωρία, Ἅγιον Δημή-
 τριον καὶ Τσεφέρογλι· ἔπειτα δὲ ἔπασαν καὶ εἰς
 αὐτὴν τὴν πόλιν τῆς Κορώνης· ἐνδιαμείναντες δὲ δέκα
 ἡμέρας ἀνεχώρησαν τὴν μεγάλην παρασκευὴν εἰς
 τὰ ἴδια χάριν τῶν ἑορτῶν, ἀλλ' ἐπανῆλθαν τὴν δευ-
 τέραν τῆς διακαινησίμου καὶ κατέλαβαν τὴν θέσιν
 Μακρὴν Ἄμμον, ὅπου ἐζώγησαν δι' ἐνέδρας 10
 Τούρκους καὶ τοὺς ἐφόνευσαν· εἰσῆλθαν δὲ καὶ δευ-
 τέραν φορὰν εἰς τὴν πόλιν καὶ τὴν διετήρουν, ἀκρο-
 βολιζόμενοι συχνάκις μετὰ τῶν ἐν τῇ ἀκροπόλει·
 ἀλλὰ φανέντος τοῦ στόλου ἔφυγαν, ἐλύθη ἡ πολιορ-
 κία, καὶ οἱ Τούρκοι ἔκαυσαν τὴν πόλιν ἵνα μὴ ἐπαν-
 ελθόντες οἱ Ἕλληνες τὴν καταλάβωσιν· ἐθρασύν-
 θησαν δὲ τόσον ἰδόντες τὸν στόλον, ὥστε ἀπεκεφάλι-
 σαν τὸν ἐπίσκοπον Κορώνης Γρηγόριον, καὶ ἐκ
 τῶν προκρίτων τὸν Κωσταντῆν Λαχανᾶν καὶ τὸν
 Γεώργην Τσαπόπουλον, οὓς κατοικοῦντας τὴν πόλιν
 εἶχαν μεταφέρει ἐπὶ τῆς πρώτης εἰσβολῆς τῶν Ἑλ-
 λήνων εἰς τὴν ἀκρόπολιν· ἔρριψαν δὲ ἔξω τῶν τειχῶν
 τὰ πτώματά των.

Ὁ δὲ ἐχθρικός στόλος, ἀφ' οὗ ἐτροφοδότησε τὴν
 Κορώνην, ἔπλευσε τὴν αὐτὴν ἡμέραν εἰς Καλαμάταν.

Φόβος μέγας κατέλαβε τοὺς ἐκεῖ, καὶ ὑπὸ τὸ κράτος τοῦ φόβου οἱ ἐπὶ τῆς κυριεύσεως τῆς Καλαμάτας παραδοθέντες Τούρκοι ὡς ἑκατὸν, στελλόμενοι δῆθεν χάριν ἀσφαλείας εἰς Μάνην, ἐμιαιφουήθησαν καθ' ὁδὸν ἐπὶ προφάσει μὴ λάβωσιν ὄπλα ἐπὶ τῆς ἀφίξεως τῶν συναδέλφων των.

Πρὸ τινων ἡμέρων ὠργανίζετο ἐκεῖ τακτικὸν σῶμα συστηθὲν κατὰ πρῶτον ἐν Βερβένοις ὑπὸ τὴν προστασίαν τοῦ Ὑψηλάντου δι' ὧν ἔφερεν ἀπὸ Τεργέστης ὀπλισμῶν καὶ δι' ὧν ἐχορήγησεν ὀλίγων χρημάτων· τὸ πλεῖστον δὲ μέρος τοῦ τακτικοῦ τούτου συνίστατο ἐκ προσφύγων Κυδωνιέων, ἐγυμνάζετο παρὰ τοῦ Γουβερνάτου Ἰταλοῦ, εἶχεν ἀξιωματικούς Ἕλληνας καὶ φιλέλληνας καὶ διετελεῖ ὑπὸ τὸν Βαλέστον διορισθέντα παρὰ τοῦ Ὑψηλάντου συνταγματάρχην.

Ὁ συνταγματάρχης οὗτος, Γάλλος τὸ γένος, ὑπηρετήσῃ τὴν πατρίδα του στρατιωτικῶς μέχρι τῆς εἰρήνης τοῦ 1814· ἔκτοτε μετέβη εἰς Κρήτην ὅπου διέμεινεν ἕξ ἔτη πλησίον τοῦ μετερχομένου τὸ ἐμπόριον πατρός του καὶ ἐντεῦθεν ἔλαβεν ἀφορμὴν νὰ διδαχθῇ τὴν ἑλληνικὴν γλῶσσαν καὶ νὰ γνωρίσῃ τὰ ἑλληνικὰ ἦθη· διὰ ταύτην τὴν αἰτίαν, καὶ ἔτι μᾶλλον διὰ τὰς στρατιωτικὰς καὶ κοινωνικὰς ἀρετάς του, εὐδοκίμησεν ἀγαπώμενος παρὰ πάντων καὶ τιμώμενος. Εὐρίσκετο κατὰ περίστασιν ὁ ἀνὴρ οὗτος ἐν Τεργέστη ἐπὶ τῆς ἐκεῖθεν εἰς Ἑλλάδα καταβάσεως τοῦ Ὑψηλάντου καὶ τὸν ἠκολούθησεν ὡς συναγωνιστῆς του. Καθ' ἣν δὲ ἡμέραν ἔπλευσεν ὁ ἐχθρικός στόλος εἰς Καλαμάταν, εἶχε μόλις 250 στρατιώτας καὶ αὐτοὺς ἀρχαρίους· ἀλλὰ καὶ μετὰ τόσον ὀλίγων καὶ τόσον ἀγυμνάστων δὲν ἐδίστασε νὰ παραταχθῇ ἀφόβως ἐπὶ τῆς παραλίας κατέμπροσθεν τοῦ ἐχθροῦ μελετῶντος ἀπόβασιν· εἶχε καὶ δύο κανόνια καὶ συμβοηθοὺς μίαν ἑκατοστὴν Μανιατῶν καὶ ἐντοπίων. Τὴν ἀκόλουθον

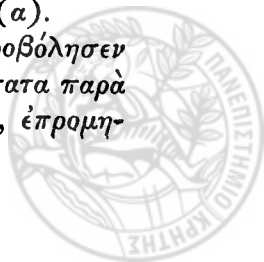
αὐγὴν ἐπλησίασαν πρὸς τὴν ξηρὰν πλοῖα τοῦ στόλου διὰ τὴν μελετωμένην ἀπόβασιν. Ἄλλ' οἱ Τοῦρκοι ἰδόντες τὴν τάξιν τοῦ σώματος τούτου, ἀκούσαντες καὶ τὸν ἦχον τῶν σαλπίγγων, ἀγνοοῦντες ἴσως καὶ τὸν μικρὸν ἀριθμὸν του ἀνεχώρησαν ἄπρακτοι.

Ἐκείναις δὲ ταῖς ἡμέραις εὐρέθησαν τὰ πρὸ ὀλίγου πολιορκοῦντα τὸ Νεόκαστρον δύο σπετσιωτικὰ πλοῖα ἐν τῷ λιμένι τῶν Κυτριῶν ἐντὸς τοῦ κύλπου τῆς Καλαμάτας. Εἰσπλεύσας ὁ στόλος τὰ ἀπέκλεισε καὶ τὰ ἐκανονοβόλησεν ἐπ' ἐλπίδι νὰ τὰ συλλάβῃ ἢ νὰ τὰ καύσῃ· ἀλλ' οἱ ναῦται αὐτῶν ἀπεβίβασαν κανόνια, ἀντέστησαν γενναίως, διεφύλαξαν τὰ πλοῖα καὶ καιροφυλακτῆσαντες τὰ μετέφεραν εἰς τὴν νῆσόν των ἀβλαβῆ.

Ὁ δὲ ἐχθρικὸς στόλος, ἀφοῦ διέτριψε μίαν ἐβδομάδα κατὰ τὰ παράλια τῆς Μεσσηνίας, ἀπέπλευσε πρὸς τὰς Πάτρας.

Διαδοθείσης τῆς εἰδήσεως ταύτης, διεδόθη συγχρόνως, ὅτι ὁ στόλος ἔφερε δεκακισχιλίους εἰς ἀπόβασιν, ἐν ᾧ εἶχε μόλις χιλίους Ἀλβανούς. Ὁ λόγος οὗτος κατετάραξε τοὺς πολιορκητὰς τῆς Τριπολιτσᾶς φοβηθέντας μὴ ἀποβῶσι τὰ στρατεύματα ταῦτα εἰς τι παράλιον τῆς Πελοποννήσου καὶ στρατεύσωσι πρὸς λύτρωσιν τῆς κινδυνευούσης πόλεως· ἐκρίθη δὲ ἀναγκαῖον νὰ ἐκστρατεύσῃ μέρος τοῦ πολιορκοῦντος στρατοῦ κατὰ τὰς Πάτρας. Αὐθόρμητος ἐξεστράτευσεν ὁ Ὑψηλάντης παραλαβὼν τοὺς ὑπὸ τὸν Βαλέστον τακτικὸς ἐλθόντας ἐκ Καλαμάτας εἰς Τριπολιτσὰν καὶ 500 ἀκολούθους τοῦ Κολοκοτρώνη ὑπὸ τὸν ἀνεψιὸν αὐτοῦ Ἀποστόλην καὶ τοὺς δύο υἱούς του, τὸν Πάνον ἀναβάντα εἰς Τριπολιτσὰν πρὸ ὀλίγων ἡμερῶν ἀπὸ τοῦ Ἰσθμοῦ, καὶ τὸν Γενναῖον (α).

Ἐν τούτοις ὁ ἐχθρικὸς στόλος ἠγκυροβόλησεν ἔμπροσθεν τῆς Ζακύνθου, ὑπεδέχθη φιλικώτατα παρὰ τῶν οὐδετέρων τοῦ τόπου ἐκείνου Ἀρχῶν, ἐπρομη-

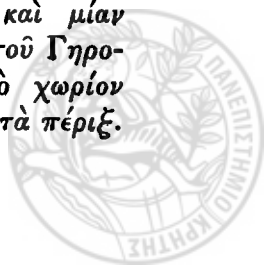
θεύθη τροφῶν, καὶ τὴν 7 Σεπτεμβρίου κατέπλευσεν εἰς Πάτρας ὅπου ἦλθαν καὶ συνηνώθησαν καὶ τινα τῶν ἐν τοῖς ἠπειρωτικοῖς παραλίοις πλοίων, περὶ ὧν ἄλλοτε ἀνεφέραμεν, καὶ τινα ἀλγερινά· συνηριθμοῦντο δὲ ὅλα εἰς, ἐν οἷς τρία δίκροτα, καὶ ἑπτὰ φρεγάται.

Οἱ δὲ ἀτυχεῖς ἀρχηγοὶ τῆς Ἀχαιίας μετὰ τὰ ἐν Πάτραις πρῶτα παθήματά των ἔσπευσαν νὰ στρατολογήσωσι καὶ καταλάβωσι διαφόρους θέσεις, ἂν ὄχι εἰς βλάβην, τοῦλάχιστον εἰς συστολὴν τῶν ἐχθρῶν ἐνδυναμωθέντων διὰ τῶν ἐκεῖ μεταβάντων Λαλιωτῶν, καὶ διὰ 1500 Ἀλβανῶν ἀποσταλέντων παρὰ τοῦ Χουρσῆδη ὑπὸ τὸν ἀρχιπυροβολιστὴν Ἀσλανάκην· ἦσαν δὲ οἱ ἐν Πάτραις Τούρκοι πάντοτε κύριοι τῶν πέριξ τῆς πόλεως καὶ ἐξήρχοντο ἐλευθέρως ἀπάγοντες ζῶα καὶ ξυλευόμενοι· πολλάκις δὲ ἐπροχώρουν καὶ ὅπου ἐφύλατταν οἱ Ἕλληνες καὶ ἠκροβολίζοντο, πάντοτε ὑπερέχοντες· κατὰ τοὺς ἀκροβολισμοὺς δὲ τούτους διεκρίνετο ὁ Παναγιώτης Καρατσᾶς, ὁ τολμηρότερος τῶν Ἑλλήνων ἀρχηγῶν ἐκείνου τοῦ μέρους, ὅστις ὄχι μόνον ἐπολέμει τοὺς Τούρκους ἐπὶ τῶν πεδινῶν τόπων, ἀλλὰ ἔπιπτε τὴν νύκτα καὶ εἰς αὐτὴν τὴν πόλιν. Αἱ Πάτραι δὲν ἦτο δυνατόν νὰ πέσωσι εἰμὴ διὰ τῆς πείνας, καθὼς διὰ τῆς πείνας ἔπεσαν καὶ τὰ ἄλλα φρούρια· ἀλλ' ὁ ἀποκλεισμός των πάντοτε ἀνεπαρκῆς διὰ ξηρᾶς, ἔγειεν ἀνεπαρκέστερος ἀφοῦ τόσον ἐδυναμώθη ἡ φρουρά των· διὰ θαλάσσης δὲ ἐκ διαλειμμάτων μόνον καὶ σπανίως ἀπεκλείοντο· ὥστε ὄχι μόνον τῶν πρὸς τροφήν ἐπρομηθεύοντο ἀφθόως ἀλλὰ καὶ τῶν πρὸς τρυφήν.

Δὲν εἶναι πολλοῦ λόγου ἄξιοι οἱ μετὰ τὰ πρῶτα κατὰ τὰς Πάτρας συμβάντα συχνοὶ ἐκεῖ ἀκροβολισμοί, διότι οὔτε ἀποτέλεσμα ἔφεραν, οὔτε διὰ τιμος περιέργου συμβάντος, ἐκτὸς ὀλίγων φόνων, διεκρίθησαν. Τόσον ἀνενόητοι συνήθως ἔμεναν οἱ Τούρκοι, ὥστε τὴν 28 ἰουνίου ὑπῆγαν καὶ ἔκαυσαν

τὰ μοναστήριον τοῦ Ὀμπλοῦ, τρεῖς ὥρας μακρὰν τῶν Πατρῶν. Τὴν δὲ 3 ἰουλίου ἐπροχώρησαν καὶ εἰς τὰ Μαῦρα Βουνὰ καὶ ἐκτύπησαν τὸ καλῶς ὠχυρωμενον σπηλαιωτικὸν μετόχι. Ἄλλ' ὀλιγώτατοι στρατιῶται ἐγκλεισθέντες καὶ καλόγηροι οὔτε τὰς ἐπιρρίπτομένας κανονοσφαίρας καὶ βόμβας, οὔτε δισχιλίων καὶ πεντακοσίων ὀπλοφόρων ἀκατάπαυστον καὶ πολύωρον τουφεκισμὸν ἐφοβήθησαν. Μεσοῦντος δὲ τοῦ ἰουλίου οἱ Ἕλληνες ἐτοποθετήθησαν πλησιέστερον τῶν Πατρῶν καὶ ἤρχισαν ἔκτοτε νὰ ἐμπνέωσι φόβον ἐρχόμενοι εἰς μάχην μετὰ τῶν ἐχθρῶν ἢ φονικωτέρα συνέβη τὴν νύκτα τῆς 2 αὐγούστου καὶ τὴν ἀκόλουθον ἡμέραν, παρευρεθέντων ἐν τῇ μάχῃ τοῦ Γρίβα καὶ τοῦ Καρατσᾶ. Οἱ δύο οὔτοι φιλοπόλεμοι νέοι, ἐν ᾧ ἦσαν οἱ Ἕλληνες ἐστρατοπεδευμένοι ἐν τῷ χωρίῳ τῆς Γλυκάδας, ἔπασαν αἰφνης τὴν ῥηθείσαν νύκτα ἐπὶ τοὺς κατέχοντας τὸ μοναστήριον τοῦ Γηροκομείου ἐχθροὺς πολλὰ πλησίον τῆς πάλεως κείμενον. Ἀκούσαντες τὸν τουφεκισμὸν οἱ ἐν αὐτῇ Τοῦρκοι ἐξεστράτευσαν ὅλοι εἰς βοήθειαν τῶν πασχόντων ἀδελφῶν των· ἐξώρμησε καὶ ὅλον τὸ ἐν τῇ Γλυκάδᾳ ἑλληνικὸν στράτευμα, καὶ οὕτως ἡ μάχῃ ἔγεινε γενικὴ δι' ὅλης τῆς ἡμέρας, καὶ οἱ Ἕλληνες κατεδίωξαν τοὺς ἐπελθόντας ἕως εἰς τὰ ἄκρα τῆς πόλεως. Ἐλέγετο δὲ ὅτι κατὰ τὴν μάχην ἐκείνην ἐσκοτώθησαν 100 Τοῦρκοι· ἐσκοτώθησαν καὶ 20 Ἕλληνες, ἐν οἷς καὶ ὁ ἄξιος μαχητὴς Καλαβρυτινὸς Μπενιζέλος.

Οἱ δὲ Τοῦρκοι, προθέμενοι ν' ἀπομακρύνωσι τῆς πάλεως ὡς καὶ πρότερον τοὺς Ἕλληνας, ἐξεστράτευσαν τὴν 5 πανστρατιᾷ ὑπὸ τὴν ὁδηγίαν τοῦ Ἰσοῦφπασα σύροντες τέσσαρα κανόνια καὶ μίαν βομβοβόλον, καὶ ἐστρατοπέδευσαν ἐκτὸς τοῦ Γηροκομείου. Οἱ Ἕλληνες κατείχαν τότε τὸ χωρίον Ῥωμανοῦ, τὸν λιπὸν τοῦ Χουσεήναγα καὶ τὰ περίξ.

Τρία ἡμερονύκτια ἐπολέμησαν οἱ Τοῦρκοι τοὺς ἐν τῷ λιμένι τοῦ Χουσεϊναγα ἐπὶ σκοπῶν νὰ τοὺς διασκορπίσωσιν, ἀλλὰ, χάρις εἰς τοὺς ἐκεῖ εὐρεθέντας, Γρίβαν, Φωκᾶν, Γκεντιλίνην καὶ Καρατσᾶν, ἀπεκρούσθησαν, ἐγκατέλειψαν καὶ αὐτὴν τὴν θέσιν τοῦ Γηροκομείου καὶ εἰσῆλθαν κατησχυμένοι εἰς τὸ φρούριον. Ἡ θάλασσα ἐν τοσοῦτῳ ἦτον ἀνοικτὴ, καὶ τροφαὶ ἐκομίζοντο εἰς τὰς Πάτρας ἐλευθέρως· καὶ ἐπειδὴ οἱ ἀποκλεισμοὶ τῶν Ἑλλήνων δὲν ἀνεγνωρίζοντο εἰσέτι, πολεμικὰ εὐρωπαϊκὰ πλοῖα ἐπροστάτευαν ἀναφανδὸν τὰ εἰσπλέοντα ὑπὸ τὰς σημαίας τῶν βασιλέων αὐτῶν τροφοφόρα. Ἀλλὰ καὶ αὐτὴ ἢ ὀπωσοῦν ἐπὶ τῆς ξηρᾶς καλὴ κατάστασις τῶν Ἑλλήνων πολλὰ ὀλίγον διήρκεσεν ἐξ αἰτίας τῶν ἀναφυσῶν διχονοιῶν καὶ διαιρέσεων μεταξὺ τῶν προκρίτων καὶ τῶν ὀπλαρχηγῶν. Ἐκείναις ταῖς ἡμέραις ἐδολοφονήθη καὶ ὁ ἄριστος Καρατσᾶς. Τὸ πρῶτον τοῦτο ἐπὶ τῆς ἐπαναστάσεως τῆς δολοφονίας ἀνοσιούργημα, πραχθὲν ἐν τῷ μοναστηρίῳ τοῦ Ὀμπλοῦ τὴν 4 Σεπτεμβρίου ὑπὸ τῶν Κουμανιωτῶν δι' ἀντιζηλίαν, ἀφήρεσε τὴν ἀμοιβαίαν πίστιν, διήγειρε φόβους καὶ συνέτρεξεν εἰς τὴν ἐν μέρει διάλυσιν τῶν ἐκεῖ ἐλληνικῶν στρατευμάτων. Τοιαύτη ἦτον ἡ κατάστασις τῶν περὶ τὰς Πάτρας συστρατοπεδευόντων ὅτε ὁ ἐχθρικὸς στόλος* ἐφάνη ἔμπροσθεν τῆς πόλεως ἐκείνης.

Ὅ,τι ἤρχισε νὰ ἐνεργῆ ὡς πρὸς τὴν διάλυσιν τῶν ἐλληνικῶν στρατευμάτων ἢ διχόνοια καὶ ἡ δολοφονία, τὸ ἀπετελείωσε ἡ ἄφιξις τοῦ στόλου.

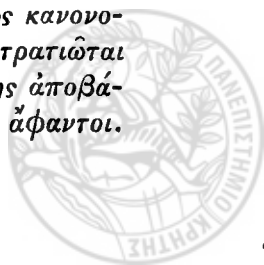
Τὴν 9 Σεπτεμβρίου οἱ ἐν Πάτραις Τοῦρκοι συμπαραλαβόντες καὶ τινὰς τῶν ἐπὶ τοῦ στόλου εἰς ἀπόβασιν Ἀλβανῶν ἐστράτευσαν, ὡς χίλιοι, ἐπὶ τοὺς κατέχοντας τὰς τρεῖς μακρυνὰς θέσεις, τὴν τοῦ Σαραβαλίου ὑπὸ τοὺς Πετμεζάδας καὶ Κουμανιώτας, τὴν τοῦ Πουρναροκάστρου ὑπὸ τὸν Ζαήμην, καὶ τὴν

τοῦ μετοχίου τοῦ Ὀμπλοῦ ὑπὸ τὸν Σισίνην. Οἱ ἐν Σαραβαλίῳ ὅλοι ἔφυγαν τὴν προτεραίαν νύκτα ἰδόντες τὸν στόλον· ἀνεχώρησαν ἀμαχητὶ καὶ οἱ ἐν Πουρναροκάστρῳ· δὲν ἀντέστησαν οὐδ' οἱ ἐν μετοχίῳ καὶ ἐγκατελείψαντες τὰς ἀποσκευὰς καὶ τὰ δύο κανόνια ἀνέβησαν εἰς τὰ ὀρεινότερα μέρη καταδιωκόμενοι καὶ ἐκεῖ ὑπὸ τῶν Τούρκων ἐγγὺς ὄντων νὰ ζωγρήσωσι καὶ τὸν Σισίνην φεύγοντα.

Μετ' ὀλίγας δὲ ἡμέρας τὸ πλείστον μέρος τοῦ στόλου ὑπὸ τὸν Γιβραλτάρην, φέρον εἰς ἀπόβασιν τὸν Ἰσούφπασαν καὶ 700 Ἀλβανούς, μετέβη εἰς Βοστίτισαν, ἣν ἤρε παντέρημον καὶ τὴν κατέκαυσε καυθεῖσαν, ὡς εἶδαμεν, καὶ ἐπὶ τῆς ἐκείθεν διαβάσεως τῶν περὶ τὸν κεχαγιάμπεην· διεσπάρησαν δὲ οἱ ἐχθροὶ εἰς ὅλην τὴν ἐπαρχίαν τῆς Βοστίτισης λαφυραγοῦντες καὶ ἀπάγοντες ζῶα. Τὴν δὲ 19 ἐπλευσεν ὁ στόλος εἰς τὴν ἀντίπορθμον ξηράν, ἐκανονοβόλησεν ἀβλαβῶς τὴν Βετρινίτισαν καὶ παρέστη ἔμπροσθεν τοῦ Γαλαξειδίου.

Ἡ κωμόπολις αὕτη κεῖται ἐπὶ τῆς δυτικῆς ἄκρας τοῦ κρισσαίου κόλπου ἢ κόλπου τῶν Σαλῶνων, οὕτως ὀνομαζομένου, διότι ὑλίγον ἐνδότερον τοῦ μυχοῦ αὐτοῦ κείνται ἡ Κρίσσα πόλις τῶν ἀρχαίων, καὶ τὰ Σάλωνα πόλις τῶν νεωτέρων Ἑλλήνων. Εἶχε δὲ ἐπὶ τῆς ἐπαναστάσεως 700 οἰκίας, καὶ 40 πλοῖα (καράβια), ἐκτὸς πολλῶν μικρῶν, πλέοντα ὅλην τὴν Μεσόγειον· ἔχει καὶ λιμένα ἀξιόλογον.

Οἱ κάτοικοι, ὑποπτεύοντες διὰ θαλάσσης προσβολὴν, εἶχαν ὀχυρώσει διὰ κανονίων τὸ ἔξωθεν τοῦ στόματος τοῦ λιμένος νησιδίου εἰς προφύλαξιν τῶν πλοίων καὶ τῆς κωμοπόλεως, καὶ ἀντέστησαν τὴν πρώτην ἡμέραν εὐτυχῶς πρὸς τὸν ἀδιακόπως κανονοβολοῦντα στόλον. Ἦσαν δὲ καὶ 200 στρατιῶται ἐπὶ τῆς ξηρᾶς εἰς ἐμπόδιον τῆς μελετωμένης ἀποβάσεως· ἀλλὰ τὴν ἐπελθούσαν νύκτα ἔγειναν ἄφαντοι.

Τὴν δὲ ἀκόλουθον ἡμέραν ἀπεβιβάσθησαν 1000 Τούρκοι εἰς τὴν ξηράν, ἐκυρίευσαν τὰ πλοῖα, ἐξ ὧν 13 ἦσαν ἔνοπλα, ἐκυρίευσαν καὶ τὸ ἐπὶ τοῦ ἔξωθεν τοῦ στόματος τοῦ λιμένος νησιδίου κανονοστάσιον καὶ αὐτὴν τὴν κωμόπολιν, ἔσφαξαν πεντέξ ἑναπομειναντας γέροντας, καὶ γραίας, καταφυγόντων τῶν κατοίκων τῆς εἰς τὰ ἐνδότερα, ἔκαυσαν τὴν κωμόπολιν, καὶ παραλαβόντες 34 πλοῖα, τὰ ὀγκωδέστερα καὶ εὐχρηστότερα, ἐν οἷς καὶ τὰ μετακομίσαντα εἰς Πελοπόννησον τοὺς περὶ τὸν Μεταξᾶν καὶ Μερκάτην δύο ἰόνια, καὶ καύσαντες ὅλα τᾶλλα, μικρὰ μεγάλα, ἐπανέπλευσαν εἰς Πάτρας.

Εὐδοκίμησεν ὁ στόλος ἐν τῷ περίπλῳ τούτῳ, διότι καὶ τὰ φρούρια Μοθώνης καὶ Κορώνης ἐπεσίτισε, καὶ τὰ ἐκτὸς τῆς Κορώνης καὶ τῶν Πατρῶν ἑλληνικὰ στρατόπεδα φανεῖς διέλυσε, καὶ ὅλην τὴν ἐν τῷ κορινθιακῷ κόλπῳ ἑλληνικὴν ναυτικὴν δύναμιν, τὴν ἐνοχλοῦσαν τὰ ἐκεῖ φρούρια, κατέστρεψεν. Ὁ κύριος σκοπὸς τοῦ ἦτον νὰ διευκολύνη τὴν μετάβασιν τῶν τουρκικῶν στρατευμάτων ἀπὸ τῆς ἀντικρῦ στερεᾶς εἰς Πελοπόννησον· ἀλλ' ἡ ἐκστρατεία ἐματαιώθη ἐν τῇ μάχῃ τῶν Βασιλικῶν· διὰ τὴν αἰτίαν ταύτην καὶ διὰ τὴν προσεγγίζουσαν ὥραν τοῦ χειμῶνος, καθ' ἣν οἱ ἀπειροθάλασσοι Τούρκοι ἀγαποῦν νὰ διαχειμάζωσιν ἐντὸς ἀσφαλῶν λιμένων, ὁ στόλος, σύρων καὶ τὰ ἐν τῷ Γαλαξειδίῳ ἀλωθέντα πλοῖα, ἀπέπλευσε τῶν Πατρῶν, καὶ τὴν 24, 25, καὶ 26 κατέπλευσεν ὅλος πάλιν εἰς τὸν λιμένα τῆς Ζακύνθου, ὅπου αἱ οὐδέτεραι Ἀρχαὶ τὸν ἐδέχθησαν ὡς καὶ τὴν πρώτην φοράν εὐμενέστατα.

Ὁ δὲ Ὑψηλάντης, διαβὰς διὰ τῶν Καλαβρύτων, συμπαρέλαβε χιλίους ὑπὸ τὸν Χαραλάμπην, τοὺς Πετμεζάδας καὶ τὸν Σολιώτην· ἀλλὰ δὲν ἔφθασεν εἰς Βοστίτσαν εἰμὴ ἀφ' οὗ ἀπέπλευσεν ὁ ἐχθρικός στόλος· ὁδεύων δὲ παρὰ τὴν παραλίαν πρὸς τὸν

Ἴσθμὸν καὶ φθάσας εἰς τὴν μονὴν τῆς ἁγίας Εἰρήνης, ὀλίγας ὥρας ἀπέχουσαν τῆς Βοστίτισης, εἶδεν ἀντίπεραν καιόμενον τὸ Γαλαξειδί· τὴν δὲ 22 Σεπτεμβρίου ἔφθασεν εἰς τὰ Βασιλικά (Σικυῶνα).

Ἐν ᾧ δὲ ὁ ἐχθρικός στόλος διέπλεε τὴν ἑλληνικὴν θάλασσαν καὶ κατέστρεφεν, ὁ ἑλληνικός διέμενεν ἄπλους. Τὰ πλοῖα, ὡς ιδιόστολα, ἦσαν δικαίῳ τῷ λόγῳ καὶ δυσκίνητα, ἀλλ' ὁ μέγας κίνδυνος τῆς πατρίδος ἔπεισε καὶ ταύτην τὴν φορὰν τοὺς γενναίους νησιώτας εἰς νέας χρηματικὰς καταβολάς, δι' ὧν ἐφοδιασθέντα 35 ἐξέπλευσαν πρὸς τὰ δυτικὰ τῆς Πελοποννήσου εἰς συνάντησιν τῶν ἐχθρικών· συνεξέπλευσε κατὰ πρώτην φορὰν καὶ ὁ Ἄνδρέας Βῶκος, ὁ καὶ Μιαούλης ὡς ἄπλους πλοίαρχος. Ὀλίγον διέμεινεν ὁ ἐχθρικός στόλος ἐν Ζακύνθῳ, καὶ ἀπέπλευσε διευθυνόμενος εἰς Κωνσταντινούπολιν καθ' ὃν καιρὸν ἔπλεε πρὸς τὸν κορινθιακὸν κόλπον ὁ ἑλληνικός. Ἀφιχθέντος δὲ τούτου ἐκτὸς τῆς Ζακύνθου, ἔστειλαν οἱ ἀρχηγοὶ ἀξιωματικὸν εἰς τὸ ὑγειονομεῖον ἵνα μάθῃ τι περὶ τοῦ ἐχθρικοῦ· ἀλλ' αἱ Ἀρχαὶ ἀπέπεμψαν τὸν ἀποσταλέντα ἐχθρωδῶς ἀπαγορεύσασαι αὐτῷ πᾶσαν συνέντευξιν μετὰ τῶν ἐπὶ ξηρᾶς καὶ πᾶσαν ἀγοράν. Ἡ διαγωγή αὕτη τῆς ἀγγλοῖονικῆς κυβερνήσεως ἦτο φανερὰ παράβασις τῆς οὐδετερότητος, ἣν ἐπηγγέλλετο. Ἀφοῦ ἐδέχθη δις ὀλόκληρον ὀθωμανικὸν στόλον, πῶς ἀπέπεμπε μίαν ἑλληνικὴν λέμβον; Πλέων δὲ ὁ ἑλληνικός μεταξὺ Ζακύνθου καὶ Κεφαλληνίας ἔμαθεν ὅτι ἐπεθύμει παρά τινων θαλασσοπορούντων καὶ ἐστράφη πρὸς τὰς Σπέτσας καὶ τὴν Ὑδραν ὑποπτεύσας μὴ ὁ ἐχθρικός τὰς προσβάλλῃ ἐπὶ τοῦ διάπλου. Ἄλλ' οὗτος ἠῦρε τόσῳ σφοδρὰν ἀντίπνοϊαν ἐξῶθεν τῶν μεσσηνιακῶν φρουριῶν, ὥστε ἠναγκάσθη νὰ ποδίσῃ πρὸς τὴν Ζάκυνθον. Ἐξ αἰτίας δὲ τῆς ἀνεμοζάλης ἀπεμακρύνθη ἐν δικάταρτον ἀλγερινὸν 20 κανονίων,

καὶ ἔμπεσόν εἰς τὸν ἑλληνικὸν στόλον, καὶ πολεμούμενον πανταχόθεν, ἀντέστη κατ' ἀρχὰς γενναίως, ἀλλὰ μὴ βλέπον τρόπον σωτηρίας καὶ καταδιωκόμενον ὑπὸ τῶν πλοίων τοῦ Σαχίνη καὶ τοῦ Ῥαφαλιᾶ ἐρρίφθη πρὸς τὰ νότια τῆς Ζακύνθου εἰς τόπον λεγόμενον Ὑψόλιθρον, σχεδὸν ἡμίκαυστον καὶ ἐσυντρίβη· 20 τῶν ναυτῶν του ἐφονεύθησαν καὶ ἐπληγώθησαν, καὶ 40 ἀβλαβεῖς διεσώθησαν.

Ἄνεφέραμεν ἤδη πόσον ἀνεφλέχθη τὸ πνεῦμα τῶν Ἐπτανησίων ἀρξαμένου τοῦ ἑλληνικοῦ ἀγῶνος· δὲν ἴσχυσαν δὲ νὰ σβέσωσι τὸν ὑπὲρ αὐτοῦ ἐνθουσιασμόν των οὔτε ὁ ἀνυπόκριτος φιλοτουρκισμὸς οὔτε ἡ σιδηρᾶ χεὶρ τοῦ τότε μεγάλου ἀρμοστοῦ Θωμᾶ Μαιτλάνδου, ἀξίου ἀνδρός, ἀλλὰ τόσον δεσποτικοῦ, ὥστε αὐτοὶ οἱ συμπατριῶταί του τὸν παρωνόμαζαν Σουλτάν-Θωμᾶν (King Tom). Εἰς μάτην ὁ ἀρμοστής οὗτος ἐκήρυττεν οὐδετερότητα καὶ ἐπηγρύπνει εἰς τὴν μὴ παράβασίν της ὑπὲρ τῶν Ἑλλήνων· εἰς μάτην ἐδήμευεν ὑπάρχοντα καὶ κατεδικάζεν εἰς ἀειφυγίαν· οἱ Κεφαλλῆνες καὶ οἱ Ζακύνθιοι καὶ τὰς προκηρύξεις του ἐποδοπάτουν, καὶ τὰς ποινὰς του ὠλιγώρουν, καὶ τὰς ἀπειλὰς του ἐχλεύαζαν, καὶ τὸν ἑλληνικὸν ἀγῶνα ὑπεστήριζαν διὰ παντὸς τρόπου καὶ δι' αὐτῶν τῶν ἐπ' ἐκκλησίας πανδήμων δεήσεων ὑπὸ τὸν βροντώδη ἤχον τῶν κωδῶνων εἰς ἐπήκουσ τῆς δυσμενοῦς Ἀρχῆς.

Τούτων οὕτως ἐχόντων, εὐκόλον εἶναι νὰ συμπεράνη τις πόσον ἐξήφθη ὁ φύσει ἐνθουσιώδης λαὸς τῆς Ζακύνθου, ὅτε εἶδεν ὄχι μόνον τὴν ἐθνικὴν του σημαίαν κυματίζουσιν, ἀλλὰ καὶ τὸν τυραννούμενον ἀδελφόν του μαστίζοντα κατὰ τὸν Ὑψόλιθρον τὸν ἀλλογενῆ καὶ ἀλλόπιστον τύραννόν του. Χωρία ὀλόκληρα ἐκενώθησαν, καὶ οἱ κάτοικοί των ἔτρεξαν ἔνοπλοι ὅπου ἔπεσε τὸ τουρκικὸν πλοῖον· ἔτρεξαν συγχρόνως εἰς τὸν αὐτὸν τόπον καὶ 20 στρατιῶται

*Αγγλοι πρὸς διατήρησιν τῶν ὑγειονομικῶν διατάξεων. Μεγάλη λογομαχία ἐπῆλθε κατ' ἀρχὰς μεταξὺ τοῦ Ἀγγλου ἀξιωματικοῦ καὶ τινων ἐκ τῶν χωρικῶν. Ἐπροσπάθει ὁ ἀξιωματικὸς νὰ τοὺς ἐπαναγάγῃ εἰς τὰ χωρία των· ἀλλὰ μὴ εἰσακουόμενος ἐκτύπησεν ἕνα δι' ἧς ἐβάσταζεν ἵππομάστιγος. Ἐντεῦθεν ἔλαβαν ἀφορμὴν οἱ εὐερέθιστοι χωρικοὶ νὰ τουφεκίσωσι τὴν φρουράν, ἐσκότωσαν ἕνα στρατιώτην, καὶ ἐπλήγωσαν δύο καὶ τὸν ἀξιωματικόν· τοὺς ἀντετουφέκισε καὶ ἡ φρουρά· ἀλλ' ὁ μικρὸς ἀριθμὸς τῆς ἦτον ἀνίκανος ν' ἀντισταθῇ μέχρι πολλοῦ πρὸς τὸν μέγαν ἀριθμὸν τῶν χωρικῶν· διὰ τοῦτο ὑπεχώρησεν εἰς τοὺς πλησίον πύργους· ἀλλὰ καὶ ἐκεῖ τὴν ἐκτύπησαν τὴν νύκτα οἱ χωρικοί.

Ἐν ᾧ δὲ τοιαῦτα συνέβαιναν ἐπὶ τῆς ἀκτῆς τῆς Ζακύνθου, πλοῖα τοῦ πρὸς τὴν Ὑδραν καὶ Σπέτσας πλείοντος ἑλληνικοῦ στόλου ἔπεσαν ὑπὸ τὸ σκότος τῆς νυκτὸς εἰς τὸ μέσον τοῦ ἐχθρικοῦ μεταξὺ Ζακύνθου καὶ Γλαρέντσας καὶ ἐκινδύνευσαν. Ἀλλὰ παρευρεθεῖς ὁ Μιαούλης ἐφάνη αὐτοφυῆς ναύαρχος· ἔφερε τὰ πλοῖα ὅσον ἐδύνατο πλησιέστερον τῆς πελοποννησιακῆς ξηρᾶς, διέταξε νὰ παραπλέωσι, καὶ τοιουτοτρόπως τὰ μεγαλόσωμα ἐχθρικά, μὴ δυνάμενα νὰ πλεύσωσιν εἰς ὀλιγοβαθῆ νερά, ἐκανονοβόλουν μακρόθεν ὅλον τὸ νυχθήμερον ἐπὶ ματαίῳ. Τὴν δὲ ἐπελθούσαν νύκτα διεξέπλευσαν τὰ ἑλληνικὰ σῶα· μόνον τὸ τοῦ Θεοδωρῆ Γ. Μέξῃ καθῆσαν, ἐκυρίευσαν οἱ ἐχθροὶ καὶ ἔσβεσαν ἣν ἀναψαν φλόγα οἱ ναῦταί του ἀποβάντες ὅλοι ἀβλαβεῖς εἰς τὴν ξηράν.

Μετὰ τὴν ναυτικὴν ταύτην ἀψιμαχίαν, ὁ ὀθωμανικὸς στόλος εἰσέπλευσεν αὐθις τὸν λιμένα τῆς Ζακύνθου, παρέλαβε τοὺς διασωθέντας ναύτας τοῦ ἀλγερινοῦ πλοίου, καὶ ἀπέπλευσε τὴν 3 ὀκτωβρίου· βλάβας δὲ κατὰ τὸν πλοῦν του τὴν μηδεμίαν αἰτίαν παρασχούσαν Σαμοθράκην, εἰσῆλθεν εἰς Κωνσταντι-

νούπολιν τὴν 12 νοεμβρίου, ἐπιδεικνύων τὰ συλληφθέντα τοῦ Γαλαξειδίου πλοῖα, καὶ κρεμάσας ἐπὶ τῶν καταρτίων αὐτῶν 30 ἀθλίους ναύτας αἰχμαλωτισθέντας, ὡς ἔλεγαν οἱ τοῦ στόλου ἐν Γαλαξειδίῳ· ἀλλ' ἐπειδὴ δὲν εὐρέθη ψυχὴ ζῶσα ἐπὶ τῆς εἰς τὴν κωμόπολιν ἐκείνην ἀποβάσεώς των, ἐπιστεύετο, ὅτι οἱ κρεμασθέντες ἦσαν ἐκ τῶν δυστυχῶν Χριστιανῶν τῶν πληρωμάτων αὐτοῦ τοῦ στόλου. Ὁ δὲ Καρᾶ-αλῆς προήχθη διὰ τὸν ἐπισιτισμὸν τῶν φρουρίων καὶ τὴν καταστροφὴν τοῦ Γαλαξειδίου εἰς τὸν βαθμὸν τοῦ Καπητάμπασα.

Τὸ δὲ κατὰ τὸν Ὑψόλιθρον συμβὰν ἠνάγκασε τὸν ὑπαρχον Ζακύνθου νὰ βάλῃ χωρία τινὰ ὑπὸ τὸν στρατιωτικὸν νόμον. Ὁ δὲ ἀνθαρμοστής Ἀδὰμ ὄχι μόνον ἐνέκρινε τὸ πραχθέν, ἀλλ' ἐφήρμοσε τὸν νόμον καθ' ὅλην τὴν νῆσον. Πρὸς ἐκτέλεσιν δὲ αὐτοῦ μετέβη εἰς Ζάκυνθον καὶ διέχυσε μέγαν τρόμον. Πέντε χωρικοὶ ἐκρεμάσθησαν ὡς πρωταίτιοι τῶν κατὰ τὸν Ὑψόλιθρον συμβάντων, ὁ Θεόδωρος Πέτας Γλάφος, ὁ Διονύσιος Κοντονίνης, ὁ Παναγιώτης Ῥουμελιώτης, ὁ Ἀντώνης Ζούκας καὶ ὁ Γιάννης Κλαδιάνης· τὰ σώματα δὲ αὐτῶν ἐτέθησαν ἐντὸς κλωβίων ὑψωθέντων ἐπὶ τῶν κορυφῶν τῶν πέριξ τῆς πόλεως καὶ τοῦ λιμένος βουνῶν εἰς φρίκην τῶν θεατῶν· ὅλοι δὲ οἱ κάτοικοι τῆς νήσου ἀφωπλίσθησαν, καὶ 100 πάσης κλάσεως, ἐν οἷς καὶ ἱερεῖς, ἀπήχθησαν εἰς τὸ φρούριον ὡς ἔνοχοι, ὡς ὑποπτοὶ ἢ ὡς ἀπειθεῖς.

Τὸν νόμον τοῦτον ἔλαβεν ἀφορμὴν νὰ κηρύξῃ ἰσχύοντα καὶ ὁ ὑπαρχος Κυθήρων ἐν τῷ χωρίῳ τῶν Καβάνων· ἐκηρύχθη ἰσχύων μετ' ὀλίγον καὶ καθ' ὅλην τὴν νῆσον· ἐκηρύχθη δὲ ἐν τῷ χωρίῳ τῶν Καβάνων, διότι οἱ κάτοικοί του, παρασυρόμενοι ὑπὸ τοῦ πρὸς τὸν ἑλληνικὸν ἀγῶνα ἐνθουσιασμοῦ, συνέλαβαν 50 Τούρκους, ἄνδρας γυναῖκας καὶ παιδία, πλείοντας

εἰς Κρήτην καὶ ὀρμισθέντας ἐκ περιστάσεως πρὸς τὴν νῆσον, καὶ τοὺς ἐξωλόθρευσαν ἀνηλεῶς καὶ ἀναιτίως, τοὺς μὲν φονεύσαντες, τοὺς δὲ ῥίψαντες εἰς τὴν θάλασσαν· ἀντέστησαν δὲ καὶ πρὸς τοὺς ὑπηρέτας τῆς ἐξουσίας σταλέντας πρὸς σύλληψιν τῶν ἐνόχων· διὰ ταύτην τὴν αἰτίαν πολλοὶ χωρικοὶ συνελήφθησαν, καὶ δύο ἐξ αὐτῶν ἐθανατώθησαν· οἱ δὲ πρωταίτιοι κατέφυγαν εἰς Πελοπόννησον. Συγχρόνως ἐκηρύχθη ἰσχύων ὁ στρατιωτικὸς νόμος καὶ ἐν Κεφαλληνίᾳ καὶ ἐν ἀγίᾳ Μαύρᾳ, καὶ ἐν τῇ πρωτευούσῃ νήσῳ τῶν Κορυφῶν· καὶ ἐν μὲν τῇ Κεφαλληνίᾳ κατὰ τὸ λέγειν αὐτοῦ τοῦ ἀνθαρμοστοῦ (β), ἐκηρύχθη ὄχι διότι ἔπραξαν οἱ κάτοικοί της ὅσα οἱ Ζακύνθιοι, ἀλλὰ διότι ἐνδεχόμενον ἦτο νὰ πράξωσι τοιαῦτα ἐν ὁμοίᾳ περιστάσει· ἐν δὲ τῇ ἀγίᾳ Μαύρᾳ, διότι ἡ νῆσος ἐκείνη, χωριζομένη τῆς ξηρᾶς διὰ στενοῦ καὶ διαβατοῦ πορθμοῦ, ὑπέκειτο εἰς ληστρικὰς ἐκεῖθεν ἐπιδρομάς· ἐν δὲ τῇ νήσῳ τῶν Κορυφῶν, διότι, ἂν καὶ ὁ τόπος ἐκεῖνος διέμεινεν ἡσυχος καὶ εὐπειθής, δὲν ἦτον εὐλογον νὰ ἐξαιρεθῇ τοῦ γενικοῦ κανόνος. Διὰ τοιούτους λόγους ἀφωπλίσθησαν τὰς ἡμέρας ἐκείνας συγχρόνως ὅλοι οἱ Ἑπτανήσιοι, πταῖσται, ἀθῶοι, φιλοτάραχοι καὶ φιλήσυχοι. Ὀλίγας δὲ ἡμέρας μετὰ τὰ συμβάντα ταῦτα, ἦτοι τὴν 17 ὀκτωβρίου, ἐξεδόθη ἄλλο κήρυγμα λέγον, ὅτι ἀπὸ τῆς ἡμέρας ἐκείνης οὔτε ὀθωμανικὰ οὔτ' ἑλληνικὰ πλοῖα πολεμικὰ ἦσαν δεκτά, εἰμὴ ἐν περιστάσει τρικυμίας, εἰς τοὺς λιμένας τοῦ ἰονίου κράτους, ὅτι μόνον ἀδεία τῶν ἀρμοδίων Ἀρχῶν ἐπετρέπετο ἢ μετὰ τῶν ῥηθέντων πλοίων κοινωνία, καὶ ὅτι ὅστις κατοικῶν ἐν τῇ ἰονίῳ κράτει ἀπεπειράτο νὰ κοινωνήσῃ μετὰ τῶν ἐπὶ τῶν ῥηθέντων πλοίων ἄνευ ἀδείας, ἐθεωρεῖτο καὶ ἐπαιδεύετο ὡς ἔνοχος φανεράς παρακοῆς. Τοιαυτὴ ἦτον ἡ πρὸς τοὺς Ἑπτανησίους διαγωγή τῆς ἀρμοστίας, καὶ τοιαύτη ἡ διάθεσις τῆς πρὸς τὸν ἑλληνικὸν

ἀγῶνα ὑπὸ τὸ ψευδὲς πάντοτε ὄνομα αἰστηρᾶς καὶ ἀμερολήπτου οὐδετερότητος.

Ἐρχόμεθα τώρα νὰ παρασταθῶμεν εἰς τὴν ἄλωσιν τῆς Τριπολιτσᾶς.

Μέγας καὶ πολὺς ἦτον ἐν Τριπολιτσᾷ ὁ κεχαγιαμπης ἐν ὧσφ ἐνίκα· ἀλλ' οὐδεὶς τὸν ἐσέβετο οὐδ' ὑπήκουεν ἀφ' οὗ ἔπαυσε νικῶν. Ἀνηγέρθησαν τότε, καθὼς συμβαίνει συνήθως ἐπὶ τῶν ἀποτυχιῶν, πολλαὶ κεφαλαί· διηρέθησαν δὲ ὅλοι εἰς τρία μεγάλα κόμματα· εἰς τὸ τῶν ἐντοπίων Τούρκων οὓς ἐκίνουν ὁ Κιαμίλμπης, ὁ Μουσταφάμπης, ὁ Δεφτερδάρης καὶ ὁ Σιεχ-Νετσηπ-ἐφέντης· εἰς τὸ τοῦ κεχαγιαμπη καὶ καϊμακάμη, ἦτοι τῶν ἀσιανῶν, καὶ εἰς τὸ τῶν συναναβάντων μετὰ τοῦ κεχαγιαμπη Ἀλβανῶν τῶν ὑπὸ τὸν Ἐλμάσμπην. Τὸ πρῶτον κόμμα ἐζήτη ἀσφάλειαν, τὸ δεύτερον τιμὴν, τὸ τρίτον χρήματα. Καὶ τὰ τρία ἐβλεπαν πᾶσαν ἀντίστασιν ματαίαν, ἀφ' οὗ μάλιστα ἐπέισθησαν, ὅτι οἱ ἔξωθεν ἐρχόμενοι εἰς βοήθειαν ὁμόπιστοὶ τῶν ἠττήθησαν κατὰ τὰ Βασιλικά. Ἄλλ' οἱ περὶ τὸν κεχαγιαμπην ἦσαν γνώμη νὰ μὴ ἐμπιστευθῶσιν εἰς ἐπισφαλῆ συμβιβασμόν, ἀλλὰ νὰ ἐξέλθωσιν ὅλοι πανέστιοι διὰ νυκτός, καὶ διελθόντες τὸ ἐχθρικὸν στρατόπεδον νὰ καταφύγωσιν ὅσοι ἐπιζήσωσιν εἰς Ναύπλιον. Ἄν τολμηρὰ ἦτον ἡ γνώμη αὕτη, ἦτον ἡ μόνη παρέχουσα ἐλπίδα σωτηρίας. Ἄλλ' οἱ Ἀλβανοὶ ἤξευραν ὅτι, ἀποχωριζόμενοι τῶν συναδέλφων τῶν, ἐσυμβιβάζοντο μετὰ τῶν Ἑλλήνων καὶ εὐκόλως καὶ ἐπικερδῶς ὄθεν, ὡς ἄνθρωποι τοῦ συμφέροντος, δὲν ἐπέιθοντο νὰ ρίψοκινδυνεύσωσιν ἐπ' ὠφελείᾳ ἄλλων. Εἰς τόσῃν δὲ ἀναισχυντίαν περιέπεσαν, ὥστε ἐμονοπῶλουν τὰς ἐναπολειφθείσας τροφάς, καὶ ἐπῶλουν πολλάκις καὶ αὐτὸ τὸ ἐν τῇ πόλει νερόν· ἀπαιτοῦντες δὲ ἀπειλητικῶς τοὺς ὑστεροῦντας μισθοὺς τῶν, ἀπέκλεισαν καὶ αὐτὸν τὸν κεχαγιαμπην ἐν τῷ παλατίῳ του καὶ

τοὺς ἔλαβαν διὰ τῆς βίας. Οἱ δὲ ἐντόπιοι Τοῦρκοι εἶχαν ἄλλας αἰτίας νὰ μὴ ἐγκρίνωσι τὸ περὶ τῆς ἐξόδου σχέδιον τοῦ κεχαγιάμπεη· δὲν ἤθελαν νὰ θέσωσιν εἰς κίνδυνον τὰς οἰκογενείας των· ἔχοντες δὲ σχέσεις πρὸς τοὺς προκρίτους τῆς Πελοποννήσου ὡς συμπατριώτας των, ἠλπίζαν πάντοτε νὰ συμβιβασθῶσι καὶ λυτρωθῶσι. Τοιαύτη διαφωνία ἐπεκράτει ἐν Τριπολιτσᾷ καθιστῶσα τὴν δεινὴν θέσιν της πολὺ δεινότεραν. Ἡ ἐγγίζουσα δὲ ἐκπολιόρκησις ἔφερεν ἔξωθεν τῶν τειχῶν τόσον πλῆθος ὀπλοφόρων ἐπ' ἐλπίδι λαφυραγωγίας, ὥστε συνηριθμοῦντο τὰς τελευταίας ἡμέρας τοῦλάχιστον 15000· ἐπεκράτει δὲ καὶ τόση ἀταξία καὶ ἀπροσεξία ἐν τῷ στρατοπέδῳ, ὥστ' ἐλαθροπώλουν τινὲς αἰσχροκερδεῖς πρὸς τοὺς πολιορκουμένους ὑπὸ τὸ σκοτὸς τῆς νυκτὸς τροφάς. Εἰδοποιηθεῖς ὁ Κυριακούλης ὅτι προσῆλθάν τινες ἐπὶ τῷ σκοπῷ τούτῳ ὑπὸ τὸ τεῖχος κρυφίως, παρέλαβέ τινας τῶν περὶ αὐτὸν καὶ ἔτρεξε νὰ τοὺς διασκορπίσῃ καὶ τιμωρήσῃ· ἀλλὰ τοὺς ὑπεράσπισαν οἱ ἔσωθεν τουφεκίζοντες, καὶ ἐξώρμησαν πολλοὶ αὐτῶν εἰς τιμωρίαν τῶν προθυμηθέντων νὰ παύσωσι τὴν ἀθέμιτον ταύτην τροφεμπορίαν· ἔτρεξαν τότε καὶ πολλοὶ Ἕλληνες ἀκούσαντες τὸν τουφεκισμόν, ἔτρεξε καὶ αὐτὸς ὁ Κολοκοτρώνης, καὶ μετὰ δίωρον μάχην ἠναγκάσθησαν οἱ ἐξορμήσαντες, πολλὰ παθόντες, νὰ καταφύγωσιν εἰς τὴν πόλιν.

Ἐντοσοῦτῳ, τὸ σχέδιον τοῦ συμβιβασμοῦ ὑπερίσχυσεν, ἀλλ' οὐδεὶς ἐτόλμα νὰ τὸ προβάλλῃ ἀναφανδόν. Ἐν τοῖς τοιούτοις καιροῖς ἰσχύει παρὰ τοῖς Ὀθωμανοῖς πολλάκις τὸ γυναικεῖον φύλον. Ἐν Κωνσταντινουπόλει συχνάκις κινεῖται ὁ ὄχλος τῶν γυναικῶν ἀνθαδῶς καὶ ἀτιμωρήτως κατὰ τῶν Ἀρχῶν ἐν καιρῷ σιτοδείας· ἐντεῦθεν ὀρμώμενοι καὶ οἱ ἐν Τριπολιτσᾷ, οἱ θέλοντες ὑπὲρ τοὺς ἄλλους τὸν συμβιβασμόν, ὑπεκίνησαν τὰς Ὀθωμανίδας. Τὴν 6

σεπτεμβρίου συνήχθησαν κάτωθεν τοῦ παλατίου πάμπολλαι καὶ ὀδυρόμεναι ἐκραύγαζαν, ὅτι ἀπέθνησκαν τῆς πείνας καὶ τῆς δίψας καὶ ἐπεκαλοῦντο ἐν ὀνόματι τοῦ Θεοῦ καὶ τοῦ βασιλέως των τὸν ταχὺν συμβιβασμὸν μετὰ τῶν πολιορκητῶν, ὡς τὴν μόνην ἀποτροπὴν τοῦ παντελοῦς ὀλέθρου. Συνήλθαν τότε εἰς τὸ παλάτιον οἱ πρόκριτοι, καὶ ἐνώπιον τοῦ κεχαγιάμπεη, μὴ δυναμένου πλέον μηδ' αὐτοῦ ν' ἀντιτείνῃ, ἐνεκρίθη νὰ γείνωσι πρὸς τοὺς Ἑλληνας προτάσεις συμβιβασμοῦ διὰ τῶν ἀρχιερέων καὶ προεστώτων.

Τῶν ἀνδρῶν τούτων ὁ ἐν Τριπολιτσᾷ βίος ἦτο μαρτύριον. Κατ' ἀρχὰς ἔζων ὑπὸ ἀπλὴν φύλαξιν, ἀν καὶ πάντοτε ἐν μέσῳ ἀπειλῶν καὶ κινδύνων· ἀλλὰ μόλις ἓνα μῆνα διήρκεσεν ἡ τοιαύτη κατάστασις των.

Ἀρχομένου τοῦ ἀπριλίου ἀφώπλισεν ἡ ἐξουσία καὶ ἐδέσμευσε 18 ἐνόπλους συναναβάντας εἰς Τριπολιτσάν ὡς σωματοφύλακας αὐτῶν· τὴν δὲ 16 ἔφερεν ὁ ὄχλος ἐνώπιον τῆς ἐξουσίας Χριστιανόν τινα Τριπολιτσιώτην ἐπὶ λόγῳ ὅτι τὸν συνέλαβεν ἔξω τῆς πόλεως στελλόμενον πρὸς τοὺς πολιορκητὰς εἰς ἀνακάλυψιν πολεμικοῦ τινος τουρκικοῦ σχεδίου. Ἐπὶ τῇ μαρτυρίᾳ αὐτοῦ ἀπεκεφαλίσθησαν ὁ ἀνεψιὸς ἐνὸς τῶν προεστώτων καὶ εἰς τῶν ὑπηρετῶν αὐτῶν ὡς ἀποστείλαντες τὸν συλληφθέντα πρὸς τοὺς Ἑλληνας. Τούτου γενομένου, ἠκούσθη φωνὴ λέγουσα “ διατί “ σκοτόνομεν τοὺς ὑπηρέτας καὶ φυλάττομεν τοὺς “ κυρίους; ” καὶ ἐπὶ τῇ φωνῇ ταύτῃ ὤρμησεν ὁ ὄχλος εἰς σφαγὴν τῶν κυρίων· ἀλλ' ἀπεκρούσθη ὑπὸ τῆς φρουρᾶς. Αὐθεςπερὶ δὲ ἀπεφασίσθη νὰ φυλακισθῶσιν οἱ ἀρχιερεῖς καὶ οἱ προεστώτες εἰς καθυσύχασιν τοῦ ὄχλου, καὶ ἡ ἀπόφασις ἐξετελέσθη τὴν ἐπαύριον. Μόνοι δὲν ἐφυλακίσθησαν ὁ Κορίνθου Κύριλλος, ὁ Σωτήρης Νοταρᾶς, ὁ Μῆτρος Ῥοδόπου-

λος (γ), ὁ Ἀνδρέας Καλαμογδάρτης καὶ ὁ Ἀναστάσης Μαυρομιχάλης, ὡς προστατευόμενοι ὁ πρῶτος καὶ ὁ δεύτερος ὑπὸ τοῦ Κιαμήλμπεη, ὁ τρίτος καὶ ὁ τέταρτος ὑπὸ τοῦ Μουσταφάμπεη, καὶ ὁ Μαυρομιχάλης ὑπὸ τοῦ καϊμακάμη. Γενομένης δὲ τὴν ἐπιουῶσαν νέας ὀχλαγωγίας, ἐφονεύθησαν οἱ προδεδεσμευθέντες 18 σωματοφύλακες. Οἱ δὲ ἀρχιερεῖς, οἱ προεστῶτες καὶ οἱ ὑπηρέται αὐτῶν, ὅλοι 38, συνεσωρεύθησαν ἐν μιᾷ καὶ τῇ αὐτῇ φυλακῇ, τῇ τῶν κακούργων, ἣτις εἶχεν ἐμβαδὸν μόλις 150 πηχῶν καὶ ἐν μικρὸν παράθυρον· ἦσαν δὲ ὅλοι ἐκτὸς δύο ὑπηρετῶν, ἀλυσσοσύνδετοι ἀπὸ τοῦ τραχήλου οἱ μὲν κύριοι διὰ μιᾶς οἱ δὲ ὑπηρέται δι' ἄλλης ἀλύσεως· ὥστε, ἐνὸς ἀνισταμένου, ὅλοι ἐξ ἀνάγκης συνανίσταντο· ἐτρέφοντο δὲ ὅσον ἀποζῆν καὶ ἐβίωσαν τὸν πολυώδυνον τούτου βίον πέντε μῆνας· δις μόνον ἐν τῷ διαστήματι τούτῳ ἐξήχθησαν τῆς φυλακῆς, ἀλλὰ μετ' ὀλίγας ἡμέρας ἐπανήχθησαν.

Ἄφ' οὗ δὲ ἐνεκρίθη νὰ μεταχειρισθῶσιν οἱ πολιορκούμενοι τοὺς ἄνδρας τούτους ὡς ὄργανα τῶν σκοπῶν των, τοὺς ἐξήγαγον τοῦ δεσμοτηρίου, ὅπου εἶχαν ἤδη ἀποθάνει ὁ Μονεμβασίας Χρῦσανθος καὶ τις διάκονος, ὅλους ῥακενδύτας, ὄξοντας, φθειριῶντας, ἡμιθανεῖς ἐκ τῆς ἀσιτίας καὶ κακουχίας, σκιᾶς ἀνθρώπων μᾶλλον ἢ ἀνθρώπους. Ἐξ ἀπέθαναν ἐν μιᾷ καὶ μόνῃ ἡμέρᾳ ἐν Τριπολιτσᾷ μετὰ τὴν ἀποφυλάκισιν, ἐν οἷς τρεῖς ἀρχιερεῖς, ὁ Ναυπλίου Γρηγόριος, ὁ Χριστιανουπόλεως Γερμανὸς καὶ ὁ Δημητσάνης Φιλότηος· δύο δὲ προεστῶτες ἐξεψύχησαν καθ' ὁδὸν μετακομιζόμενοι εἰς τὰ ἴδια, ὁ Θεόδωρος Δηληγιάννης καὶ ὁ Ἰωάννης Περρῶνας. Ἄφ' οὗ δὲ ἐπεριποιήθησαν οἱ Τούρκοι οὓς ἕως χθὲς ἐβασάνιζαν καὶ ἐδικαιολογήθησαν, ὅτι τοὺς ἐφυλάκισαν εἰς διάσωσίν των ἀπὸ τῆς ὀρμῆς τοῦ ὄχλου, τοὺς διέταξαν νὰ γράψωσι τοῖς πολιορκηταῖς γράμματα ὅπως αὐτοὶ

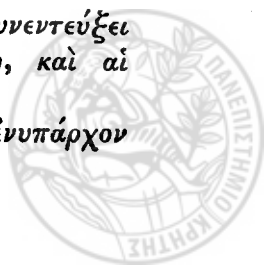
τὰ ὑπηγόρευσαν. Ἦσαν δὲ ἀπειλητικὰ μᾶλλον ἢ συμβιβαστικά, διότι τοὺς ἐμέμφοντο οἱ γράψαντες διὰ τὴν πρὸς τόσον εὐμενῆ ἐξουσίαν μεγάλην ἀχαριστίαν των, τοῖς ἔλεγον νὰ ἔλθωσιν εἰς ἑαυτοὺς, νὰ γνωρίσωσι τὸ σφάλμα των, νὰ καταθέσωσι τὰ ὄπλα καὶ νὰ ἐπικαλεσθῶσι τὸ ἔλεος τοῦ πολυευσπλάγχχνου σουλτάνου τοῦ ἐξουσιάζοντος τὰ δύο τρίτα τοῦ κόσμου καὶ τοῦ διὰ μόνης τῆς κατάρας δυναμένου νὰ τοὺς ἀφανίσῃ· εἰ δὲ καὶ παρήκουαν, τοὺς εἰδοποιοῦν, ὅτι ἐκινδύνευαν νὰ πωληθῶσι καὶ αὐτοί, καθὼς ἄλλοτε ἐπωλήθησαν οἱ ὅμοιοί των Σέρβοι, πρὸς τρία γρόσια ὁ ἄνθρωπος· ἐπὶ τέλους δὲ τοὺς ἠρώτων τί ἐξήτουν· ἐρρίφθησαν δὲ τὰ γράμματα ἔξω τοῦ τείχους. Οἱ πολιορκηταὶ ἀπεκρίθησαν, ὅτι ἐχαρίζετο τοῖς πολιορκουμένοις ἡ ζωὴ, ἡσφαλίζετο ἡ τιμὴ των, καὶ ἐπετρέπετο καὶ ἡ ἀλλοῦ μετάβασίς των· ἐπιπλήττοντες δὲ τοὺς γράψαντας ἐπὶ τουρκοφροσύνη, ὡς ἂν ἦσαν κύριοι νὰ γράψωσιν ὅ,τι ἐνέκριναν, τοὺς ἐσυμβούλευαν νὰ συνακολουθήσωσι τοὺς φίλους των. Οἱ Τοῦρκοι ἐπρόβαλαν συνέντευξιν πληρεξουσιῶν ἐκατέρωθεν καὶ εἰσηκούσθησαν· ἔγεινεν ἀνακωχή, καὶ ἐχύθη ἔξω τῆς πεινώσης καὶ διψώσης πόλεως πλήθος γυναικῶν καὶ παιδίων ἐπὶ φανερῶ κινδύνῳ. Ἄλλ', ἐν ᾧ ἐξήρχοντο, οἱ ἄσπλαγχνοι καὶ αἰσχροκερδεῖς Ἀλβανοί, ἰστάμενοι πρὸ τῶν πυλώνων, τοῖς ἀφήρουν ὅ,τι εἶχαν. Πамπληθῆ στρατεύματα, ὡς εἶπαμεν, συνέρρευσαν τὰς ἡμέρας ἐκείνας ἐκτὸς τῆς πόλεως, καὶ αὐτὸ τὸ στρατόπεδον τῶν Ἑλλήνων σχεδὸν ἐπέινα. Διὰ τὴν αἰτίαν ταύτην, καὶ εἰς πλειοτέραν στενοχωρίαν τῶν ἐντὸς τῆς πόλεως ἐχθρῶν, δεχθέντες οἱ Ἕλληνες τοὺς κατὰ πρῶτον ἐξελθόντας, δὲν ἠθελαν νὰ δεχθῶσι καὶ τοὺς ἐκ δευτέρου καὶ τοὺς ἐτουφέκισαν ἐξερχομένους· ἀλλὰ τοὺς ἀπόθουν καὶ οἱ Τοῦρκοι τουφεκίζοντές τους ἄνωθεν τοῦ τείχους. Τότε οἱ Ἕλληνες τοὺς παρέλαβαν ἐξ ἀνάγκης, τοὺς

έτοποθέτησαν ἕπισθεν τοῦ στρατοπέδου πρὸς τὴν ὁδὸν τῶν Καλαβρύτων, καὶ τοὺς ἀφῆκαν νὰ τρέφονται ὅπως καὶ ὅθεν ἐδύναντο.

Τὴν δὲ 15 ἐστήθη σκηνὴ ἐπὶ τῆς πεδιάδος ἐξ ἴσου μακρὰν τῆς πόλεως καὶ τοῦ στρατοπέδου, κατὰ τὸν ἅγιον Ἀθανάσιον, καὶ δύο ὥρας πρὸ τῆς μεσημβρίας ἐξῆλθαν τῆς πόλεως ἔφιπποι οἱ πληρεξούσιοι τῶν τριῶν κομμάτων, καὶ ἐκάθησαν ὑπὸ τὴν σκηνήν. Ἦλθαν μετ' ὀλίγον καὶ οἱ τῶν Ἑλλήνων. Ἐπροσηκώθησαν οἱ Τοῦρκοι ἰδόντες τοὺς Ἑλληνας ἐρχομένους, ἀντεχαιρετήθησαν ὡς ἰσότιμοι, καὶ ἤρχισεν ἡ συνδιάλεξις. Οἱ Ἑλληνες, ἐρωτηθέντες τί ἐζήτουν, ἐπανελάβαν ὅσα ἔγραψαν καὶ ἐπέμεναν. Οἱ Τοῦρκοι ὑπεσχέθησαν νὰ δώσωσι ταχεῖαν ἀπάντησιν ἀφ' οὗ ἐσυμβουλευόντο καὶ τοὺς ἐν τῇ πόλει, καὶ οὕτω διελύθη ἡ πρώτη συνέντευξις· ἐγένετο καὶ δευτέρα, καθ' ἣν ἐπρόβαλαν οἱ Τοῦρκοι νὰ τοῖς δοθῶσι 1800 ζῶα εἰς μετακόμισιν αὐτῶν καὶ τῆς περιουσίας των εἰς τοὺς ἀντικρὺ τοῦ Ναυπλίου Μύλους, καὶ 40 εὐρωπαϊκὰ πλοῖα ὅπως διαβιβασθῶσι εἰς Σμύρνην ἢ εἰς ἄλλον τουρκικὸν τόπον, νὰ φέρωσι δὲ καὶ τὰ ὄπλα των καὶ νὰ τρέφονται ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων ἀφ' ἧς ἡμέρας ὑπογραφῆ ἢ συνθήκη μέχρι τῆς εἰς τὰ πλοῖα ἐπιβιβάσεώς των. Οἱ δ' Ἑλληνες ἀντεπρόβαλαν νὰ τοὺς ἐπιβιβάσωσιν ἀσφαλῶς εἰς τὰ πλοῖα, ἀλλ' ἀφωπλισμένους· ἀφίνοντές τοις δὲ σῶαν τὴν περιουσίαν των ἀπῆτουν, ὡς ἀποζημιώσιν δι' ὄσσην φθορὰν ἐπροξένησαν ἐν τῇ Πελοποννήσῳ καὶ ὡς ἔξοδα τοῦ πολέμου, ἐπέκεινα τῶν 500000000 γροσίων. Δεινὰς καὶ ἀτελεσφόρους ἐθεώρησαν οἱ Τοῦρκοι τὰς προτάσεις ταύτας καὶ ἀνέβαλαν τὴν ἀπάντησιν εἰς ἄλλην συνέντευξιν· ἀλλὰ καὶ ἐν τῇ τρίτῃ συνεντεύξει δὲν ἐσυμβιβάσθησαν, ἡ ἀνακωχὴ ἐλύθη, καὶ αἱ ἐχθροπραξίαι ἐπανελήφθησαν.

Ἐν τούτοις, ὑπέβαλπαν οἱ Ἑλληνες τὸ ἐνυπάρχον

σχίσμα τῶν ἐχθρῶν, συγκαταβατικώτεροι φαινόμενοι πρὸς τοὺς Ἀλβανούς διὰ τὰς ἐξῆς αἰτίας. Οἱ Σουλιῶται, ἀφ' οὗ ἀνέκτησαν τὴν πατρίδα των, ἐκηρύχθησαν, ὡς εἶδαμεν, ὑπέρμαχοι τοῦ Ἀλῆ καὶ σύμμαχοι τῶν ἀληπασιζόντων Ἀλβανῶν· διαδοθείσης δὲ τῆς εἰδήσεως, ὅτι ἔπνεεν ἡ Τριπολιτσα τὰ λοισθια, ἀπεστάλησάν τινες παρὰ τῆς συμμαχίας ταύτης πρὸς τοὺς πολιορκοῦντας τὴν πόλιν ἐκείνην εἰς σωτηρίαν τῶν κινδυνευόντων ἐν αὐτῇ Ἀλβανῶν ὡς ὁμοφρόνων. Ἐδέχθησαν εὐμενῶς οἱ πολιορκηταὶ τὴν ἀποστολὴν ταύτην, καὶ ἐπροθυμήθησαν ἔτι μᾶλλον ν' ἀποσπᾶσσι τῶν ἄλλων τοὺς Ἀλβανούς, διότι ἀπέσπων τὴν κυριωτέραν δύναμιν τῆς πόλεως. Εὐδιάθετοι ἐφάνησαν καὶ οἱ Ἀλβανοί, διότι ἀποσπώμενοι ἠσφάλιζαν τὰ ὑλικά συμφέροντά των, ἂν καὶ ἐθυσίαζαν τὴν τιμὴν των. Διὰ τοὺς λόγους τούτους ὁ Ἑλμάσμπης διεπραγματεύετο κατ' ἰδίαν μετὰ τῶν Ἑλλήνων ἐπιτυχῶς, καὶ ἐλθὼν πρὸς τὸν Κολοκοτρώνην ἐδήλωσεν, ὅτι ἔτοιμοι ἦσαν οἱ Ἀλβανοὶ ν' ἀναχωρήσωσιν ἐπὶ συμφωνίᾳ νὰ φέρωσι τὰ ὄπλα καὶ ὅλα τὰ πράγματά των, νὰ συμπαραλάβωσι τὰς γυναῖκας τῶν πασάδων, τὸν κεχαγιάμπην, τὸν καϊμακάμην, τὸν μπινᾶ-ἐμίνην, τὸν καδῆν καὶ ἄλλους τινὰς μὴ Πελοποννησίους Τούρκους, καὶ νὰ ἐξασφαλισθῶσι κατὰ τὴν εἰς Ἡπειρον μετάβασίν των· ὑπέσχοντο δὲ νὰ συμπολεμήσωσι κατὰ τῆς Πύλης ἐπὶ τῆς εἰς τὰ ἴδια ἐπανόδου των. Καὶ οἱ μὲν Ἕλληνες ἐδέχθησαν τὰς προτάσεις ταύτας· οἱ δὲ ἐντόπιοι Τούρκοι ἔβλεπαν, ὅτι ἐχάνοντο, ἂν ἀπεχωρίζοντο αὐτῶν οἱ Ἀλβανοί, διὰ τοῦτο κατέβαλαν πᾶσαν φροντίδα εἰς διατήρησιν τῆς συνενώσεως. Ἀλλὰ βλέποντες ὅτι οἱ μὲν Ἀλβανοὶ ἐκώφευαν, οἱ δὲ Ἕλληνες ἀπέρριπταν τὰς προτάσεις των, διηρέθησαν καὶ αὐτοὶ καὶ ἐφρόντιζαν διὰ τὴν ἰδίαν σωτηρίαν διαπραγματευόμενοι εἴτε ἄτομα πρὸς ἄτομα, εἴτε κοινότητες πρὸς κοινότητας.

Ἐν τούτοις οἱ Ἄλβανοί, ἀφ' οὗ κατὰ τὴν ἐγγράφως γενομένην ἰδιαιτέραν σύμβασιν αὐτῶν καὶ τῶν Ἑλλήνων ἔστειλαν εἰς τὴν σκηπὴν τοῦ Κολοκοτρῶνη τὰ πράγματά των, ἡτοιμάσθησαν νὰ ἐξέλθωσι τὴν 23 Σεπτεμβρίου. Τὴν αὐτὴν ἡμέραν ἐπρόβαλαν καὶ οἱ λοιποὶ Τούρκοι νὰ ἔλθωσιν ἐκ νέου εἰς λόγους μετὰ τῶν Ἑλλήνων. Ἐντοσοῦτῳ ἡ ἔξοδος τῶν Ἄλβανῶν ἔβαλεν εἰς κίνησιν ὅλους τοὺς ἐν Τριπολιτσᾷ ἀπὸ πρωΐας. Τινὲς τῶν Ἑλλήνων παρετήρησαν ὅτι τὸ πρὸς τὴν πύλην τοῦ Ναυπλίου κανονοστάσιον ἔμεινεν ἐξ αἰτίας ταύτης ἀφρούρητον, καὶ τρεῖς ὥρας πρὸ τῆς μεσημβρίας ἄνευ οὐδεμιᾶς προμελέτης ἢ προετοιμασίας ἢ εἰδήσεως τῶν ἀρχηγῶν ἀνέβησαν ἀλλεπαλλήλως 50 ἐπὶ τῶν ὤμων ὁ εἰς τοῦ ἄλλου ἐν τάχει ἐν οἷς καὶ ὁ παναγιώτης Κεφάλας, εἰσεπήδησαν τὸ τεῖχος, ἤνοιξαν τὴν ἀφρούρητον καὶ ἀτείχιστον ἐκείνην πύλην, εἰσήγαγον τοὺς πλησιεστέρους συναγωνιστάς των καὶ ἀνύψωσαν τὴν ἑλληνικὴν σημαίαν. Ἰδόντες οἱ Τούρκοι τὸ γεγονός ἔτρεξαν πληθηδὸν ἐπὶ τοὺς εἰσελθόντας τουφεκίζοντες καὶ τουφεκιζόμενοι. Εἶδαν οἱ ἔξω παρὰ πᾶσαν προσδοκίαν τὴν ἑλληνικὴν σημαίαν ἐπὶ τοῦ τεύχους, ἤκουσαν καὶ τὸν τουφεκισμόν καὶ ἐφόρμησαν ὅλοι πολλαχόθεν ἀναβαίνοντες τὰ τεῖχη καὶ ἀνοίγοντες καὶ ἄλλας πύλας ὑπὸ τὸν σφοδρὸν τουφεκισμόν καὶ κανονοβολισμόν τῶν ἐχθρῶν. Οἱ δὲ Ἄλβανοί, ἔμβοβοι μὴ ἐμπλεχθῶσι, συνῆλθαν ὅλοι εἰς τὴν αὐλὴν τοῦ παλατίου ὡς ὑπὸ συνθήκην, καὶ ἐπεκαλοῦντο τὴν ἐκπλήρωσίν της, ἂν ὄχι ὡς πρὸς ὅλους, τοῦλάχιστον ὡς πρὸς ἑαυτούς· ἀλλὰ διὰ τὴν κατὰ τὸν ἀνωτέρω τρόπον ἄλωσιν τῆς πόλεως οἱ Ἕλληνες ἤθελαν νὰ θεωρηθῇ ἡ συνθήκη ὡς διαλελυμένη· ὁ Κολοκοτρῶνης ὅμως καὶ οἱ λοιποὶ ἀρχηγοὶ ὑπεσχέθησαν ν' ἀσφαλίσωσι μόνοι τοὺς Ἄλβανούς, καί, ἐν ᾧ Ἕλληνες καὶ Τούρκοι ἐμάχοντο ἐντὸς τῆς πόλεως, τοὺς ἀπέπεμψαν ὅλους

1800 ὑπὸ τὴν ὁδηγίαν τοῦ Πλαπούτα, ὅστις μετὰ τινων ἄλλων ὠμήρευε παρ' αὐτοῖς ἀφ' ἧς ἡμέρας ἐγένετο ὁ συμβιβασμός. Ἐξελθόντες δὲ ἀβλαβεῖς καὶ ἀνενόχλητοι οἱ Ἄλβανοί, παρέλαβαν σῶα τὰ διαπιστευθέντα τῷ Κολοκοτρῶνῃ πράγματά των, διενυκτέρευσαν ὑπὸ τὰς σκηνάς του, ἀπέλυσαν ἐπὶ τῇ ἀπαιτήσει αὐτοῦ ὅσους ἐντοπίους συμπάρελαβαν ἐπὶ τῆς ἐξόδου των, ἀνεχώρησαν τὴν ἐπιούσαν, καὶ ὑπὸ τὴν προστασίαν τῶν συνοδουσάντων αὐτοὺς μέχρι τῆς Βοστίτισης Ἑλλήνων διεβιβάσθησαν ἀσφαλῶς εἰς Τριζόνια καὶ ὠδοιπόρησαν εἰς Ἡπειρον.

Λαός, ἀποτινάσσων πολυχρόνιον καὶ βαρὺν ζυγόν, κινεῖται πάντοτε θηριωδῶς κατὰ τῶν δεσποτῶν του· ὁ δὲ ὄπλοφόρος τῆς Ἑλλάδος λαὸς ἦτον ἔτι μᾶλλον ἀκράτητος κατ' ἐκείνας τὰς ἡμέρας, διότι οὔτε κυβέρνησις ὑπῆρχεν, οὔτε μισθὸς ἐδίδετο, οὔτε τροφαὶ τακτικῶς διενέμοντο, οὔτε μέλλον ἀσφαλὲς ἐφαίνετο, οὔτε ὁ ἄτακτος ἐπαιδεύετο, οὔτε ὁ σωφρονῶν ἀντημείβετο. Διὰ ταῦτα ἡ ἡμέρα τῆς ἀλώσεως τῆς πρωτευούσης τῆς Πελοποννήσου ἦτον ἡμέρα καταστροφῆς, πυρκαϊᾶς, λεηλασίας καὶ αἵματος. Ἄνδρες, γυναῖκες, παιδία, ὅλοι ἀπέθνησκαν (δ), ἄλλοι φονευόμενοι, ἄλλοι εἰς τὰς ἀναφανείσας ἐν τῇ πόλει φλόγας ῥιπτόμενοι, καὶ ἄλλοι ὑπὸ τὰ καταπίπτοντα στεγασματα καὶ πατώματα τῶν καιομένων οἰκιῶν καταθλιβόμενοι· ἡ δὲ δίψα τῆς ἐκδικήσεως κατεσίγαζε τὴν φωνὴν τῆς φύσεως. Ἐν ταῖς ὁδοῖς, ἐν ταῖς πλατείαις, παντοῦ δὲν ἠκούοντο εἰμὴ μαχαιροκτυπήματα, πυροβολισμοί, πάταγοι κατεδαφιζομένων οἰκιῶν ἐν μέσῳ φλογῶν, φρυάγματα ὀργῆς καὶ γόοι θανάτου· ἐστρώθη τὸ ἔδαφος πτωμάτων καὶ οἱ περιφερόμενοι πεζοὶ καὶ ἵππεις δὲν ἐπάτουν εἰμὴ ἀποθνήσκοντας ἢ ἀποθανόντας· ἐφαίνοντο δὲ οἱ Ἕλληνες ὡς θέλοντες νὰ ἐκδικηθῶσιν ἐν μιᾷ ἡμέρᾳ ἀδικήματα τεσσάρων αἰ-

ώνων. Οί δὲ ἐν Τριπολιτσᾷ Ἑβραῖοι, ἐπὶ λόγῳ τῆς ἐν Κωνσταντινουπόλει καὶ ἀλλοῦ κακῆς πρὸς τοὺς Χριστιανούς διαγωγῆς τῶν ὁμοθρήσκων των, ὅλοι κατεστράφησαν, οἱ μὲν διὰ σιδήρου, οἱ δὲ διὰ πυρός, ἐκτὸς τῶν περὶ τὸν Χανὲ γνωστὸν διὰ τὴν ἀγαθότητά του. Ὅλιγοι Τούρκοι ἀπεφάσισαν νὰ ἐξαγοράσωσι δι' αἵματος τὸ αἷμά των, καὶ κατέλαβαν οἱ μὲν τὴν μεγάλην τάπιαν οἱ δὲ οἰκίας τινὰς καὶ ἐπολέμουν. Διεκρίθησαν μεταξὺ τῶν ἄλλων καὶ τινες Δερβίσαι, κλεισθέντες ἐν τῷ Τουρκικῷ σχολείῳ καὶ πολεμήσαντες μέχρι τελευταίας πνοῆς. Οἱ Ἕλληνες ἐκυρίευσαν αὐθημερὸν τὰς οἰκίας ὅσας οἱ ἐχθροὶ των κατέλαβαν ἐκτὸς δύο. Περὶ δὲ τὸ μεσονύκτιον ἀνεφάνησαν αἴφνης φλόγες ἐν τῷ παλατίῳ, ὅπου διέτριβαν αἱ γυναῖκες τῶν πασάδων, ἃς ἐπὶ τῆς ἐκπορθήσεως τῆς πόλεως παρέλαβεν ὁ Πετρόμπεης. Αἱ γυναῖκες αὗται ἐξ αἰτίας τῆς ἀναφανείσης φλογὸς μετεκομίσθησαν τὴν νύκτα εἰς τὴν πρὸ ὀλίγου κτισθεῖσαν λαμπρὰν οἰκίαν τοῦ Μουσταφάμπεη ὑπὸ τὴν φύλαξιν πάντοτε τοῦ Πετρόμπεη. Τὴν δ' ἐπαύριον ἐκυριεύθη ἡ μία τῶν μὴ κυριευθειῶν τὴν προτεραίαν δύο οἰκιῶν, καὶ ἐκάη ἡ ἄλλη καὶ συνεκάησαν καὶ ὅλοι οἱ ἐν αὐτῇ. Οἱ δὲ καταλαβόντες τὴν τάπιαν μῆτε τροφὴν μῆτε πόσιν ἔχοντες παρεδόθησαν ἐπὶ ἀσφαλείᾳ ζωῆς τὴν 26. Τρεῖς ἡμέρας διήρκεσαν τὰ περὶ ὧν ὁ λόγος ἐν τῇ πόλει δεινὰ. Τὴν δὲ τρίτην ἐθανατώθησαν ἐκτὸς τῆς πόλεως καὶ ὅσοι πεινῶντες καὶ διψῶντες ἐξῆλθαν πρὸ τῆς ἀλώσεως. Διακόσιοι ἦσαν οἱ ἐν μέσῳ τῆς ἀλληλομαχίας πεσόντες Ἕλληνες, δεκακίσχιλιοι δὲ πάσης ἡλικίας οἱ ἀπολεσθέντες Ὀθωμανοί, Ὀθωμανίδες καὶ Ἑβραῖοι· οἱ δὲ λοιποὶ ἠχμαλωτίσθησαν· 40 μόνον ἔνοπλοι διέφυγαν τὰς χεῖρας τῶν Ἑλλήνων καταφυγόντες εἰς Ναύπλιον καὶ μὴ καταδιωχθέντες ἐπὶ τῆς φυγῆς. Οἱ ἐπισημότεροι δὲ τῶν αἰχμαλωτισθέντων ἦσαν ὁ κε-

χαγιάμπης, ὁ καϊμακάμης, ἡ Κιαμήλμπης, ὁ Μουσταφάμπης (ε), ὁ Σιέχ-Νετσηπ-έφέντης, ὁ δεφ-δερδάρης, ὁ μπινᾶ-έμίνης, καὶ αἱ παρὰ τῷ Μαυρομιχάλη γυναῖκες τῶν πασάδων. Ἄπειρα καὶ πολύτιμα ἦσαν τὰ λάφυρα, ἀλλ' ὅλα διηρπάγησαν ἄνευ παραμικρᾶς ὠφελείας τοῦ κοινου, ἂν καὶ ἠλπίζετο νὰ θεραπευθῶσιν ὅπως οὖν ἐκείθεν αἱ κατεπείγουσαι ἀνάγκαι τῆς πατρίδος. Τόση δὲ ἦτον ἡ ἐπισυμβᾶσα λεηλασία, ὥστε αἱ πλείσται τῶν οἰκιῶν ἐγυμνώθησαν καὶ αὐτῆς τῆς ξυλώσεώς των.

Οὐδαμῶς προτιθέμεθα νὰ δικαιολογήσωμεν τὰς ἐπὶ τῆς ἀλώσεως τῆς Τριπολιτσᾶς ἀπανθρωπίας τῶν Ἑλλήνων, ὡς ἀπανθρωπίας ὁμογενῶν, ὑπενθυμίζομεν μόνον, ὅτι παντὸς λαοῦ ἱστορία, καὶ αὐτῶν τῶν μᾶλλον ἐξευγενισμένων, ἔχει σελίδας ἀπανθρωπίας. Καὶ ἐπὶ τῶν ἡμερῶν ἡμῶν ἡ Ἰόππη, ἀλωθεῖσα ὑπὸ τῶν Γάλλων, ἀφέθη εἰς τὴν διαρπαγὴν καὶ εἰς τὴν σφαγὴν 30 ὥρας, καὶ οἱ αἰχμαλωτισθέντες ἀπέθαναν ὅλοι ἐν στόματι μαχαίρας. Δὲν ἐπράχθησαν δὲ τὰ ἐν Ἰόππῃ ὑπὸ τυραννουμένων κατὰ τυραννούντων ὡς ἐν Ἑλλάδι, οὐδὲ παρὰ γνώμην τῶν ἀρχηγῶν ὡς ἐν Τριπολιτσᾷ, ἀλλὰ κατὰ ῥητὴν διαταγὴν αὐτοῦ τοῦ Ναπολέοντος παραδεχθέντος, κατὰ τὸν εὐφραδῆ Τιέρων, “ βάρβαρα ἦθη ἐν βαρβάροις τόποις.”

Ὁ δὲ Ὑψηλάντης, ἐν τοῖς Βασιλικαῖς διατρίβων, ἔμαθε τὴν ἀλωσιν τῆς Τριπολιτσᾶς καὶ οἱ μὲν σὺν αὐτῷ μὴ τακτικοὶ ἔσπευσαν νὰ ἐπανέλθωσιν εἰς τὴν ἀλωθεῖσαν καὶ λαφυραγωγουμένην πόλιν, αὐτὸς δὲ μετὰ τῶν τακτικῶν ἐπροχώρησεν εἰς Κόρινθον, καὶ προτείνας τοῖς ἐν τῇ ἀκροπόλει παρὰ τοῦ Κωνσταντίνου Πετμεζᾶ πολιορκουμένοις νὰ παραδοθῶσι, καὶ μηδὲν εἰσακουσθεῖς ἀνέβη μέχρι τοῦ Γερανείου, ἐκείθεν δὲ ἐπανῆλθε τὴν 10 ὀκτωβρίου εἰς Τριπολιτσᾶν, ὅπου τὸν ὑπεδέχθησαν οἱ πορθηταὶ ἀγαλλόμενοι καὶ κανονοβολουῦντες.

Ἐρχόμεθα ἤδη νὰ διηγηθῶμεν καὶ τὰ τῆς Κρήτης μέχρι τοῦ τέλους τοῦ πρώτου ἔτους τοῦ ἀγῶνος.

Οἱ Τοῦρκοι καὶ διὰ τὴν στενοχωρίαν ἣν ἐδοκίμαζαν, καὶ διὰ τὴν κατασχύνην ἐπὶ ταῖς ἐπανελημμέναις ἀποτυχίαις των, καὶ διὰ φόβον ἄλλων ἐνδεχομένων κακῶν, ἀπεφάσισαν, συνενώσαντες μεγάλας δυνάμεις πολλαχόθεν, νὰ πατήσωσιν ἐκ νεοῦ τὰ Σφακιά. Τὴν 29 ἰουλίου ἠϋλίσθη ὁ πασᾶς τοῦ μεγάλου Κάστρου κατὰ τὴν Ἐπισκοπὴν, ὅπου συνηλίσθη καὶ ὁ τῆς Ῥεθύμνης· συνεστρατεύσαντες δὲ ἀμφότεροι εἰς Ἀρμυρὸν ἔτρεψαν τὴν 5 αὐγούστου τοὺς ἐκεῖ ὀπλοφόρους Χριστιανοὺς κανονοβολοῦντες καὶ βομβοβολοῦντες καὶ ἐφόνευσαν τὸν ἀρχηγὸν αὐτῶν Παπαγιάννην Μουριώτην ἀνδρείως μαχόμενον καὶ τινὰς τῶν περὶ αὐτόν· συνενωθέντων δὲ καὶ τῶν Χανιωτῶν ἐπάτησαν τὴν 6 τὸν Ἀποκόρωνα, παραδῶσαντες τὸ πᾶν εἰς σίδηρον καὶ εἰς αἰχμαλωσίαν· συνηριθμοῦντο δὲ ὅλοι ὑπερδεκακισχίλιοι. Ἐντὸς τῶν Χανιωτῶν, ἀληθοῦς ληστηρίου, ἦσαν δύο εὐσυνείδητοι Τοῦρκοι, ὁ Τσουρούναγας καὶ ὁ Κασήμαγας, ἰσχυροὶ καὶ οἱ δύο, ἐξ ὧν ὁ μὲν πρῶτος ἐπροστάτευε πρὸ τῆς ῤήξεως τοὺς Σφακιανούς, ὁ δὲ δεύτερος ἀντίστη εἰς τὴν ἐξολόθρευσιν τῶν Χριστιανῶν· οἱ δύο οὗτοι ἐθεωρήθησαν ἔνοχοι θανάτου διὰ τὴν πολιτικῆν των φρόνησιν καὶ φιλανθρωπίαν, καὶ παρηγγέλθησαν νὰ συνεστρατεύσωσιν· ὑπήκουσαν· ἀλλὰ καθ' ὁδὸν ὑποπτεύσας ὁ Κασήμαγας ἔγειεν ἄφαντος, ὁ δὲ Τσουρούναγας ἐκρεμάσθη ἐνώπιον τοῦ στρατοῦ. Τούτου δὲ γενομένου ἐξελέχθησαν τρισχίλιοι Καστρινοὶ καὶ προχωρήσαντες ἀνενόχλητοι ἐπάτησαν τὸ Θέρισον, τὸ ἔκαυσαν, ἔκαυσαν καὶ τοὺς Λάκκους, καὶ ἐστρατοπέδευσαν τὴν 13 αὐγούστου ἐπὶ τῆς πεδιάδος τοῦ Ὀμαλοῦ λεηλατοῦντες καὶ καταστρέφοντες τὰ περίξ χωρία ἐγκαταλειφθέντα παρὰ τῶν ἐνοικούντων, καὶ ἀναμένοντες νὰ ἔλθωσιν οἱ Χριστι-

ανοὶ καὶ προσκυνήσωσιν. Ἄλλ' οἱ τῆδε κάκεισε διεσπαρμένοι ἔνοπλοι Σφακιανοὶ καὶ Ῥιζίται συνῆλθαν πανταχόθεν τὴν αὐτὴν νύκτα ὡς πεντακόσιοι εἰς τὸν Ξηρόκαμπον, οἱ μὲν ὑπὸ τὸν Δασκαλάκην, οἱ δὲ ὑπὸ τὸν Ἀναγνώστην Παναγιώτου, καὶ ἔπεσαν πρώτας γενομένης πολλαχόθεν ἐπὶ τοὺς ἐχθροὺς μηδὲν τοιοῦτον ὑποπτεύοντας, καὶ τουφεκίζοντές τους, ἐπὶ τῆς πεδιάδος ἐστρατοπεδευμένους, ἔβλαπταν καὶ δὲν ἐβλάπτοντο. Θορυβηθέντες οἱ πολυάριθμοι Τούρκοι ἐπὶ τῇ αἰφνιδίῳ προσβολῇ ἠγωνίζοντο, ἔχοντες καὶ τρία κανόνια, νὰ διασκορπίσωσι διὰ σφοδροῦ πυρὸς τοὺς ὀλίγους ἐχθροὺς των· ἀλλ' οὗτοι διετήρησαν ἄφοβοι τὰς θέσεις των, ἐνισχύθησαν καὶ παρ' ἄλλων ἄλλοθεν ἐλθόντων εἰς βοήθειαν διαρκούσης τῆς μάχης, καὶ τόσον ἔβλαψαν καὶ ἐφόβισαν τοὺς ἐχθροὺς, ὥστε τοὺς ἔτρεψαν εἰς αἰσχρὰν φυγὴν. Καὶ οἱ μὲν τῶν Χριστιανῶν τοὺς κατεδίωκαν ὀπισθεν, οἱ δὲ ἄλλην συντομωτέραν καὶ ὀρεινοτέραν ὁδὸν διελθόντες ἐπρόλαβαν καὶ τοὺς ἀπέκλεισαν ἔμπροσθεν ἐντὸς τινος στενοτοπίας. Ἐλπίζοντες οἱ Τούρκοι ἐπὶ τὸν ἀριθμὸν των ἐδοκίμασαν νὰ διαβῶσιν, ἀλλ' ἐπεσωρεύοντο πίπτοντες ὑπὸ τὸ πῦρ τῶν Σφακιανῶν καὶ Ῥιζιτῶν τουφεκίζόντων θανατηφόρως ὀπισθεν τῶν πετρῶν· βλέποντες δὲ οἱ ἐχθροὶ ἐξ ὄσων ἔπασχαν τὴν παντελῆ σχεδὸν ἐξολοθρευσίν των, καὶ εἰς τὰ ἔμπροσθεν ἂν ἐπροχώρουν, καὶ εἰς τὰ ὀπισθεν ἂν ἐπανήρχοντο, ἐπεχείρησαν πολλοὶ νὰ λυτρωθῶσι φεύγοντες κακὴν κακῶς εἰς τὰ τραχέα ὄρη τῆς ἀνατολικῆς πλευρᾶς τῆς διόδου, ἐγκαταλείψαντες εἰς χεῖρας τῶν ἐχθρῶν ἐπιπλα, πολεμεφόνδια καὶ αὐτοὺς τοὺς ἵππους μὴ δυναμένους νὰ ἀναβῶσι τὰ ὄρθια ἐκεῖνα ὄρη. Ὑπερδιακόσιοι ἐχάθησαν κατὰ τὴν ἐκστρατείαν ταύτην· τινὲς δὲ πεινῶντες καὶ διψῶντες καὶ ἄλλοι περιπλανώμενοι κατέφυγαν εἰς οἰκίας χριστιανικὰς ἐπὶ τῶν ὀρέων ἐπ' ἐλπίδι

ἐλέους, ἀλλ' ἔλεος οἱ ἀνηλεεῖς οὐδαμοῦ ἤσαν. Ἐκδίκησιν ἐβόα καὶ ἐν ταῖς φύσει τρυφερωτέραις τῶν γυναικῶν καρδίαις καὶ ἐκδίκησιν ἠῦρε τὸ πρὸ ὀλίγου χυθὲν ἀνηλεῶς ἀθῶον καὶ ἱερὸν αἷμα τῶν ὁμοπίστων ἀδελφῶν των· ὡς καὶ αὐτοὶ οἱ ἱερεῖς, οἱ ὑπηρέται τοῦ Θεοῦ τοῦ ἐλέους, ἐφάνησαν ὑπηρέται τοῦ Θεοῦ τῶν ἐκδικήσεων· ὅλοι, ὅσοι ἔπεσαν διὰ μίαν ἢ ἄλλην περίστασιν εἰς χεῖρας τῶν Χριστιανῶν, ἀνδρῶν ἢ γυναικῶν, κοσμικῶν ἢ κληρικῶν, ὅλοι ἐν στόματι μαχαίρας ἀπέθαναν· ἐχάθησαν δὲ ἐν τῇ μάχῃ καὶ εἴκοσιν Ἑλληνας, ἐν οἷς καὶ ὁ Στέφανος Χάλης.

Παράφρονες γενόμενοι οἱ Τούρκοι διὰ τὰ δεινὰ παθήματά των ἐστράτευσαν τὴν 29 πανστρατιᾷ εἰς Σφακιά. Δισχίλιοι Χριστιανοὶ συνήλθαν εἰς Ἀσκύφον πρὸς ἀντίκρουσιν· ἀλλὰ τὴν 31 καθ' ἣν ἐσκόπευαν νὰ ἐπιπέσωσιν, εἶδαν ὅπισθεν ἐπερχομένους ἐχθρούς, καὶ φοβηθέντες μὴ εὐρεθῶσιν ἐν μέσῳ διττοῦ πυρὸς ἀνέβησαν τὰ ὄρη. Οἱ Τούρκοι εἰσῆλθαν ἀμαχητὶ εἰς Ἀσκύφον, τὸν ἔκαυσαν, ἔκαυσαν καὶ ἄλλα χωρία, καὶ μηδενὸς κωλύοντος ἐπάτησαν καὶ αὐτὴν τὴν Ἀνάπολιν. Φόβος καὶ τρόμος κατέλαβε τότε τοὺς Χριστιανούς, καὶ οἱ μὲν κατέφευγαν εἰς τὰς κορυφὰς τῶν ὀρέων, οἱ πλείστοι δὲ ἔτρεχαν εἰς τὸν λιμένα, καὶ ἐπιβιβαζόμενοι εἰς πλοῖα κατέφευγαν εἰς Γαῦδον, παρακείμενον ἐρημονήσιον, τινὲς δὲ καὶ εἰς τὰ Κύθηρα. Συνέρρουσαν εἰς Λουτρὸν καὶ πολλοὶ λιποτάκται ἀτακτοῦντες καὶ φορολογοῦντες ἀσυνειδήτως καὶ ἀναισχύντως τοὺς ἀδυνάτους πρόσφυγας. Οἱ Τούρκοι περιῆλθαν ὅλα τὰ Σφακιά μὴδένα τῶν κατοίκων ἐντυγχάνοντες· μίαν μόνον γριάαν ἐνέτυχαν, ἣτις, ἐρωτηθεῖσα τί ἔγειναν οἱ κάτοικοι, ἀπήντησεν ὅτι ἤκουσεν αὐτοὺς λέγοντας, ὅτι κατέβαιναν εἰς τὸν αἰγιαλὸν ἵνα μετακομίσωσι τὰ ἀδύνατα μέλη εἰς Γαῦδον καὶ πλεύσαντες ἐκείθεν εἰς Μασαράν ἐπιβιάσωσιν εἰς τὰ πλοῖά των τὰ ἐκεῖ σιτηρὰ ἐν ἀπου-

σία τῶν Τούρκων καὶ καύσωσι τὰ χωρία. Ταῦτα ἀκούσαντες οἱ Τούρκοι καὶ θεωροῦντες ὅτι ἔσβησαν τὴν ἐπανάστασιν διὰ τῆς καταστροφῆς τῶν Σφακιῶν, πάσχοντες δὲ καὶ ἔλλειψιν τροφῶν ἐπανῆλθαν εἰς τὰ ἴδια. Ἐπανῆλθαν καὶ οἱ τῆδε κάκεισε διασπαρμέντες Χριστιανοὶ εἰς τὰς ἐστίας των καὶ ἐμψυχωθέντες ὑπὸ τινῶν συντοπιτῶν καὶ ἄλλων ὁμογενῶν, ἔξωθεν κατ' ἐκείνας τὰς ἡμέρας ἀφίχθέντων εἰς συμμέθεξιν τοῦ ἀγῶνος, κατέλαβαν μετ' ὀλίγον διαφοροὺς θέσεις καὶ πολλοὶ ἐτοποθετήθησαν πλησίον τῶν Χανιῶν, ἔκοψαν τὸ ὑδραγωγεῖον καὶ ἠνάγκασαν τοὺς ἐντὸς τοῦ φρουρίου ν' ἀνοίξωσι πηγὰδια· ἀλλὰ τὸ ἐντεῦθεν ἀναβλύζον νερὸν ἦτο κακῆς ποιότητος, καὶ ἀπέθνησκαν ὡς 15 τὴν ἡμέραν· τόσον δὲ ἐπλησίασαν οἱ περὶ τὸν Δασκαλάκην ὥστε ἔκαυσαν καὶ τινα παρακείμενα ἐργαστήρια καὶ ἤρπασαν καὶ τὰ ἐντὸς τουφεκοβολῆς βοσκήματα τοῦ πασᾶ. Ἐν τούτοις ἡ πολιτικὴ κατάστασις ἐχειροτέρευεν ἡμέρᾳ τῇ ἡμέρᾳ· σύγχυσις, ἀταξία καὶ ἀναρχία ἐπεκράτει, καὶ ἡ παρουσία ἀρχηγοῦ πολιτικοῦ καὶ πολεμικοῦ ἐφαίνετο ἀναγκαιοτάτη. Εἶχαν πρὸ καιροῦ αισθανθῆ τὴν ἀνάγκην ταύτην οἱ Κρήτες καὶ μόλις ἔμαθαν τὴν εἰς Πελοπόννησον κατάβασιν τοῦ Ὑψηλάντου καὶ ἔστειλαν ζητοῦντες ἀρχηγὸν καὶ πολεμεφόδια τοὺς συμπατριώτας των Νικόλαον Οἰκονόμου, Ἀναγνώστην Παναγιώτου, καὶ Χατοῆ Νικολὸν Μπενιζέλου. Ὁ Ὑψηλάντης ἔστειλεν ὅ,τι εἶχε, τουτέστιν ὀλίγα πολεμεφόδια καὶ ἀρχηγὸν τὸν Μιχαὴλ Ἀφεντούλην ἢ Ἀφεντούλιεφ τὸν καὶ Κομνηνόν (στ), γεννηθέντα ἐν Ῥωσσίᾳ ἐξ Ἑλλήνων. Ὁ ἀρχηγὸς οὗτος κατέπλευσεν εἰς Λουτρόν, λιμένα τῶν Σφακιῶν, τὴν 25 ὀκτωβρίου, καὶ τὴν αὐτὴν ἡμέραν ἐξέδωκε προκήρυξιν πρὸς τοὺς Κρήτας, δι' ἧς ἐδικαιολόγει τὴν ἕως τότε ἀναβολὴν ἀποστολῆς ἀρχηγοῦ, τοῖς ἔλεγεν ὅτι ἔχειρε πατήσας γῆν ἀκμάσασαν ἄλλοτε ὑπὸ τοὺς συνετοὺς

νόμους τοῦ Μίνως καὶ ὅτι εἶχεν ἐντολὴν νὰ συνεργήσῃ εἰς τὴν πολιτικὴν ἀναγέννησίν των· τοῖς ἀνέφερε δὲ εἰς ἐμψύχωσίν των τὴν παράδοσιν Μουεμβασίας καὶ Νεοκάστρου, τὴν ἄλωσιν Τριπολιτσᾶς, καὶ τὰς ἐπὶ ξηρᾶς καὶ θαλάσσης νίκας τῶν Ἑλλήνων, συνίστα τὴν ὁμόνοιαν, τὴν εὐπείθειαν καὶ τὴν καλὴν διαγωγὴν, καὶ τοὺς ἐθάρρυνεν, ἀναδεχθέντες τὸν ὑπὲρ πίστεως καὶ πατρίδος ἀγῶνα νὰ ἐγκαρτερήσωσι γενναίως ἐν τοῖς δεινοῖς εἰς ἀπόλαυσιν τῶν οὐρανίων καὶ ἐπιγείων ἀγαθῶν· ἐξέδωκε δὲ καὶ στρατιωτικὸν ὄργανισμόν, κατάλληλον εἰς μόνους τοὺς τακτικῶς τρεφομένους καὶ μισθοδοτούμενους. Οἱ Κρήτες ἐχάρησαν καὶ ἐνθουσιάσθησαν ἐπὶ τῇ ἀφίξει τοῦ ἀντιπροσώπου τοῦ Ὑψηλάντου, καὶ τὸν ἐκάλεσαν εἰς τὰ ὄρη ἐν μέσῳ αὐτῶν, προθέμενοι νὰ ἐκστρατεύσωσι ὑπὸ τὴν ἐποπτείαν του· ἀλλ' οὗτος ἀνέβαλλε ἐπὶ μιᾷ ἢ ἄλλῃ αἰτίᾳ τὴν ἀνάβασίν του.

Μετὰ δὲ τὴν εἰς Κρήτην ἀφίξίν του, θαρρύνασαν τὸ ἐμπόριον, κατέπλευσαν εἰς τὸ Λουτρὸν πλοῖα ἐκ διαφόρων μέρων τῆς Εὐρώπης φέροντα τροφὰς καὶ πολεμεφόδια, ὧν ἡ ἔλλειψις ἐμπόδιζεν εὐλόγως ἕως τότε πᾶν πολεμικὸν κίνημα.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΚΕ.

Σχεδιασθεῖσα καὶ μὴ ἐνεργηθεῖσα ἐκστρατεία τοῦ Κολοκοτρώνη εἰς Πάτρας.—Ἀναχώρησις ἐκ τῆς Ἀνατολικῆς Ἑλλάδος τῶν τουρκικῶν στρατευμάτων.—Ἔξοδος τῶν Ἑλλήνων εἰς τὴν πόλιν τῶν Ἀθηνῶν.—Δημογεροντικὸν σύστημα πρὸ τῆς ἐπαναστάσεως.—Ἀλέξανδρος Μαυροκορδάτος, Θεόδωρος Νέγρης καὶ ἄλλοι ἔξωθεν ἐλθόντες Ἕλληνες.—Σύστασις κεντρικῶν Ἀρχῶν τῆς στερεᾶς Ἑλλάδος καὶ τῆς Πελοποννήσου.—Συνάθροισις τῶν πληρεξουσίων ἐν Ἀργεῖ.—Ἑλληνοαλβανικὴ συμμαχία καὶ λύσις αὐτῆς.

Ἡ ΔΕ ἄλωσις τῆς Τριπολιτσᾶς ἐπέφερε τόσον φόβον τοῖς ἐν Πάτραις Τούρκοις, ὥστε ἑκατοστύες ἔτρεξαν ἐπὶ τῷ ἀκούσματι εἰς τὸ παραθαλάσσιον ὅπως διασωθῶσιν εἰς τὸ πλοῖα μηδενὸς αὐτοὺς καταδιώκοντας. Οἱ ἐκεῖ Ἀλβανοὶ ὅλοι ἐλειποτάκτησαν καὶ διεβιβάσθησαν εἰς τὴν ἀντικρὺ ξηράν· οἱ δὲ Λαλιῶται κατέσχαν τὴν ἀκρόπολιν καὶ κατήντησαν εἰς τόσῃν ἀναισχυντίαν, ὥστε ἠνάγκασαν τὸν μὲν Ἰσούφπασαν, ἀπαρεσκόμενον ἐπὶ τῇ διαγωγῇ των, νὰ καταβῇ εἰς τὸ Ῥῖον, τοὺς δὲ ἐγχωρίους Τούρκους, ἀοίκους μείναντας, νὰ καταφύγωσιν εἰς τὸ Ἀντίρριον, ὥστε μόνοι σχεδὸν οἰκήτορες ἦσαν 2500 Λαλιῶται, ἐξ ὧν 800 ἔνοπλοι. Γνωστοποιηθέντων δὲ τῶν συμβάντων τούτων τοῖς ἐν Τριπολιτσᾷ, ἐκινήθη ὁ Κολοκοτρώνης κοινῇ γνώμῃ πρὸς τὰς Πάτρας, καὶ ἔχων παλαιὰς σχέσεις πρὸς τοὺς ἐκεῖ Λαλιώτας εἶχε πεποιθήσιν ὅτι εἰς αὐτὸν μᾶλλον ἢ εἰς ἄλλους θὰ παρεδίδοντο, καὶ μάλιστα ἀφ' οὗ ἐγνώσθη ὅτι διὰ τῶν φροντίδων αὐτοῦ διετηρήθησαν

ἀβλαβεῖς οἱ Ἄλβανοὶ ἐν μέσῳ τῆς δεινῆς ἀλληλομαχίας καθ' ἣν ἐξήλθαν τῆς Τριπολιτσᾶς. Εἴκοσι μόνον σωματοφύλακας εἶχε καθ' ἣν ἡμέραν ἐξεστράτευσεν, διότι ὁ ὄπλοφόρος ὄχλος ἀνεχώρησεν εἰς τὰς ἐπαρχίας πρὸς ἐξασφάλισιν τῶν λαφύρων καὶ τῶν αἰχμαλώτων· πρὶν δὲ φθάσῃ εἰς Μαγούλιαν, ἐπτὰ ὥρας μακρὰν τῆς Τριπολιτσᾶς, συνέρρευσαν ὑπὸ τὰς ὁδηγίας του 1200, ἀφ' οὗ δὲ ἔφθασεν εἰς Γαστούνην, ἠριθμοῦντο οἱ ὄπαδοί του εἰς τετρακισχιλίους, διότι ἡ προλαβοῦσα νίκη ἐν Τριπολιτσᾷ ἐθάρρυνε, καὶ ἡ μέλλουσα λαφυραγωγία εἴλκυε πολλούς. Ἄλλ' οἱ πολιορκοῦντες τὰς Πάτρας ἀρχηγοὶ τῶν Ἀχαιῶν δυσηρεστήθησαν διὰ τὴν ἐκστρατείαν ταύτην καὶ τὴν ἐμπόδισαν δι' ὧν ἔγραψαν τοῖς ἐν Τριπολιτσᾷ κατὰ πρόσκλησιν δὲ αὐτῶν ὁ Κολοκοτρώνης ἐπανῆλθεν εἰς τὴν πόλιν ἐκείνην ἄπρακτος.

Ἐν τῷ μεταξὺ δὲ τούτῳ οἱ ἐμφωλεύοντες ἐν τῇ Ἀνατολικῇ Ἑλλάδι πασάδες, Μεχμέτης καὶ Βρυώνης, ἰδόντες ὅτι ἡ ἐκστρατεία, μεθ' ἧς θὰ συνέπρατταν, ἐματαιώθη ἐν τῇ μάχῃ τῶν Βασιλικῶν, καὶ ὅτι ἠλώθη ἡ Τριπολιτσά, ἧς ἡ λύτρωσις ἦτον ὁ πρῶτος τῆς ἐκστρατείας σκοπός, ἀπεφάσισαν ν' ἀναχωρήσωσιν εἰς τὰ ἴδια. Συνέτρεξε δὲ εἰς τὴν ἀπόφασιν ταύτην καὶ ἡ κατ' ἐκείνας τὰς ἡμέρας μετάπεμψις τοῦ Βρυώνη εἰς Ἰωάννινα, θέλοντος τοῦ Χουρσήδη νὰ μεταχειρισθῇ τὴν ἐπιρροὴν τοῦ ἀνδρὸς τούτου εἰς προσέλευσιν τῶν ἀληπασιζόντων Ἀλβανῶν. Διὰ τοὺς λόγους τούτους (α) ὁ μὲν Βρυώνης ἀνεχώρησεν ἐξ Ἀθηνῶν τὴν 28 Σεπτεμβρίου μετὰ τοῦ πλείστου μέρους τῶν στρατεύματός του, ὁ δὲ δελημπασῆς του μετὰ τῶν λοιπῶν κατόπι. Ἠνώθησαν δὲ ἐν Θήβαις οἱ δύο πασάδες, ἠκροβολίσθησαν μετὰ τῆς κατὰ τὰ Μέγαρα ἐλληνικῆς προφυλακῆς, καὶ παραλαβόντες τὴν ὀθωμανικὴν φρουρὰν τῆς Λεβαδείας, μετέβησαν

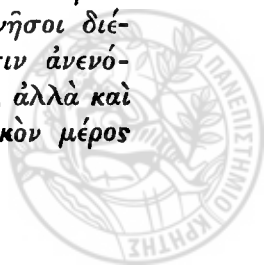
διὰ τῆς ὁδοῦ τοῦ Ταλαντίου, τῆς μόνης ἀνοικτῆς ὡς κατεχομένων τῶν ἄλλων ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων, εἰς Θεσσαλίαν καὶ ἐκεῖθεν εἰς Ἰωάννινα.

Διαρκούσης δὲ τῆς ἐν Ἀθήναις διατριβῆς τοῦ Βρυώνη, οἱ Τούρκοι διετέλεσαν ἀνεπηρέαστοι κύριοι ὅλης τῆς Ἀττικῆς. Δὺς μόνον ἀπήντησαν ἐν τῇ περιφορᾷ τῶν Χριστιανῶν εἰσδύσαντας εἰς Δραγομάνου, καὶ κτυπήσαντές τους ἀντεκρούσθησαν· ἐν τῇ τελευταίᾳ δὲ συγκρούσει παρῆν καὶ ὁ πασᾶς, ὃν Ἀθηναῖός τις Δῆμος Ῥομπέσης ἐπιστόλισε καὶ ὀλίγου ἔλειψε νὰ φονεύσῃ· ἀλλ' ἐφονεύθη αὐτός· συνεφονεύθησαν καὶ δύο ἄλλοι καὶ ἠχμαλωτίσθησαν τρεῖς· ἐφονεύθησαν δὲ καὶ Τούρκοι, καὶ εὐρέθη κατὰ γῆς πολύτιμος σπάθη, ἣτις ἐλέγετο ὅτι ἦτον ἡ τοῦ πασᾶ.

Ἀναχωρήσαντος δὲ τοῦ Βρυώνη ἐξ Ἀθηνῶν, ἡ πόλις καὶ ἡ ἀκρόπολις ἔμειναν ὑπὸ τὴν φύλαξιν τῶν ἐγχωρίων Τούρκων καὶ τῶν ἐκεῖ προὔπαρχόντων ὀλίγων Ἀλβανῶν, πλήθουσαι τροφῶν. Οἱ Χριστιανοί, διεσπαρμένοι εἰς τὰς πλησιοχώρους νήσους, συνῆλθαν πρὸς ἀπολύτρωσιν τῆς πατρίδος τῶν καὶ εἰσέβαλαν παμπληθεὶ εἰς τὴν Ἀττικὴν. Τὴν 3 νοεμβρίου ἐξελλθόντες οἱ Τούρκοι ἔπесαν ἐπὶ τινὰς Ἑλληνας, ἀπροφυλάκτως περιφερομένους ἐν τῷ πρὸς τὸν Μαραθῶνα ἐλαιῶνι, καὶ συνέλαβαν γυναῖκας καὶ τρεῖς ἄνδρας, καὶ τὰς μὲν ἐκράτησαν, τοὺς δὲ ἀπεκεφάλισαν· ἐξῆλθαν πάλιν καὶ τὴν 4, καὶ συνῆντησαν Ἑλληνας κατὰ τὸ Χαλάνδρι, ὅπου, συγκρούσεως γενομένης, οἱ Ἑλληνες ἔτρεψαν τοὺς Τούρκους καὶ τοὺς κατεδίωξαν μέχρι τῶν τειχῶν τῆς πόλεως σκοτώσαντες 22. Ἐσκότωσαν καὶ οἱ Τούρκοι ἕνα καὶ συνέλαβαν ζῶντα τὸν Ἀναστάσην Λέκαν, ὃν ἀνηλεῶς βασανίσαντες ἐθανάτωσαν. Οἱ Ἑλληνες ἤξευροντες ὅτι οἱ ἐχθροὶ τὴν μὲν νύκτα ἀνέβαιναν ὄλοι εἰς τὴν ἀκρόπολιν, τὴν δὲ ἡμέραν κατέβαιναν

εἰς τὴν πόλιν καὶ ὅτι εἶχαν δι' ὅλης τῆς ἡμέρας ἀνοικτὴν τὴν πύλην τῆς ἀκροπόλεως διὰ τὴν ἀναγκαίαν συγκοινωνίαν, διανοήθησαν νὰ εἰσέλθωσι τὴν νύκτα εἰς τὴν πόλιν, ἔρημον οὖσαν, καὶ νὰ παραφυλάξωσιν ὑπὸ τὴν ἀκρόπολιν μέχρι τῆς αὐγῆς, ἐπὶ σκοπῶ νὰ ὀρμήσωσι τότε αἴφνης καὶ κυριεύσωσι τὴν πύλην, ἀνοιγομένην κατὰ τὸ σῦνηθες τὴν ὥραν ἐκείνην. Τολμηρὸν ἦτο τὸ μελετηθέν, ἀλλ' ὄχι καὶ ἀκατόρθωτον διὰ τὴν γνωστὴν νοθρότητα καὶ ἀπροσεξίαν τῶν Τούρκων. Εἰς ἐκτέλεσιν δὲ αὐτοῦ ἐπλησίασαν ἡσυχῶς πρὸς τὴν πόλιν τὴν νύκτα τῆς 4, ἐπήδησάν τινες ἔσω τοῦ τείχους ἀφανεῖς, καὶ ἀνοίξαντες τὴν πύλην τῆς πόλεως εἰσήγαγαν τοὺς ἄλλους. Ἄλλ' οἱ Τούρκοι ἤκουσαν γαυγίσματα ἐν τῇ πόλει παρὰ τὸ σῦνηθες, καὶ, ὑποπτεύσαντες, δὲν ἤνοιξάν ἡμέρας γενομένης τὴν πύλην τῆς ἀκροπόλεως, καὶ τοιουτοτρόπως ἐματαιώθη τὸ σκοπούμενον. Οἱ δὲ Ἕλληνες ἔμειναν ἐν τῇ πόλει, ἀπέκλεισαν τοὺς ἐχθροὺς καὶ ἤρχισαν δευτέραν πολιρκίαν τῆς ἀκροπόλεως.

Κατὰ τὴν ἐπὶ τῆς ἐλεύσεως τοῦ Ὑψηλάντου γενομένην ἀπόφασιν τῶν Ἑλλήνων ἡ γερουσία τῆς Πελοποννήσου ἐπρόκειτο νὰ διατηρηθῇ μέχρι τῆς ἐκπολιορκήσεως τῆς Τριπολιτσᾶς, καὶ μετὰ ταῦτα νὰ συνέλθωσιν οἱ Ἕλληνες εἰς σύστασιν τακτικωτέρας καὶ ἐθνικωτέρας κυβερνήσεως. Ἐπειδὴ δὲ ὁ ὄρος οὗτος ἐπληρώθη ἤδη, καὶ ἡ περὶ τούτου ἀνάγκη ἦτον ἐπαισθητή, καὶ ἡ κατάστασις τῆς Πελοποννήσου ἀρμοδία, ἐνεκρίθη νὰ συγκροτηθῇ ὅσον τάχιον ἡ ἐθνικὴ συνέλευσις. Ἡ κατάστασις τῶν νήσων τοῦ Αἰγαίου καὶ τῆς ἐντὸς τῶν σημερινῶν ὀρίων στερεᾶς Ἑλλάδος ἦτον ἔτι μᾶλλον ἀρμοδία. Αἱ νῆσοι διέμειναν ἐπὶ τῆς ἐπαναστάσεως παντάπασιν ἀνεόχλητοι ὑπὸ τῶν ἐχθρῶν ἐκτὸς τῆς Σάμου, ἀλλὰ καὶ αὕτη πολεμηθεῖσα ὑπερίσχυσε. Τὸ δυτικὸν μέρος

τῆς στερεᾶς Ἑλλάδος διέμενε διόλου ἀνεπηρέαστον ὑπὸ τοῦ ἐχθροῦ μετὰ τὴν μάχην τοῦ Μακρυνόρους, τὸ δὲ ἀνατολικὸν ἀπηλλάγη ἐσχάτως καὶ αὐτό, ὥστε ἐπὶ τῆς στερεᾶς Ἑλλάδος ἀπὸ Μακρυνόρους μέχρι Θερμοπυλῶν δὲν ὑπῆρχε μεσοῦντος τοῦ ὀκτωβρίου ἐχθρός, εἰμὴ ἐν Βονίτση, Ναυπάκτῳ, Ἀντιρρίῳ καὶ Ἀθήναις· ἀλλ' αἱ φρουραὶ αὗται μόλις ἦσαν ἱκαναὶ ν' ἀνθέξωσιν εἰς τὰς προσβολὰς τῶν Ἑλλήνων. Προκειμένης δὲ τῆς συγκαλέσεως τῶν πληρεξουσίων, ὁ Ὑψηλάντης ἀπέστειλεν εἰς τὰς ἐπαρχίας προσαγγελεῖς καὶ ἐξέδωκεν ἐγκυκλίους, ἐν αἷς ἐθεώρει ἑαυτὸν μὲν ἐθνάρχην καὶ πρόμαχον τῆς εὐνομίας, τοὺς δὲ προεστῶτας ὁμοίους τῶν Τούρκων καὶ ἀξίους τοῦ μίσους τοῦ πάσχοντος λαοῦ. Τόσον βαρεῖα προσβολὴ ἐξηγρίωσε τοὺς προεστῶτας καὶ ὑπερηύξησε τὴν κατ' αὐτοῦ ἀντιπολίτευσίν των.

Προτοῦ δὲ ἐκλεχθῶσιν ὀπωσοῦν τακτικῶς οἱ πληρεξούσιοι, ἐχρειάζετο νὰ ὀργανισθῆ ὁ τόπος.

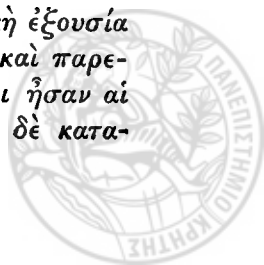
Τὸ Αἰγαῖον ἔμενε μετὰ τὴν ἔναρξιν τῆς ἐπαναστάσεως ὀργανισμένον ὅπως ἦτο καὶ προτοῦ, καὶ χρεῖαν νέου ὀργανισμοῦ σχεδὸν δὲν εἶχεν. Ἀλλ' ἐν τῇ Πελοποννήσῳ καὶ ἐν τῇ στερεᾷ Ἑλλάδι, ἀφ' οὗ κατεστράφησαν αἱ τουρκικαὶ Ἀρχαί, ἐπέζων μόνον αἱ ἐγχώριοι ἐπιρροαὶ τινων Ἑλλήνων, κυβερνῶντων τὰ τῶν ἐπαρχιῶν ὑπὸ τὸ ὄνομα προεστῶτων καὶ καπητάνων· διότι συνειθισμένοι οἱ λαοὶ νὰ βλέπωσι τούτους ἀνωτέρους των, τοῖς ἐπρόσφεραν αὐτοπροαιρέτως σέβας καὶ ὑπακοήν. Πολλοὶ πολλὰ ἔγραψαν καὶ εἶπαν κατὰ τῶν δύο τούτων τάξεων. Ἀναμφιβόλως ἡ τῶν προεστῶτων εἶχε συνήθως τὰ ἐλαττώματα, ἅτινα μεταδίδει διεφθαρμένη ἐξουσία τοῖς ὑπαλλήλοις τῆς, καὶ ἡ τῶν ὀπληρχηγῶν εἶχε τὰς ἕξεις τῆς μαχαίρας καὶ τῆς ἀνατροφῆς των· ἀλλ' ὁ ἀγὼν τῆς Ἑλλάδος ὡς πρὸς τὸν κατὰ ξηρὰν πόλεμον εἶναι κυρίως ἔργον τῶν δύο τούτων κλάσεων, διότι αὗται,

ἄγουσαι καὶ φέρουσαι τὸν λαὸν ὅπως ἤθελαν, μετεχειρίσθησαν, καλῇ τύχῃ, ὡς ἐπὶ τὸ πλείστον τὴν δύναμίν των ἐπ' ἀγαθῷ τῆς πατρίδος· εἶναι δὲ σήμερον ἀποδεδειγμένοι, ὅτι ὄχι μόνον οὐδεὶς ἐπλούτησεν, ἀλλ' ὀλιγώτατοι καὶ τὰ πρὸς τὸ ζῆν ἀπέκτησαν, καὶ πολλοὶ εὐποροῦντες ἀπέμειναν σχεδὸν ἄποροι· αἱ δὲ καταχρήσεις τῆς δυνάμεώς των, δι' ἃς κατηγοροῦνται, καὶ πολλάκις δικαίως, ἦσαν ἐφήμεροι καὶ οὔτε ὅσον θεωροῦνται κοινῶς βαρεῖαι, ἐν ᾧ ἢ διὰ τῆς θερμῆς συνεργείας αὐτῶν ἀποκτηθεῖσα ἐθνικὴ ἐλευθερία εἶναι ἀνεκτίμητος καὶ διαμένουσα.

Προτοῦ δὲ προχωρήσωμεν εἰς τὴν ἔκθεσιν τοῦ νέου ὀργανισμοῦ, συμφέρεи νὰ παρατηρήσωμεν τὰ ὑπὸ τὴν τουρκικὴν ἐξουσίαν διοικητικὰ καθήκοντα τῶν Ἑλλήνων, καὶ ποῖαι αἱ πρακτικαὶ καὶ θεωρητικαὶ γνώσεις αὐτῶν, ἀρχομένου τοῦ ἀγῶνος.

Ἡ Πελοπόννησος ἦτον ὀργανισμένη εἰς κοινά, ἢ δήμους· κατ' ἐκλογὴν δὲ αὐτῶν διωρίζοντο οἱ δημογέροντες κατὰ πόλεις, κώμας καὶ χωρία. Οὔτε διὰ τὸν ἐκλογέα οὔτε διὰ τὸν ἐκλέξιμον ὑπῆρχε τίμημα· ὥστε ὅλοι οἱ κάτοικοι ἦσαν ἐκλογεῖς καὶ ἐκλέξιμοι, ἀλλ' ἐπροτιμῶντο πάντοτε ὡς ἐκλέξιμοι οἱ εὐπωρότεροι, καὶ οὕτως ἐπληροῦτο ἡ διάταξις τοῦ Σόλωνος ἢ λέγουσα, οἱ μὲν πτωχοὶ νὰ ἐκλέγωσιν, οἱ δὲ πλούσιοι νὰ ἐκλέγωνται. Καὶ οἱ μὲν γενικοὶ δημογέροντες ἐκάστης ἐπαρχίας, οἱ λεγόμενοί κοτσαμπασίδες ἢ προεστῶτες, ἐλαμβάνοντο ἐκ τῶν κατοίκων τῆς πρωτεύουσας τῆς ἐπαρχίας, οἱ δὲ δημογέροντες τῶν λοιπῶν αὐτῆς μερῶν συνήρχοντο εἰς τὴν πρωτεύουσαν καὶ συνέπρατταν μετὰ τῶν κατοίκων τῆς ἐπὶ τῇ ἐκλογῇ τῶν γενικῶν δημογερόντων. Αἱ δημαρεσίαι ἦσαν ὀριστικάι. Ἡ δὲ τουρκικὴ ἐξουσία τοῦ τόπου εἰδοποιεῖτο ἀπλῶς περὶ αὐτῶν καὶ παρέδεχτο τὴν ψῆφον τοῦ κοινοῦ. Ἐνιαύσιοι ἦσαν αἱ ἀρχαιρεσίαι δικαιωματικῶς, ἀνεβάλλοντο δὲ κατα-

χρηστικῶς, καὶ οἱ αὐτοὶ ἄνθρωποι προέστειναν πολυετῶς ἢ καὶ διὰ βίου· ἀλλ' ὁ ταμίας ἔδιδε κατ' ἔτος εὐθύνας.

Ἐν ῥήτῃ δὲ ὧρα τοῦ ἔτους οἱ γενικοὶ δημογέροντες, ἦτοι οἱ προεστῶτες ὅλης τῆς Πελοποννήσου, ἀνέβαιναν εἰς Τριπολιτσάν καὶ συνεκρότουν γενικὴν συνέλευσιν, καθ' ἣν συμπράξει καὶ τῆς τουρκικῆς ἐξουσίας ὀρίζοντο τὰ ἐνιαύσια ἔξοδα τῆς σατραπείας· ἀλλὰ μόνοι οἱ προεστῶτες διένειμαν τὸ ὀρισθὲν τῶν ἐξόδων ποσὸν μεταξὺ τῶν διαφόρων ἐπαρχιῶν, τηροῦντές τινας κανόνας ὡς πρὸς τὴν διανομὴν, οὓς αὐτοὶ ἔθεσαν ἐκ συμφώνου ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ πληθυσμοῦ τῆς ἐπαρχίας καὶ τῶν εἰσοδημάτων αὐτῆς. Ἐπανερχόμενοι δὲ εἰς τὰς ἐπαρχίας τῶν ἐκάλουν εἰς τὴν πρωτεύουσαν ἐκάστης τοὺς δημογέροντας τῶν ἄλλων αὐτῆς μερῶν, καὶ ἀφ' οὗ ἔβαλλαν ὑπὸ ὄψιν τῶν τὸ ἐπιβάλλον τῇ ἐπαρχίᾳ μέρος τῶν γενικῶν ἐξόδων τοῦ ἔτους, συμπράξει καὶ συναινέσει αὐτῶν ἐπρόσθετα καὶ τὰ ἐπαρχιακὰ τῶν καὶ διένειμαν τὸ σύνολον μεταξὺ τῶν δήμων τῆς ἐπαρχίας, τηρουμένων πρὸς τοῦτο, ὡς καὶ ἐπὶ τῆς γενικῆς διανομῆς, τινῶν κανόνων· ἐπανερχόμενοι δὲ οἱ δημογέροντες εἰς τοὺς δήμους τῶν συμπαρελύμβαναν συμπράκτοράς τῶν τοὺς ἐγκριτωτέρους τῶν συνδημοτῶν, καὶ προσθέτοντες καὶ τὰ ἰδιαίτερα τοῦ δήμου τῶν ἔξοδα διένειμαν τὰ τῆς ὀλικῆς ἐτησίου δαπάνης μεταξὺ τῶν οικογενειῶν τοῦ δήμου τῶν ἀναλόγως τῆς καταστάσεως ἐκάστης, ἣν ἐγνώριζαν διὰ τὴν μικρότητα τῶν δήμων· οὐδεὶς δὲ τῶν πολιτῶν ὅποιασδήποτε τάξεως καὶ ὅποιουδήποτε βαθμοῦ ἔμενεν ἀφορολόγητος· οἱ αὐτοὶ δὲ δημογέροντες ἐσύναζαν τοὺς φόρους. Τοιοῦτοτρόπως ὁ μὲν γενικὸς φόρος ὀρίζετο ἀπὸ κοινοῦ παρὰ τῆς τουρκικῆς ἐξουσίας καὶ τῶν ἐν τοῖς πράγμασιν Ἑλλήνων, ὁ δὲ ἐκάστης ἐπαρχίας καὶ ἐκάστου δήμου παρὰ μόνων τῶν Ἑλλήνων. Μόνων τῶν Ἑλλήνων ἦσαν ἔργα

καὶ ἡ ἐπίθεσις, ἡ διανομὴ καὶ ἡ εἴσπραξις ὄλων τῶν περὶ ὧν ὁ λόγος φόρων, καὶ πηγαὶ ἐπομένως τοπικῶν γνώσεων.

Τὸ σύστημα τοῦτο τῆς Πελοποννήσου ἐπεκράτει καὶ κατὰ τὴν στερεὰν Ἑλλάδα, ἀλλὰ κατ' ἐπαρχίας μόνον ἐν ἑλλείψει γενικοῦ κέντρου. Πᾶσα δὲ ἐπαρχία καὶ τῆς Πελοποννήσου, πλὴν τῆς Μάνης, καὶ τῆς στερεᾶς Ἑλλάδος εἶχε διοικητὴν Ὀθωμανόν· ἀλλ' ἡ κοινότης ὥριζε τὸ ποσὸν τῆς ἐκτελεστικῆς δυνάμεως καὶ διώριζε καὶ τὸν ἀρχηγὸν αὐτῆς· ὁ δὲ διοικητὴς ὥφειλε νὰ μεταχειρίζεται τὴν περὶ ἧς ὁ λόγος δύναμιν εἰς διατήρησιν τῆς εὐταξίας, εἰς ἀσφάλειαν τῶν πολιτῶν, εἰς σύναξιν τῶν φόρων καὶ εἰς ἐκτέλεσιν τῶν δικαστικῶν ἀποφάσεων· δὲν εἶχε δὲ ἐξουσίαν νὰ τὴν μεταχειρισθῆ πρὸς ἄλλο τι ἄνευ ἀδείας τῆς κοινότητος· ὥστε ὁσάκις ὁ διοικητὴς ὑπερέβαινε τὰ ὄρια τῆς νομίμου ἐξουσίας του, ὁ ἀρχηγὸς τῆς ἐκτελεστικῆς δυνάμεως δὲν ἐχρεώσται ὑπακοήν. Πᾶσα ἐπαρχία εἶχε καθὴν· ἀλλὰ πολλάκις οἱ ἀντιφερόμενοι ἐξισάζοντο διὰ τοῦ ἀρχιερέως, τῶν δημοτικῶν Ἀρχῶν, ἢ καὶ διαιτητῶν. Εἶναι ἀληθὲς ὅτι τὸ τόσον ἀξιοζήλωτον καὶ τόσον φιλελεύθερον τοπικὸν τοῦτο σύστημα δὲν ἐφυλάττετο ἀμόλυντον ἀπὸ τῆς αὐθαιρέτου παρεμβάσεως καὶ παρεισπράξεως τῆς ὀθωμανικῆς ἐξουσίας, ἢ καὶ ἀπὸ τῆς ἐπιβλαβοῦς πολλάκις παρὰ τοῖς κρατοῦσιν ἐπιρροῆς τινων τῶν προεστώτων· ἀλλ' οὐδὲν ἦττον οἱ Ἕλληνες, συνδιοικοῦντες τοιοῦτοτρόπως, ἐξησκούντο καθ' ἡμέραν εἰς τὰ τοπικά των καὶ ἐνισχύοντο ἐνώπιον τῆς τουρκικῆς Ἀρχῆς.

Αἱ δὲ νῆσοι τοῦ Αἰγαίου εἶχαν σύστημα ἔτι διδακτικώτερον καὶ πλείονος ἰσχύος πάροχον, διότι ἦτον αὐτονομώτερον (β).

Ὅσοι δὲ τῶν Ἑλλήνων ἐπαιδεύοντο, ἐδιδάσκοντο κυρίως γραμματικά ἢ ἰατρικά, ὀλίγοι δὲ φιλοσοφικά

καὶ οὐδεὶς νομικά, διότι ὅπου ἐβασίλευε τὸ κοράνιον καὶ ἐδίκαζε καθῆς, ἡ ἐπιστήμη τοῦ δικαίου δὲν ἐχρησίμευεν. Οἱ δὲ Ἕλληνες, οἱ λεγόμενοι Φαναριῶται, ἐξ αἰτίας τῆς πολιτικῆς θέσεώς των πρὸς τὴν Πύλην καὶ πρὸς τὰς Βλαχομολδαυικὰς ἡγεμονείας, ἅς κατεῖχαν καὶ ἐνέμοντο, κατεγίνοντο εἰς κτήσιν γενικωτέρων πολιτικῶν γνώσεων· ἀλλὰ καὶ αἱ γνώσεις αὐτῶν ἦσαν ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ὄχι πολλὰ βαθεῖαι, διότι τοιαῦται δὲν ἐχρησίμευαν ἐν κράτει ὅπου τὰ κινουῦντα τὴν πολιτικὴν ἦσαν ἡ ραδιουργία, ἡ αἰσχροκέρδεια καὶ ἡ ἐπιρροὴ ἐνὸς καφοκεραστοῦ, ἡ ἐνὸς κουρέως, καὶ ὅπου οἱ διαπρέποντες εἶχαν πάντοτε ὑπ' ὄψιν τὸν βρόχον, τὴν μάχαιραν, τὸ κόνιον, τὴν ἐξορίαν καὶ τὴν δήμευσιν.

Δύο τῶν Φαναριωτῶν, ὁ Ἀλέξανδρος Μαυροκορδάτος καὶ ὁ Θεόδωρος Νέγρης, ἐχρησίμευσαν εἰς τὸν προκείμενον τοῦ τόπου ὄργανισμὸν.

Διέτριβεν ἐν Πίση τῆς Τοσκάνης ὁ Μαυροκορδάτος ὅτ' ἐξερράγη ἡ ἑλληνικὴ ἐπανάστασις, καὶ ἀκούσας τὸ γεγονός ἐπεβίβασεν εἰς τι πλοῖον ἐν τῷ ἐλευθέρῳ λιμένι τῆς Λιβούρνου ὄπλα καὶ πολεμικὰ ἀγορασθέντα δι' ἰδίων του χρημάτων καὶ διὰ συνεισφορᾶς ἄλλων ὁμογενῶν, ἐπλευσεν εἰς Μασσαλίαν, προσεπεβίβασεν ἄλλα, παρέλαβε συμπλωτῆρας Ἕλληνας τινὰς καὶ φιλέλληνας, καὶ κατέπλευσεν ἀσφαλῶς τὴν 20 ἰουλίου εἰς Μεσολόγγι ὅπου ὑπεδέχθη φιλοφρονέστατα διὰ τὸ γνωστὸν τῆς οἰκογενείας του ὄνομα, δι' ὅσα ἔφερε βοηθήματα, καὶ διότι οἱ λαοὶ τῆς Ἑλλάδος, πιστεύοντες ὅσα διέσπειραν οἱ ἀπόστολοι τῆς Ἐταιρίας, ἐπροσδόκουν τὴν σωτηρίαν των ἐκ τῶν ἐρχομένων ἔξωθεν· ἐκλήθη δὲ καὶ εἰς τὴν ἀρχηγίαν τοῦ μέρους ἐκείνου παντελῶς ἀνοργανίστου καὶ ἐν πλήρει ἀναρχίᾳ, ἃν καὶ ὁ Ὑψηλάντης εἶχε στείλει πρὸ ὀλίγου ὡς ὄργανιστὴν τὸν Ἴβον Ῥήγαν, ἀγαθῆς ψυχῆς ἀλλ' ὀλίγης ἰκανότητος ἀν-

θρωπον, ὃν οἱ Αἰτωλοακαρνᾶνες οὔτε ἐτίμων οὔτε ἤκουαν. Ὁ Μαυροκορδάτος οὐτ' ἀπεποιήθη οὐτ' ἐδέχθη τὴν ἀρχηγίαν ἤθελε νὰ γνωρίσῃ ἐκ τοῦ πλησίον τὰ γενικὰ πράγματα καὶ τοὺς ἐπισημοτέρους ἀνδρας τῆς Ἑλλάδος, ἰδίως δὲ τὸν Ὑψηλάντην· διὰ τοῦτο ἀνεχώρησε μετὰ τινας ἡμέρας εἰς Τρίκορφα, ὑποσχεθεὶς νὰ ἐπιστρέψῃ μετ' ὀλίγον· ἀπεβιβάσθη δὲ εἰς Μονοδένδρι ἐπὶ τῆς παραλίας τῶν Πατρῶν.

Μετ' ὀλίγας δὲ ἡμέρας τῆς ἀφίξεως τοῦ Μαυροκορδάτου εἰς Μεσολόγγι κατέπλευσεν εἰς Νεόκαστρον ὁ ἐν Πίσῃ διατρίβων υἱὸς τοῦ πρώην αὐθέντου τῆς Βλαχίας, Ἰωάννου Καρατσᾶ, Κωστάκης, καὶ μετ' ὀλίγον κατέβη εἰς τὰ παράλια ἐκεῖνα ἐρχόμενος ἐκ Τρικόρφων καὶ ὁ πρὸ τοῦ Μαυροκορδάτου καὶ τοῦ Καρατσᾶ φθάσας εἰς Ἑλλάδα Θεόδωρος Νέγρης, ὁ ὡς ἀντιπρέσβυς τῆς Πύλης παρὰ τῇ γαλλικῇ κυβερνήσει ἐκ Κωνσταντινουπόλεως ἀποδημήσας, καὶ καθ' ὁδὸν προτιμήσας τὸν ἐθνικὸν ἀγῶνα· ἦτο δὲ εἰς ἄκρον δυσηρεστημένος διὰ τὴν ἀκαταστασίαν τῶν πραγμάτων, διὰ τὰς ἐρίδας Ὑψηλάντου καὶ Πελοποννησίων, διὰ τὴν διαίρεσιν ὀπλαρχηγῶν καὶ προεστώτων, καὶ διὰ τὴν ἐπιμονὴν τοῦ Ὑψηλάντου νὰ διοικήσῃ τὴν Ἑλλάδα ἐν ὀνόματι ἀνυπάρκτου Ἀρχῆς. Οὗτος καὶ ὁ Καρατσᾶς, μαθόντες τὸν εἰς Μεσολόγγι κατάπλουν τοῦ Μαυροκορδάτου, διεβιβάσθησαν ἐκεῖ εἰς ἔντευξίν του καὶ ἐκείθεν εἰς Μονοδένδρι ἐπ' ἐλπίδι νὰ τὸν προφθάσωσιν. Ὁ Μαυροκορδάτος, ὅστις ἀνέβαινε ἤδη εἰς Τριπολιτσάν, ἐπέστρεψεν ἐπὶ τῇ προσκλήσει αὐτῶν εἰς Μονοδένδρι, καί, ἅφ' οὗ συνδιελέχθησαν, ᾤδενσαν καὶ οἱ τρεῖς τὴν εἰς Τριπολιτσάν ὁδὸν καὶ ἀπήντησαν ἐν Καλαβρύτοις τὸν ἐπίσκοπον Ταλαντίου Νεόφυτον καὶ τὸν Κωνσταντῖνον Σακελλίονα ἀναβαίνοντας εἰς τὴν αὐτὴν πόλιν ἐπὶ σκοπῷ νὰ ζητήσωσιν ἐξ ὀνόματος ἐπαρχιῶν τινῶν τῆς Ἀνατολικῆς Ἑλλάδος παρὰ τοῦ Ὑψηλάντου στρατεύματα,

πολεμεφόδια καὶ διοικητήν. Καὶ ὁ μὲν Νέγρης καὶ ὁ Καρατσᾶς ἔμειναν καθ' ὁδὸν ἐν Βυτίνῃ, ὁ δὲ Μαυροκορδάτος ἔφθασε τὴν 14 αὐγούστου εἰς Τρίκορφα, ὅπου συνδιαλεχθεὶς μετὰ τοῦ Ὑψηλάντου καὶ ἰδὼν ὅτι δὲν ἤθελεν οὐδὲ μετὰ τὴν καταστροφὴν τοῦ ἀδελφοῦ του νὰ παραιτηθῇ τῶν ἐπὶ τῆς ὑπερτάτης Ἀρχῆς τῆς Ἑλλάδος ἀξιωσέων του, εὐρῶν δὲ καὶ τὸν Καντακουζηνὸν ἀντιφερόμενον πρὸς τὸν Ὑψηλάντην καὶ ἀγανακτοῦντα, ἀκούσας καὶ τὰς τῶν Πελοποννησίων προεστώτων καὶ ὀπλαρχηγῶν ἔριδας, καὶ ἐπισκεφθεὶς ἐν τῷ ἀγίῳ Ἰωάννῃ τοὺς ἐκεῖ μεταβάντας τὰς ἡμέρας ἐκείνας προκρίτους τῆς Ὑδρας ἐπ' ἐλπίδι συστάσεως ἐθνικῆς κυβερνήσεως, ἀλλὰ μηδὲν δυναμένους νὰ κατορθώσωσι διὰ τὰς περιστάσεις, ἐπείσθη ὅτι πάντῃ ἀνωφελῆς ἦτον ἢ ἐν Τρικόρφοις διαμονή του.

Ἄλλα ἤλπιζαν καὶ ἄλλα ἠῦραν παρὰ τῷ Ὑψηλάντῃ καὶ ὁ ἐπίσκοπος Ταλαντίου καὶ ὁ Σακελλίων ὅτε παρεστάθησαν ἐνώπιόν του συμπαραλαβόντες καὶ ἄλλους ἄλλων ἐπαρχιῶν τῆς στερεᾶς Ἑλλάδος. Ψευσθέντες τῶν ἐλπίδων τῶν ἀπεφάσισαν νὰ ἐπανέλθωσιν εἰς τὴν στερεὰν Ἑλλάδα ἐν τῇ συνοδίᾳ τοῦ Μαυροκορδάτου, τοῦ Καντακουζηνοῦ, τοῦ Νέγρη καὶ τοῦ Καρατσᾶ πρὸς ὄργανισμὸν αὐτῆς, ὡς ἐσχεδιάσθη κατὰ τὴν ἐν Καλαβρύτοις συνέντευξίν των· ἀλλὰ διὰ τὴν ἐπικρατοῦσαν παρὰ τῷ λαῷ ὑπόληψιν τοῦ Ὑψηλάντου ἐχρειάζετο, τοῦλάχιστον κατ' ἐπιφάνειαν, καὶ ἡ συγκατάθεσις αὐτοῦ· ἀλλ' αὐτὸς ἀπεστρέφετο καὶ τοὺς τέσσαρας τούτους ἄνδρας ὡς δυσμενῶς πρὸς αὐτὸν διακειμένους καὶ ὡς ἐπιβουλεύοντας ἦν ἀντεποιεῖτο ἐξουσίαν· διὰ τοῦτο, ὅτε οἱ ῥηθέντες πληρεξούσιοι εἶπαν αὐτῷ, “δός μας ἀρχηγὸν τὸν Μαυροκορδάτον,” ἀπεκρίθη, “δὲν συμφέρει·” “δός μας τὸν Καντακουζηνόν, οὐτ' αὐτὸς εἶναι καλός· ἀμὴ ὁ Καρατσᾶς; καὶ αὐτὸς ὁμοίος· των. Ἄς ἔλθῃ ὁ Νέγρης· αὐτὸς

“ εἶναι ὁ χειρότερος ὄλων.” Τοιοῦτοτρόπως οἱ Στερεοελλαδίται, μηδὲν ἐλπίζοντες παρὰ τοῦ Ὑψηλάντου, ἐπανῆλθαν ἀγανακτοῦντες εἰς Βυτίνην, ὅπου διέμεναν ὁ Καρατσᾶς καὶ ὁ Νέγρης, καὶ ὅπου ἦλθαν μετ’ ὀλίγον καὶ ὁ Καντακουζηνὸς καὶ ὁ Μαυροκορδάτος. Συσκέψεως δὲ γενομένης, ἀπεφάσισαν ὅλοι νὰ φροντίσωσι περὶ τοῦ ὀργανισμοῦ τῆς στερεᾶς Ἑλλάδος, ὀλιγορῶντες εἰς τὸ ἐξῆς ἢν ἀντεποιεῖτο ἐξουσίαν ὁ Ὑψηλάντης. Ἐπ’ αὐτῷ τούτῳ ἐξέδωκαν ἐκεῖθεν ἐγκυκλίους συγκαλοῦντες εἰς Σάλωνα τοὺς πληρεξουσίου τοῦ ἀνατολικοῦ μέρους τῆς στερεᾶς Ἑλλάδος κατὰ τὴν 14 Σεπτεμβρίου πρὸς σύστασιν τοπικῆς Ἀρχῆς καὶ ταῦτα πράξαντες ἀνεχώρησαν εἰς Σάλωνα. Αὕτη ἦτον ἡ πρώτη καὶ καιρία πληγὴ τῆς ἐξουσίας τοῦ Ὑψηλάντου ἐπὶ τῆς στερεᾶς Ἑλλάδος, ὅπου αὐτοῦ καὶ μόνου ἴσχυαν αἱ διαταγαὶ μέχρι τοῦδε.

Φθάσαντες δὲ εἰς Καλάβρυτα ἀπήντησαν τὸν Γεώργιον Πραϊδῆν καὶ τὸν Χρῆστον Κωλέττην στελλομένους πρὸς τὸν Μαυροκορδάτον παρὰ τῶν Αἰτωλοακαρνανίων παρακαλούντων αὐτὸν νὰ μεταβῇ ἐκεῖ ἀνυπερθέτως ὡς ὀργανιστὴς καὶ ἀρχηγός. Διηρημένη ἡ Αἰτωλοακαρνανία εἰς ἀνεξάρτητα καπητανάτα, καὶ ὑποκειμένη ἐξ αἰτίας τούτου εἰς πολυαρχίαν, ἢ μᾶλλον εἰπεῖν ἀναρχίαν, ἤσθάνετο ὑπεράλλοτε τὴν ἀνάγκην ἐνὸς καὶ μόνου ἀρχηγοῦ, ἀσχέτου μὲν πρὸς αὐτοὺς διὰ τὴν πρὸς ἀλλήλους ἀντιζηλίαν, ἔχοντος ὅμως ἰκανότητα καὶ ὄνομα. Ὁ Μαυροκορδάτος δὲν ἀπεχωρίσθη τῶν συνοδιτῶν τῶν, καὶ ὅλοι ὁμοῦ καταβάντες εἰς Βοστίτισαν διέπλευσαν εἰς Γαλαξειδί καὶ μετέβησαν ἐκεῖθεν εἰς Σάλωνα, ὅπου ἤρᾶν τινὰς τῶν πληρεξουσίων συνελθόντας κατὰ τὰς ἐγκυκλίους. Ἄλλ’ ἔλειπεν ὁ Ὀδυσσεὺς ὡς μὴ δυνάμενος ν’ ἀφήσῃ τὸ στρατόπεδόν του· διὰ τοῦτο ἀπεφασίσθη ὁ μὲν Νέγρης καὶ ὁ Καρατσᾶς νὰ ὑπάγωσι πρὸς αὐτὸν καὶ

λαλήσωσι καὶ μετ' ἄλλων ὄπλαρχηγῶν περὶ τοῦ προκειμένου, ὁ δὲ Μαυροκορδάτος νὰ μεταβῆ εἰς Μεσολόγγι κατ' ἐπαναληφθεῖσαν αἴτησιν τῶν κατοίκων. Ἦκολούθησε δὲ τὸν Μαυροκορδάτον καὶ ὁ Καντακουζηνός· ἀλλὰ φθάσας εἰς Μεσολόγγι ἀπήλθε μακρὰν τῆς Ἑλλάδος· ἦσαν δὲ αἱ ἡμέραι καθ' ἃς ἐφάνη ὁ ἐχθρικός στόλος ἐν τῷ κόλπῳ τῶν Πατρῶν καὶ κατέστρεψε τὸ Γαλαξειδί.

Κατόπιον τοῦ Μαυροκορδάτου καὶ τοῦ Καντακουζηνοῦ ἦλθαν εἰς Μεσολόγγι ὁ Νέγρης καὶ ὁ Καρατσᾶς τεταραγμένοι διὰ τὰ παθήματα τοῦ Γαλαξειδίου, δι' ἃ οἱ εἰς Σάλωνα συνελθόντες διεσκορπίσθησαν. Ἀφ' οὗ δὲ ὁ ἐχθρικός στόλος ἀπέπλευσε τοῦ κορινθιακοῦ κόλπου, ὁ μὲν Καρατσᾶς μετέβη εἰς Πάτρας, ὅπου μετέφερε καὶ δύο μικρὰ κανόνια εἰς χρῆσιν τοῦ ἐκεῖ στρατοπέδου, ὁ δὲ Μαυροκορδάτος ἀπέμεινεν ἐν Αἰτωλοακαρνανίᾳ, ἐπανῆλθε καὶ ὁ Νέγρης εἰς Σάλωνα. Κύριος δὲ σκοπὸς τοῦ Μαυροκορδάτου καὶ τοῦ Νέγρη ἦτο νὰ φροντίσωσιν ἀμφοτέροι περὶ συστάσεως δύο κεντρικῶν Ἀρχῶν καθ' ὅλην τὴν στερεὰν Ἑλλάδα, καὶ περὶ ἐκλογῆς πληρεξουσίων διὰ τὴν ἐν Πελοποννήσῳ συγκροτηθησομένην ὅσον οὕτω ἐθνικὴν συνέλευσιν.

Προθέμενος ὁ Μαυροκορδάτος νὰ συστήσῃ τὴν κεντρικὴν Ἀρχὴν τῆς Αἰτωλοακαρνανίας, προέθετο ἐν ταύτῳ νὰ συσφίγξῃ ἔτι μᾶλλον καὶ τὸν ἐνυπάρχοντα συμμαχικὸν δεσμὸν τῶν Ἑλλήνων καὶ τῶν ἀληπασιζόντων Ἀλβανῶν. Πρὸς ἀνακούφισιν τῆς Ἑλλάδος ἐπάναγκες ἦτο νὰ παραταθῆ ὅσον δυνατόν μακρότερον ἢ τῆς Πύλης καὶ τοῦ Ἀλῆ ἀλληλομαχία. Εἰς ἐπίτευξιν δὲ τούτου ὤφειλεν ἡ Ἑλλὰς νὰ ὑποστηρίξῃ τὸν ἀδυνατώτερον, καὶ ἀδυνατώτερος ἦτον ὁ Ἀλῆς· ὥστε ἡ τῶν Ἀληπασιζόντων Ἀλβανῶν καὶ Ἑλλήνων συμμαχία εἰς παράτασιν τῆς ἀλληλομαχίας ἦτον ὑγιὲς πολιτικῆ. Δύο δὲ αἷτια ἦσαν ἰκανὰ νὰ

ἐνώσωσι τοὺς ἀλληλομαχοῦντας Τούρκους κατὰ τῶν Ἑλλήνων, τὸ μὲν θρησκευτικόν, τὸ δὲ πολιτικόν. Ἄριστα ὑπέκρυψαν οἱ Ἕλληνες κατ' ἀρχὰς ὃν ἔτρεφαν ὑπὲρ τῆς ἐλευθερίας τοῦ ἔθνους σκοπόν, καὶ οἱ Ἄλβανοὶ τυφλώττοντες ἠγνόουν τὰ ἐν Ἑλλάδι· ἐπεκράτει δὲ καὶ ἰδέα ὅτι ὁ Ἄλῃς ὑπεκίνει τὰς ταραχάς. Ἄλλ' ἀφ' οὗ ἤκουσαν ὅσα οἱ μετὰ τὴν ἐκπολιόρκησιν τῆς Τριπολιτσᾶς ὁμόφυλοί των, ἐπανελθόντες εἰς τὰ ἴδια, τοῖς διηγῆθησαν, δὲν ἀμφίβαλλαν περὶ τοῦ ἀληθοῦς σκοποῦ τῶν Ἑλλήνων· δὲν ἐθεώρησαν ὅμως συμφέρον νὰ λύσωσι τὸν συμμαχικὸν δεσμόν, σκοποῦντες πάντοτε τὴν λύτρωσιν τοῦ κινδυνεύοντος Ἄλῃ καὶ μὴ προσδοκοῦντες αὐτὴν εἰμὴ διὰ τῆς συνδρομῆς τῶν Χριστιανῶν· ἐκλήθησαν δὲ ὡς συμπράκτορες πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον καὶ οἱ Αἰτωλοακαρνανεὶς ὀπλαρχηγοὶ καὶ ἐπροθυμήθησαν. Ἀλλὰ θέλοντες τὴν λύτρωσιν τοῦ Ἄλῃ οἱ Ἄλβανοὶ δὲν ἤθελαν τὴν ἐπίτευξιν τοῦ ἐθνικοῦ τῶν Ἑλλήνων σκοποῦ. Οἱ δὲ προσκληθέντες Αἰτωλοακαρνανεὶς ἤθελαν μὲν τὴν παράτασιν τῆς τουρκοαλβανικῆς ἀλληλομαχίας ὡς συμφέρουσαν πρὸς τὸν ἐθνικὸν σκοπὸν, ἀλλὰ δὲν ἤθελαν καὶ τὴν λύτρωσιν τοῦ Ἄλῃ καλῶς γινώσκοντες τὸν χαρακτῆρα καὶ τὴν πολιτικὴν του· ὥστε ἡ συμμαχία αὕτη, εἰλικρινῆς κατ' ἀρχάς, κατήνησεν ἐπὶ τέλους ἀλληλαπάτη, καὶ ὡς τοιαύτη δὲν ἦτο δυνατόν νὰ διαρκέσῃ. Ὑπὸ τοιαύτην συμμαχίαν ἐσχεδίασθη κοινὴ ἐκστρατεία κατὰ τῆς Ἄρτης εἰς ἀντιπερισπασμὸν τῶν πολιορκούντων τὸν Ἄλῃν βασιλικῶν στρατευμάτων.

Ὁ δὲ Μαυροκορδάτος, ἀφ' οὗ ἐξέδωκεν ἐγκυκλίους συγκαλῶν εἰς Μεσολόγγι τοὺς πληρεξουσίου τῶν ἐπαρχιῶν τῆς Αἰτωλοακαρνανίας πρὸς σύστασιν κεντρικῆς Ἀρχῆς, ἀπέστειλε τὸν Πραιδὴν πρὸς τὸν ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ τῆς Ἄρτης διατρίβοντα Μάρκον Μπότσαρην παραγγείλας αὐτῷ καὶ δι' αὐτοῦ τοῖς λοιποῖς

Σουλιώταις νὰ θεωρῶσι πάντοτε τὴν παράτασιν τοῦ ἄλβανοτουρκικοῦ ἀγῶνος ὡς λίαν ὠφέλιμον, ἀλλὰ τὴν ἀπελευθέρωσιν τοῦ Ἑλλήως ὡς ὀλεθρίαν. Ὁ Πραΐδης ἀπήντησε τὸν Μάρκον ἐν τῷ χωρίῳ τοῦ Πέτα, ὅπου ὑπῆγε νὰ συνδιαλλαγῇ μετὰ τοῦ θανασίμου ἐχθροῦ του, Γῶγου, τοῦ ἄλλοτε φονεύσαντος τὸν πατέρα του· διότι, προκειμένης συνεκστρατείας, ἡ συνδιαλλαγὴ ἐθεωρήθη ἀναγκαία. Ἐγένετο δὲ ἡ συνέντευξις αὕτη ἐπὶ παρουσίᾳ πολλῶν. Ὁ Μάρκος ἐκάλεσε τὸν Γῶγον πατέρα, ὁ δὲ Γῶγος τὸν Μάρκον υἱὸν καὶ τὸν ἐδέχθη πεσόντα εἰς τὰς ἀγκάλας τοῦ ἐφίλησεν ὁ πατὴρ τὸ πρόσωπον τοῦ υἱοῦ καὶ ὁ υἱὸς τὴν χεῖρα τοῦ πατρὸς λησμονήσας διὰ τὴν ἀγάπην τῆς πατρίδος ἐν ποίῳ αἵματι ἡ χεὶρ ἐκείνη ἐβάφη.

Μετ' ὀλίγας δὲ ἡμέρας ἐγένετο ἡ κατὰ τῆς Ἄρτης ἐκστρατεία, καὶ οἱ συνεκστρατεύσαντες Ἄλβανοί, Σουλιῶται καὶ Ἀκαρναῖνες ἐπάτησαν πολεμοῦντες τὴν πόλιν, τὴν ἐκυρίευσαν, τὴν ἐλεηλάτησαν καὶ ἠνάγκασαν τοὺς ἐν αὐτῇ ἐχθροὺς νὰ συσσωρευθῶσιν ἐντὸς τινῶν δυνατῶν κτιρίων καὶ ὀλίγων ὑπὸ τὴν ἀκρόπολιν οἰκιῶν.

Ἐν τούτοις, συνῆλθαν εἰς Μεσολόγγι οἱ πληρεξούσιοι τῶν διαφόρων ἐπαρχιῶν τῆς Αἰτωλοακαρνανίας, καὶ ὑπὸ τὴν προεδρίαν καὶ ὄδηγιαν τοῦ Μαυροκορδάτου συνεκρότησαν συνέλευσιν καλέσαντες αὐτὴν “Συνέλευσιν τῆς δυτικῆς Χέρσου Ἑλλάδος,” διότι ἡ στερεὰ Ἑλλάς, ἡ κυρίως ἀρκτική Ἑλλάς, διηρέθη εἰς δύο κατὰ τὸ σχέδιον τοῦ Μαυροκορδάτου καὶ τοῦ Νέγρη· καὶ τὸ μὲν σύνολον τῶν ἐπαρχιῶν τῶν πρὸς δυσμὰς τῆς ἐπαρχίας τῶν Σαλώνων ἐκλήθη δυτικὴ Ἑλλάς, τὸ δὲ τῶν πρὸς ἀνατολὰς ἐμπεριχομένης καὶ τῆς ἐπαρχίας τῶν Σαλώνων, ἀνατολικὴ Ἑλλάς. Ἡ συνέλευσις ἤρχισε τὰς τακτικὰς ἐργασίας τῆς τὴν 4 καὶ τὰς ἐτελείωσε τὴν 9 νοεμβρίου· ἔπραξε δὲ ὅ,τι ἐπέτρεπεν ἡ περίστασις καὶ ἀπῆται τὸ

ἔθνικὸν συμφέρον· δὲν ἐσύστησεν εἰμὴ τοπικὴν καὶ προσωρινὴν Ἀρχὴν εἰς διατήρησιν τῆς κοινῆς ἀσφαλείας καὶ ἡσυχίας, εἰς τακτοποίησιν καὶ ἐνίσχυσιν τοῦ πολέμου, εἰς κοινωφελῆ χρῆσιν τῶν δημοσίων εἰσοδημάτων καὶ εἰς προπαρασκευὴν ἔθνικῆς κυβερνήσεως. Ἐκλήθη δὲ ἡ τοπικὴ αὕτη Ἀρχὴ Γερουσία, συγκειμένη ἐκ τόσων μελῶν, ἐνιαυσίως ἐκλεγόμενων, ὅσαι ἦσαν καὶ αἱ ἀντιπροσωπεύομεναι παρὰ τῇ συνελεύσει ἐπαρχίαι, ὧν αἱ Ἀρχαὶ ἐτέθησαν ὑπὸ τὰς διαταγὰς τῆς ὄφειλε δὲ αὕτη λόγον τῶν πράξεών της τῇ ἔθνικῇ συνελεύσει. Πρόεδρος τῆς γερουσίας ταύτης ἀνεδείχθη ὁ Μαυροκορδάτος.

Ἡ δὲ συνέλευσις τοῦ ἀνατολικοῦ μέρους τῆς στερεᾶς Ἑλλάδος ἀπεπεράτωσε καὶ ἐκείνη τὰς ἐργασίας της τὴν 20 ὑπὸ τὴν προεδρίαν καὶ ὀδηγίαν τοῦ Νέγρη καὶ ἐγκατέστησε τοπικὴν Ἀρχὴν (γ). Ἄλλ' ὅσον ἡ ἀδελφὴ της τοῦ δυτικοῦ μέρους προσηλώθη εἰς τὸν κύριον σκοπόν, τόσον αὕτη ἀπεμακρύνθη. Ὁ ὄργανισμὸς τῆς τοπικῆς Ἀρχῆς, κληθεὶς “νομικὴ διάταξις,” εἶναι πολιτικὸς πανδέκτης, ἂν ὄχι καὶ πολιτικὸς κυκεῶν. Ἡ συνέλευσις, μὴ ἀρκεσθεῖσα εἰς τὴν ἄκαιρον συσσώρευσιν παντὸς εἴδους ὀρισμῶν καὶ διατάξεων, νομοθετήσασα καὶ τὴν ἀνοχὴν ὄλων τῶν γλωσσῶν ἐντὸς τῆς περιφερείας της, ὡς ἂν κατετρέχοντο αἱ γλώσσαι, καθὼς ἄλλοτε ἄλλοῦ αἱ θρησκευαὶ, καὶ ἀναγνωρίσασα ὡς ἐπικρατοῦσαν γλώσσαν τὴν ἑλληνικὴν, ὡς ἂν ἦτο καὶ τοῦτο ἀμφισβητήσιμον, ἐξέτεινε τὰ ὅρια τῆς ἐξουσίας της τόσον, ὥστε, ἀφ' οὗ ὤρισε τὰς δυνάμεις καὶ αὐτῆς τῆς μελλούσης ἔθνικῆς κυβερνήσεως, δὲν ἐδίστασεν ἄλλας αὐτῶν αὐτεξουσίως νὰ οἰκειοποιηθῇ, καὶ ἄλλας κατὰ τὸ δοκοῦν νὰ περιορίσῃ· ἔδωκε δὲ τῇ τοπικῇ Ἀρχῇ, ἣν ἐσύστησε, καὶ δύναμιν νὰ φέρῃ ἐντὸς τῆς Ἑλλάδος ξένα στρατεύματα ἄνευ τῆς συγκαταθέσεως τῆς ἔθνικῆς κυβερνήσεως· ἀλλ' ἀφ' οὗ ἀπεπεράτωσε τὰς

ἐργασίας της, παρήτησεν ἐν μέρει διὰ τινος παραρτήματος τοὺς πολιτικούς σφετερισμούς της. Ἐπειδὴ οἱ ὀπλαρχηγοὶ ἦγαν καὶ ἔφεραν τὸ μέρος ἐκείνο τῆς στερεᾶς Ἑλλάδος, ὅποια παραχώρησις καὶ ἂν ἐγίνετο πρὸς ἐκείνους ὑπὲρ τὸ δέον ἦτο συγχωρητὴ διὰ τὰς περιστάσεις· ἀλλ' αἱ περὶ ὧν ὁ λόγος πολιτικαὶ παρεκτροπαὶ δὲν ἐπήγαζαν ἐκεῖθεν, οὐδ' ἔτειναν πρὸς τὸν σκοπὸν ἐκείνον· διὰ τοῦτο δὲν δύναται τις νὰ τὰς δικαιολογήσῃ οὐδὲ καὶ ὡς ἔργα ἀνάγκης. Τόσῃν δὲ πεποιθήσιν εἶχεν ὁ Νέγρης ὅτι τὸ ἔργον του ἦτον ἄριστον, ὥστε μὴ τυχὸν ἄλλος ἀντιποιηθῆ τὴν ἐντεῦθεν δόξαν, ἐφρόντισε νὰ παρεκείρῃ ἐν τοῖς πρακτικοῖς τῆς συνελεύσεως, ὅτι ἡ περὶ ἧς ὁ λόγος νομικὴ διάταξις εἰσήχθη παρ' αὐτοῦ. Δεκατετραμελῆς ὠρίσθη ἡ τοπικὴ Ἀρχὴ διαιρεθεῖσα εἰς δύο τμήματα, πολιτικὸν καὶ δικαστικόν· καὶ τῶν μὲν μελῶν ἡ διάρκεια ὠρίσθη δωδεκάμηνος, ἡ δὲ τῶν προέδρων πεντηκονταδιήμερος· ἐξελέχθησαν δὲ πρόεδροι τοῦ μὲν πολιτικοῦ ὁ Νέγρης, τοῦ δὲ δικαστικοῦ ὁ ἐπίσκοπος Ταλαντίου· ἐκλήθη δὲ ἡ Ἀρχὴ αὕτη Ἀρειος Πάγος, ἂν καὶ αἱ πρώτισται αὐτοῦ ἐργασίαι ἦσαν πολιτικαί (δ). Ἄλλ' ἔπρεπεν ἀκατάλληλος ὄργανισμὸς νὰ λάβῃ καὶ ἀκατάλληλον κλήσιν.

Ἐν ᾧ δὲ ὀργανίζετο ἡ στερεὰ Ἑλλάς, ἐκινεῖτο πρὸς τὸν αὐτὸν σκοπὸν καὶ ἡ Πελοπόννησος. Ἡ Τριπολιτσα, ἂν καὶ ἐκενώθη στρατευμάτων, δὲν ἦτον ἐπιτηδεῖα εἰς συνεδρίασιν τῶν πληρεξουσίων τοῦ ἔθνους κατὰ τὴν περίστασιν ἐκείνην διὰ τὰ ἐπακόλουθα τῆς πολιορκίας καὶ ἀλώσεώς της. Μετέβησαν δὲ κατ' αὐτὰς εἰς Τριπολιτσὰν καὶ ἀπεσταλμένοι τῶν ναυτικῶν νήσων προβάλλοντες νὰ συγκαλεσθῆ ἡ ἐθνικὴ συνέλευσις εἰς παραθαλάσσιόν τι μέρος πλησίον Ὑδρας καὶ Σπετσῶν, καὶ ἀπεφασίσθη ὁμογνῶ μόνως τὸ Ἄργος· ἐξεδόθησαν καὶ συγκλητήρια· ἀλλ' ἐπρόκειτο νὰ συστηθῆ πρὸ τῆς ἐγκαταστάσεως τῆς

γενικῆς ἐθνικῆς κυβερνήσεως τοπικὴ γερουσία καὶ ἐν Πελοποννήσῳ, καθὼς καὶ ἐν στερεᾷ Ἑλλάδι. Διὰ τὸν σκοπὸν τούτου ἐξέλεξαν αἱ ἐπαρχίαι τῆς ἀνὰ ἑξ γενικοὺς ἐφόρους, καὶ ἓνα τῶν ἑξ ὡς μέλος τῆς γερουσίας. Ἀλλὰ τὰ μέλη τῆς μὴ εἰσέτι συγκεκροτημένης γερουσίας ἐκλήθησαν νὰ γράψωσι καὶ τὸν ὄργανισμὸν αὐτῆς, ὃ ἐστὶ νὰ ὀρίσωσι τὰς ἰδίας αὐτῶν δυνάμεις. Ἐντεῦθεν ἐνδεχόμενον ἦτο νὰ πηγᾶσῃ μεγάλη κατάχρησις· ἀλλὰ καλῇ τύχῃ παρεδέχθησαν τὸν συντετὸν ὄργανισμὸν τῆς γερουσίας τῆς δυτικῆς Ἑλλάδος μετὰ τινῶν ἄλλων διατάξεων. Συστήσαντες δὲ οἱ Πελοποννήσιοι τὴν γερουσίαν τῶν ἐπρόσφεραν τὴν προεδρίαν τῷ Ὑψηλάντῃ θέλοντες ὄχι τόσον νὰ τὸν τιμήσωσιν, ὅσον νὰ τὸν ἀπομακρύνωσιν εὐσχήμως τῶν γενικῶν πραγμάτων τῆς ἐθνικῆς συνελεύσεως· ἀλλ' ὁ Ὑψηλάντης ἀπεποιήθη τὴν προσφορὰν καὶ ἀνεδείχθη πρόεδρος ὁ ἐπίσκοπος Βρεσθένης Θεοδώρητος. Τὰ τοῦ ὄργανισμοῦ δὲ τῆς γερουσίας ταύτης ἤρχισαν ἐν Ἄργει τὴν 1 δεκεμβρίου καὶ ἀπεπερατώθησαν καὶ ὑπεγράφησαν ἐν Ἐπιδαύρῳ τὴν 27.

Μετὰ δὲ τὰ κατὰ τὴν Ἄρταν συμβάντα ἀναγκαῖον ἐθεώρησαν οἱ εἰσβαλόντες σύμμαχοι Ἑλληνοαλβανοὶ νὰ στείλωσι τὸν Ταχῆρ-Ἀμπάζην, ἓνα τῶν ἀρχηγῶν τῶν Ἀλβανῶν, πρὸς τὸν Μαυροκορδάτον εἰς συνδιάλεξιν καὶ συμμέθεξιν ὧν ἔφερεν οὗτος βοθημάτων πρὸς ἐνίσχυσιν τοῦ ἀγῶνος. Τῷ ἐδόθη δὲ καὶ πληρεξούσιον ἀνοικτὸν φέρον τὰ σφραγίσματα τῶν συναδέλφων τοῦ Ἀλβανῶν ἵνα ἀπέλθῃ εἰς Πελοπόννησον ὡς ἀντιπρόσωπος αὐτῶν παρὰ τῇ προκειμένῃ ἐθνικῇ συνελεύσει, ἢ ἀντικαταστήσῃ ἄλλον.

Ἄν καὶ ἐγνώριζεν ὁ ἀνὴρ οὗτος ἐξ ὅσων ἔμαθε παρὰ τῶν μετὰ τὴν ἄλωσιν τῆς Τριπολιτσᾶς ἐπανελθόντων ὁμοφύλων του τίς ὁ ἀληθὴς σκοπὸς τῶν ἐνόπλων κινήματων τῶν Ἑλλήνων, κατεταράχθη οὐδὲν ἦττον

καὶ ἠγανάκτησεν ἀκούσας, ἐν ᾧ διήρχετο τὸ μακρὸν διάστημα ἀπὸ τῶν κορυφῶν τοῦ Μακρυνόρους μέχρι τῆς ἐσχατιᾶς τοῦ Μεσολογγίου, ὕμνους εἰς τὴν ἑλληνικὴν ἐλευθερίαν καὶ ὕβρεις εἰς τὴν τουρκοκρατίαν καὶ ἰδὼν πολλαχοῦ τὰ σύμβολα τοῦ ἑλληνικοῦ ἔθνισμοῦ ἐστημένα, τὰ ὑψιπύργια τῶν ὁμοπίστων του (μιναρέδας) κατηδαφισμένα, καὶ τοὺς εὐκτηρίους οἴκους μεμιασμένους· παρετήρησε καὶ τὴν ἀκαταστασίαν τῶν πραγμάτων, καὶ τὴν ἀπορίαν τῶν ἀγωνιζομένων, πρὸς οὓς ἐφημίζετο ὅτι ἐστάλησαν ἐσχάτως πλούσιαι δωρεαί· ἀλλ' ὑπεκρίθη καὶ ἐπολιτεύθη ἐπιτηδείως, ἀπέφυγε ἢ ἀπέλθῃ εἰς τὴν ἔθνικὴν συνέλευσιν ὡς ἐμελέτα, ἀντικατέστησε διὰ τὸ ἀνύποπτον τὸν Μάρκον Δεσπότη γράψας ἐπὶ τοῦ ἀνοικτοῦ πληρεξουσίου τὸ νομὰ του, ἔλαβε πολεμεφῶδια, καὶ ἐπανελθὼν εἰς τὰ ἴδια ἀσφαλῆς καὶ ἀνενόχλητος διηγήθη πρὸς τοὺς Ἀληπασίζοντας συναδέλφους του ὅσα εἶδεν, ἤκουσεν, ἐψηλάφησε καὶ ἠσθάνθη (ε). Ἀκούσαντες οὗτοι τοὺς λόγους αὐτοῦ καὶ βλέποντες τοὺς μὲν βασιλικούς καθ' ἡμέραν κρατυνομένους, τὴν δὲ καταστροφὴν τοῦ Ἀλῆ ἄφευκτον καὶ ἐγγύς, καλούμενοι δὲ ὑπὸ τὴν βασιλικὴν σημαίαν ἐπὶ πλουσίαις ἀμοιβαῖς παρὰ τοῦ ὁμοφύλου των Βρυώνη, τοῦ κατ' ἀρχὰς καὶ αὐτοῦ Ἀληπασίζοντος καὶ μετὰ ταῦτα βασιλίσαντος, συνῆλθαν εἰς συμβούλιον ἐν ἀγνοίᾳ τῶν συμμάχων των Χριστιανῶν περὶ τοῦ πρακτέου· καὶ ἀποφασίσαντες νὰ προσκυνήσωσιν ἀπέστειλαν μυστικὴν πρεσβείαν πρὸς τὸν Χουρσήδην, ὑποσχόμενοι νὰ δικαιώσωσι τὴν πολιτικὴν μετάνοιάν των διὰ θερμῆς συμπράξεως καὶ κατὰ τοῦ ἀποστάτου Ἀλῆ καὶ κατὰ τῶν ἀποστατῶν Ἑλλήνων· ἐπρόβαλαν δὲ συγχρόνως νὰ σταλῶσι στρατεύματα κατὰ μὲν τὸ κρυπτόμενον εἰς ἀνάκτησιν τῆς Ἄρτης, κατὰ δὲ τὸ φαινόμενον εἰς ἀναδούλωσιν τῆς Αἰτωλοακαρνανίας· διεννοοῦντο δὲ διὰ τῆς ψευδοῦς ταύτης φήμης ἢ

ἀναγκάσωσι, καθὼς καὶ ἠνάγκασαν, τοὺς εἰς Ἄρταν συνεκστρατεύσαντας Αἰτωλοακαρνανᾶς ν' ἀνακάμψωσιν εἰς τὰς ἐστίας των πρὸς ὑπεράσπισίν των. Προθύμως ἐδέχθη ὁ Χουρσήδης τὴν ὑπόκλισιν τῶν ἀληπασιζόντων Ἀλβανῶν, τοῖς ἐπεδαψίλευσε τὴν εὐνοϊάν του καὶ ἔστειλε καὶ στρατεύματα κατὰ τὴν πρότασίν των.

Οἱ δὲ Σουλιῶται, ἂν καὶ ἐψιθυρίζετο ἢ πρὸς αὐτοὺς ἀπιστία τῶν συμμάχων των Ἀλβανῶν, δὲν τὴν ἐπίστευαν. Ἄφ' οὗ δὲ εἶδαν ὅτι τὰ ἐχθρικά στρατεύματα ἐπλησίασαν τὴν Ἄρταν, ἐξῆλθαν τῆς πόλεως διὰ νυκτός, φοβηθέντες μὴ ἀποκλεισθῶσι, καὶ ἐτοποθετήθησαν ἐπὶ τὸ παρακείμενον ὄρος πεποισθότες, ὅτι θὰ παρηκολούθουν καὶ οἱ σύμμαχοί των Ἀλβανοὶ κατὰ τὰ πρὸ τῆς ἐξόδου των συνομολογηθέντα· ἀλλ' οὗτοι δὲν παρηκολούθησαν καὶ τοῖς ἀνήγγειλαν τὴν ἐπαύριον, ὅτι ἦσαν ἕως τότε ὑπηρέται τοῦ Ἀλῆ καὶ σύμμαχοι αὐτῶν ἐπὶ σκοπῶ νὰ ἐλευθερώσωσι μὲν ἐκείνον, ἀλλὰ νὰ διαμείνωσιν ὅλοι πάντοτε ὑπὸ τὸ σκῆπτρον τοῦ σουλτάνου· βεβαιωθέντες ὅμως ὅτι καὶ οἱ Σουλιῶται καὶ οἱ λοιποὶ ὁμόπιστοὶ των ἐμάχοντο ὑπὲρ πίστεως καὶ ἐλευθερίας ἔχοντες συμβοηθὸν καὶ τὸν Ἀλῆν δι' ἰδιαιτέρα τέλη, ἔκριναν ἀναγκαῖον νὰ τοὺς εἰδοποιήσωσιν ὅτι ἦσαν Μωαμεθανοὶ καὶ πιστοὶ ὑπήκοοι τοῦ κραταιοτάτου βασιλέως των, καὶ ὅτι ἐθεώρουν τὴν συμμαχίαν των τοῦ λοιποῦ λελυμένην· τοὺς ἐσυμβούλευσαν δὲ φιλικῶς ν' ἀναχωρήσωσιν ὅσον τάχιον.

Ταῦτα ἀκούσαντες παρ' ἐλπίδα οἱ Σουλιῶται ἀνεχώρησαν αὐθωρὶ εἰς τὰ ἴδια· καὶ οὕτως ἡ συμμαχία ἐλύθη διαρκέσασα ἐν ἔτος.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΚΣΤ.

Ναύπλιον καὶ ἀτυχῆς ἀπόπειρα ἐφόδου.—Τὰ κατὰ τὰς Πάτρας συμβάντα.—Φόνος Ἀντώνη Οἰκονόμου.—Μετάβασις τῶν πληρεξουσίων εἰς Πιάδαν παρὰ τὴν Ἐπίδαυρον.—Παράδοσις τῆς Κορίνθου.

ΠΡΟΣ τὸν μυχὸν τοῦ ἀργολικοῦ κόλπου, δεξιᾷ τοῦ εἰσπλέοντος προέχει εἰς τὴν θάλασσαν ὀγκώδης καὶ στενὴ γλῶσσα σχηματίζουσα πρὸς ἄρκτον ἐντὸς τοῦ μεγάλου καὶ πολυκυμάντου ἀργολικοῦ κόλπου μικρὸν καὶ ἀκύμαντον ὑπόκολπον· ἐν τῷ στόματι δὲ τούτου κείται νησίδιον ὄλον πετρῶδες, ὀλίγων ὀργυιῶν περιφέρειαν ἔχον καὶ σχεδὸν ἰσοθάλασσον, ἐπ' αὐτοῦ δὲ πύργος, κοινῶς λεγόμενος Μπουῦρτσι, εἰς φρούρησιν τῆς εἰσόδου· ἡ δὲ γλῶσσα κόπτεται ἐπὶ τοῦ ἰσθμοῦ διὰ πλατείας καὶ ξηρᾶς τάφρου, καὶ ζευγνύεται μετὰ τῆς ἔξω γῆς διὰ κρεμαστῆς γεφύρας· εἶναι δὲ κρημνώδης καὶ ἀπρόσβατος πρὸς τὴν μεσημβρινὴν πλευρὰν τῆς, τὴν πρὸς τὴν εἴσοδον τοῦ ἀργολικοῦ κόλπου· πρὸς δὲ τὴν ἀρκτικὴν ἐκτείνεται ὀλίγη ἐπίπεδος γῆ, ἐπὶ ταύτης δὲ καὶ ἐπὶ τῆς κατωφερείας τῆς αὐτῆς πλευρᾶς κείται ἡ πόλις τοῦ Ναυπλίου· ἐπὶ δὲ τοῦ ὑπεράνω τῆς πλευρᾶς ταύτης ὕροπεδίου ἡ ἀκρόπολις τῆς, ἧτοι ἡ ἀκροναυπλία, κοινῶς λεγομένη Ἴτσκαλές.

Ἡ πόλις καὶ ἡ ἀκρόπολις περικλείονται ἐντὸς ἐνὸς καὶ τοῦ αὐτοῦ τείχους· ἀλλ' ἡ πόλις ἐκτείνεται καὶ ἔξω τῶν τειχῶν πρὸς τὴν θάλασσαν ἀρκτικῶς. Τὸ δὲ μεταξὺ τῆς πόλεως καὶ τοῦ θαλασσοπύργου διά-

στημα εἶναι στενότερον κανονοβολῆς, καὶ τὰ νερὰ βαθέα καὶ πλώϊμα, τὰ δὲ ἐκείθεν τοῦ θαλασσοπύργου ρηχὰ καὶ ἄπλευστα· πρὸς τὸ ἐπὶ τῆς ξηρᾶς δὲ χεῖλος τῆς τάφρου ἀνυψοῦται κωνοειδῶς, 750 πόδας ὑπερᾶνω τῆς θαλάσσης, πετρῶδες, ὀλόγγυμνον καὶ ἀπότομον βουνόν, μόνον κατ' ἀνατολὰς πατητόν· ἐπὶ δὲ τοῦ ἀκροβουνίου κείται τὸ παλαμίδι, ὄχυρώτατον φρούριον, ἔχον, ἐκτὸς τῆς πρὸς ἀνατολὰς κοινῆς καὶ φυσικῆς ἀνόδου, δύο ἄλλας πρὸς τὴν πόλιν, τὴν μὲν λαξευτὴν καὶ θολοσκεπαστον, ἀλλὰ στενὴν καὶ δύσβατον, πρὸς συγκοινωνίαν ἐν καιρῷ πολέμου, τὴν δὲ παράπλευρον ἐκείνης, ἀλλ' ἄσκεπῆ, εἰς χρῆσιν ἐν καιρῷ εἰρήνης. Τὸ μέγα δὲ τοῦτο φρούριον διὰ τὴν ὑψηλὴν θέσιν του ἐξουσιάζει καὶ τὴν πόλιν καὶ τὴν ἀκρόπολιν. Ὑπερτριακόσια ἐλογίζοντο ἀρχομένης τῆς ἐπαναστάσεως τὰ ἐπὶ τοῦ παλαμιδίου, τῆς ἀκροναυπλίας, τοῦ θαλασσοπύργου καὶ τὰ περὶ τὴν πόλιν κανόνια παντὸς μεγέθους εὐχρηστα καὶ ἄχρηστα. Οἱ κάτοικοι πρὸ τῆς ἐπαναστάσεως ἦσαν ὅλοι σχεδὸν Τούρκοι· ἐπὶ δὲ τῆς ἐπαναστάσεως κατέφυγαν αὐτόθι, ὡς εἶπαμεν, καὶ οἱ Ἀργεῖοι, ὥστε 6000 ἐλογίζοντο τὸν καιρὸν ἐκείνον ὅλοι οἱ ἐγκλειστοὶ Τούρκοι, ἐντόπιοι καὶ πρόσφυγες, ἐξ ὧν 1200 ὀπλοφόροι.

Εἶδαμεν, ὅτι ἐξ ἀρχῆς τοῦ ἀγῶνος ἐπολιορκήθη τὸ Ναύπλιον, καὶ ὅτι ἡ πολιορκία ἐλύθη ἐπὶ τῆς εὐτυχοῦς εἰσβολῆς εἰς Ἀργολίδα τοῦ κεχαγιάμπεη ἀναβαίνοντος εἰς Τριπολιτσάν. Ἐκτοτε οἱ Τούρκοι περιεφέροντο εἰς τὰς πέριξ πεδιάδας μηδενὸς ἐναντιουμένου· ἀλλ' ἐπὶ τῆς συγκομιδῆς τῶν καρπῶν συνῆλθαν ἐκ νέου Κρανιδιωταί, Ἀργεῖοι, καὶ ἄλλοι πρὸς ἐπανάληψιν τῆς πολιορκίας καὶ κατέλαβαν διαφόρους θέσεις· ἐπεξῆλθαν οἱ Τούρκοι σύροντες κανόνια καὶ ἔπεσαν ἐπὶ τινὰ πύργον κατεχόμενον ὑπὸ τῶν περὶ τὸν Τσόκρην· οὗτοι, ἂν καὶ ὀλίγοι, ἀντέστησαν, καὶ διὰ τῆς συνδρομῆς καὶ ἄλλων ἐπιπε-

σόντων ὀπισθεν τοὺς ἀπέκρουσαν φονεύσαντες καὶ πληγώσαντές τινας αὐτῶν καὶ ἀπελευθερώσαντες ὀλίγους Χριστιανούς, κράτουμένους ἐντὸς τοῦ Ναυπλίου καὶ συμπαραληφθέντας ὑπὸ τῶν ἐξελθόντων Τούρκων ὡς ἀχθοφόρα ζῶα εἰς μετακόμισιν τῶν καρπῶν. Ἐκτοτε οἱ ἔγκλειστοὶ ἐξήρχοντο μόνον πλησίον τοῦ φρουρίου εἰς συγκομιδὴν ὄσων εὗρισκαν ἐκεῖ ἀναγκαίων καὶ ἠκροβολίζοντο. Οἱ δὲ Ἕλληνες, μὴ ἔχοντες τὰ εἰς τειχομαχίαν, ἀνέμεναν ἢ πείνα νὰ τοῖς παραδώσῃ τὸ φρούριον· διὰ τοῦτο περιωρίζοντο εἰς στενὴν διὰ θαλάσσης καὶ ξηρᾶς πολιορκίαν. Ἄλλ', ἐν ᾧ ἐφαίνετο ἡ ὥρα τῆς πτώσεως ἐγγύς, διέφυγε τὴν προσοχὴν τῶν διὰ θαλάσσης ἀποκλειστῶν, ἐν πλοῖον μαλτεζικὸν καὶ ἔφερε πρὸς τοὺς πολιορκουμένους ἰκανὰς τροφάς. Τὸ συμβᾶν τοῦτο ἐματαίωσε τὰς προσδοκίας τῶν Ἑλλήνων.

Ὁ δὲ ἐκ Γενούης ἱλαρχος Δανίας, εὐτολμότατος φιλέλλην, ἐπρότεινε τότε τὴν ἐξ ἐφόδου ἄλωσιν τοῦ Ναυπλίου. Ἄν καὶ ἀκατόρθωτον ἐθεωρήθη κατ' ἀρχὰς τὸ προτεινόμενον, ἐνεκρίθη ἐπὶ τέλους, καὶ ὁ Ὑψηλάντης, παραλαβὼν τὸν Κολοκοτρώνην καὶ ἄλλους διατρίβοντας ἐν Ἀργεῖ, μετέβη εἰς τὸ στρατόπεδον τοῦ Ναυπλίου, ὅπου, συμβουλίου δευτέρου γενομένου, ἀπεφασίσθη ὀριστικῶς ἡ ἐφοδος. Ἐφοδώτερα μέρη ἐκρίθησαν τὰ πρὸς τὸ παραθαλάσσιον καὶ τὴν γέφυραν· πρὸς ἔλκυσιν δὲ τῆς πολλῆς δυνάμεως τῶν ἐχθρῶν εἰς ἄλλα μέρη, ὥστε νὰ εὗρωσιν οἱ μέλλοντες νὰ εἰσπηδήσωσιν ὀλιγωτέραν ἀντίστασιν, ἐθεωρήθη ἀναγκαῖον ἐλληνικὰ πλοῖα νὰ κανονοβολήσωσιν ἐπὶ ῥητῇ ὥρα τὸν θαλασσόπυργον καὶ τὸ ἀντικρὺ αὐτοῦ ἐπὶ τοῦ τείχους τῆς πόλεως κανονοστάσιον τῶν πέντε ἀδελφῶν, στρατιωτικὰ δὲ σώματα ὑπὸ τὸν Κολοκοτρώνην νὰ ἐπιχειρήσωσι συγχρόνως πλαστὴν ἐφοδὸν ἐπὶ τὸ παλαμίδι τουφεκίζοντα, νὰ ἔλθωσι δὲ καὶ ἄλλα ὑδραϊκὰ καὶ σπε-

τσιωτικά πλοία καὶ πολλὰ κρानιδιωτικά καὶ καστρωτικά τρεχαντήρια καὶ ἱκανοὶ πολεμισταὶ ἐξ ἐκείνων τῶν μέρων διὰ τὴν ἐπὶ τὸ παραθαλάσσιον τεῖχος ἔφοδον· διὰ δὲ τὴν ἐπὶ τὸ παλαμίδι ἠτοιμάσθησαν 1700 ἐν οἷς καὶ οἱ πλείστοι τῶν τακτικῶν καὶ οἱ ὀλίγοι φιλέλληνες.

Ἐν ᾧ δὲ ἠτοιμάζετο ἡ ἔφοδος κατὰ τὸν ῥηθέντα τρόπον, ὁ Βουτιέρος, ἀξιωματικὸς Γάλλος ἐν τῇ ἐλληνικῇ ὑπηρεσίᾳ, παρετήρησεν ὅτι οἱ κατέχοντες τὸν θαλασσοπυργὸν ἦσαν πάντοτε ὀλίγοι, ὅτι οἱ πλείστοι ἀπήρχοντο τὸ πρῶν εἰς τὴν πόλιν καὶ ἐπανήρχοντο τὸ ἔσπερας, ὅτι ἔμπροσθεν αὐτοῦ ἐλλιμένιζε τὸ εἰσκομίσαν τὰς τροφὰς μαλτεζικὸν πλοῖον, ἔχον ὀλίγους μόνον ναύτας· ταῦτα παρατηρήσας ἐσχεδίασε νὰ παραλάβῃ μεσοῦσης τῆς νυκτὸς 70 ναύτας, στρατιώτας καὶ φιλέλληνας, ν' ἀποπλεύσῃ ἐπὶ δύο πλοιαρίων ἀπὸ τῶν ἀντικρῦ τοῦ Ναυπλίου Μύλων, καὶ νὰ μεταβιβασθῇ ἀπροσδοκῆτως εἰς τὸ ἔμπροσθεν τοῦ μικροῦ τούτου φρουρίου πλοῖον· ἀφ' οὗ δὲ πειθαναγκάσῃ τὸν πλοίαρχον καὶ τὸ πλήρωμα εἰς σιωπὴν, νὰ διανυκτερεύσωσιν αὐτὸς καὶ οἱ σὺν αὐτῷ ἐπὶ τοῦ πλοίου ἀφανεῖς καὶ ἀτάραχοι· πρωίας δὲ γενομένης, καθ' ἣν ὥραν οἱ φρουροὶ ἀπέβαιναν εἰς τὴν πόλιν κατὰ τὸ σύνηθες, τινὲς τῶν περὶ αὐτὸν νὰ φορέσωσι τὰ ἐνδύματα τῶν ναυτῶν τοῦ πλοίου, ν' ἀποβῶσιν εἰς τὴν ξηρὰν ὡς οἱ ναῦται αὐτοῦ, νὰ κυριεύσωσι τὸν θαλασσοπυργὸν ἀνυπόπτως καὶ ἀκινδύνως καὶ νὰ ἐμβάσωσιν καὶ τοὺς ἐπὶ τοῦ πλοίου λοιποὺς συναδέλφους των. Τὸ σχέδιον τοῦ Βουτιέρου ἐνεκρίθη, καὶ ἦτο τῷ ὄντι ἐπιδέξιον καὶ κατορθωτὸν διὰ τὴν περὶ τὰ τοιαῦτα συνήθη ἀπροσεξίαν τῶν Τούρκων· ἀλλὰ δὲν ἐπέτυχε καθ' ἣν ὥραν ἐνηργήθη· διότι, ἐν ᾧ τὰ ὑπὸ τὸν Βουτιέρον πλοιάρια ἦλθαν ἐγγὺς τοῦ πλοίου, δὲν ἐφυλάχθη ἡ πρέπουσα σιωπὴ καὶ ἀτάραξία παρὰ τῶν πλεόντων, οἵτινες ἰδόντες φῶς ἐπὶ τοῦ

καταστώματος τοῦ πλοίου καὶ νομίσαντες ὅτι τοὺς ἐνόησαν προσερχομένους ἐπανήλθαν εἰς τοὺς Μύλους ἄπρακτοι.

Ἐν τοσούτῳ, πάμπολλοι ὀπλοφόροι συνέρρευσαν ἔξωθεν τοῦ Ναυπλίου, κατέπλευσαν καὶ 15 ὑδραϊκὰ καὶ σπετσιωτικὰ πλοῖα, καὶ πολλὰ κρανιδιωτικὰ καὶ καστριωτικὰ τρεχαντήρια φέροντα 600 πολεμιστὰς διὰ τὴν ἐπὶ τὸ παραθαλάσσιον τείχος μελετωμένην ἔφοδον· συνηνώθησαν διὰ τὸν αὐτὸν σκοπὸν καὶ τινες τῶν ἔξωθεν τοῦ Ναυπλίου. Ἀπεφασίσθη δὲ νὰ κινηθῶσιν ὅλοι πανταχόθεν ἐκ συνθήματος τὴν νύκτα τῆς 3 δεκεμβρίου β' ὥραν μετὰ τὸ μεσονύκτιον. Ἐλθούσης τῆς ὥρας, οἱ εἰς τὴν ἔφοδον προετοιμασθέντες ἐκινήθησαν· ἀλλ' οἱ προπορευόμενοι ἔρριψαν κατὰ γῆς τὰς κλίμακας καὶ ἔγειναν ἄφαντοι· ἀπέμεινε δὲ μετ' ὀλίγων ὁ ἀρχηγὸς τῶν προπορευομένων Νικήτας. Ἀνέβη κατὰ τὸ σχέδιον καὶ ὁ Κολοκοτρώνης μετὰ πολλῶν πρὸς τὸ παλαμίδι, ἐν οἷς καὶ τινες τακτικοί. Δοθέντος δὲ τοῦ σημείου, ἤρχισεν ἡ μάχη· ἀλλ' ἐξ αἰτίας τῆς ἀντιπνοίας ὀλίγα πλοῖα ἐπλησίασαν καὶ ἐκανονοβόλησαν τὸν θαλασσόπυργον, τὰ δὲ φέροντα τοὺς εἰς ἀπόβασιν μαχητὰς τρεχαντήρια δὲν ἠμπόρεσαν νὰ πλησιάσωσιν, ὥστε οὔτε κἂν ἀπόπειρα ἔγεινε τῆς ἐπὶ τοῦ παραθαλασίου προσχεδιασθείσης ἀποβάσεως. Τρεῖς ὥρας ἐπέμεναν γενναίως μαχόμενοι καὶ πυροβολούμενοι οἱ φιλέλληνες, οἱ τακτικοὶ καὶ τινες τῶν ἄλλων ἐπ' ἐλπίδι νὰ εἰσπλεύσῃ μετ' ὀλίγον ὁ στολίσκος ὑπὸ τὴν συνήθη ἀπόγειον αὔραν καὶ ἀποβιβάσῃ τοὺς Κρανιδιώτας καὶ λοιποὺς εἰς τὸ παραθαλάσσιον. Ἄλλ', ἀφ' οὗ πᾶσα περὶ ἀποβάσεως ἐλπίς διὰ τὴν πάντοτε ἐπικρατοῦσαν ἀντίπνοιαν ἐψεύσθη, ἐσήμανεν ἡ ἀνάκλησις, καὶ οἱ μαχόμενοι καταλιπόντες τὰς κλίμακας ἀπεχώρησαν. 20 ἐσκοτώθησαν, ἐν οἷς καὶ ὁ σημαιοφόρος φιλέλλην Δοράτος καὶ ὁ λοχαγὸς Λίχιγκ ἀποκοπέωντων τῶν δύο ποδῶν

του, καὶ 40 ἐπληγώθησαν, ἐν οἷς καὶ ὁ Γουβερνάτης, ὁ Περσάτης καὶ τινες Πελοποννήσιοι ὑποπληρχηγὸς Γκελμπερῆς, ὅστις, κοπέντος τοῦ ποδός του, ἀπεκομίσθη εἰς τὸ φρούριον, καὶ παραδοθεὶς εἰς τινὰς Ἑβραίους ἀπέθανε βασανιζόμενος· οἱ πλείστοι δὲ τῶν φονευθέντων καὶ πληγωθέντων ἦσαν τακτικοὶ καὶ φιλέλληνες. Μετὰ τὴν ἀποτυχίαν ταύτην ἐπανῆλθαν οἱ περὶ τὸν Ὑψηλάντην εἰς Ἄργος, τὸ δὲ Ναύπλιον ἐπολιορκεῖτο ὡς καὶ πρότερον.

Οἱ δὲ ἀρχηγοὶ τῶν Ἀχαιῶν, ἀφοῦ ἐμπόδισαν τὴν εἰς Πάτρας κατάβασιν τοῦ Κολοκοτρώνη, ἐπεχείρησαν αὐτοὶ τὴν ἄλωσιν τῆς πόλεως θεωρήσαντες τὸν καιρὸν ἀρμόδιον διὰ τὰ ἐν αὐτῇ μετὰ τὴν ἐκπολιόρκησιν τῆς Τριπολιτσᾶς συμβάντα· στρατολογήσαντες δὲ ὑπερτρισχιλίους κατέλαβαν ἐν πρώτοις τὸ Γηροκομεῖον· τὴν δὲ 21 ὀκτωβρίου περὶ τὰ χαράγματα ἔπεσαν πολλαχόθεν εἰς τὴν πόλιν καὶ ἐβίασαν τοὺς κατέχοντας αὐτὴν νὰ καταφύγωσιν εἰς τὴν ἀκρόπολιν μετὰ μακρὰν ἀντίστασιν καὶ ὀλίγην αἱματοχυσίαν. Οἱ Ἕλληνες διέμειναν ἐν τῇ πόλει ὅλην τὴν ἡμέραν πολεμοῦντες τοὺς ἐν τῇ ἀκρόπολει καὶ τοὺς κατέχοντας ὀλίγας ὑπ' αὐτὴν οἰκίας. Τόσον δὲ ἐφοβήθησαν οἱ Λαλιῶται, ὥστε ἦλθαν καὶ εἰς λόγους συμβιβασμοῦ. Ἄλλ' οἱ στρατιῶται, ἐν ἀγνοίᾳ τῶν ἀρχηγῶν των διανυκτερευόντων ἐν Γηροκομείῳ, ἐγκατέλειψαν τὴν νύκτα τὴν πόλιν καὶ διεσπάρησαν εἰς τὰ χωρία πρὸς μετακομιδὴν τῶν λαφύρων· ἐπειδὴ ὁμως ἀφήκαν φῶτα ἐν ταῖς κατοικίαις των, οἱ Λαλιῶται δὲν ἐνόησαν τὴν νυκτερινὴν ἀναχώρησίν των καὶ δὲν κατέβησαν νὰ κυριεύσωσιν τὴν πόλιν. Οἱ δὲ ἐν Γηροκομείῳ ἀρχηγοὶ των, μαθόντες τὸ γεγονός, ἐσύναξαν ὅσους ἐκ τοῦ προχείρου ἐδυνήθησαν, καὶ παραλαβόντες καὶ τὸ πρὸ ὀλίγων ὥρων φθάσαν ἐκεῖ σῶμα τοῦ Ἀνδρέου Λόντου ἐκ 300 εἰσηλθάν τὴν αὐτὴν νύκτα εἰς τὴν πόλιν καὶ κατέ-

λαβαν τὴν ἐνορίαν τοῦ ἁγίου Γεωργίου· ἀλλ' ὁ καθήμενος ἐν τῷ Ῥίφῳ Ἰσούφης ἔστειλεν ἐν πρώτοις ἐν σῶμα καὶ ἐδίωξε τοὺς κατέχοντας τὴν θέσιν τοῦ τελωνείου ἐχθρούς του· ἔστειλε καὶ ἄλλο καὶ κατέλαβε τὰ ὑψηλὰ Ἀλώνια· αὐτὸς δὲ μετὰ 400 ἰππέων καὶ πεζῶν εἰσέβαλεν εἰς τὴν πόλιν τὴν 22 νοεμβρίου μεσοῦσης τῆς ἡμέρας· ἐξῆλθαν συγχρόνως καὶ οἱ ἐν τῷ φρουρίῳ καὶ ἔπεσαν οἱ μὲν ἐντεῦθεν οἱ δὲ ἐκείθεν ἐπὶ τοὺς κατέχοντας τὴν πόλιν Ἕλληνας, οἴτινες, μὴ προσδοκῶντες τὴν αἰφνίδιον ταύτην ἐπίθεσιν καὶ θορυβηθέντες, ἐτράπησαν μετὰ μικρὰν ἀντίστασιν καὶ πολλοὶ αὐτῶν ἀπώλεσαν καὶ τὰ πράγματά των. Οἱ δὲ ἐχθροὶ ἀπέκαυσαν τὴν πόλιν ἵνα μὴ εἰσερχόμενοι οἱ Ἕλληνες εὐρίσκωσι προμαχῶνας.

Ἐκείναις ταῖς ἡμέραις ἐγνώσθη, ὅτι ὁ Ἀντώνης Οἰκονόμου, ὁ πρό τινων μηνῶν φυλακισθεὶς ἐν τῇ μονῇ τοῦ Φονιά, ἐδραπέτευσε καὶ μετέβαινε εἰς Ὑδραν διὰ τοῦ Ἄργους. Ἄστατον εἶναι τὸ μῖσος τοῦ λαοῦ, καθὼς καὶ ἡ ἀγάπη πρὸς τοὺς προστάτας του, καὶ πολλάκις ἀγαπᾷ ἀπόντα ὅν ἀποστρέφεται παρόντα. Μετεμελήθη καὶ ὁ λαὸς τῆς Ὑδρας ὅτι ἐγκατέλειψε τὸν προστάτην του ἐπὶ τῆς καταδρομῆς του· ἐπεθύμει δὲ νὰ τὸν ἴδῃ πάλιν εἰς τὸ μέσον του. Ὁ Οἰκονόμου, ἐξ ὅσων ἔπαθεν, ἔπνεεν καὶ αὐτὸς ἐκδίκησιν. Διὰ τοὺς λόγους τούτους οἱ πρόκριτοι τῆς Ὑδρας ἦσαν ὅλοι ἄνω κάτω καὶ ἔβλεπαν κινδυνεύουσαν καὶ αὐτὴν τὴν ὑπαρξίν των. Μεταξὺ τῶν εἰς Ἄργος συνελθόντων πληρεξουσίων ἦσαν καὶ οἱ τῆς νήσου ταύτης, οἴτινες ἐταράχθησαν ἐπὶ τῷ ἀκούσματι προβλέποντες καὶ αὐτοὶ μεγάλα δυστυχήματα ἐπὶ τῆς καθόδου τοῦ Οἰκονόμου εἰς τὴν πατρίδα των· κατ' αἴτησιν δὲ αὐτῶν ἐστάλη ἐξ Ἄργους στρατιωτικὴ δύναμις ὑπὸ τὸν Ξύδην, ὑποπληρχηγὸν τοῦ Λόντου, εἰς σύλληψιν τοῦ Οἰκονόμου, καὶ εἰς φυλάκισίν του ἐν τῷ μεγάλῳ Σπηλαίῳ· παρηγ-

γέλθη δὲ ὁ Ξύδης νὰ μεταχειρισθῆ κατ' αὐτοῦ καὶ ὄπλα, ἂν παρήκουε καὶ ἀνθίστατο. Φθάσασα ἡ σταλείσα δύναμις εἰς Κουτσοπόδι, συνήνησε τὸν Οἰκονόμου ἔφιππον καὶ συνοδευόμενον ὑπὸ τινων συμπατριωτῶν του· προσκληθέντα δὲ νὰ παραδοθῆ, καὶ μὴ παραδοθέντα, τὸν ἐπυροβόλησε καὶ τὸν ἐφόνευσεν· οἱ δὲ συνοδοιπόροι του ἤλθαν ἀβλαβεῖς καὶ ἀνενόχλητοι εἰς Ἄργος καὶ ἐκεῖθεν διέβησαν εἰς τὴν πατρίδα των, ὅπου οὐδεμία συνέβη ταραχῆ, διότι τὴν ἐπρόλαβεν ὁ φόνος τοῦ ἀρχηγοῦ των. Τοιοῦτον ἔλαβε τέλος ὁ Ἀντώνης Οἰκονόμου, ὁ διὰ τῆς μεγαλοτολμίας του ἀνυψωθείς ὑπεράνω τῆς παντοδυναμίου ἀριστοκρατίας τῆς πατρίδος του, καὶ πρῶτος μεγαλοφρόνως καὶ φιλοκινδύνως ὀδηγήσας εἰς τὸν ἀγῶνα τῆς ἐλευθερίας καὶ τῆς δόξης λαόν, ὅστις διὰ τῶν κατορθωμάτων του ἀνεκαίνισε τὰ προπατορικὰ τρόπαια τῆς Σαλαμίνας καὶ τῆς Μυκάλης.

Ἐν τούτοις, συνήλθαν εἰς Ἄργος ὅλοι οἱ πληρεξούσιοι καὶ ἤρχισαν τὰς προκαταρκτικὰς συνεδριάσεις των· ἀλλ' ἡ συρροὴ τόσων στρατευμάτων εἰς Ἀργολίδα, αἱ συμβαίνουσαι καθ' ἡμέραν ἀταξίαι ἐν τῇ πόλει, αἱ παρά τινων ὑποκινήσεις τοῦ στρατιωτικοῦ κατὰ τῶν ἀρχόντων καὶ διασπαρεῖς λόγος συνωμοσίας κατ' αὐτῶν ἠνάγκασαν τοὺς πληρεξουσίους νὰ ζητήσωσιν ἄλλον τόπον ἡσυχώτερον καὶ ἀσφαλέστερον διὰ τὰς συνεδριάσεις των, καὶ τοιοῦτος ἐκρίθη τὸ παράλιον χωρίον τῆς Πιάδας, ὅπου καὶ μετέβησαν μετονομάσαντές το Ἐπίδαυρον, ὡς παρὰ πλῆσιον τῆς ἀρχαίας Ἐπιδαύρου. Συνέτρεξε δὲ εἰς τὴν ἐκεῖ μεταβάσιν των καὶ τὸ ἐξῆς.

Οἱ πλείστοι τῶν ἐν Ἄργει στρατιωτικῶν, ἐν οἷς καὶ ὁ Ὑψηλάντης καὶ ὁ Κολοκοτρώνης, μετέβησαν ἐκεῖναις ταῖς ἡμέραις εἰς Κόρινθον ἐπ' ἐλπίδι κυριεύσεως τοῦ φρουρίου ἐκείνου. Μαθόντες οἱ ἐν Ναυπλίῳ Τούρκοι τὴν ἀπὸ τοῦ Ἄργους ἀπομάκρυνσιν

τῶν ἑλληνικῶν στρατευμάτων διὰ τινος αἰχμαλώτου ἀποδράντος, καὶ βεβαιωθέντες ὅτι ὀλίγοι ἦσαν οἱ ἐναπομείναντες ὀπλοφόροι βουλήν ἔβαλαν νὰ πατήσωσιν ἐξ ἀπροόπτου τὴν πόλιν, καὶ ἐπὶ τῷ σκοπῷ τούτῳ ἐξῆλθαν τὴν 14 δεκεμβρίου 600 σύροντες δύο κανόνια, ἔτρεψαν εἰς φυγὴν τοὺς παρὰ τῇ ὁδῷ καθημένους ὀλίγους ὀπλοφόρους Ἕλληνας καὶ κατεφόβισαν τοὺς ἐν τῇ πόλει τοῦ Ἄργους· ἀλλὰ, χάρις εἰς τὴν τόλμην τοῦ Νικήτα καὶ τινῶν Ἑλλήνων καὶ φιλελλήνων παρευρεθέντων, ἠναγκάσθησαν νὰ ὑπισθοδρομήσωσι χωρὶς νὰ πατήσωσι τὴν πόλιν. Ἐπειδὴ δὲ τὸ κίνημα τοῦτο ἀπεδόθη εἰς τὴν προδοσίαν τοῦ ἀποδράντος αἰχμαλώτου, ἐθεωρήθησαν ὡς συνένοχοι ὑπὸ τοῦ ὄχλου οἱ ἐν Ἄργει εὐρισκόμενοι αἰχμάλωτοι καὶ ἐθανατώθησαν ἦσαν δὲ οὗτοι ἐκ τῶν ἐπὶ τῇ ἀλώσει τῆς Τριπολιτσᾶς ἐπιζησάντων.

Ἐκ τῶν ἐπιζησάντων ἦτον, ὡς εἶδαμεν, καὶ ὁ κορίνθιος Κιαμήλμπεης. Δι' αὐτοῦ, μετενεχθέντος εἰς Κόρινθον, ἐπροσπάθησαν οἱ Ἕλληνες νὰ πείσωσι τοὺς ἐχθροὺς εἰς παράδοσιν τῆς ἀκροκορίνθου. Ἄλλ' οἱ πρὸς τὴν μητέρα του, τὴν γυναῖκά του καὶ λοιποὺς πολιορκουμένους λόγοι τοῦ ἀνδρὸς τούτου κατ' εἰσήγησιν τῶν Ἑλλήνων δὲν εἰσηκούοντο, διότι οἱ πολιορκούμενοι, ἂν καὶ ἐτίμων τὰς διαταγὰς του, ἤξευραν ὅτι παρήγγελλεν ὅσα τῷ ὑπηγόρευαν οἱ κατέχοντες αὐτόν. Οἱ Ἕλληνες ἐπέμεναν ἔτι μᾶλλον εἰς τὴν κυρίευσιν τῆς ἀκροκορίνθου, διότι ἐπίστευαν ὅτι ἦσαν ἐναποτεταμιευμένοι οἱ θησαυροὶ τοῦ Κιαμήλμπεη, ὃν ὅλη ἡ Ἑλλάς ἐθεώρει πολυτάλαντον. Οἱ δὲ φρουροὶ ἦσαν ἐντόπιοι, Ἀλβανοί, καὶ τινες Λαλιῶται, ὅλοι 600, πλήρεις ἐλπίδων ὅτι ἐντὸς ὀλίγου θὰ εἰσέβαλε καὶ θῦ ἔλυε τὴν πολιορκίαν τῶν ἡ εἰσέτι, ὡς ἐνόμιζαν, διατρίβουσα ἐν τῇ Ἀνατολικῇ Ἑλλάδι ὀθωμανικὴ δύναμις ὑπὸ τὸν Βρυώνην καὶ τὸν Μεχμέτην. Ἐν τοσοῦτῳ πολιορκοῦντες καὶ

πολιορκούμενοι ἐκανονοβολοῦντο συνεχῶς· καὶ οἱ μὲν πολιορκηταί, μετακομίσαντες ἐξ Ὑδρας δύο κανόνια καὶ ἀναβιβάσαντες αὐτὰ εἰς Πεντεσκούφι (α) ἐμπόδιζαν δι' αὐτῶν πᾶσαν ἔξοδον τῶν πολιορκουμένων καὶ τοὺς ἠνόχλουν καὶ ἐντὸς τῶν οἰκιῶν κανονοβολοῦντες· οὗτοι δὲ, ἂν καὶ ἀνεπιτήδειοι κατ' ἀρχὰς περὶ τὴν χρῆσιν τῶν κανονίων, ἐφάνησαν, καθ' ἃς ἡμέρας κατέβησαν ἐκεῖ ὁ Ὑψηλάντης καὶ οἱ λοιποί, ἐπιτηδειότεροι καὶ βλαπτικώτεροι· καὶ ἐντεῦθεν ἔλαβαν ἀφορμὴν οἱ Ἕλληνες νὰ ὑποπτεύσωσιν ὅτι ὁ Κιαμήλμπης ἔστειλεν ἐκείναις ταῖς ἡμέραις εἰς τὴν ἀκρόπολιν ἐπιτήδειον κανονοβολιστὴν ὑπὸ πρόσχημα ἀπλοῦ γραμματοφόρου. Ἀλλὰ τὸ κακὸν τῆς πείνας ἤϋξανε καὶ ἐταλαιπώρει τοὺς ἐγκλείστους, ὧν τινες ἠτομόλουν πρὸς τοὺς Ἕλληνας· ἠτομόλησαν πρὸς τὸν Κολοκοτρώνην ἐπὶ τῇ προτάσει του καὶ οἱ ἐν τῷ φρουρίῳ ὀλίγοι Λαλιῶται καὶ δὲν ἐκακοποιήθησαν· ἠτομόλησε μετὰ ταῦτα καὶ τις δερβίσης, ὅστις ἐκληφθεὶς ὡς κατάσκοπος ἐτιμωρήθη.

Ἀφ' οὗ δ' ἐβεβαιώθησαν οἱ ἐγκλειστοί, ὅτι πᾶσα ἐλπίς ἐπικουρίας ἔξωθεν ἐματαιώθη, οἱ Ἀλβανοὶ πρόθυμοι, ὡς τοὺς εἶδαμεν καὶ ἄλλοτε, ν' ἀποχωρίζονται τῶν ὁμοπίστων ἐπ' ἰδιοτελείᾳ, ἀπεχωρίσθησαν καὶ ἐν τῇ παρούσῃ περιστάσει, καὶ τῇ συνεργείᾳ τοῦ Πλαπούτα καὶ τῇ μεσιτείᾳ τοῦ γνωστοῦ αὐτοῖς Πανουργιᾶ, εὐρεθέντος ἐν Κορίνθῳ, ἐσυμβιβάσθησαν μόνοι, καὶ ἐξῆλθαν 150 τὴν 10 ἰανουαρίου, φέροντες τὰ ὄπλα, τὰς ἀποσκευὰς των καὶ ἀνὰ χίλια γρόσια· προσδιωρίσθη δὲ ἡ ποσότης αὕτη ὄχι διότι ἐμελέτων οἱ Ἕλληνες νὰ κρατήσωσι τὰ περισσεύοντα τῆς περιουσίας των, ἀλλ' ἵνα μὴ ἰδιοποιηθῶσιν οὗτοι τὰ τῶν ἄλλων ἐγκλειστων· ἐπέβησαν δὲ εἰς τέσσαρα ἑλληνικὰ πλοίαρια πρὸς διαπórθμευσιν· ἀλλὰ τὸ ἥμισυ μόλις διεσώθη, καταποντισθέντων ἢ φονευθέντων τῶν ἄλλων παρασπόνδως. Ἀπελι-

σθέντες δὲ οἱ ἑναπομείναντες Τούρκοι ἐσυμβιβάσθησαν καὶ οὗτοι μετὰ τῶν ἐπὶ τῷ σκοπῷ τούτῳ σταλέντων παρὰ τῶν ἐν Ἐπιδαύρῳ ὑπὸ τοὺς ὄρους νὰ παραδώσωσι τὴν ἀκρόπολιν, ὅλα τὰ ὄπλα, ὅλην τὴν κινητὴν περιουσίαν, ἐκτὸς δύο τῶν πενιχροτέρων ἐνδυμασιῶν καὶ μικρᾶς τινος χρηματικῆς ποσότητος εἰς χρῆσιν ἐκάστου, καὶ νὰ μετακομισθῶσιν ὑπ' οὐδετέραν σημαίαν εἰς τὴν μικρὰν Ἀσίαν. Μετὰ τὸν συμβιβασμὸν τοῦτον εἰσῆλθε τὸ ὑπὸ τὸν Βαλέστον τακτικὸν εἰς τὴν ἀκρόπολιν τὴν 14 ὑπὸ τὴν εὐλογίαν τοῦ παρευρεθέντος ἐπισκόπου Δαμαλῶν. Προπορευόμενος δὲ ὁ Κολοκοτρώνης καὶ βαστῶν ἑλληνικὴν σημαίαν ἐσταύρωσε δι' αὐτῆς τὴν πύλην καὶ τὴν ἔστησεν ἐπὶ τῶν ἐπάλξεων· ἀφωπλίσθησαν μετὰ ταῦτα οἱ ἐν τῷ φρουρίῳ, παρέδωκαν τὰ πράγματά των, ἅτινα διηρπάγησαν, παρέδωκαν καὶ τὰ χρήματα καὶ τὰ πετράδιά των χρησιμεύσαντα εἰς μίσθωσιν τοῦ ναυτικοῦ, καὶ κατέβησαν εἰς τὴν πόλιν ἀναμένοντες τὸ πλοῖον εἰς διαβίβασίν των, ἀλλ' οἱ πλείστοι κατεστράφησαν μετὰ τινὰς ἡμέρας παρὰ τὰ συνομολογηθέντα καὶ οἱ λοιποὶ τῆδε κάκεισε διεσπάρησαν ἢ ἐδουλώθησαν· ὁ δὲ Κιαμήλπεης, ἐπὶ λόγῳ ὅτι δὲν ἤθελε ν' ἀνακαλύψῃ τὰ κατὰ τὴν πάγκοινον γνώμην κρυπτόμενα πλούτη του, ἔπαθε πολλὰ κακά, ἀλλὰ δὲν ἐθανατώθη ἐπ' ἐλπίδι ὅτι θὰ τ' ἀνεκάλυπτε βραδύτερον.

1821-1822.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΚΖ.

Ἐπιρροή τῶν ἀρχόντων καὶ τῶν ὀπλᾶρχηγῶν ἐν ταῖς ἐπαρχίαις καὶ διενέξεις αὐτῶν.—Ἡ ἐν Ἐπιδαύρῳ πρώτη ἐθνικὴ συνέλευσις.—Πολιτικὰ συστήματα.—Ἀντιπροσωπικὴ κυβέρνησις καὶ καθίδρυσις αὐτῆς ἐν Κορίνθῳ.

ΠΡΟ τῆς ἐπαναστάσεως μία τάξις ἰσχυρὰ ὑπῆρχεν ἐν Πελοποννήσῳ, ἡ τῶν πολιτικῶν τάξις δὲ πολεμικῶν δὲν ὑπῆρχεν· ἡ τάξις αὕτη προήχθη καὶ ἐμεγαλύνθη ἐπὶ τῆς ἐπαναστάσεως ἐξ αὐτῆς τῆς φύσεως τῶν πραγμάτων. Ἐν δὲ τῇ στερεᾷ Ἑλλάδι ἡ τάξις τῶν πολεμικῶν οὐσα ἡ μόνη ἰσχυρὰ πρὸ τῆς ἐπαναστάσεως ἔγεινεν ἰσχυροτέρα ἀφ' οὗ ἡ ἐπανάστασις ἐξερράγη· ἡ δὲ ἀνίσχυρος πρὸ τῆς ἐπαναστάσεως πολιτικὴ ἔγεινεν ἀνίσχυροτέρα ἐπὶ τῆς ἐπαναστάσεως, διότι ἐν τοῖς τοιοῦτοις καιροῖς τὸ ὄπλον ὑπερισχύει. Ὅπου δύο τάξεις ἀντίζηλοι, ἐκεῖ καὶ διενέξεις· αἱ δὲ διενέξεις τῶν τάξεων εἶναι εἰς ἄκρον βαρεῖαι ὡς τείνουσαι ὄχι μόνον εἰς ἀλλαγὴν προσώπων, ἀλλὰ καὶ εἰς ἀνατροπὴν συστημάτων. Κατ' ἀρχὰς τῆς ἐπανάστασεως ἐγένετο ἐν Πελοποννήσῳ ὅτι ἤθελαν οἱ ἄρχοντες· ἀλλ' ἡ εὐτυχὴς ἔκβασις τῶν πολεμικῶν κινήματων ἔδωκε φυσικῶ τῷ λόγῳ μετ' ὀλίγον ἰσχὺν καὶ τοῖς ὀπλᾶρχηγοῖς· ἡ δὲ διαίρεσις τῶν πολιτικῶν τῆς Πελοποννήσου καὶ τοῦ Ὑψηλάντου, ἀφ' ἧς ἡμέρας ἔφθασεν εἰς τὸ μέσον αὐτῶν, τοῦ μὲν οἰκειοποιουμένου τῶν δὲ μὴ παραχωρούντων ὅλην τὴν ἐξουσίαν, συνέτεινεν ἔτι μᾶλλον εἰς ἐνίσχυσιν τῶν

ὄπλαρχηγῶν. Πάντες οὗτοι ἐπεριποιούντο αὐτὸν ὡς ἀντιφερόμενον πρὸς τοὺς φυσικοὺς ἀντιζήλους των, ἀλλ' ὀλίγοι ἦσαν οἱ ἐπιθυμοῦντες τὴν ὑπεροχὴν του· καὶ αὐτὸς ὁ Κολοκοτρώνης ἐσχετίσθη μὲν ἐξ ἀρχῆς πρὸς αὐτόν, διότι τὸν ὠφέλει ἢ σχέσις ἀνδρὸς ἔχοντος ὄνομα, ἀλλὰ δὲν ἔγεινέ ποτε ὀπαδὸς του· μάλιστα ἐπὶ τῶν διενέξεων τῶν ἀρχόντων καὶ αὐτοῦ πρὸ τῆς πτώσεως τῆς Τριπολιτσᾶς ὡς πρὸς τὸν γενικὸν ὀργανισμόν τῆς Πελοποννήσου, ὃ ἔστι τῶν περὶ ἐξουσίας, συνυπέγραψε μετὰ τῶν ἀρχόντων κατὰ τοῦ σχεδίου αὐτοῦ· ἐν ἐνὶ λόγῳ ἐνίσχυεν ὁ Κολοκοτρώνης τὸν Ὑψηλάντην ἐπιθυμῶν νὰ ταπεινώσῃ τὴν ὄφρυν τῶν πολιτικῶν, ἀλλὰ δὲν τὸν ἠθελεν αὐθέντην τοῦ τόπου.

Οἱ δὲ πολιτικοί, ἀντιφερόμενοι πρὸς τὸν Ὑψηλάντην, ἐπροθυμήθησαν νὰ ἐγκολπωθῶσιν ἐξ ἀρχῆς τὸν Μαυροκορδάτον, θεωροῦντες αὐτὸν ὡς ἀντίζηλον ἐκείνου καὶ ὡς μὴ ἔχοντα τὰς περὶ ὑπεροχῆς ἀξιώσεις του, δι' ἃς ἀνησύχαζαν· ἐπεθύμουν δὲ καὶ νὰ ὠφεληθῶσιν ἐκ τῶν πολιτικῶν γνώσεων αὐτοῦ τόσον τῷ καιρῷ ἐκείνῳ ἀναγκαίων ὅσον σπανίων. Οἱ δύο οὗτοι ἄνδρες ἐδιχονόησαν κατ' αὐτὴν τὴν ἐν Τρικόρφοις πρώτην, ὡς εἶδαμεν, συνέντευξιν. Ὁ Μαυροκορδάτος ἔλεγε τῷ Ὑψηλάντη, ὅτι ἡ δοθεῖσα αὐτῷ παρὰ τοῦ γενικοῦ πληρεξουσίου τῆς Ἀρχῆς, πεσόντος ἤδη, πληρεξουσιότης δὲν ἠμπορεῖ νὰ τῷ χρησιμεύσῃ εἰς στήριξιν ἢς ἀντεποιεῖτο ἐν Ἑλλάδι ἐξουσίας, καὶ ὅτι μόνῃ ἢ ἐθνικῇ θέλησις ἐδύνατο νὰ δώσῃ νόμιμον ἐξουσίαν· ἀλλ' οὗτος διετείνετο ὅτι πᾶσα ἐξουσία ἔπρεπε νὰ πηγάζῃ ἐκ τῆς Ἀρχῆς, ἣτις ἐκίνησε τὴν ἐπανάστασιν, καὶ ὅτι δὲν ἐδύνατο αὐτὸς νὰ καταστρέψῃ τὰ δίκαια τοῦ ἀδελφοῦ του. Διχονοήσαντες δὲ ἐξ αὐτῆς τῆς ἀρχῆς καὶ κλίνοντες ὁ μὲν πρὸς τοὺς πολιτικούς, ὁ δὲ πρὸς τοὺς στρατιωτικούς, διέμεναν διχονοοῦντες καὶ ἀντιπολιτευόμενοι μέχρι τέλους.

Ἐπὶ δὲ τῆς ἀρχομένης ἐθνικῆς συνελεύσεως τὸ πολιτικὸν κόμμα ἦτον ἀσυγκρίτῳ λόγῳ τὸ ἰσχυρότερον, διότι καὶ τὸ ἰσχυρὸν σῶμα τῶν ἀρχιερέων καὶ ἡ ἰσχυροτάτη μερὶς τῶν τριῶν ναυτικῶν νήσων ἦσαν ὑπὲρ αὐτοῦ. Ὅτι δὲ ἤθελαν αἱ ναυτικαὶ νῆσοι ἤθελεν εἶτε ἐκ προαιρέσεως εἶτε ἐξ ἀνάγκης καὶ ὅλον τὸ Αἰγαῖον ἐνίσχυε καὶ ὅλη ἡ Δυτικὴ Ἑλλάς τὸ κόμμα τοῦτο, διατελοῦσα ὑπὸ τὴν ἐπιρροὴν τοῦ ὀργανιστοῦ τῆς καὶ προέδρου τῆς γερουσίας τῆς Μαυροκορδάτου τὸ προσενίσχυε καὶ μέγα μέρος τῆς Ἀνατολικῆς Ἑλλάδος. Οἱ δὲ ὄπλαρχηγοὶ τῆς στερεᾶς Ἑλλάδος, ἂν καὶ ἰσχυροί, οὔτε μετ' ἀλλήλων οὔτε μετὰ τῶν ὄπλαρχηγῶν τῆς Πελοποννήσου συνενοοῦντο, καὶ διὰ τοῦτο τὸ στρατιωτικὸν τῆς Ἑλλάδος δὲν εἶχε σχεδὸν σύστημα. Διὰ τοὺς λόγους τούτους τὸ ἀποτέλεσμα τῆς ἐθνικῆς συνελεύσεως ἦτο πασίγνωστον ἐκ προοιμίων, ὃ ἐστὶν ὅποιον τὸ ἤθελε τὸ κόμμα τῶν πολιτικῶν ἀντεφέροντο δὲ οἱ πολιτικοὶ καὶ οἱ ὄπλαρχηγοὶ τῆς Πελοποννήσου, διότι ἐκεῖνοι μὲν ἤθελαν νὰ κινῶσι τὰ ὄπλα τῶν ἐπαρχιῶν κατὰ τοῦ ἐχθροῦ μετὰ τῶν ὄπλαρχηγῶν, οὗτοι δὲ ἀντεποιοῦντο τὴν κίνησιν τῶν ὄπλων ὡς ἔργον μόνων αὐτῶν ἔργον δὲ ἐκείνων ἐθεώρουν τὴν εἰς τὰς ἐκστρατείας προμήθειαν τῶν ἀναγκαίων.

Διὰ τὴν ἐπικρατοῦσαν δὲ καθ' ὅλην τὴν Ἑλλάδα ἀταξίαν, διὰ τὸ νεοφανὲς τοῦ πράγματος καὶ διὰ τὴν ἐξ ἀνάγκης ἔλλειψιν ὅποιουδήποτε περὶ ἐκλογῆς νόμου, αἱ ἐκλογαὶ τῶν ἀντιπροσώπων, λεγομένων τότε παραστατῶν, δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ γένωσι τακτικά. Ἐκτὸς τῶν τριῶν ναυτικῶν νήσων καὶ τῆς Κάσσου καὶ Σκοπέλου, οὐδεμία τῶν τοῦ Αἰγαίου ἔστειλεν εἰς τὴν συνέλευσιν πληρεξουσίου. Μεταξὺ δὲ τῶν ἐκ τῶν ἄλλων μερῶν συνελθόντων οὐδεμία ὡς πρὸς τὸν ἀριθμὸν ἀναλογία ἐφυλάχθη. Ἐν ᾧ ὅλη ἡ Πελοπόννησος ἔστειλεν 20 ἀντιπροσώπους, ἡ Ἀνατο-

λική Ἑλλάς ἔστειλεν αὐτῇ μόνη 26, καὶ μόνον τὸ τρίτον σχεδὸν αὐτῶν ἢ Δυτική. Ὅτι δὲ ἐπλήθυνε τὸν ἀριθμὸν τῶν μελῶν τῆς Ἀνατολικῆς Ἑλλάδος καὶ διέκρινε τὴν ἀντιπροσωπίαν ἐκείνου τοῦ μέρους ἦτον ἢ ἀλλόκοτος εἴσαξις εἰς τὴν συνέλευσιν ἄλλων ἐκτὸς τῶν παραστατῶν τῶν ἐπαρχιῶν τῆς ὑπὸ τὸ ὄνομα συνηγόρων, ἰσοδυνάμων μὲν καὶ ἰσοψήφων τῶν ἐπαρχιακῶν παραστατῶν, στελλομένων ὅμως ὄχι παρὰ τῶν ἐπαρχιῶν ἀλλὰ κατ' εὐθείαν παρὰ τοῦ Ἀρείου πάγου. Ὅπως καὶ ἂν ἔχη, ἡ συνέλευσις ἐθεωρήθη νόμιμος καθ' ὅλην τὴν Ἑλλάδα καθ' ὅλους τοὺς καιροὺς καὶ παρ' ὅλων τῶν τάξεων τῶν πολιτῶν ἤρχισε δὲ τὰς ἐργασίας τῆς ὑπὸ τὴν προεδρίαν τοῦ Μαυροκορδάτου τὴν 20 δεκεμβρίου, γράψασα ἐν πρώτοις τὸν κανονισμόν τῆς, δι' οὗ διέταξε νὰ μὴ γίνωνται αἱ συνεδριάσεις τῆς εἰς ἐπήκοον τοῦ κοινού, μηδὲ νὰ δημοσιεύωνται ὅσα λέγονται εἰμὴ κατ' ἔγκρισιν αὐτῆς· ἂν δὲ καὶ οἱ πληρεξούσιοι ἦσαν σύμφωνοι καὶ ἀντεπροσώπευαν ὅλοι τὸν λαόν, διηρέθησαν εἰς τέσσαρας κλάσεις κατὰ τὰ τέσσαρα τμήματα τῆς Ἑλλάδος, ἡγουν τὴν Πελοπόννησον, τὰς Νήσους, τὴν Ἀνατολικὴν Ἑλλάδα καὶ τὴν Δυτικὴν, καὶ διηρημένοι τοιουτοτρόπως ἐκάθηντο, ἐψηφοφόρου καὶ ὑπέγραφαν καθ' ἣν ἔλαχαν αἱ κλάσεις διὰ κλήρου τάξιν· συνεδρίαζε δέ, συνεψηφοφόροι καὶ συνυπέγραφε καὶ ὁ ἀντιπρόσωπος τῶν Ἀλβανῶν, ἂν καὶ ἡ ἀλβανοελληνικὴ συμμαχία ἦτον ἤδη λελυμένη. Ἡ συνέλευσις διώρισε δωδεκαμελῆ ἐπιτροπὴν, ἥτοι τρία μέλη ἀφ' ἐκάστης τῶν τεσσάρων κλάσεων, εἰς σύνταξιν ὀργανικοῦ νόμου ἐπὶ τῇ βάσει συστήματος δημοκρατικοῦ καὶ ἐξέδωκε τὴν 1 ἰανουαρίου τὸ ἀκόλουθον σύντομον καὶ ἐμφαντικὸν κήρυγμα.

“ Ἐν ὀνόματι τῆς ἁγίας καὶ ἀδιαιρέτου Τριάδος.

“ Τὸ Ἑλληνικὸν ἔθνος, τὸ ὑπὸ τὴν φρυκώδη

“ ὀθωμανικὴν δυναστείαν, μὴ δυνάμενον νὰ φέρῃ

“ τὸν βαρύτερον καὶ ἀπαραδειγμάτιστον ζυγὸν τῆς
 “ τυραννίας, καὶ ἀποσείσαν αὐτὸν μὲ μεγάλας θυσίας
 “ κηρύττει σήμερον διὰ τῶν νομίμων παραστατῶν
 “ του εἰς ἐθνικὴν συνηγμένων συνέλευσιν ἐνώπιον
 “ Θεοῦ καὶ ἀνθρώπων τὴν πολιτικὴν αὐτοῦ ὑπαρξιν
 “ καὶ ἀνεξαρτησίαν.”

Ἡ συνέλευσις, θεωρήσασα τὸ σχέδιον τοῦ ὀργανικοῦ νόμου τῆς ἐπιτροπῆς τῆς, εἰς οὗτινος τὴν σύνταξιν καθὼς καὶ εἰς τὸν μετὰ ταῦτα ὀργανισμόν τῶν γραμματειῶν ἐχρησίμευσε τὰ μέγιστα ὁ εἰδήμων Ἰταλὸς Γαλλίνας, παρεδέχθη τελείαν ἀνεξιθρησκείαν καὶ ἰσοτέλειαν προηγουμένου νόμου περὶ εἰσπράξεως τῶν τελῶν· ἐκήρυξεν ὅλους τοὺς Ἕλληνας ἴσους ἐνώπιον τῶν νόμων καὶ δεκτοὺς ἐν πάσῃ ὑπηρεσίᾳ τοῦ κράτους· ἐξησφάλισε τὴν ζωὴν, τὴν τιμὴν καὶ τὴν ἰδιοκτησίαν ἐκάστου ὑπὸ τὴν προστασίαν τῶν νόμων· κατήργησε τὴν δουλείαν, τὰ βασανιστήρια καὶ τὴν δήμευσιν· διέταξε πᾶς φυλακίζόμενος νὰ εἰδοποιῆται ἐντὸς 24 ὥρων περὶ τῆς αἰτίας τῆς φυλακίσεώς του, καὶ νὰ δικάζεται ἐντὸς τριῶν ἡμερῶν· ἐψήφισε στρατιωτικὸν ὀργανισμόν· ἐχάρισε προνόμια τοῖς Ἐπιδουριοῖς ἐγκατέστησε κυβέρνησιν ἐκ δύο σωμάτων, βουλευτικοῦ ἢ ἀντιπροσωπικοῦ καὶ νομοτελεστικοῦ· διέταξεν ὁ ἀριθμὸς τῶν μελῶν τοῦ βουλευτικοῦ καὶ ὁ τρόπος τοῦ ἐκλέγειν καὶ ἐκλέγεσθαι νὰ ὀρισθῶσι μετὰ ταῦτα· ἐπέτρεψε νὰ προβάλλῃ πᾶς βουλευτῆς διὰ τοῦ προέδρου νομοσχέδια· παρήγγειλε δημοσίας τὰς τακτικὰς καὶ ἐκτάκτους συνεδριάσεις τοῦ βουλευτικοῦ, μυστικὰς δὲ μόνον ἐπὶ τῇ αἰτήσῃ πέντε βουλευτῶν· προσδιώρισεν εἰς πέντε τὸν ἀριθμὸν τῶν μελῶν τοῦ νομοτελεστικοῦ ἐκλεγομένων ὑπὸ τοῦ βουλευτικοῦ ἐκτὸς τῶν μελῶν αὐτοῦ· ἔδωκε τῷ νομοτελεστικῷ ἐξουσίαν νὰ κινή τὰς κατὰ ξηρὰν καὶ κατὰ θάλασσαν δυνάμεις· νὰ εἰσάγῃ εἰς τὸ βουλευτικὸν νομοσχέδια· νὰ τὸ συγκαλῇ εἰς ἕκτακτον συνεδρίασιν· νὰ ἐκτελῇ

τοὺς νόμους· νὰ φροντίζη περὶ τῆς γενικῆς ἀσφα-
 λείας· νὰ ἐνεργῇ ἐκτάκτως τὰ δεόντα εἰς ἀνακάλυψιν
 προδοσίας, ἀλλὰ νὰ δικαιολογῇ τὴν πράξιν του παρὰ
 τῷ βουλευτικῷ ἐντὸς δύο ἡμερῶν· νὰ φέρῃ ἐνώπιον
 αὐτοῦ νομοσχέδιον περὶ συστάσεως παρασῆμων, καὶ
 περὶ στολῆς καὶ μισθοδοσίας τῶν πολιτικῶν καὶ
 πολεμικῶν ὑπαλλήλων· νὰ διορίζη ὀκτὼ γραμματεῖς
 ὀφείλοντας νὰ ἐνεργῶσι τὰ καθήκοντά των ἐπὶ τῇ
 ἰδίᾳ αὐτῶν εὐθύνη, ἡγουν τὸν ἀρχιγραμματέα τῆς
 ἐπικρατείας, τὸν καὶ ἐπὶ τῶν ἐξωτερικῶν, τὸν ἐπὶ τῶν
 ἐσωτερικῶν, τὸν ἐπὶ τῶν οἰκονομικῶν, τὸν ἐπὶ τοῦ
 δικαίου, τὸν ἐπὶ τῶν στρατιωτικῶν, τὸν ἐπὶ τῶν ναυ-
 τικῶν, τὸν ἐπὶ τῆς θρησκείας καὶ τὸν ἐπὶ τῆς ἀστυνο-
 μίας· ὥρισε τὴν διάρκειαν τῶν δύο σωμάτων ἐνιαύ-
 σιον· ἐκανόνισε τὰ καθήκοντά των, τὰς πρὸς ἀλληλα
 σχέσεις των καὶ τὴν εἰς τὴν νομοθεσίαν συνδρομὴν
 των· ἐνέδυσεν ἀμφοτέρω δύναμιν τοῦ κηρύττειν πόλε-
 μον καὶ συνάπτειν εἰρήνην, μόνον δὲ τὸ νομοτελεστι-
 κὸν τὴν τοῦ συνδέειν ὀλιγοήμερους ἀνακωχάς· ἀνέθε-
 σεν εἰς μὲν τὸ νομοτελεστικὸν τὰ περὶ στρατιωτικῶν
 προβιβασμῶν καὶ ἀμοιβῶν διὰ τὰς πρὸς τὴν πατρίδα
 ὑπηρεσίας ὑπὸ τὴν ἔγκρισιν τοῦ βουλευτικοῦ, εἰς δὲ
 τὸ βουλευτικὸν τὴν καθ' ἑκάστην ἀρχιετίαν ψήφισιν
 τοῦ προϋπολογισμοῦ τῶν ἐσόδων καὶ ἐξόδων εἰσα-
 γομένου παρὰ τοῦ νομοτελεστικοῦ, καὶ τὴν ἐπιψήφι-
 σιν τοῦ ἀπολογισμοῦ καθ' ἑκάστην ληξιετίαν, ἐξαι-
 ρέσασα μόνον τὸ πρῶτον ἔτος καθ' ὃ ὄφειλαν τὸ μὲν
 βουλευτικὸν νὰ χορηγῇ τὰ δεόντα ἄνευ προϋπολο-
 γισμοῦ καὶ μηδεμιᾶς ἀναβολῆς, τὸ δὲ νομοτελεστι-
 κὸν νὰ δώσῃ λόγον τῆς διαχειρήσεως τὸ τέλος τοῦ
 ἔτους· ἐπέτρεψε τῷ νομοτελεστικῷ νὰ κόπῃ νόμι-
 σμα ἀφ' οὗ διατάξῃ καὶ ὅπως διατάξῃ τὸ βου-
 λευτικόν, νὰ δανείζεται καὶ νὰ ἐκποιῇ ἐθνικὰ κτή-
 ματα συναινέσει τοῦ βουλευτικοῦ, καὶ ἀπηγόρευσε
 εἰς ἀμφοτέρω τὰ σώματα ὅποιανδήποτε πράξιν σκο-

πὸν ἔχουσαν τὴν κατάργησιν τῆς πολιτικῆς ὑπάρξεως τοῦ ἔθνους. Ἄν δέ ποτε κατηγορεῖτο βουλευτῆς ἐπὶ πολιτικῷ ἐγκλήματι, διέταξε νὰ διορίζεται ἑπταμελῆς ἐπιτροπὴ τοῦ βουλευτικοῦ εἰς ἐξέτασιν ἂν ἦτο δεκτὴ ἢ κατηγορία καὶ εἰς ἔγγραφον κοινοποιήσιν τῆς γνώμης αὐτῆς εἰς τὸ βουλευτικόν· καὶ ἂν διὰ τῶν δύο τρίτων τῶν ψήφων αὐτοῦ κατεγινώσκετο ὁ κατηγορούμενος, ἐκηρύττετο ἐκπτώτος καὶ παρεπέμπετο ὡς ἀπλοῦς πολίτης εἰς τὸ ἀνώτατον δικαστήριον τῆς Ἑλλάδος πρὸς δίκην καὶ τιμωρίαν κατὰ τοὺς νόμους, μὴ φυλακίζομενος ὅμως πρὸ τῆς ἐκπτώσεώς του. Κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον ἐλέγχοντο καὶ ἐκρίνοντο καὶ οἱ γραμματεῖς, ἂν ἐπιπταν εἰς τὸ αὐτὸ ἔγκλημα· τὰ δὲ μέλη τοῦ νομοτελεστικοῦ κατηγοροῦντο καὶ αὐτὰ ἐνώπιον τοῦ βουλευτικοῦ ἐπὶ τοιαύτῃ ἐνοχῇ, ἀλλ' ἐλεγχόμενα ὑπὸ ἐννεαμελοῦς ἐπιτροπῆς· καὶ ἂν μετὰ τὸν ἔλεγχον κατεγινώσκοντο διὰ τῶν τεσσάρων πέμπτων τῶν ψήφων τοῦ βουλευτικοῦ, ἐγίνοντο ἐκπτώτα καὶ παρεπέμποντο, ὡς καὶ οἱ βουλευταὶ καὶ οἱ γραμματεῖς, εἰς τὸ ἀνώτατον δικαστήριον τῆς Ἑλλάδος, ἀλλὰ μὴδ' αὐτὰ ἐφυλακίζοντο πρὸ τῆς ἐκπτώσεώς των. Ἄν δὲ ὅλον τὸ νομοτελεστικὸν ἐσυνθηκοποιεῖ εἰς κατάργησιν τῆς πολιτικῆς ὑπάρξεως τοῦ ἔθνους, ἢ ἐπιπτεν εἰς ἄλλο ἔγκλημα παρανομίας, τότε, ἀφ' οὗ ἀπεδεικνύετο τὸ ἔγκλημα, ἐγίνετο ἐν πρώτοις ὁ πρόεδρος ἐκπτώτος, καὶ μετὰ τὴν ἀντικατάστασιν αὐτοῦ κατηγοροῦντο τὰ μέλη ἐν πρὸς ἓν, καθ' ὃν τρόπον ἐρρέθη, καὶ ἐλεγχόμενα ἐπαιδεύοντο. Ἡ δὲ κυβέρνησις ὤφειλε, καθ' ἃ διέταξεν ἢ συνέλευσις, νὰ περιθάλλῃ τὰς χήρας καὶ τὰ ὄρφανὰ τῶν φονευομένων καὶ τοὺς ὑπὲρ πατρίδος δυστυχούντας, νὰ βραβεύῃ τοὺς ἀνδραγαθοῦντας καὶ τοὺς καλῶς ὑπηρετοῦντας, καὶ ν' ἀνταμείβῃ τοὺς εἰς θεραπείαν τῶν ἀναγκῶν τοῦ ἔθνους συνεισφέροντας.

Ἡ συνέλευσις, ἀφ' οὗ διέγραψε τὰ τοῦ βουλευ-

τικοῦ καὶ νομοτελεστικοῦ, ἐφρόντισε καὶ περὶ τοῦ
 δικαστικοῦ κλάδου καὶ ὥρισε νὰ ἐγκατασταθῶσι
 δικαστήρια, ἀνώτατον μὲν ὅπου ἔδρευεν ἡ κυβέρνη-
 σις, ἐφετεία δὲ ἐν ταῖς ἔδραις τῶν κεντρικῶν διοική-
 σεων, ἐν ἐκάστη δὲ ἐπαρχία πρωτοδικεῖον μὴ ἔχον
 ἐγκληματικὴν δικαιοδοσίαν ἀνατεθείσαν εἰς μόνον τὰ
 ἐφετεία καὶ τὸ ἀνώτατον· διέταξε δὲ καὶ ἐν πάσῃ
 κοινότητι ἢ ἐν παντὶ χωρίῳ εἰρηνοδικεῖον, καὶ τὴν
 ἐφαρμογὴν διὰ μὲν τὰ πολιτικὰ καὶ ἐγκληματικὰ τῶν
 βυζαντινῶν νόμων, διὰ δὲ τὰ ἐμπορικὰ τῶν γαλλικῶν
 μέχρις οὗ συνταχθῶσιν ἐθνικοὶ κώδικες. Ἀφ' οὗ
 δὲ τοιοῦτοτρόπως ὀργάνισε τὰ τῆς προσωρινῆς
 κυβερνήσεως, ἔβαλεν ὑπὸ τὰς διαταγὰς τῆς τὰς δύο
 Γερουσίας καὶ τὸν Ἄρειον πάγον, καὶ κατήργησε τὰ
 σύμβολα καὶ τὰς σημαίας τῆς φιλικῆς Ἑταιρίας· καὶ
 ὡς χαρακτηριστικὸν μὲν τῆς ἐθνικῆς σφραγίδος παρε-
 δέχθη τὴν Ἀθηναίων, ὡς σημαίαν δὲ ἐθνικὴν τὴν ἐξ
 ἐννέα ὀριζοντείων καὶ ἐναλλὰξ κειμένων κυανῶν καὶ
 λευκῶν ταινιῶν. Ἀναγκαία ἦτον ἡ κατάργησις τῶν
 συμβόλων τῆς Ἑταιρίας. Οἱ Ἕλληνες ἐπροσπάθουν
 νὰ ἐλκύσωσι τὴν συμπάθειαν τῶν αὐτῶν· ἀλλ' αἱ
 αὐταί, ὡς εἶδαμεν, ἀπεστρέφοντο τὰς μυστικὰς Ἑται-
 ρίας ὡς συνωμοσίας κατ' αὐτῶν. Ἄν δὲ καὶ ἡ
 φιλικὴ Ἑταιρία δὲν εἶχε σχέσιν πρὸς ἄλλας μυστι-
 κὰς ἑταιρίας, ἢ ἐν Λαυβάρῃ διακήρυξις τῆς ἱερᾶς
 συμμαχίας τὴν περιέπλεξεν εἰς τὴν κατηγορίαν ταύ-
 την· διὰ τοῦτο τὸ συμφέρον τῆς Ἑλλάδος ἀπῆται νὰ
 ἐξαλείψῃ ὅ,τι καὶ κατ' ἐπιφάνειαν τὴν ἐνοχοποιεῖ.
 Ἄλλ' ὁ Ὑψηλάντης κατεταράχθη καὶ ὀργίσθη ἰδίως
 κατὰ τοῦ Μαυροκορδάτου, ὃν ἐθεώρει δικαίως ὡς
 ὑποβολέα τῆς πράξεως ταύτης. Ἐντεῦθεν ἐνισχύθη
 ἔτι μᾶλλον ἡ διχόνοια τῶν δύο τούτων ἀνδρῶν.

Τούτων οὕτω διατεθέντων, ἡσχολήθη ἡ συνέλευσις
 εἰς συγκρότησιν τῆς νέας κυβερνήσεως, καὶ ἐξελέ-
 ξατο μέλη τοῦ νομοτελεστικοῦ τὸν Μαυροκορδάτου

τὸν καὶ πρόεδρον, τὸν δημοκρατικώτερον τῶν προϋχόντων Κανακάρην τὸν καὶ μετὰ ταῦτα ἀντιπρόεδρον, τὸν Ἀναγνώστην Παπαγιαννόπουλον (Δηληγιάννην), τὸν Ἰωάννην Ὀρλάνδον καὶ τὸν Ἰωάννην Λεγοθέτην· καὶ οἱ μὲν πληρεξούσιοι τῆς Πελοποννήσου καὶ τῆς στερεᾶς Ἑλλάδος, ἔχοντες ὄχι μόνον ἐντολὴν ἀ συγκροτήσωσι τὴν συνέλευσιν, ἀλλὰ καὶ δύναμιν ν' ἀποτελέσωσι μέρος τῆς κυβερνήσεως, διέμειναν, ὅσοι δὲν συμπεριελήφθησαν εἰς τὸ νομοτελεστικόν, ὡς μέλη τοῦ βουλευτικοῦ· οἱ δὲ τῶν νήσων, εἰς οὓς δὲν ἐδόθη ἡ αὐτὴ δύναμις, δὲν μετεσχηματίσθησαν εἰς βουλευτάς· ἀλλὰ καὶ αἱ νῆσοι αὐταὶ καὶ ἄλλαι ἔστειλαν μετ' ὀλίγον τοὺς βουλευτάς των· διωρίσθη δὲ καὶ προσωρινὴ ἔδρα τῆς νέας κυβερνήσεως ἡ Κόρινθος, καὶ οὕτω διελύθη ἡ συνέλευσις τὴν 15 Ἰανουαρίου, ἐργασθεῖσα ἡσυχῶς καὶ εὐτάκτως καθ' ὅλην τὴν διάρκειάν της, καὶ κηρύξασα ἐπὶ τέλους (α) ὅτι ὁ πόλεμος τῆς Ἑλλάδος κατὰ τῶν Τούρκων δὲν ἐστηρίζετο ἐπὶ δημαγωγικῶν, στασιωδῶν ἢ ἰδιοτελῶν ἀρχῶν, ἀλλ' ὅτι σκοπὸν εἶχε τὴν ἀπόσεισιν τοῦ σκληροῦ καὶ ξένου ζυγοῦ καὶ τὴν πολιτικὴν ἐξομοίωσιν τῶν Ἑλλήνων πρὸς τοὺς λοιποὺς χριστιανικοὺς λαοὺς, ἢ ἐν ἀποτυχίᾳ τὴν τελείαν ἐξόντωσίν των ὡς προτιμότεραν τῆς ζωῆς ὑπὸ τοιαύτην αἰσχροῦ δουλείαν. Τὸ κήρυγμα τοῦτο ἀνέφερε καὶ τὰς αἰτίας δι' ἃς ἀνεβλήθη μέχρι τοῦδε ὁ ἔθνικὸς ὀργανισμὸς· καὶ ἀφ' οὗ ἀνήγγειλεν ἐν συντόμῳ τὰ γενόμενα, ἐκάλει τοὺς λαοὺς εἰς ὁμόνοιαν, εἰς διατήρησιν τῶν νόμων καὶ εἰς ὑποταγὴν πρὸς τὴν κυβέρνησιν, ὡς τὰ μόνα συντελεστικά πρὸς στερέωσιν τῆς ἀνεξαρτησίας των.

Ἡ ἐπανάστασις τῆς Ἑλλάδος δὲν ἐξεβράγη περὶ πολιτικῶν συστημάτων, ἀλλὰ πρὸς ἀπόσεισιν τοῦ ὀθωμανικοῦ ζυγοῦ καὶ πρὸς ἀνέγερσιν τοῦ ἑλληνικοῦ ἔθνισμοῦ· διὰ τοῦτο, ὅτε συνήλθαν οἱ Ἕλληνες εἰς

Ἐπίδαυρον, δὲν ἔπεσαν εἰς σπουδαίας συζητήσεις περὶ ἀρχῶν.

Μεταξὺ δὲ τῶν τριῶν συστημάτων, τοῦ μοναρχικοῦ, τοῦ ὀλιγαρχικοῦ καὶ τοῦ δημοκρατικοῦ, τὸ μοναρχικὸν ἦτον ἀναντιρρήτως τὸ δημοφιλέστερον ἐν Ἑλλάδι. “ Πότε θὰ μᾶς ἔλθει ὁ ἀφέντης; ” ἠρώτων οἱ Ἕλληνες ἀπὸ ἄκρου ἕως ἄκρου τῆς Ἑλλάδος· αἱ δὲ ναυτικαὶ νῆσοι ἐν τοῖς ἐγγράφοις των καὶ ἡ Ἀνατολικὴ Ἑλλὰς ἐν τῇ συνελεύσει της ἐθεώρησαν ἐπισήμως καὶ ὁμογνημόνως τὴν βασιλείαν ὡς τὸ πλήρωμα τῶν εὐχῶν των. Ἐδύνατό τις τῶν Ἑλλήνων, ὠφελούμενος ὑπὸ τῆς τοιαύτης διαθέσεως ὄλων τῶν κλάσεων τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ, νὰ καθήσῃ τότε μονοκράτωρ. Τοιοῦτος ὑπεδεικνύετο ὁ Ὑψηλάντης· ἀλλ’ ἡ ὑπερισχύουσα μερὶς τῆς ἐθνικῆς συνελεύσεως ἦτον ὅλη ἐναντία του· διὰ τοῦτο κατεβιβάσθη μᾶλλον ἢ ἀνεβιβάσθη.

Ἐδύναντο ἴσως καὶ οἱ προὔχοντες, ὄντες ἰσχυρότατοι ἐν τῇ συνελεύσει, νὰ ἐνθρονίσωσι τὸ ὀλιγαρχικὸν σύστημα· ἀλλ’ οὔτε κἂν τὸ ἐπεχείρησαν. Ὁ κυριώτερος τούτων σκοπὸς ἦτον ἢ μὴ ἀνύψωσις τοῦ Ὑψηλάντου καὶ ἢ μὴ ἐνίσχυσις τοῦ στρατιωτικοῦ· ἀνελογίζοντο δὲ ὅτι ἢ οἰκειοποίησις τῆς ἐθνικῆς ἐξουσίας ἀντέβαινε πρὸς τὸν σκοπὸν τούτον. Τῷ ὄντι τοιοῦτον σύστημα, ἀπαρέσκον ἐν γένει, ἦτον ἱκανὸν ν’ ἀποσπάσῃ πολλοὺς πολιτικοὺς φίλους των καὶ νὰ τοὺς οἰκειώσῃ πρὸς τοὺς ἐναντίους των, νὰ συνενώσῃ δὲ κατ’ αὐτῶν καὶ τὸ μὴ ἕως τότε συνηγμένον στρατιωτικὸν τῆς στερεᾶς Ἑλλάδος καὶ τῆς Πελοποννήσου. Συνέτρεξαν δὲ καὶ οἱ ἐξῆς λόγοι κατὰ τῆς συστάσεως τῆς ὀλιγαρχίας.

Ἡ Ἑλλὰς, ἀναδεχθεῖσα τὸν δεινὸν ἀγῶνα, καὶ ἐρειδομένη ἐπὶ τῇ δικαιοσύνῃ καὶ τῇ ἀγιότητι του, διότι πᾶς ἀγὼν ἐθνικὸς κατὰ ξένης ἐξουσίας εἶναι δίκαιος καὶ ἅγιος, ἤλπιζεν ἕξωθεν βοήθειαν. Ἐξω-

θεν δὲ δύο συστήματα εἶχαν ὑπερασπιστάς, τὸ μοναρχικὸν καὶ τὸ δημοκρατικόν· τὸ πρῶτον εἶχε τὰς αὐλὰς, τὸ δεύτερον τοὺς λαούς· ὥστε τὸ ὀλιγαρχικὸν θὰ ἔβλαπτε μᾶλλον ἢ θὰ ὠφέλει ἐξωτερικῶς τὴν Ἑλλάδα ὡς ἀπροστάτευτον ὑπὸ τῶν αὐλῶν, καὶ ὡς μισούμενον ὑπὸ τῶν λαῶν· ἀλλ' ἡμεῖς, γνωρίζοντες τοὺς προὔχοντας τῆς Πελοποννήσου ἐκ τοῦ πλησίον καὶ συνυπηρετήσαντες ἐπὶ τῆς ἐπαναστάσεως, ὀφείλομεν ν' ἀποδώσωμεν αὐτοῖς ἐν πλήρει γνώσει τὴν πρέπουσαν δικαιοσύνην ὁμολογούντες ὅτι, ἂν δὲν ἔδειξάν ποτε διάθεσιν νὰ ἐνθρονισθῶσι δεσπόται τῆς πατρίδος σφετεριζόμενοι τὴν ἐθνικὴν Ἀρχήν, δὲν ἐπερρέασθησαν ἐκ μόνης πολιτικῆς προνοίας, ἀλλὰ καὶ ἐκ πατριωτικῆς καὶ φιλελευθέρως προαιρέσεως. Ὅλα ταῦτα τὰ αἷτια συνέτρεξαν εἰς τὸ νὰ συστηθῇ ἐν Ἐπιδαύρῳ δημοκρατικὴ κυβέρνησις, ἐν ᾧ τὸ δημοκρατικὸν στοιχείον ἦτο πάντῃ ἀνίσχυρον, διότι ὀλιγώτατοι μόνον νέοι, σπουδάσαντες ἐν Εὐρώπῃ, ἦσαν οἱ ὑπερασπισταὶ του. Ἴνα δὲ μὴ καταθορυβηθῇ ἡ τότε παντοδύναμος ἱερὰ συμμαχία ἐπὶ τῇ συστάσει δημοκρατικῆς κυβερνήσεως ἐκλήθη ἡ κυβέρνησις προσωρινὴ καὶ ἀφέθη ἡ θύρα ἀνοικτὴ εἰς θεμελιώδεις πολιτικὰς μεταβολάς.

Ἐξ ὧσων δὲ, διερχόμενοι τὰ τῆς συνελεύσεως εἶπαμεν ἀπεδείχθη, ὅτι τὸ στρατιωτικὸν τῆς Πελοποννήσου ἀπέτυχε, διότι ὅλη ἡ Ἀρχὴ ἐδόθη τοῖς ἀντιπάλοις του, καὶ ὅτι ὁ Ὑψηλάντης ὠλιγορήθη· ἀλλ' οὐδεὶς ἀντεῖπεν οὐδ' ἀντέστη εἰς τὰς ἀποφάσεις τῆς συνελεύσεως. Καὶ αὐτὸς ὁ Ὑψηλάντης, ὅστις δυσσαρεστούμενος διέτριβε διαρκούσης τῆς συνελεύσεως ἐν Κορίνθῳ, ἀφ' οὗ εἶδεν ὅτι ἐτάφη ἡ Ἀρχὴ τῆς φιλικῆς Ἐταιρίας ἐν Ἐπιδαύρῳ ὑπὸ τὸ νέον σύμβολον, τὴν Ἀθηνᾶν, καὶ τὴν δίχρονον σημαίαν, καὶ συνετάφη καὶ πᾶσα ἐκείθεν ἐξουσία, ἐδέχθη τὴν προεδρίαν τῆς βουλῆς δοθείσαν αὐτῷ ὡς δεῖγμα

τιμῆς διὰ τὴν πρὸς αὐτὸν σωζομένην ὑπόληψιν τοῦ κοινοῦ· ἀλλ' οὐδὲ καὶ τότε μετέβη εἰς Ἐπίδαυρον, ὅπου ἐνήργει τὰ τῆς προεδρίας ὁ Πετρόμπεης, ὡς ἀντιπρόεδρος.

Τὸ δὲ νομοτελεστικὸν τὴν αὐτὴν ἡμέραν, καθ' ἣν συνεκροτήθη, διώρισε τοὺς ὑπουργούς, οὓς ἐκάλεσε Μινίστρον, τὸν Νέγρην ἐπὶ τῆς ἀρχιγραμματείας τῆς ἐπικρατείας, ἐπὶ τῶν ἐξωτερικῶν ὑποθέσεων καὶ πρόεδρον τοῦ συμβουλίου τῶν ὑπουργῶν, τὸν Ἰωάννην Κωλέττην ἐπὶ τῶν ἐσωτερικῶν, τὸν Πανούτσον Νοταρᾶν ἐπὶ τῆς οἰκονομίας, τὸν Νότην Μπότσαρην ἐπὶ τῶν στρατιωτικῶν, τριμελῆ ἐπιτροπὴν ἐπὶ τῶν ναυτικῶν, τὸν Θεόδωρον Βλάσην ἐπὶ τοῦ δικαίου, τὸν ἐπίσκοπον Ἀνδρούσης Ἰωσήφ ἐπὶ τῶν θρησκευτικῶν, καὶ τὸν Λάμπρον Νάκον ἐπὶ τῆς ἀστυνομίας, τὴν δὲ ἐπιούσαν ἐκήρυξε τὴν ἑναρξιν τῶν ἐργασιῶν του.

Πρώτη δὲ φροντίς τῆς νέας κυβερνήσεως ἦτον ἡ εὔρεσις πόρου εἰς σύστασιν καὶ διατήρησιν τῶν στρατοπέδων καὶ εἰς κίνησιν τοῦ στόλου. Ἐπὶ τῷ σκοπῷ τούτῳ ἐψηφίσθησαν δάνεια καὶ γενικαὶ συνεισφοραὶ· ἀλλὰ μικρὰ ἡ ὠφέλεια ἐξ αἰτίας τῶν περιστάσεων. Λόγος πολὺς ἔγεινεν ἐπὶ συνελεύσεως καὶ περὶ πρεσβειῶν πρὸς τὰς εὐρωπαϊκὰς αὐλὰς· ἀλλ' ἡ κυβέρνησις, εἰς ἣν ἀνετέθη ἡ φροντίς, δὲν ἔκρινεν εὐλογον νὰ ἐνεργήσῃ τι κατ' ἐκείνας τὰς περιστάσεις, διότι ἡ καθ' ἡμῶν ἐπικρατοῦσα διάθεσις τῶν αὐλῶν ἦτο φανερά, καὶ ὡς ἐκ τῆς διαθέσεως ταύτης ἡ ἀποβολὴ τῶν πρέσβων βεβαία. Τὰ δύο κυβερνητικὰ σώματα διέμειναν ἐργαζόμενα ἐν Ἐπίδαυρῳ, τὸ μὲν βουλευτικὸν μέχρι τῆς 23, τὸ δὲ νομοτελεστικὸν μέχρι τῆς 28· μετέβησαν δὲ μετὰ ταῦτα εἰς Κόρινθον ὅπου ἐπανέλαβαν τὰς διακοπέϊσας συνεδριάσεις των τὴν 31, τὸ μὲν βουλευτικὸν ὑπὸ τὴν προεδρίαν τοῦ Ὑψηλάντου, τὸ δὲ νομοτελεστικὸν

ὑπὸ τὴν ἀντιπροεδρίαν τοῦ Κανακάρη, διότι ὁ πρόεδρος Μαυροκορδάτος μετέβη ἐξ Ἐπιδαύρου εἰς Ὑδραν πρὸς ἔκπλουν τοῦ στόλου, καὶ πρὸς ἐξέτασιν ψιθυρίσματός τινος περὶ σκευωρουμένης ἐν τῇ νήσῳ ἐπιβουλήs εἰς ὑποδούλωσίν της· ἀλλ' ἡ σκευωρία αὕτη, ἂν τῷ ὄντι ὑπῆρξε, διεσκεδάσθη ἀβλαβῶs καὶ ἀθορύβως.

Ἡ δὲ κυβέρνησις, καθ' ἃs ἡμέρας εὐρίσκετο ἐν Ἐπιδαύρῳ, ἔσπευσε νὰ ψηφίσῃ καὶ ἔκοψεν ἐν Κορίνθῳ μετάλλια φέροντα ἐφ' ἐνὸs μὲν τὴν εἰκόνα τῆs Ἀθηνᾶs καὶ γύρωθεν αὐτῆs “Ἡ Ἑλλὰs εὐγνωμονοῦσα.” ἐφ' ἐτέρου δὲ “ἐθνικὴ συνέλευσις. “αωκβ”· ἐκόπησαν δὲ τὰ μετάλλια ταῦτα χάριν τῶν ἡσύχως, ἀκινδύνως καὶ ἐν ὁμοιοίᾳ τὸν ἐν Ἐπιδαύρῳ πολιτικὸν ὀργανισμὸν ὑπογραψάντων καὶ τῶν εἰς τὴν σύνταξιν αὐτοῦ συνεργησάντων· ἀλλὰ τῆs τιμῆs ταύτης δὲν ἠξιώθησαν οἱ κατὰ γῆν καὶ θάλασσαν προκινδυνεύοντες. Τὰ μέλη τῆs κυβερνήσεως ἦσαν καὶ μέλη τῆs συνελεύσεως, ὥστε ἀπέδωκαν αὐταὶ ἑαυτοῖs ὡs λυτρωταῖs τῆs πατρίδος τὰs τιμὰs ταύτας, παρορῶντες τοὺs ἐν πολέμῳ ἀληθεῖs λυτρωτάs της.

1821-22.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΚΗ.

Ἄτυχῆς ἐκστρατεία εἰς Καρυστίαν, καὶ θάνατος Ἡλίου Μαυρομιχάλη.—Ἐκπλους τοῦ ὀθωμανικοῦ στόλου καὶ ἀπόβασις στρατευμάτων εἰς Πάτρας.—Ναυμαχία ἐν τῷ κόλπῳ τῶν Πατρῶν.—Τὰ μεταξὺ τοῦ μεγάλου ἄρμοστοῦ τῶν ἰονίων νήσων καὶ τοῦ ἑλληνικοῦ στόλου.—Ἐκστρατεία ὑπὸ τὸν Κολοκοτρώνη εἰς πολιορκίαν τῶν Πατρῶν.

ΚΑΘ' ὃν καιρὸν συνέταπτεν ἡ ἐν Ἐπιδαύρῳ συνέλευσις τὸν θεμελιώδη νόμον, ὃ Ἡλίας Μαυρομιχάλης μετέβη εἰς Ἀθήνας ὡς ἀρχηγὸς τῆς πολιορκίας τῆς ἀκροπόλεως ἐπὶ τῇ προτάσει τῶν ἐντοπίων συναινέσει καὶ τῶν ἐν Ἐπιδαύρῳ.

Ἡ ἀτυχῆς πρώτη εἰς Κάρυστον ἐκστρατεία, περὶ ἧς ἄλλοτε ἀνεφέραμεν, δὲν ἀπήλπισε τοὺς εἰς κυρίευσιν αὐτῆς ἀγωνιζομένους. Ἀπεδόθη ἡ ἀποτυχία εἰς τὴν ἐπικρατοῦσαν τότε ἐν τῷ στρατοπέδῳ ἀναρχίαν, εἰς τὴν ἀπειρίαν τῶν στρατιωτῶν καὶ κυρίως εἰς τὴν ἄλλειψιν ἀξίου καὶ σέβας ἐμπνέοντος ἀρχηγοῦ. Ὁ ἄοκνος ἐπίσκοπος Καρύστου, ὃ τὴν πρώτην ἐκστρατείαν συγκροτήσας, ἐπεχείρησε καὶ δευτέραν μετέβη εἰς Ὑδραν, ἐκείθεν εἰς Τρίκορφα, ἐπανῆλθεν εἰς Ὑδραν, ἐπεσκέφθη τὴν Κέα, παντοῦ στρατολογῶν, χρηματολογῶν καὶ ποριζόμενος πολεμεφόδια καὶ τροφάς, καὶ τὴν 16 νοεμβρίου κατήντησεν εἰς Ἐρέτριαν ὅπου διέμεινε μέχρι τινός, διότι ὁ Ὁμέρμπης περιεφέρετο εἰς τὰ περὶ τὴν Κούμην χωρία συνάζων καὶ ἀποταμιεύων τρῶφιμα ἐν Στούροις. Ἀπομα-

κρυνθέντος δὲ τούτου, ἐκίνησεν ὁ ἐπίσκοπος πρὸς τὰ Βρυσάκια μετὰ 50 στρατιωτῶν εἰς ἔντευξιν τοῦ Ἀγγελῆ· ἀλλὰ ἅμα ἔφθασεν εἰς τὸ στρατόπεδον καὶ ἐφάνησαν ἐπερχόμενοι ἐκ Χαλκίδος ἐχθροὶ μαθόντες τὴν διάβασίν του· ἀκροβολισμοῦ δὲ γενομένου ἐπὶ τῆς πεδιάδος τῆς Καστέλλας ἀπέναντι τοῦ στρατοπέδου, ἔχασαν οἱ Τοῦρκοι δύο πολεμιστὰς καὶ ἐπανῆλθαν εἰς τὸ φρούριον. Μετὰ τρεῖς δὲ ἡμέρας ἐπέστρεψεν ὁ ἐπίσκοπος εἰς Ἐρέτριαν συμπαραλαβὼν, συναινέσει τοῦ Ἀγγελῆ, τὸν Κριεζώτην καὶ τοὺς ὑπὸ τὴν ὁδηγίαν αὐτοῦ ὡς συναγωνιστὰς εἰς ἀπελευθέρωσιν τῆς Καρύστου. Ἀρξαμένου δὲ τοῦ ῥαμαζανίου, ἠσύχασαν ὁ μὲν Ὀμέρμπεης ἐν Καρύστῳ, οἱ δὲ λοιποὶ Τοῦρκοι ἐν Στούροις. Τότε οἱ πρόκριτοι τῶν χωρίων, μείναντες ἀνενόχλητοι, συνῆλθαν εἰς Ἀλιβέρι καὶ συνευδόκησαν, πρὶν ἐπιχειρήσωσιν τι κατὰ τῆς Καρύστου, νὰ φέρωσιν ἔξωθεν σημαντικὸν τινα καὶ ἄξιον ἀρχηγὸν ἔχοντα καὶ ἱκανοὺς στρατιώτας ἐμπειροπολέμους· ἡ σταλείσα δὲ εἰς εὐρεσίαν τοῦ ἀρχηγοῦ τούτου ἐπιτροπή, ἧς μέλος ἦτο καὶ ὁ ἐπίσκοπος, ἤυρε τὸν Ἠλίαν Μαυρομιχάλην ἐν Ἀθήναις φθάσαντα ἐκεῖ κατ' ἐκείνας τὰς ἡμέρας, τὸν ἔπεισε νὰ μὴ ἀναδεχθῆ τὴν πολιορκίαν τῆς ἀκροπόλεως, τὸν ἐχειροτόνησεν ἀρχηγὸν ὅλων τῶν κατὰ τῆς Καρύστου στρατευμάτων, καὶ τῷ ἔδωκεν ἄδειαν νὰ στρατολογήσῃ ἐπὶ μισθῷ. Ἄλλ', ἐν ᾧ ἡ ἐπιτροπή ἐπραττε ταῦτα, οἱ ὀπλαρχηγίσκοι τοῦ ἐν Εὐβοίᾳ στρατοπέδου, συμπληρουμένου ἐξ ἐντοπίων καὶ ξένων εἰς 700, ἀποδοκιμάζοντες τὴν ἀποστολὴν τῆς ἐπιτροπῆς, διώρισαν ἀρχηγὸν τὸν Βάσσον Μαυροβουνιώτην ἐλθόντα κατὰ τὸν παρελθόντα αὐγουστον ἐκ Σμύρνης εἰς Κούμην καὶ διαδεχθέντα κοινῇ γνώμῃ τῶν Κουμιωτῶν τὸν φονευθέντα ἀρχηγόν των Παπᾶν· ὥστε ἀντὶ ἐνὸς τὸ στρατόπεδον ἀπέκτησε δύο ἀρχηγούς.

Τὴν δὲ 3 ἰανουαρίου ἔφθασεν ὁ Ἠλίας εἰς τὸ

ἀπέναντι τῆς Εὐβοίας χωρίον τῆς Ἀττικῆς, Κάλαιον, συνοδευόμενος ὑπὸ τοῦ θείου του Κυριακούλη καὶ ἀκολουθούμενος ὑπὸ 600, καὶ τὴν 5 διεβιβάσθη πανστρατιᾷ ὅπου τὸ ἄλλο στρατόπεδον. Ἦλθε συγχρόνως καὶ γράμμα τοῦ Ὀδυσσεῶς πρὸς τὸν ἐπίσκοπον λέγον, ὅτι παρηκολούθει καὶ αὐτὸς μετὰ δισχιλίων.

Ἀφ' οὗτου ἔφθασεν ὁ Ἡλίας, ἐστέλλοντο γράμματα συχνάκις εἰς τὸ ἐλληνικὸν στρατόπεδον παρὰ τῶν Στουρέων παρακλητικὰ ὅπως τοὺς ἐλευθερώσωσιν ἀπὸ τῶν ἐμφωλευόντων καὶ τυραννούντων αὐτοὺς Τούρκων. Αἱ ἀλλεπάλληλοι παρακλήσεις ἠνάγκασαν τὸν φιλότιμον Ἡλίαν καὶ τοὺς λοιποὺς νὰ ἐκστρατεύσωσι πρὸς τὰ Στούρα χωρὶς ν' ἀναμείνωσι τὴν προσδοκωμένην ὑπὸ τὸν Ὀδυσσεῆ δύναμιν· καὶ ἐπὶ τῷ σκοπῷ τούτῳ μετέβησαν ὅλοι εἰς Μεσοχώρια δύο ὥρας μακρὰν τῶν Στούρων καὶ ἔμειναν ἐκεῖ συσκεπτόμενοι περὶ τοῦ μελετωμένου κινήματος. Ἐσυμβιβάσθησαν δὲ ὁ Ἡλίας καὶ ὁ Βάσσος, ἵνα θεωρῶνται καὶ οἱ δύο ὡς ἀρχηγοί, ἐνηγκαλίσθησαν ὡς ἀδελφοί, καὶ ὠρκίσθησαν ἐνώπιον τοῦ ἐπισκόπου ἐπὶ τοῦ ἱεροῦ εὐαγγελίου νὰ συμβοηθῶνται ἐν καιρῷ ἀνάγκης, καὶ νὰ φυλάττεται εὐταξία παρὰ τοῖς ὑπὸ τὴν ὁδηγίαν των.

Τριακόσιοι ἐπίλεκτοι Τούρκοι ἠυλίζοντο ταῖς ἡμέραις ἐκείναις ἐν Στούροις, ὅπου ἦσαν καὶ αἱ σιτοθῆκαι. Πρὶν ἐπιπέσωσιν οἱ Ἕλληνες, ἐσχεδίασαν οἱ δύο ἀρχηγοὶ των νὰ στείλωσιν ἀνὰ 150 εἰς κατάληψιν τοῦ Διακοφτίου, στενοῦ μεταξὺ Στούρων καὶ Καρύστου, ἐπὶ σκοπῷ νὰ ἐμποδισθῇ πᾶσα ἐκ Καρύστου βοήθεια, καὶ τὴν 11 ἐξεστράτευσαν καὶ αὐτοὶ ἐκ Μεσοχωρίων καὶ κατέλαβαν δύο μικρὰ χωρία, ἡμιώριον μακρὰν τῶν Στούρων τὸ ἐν, καὶ τέταρτον ὥρας τὸ ἄλλο· καὶ ἐν μὲν τῷ πλησιεστέρῳ ἐποποθετήθη ὁ Βάσσος, ἐν δὲ τῷ ἀπωτέρῳ ὁ

Ἡλίας. Τὴν δὲ 12, πρωίας γενομένης, ἐφάνησαν ἔξωθεν τῶν Στούρων οἱ Τούρκοι προκαλοῦντες κατὰ τὸν ὀμηρικὸν τρόπον τοὺς Ἕλληνας εἰς μάχην. Ἄν καὶ δὲν ἀπεστάλησαν οἱ 300, ὡς ἐσχεδιάσθη, εἰς κατάληψιν τοῦ στενοῦ, ἐφάρμησαν οἱ περὶ τὸν Βάσσαν μὴδὲ τοὺς περὶ τὸν Ἡλίαν ἀναμείναντες· ἀλλ' ἀρξαμένης τῆς μάχης ἐπεβοήθησαν οὗτοι, καὶ συμπολεμήσαντες γενναίως ἀπώθησαν τοὺς ἐχθροὺς εἰς τὸ χωρίον καὶ πατήσαντές το τοὺς ἀπέκλεισαν περὶ τὴν μεσημβρίαν ἐντὸς ὀλίγων ὄχυρῶν οἰκιῶν. Τοῦτου δὲ γενομένου, παραλαβόντες ὁ Βάσσος καὶ ὁ Κυριακούλης τινὰς ὑπήγαν νὰ καταλάβωσιν αὐτοὶ τὸ στενὸν τοῦ Διακοφτίου· ἀλλ' ἐν ᾧ ἀνέβαιναν, κατέβαινε ἐκεῖθεν ὁ Ὁμέρμπεης εἰδοποιηθεὶς ἀφ' ἐσπέρας περὶ τῶν ἐχθρικῶν κινήματων. Ἀδυνατώτεροι οἱ περὶ τὸν Βάσσον καὶ τὸν Κυριακούλην ὠπισθοδρόμησαν καὶ ἀπεχωρίσθησαν τῶν ἀποκλειόντων τοὺς ἐχθροὺς ἐν Στούροις, οἵτινες μὴδὲν ὑποπτεύοντες ἔξωθεν, διότι ὑπέθεταν τὸ στενὸν προκατειλημμένον, ἔξεφάντοσαν· ἀλλὰ μαθόντες αἰφνης ὅτι ἤρχετο ὁ Ὁμέρμπεης, ἀκούσαντες καὶ τὸν τουφεκισμόν, ἐτράπησαν οἱ μὲν πρὸς τὰ πλοῖα οἱ δὲ πρὸς τὰ μακρυνὰ χωρία. Ἐξῆλθε τότε τοῦ χωρίου καὶ ὁ Ἡλίας ἔχων 7 μόνον συντρόφους ὑπεραγαπῶντας αὐτὸν καὶ πάντοτε παρακολουθοῦντας, καὶ καταλαβὼν ἀνεμόμυλόν τινα ἀσκεπῆ ἐπὶ λόφου, κοινῶς λεγόμενον Κοκκινόμυλον, παρεκίνει ἐκεῖθεν τοὺς λοιποὺς νὰ ἐγκαρτερήσωσιν· ἀλλ' εἰς μάτην αἱ πατριωτικαὶ προτροπαὶ του. Ἀφ' οὗ δὲ ἐπλησίασεν ὁ Ὁμέρμπεης εἰς Στοῦρα, ἐξῆλθαν οἱ ἐντὸς τῶν ὄχυρῶν οἰκιῶν Τούρκοι, καὶ καταδιώκοντες οἱ μὲν ἐντεύθεν οἱ δὲ ἐκεῖθεν τοὺς Ἕλληνας φεύγοντας κατήντησαν εἰς τὸν Κοκκινόμυλον, ὅπου συνεσωρεύθησαν ὅλοι πολεμοῦντες. Τότε ὁ Ἡλίας καὶ οἱ περὶ αὐτόν, βλέποντες ὅτι ἀλείφθησαν μόνον πολεμοῦντες, ἐπεχείρησαν νὰ ἐξορ-

μήσωσι ξιφήρεις διὰ μέσου τῶν ἐχθρῶν· ἀλλ', ἐκτὸς δύο διασωθέντων, ὅλοι ἀπέθαναν ἐν οἷς καὶ ὁ χαρίεστατος καὶ φιλότιμος Ἡλίας εὐκλεῶς βιώσας καὶ εὐκλεέστερον ἀποβιώσας. Ὁ δὲ Ὁμέρμπεης, μαθὼν ὅτι εἰς τῶν φονευθέντων ἦτον ὁ ἐπίσημος οὗτος νέος, ἔκοψε τὴν κεφαλὴν του καὶ τὴν ἔστειλεν εἰς Κωνσταντινούπολιν.

Μετὰ τὸ δυστύχημα τοῦτο συνήχθησαν οἱ πρόκριτοι πολιτικοὶ καὶ πολεμικοὶ εἰς Ἀλιβέρι προσπαθοῦντες νὰ διατηρηθῇ τὸ στρατόπεδον· ἐν ᾧ δὲ ἐσκέπτοντο περὶ δευτέρου κινήματος, ἔφθασεν ὁ Ὀδυσσεὺς ἔχων 300 καὶ τοὺς ἐθάῤῥυνεν· ἐκίνησαν δὲ περὶ τὰ τέλη τοῦ ἰανουαρίου ὅλοι πρὸς τὴν Κάρυστον, ὅπου συνεσωρεύθησαν καὶ ὅλοι οἱ Τοῦρκοι ἐν οἷς καὶ οἱ κατέχοντες ἐπὶ τῆς προτέρας μάχης τὰ Στροῦρα· καὶ ὁ μὲν Ὀδυσσεὺς μετὰ τῶν 300 κατέλαβε τὴν θέσιν Πλακωτὰ καὶ ἔκοψε τὸ εἰς τὸ φρουρίον ῥέον νερόν· ὁ δὲ Κυριακούλης, ὁ Κριεζώτης καὶ ὁ Βάσσος κατέλαβαν τοὺς κήπους περιορίσαντες τοὺς Τοῦρκους ἐντὸς τοῦ φρουρίου, καὶ ἀκροβολιζόμενοι καθ' ἡμέραν. Ἐξ αἰτίας δὲ τοῦ κανονοβολισμοῦ ἔπεσε πεπαλαιωμένον τι μέρος τοῦ φρουρίου, καὶ οἱ Τοῦρκοι ὑποπτέουντες μὴ δι' αὐτοῦ τοὺς πατήσωσιν οἱ Ἕλληνες αἰφνης, σπανίως ἔκτοτε ἐξήρχοντο. Ἐν ᾧ δὲ ἡ πολιορκία ἐφαίνετο προκόπτουσα, ὁ Ὀδυσσεὺς ἔφυγεν αἰφνης μετὰ τῶν ὀπαδῶν του ἐν πολλῇ βίᾳ εἰς Μελισσῶνα, δύο ὥρας μακρὰν τῆς Καρύστου. Φυγόντος αὐτοῦ, οἱ ἐχθροὶ ἔπασαν ἀμέσως ἐπὶ τοὺς ἀπομείναντας καὶ τοὺς κατεδίωξαν μίαν ἡμισυ ὥραν μακρὰν μέχρι τοῦ Κατσερονίου, ὅπου καὶ πρότερον ἦσαν οἱ Ἕλληνες, καὶ ὅπου καὶ ἤδη διενυκτέρευσαν. Τὸ δὲ πρῶτ' οἱ ἀρχηγοί, ἀπορῶντες δικαίως ἐπὶ τῇ αἰφνιδίῳ φυγῇ τοῦ Ὀδυσσεως, ἔστειλαν ἔφιππον φέροντα γράμματα πρὸς αὐτὸν δι' ὧν ἠρώτων τὴν αἰτίαν τῆς ἀπροσδοκῆτου

φυγῆς του καὶ ἐζήτουν γνώμην περὶ τοῦ πρακτέου. Ὁ γραμματοφόρος, ἀπαντήσας τὸν Ὀδυσσεῖα φεύγοντα κατὰ τὰ Στούρα καὶ ἀπολιπόντα ἐν Μελισσῶνι καὶ τοὺς ἀρρώστους καὶ τὰς τροφάς, τῷ ἔδωκε τὰ γράμματα, ἀλλ' ἀπάντησιν δὲν ἔλαβε. Φθάσας ὁ Ὀδυσσεὺς εἰς τὰ Στούρα τὸ ἑσπέρας ἤυρεν ἐκεῖ τὸν ἐπίσκοπον καὶ τοὺς προκρίτους τῶν χωρίων, καὶ ἐρωτηθεὶς περὶ τῆς φυγῆς του ἀνέβαλε τὴν ἀπάντησιν εἰς τὴν αὔριον· ἐν τούτοις διέταξε τὸ στράτευμά του νὰ ὑπάγῃ εἰς Βρυσάκια καὶ νὰ περάσῃ εἰς τὴν ἀντικρὺ ξηρὰν ὅπου καὶ ἐπέρασεν· αὐτὸς δὲ μηδὲν αἰτιολογήσας τὴν φυγὴν του διεπορθμεύθη ἐκ τοῦ λιμένος τῶν Στούρων μετὰ 50 ἀντικρὺ καὶ ἐκεῖθεν μετέβη εἰς Λεβαδειάν. Ἡ διαγωγὴ αὕτη τοῦ Ὀδυσσεῶς ὑπελήφθη ὡς ἐπιβουλή. Ἐνίσχυσαν δὲ τὴν ὑπόνοιαν ταύτην καὶ δῶρα καπνοῦ καὶ ταμβάκου σταλέντα πρὸς αὐτὸν παρὰ τοῦ Ὀμέρμπεη ὀλίγον πρὸ τῆς φυγῆς του. Ἡ ἰδέα τῆς ἐπιβουλῆς δὲν ἐξηλείφθη εἰσέτι, στηριζομένη μάλιστα ἐπὶ τῇ μετὰ ταῦτα διαγωγῇ του. Ἄλλοι δὲ συγκαταβατικώτεροι ἀπέδωκαν τὴν φυγὴν του εἰς τὴν κατ' ἐκείνας τὰς ἡμέρας μετάβασιν τοῦ Ὑψηλάντου καὶ τοῦ Νικήτα εἰς τὴν Ἀνατολικὴν Ἑλλάδα, πρὸς οὓς ἔχων στενὰς σχέσεις ἤθελε νὰ εὔρεθῇ ἐν τῇ Λεβαδειᾷ ἐπὶ τῆς ἐκεῖ ἀφίξεώς των. Ἄλλ' ὅσον μὲν περὶ τῆς μετὰ ταῦτα διαγωγῆς τοῦ Ὀδυσσεῶς εἰς ἐξήγησιν τῆς προτέρας, σφάλλει ὅστις θέλει νὰ εὔρη πάντοτε ἐκ προθέσεως μίαν καὶ τὴν αὐτὴν σειρὰν πολιτεύματος τῶν σημαντικῶν ἀνθρώπων καθ' ὅλον τὸ στάδιόν των ἐπὶ ἐπαναστάσεως. Αἱ ἐπαναστάσεις διὰ τῆς σφοδρᾶς ῥοπῆς των ἀλλοιοῦν τὰ ὑπάρχοντα, παρεκτρέπονται πολλάκις τοῦ σκοποῦ ὃν προέθεντο ἐξ ἀρχῆς, καὶ ὑπὸ τῶν πολιτικῶν καὶ πολεμικῶν περιπετειῶν παρασυρόμεναι συμπαρασύρουσιν συνήθως καὶ τοὺς ἀνθρώπους καὶ τροποποιοῦν

τὰ φρονήματά των παριστάμεναι ὑπὸ διαφόρους φάσεις. Ὁ Ὀδυσσεύς, μέγας καὶ πολὺς μετὰ τὴν ἐν Γραβιᾷ μάχην, καὶ ὁ σημαντικώτερος καὶ ἰσχυρότερος τῶν ὄπλαρχηγῶν τῆς Ἀνατολικῆς Ἑλλάδος ἐπὶ τῆς φυγῆς του οὐδεμίαν εἶχεν ἀφορμὴν τότε εἰς ἐπιβουλήν. Ἀλλ' ἡμεῖς, διερχόμενοι σωζόμενά τινα ἔγγραφα τοῦ Ἀρείου πάγου, ἠύραμεν ἐπιστολὴν τοῦ Ὀδυσσεύος δι' ἧς ἀποδεικνύεται ὅτι διετάχθη παρὰ τῆς Ἀρχῆς ἐκείνης νὰ ἐπανακάμψῃ. Τὴν ἐπιστολὴν ταύτην, ἂν καὶ μὴ δικαιολογοῦσαν τὸν τρόπον τῆς φυγῆς του ἐν ἀγνοίᾳ τῶν συμπολεμιστῶν του, ἐκδίδομεν ἐνταῦθα.

“ Ἀρεοπαγῖται προσκυνῶ.

“ Κατὰ τὴν προσταγὴν σας δὲν ἔλειψα ἀμέσως
 “ ἀφ' οὗ ἔλαβα τὸ ἔξοχον γράμμα σας καὶ ἐρίχθηκα
 “ εἰς τὸ ἐδώθε μέρος. Ἐμποδίσθηκα ὅμως ἐδῶ ἐξ
 “ αἰτίας τοῦ καιροῦ ὅπου δὲν ἐπέρασαν ὅλοι οἱ ἄν-
 “ θρωποι καὶ τοὺς προσμένω κατ' αὐτάς· ἂν ὅμως
 “ καὶ εἶναι καμμία ἀνάγκη, γράψετε μου διὰ νὰ
 “ προφθάσω ἀμέσως χωρὶς ἀργοπορίαν, καὶ εἶμαι
 “ ἔτοιμος εἰς τὴν προσταγὴν σας. Μένω. 1822,
 “ φεβρουαρίου 15. Ὁρδὶ Καπανδρίτι.”

Μετὰ δὲ τὴν ἀπὸ Καρυστίας φυγὴν τοῦ Ὀδυσσεύος ἐθεώρησαν οἱ λοιποὶ ὄπλαρχηγοὶ τὴν περαιτέρω ἐκεῖ διατριβὴν των πάντη ἄχρηστον ὄθεν, ἐκτὸς τοῦ ἰθαγενοῦς Κριεζώτου ἐναπομείναντος καὶ περιφερομένου εἰς τὰ βουνὰ Ἐρετρίας καὶ Κούμης, ὅλοι, ἐν οἷς καὶ ὁ ἐπίσκοπος, ἀνεχώρησαν, καὶ ἐτελείωσεν ἡ εἰς ἀπελευθέρωσιν τῆς Καρύστου δευτέρα ἐκστρατεία χείρων τῆς πρώτης. Διέμεινε δὲ ὡς καὶ πρότερον τὸ ἄλλο εὐβοικὸν στρατόπεδον ἐν Βρυσακίοις, ἀλλὰ καὶ αὐτὸ ἔπαθε μετ' ὀλίγον δεινὸν πάθημα, φονευθέντων ἐν τινι συμπλοκῇ κατὰ τὴν Καστέλλαν τὸν μάρτιον μῆνα τοῦ ἀρίστου ἀρχηγοῦ του Ἀγγελῆ, τοῦ ἀδελφοῦ του Ἀναγνώστη, καὶ τοῦ Κότση. Μετὰ

τὸ δυστύχημα τοῦτο ἀνεδείχθη ἀρχηγὸς τοῦ στρατοπέδου ὁ Τομαρᾶς.

Κατὰ τὸν αὐτὸν καιρὸν, ἀκμάζοντος τοῦ χειμῶνος, ἡ Πύλη ἠτοιμάσασε, παρὰ τὴν ἐπικρατοῦσαν συνήθειάν της, ναυτικὴν καὶ στρατιωτικὴν δύναμιν κατὰ τῆς Πελοποννήσου. Ἡ ναυτικὴ δύναμις ὑπὸ τὴν ὀδηγίαν τοῦ καπητανάμπεη, ἔχοντος ὑπὸ τὰς διαταγὰς του καὶ τὸν ὑποναύαρχον τῆς Αἰγύπτου Γιβραλτάρην καὶ τινὰ πλοῖα Ἀλγερινά, Τουνεζινά καὶ Τριπολινά, συνίστατο ἐκ 3 φρεγατῶν, 4 κορβετῶν καὶ 8 δικατάρτων· συνέπλεαν δὲ καὶ πολλὰ φορταγωγὰ φέροντα εἰς ἀπόβασιν ἕως 4000 στρατιώτας Ἀσιανοὺς ὑπὸ τὸν Καρὰ-Μεχμέτπασαν (α) τὸν ἄλλοτε ἀρχιπυροβολιστὴν, καὶ παντὸς εἶδους πολεμικὰς ἀποσκευάς. Ἡ θαλάσσιος δὲ αὕτη δύναμις ἐφάνη ἔξωθεν τῆς Ὑδρας τὴν 27 ἰανουαρίου ὅπου ἐστάθη καὶ ὕψωσέ τινὰ σημεῖα. Ἡ ἐμφάνισις τῶν σημείων τούτων ἔδωκε νέαν ἀφορμὴν νὰ θεωρηθῆ πραγματικὴ ἢ περὶ ἧς ἀνεφέραμεν πρὸ ὀλίγου ἐπιβουλή, ἀλλ' ἀπάντησις δὲν ἐφάνη δοθεῖσα, καὶ ὁ στόλος ἐπλευσεν εἰς Μοθώνην, τὴν ἐπεστίτισε, καὶ μαθὼν ὅτι τὸ Νεόκαστρον ἦτο σχεδὸν ἀφρούρητον ἠτοιμάσθη νὰ τὸ προσβάλλῃ ἐξ ἀπροόπτου, καὶ μία φρεγάτα φερουσα τὴν σημαίαν τοῦ Γιβραλτάρη, μία κορβέττα καὶ ἓν δικάταρτον τῷ ἐπλησίασαν τὴν 30 ἰανουαρίου ἦλθαν δὲ καὶ διὰ ξηρᾶς Τοῦρκοι ἐκ Μοθώνης. Ἐτυχαν ἐν αὐτῷ ὡς 40 φιλελληνες ὑπὸ τὴν ὀδηγίαν τοῦ στρατηγοῦ Νορμάννου καταπλεύσαντες πρὸ ὀλίγου ἐκ Μασσαλίας. Οἱ φιλοπόλεμοι οὗτοι καὶ ἔμπειροι κανονοβολισταί, συνεργοὺς ἔχοντες καὶ τοὺς ἐναπομείναντας Ἕλληνας, διότι ἐπὶ τῷ ἐμφατισμῷ τῆς ἐχθρικῆς δυνάμεως οἱ πλείστοι τῶν ἐν τῷ φρουρίῳ ἔφυγαν, ἀντεκανονοβόλησαν εὐτυχῶς τὰ κανονοβολοῦντα ἐχθρικὰ πλοῖα καὶ τὰ ἠνάγκασαν ν' ἀπομακρυνθῶσιν ἀπρακτὰ· ἐπληγώθησαν δὲ τρεῖς ἐκ

τῶν ἐν τῷ φρουρίῳ, καὶ ἐσκοτώθησαν καὶ ἐπληγώθησαν καὶ τινες Ὀθωμανοί. Μετὰ τὴν ἀποτυχίαν ταύτην ὁ στόλος ἀπέπλευσεν ὅλος καὶ ἐλλιμένισε τὴν 2 φεβρουαρίου ἔμπροσθεν τῆς Ζακύνθου, ὅπου ἡ οὐδετέρα κυβέρνησις τὸν ὑπεδέχθη εὐμενῶς, ἐν ᾧ ἀπέπεμψεν, ὡς εἶδαμεν, δυσμενῶς τὸ ἄμβαν εἰς τὸν λιμένα ἐκείνον πρό τινος καιροῦ ἐλληνικὸν πλοῖον χωρὶς νὰ τὸ ἀφήσῃ μῆτε καὶ ν' ἀράξῃ. Ἐξ αἰτίας δὲ τῶν ἐναντίων ἀνέμων ὁ στόλος οὗτος ἐνδιέμεινε μέχρι τῆς 13, καθ' ἣν ἀνήχθη, καὶ μηδὲν καθ' ὅλον τὸν πλοῦν του ἐμπόδιον ἀπαντήσας κατέπλευσεν εἰς Πάτρας, ὅπου ἀπεβιβάσθησαν αἱ πολεμικαὶ ἀποσκευαί, ἐν αἷς καὶ 20 πεδινὰ κανόνια, οἱ τετρακισχίλιοι στρατιῶται καὶ ὁ ἀρχηγὸς αὐτῶν Μεχμέτπασας.

Ἐν ᾧ δὲ ὁ ἐχθρικὸς στόλος ἔπλεε τὴν ἐλληνικὴν θάλασσαν, αἱ τρεῖς ναυτικαὶ νῆσοι ἠτοίμαζαν τὰ πλοιά των. Εἰκοσιεπτὰ ὑδραϊκὰ ὑπὸ τὸν Μιαούλην διαδεχθέντα τὸν ναύαρχον Γιακουμάκη Τομπάζην παραιτηθέντα, εἴκοσι σπετσιωτικὰ ὑπὸ τὸν Γκίκαν Τσούπην, δεκαεξ ψαριανὰ ὑπὸ τὸν Νικολῆν Ἀποστόλη καὶ δύο πυρπολικά συνηνώθησαν ἔξωθεν τῆς Ὑδρας, ἀνήχθησαν τὴν 8 φεβρουαρίου, καὶ ἠγκυροβόλησαν τὴν 16 ἔξωθεν τοῦ Μεσολογγίου· τὴν δὲ 17 καὶ 18 ἔπλευσαν πρὸς τὰς Πάτρας, ἀλλ' ἐπόδισαν ἐξ αἰτίας σφοδρᾶς ἀντιπνοίας· ἀνήχθησαν τὴν 20 ἐκ νέου τρίτην ὥραν πρὶν ἐξημερώσῃ ὑπὸ ἐναντίον πάντοτε ἀνεμον· ἀνήχθησαν καὶ τὰ ἐν τῷ λιμένι τῶν Πατρῶν ἐχθρικά. Ἡγωνίζοντο δὲ οἱ δύο στόλοι ὁ μὲν τουρκικὸς νὰ ἐκπλεύσῃ ἀμαχητί, ὁ δὲ ἐλληνικὸς νὰ βλάβῃ τὸν τουρκικὸν ἐκπλέοντα. Μέχρι τοῦδε ὁ ἐλληνικὸς, ὡσάκις ἀπῆντα τὸν ἐχθρικὸν παρεφύλαττε μᾶλλον τὰ κινήματά του ἢ ἐφόρμα, προσπαθῶν νὰ τὸν βλάβῃ διὰ μόνων τῶν πυρπολικῶν· ἀλλ' ὁ νέος ναύαρχος, ὁ μεγαλότολμος Μιαούλης, ἥλλαξε τὸν τρόπον τοῦ πολεμεῖν, ἔδωκε τὸ σημεῖον τῆς ἐκ συ-

στάδην μάχης, καὶ πρῶτος, ἂν καὶ ὁ ἐπικρατῶν ἀντί-
 πλους ἄνεμος ἔγεινε σφοδρότερος, ἄρμησεν εἰς τὸ
 μέσον δύο φρεγατῶν ἐκπλήξας καὶ αὐτὸν τὸν ἐχθρὸν
 διὰ τῆς τόσης τόλμης. Κατόπιν ἦλθαν εἰς τὸ μέσον ὁ
 Μανώλης Τομπάζης, ὁ Σαχτούρης, ὁ Ἀντώνης Κριε-
 ζῆς, ὁ Γκίκας Τσουπης, ὁ ναύαρχος τῶν Ψαρῶν, ὁ
 Κωνσταντῖνος Κοτσιᾶς, ὁ Κοσμᾶς καὶ ὁ Λάμπρος, καὶ
 ἔφεραν ἄνω κάτω ὅλον τὸν ἐχθρικὸν στόλον. Πέντε
 περίπου ὥρας διήρκεσεν ἡ ναυμαχία ἐπικρατούσης
 σχεδὸν τρικυμίας. Τρεῖς Ἕλληνες ἐσκοτώθησαν,
 δέκα ἐπληγώθησαν, καὶ τὰ ἑλληνικὰ πλοῖα μέγαν
 ἐβλάβησαν. Ἄδηλος ἡ ζημία τοῦ ἐχθρικοῦ στόλου,
 ἀλλ' ὁ τρόμος του κατάδηλος· διότι, ἀφ' οὗ διεχω-
 ρίσθησαν οἱ στόλοι περὶ τὴν ἐσπέραν, κατέφυγεν
 οὗτος ὡς εἰς ἄσυλον εἰς τὸν φιλικὸν τὸν λιμένα τῆς
 Ζακύνθου τόσον ἀτάκτως, ὥστε δύο πλοῖα του ἔπεσαν
 τὴν νύκτα εἰς τὰ ῥηχὰ πρὸς τὸ λοιμοκαθαρτήριον·
 ἐκινδύνευσαν δὲ νὰ πάθωσι καὶ τὰ λοιπὰ ὑπὸ τῶν
 φίλων χειρότερα παρ' ὅσα ἔπαθαν ὑπὸ τῶν ἐχθρῶν,
 διότι τὰ εὐρεθέντα ἐν τῷ λιμένι τῆς Ζακύνθου πολε-
 μικά ἀγγλικά καὶ αὐστριακὰ τόσον ἐφοβήθησαν
 μήπως τὰ ἀτάκτως εἰσπλέοντα ὑπὸ τὸ σκότος πέσωσιν
 ἐπ' αὐτά, ὥστε τὰ ἐκανονοβόλησαν τὴν νύκτα ὡς
 ἐχθρικά. Τόσον δὲ τὰ τουρκικὰ ἐφοβοῦντο τὰ παρα-
 φυλάττοντα ἔξωθεν τοῦ λιμένος ἑλληνικά, ὥστε
 ἔτοιμα ἦσαν νὰ κανονοβολήσωσιν ἐν τῇ ἀπελπισίᾳ
 τῶν τὴν πόλιν ἂν ἐξελαύνοντο. Ἀφ' οὗ ὁ ἑλληνικὸς
 στόλος περιέπλευσε δύο ἡμέρας ἔξωθεν τῆς Ζακύνθου
 κατέπλευσεν εἰς τὸ Κατάκωλον πρὸς ὕδρευσιν.

Τὴν δὲ 23 ἦλθε πρὸς αὐτὸν ἀγγλικὸν πλοῖον
 δικαιολογοῦν ἐπὶ τῇ τρικυμίᾳ τὴν μὴ ἀποβολὴν τοῦ
 τουρκικοῦ στόλου ἀπὸ τοῦ λιμένος τῆς Ζακύνθου,
 καὶ ἀπαγορεῦον αὐστηρῶς πᾶσαν σύγκρουσιν αὐτοῦ
 καὶ τοῦ ἑλληνικοῦ ἐντὸς τῆς ἰονίου θαλάσσης. Ἐπὶ
 τῇ κοινοποιήσει ταύτῃ ἐπανέπλευσε τὴν αὐτὴν ἡμέραν

ὁ ἑλληνικὸς εἰς τὸν λιμένα τοῦ Μεσολογγίου, ἐξέπλευσε καὶ ὁ ἐν Ζακύνθῳ τουρκικὸς πρὸς τὸ ἑσπέρασ' ἀλλὰ τὴν ἀκόλουθον αὐγὴν ἐγεινεν ἄφαντος, διότι ἐν ᾧ ὑπεκρίθη ἀφ' ἑσπέρας ὅτι ἔπλεε πρὸς τὰς Πάτρας, θέλων ν' ἀποκρύψῃ, ὡς ἀπεδείχθη μετὰ ταῦτα, τὸν ἀληθῆ σκοπὸν του, καὶ ν' ἀποφύγῃ τοιουτοτρόπως τὰς νέας προσβολὰς τῶν Ἑλλήνων, παρήλλαξε τὸν πλοῦν του ὑπὸ τὸ σκότος τῆς νυκτὸς καὶ διεσώθη εἰς Ἀλεξάνδρειαν, ὅπου ἐπισυμβάσης τρικυμίας ἐναυάγησε μία τῶν φρεγατῶν του. Ὁ δὲ ἑλληνικὸς ἐπλευσε πρὸς τὰς Πάτρας εἰς σύλληψιν τῶν ἐκεῖ μεινάντων φορταγωγῶν· ἀλλὰ τὰ πλοῖα ταῦτα, ἅμα φανείσης τῆς ἑλληνικῆς σημαίας, ἔκοψαν τὰς ἀγκύρας καὶ κατέφυγαν ἐνδότερον τῶν φραυρίων τοῦ κορινθιακοῦ κόλπου ὅπου ἠσφαλίσθησαν. Τὴν δὲ 27 φεβρουαρίου ἀνεχώρησεν ὁ ἑλληνικὸς στόλος εἰς τὰ ἴδια· ἀπέμειναν δὲ ἐν τῷ λιμένι τοῦ Μεσολογγίου ὀκτὼ μόνον πλοῖα ὑπὸ τὸν Μιαούλην.

Διέμεναν ἐν Μούρτῳ ἐκ τῆς ἄλλοτε αὐτόθι καταπλευσάσης τουρκικῆς μοiras μία φρεγάτα, μία κορβέττα καὶ τέσσαρα δικάταρτα. Ὁ Μιαούλης, θέλων νὰ κυριευθῇ ἢ καύσῃ τὰ πλοῖα ταῦτα, ἀπέστειλεν ἐν πρώτοις τὰ ἑπτὰ εἰς Ῥινιάσαν ἀντικρὺ τῆς Ἀντιπάξου φρουρουμένην ὑπὸ Σουλιωτῶν, ἵνα παραλάβωσιν ἐκεῖθεν 200 Σουλιώτας ὡς συναγωνιστὰς ἐπὶ τῆς ξηρᾶς πρὸς εὐόδωσιν τοῦ σκοποῦ· παρηκολούθησε δὲ καὶ αὐτὸς φέρων ἐκ Μεσολογγίου πολεμικὰ εφόδια εἰς χρῆσιν τῶν στρατιωτῶν. Τὴν 6 μαρτίου ἀνήχθη ὁ ἐν Ῥινιάσῃ στολίσκος· ἐν ᾧ δὲ ἀπέιχε τοῦ Μούρτου δέκα μίλια, ἦλθεν ἀγγλικὸν πλοῖον ἀναγγέλλον, ὅτι δὲν ἐδίδετο ἄδεια νὰ πλεύσῃ εἰς τὸ παρά τὴν ἠπειρωτικὴν παραλίαν νησιδίον τοῦ Μούρτου ὡς κείμενον ἐν τῷ μεταξὺ Κορυφῶν καὶ Ἠλείρου πορθμῷ. Ὁ ναύαρχος Μιαούλης ἔστειλεν εὐθύς τὴν Τερψιχόρην, πλοῖον τοῦ στολίσκου του, εἰς Κορυ-

φοὺς πρὸς τὸν μέγαν ἀρμοστήν παραπονούμενος διὰ τὴν ἀπροσδόκητον ταύτην ἀπαγόρευσιν, καὶ ἐπανεπλευσε μετὰ τῶν λοιπῶν του πλοίων εἰς Μεσολόγγι ἀναμένων ἐκεῖ τὴν ἀπάντησιν. Τὴν 9 ἔφθασεν ἡ Τερψιχόρη ἔμπροσθεν τῶν Κορυφῶν, ὁ δὲ πλοίαρχος, φέρων τὰ γράμματα, εἰσῆλθεν ἐπὶ τῆς λέμβου του εἰς τὸν λιμένα ἀφήσας ἐκτὸς αὐτοῦ τὸ πλοῖον μετέωρον ὡς σκοπεύων νὰ ἐπανεέλθῃ πρὸς τὸν ναύαρχον ἅμα ἐλάμβανε τὰς ἀπαντήσεις. Ἄλλ', ἀπόντος τοῦ πλοίαρχου, ἡ κυβέρνησις ἔφερεν ἐν ἀγνοίᾳ αὐτοῦ τὴν Τερψιχόρην εἰς τὸν λιμένα καὶ κατεβίβασε τὴν σημαίαν της. Τούτου δὲ γενομένου, εἰδοποίησε τὸν πλοίαρχον περὶ ᾧ ἔπραξεν εἰπούσα ὅτι δὲν ἐκράτει τὸ πλοῖον ὡς ἐχθρικόν, ἀλλὰ διότι τὰ πληρώματα ἄλλων ἐλληνικῶν πλοίων ἐπάτησαν τὴν γῆν τῆς ἀγίας Μαύρας καὶ ἤρπασαν πρόβατα, καὶ διὰ τοῦτο τὸ πλοῖον ἔπρεπε νὰ μείνῃ ἐν τῷ λιμένι τῶν Κορυφῶν ἕως οὗ ἐδίδετο ἡ πρέπουσα ἱκανοποίησις διὰ τὴν καταπατήσιν τῆς ὑπὸ οὐδετέραν σημαίαν γῆς, καὶ ἡ ὀφειλομένη ἀποζημίωσις διὰ τὴν ἀρπαγὴν τῶν ζώων· διέταξε δὲ νὰ λύσωσι καὶ τὰ πανία τοῦ πλοίου. Ὁ πλοίαρχος, ὅστις ἄλλα ἐπροσδόκα καὶ ἄλλα ἠῦρεν, ἀντέτεινεν εἰς τὴν λύσιν τῶν πανίων καὶ ἠπέιλησεν ὅτι, ἂν τὸν ἐβίαζαν, θὰ ἔρριπτε πῦρ εἰς τὴν πυριτοθήκην τοῦ πλοίου καὶ θὰ ἔκαιε καὶ αὐτὸ αὐτανδρον καὶ τὰ ἐν τῷ λιμένι λοιπὰ πλοία· ἀλλὰ τὴν ἐπιούσαν ἐπέισθη καὶ τὰ ἔλυσεν. Ἡ περὶ τῆς ὀ λόγος καταπάτησις τῆς οὐδετέρας γῆς καὶ ἡ ἀρπαγὴ τῶν ζώων ἦσαν ἀληθεῖς, καὶ ὁ μέγας ἀρμοστής εἶχε δίκαιον ν' ἀπαιτήσῃ ἱκανοποίησιν καὶ ἀποζημίωσιν· ἀλλὰ πῶς ἐδύνατο νὰ κρατήσῃ ἄθῶον πλοῖον σταλὲν πρὸς αὐτὸν δι' ἄλλην ὑπόθεσιν καλῆ πίστει; Ἡ ἀντικακοποίησις τότε εἶναι συγχωρητὴ, ὅταν ὁ κακοποιήσας ἀρνήται τὴν ὀφειλομένην ἱκανοποίησιν· ἀλλὰ μήπως ἡ ἐλληνικὴ κυβέρνησις τὴν

ἤρνεϊτο ἢ ἐδύνατό ποτε νὰ τὴν ἀρνηθῆ; ἢ μήπως οἱ Τούρκοι δὲν ἔπραξαν τὰ αὐτὰ καὶ χειρότερα κατὰ τῆς ἀγγλικῆς σημαίας; Πρό τινος καιροῦ δὲν εἶχαν ἀρπάσει ἐσωθεν πλοίου ὑπὸ ἀγγλοϊονικὴν σημαίαν ὄχι πρόβατα, ἀλλὰ ἀνθρώπους καὶ παρθένους, τὴν οἰκογένειαν τοῦ ἐκ Πατρῶν Ἀποστόλη Περούκα; καὶ ὅμως οἱ Ἄγγλοι οὔτε πλοῖον τουρκικὸν ἐκράτησαν, οὔτε τὴν τουρκικὴν σημαίαν ὕβρισαν, ἀλλ' ἠρκέσθησαν νὰ ἐλευθερώσωσι τοὺς συλληφθέντας, καὶ τούτους σχεδὸν γυμνοὺς. Καὶ ταῦτα πάντα ἔπραττεν ὁ μέγας ἀρμοστής εἰς ὕβριν τῆς ἐλληνικῆς σημαίας κατέμπροσθεν πλοίου τῆς τουρκικῆς μοίρας εὐρεθέντος ταῖς ἡμέραις ἐκείναις ἐν τῷ λιμένι τῶν Κορυφῶν.

Ἀφ' οὗ δὲ τοιουτοτρόπως ἐκρατήθη ἡ Τερψιχόρη μέχρι τῆς 21, ἀπελύθη ἐπὶ τῇ προτάσει τοῦ ναυάρχου Ἄγγλου ἐλθόντος κατ' ἐκείνας τὰς ἡμέρας εἰς Κορυφούς καὶ ἀποδοκιμάσαντος τὴν διαγωγὴν τοῦ Μείτλάνδου· κατῆρε δὲ εἰς Μεσολόγγι τὴν νύκτα τῆς 22 ὅπου τὴν ἀνέμενεν ὁ Μιαούλης, ὅστις, ἰδὼν ὅτι δὲν ἐπετρέπετο ἡ μελετωμένη κατὰ τῶν ἐν Μούρτῳ ἐχθρικῶν πλοίων προσβολή, ἀνεχώρησε τὴν 24 μεθ' ὄλων τῶν πλοίων εἰς τὰ ἴδια.

Ἐν τῷ μεταξὺ δὲ τούτῳ, ὁ μέγας ἀρμοστής ἀπέστειλεν εἰς Ὑδραν τὴν φρεγάταν Καμβρίαν ὑπὸ τὸν Χαμιλτῶνα, καὶ ἐν αὐτῇ τὸν διερμηνέα τῆς κυβερνήσεως Πετρίδην, καὶ τῇ ἐγνωστοποίησεν, ὅτι ἀπῆτει τετρακόσια διστήλα ὡς ἀποζημίωσιν τῆς ἐν Ἀγία Μαύρα ἀρπαγῆς τῶν προβάτων, καὶ ἱκανοποιήσιν διὰ τὴν καταπάτησιν τῆς οὐδετέρας γῆς τῆς· ὅτι ἐπὶ λόγῳ ὑγειονομικῶν προφυλάξεων ἀπηγορεύετο νὰ πλησιάζωσι τὰ ὑπὸ ἐλληνικὴν σημαίαν πλοῖα τὰς ἰονίους ἀκτὰς ἐντὸς 4 μιλίων καὶ νὰ εἰσπλέωσι τὸν πορθμὸν τῶν Κορυφῶν· ὅτι τὸ νησίδιον τοῦ Μούρτου ἀνήκεν εἰς τὴν Ἐπτάννησον, καὶ ὡς τοιοῦτον ἦτον ἀπρόσιτον,

καὶ ὅτι ὤφειλε νὰ προειδοποιῆ ἡ ἑλληνικὴ κυβέρνησις τὸν μέγαν ἄρμοστὴν ὡσὰκίς ὁ ἑλληνικὸς στόλος ἐμελέτα νὰ διαπλεύσῃ τὴν μεταξὺ τῶν ἰονίων Νήσων καὶ τῆς ἑλληνικῆς παραλίας θάλασσαν.

Μαθούσα ταῦτα ἡ ἑλληνικὴ κυβέρνησις ἔσπευσε νὰ στείλῃ πρὸς τὸν μέγαν ἄρμοστὴν τὸν Σπανιωλάκην καὶ τὸν διέταξεν, ἐγχειρίζων τὰ περὶ τῆς ἀποστολῆς του γράμματα, νὰ τῷ ἀναγγείλῃ, ὅτι ἡ ἑλληνικὴ κυβέρνησις ἐτοίμη ἦτο νὰ πληρώσῃ τὰ ἀπαιτούμενα τετρακόσια δίστηλα, ὅτι κατεγίνετο νὰ εὔρη τοὺς ἐνόχους καὶ νὰ τοὺς παιδεύσῃ, ὅτι ἀπόστασις τῶν ἑλληνικῶν πλοίων ἀπὸ τῆς ἰονίου ἀκτῆς ἐνὸς μιλίου ἐφαίνετο ὡς πρὸς τὸν ὑγειονομικὸν σκοπὸν ἰσοδύναμος ἀποστάσεως τεσσάρων, ὅτι ἂν ὁ μέγας ἄρμοστής ἐθεώρῃ τὸ νησίδιον τοῦ Μούρτου ὡς ἐξάρτημα τῆς Ἐπτανήσου καὶ διὰ τὴν αἰτίαν ταύτην ἀπέκλειε τοῦ λιμένος αὐτοῦ τὰ ἑλληνικὰ πλοῖα, ὤφειλε κατὰ τὴν ἐπαγγελιομένην οὐδετερότητα ν' ἀπομακρύνῃ καὶ τὰ ὀθωμανικά, καὶ ὅτι ἡ ἑλληνικὴ κυβέρνησις, ἂν καὶ ἐβλάπτοντο τὰ συμφέροντά της διὰ τῆς ἀνακαλύψεως τῶν σκοπῶν της, συγκατετίθετο νὰ προειδοποιῆ τὸν μέγαν ἄρμοστὴν περὶ τοῦ προκειμένου διάπλου, ἀφ' οὗ τὰ μέλλοντα νὰ διαπλεύσωσι τὴν ἰόνιον θάλασσαν πλοῖά της ἔφθαναν εἰς Γλαρέντσαν.

Διὰ τοιούτων λογικῶν καὶ συνδιαλλακτικῶν ὁδηγῶν ἐφωδιασμένος ὁ Σπανιωλάκης ἀνεχώρησεν ἐκ Κορίνθου. Ἄλλὰ, μόλις τὸ φέρον αὐτὸν πλοῖον ἔφθασεν εἰς τὸν λιμένα τῶν Κορυφῶν, ὁ μέγας ἄρμοστής διέταξε ν' ἀράξῃ ἐν μεμονωμένῳ τινὶ μέρει, καὶ τὸ περιεκύκλωσε διὰ φυλάκων καὶ στρατιωτῶν ἐπαγρυπνούντων αὐστηρῶς μὴ τυχὸν οἱ ἐν αὐτῷ καὶ οἱ κάτοικοι τῆς πόλεως συγκοινωνήσωσι τὸν δὲ ἀπεσταλμένον τῆς Ἑλλάδος περιώρισεν ἐν τῷ πλοίῳ, καὶ τὴν 16 ἀπριλίου τῷ ἔστειλε τὴν ἀκόλουθον ἀπάν-

τησιν ὑπογεγραμμένην, ἐν ὀνόματι καὶ κατὰ διαταγὴν αὐτοῦ, παρὰ τοῦ ἐξ ἀπορρήτων του, Φρεδερίκου Χάνκη.

“ Κύριε,

“ Ὁ λόρδος μέγας ἄρμοστής τῶν ἰονίων νήσων
 “ ἔλαβε τὰς ἐπιστολάς λεγούσας ὅτι τὰς ἔστειλαν
 “ πρὸς αὐτὸν τινὲς αὐτονομαζόμενοι κυβέρνη-
 “ σις τῆς Ἑλλάδος διὰ τινος ἀπεσταλμένου αὐ-
 “ τῆς εὐρισκομένου κατὰ τὸ παρὸν ἐν τούτῳ τῷ
 “ λιμένι καὶ διατεταγμένου ὑπὸ τῆς περὶ ἧς ὁ λόγος
 “ αὐτωναμάστου κυβερνήσεως νὰ ἔλθῃ εἰς λόγους
 “ μετὰ τοῦ λόρδου μεγάλου ἄρμοστοῦ.

“ Ἡ αὐτοῦ ἐξοχότης ἀγνοεῖ παντάπασιν, ὅτι
 “ ὑπάρχει προσωρινὴ κυβέρνησις τῆς Ἑλλάδος, διὰ
 “ τοῦτο δὲν ἠμπορεῖ ν’ ἀναγνωρίσῃ τοιοῦτον ἀπ-
 “ εσταλμένον· μόνη ἢ ἀνάγκη νὰ διατηρήσῃ, κα-
 “ θὼς πάντοτε διετήρησε, τὰς ἀρχὰς αὐστηροτάτης
 “ οὐδετερότητος τὴν παρακινεῖ νὰ συγκατανεύσῃ
 “ ὅπως λάβῃ ὑπ’ ὄψιν τινὰ τῶν ἐν ταῖς ἀνωτέρω
 “ ἐπιστολαῖς· εὐδοκεῖ λοιπὸν νὰ διαδηλώσῃ, ὅτι
 “ οὐδεμίαν θέλει νὰ ἔχῃ ἀνταπόκρισιν μετὰ κατ’
 “ ὄνομα Δυνάμεως, ἣν δὲν γνωρίζει, καὶ ὅτι ἡ ἀπό-
 “ φασίς τῆς εἶναι ἐν συνόψει ἢ ἀκόλουθος.

“ Πλοῖον λεγόμενον ἑλληνικὸν ὑπὸ σημαίαν μὴ
 “ ἀναγνωριζομένην καὶ οὐδαμοῦ δεκτὴν ἀποκλείεται
 “ τῶν ἰονίων λιμένων. Δὲν ὀφείλει ἡ αὐτοῦ ἐξοχό-
 “ τῆς νὰ συζητήσῃ μετὰ Δυνάμεως μὴ ἀναγνωριζο-
 “ μένης ὅ,τι κρίνει εὐλογον νὰ πράξῃ· λέγει ὅμως
 “ ὅτι τὸ νησιδίον τοῦ Μούρτου ἐξαρτάται ἀπὸ τοῦ
 “ ἰονίου κράτους, καὶ ὅτι ὁ βασιλεὺς τῆς Ἀγγλίας
 “ εἶναι ὁ μόνος προστάτης του. Ἡ αὐτοῦ ἐξοχότης
 “ θεωρεῖ πρὸς τούτοις ὅλον τὸν μεταξὺ Μούρτου καὶ
 “ Κασσιωπίας πορθμὸν τῶν Κορυφῶν ὡς πραγματικῶς
 “ λιμένα τῶν Κορυφῶν. Ἡ ἰόνιος κυβέρνησις,
 “ ὀρμωμένη ἐκ τῶν ἀρχῶν τῆς αὐτῆς οὐδετερότητος,

“ ἦν πάντοτε διετήρησεν ὡς πρὸς τοὺς ἀλληλομα-
 “ χουήτας, ἐλεεινολογεί τὴν μωρὰν ἀλαζωνείαν τῶν
 “ ὠθησάντων τὰ πράγματα εἰς τὴν τωρινὴν κατά-
 “ στασιν. Ἡ αὐτοῦ ἐξοχότης ἀξιοὶ ὁ ἐν τῷ λιμένι
 “ τούτῳ ἄνθρωπος ν’ ἀναχωρήσῃ ἐν ἀκαρεί.”

Διὰ τῆς ἐπιστολῆς ταύτης ὁ μέγας ἄρμοστῆς ἀπηγόρευεν εἰς τὰ ἑλληνικὰ πλοῖα τὸν μεταξὺ Κορυφῶν καὶ ἠπειρωτικῆς παραλίας διάπλουον καὶ τὴν ἐφόρμησιν αὐτῶν ἐπὶ τὰ ἐν τῷ λιμένι τοῦ Μούρτου τουρκικά, διότι τὸν μὲν πορθμὸν ἐθεώρει ὡς πραγματικῶς λιμένα τῶν Κορυφῶν, τὸ δὲ νησίδιον τοῦ Μούρτου ὡς ὑπὸ τὴν μοναδικὴν προστασίαν τῆς Ἀγγλίας. Παλαιαὶ συνθήκαι μεταξὺ Βενετίας καὶ Τουρκίας ἀπηγόρευαν τῷ ὄντι τὸν εἰς τὸν πορθμὸν πλοῦν τουρκικῶν πολεμικῶν πλοίων καθὼς καὶ τὴν ἀνέγερσιν ὀχυρωμάτων ἐπὶ τῆς τουρκικῆς τοῦ πορθμοῦ παραλίας. Ἄλλ’ ὁ σκοπός, δι’ ὃν ὠρίσθη ἄλλοτε τοῦτο, ἀπέβλεπεν, ὡς εἶναι πασιφανές, εἰς τὴν ἀσφάλειαν τῆς νήσου τῶν Κορυφῶν ἀπὸ ἐνδεχομένης τουρκικῆς ἀποβάσεως· ἀφ’ οὗ δὲ μετέπεσεν ἡ Ἀρχὴ τῶν νήσων ἀπὸ τῶν Βενετῶν εἰς ἄλλους, ἐθεωρεῖτο ὁ ὄρος ὡς μὴ ὑπάρχων. Ἀλλά, ἂν ἤθελεν ὁ μέγας ἄρμοστῆς νὰ τὸν ἐφαρμόσῃ, διατί κατὰ παράβασιν αὐτοῦ ἄφησε τὰ τουρκικὰ πλοῖα νὰ εἰσπλεύσωσι τὸν ἀπηγορευμένον πορθμὸν καὶ ν’ ἀσφαλισθῶσιν ἐντὸς αὐτοῦ; ἂν δ’ ἐπροφασίζετο ὅτι τὰ ἐδέχθη ἐπὶ τῆς ἀποστασίας τοῦ Ἀλῆ, διατί τὰ διετήρει καὶ μετὰ τὴν καταστροφὴν αὐτοῦ παρὰ τὴν προκήρυξίν του; δὲν ἔλεγε δι’ αὐτῆς ὅτι πλοῖα εἴτε τουρκικά εἴτε ἑλληνικά δὲν ἦσαν δεκτὰ ἐντὸς τῶν ἰονίων λιμένων; δὲν ἐχρεώσται νὰ ἀποδιώξῃ καὶ τὰ τουρκικά ἀφ’ οὗ δὲν ἐδεχτο τὰ ἑλληνικά; ἡ μεροληψία τοῦ μεγάλου ἄρμοστου ἐπὶ βλάβῃ τῆς Ἑλλάδος ἦτο τόσο μᾶλλον ἀξιόμειπτος καθ’ ὅσον ἤθελε νὰ τὴν κρύπτῃ πάντοτε ὑπὸ τὸ ὄνομα αὐστηρᾶς οὐδετερότητος. Τὸ δὲ ὕφος

τῆς ἐπιστολῆς ἀνάξιον ἀνδρὸς κατέχοντος τόσον ὑψηλὴν θέσιν ἀρκεῖ αὐτὸ καὶ μόνον νὰ δείξῃ τὸ πρὸς τὸν ἑλληνικὸν ἀγῶνα πάθος αὐτοῦ.

Ὁ δὲ Κολοκοτρῶνης, ἂν καὶ ἐμποδίσθη τοῦ νὰ ἐκστρατεύσῃ μετὰ τὴν πτώσιν τῆς Τριπολιτσᾶς εἰς Πάτρας, ἀνεδείχθη μετὰ τὴν ἐν Ἐπιδαύρῳ συνέλευσιν κοινῇ γνώμῃ ἀρχηγὸς τῆς πολιορκίας καὶ ἔδειξεν ἐπὶ τῶν ἐτοιμασιῶν τῆς ἐκστρατείας του ἄκραν δραστηριότητα. Ἀνέβη ἐν πρώτοις εἰς Τριπολιτσάν, ὅθεν ἀπέστειλεν ἐν ὀνόματι τῆς κυβερνήσεως τὰς περὶ στρατολογίας διαταγὰς του εἰς πολλὰς ἐπαρχίας τῆς Πελοποννήσου, καὶ ἀφήσας τὸν υἱὸν του Πάνου ὡς πολιτάρχην, μετέβη εἰς Καρύταιναν καὶ ἐκείθεν εἰς Γαστούνην ὅπου διέτριψεν ἡμέρας τινὰς προπαρασκευάζων τὰ τοῦ πολέμου.

Τὸ σχίσμα μεταξὺ τῶν προεστώτων τῆς Πελοποννήσου καὶ τῶν ὀπλαρχηγῶν οὐδαμοῦ ἦτον τόσον ἐπαισθητὸν ἢ τόσον βλαπτικὸν ὅσον ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ τῆς Καρυταίνης, διότι ἄλλοῦ μὲν ὑπερίσχυε τὸ ἐν ἢ τὸ ἄλλο κόμμα, ἐν δὲ τῇ ἐπαρχίᾳ ταύτῃ οἱ Δηληγιᾶνναι καὶ οἱ Κολοκοτρῶναι, οἱ ἀντιφερόμενοι, ἦσαν ἰσοδύναμοι. Εἰς μάτην ἐπροσπάθησαν οἱ ἐν Ἐπιδαύρῳ νὰ τοὺς συμβιβάσωσι· φιλοτιμίαι, ἀντιζηλῖαι καὶ συμφέροντα ἀπέκρουαν πάντα συμβιβασμόν. Οἱ μὲν Δηληγιᾶνναι ἤθελαν νὰ διατηρήσωσιν ἢν εἶχαν ὑπεροχὴν πρὸ τῆς ἐπαναστάσεως ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ των, ὁ δὲ Κολοκοτρῶνης ἤθελε νὰ κινή αὐτὸς ὅλα τὰ ὄπλα της. Ἄλλ' ἐν τῇ παρούσῃ περιστάσει, ἐπειδὴ καὶ τὰ δύο μέρη εἶχαν περὶ πολλοῦ τὴν ἐκστρατείαν, ἐσυμβιβάσθησαν ὥστε νὰ στρατολογήσῃ ἡ καστον κόμμα τοὺς ἰδίους, καὶ οἱ ὑπὸ τὸν Δηληγιάννην νὰ μὴ στρατοπεδεύσωσιν ὅπου οἱ ὑπὸ τὸν Κολοκοτρῶνην. Ἀφ' οὗ δὲ τὰ διάφορα σώματα ἐξεστράτευσαν ἐκ τῶν διαφόρων ἐπαρχιῶν πρὸς τὰς Πάτρας, 1500 Καρυτινοὶ ὑπὸ τὸν Πλαπούταν, 800 Γαστου-

ναῖοι ὑπὸ τὸν Κωνσταντῖνον Πετμεζᾶν καὶ ἄλλοι τόσοι Τριπολιτσιῶται Φαναρίται καὶ Πύργιοι ὑπὸ τὸν Γενναῖον καὶ ἄλλους ὀπλαρχηγούς, ἐτοποθετήθησαν κατ' ἀρχὰς ἐν τῷ χωρίῳ τοῦ Ἀλῆ-τσελεπῆ 8 ὥρας μακρὰν τῶν Πατρῶν· μετ' ὀλίγας δὲ ἡμέρας μετετόπισαν εἰς τὸ πλησιέστερον χωρίον Ἀχαιᾶν 4 ὥρας μακρὰν τῶν Πατρῶν. Οἱ δὲ Καλαβρυτινοὶ ὡς 1000 ὑπὸ τὸν Ζαήμην καὶ ἄλλους, καὶ οἱ Πατρεῖς ὡς 500 ὑπὸ τοὺς Κουμανιώτας ἐτοποθετήθησαν ἐν πρώτοις κατὰ τὰ Νεζερά, καὶ μετ' ὀλίγον κατέλαβαν καὶ τὴν Χαλανδρίτσαν. Συνηνώθησαν καὶ οἱ μετὰ ταῦτα φθάσαντες Καρυτινοὶ ὡς 800 ὑπὸ τὸν Κανέλλον Δηληγιάννην, καὶ ὡς 600 Τριπολιτσιῶται ὑπὸ τὸν Σέκερην, τὸν Λεβιδιώτην καὶ ἄλλους. Κατείχαν δὲ καὶ τὰ Σελά ὡς 300 ὑπὸ τὸν Λόντον· Ὁ δὲ Κολοκοτρώνης ἐστρατοπέδευσε ἐν τῷ χωρίῳ τοῦ Ἀλῆ-τσελεπῆ· ὅλοι δὲ οἱ ἐκστρατεύσαντες συνηριθμοῦντο ἀρχομένου τοῦ μαρτίου εἰς 6300.

Οἱ δὲ ἐν Πάτρας Τοῦρκοι ἐνισχυθέντες ὑπὸ τῶν ἐσχάτως ἐκεῖ ἀποβάντων ἦσαν ἱκανοὶ ὄχι μόνον εἰς ἄμυναν ἀλλὰ καὶ εἰς ἐπίθεσιν. Τὴν 25 φεβρουαρίου ἐξεστράτευσαν πανστρατιᾷ ὑπὸ τὴν ὁδηγίαν τοῦ νεοελθόντος Μεχμέτπασα, καὶ διενυκτέρευσαν ἐν τῷ χωρίῳ τοῦ Τσουκαλά. Τὴν ἀκόλουθον ἡμέραν δισχίλιοι ἐκίνησαν κατὰ τὴν Ἀχαιᾶν, καὶ ὀλιγαριθμότεροι κατὰ τὴν Χαλανδρίτσαν. Ἀπέχουν δὲ τὰ δύο ταῦτα χωρία ἀπ' ἀλλήλων τέσσαρας ἡμισυ ὥρας· καὶ οἱ μὲν κατέχοντες τὴν Χαλανδρίτσαν Πατρεῖς ὀλίγοι ὄντες ἔφυγαν, καὶ οἱ ἐχθροὶ ἔκαυσαν τὸ χωρίον· οἱ δὲ ὑπὸ τὸν Πλαπούταν, τὸν Γενναῖον καὶ τὸν Πετμεζᾶν, ἰδόντες τὴν Χαλανδρίτσαν καιομένην καὶ μαθόντες παρὰ τῆς προφυλακῆς τῶν ὅτι ἐπήρχοντο οἱ Τοῦρκοι, ἐκίνησαν ἄφοβοι εἰς ἀπάντησίν των. Ἦτον αὕτη ἡ πρώτη φορά καθ' ἣν οἱ Πελοποννήσιοι ἤρχοντο εἰς μάχην μετὰ τῶν Ἀνατολιτῶν, οὓς ἐμπαί-

ζοντες διὰ τὴν ἐνδυμασίαν καὶ τὸν τρόπον τοῦ πολεμῆν ὠνόμαζαν Κακλαμάνους, καὶ τὸν Μεχμέτπασαν Κακλαμάμπασαν· ἀλλ' οἱ Κακλαμάνοι, ἂν καὶ δὲν ἦσαν ἐπιδέξιοι εἰς τουφεκοπόλεμον, δὲν ἦσαν ἄνδρσι· ἦσαν δὲ καὶ ἐπιτήδριοι διαξιφισταί. Ἐν τῇ συμπλοκῇ δὲ ταύτῃ τοὺς ἔτρεψαν οἱ Ἕλληες, τοὺς κατεδίωξαν καὶ τοὺς περιώρισαν ἐπὶ τοῦ λοφίσκου τοῦ Τσουκαλά. Ἡ μάχη αὕτη διήρκεσε σχεδὸν μέχρι τῆς ἐσπέρας· τὴν δὲ νύκτα ἐπανῆλθαν οἱ μὲν Τούρκοι εἰς Πάτρας, οἱ δὲ Ἕλληες εἰς Ἀχαιάν. Ἐφονεύθησαν δὲ ἐν τῇ μάχῃ 4 Ἕλληες καὶ 30 Τούρκοι, ἐν οἷς καὶ εἰς χιλίαρχος, ὅστις κυκλωθεὶς ὑπὸ τοῦ Ἀποστόλη Κολοκοτρώνη καὶ τριῶν ἄλλων Ἑλλήνων καὶ δις πληγωθεὶς, ἔκοψε πρῶτον τὴν κεφαλὴν ἐνὸς τῶν κυκλούντων αὐτὰν καὶ ἔπειτα ἔπεσε νεκρὸς ὑπὸ τὰ τραύματα τῶν ἄλλων.

Μετὰ δὲ τὴν περὶ ἧς ὁ λόγος συμπλοκὴν ἔφερεν ὁ Κολοκοτρώνης πλησιέστερον τοῦ ἐχθροῦ τὰ στρατεύματα, καὶ αὐτὸς μὲν καὶ τὰ ὑπὸ τὸν Πλαπούταν κατέλαβαν τὸ Σαραβάλι, τὰ δὲ ὑπὸ τὸν Γενναῖον καὶ τὸν Τσαννέτον Χρηστόπουλον τὸν Παλαιόπυργον, τὰ δὲ ὑπὸ τὸν Πετμεζᾶν, τὸν Γιαννάκην Κολοκοτρώνην καὶ τὸν Παπασταθόπουλον τὴν Ὀβριάν· 700 δὲ Καλαβρυτινοὶ διετάχθησαν νὰ καταλάβωσι τὸ Γηροκομεῖον. Πρὶν δὲ κινήσῃ ὅλον τὸ σῶμα τῶν Καλαβρυτινῶν εἰς κατοχὴν τῆς θέσεως ταύτης ἐπορεύθησαν ὡς 60 ἐξ αὐτῶν. Ἐξῆλθαν συγχρόνως τῶν Πατρῶν καὶ τινες Τούρκοι εἰς κατάληψιν τῆς αὐτῆς θέσεως, ἀλλ' ἤσαν αὐτὴν προκαταληφθεῖσαν ὑπὸ τῶν 60 Ἑλλήνων. Εἰσῆλθαν εἰς τὸ Γηροκομεῖον καὶ οἱ ἄλλοι Καλαβρυτινοί, καὶ τούτου γενομένου ἐξεστράτευσαν δισχίλιοι Τούρκοι πρὸς τὴν θέσιν ἐκείνην. Τότε ὁ Κολοκοτρώνης ἀπέστειλεν εἰς βοήθειαν τῶν ἐν Γηροκομείῳ τὸν μὲν Γενναῖον δεξιόθεν ἄνωθεν τοῦ Κυνηγοῦ, τὸν δὲ Πλαπούταν

διὰ τῆς πεδιάδος. Τὸ σχέδιον τοῦτο εὐδοκίμησε, καὶ οἱ Ἕλληνες ἔτρεψαν τοὺς Τούρκους καὶ εἰσῆλθαν καταδιώκοντές τους καὶ εἰς αὐτὴν τὴν πόλιν φονεύσαντες 30. Ἡρίστευσε δὲ ὑπὲρ πάντα ἄλλον ὁ σημαιοφόρος Καραχάλιος, ὅστις, πληγωθεὶς εἰς τὴν κεφαλὴν ἐπὶ τῆς πρώτης κατὰ τῶν ἐχθρῶν ὀρμῆς τῶν ὑπὸ τὸν Πλαπούταν, ἐσκοτίσθη καὶ ἔπεσεν, ἀλλ' ἀναστὰς μετ' ὀλίγον ἔδραξε τὴν σημαίαν καὶ ἐπροπορεύετο ὅλου τοῦ στρατεύματος. Μετὰ τὴν μάχην ταύτην, συμβᾶσαν τὴν 2 μαρτίου, οἱ Ἕλληνες ἐπανῆλθαν εἰς τὰς θέσεις των καθὰ διέταξεν ὁ Κολοκοτρώνης μὴ ἐγκρίνας νὰ μείνωσιν ἐν τῇ πόλει. Τὴν δὲ ἐπαύριον κατέβησαν ἐκ Νεζερῶν καὶ οἱ λοιποὶ Ἕλληνες, καὶ κατέλαβαν οἱ μὲν ὑπὸ τὸν Σέκερην Τριπολιτσιῶται τὸν λινὸν τοῦ Σαήταγα, οἱ δὲ Πατρεῖς ὑπὸ τοὺς Κουμανιώτας τὴν θέσιν τοῦ Κυνηγοῦ παρὰ τὸ Γηροκομεῖον· ἐτοποθετήθησαν δὲ καὶ οἱ ὑπὸ τὸν Δηληγιάννην κατὰ τὸ Πουρναρόκαστρον, ὁ δὲ Ζαήμης μετὰ τινων Καλαβρυτινῶν ἐν τῷ μοναστηρίῳ τοῦ Ὀμπλοῦ.

Ὁ δὲ Μεχμέτπασας, ἀφ' οὗ ἀπέτυχε καὶ ἐν τῇ πρώτῃ καὶ ἐν τῇ δευτέρῃ ἐκδρομῇ καὶ εἶδεν εἰσελθόντας τοὺς ἐχθροὺς καὶ εἰς αὐτὴν τὴν πόλιν, ἐταπείνωσε τὴν ὀφρύν του, συνενοήθη μετὰ τοῦ ἐν Ῥίῳ καθημένου Ἰσούφη, ὃν ὠλιγῶρει ἕως τότε, καὶ ἐζήτησε τὴν σύμπραξιν τῶν ἐκεῖ καὶ τῶν ἐν τῷ Ἀντιρρίῳ. Ἐπὶ τῇ αἰτήσει ταύτῃ συνήχθησαν εἰς Πάτρας ὡς 8000, καὶ τὴν 9 μαρτίου ἐξεστράτευσαν ὅλοι ὑπὸ τὴν ὀδηγίαν τῶν δύο πασάδων, καὶ πεσόντες ἐν πρώτοις εἰς τοῦ Κυνηγοῦ ἔτρεψαν τοὺς ὑπὸ τοὺς Κουμανιώτας κατέχοντας τὴν θέσιν ἐκείνην Πατρεῖς, ἐσκότωσαν τὸν σημαιοφόρον καὶ ἐπῆραν τὴν σημαίαν των. Πολλοὶ Ἕλληνες τῶν ἐν τῷ Γηροκομείῳ καὶ τῷ λινῷ τοῦ Σαήταγα ἐξῆλθαν εἰς βοήθειαν τῶν καταδιωκομένων, ἀλλὰ καὶ οὗτοι ἐτράπησαν, καὶ μηδὲ

νὰ ἐπανεέλθωσιν εἰς τὰς θέσεις των ἐδυνήθησαν. Ὁ δὲ Κολοκοτρώνης ἔβαλεν εἰς κίνησιν τὰ ὑπὸ τὸν Πλαπούταν, τὸν Γενναῖον, τὸν Δηληγιάννην, τὸν Τσαννέτον Χρηστόπουλον καὶ τὸν Πετμεζᾶν σώματα· ἀλλ' οἱ Τοῦρκοι ἔτρεψαν καὶ ταῦτα καὶ ἐπολιόρκησαν καὶ τὸ Γηροκομεῖον. Ἐν τῷ μεταξὺ δὲ τούτῳ ὁ Γενναῖος εἰσῆλθε μετ' ὀλίγων εἰς τὸν λινὸν τοῦ Σαή-
ταγα ὅπου ἤυρε πολλὰ ὀλίγους Τριπολιτσιώτας καὶ τὸν ἀρχηγὸν αὐτῶν Σέκερην, διότι οἱ πλείστοι τῶν ἐναπομεινάντων ἔφυγαν ἰδόντες τὰ γινόμενα. Ἐν ἐνὶ λόγῳ οἱ Τοῦρκοι ἔτρεψαν ὅλους τοὺς Ἕλληνας, καὶ τοὺς ἠνάγκασαν καταδιώκοντές τους νὰ κατα-
φύγωσιν εἰς τὰ ὄρη, ἐκτὸς τῶν ἐν Γηροκομείῳ καὶ τῷ λινῷ, οὓς ἀπέκλεισαν καὶ ἐπολέμουν, καὶ τῶν ὑπὸ τὸν Πλαπούταν ἐν τῇ πεδιάδι ὀχυρωθέντων. Ἐπὶ τῆς φυγῆς δὲ ταύτης ἐκινδύνευσε νὰ συλληφθῆ καὶ ὁ Ζαήμης. Εὐρεθεὶς οὗτος ἐπὶ τῆς ἐξόδου τῶν ἐχθρῶν ἐν Ὀμπλῷ ἐκίνησε μετὰ τινων στρατιωτῶν πρὸς τὸ Γηροκομεῖον, ὅπου ἦσαν οἱ πλείστοι τῶν Καλαβρυτινῶν, καὶ πεσὼν καθ' ὁδόν, ἐπὶ τῆς τροπῆς τῶν Ἑλλήνων, εἰς τὸ μέσον τῶν ἐχθρῶν καὶ καταδι-
ωχθεὶς, ἔφθασεν ἔφιππος εἰς τὸ χεῖλος ρύακός τινος, ὅπου, ἀφηνιασάντος τοῦ ἵππου, ἐπέξευσε καὶ διαπε-
ραιωθείς πεζὸς ἀπέφυγε τὰς χεῖρας τῶν ἐχθρῶν μεινάντων ἐντεῦθεν τοῦ ρύακος.

Ἐπὶ τῆς τροπῆς δὲ ταύτης, ὁ Κολοκοτρώνης, ὅστις διέμενε κατὰ τὸ Σαραβάλι ἐκινήθη μόνος κατὰ τὸν Παλαιόπυργον μὴδ' αὐτὸς ἠξέυρων πρὸς τί ἐκινεῖτο. Καθ' ὁδὸν ἀπήντησε τὸν Λεχωρίτην στελλόμενον πρὸς αὐτὸν παρὰ τοῦ Ζαήμη ἀγγελιαφόρον, καὶ τὸν συμπαρέλαβε· πλησιάσας δὲ πρὸς τὸν Παλαιόπυργον εἶδεν ἐπάνωθεν του μικρὰν ἑλληνικὴν σημαίαν καὶ
15 Ἕλληνας καθημένους καὶ θεωροῦντας τὰ γενόμενα. “ Ποῖον ἔχετε ἀρχηγόν; ” τοὺς ἠρώτησε. “ Τὸν Βαγγέλη Κουμανιώτη ” ἀπεκρίθησαν.

“Ἐμένα μὲ γνωρίζετε;” τοὺς ἠρώτησε πάλιν ὁ Κολοκοτρώνης· “ὄχι,” ἀπεκρίθη ὁ Κουμανιώτης. “Ἐγώ,” ἐπάνελαβεν, “εἶμαι ὁ Κολοκοτρώνης, ἀκολουθῆτέ με καὶ ἔχει ὁ Θεός.” Κατέβησαν οἱ 15, τὸν ἠκολούθησαν καὶ ἔγειναν ὅλοι 17· προχωροῦντες ἔγειναν 50 καὶ συμπιπύρασαν καθ’ ὁδὸν καὶ τὸν Παρασκευᾶν Πλαπούταν. “Στῆσε ἐδῶ Βαγγέλη,” εἶπε τότε ὁ Κολοκοτρώνης, “τὴν σημαίαν σου· καὶ Σὺ Παρασκευᾶ σῦρε καὶ πιάσε τὸ ἐμπρὸς τῆς σημαίας τοῦ Βαγγέλη ἀσβεστοκάμινο.” “Εἶναι ἀνοιχτὸς ὁ τόπος καὶ χανόμεθα,” ἀπεκρίθησαν οἱ περὶ τὸν Παρασκευᾶν· “μὴ φοβᾶσθε,” ἐπάνελαβεν ὁ Κολοκοτρώνης, “ἐγὼ δὲν σᾶς ἀφίνω νὰ χαθῆτε· σᾶς στέλνω βοήθειαν.” Τὸ ὄνομα τοῦ Κολοκοτρώνη ἦτο πύργος δυνάμεως· ἔγεινεν ὡς εἶπε, καὶ καταλήφθη ἡ κάμινος. Ἐμπροσθεν αὐτῆς ἦσαν 60 Τούρκοι ἔφιπποι καὶ ὄρμησαν ἐπὶ τοὺς Ἕλληνας· ἀλλ’ οἱ Ἕλληνες ἀντέστησαν καὶ διετήρησαν τὴν θέσιν των. Ὁ δὲ Κολοκοτρώνης παρετήρησεν ὅτι τὸ κέντρον τοῦ ἐχθροῦ ἦτο δυνατὸν καὶ ἀδύνατοι αἱ πτέρυγές του· διὰ τοῦτο, ἀφ’ οὗ ἐθάρρυνε τὸ κατὰ τὴν κάμινον μικρὸν σῶμα, μετέβη μετὰ τοῦ σημαιοφόρου τοῦ Καραχάλιου καὶ τοῦ ὑπασπιστοῦ του Φωτάκου πρὸς τὸ ἄλλο μέρος, τὸ κρατούμενον ὑπὸ τῶν Τούρκων μέχρι τῆς μάνας τοῦ νεροῦ, καὶ ἐκραύγασεν ἀποτεινόμενος πρὸς τοὺς ἐπὶ τῶν βουνῶν Ἕλληνας· “κάτω Ἕλληνες, κάτω, ἐδῶ εἶναι ὁ Κολοκοτρώνης.” Ἀκούσαντες οἱ ἐκεῖ τὴν βροντώδη φωνὴν τοῦ Κολοκοτρώνη καὶ τὸ ὄνομά του ἤρχισαν νὰ καταβαίνωσι πρὸς τὸ μέρος ὅπου ἦτον ὁ Κολοκοτρώνης καὶ νὰ μάχωνται· πολλοὶ δὲ ὑπῆγαν καὶ ὅπου ἦσαν ὁ Βαγγέλης καὶ ὁ Παρασκευᾶς ἰδόντες ὅτι ἦσαν καὶ ἐκεῖ Ἕλληνες, καὶ οὕτως ἐξήφθη ἡ μάχη. Ἐντοσούτῳ ἐπολέμουν ἀδιακόπως καὶ οἱ ἐν τῷ Γηροκομείῳ

καὶ οἱ ἐν τῷ Λινῷ καὶ ἀντεῖχαν γενναίως, ἂν καὶ ἐκανονοβολοῦντο καὶ ἐβομβοβολοῦντο ὑπὸ τῶν ἔξω· ἐπίσης διεκρίνοντο καὶ οἱ ἐν τῇ πεδιάδι μαχόμενοι ὑπὸ τὸν Πλαπούταν· Ὁ δὲ Κολοκοτρῶνης μετεχειρίσθη εὐτυχῶς τὸ ἀκόλουθον στρατήγημα. Ἀνέβη εἰς τινα ὑψηλὴν θέσιν, καὶ ἀφ' οὗ ἐκύτταξε διὰ τοῦ τηλεσκοπίου τοὺς πολεμοῦντας ἐκατέρωθεν, ἐκρότησε τὰς χεῖρας καὶ ἐκραύγασεν· “ Ἐτσάκισαν οἱ Τοῦρκοι, ἐτσάκισαν· πάρτε τους, Ἕλληνες, πάρτε τους.” Οἱ Τοῦρκοι δὲν ἐτσάκισαν, ἀλλ' οἱ πολεμοῦντες πρὸς τὸ ἐν μέρος δὲν ἔβλεπαν τί ἐγίνετο πρὸς τὸ ἄλλο· διὰ τοῦτο ἐπίστευσαν καὶ Τοῦρκοι καὶ Ἕλληνες τὴν φωνὴν τὴν λέγουσαν “ οἱ Τοῦρκοι ἐτσάκισαν,” νομίζοντες οἱ τοῦ ἐνὸς μέρους ὅτι τῷ ὄντι ἐτσάκισαν οἱ τοῦ ἄλλου· ὥστε ἐπαλήθευσαν μετ' ὀλίγον ὅσα μὴ ἀληθῶς εἶπεν ὁ Κολοκοτρῶνης κατ' ἀρχάς. Καὶ πανταχόθεν μὲν ἐφώρμησαν οἱ Ἕλληνες, πανταχόθεν δὲ ἐτράπησαν οἱ Τοῦρκοι καταδιωκόμενοι μέχρι τῆς πόλεως. Δεκαοκτῶ ἐξ αὐτῶν, ἐν οἷς καὶ ὁ κεχαγιάς τοῦ Μεχμέτπασα, μὴ δυνηθέντες νὰ καταφύγωσι καὶ αὐτοὶ εἰς τὴν πόλιν, ἐκλείσθησαν ἐν τινι περιτειχίσματι, ὅπου εἰσπηδήσαντες ὁ Πλαπούτας καὶ τινες τῶν περὶ αὐτὸν τοὺς ἐφόνευσαν. Διακόσιοι ὑπελογίσθησαν ὅλοι οἱ ἐπὶ τῆς μάχης ταύτης φονευθέντες Τοῦρκοι· ἐφονεύθησαν καὶ ἐπληγώθησαν καὶ εἴκοσιν Ἕλληνες. Τοιοῦτοτρόπως μετέβαλεν ὁ Κολοκοτρῶνης τὴν κατὰ τὴν 9 μαρτίου ἦτταν τῶν Ἑλλήνων εἰς νίκην. Τούτου δὲ γενομένου ἀνεχώρησεν εἰς Κόρινθον ἀφήσας τοποτηρητὴν τὸν Πλαπούταν, εἰς ὃν ἀνέθετε πάντοτε τὰ τῆς στρατοπεδαρχίας ἐν τῇ ἀπουσίᾳ του.

Λήγοντος δὲ τοῦ ἀπριλίου ἐξεστράτευσαν οἱ Τοῦρκοι, οἱ μὲν πρὸς τὸ Γηροκομεῖον, οἱ δὲ πρὸς τὸ Σαραβάλι, ἀλλὰ πολλὰ παθόντες ὀπισθοδρόμησαν. Ἐπέβησαν συγχρόνως καὶ τινες αὐτῶν εἰς πλοιάριον

καὶ ἔπλευσαν πρὸς τὸν ποταμὸν τῆς Ἀχαιῶν ἵνα ἐπιπέσωσιν ὀπισθεν τῶν Ἑλλήνων, ἀλλὰ καὶ οὗτοι γενναίως ἀντικρουσθέντες, χάρις εἰς τὸν Νικολὸν Μπούκουρη, οὐδὲ ν' ἀποβῶσιν ἐδυνήθησαν. Ἐξεστράτευσαν καὶ αὐθις, ἀλλ' οὐδὲ καὶ τότε εὐδοκίμησαντες ἔπαυσαν ἐπιτιθέμενοι.

1821-1822.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΚΘ.

Καταστροφή τῆς Κασσάνδρας.—Ἐποταγή τοῦ ἁγίου Ὄρους.
—Καταστροφή τῆς Ναούσης καὶ τοῦ ἑλληνικοῦ ἀγῶνος καθ' ὅλην τὴν Μακεδονίαν.

Ὁ ΠΟΛΕΜΟΣ πρὸς τὰ μέρη τῆς Μακεδονίας δὲν εὐτύχει ἀλλὰ διετηρεῖτο· οὔτε ὁ Ἰσούφμπεης εἶχε δυνάμεις ἱκανὰς νὰ ὑποτάξῃ τοὺς Κασσανδρεῖς, οὔτε οἱ Κασσανδρεῖς ἦσαν ἱκανοὶ νὰ περιορίσωσι τὸν Ἰσούφμπεην. Ἡ Πύλη εἰς ἐνίσχυσιν τῶν πολεμικῶν τῆς κινήματων ἀπέστειλεν ἡγεμόνα εἰς Θεσσαλονίκην φέροντα τίτλον γενικοῦ ἀρχηγοῦ Μακεδονίας καὶ Θεσσαλίας τὸν Ἀβδουλαβούδπασαν, δραστήριον, εὐτολμον καὶ πολλῆς ἱκανότητος ἄνδρα, δεικνύοντα κατὰ τὰς περιστάσεις ποτὲ μὲν ὑπὸ τὴν λεοντῆν τὴν ὠμότητα τῆς ψυχῆς του, ποτὲ δὲ ὑπὸ τὴν ἀλωπεκῆν τὴν ὑπουλότητα τοῦ χαρακτήρος του. Ὁ νέος οὗτος στρατάρχης φθάσας εἰς Θεσσαλονίκην τὸν Σεπτέμβριον ἐξέδωκε προκήρυξιν, δι' ἧς ἐξύμνει τὴν πρὸς τοὺς ραγιαδάς γενναιοφροσύνην τοῦ σουλτάνου, ἐμέμφετο τὴν πρὸς αὐτὸν ἀγνωμοσύνην των ὀνειροπολούντων τὴν ἀνόρθωσιν τῆς προγονικῆς των αυτοκρατορίας καὶ διέταττε νὰ ὀπλοφορήσωσιν ὅλοι οἱ ἐπέκεινα τοῦ 16 μέχρι τοῦ 60 ἔτους Μουσουλμάνοι καὶ οἱ μὲν ἐντὸς τοῦ 50 νὰ τρέξωσιν εἰς τὰ πεδία τῆς μάχης ὀδηγούμενοι ὑπὸ τῆς χειρὸς τοῦ προφήτου, οἱ δὲ λοιποὶ νὰ διατηρῶσι τὴν ἐσωτερικὴν εὐταξίαν.

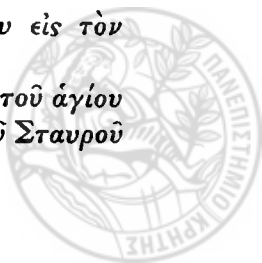

Μετὰ τὴν προκήρυξιν ταύτην ὁ Ἀβδουλαβούδης ἐξεστράτευσεν αὐτοπροσώπως εἰς Κασσάνδραν.

Εἶπαμεν ἤδη, ὅτι 2700 ἦσαν οἱ συνενωθέντες ἐν τῇ χερσονήσῳ ἐκείνῃ περὶ τὰ τέλη τοῦ παρελθόντος ἰουνίου ἔνοπλοι· καὶ ὅτι 400 Ὀλύμπιοι ἦλθαν μετὰ ταῦτα ἐπιβοηθοί· ἀλλὰ καθ' ὃν καιρὸν ἐξεστράτευσεν ὁ πασᾶς, μόλις ἦσαν ὅλοι 600, διότι οἱ λοιποὶ διὰ τὴν ἔλλειψιν τῶν ἀναγκαίων, τὰς ἐπισυμβάσας ἀσθενείας καὶ τὰς διχονοίας τῶν ἐγκριτωτέρων ἀνεχώρησαν. Ὁ πασᾶς ἐπροσπάθησε κατ' ἀρχὰς διὰ μεγάλων καὶ ἐπανειλημμένων ὑποσχέσεων νὰ πείσῃ τοὺς ἐν Κασσάνδρᾳ νὰ προσκυνήσωσιν· ἀλλ' οὗτοι, ἂν καὶ τόσον ὀλίγοι, ἀπέρριψαν τὰς προτάσεις του. Γενομένης δὲ γνωστῆς αὐτῷ τῆς διαθέσεως καὶ τῆς ἀδυναμίας των, ἀπεφασίσθη ἡ ἔφοδος. Τὴν 30 ὀκτωβρίου πρὶν ἐξημερώσῃ ἐφώρμησαν ἱππεῖς καὶ πεζοὶ ἐφ' ὅλην τὴν γραμμὴν τῆς τάφρου, καὶ εὐρόντες μέρος αὐτῆς ὀλοτελῶς ἐγκαταλειφθέν, τὸ παρεγέμισαν ἐνρίψαντες ξύλα καὶ ἄλλην ὕλην, καὶ πρῶτοι οἱ ἱππεῖς εἰσῆλθαν δι' αὐτοῦ εἰς τὴν χερσονήσον· μετ' αὐτοὺς δὲ καὶ οἱ πεζοί, ἔτρεψαν ὅλους τοὺς κατέχοντας τὰ ἄλλα μέρη τῆς τάφρου, πολλοὺς αὐτῶν ἐφόνευσαν, ἐπροχώρησαν εἰς τὰ ἐνδότερα μηδενὸς ἐναντιουμένου, ἔσφαξαν καὶ ἠνδραπόδισαν καὶ αὐτοὺς τοὺς ἡσύχους κατοίκους, ἐξ ὧν μόνοι διεσώθησαν ὅσοι εὐτύχησαν νὰ ἐπιβῶσιν εἰς τινα παρευρεθέντα πλοῖα τῆς Σκιάθου καὶ τῆς Σκοπέλου, καὶ κατέκασαν ὅλα σχεδὸν τὰ χωρία. Δεκακισχίλιοι ὑπελογίσθησαν οἱ φονευθέντες καὶ ἀνδραποδισθέντες ἄνδρες καὶ γυναῖκες πάσης ἡλικίας.

Μετὰ τὴν τελείαν καταστροφὴν τῆς Κασσάνδρας ὁ πασᾶς ἔστρεψε τὴν προσοχὴν του εἰς τὸν Ἄθωνα.

Διηγῆθημεν ἄλλοτε, ὅτι πολλοὶ μοναχοὶ τοῦ ἁγίου Ὄρους ἐξεστράτευσαν ὑπὸ τὴν σημαίαν τοῦ Σταυροῦ

καὶ τὴν ὁδηγίαν τοῦ Ἐμμανουὴλ Παπαῶ, καὶ ἀποκρουσθέντες καὶ παθόντες ἐπανῆλθαν εἰς τὸ Ὄρος.

Ἡ χερσονήσος αὕτη, ἢ τὸ πάλαι Ἀκτὴ, εἶναι ἡ ἀνατολικωτέρα τῶν κατὰ τὴν χαλκιδικὴν τριῶν παραλλήλων χερσονήσων, 35 μιλίων μῆκος ἔχουσα ἀπὸ τῆς ἐπὶ τοῦ δύο μιλίων πλάτος ἔχοντος ἰσθμοῦ διώρυχος τοῦ Ξέρξου μέχρι τῆς μεσημβρινῆς τῆς ἄκρας· περιέχει μοναστήρια ὄχυρά, καὶ δὲν ἔστειροίτο ἐπὶ τῆς ἐπαναστάσεως πυροβολικοῦ, ψιλῶν ὄπλων, ἢ πολεμεφοδίων. Ἐπειδὴ ὁ χαρακτήρ τοῦ πολέμου ἴτον ὄχι μόνον πολιτικὸς ἀλλὰ καὶ θρησκευτικός, μέγας ἐνθουσιασμὸς κατέλαβε τοὺς μοναχοὺς, καὶ ὑπερδισχίλιοι τῶν νεωτέρων ὀπλοφόρησαν· ἦλθαν σύμμαχοί των ἕξωθεν καὶ πολλοὶ λαϊκοί, ὥστε τὰ πάντα ἐφαίνοντο πρόσφορα εἰς μακρὰν καὶ εὐτυχῆ ἀντίστασιν· ἀλλ' οἱ ἡγούμενοι καὶ προηγούμενοι διεφώνουν, καὶ οἱ πλείστοι ἐζήτουν ἀσφάλειαν ὅπου δὲν ἐδύναντο νὰ εὕρωσιν εἰμὴ ἀφανισμόν, ἐν τῇ ὑποταγῇ. Τοὺς ἐφόβισε δὲ καὶ ἡ καταστροφὴ τῆς Κασσάνδρας, καὶ ἀντὶ νὰ τοὺς ἐνοπλίση τοὺς ἀφώπλισε· τοὺς ἠπάτησε καὶ ἡ ὑπουλότης τοῦ πασᾶ, ἂν καὶ εἶχαν ὑπ' ὄψιν τὰ ἔργα τῆς θηριωδίας του. Ἀφ' οὗ δὲ ὑπερίσχυσεν ἡ περὶ ὑποταγῆς γνώμη, πολλοὶ τῶν πατέρων, ἀποδοκιμάζοντες πάντα συμβιβασμόν, ἀπέπλευσαν, συνεπιφέροντες τὰ ἱερὰ σκευῆ τινῶν μοναστηρίων καὶ τὰ ἐν αὐτοῖς ἅγια λείψανα. Ἀπέπλευσε καὶ ὁ Ἐμμανουὴλ Παπᾶς, καὶ ἀσθενήσας κατὰ τὸν πλοῦν ἀπεβίωσεν ἐπὶ τοῦ πλοίου καὶ ἐτάφη ἐν Ὑδρα. Μετὰ δὲ τὴν ἀποδημίαν τούτων ἐπροσκύνησαν οἱ ἐν τῷ ἀγίῳ Ὄρει, ἀφοπλισθέντες, ἀμνηστευθέντες, δόσαντες ὀμήρους καὶ γρόσια 2,500,000 καὶ δεχθέντες τουρκικὴν φρουρὰν ἐπὶ ὑποσχέσει νὰ τὴν τρέφωσιν. Ἡ φρουρὰ αὕτη ἐκ τρισχιλίων κατέλαβε τὸ Ὄρος τὴν 15 δεκεμβρίου καὶ ἔφερε δι' ὧν ἔπραξε εἰς πικρὰν μετάνοιαν τοὺς

προτιμήσαντας τῆς ἀντιστάσεως τὴν ὑποταγὴν Ἀγιορείτας, διαμείνασα παρ' αὐτοῖς ἐννέα ἔτη.

Ὁ δὲ Ἀβδουλαβούδης, ἀφ' οὗ ἔσβεσε τὰς δύο ἐπαναστατικὰς ἐστίας τῆς Κασσάνδρας καὶ τοῦ Ἄθωνος, ἐζήτησεν ὁμήρους εἰς ἀσφάλειάν του παρά τινων ἄλλων πόλεων καὶ παρὰ τῆς Ναούσης ἐξ αἰτίας τῶν πολλῶν κατοίκων τῆς Χριστιανῶν ἔσκοπευε δὲ νὰ στείλῃ καὶ 500 εἰς φρούρησίν της Προέστου τῆς πόλεως ἐκείνης ὁ Ζαφειράκης Θεοδοσίου, ὁ καὶ Λογοθέτης, οὗτινος τὸν υἱὸν ἐζήτησε πρὸς τοῖς ἄλλοις ὄμηρον ὁ πασᾶς. Μεγάλην ἀφοσιώσιν ἔδειξεν ὁ προεστὼς οὗτος, πρὶν ἐκραγῆ ἡ ἑλληνικὴ ἐπανάστασις, εἰς τὰ συμφέροντα τῆς Πύλης, διότι διὰ τῆς συνεργείας αὐτοῦ ἐφονεύθη ἀρχομένου τοῦ 1821 ὁ διὰ Ναούσης διαβὰς ἀπόστολος τῆς Ἐταιρίας Ὑπατρος, περὶ οὗ προανεφέραμεν, καὶ ἐστάλησαν εἰς τὴν Πύλην τὰ ἀνακαλύπτοντα τοὺς σκοποὺς τῆς Ἐταιρίας γράμματα πεσόντα εἰς χεῖράς του· δὲν συνήργησε δὲ ὁ Ζαφειράκης εἰς τὸν φόνον ὡς ἐπιβουλευόμενος τὰ τῆς φιλικῆς Ἐταιρίας, διότι καὶ αὐτὴν τὴν ὑπαρξίν της ἠγνόει, ἀλλὰ διότι ὁ Ὑπατρος, μὴ ἐγκρίνας νὰ τῷ ἀνακαλύψῃ τὸν ἀληθῆ σκοπὸν τῆς ἀποστολῆς του, τῷ εἶπε μόνον ὅτι ἀπεστέλλετο εἰς προτροπὴν τῶν Ἑλλήνων πρὸς ὑποστήριξιν τοῦ Ἀλήπασα, ὃν ὁ Ζαφειράκης καὶ ὑπερηχθρεύετο καὶ ὑπερεφοβεῖτο· ἡ δὲ Πύλη τόσοον εὐηρεστήθη ἐπὶ τῇ διαγωγῇ του, ὥστε τὸν εὐχαρίστησε διὰ φερμανίου. ἀλλ' ἐν τῇ παρουσίᾳ περιστάσει ἐλησμόνησε τὴν σημαντικὴν πρὸς αὐτὴν ὑπηρεσίαν του καὶ τὸν ἠνάγκασε ν' ἀντισταθῆ ἐνόπλιως, ἢ νὰ στερηθῆ τοῦ υἱοῦ του καὶ δεχθῆ φρουρὰν τουρκικὴν ἐν τῇ πατρίδι του, ὃ ἐστὶ νὰ παραδώσῃ ἑαυτὸν καὶ τοὺς συμπατριώτας του εἰς τὴν διάκρισιν τῶν φανέντων θηρίων μᾶλλον ἢ ἀνθρώπων ἐπὶ τῆς ἀλώσεως τῆς Κασσάνδρας· διὰ τοῦτο ὁ Ζαφειράκης ἐθεώρησεν ἦττον

ἐπιβλαβῇ τὴν ἀντίστασιν ἢ τὴν ὑποταγὴν. Τῆς αὐτῆς γνώμης ἐφάνησαν καὶ ὁ Γάτσος ὄπλαρχηγὸς τῶν Βοδινῶν καὶ ὁ Καρατάσος ὄπλαρχηγὸς τῆς Βερρόιας.

Ἡ πόλις τῆς Ναούσης διὰ τὸ πλῆθος τῶν κατοίκων της Χριστιανῶν, Ἑλλήνων καὶ Βουλγάρων, διὰ τοὺς πόρους της καὶ διὰ τὸ περιτείχισμά της ἐφάνη προσφυῆς ὀρμητήριον τῶν κατ' ἐκεῖνα τὰ μέρη ἐπαναστατικῶν κινήματων· διὰ τοῦτο πολλαὶ καὶ σημαντικαὶ οἰκογένειαι, ἐν αἷς καὶ αἱ τοῦ Καρατάσου καὶ Γάτσου, κατέφυγαν χάριν ἀσφαλείας εἰς αὐτήν, καὶ εἰσῆλθαν καὶ τὰ ὑπὸ τὸν Καρατάσον καὶ τὸν Γάτσον στρατεύματα ὑπὸ τὴν σημαίαν τῆς ἐπαναστάσεως. Καὶ πρῶτον μὲν ἐφόνευσαν τὸν διοικητὴν καὶ τοὺς περὶ αὐτὸν ὀλίγους Τούρκους, τοὺς μόνους εὕρισκομένους ἐν τῇ πόλει· διεχύθησαν ἔπειτα εἰς τὰ χωρία τῶν Βοδινῶν πρὸς διέγερσιν τῶν μὴ προθύμων χωρικῶν καὶ ἔκαυσαν καὶ τρία χριστιανικὰ χωρία, τὴν Ἐπισκοπὴν, τὴν Ὀσλανην καὶ τὸ Δρεσίλοβον· μετέβησαν ἔπειτα εἰς Κατρανίτσαν καὶ Γραμματικόβον, ὅπου ἦσαν Τούρκοι, καὶ τοὺς ἐσκότωσαν, καὶ κινήθεντες ἐκεῖθεν πρὸς τὴν πόλιν τῆς Βερρόιας ἔβαλαν πῦρ εἰς τὰ ἄκρα της. Τούτων δὲ γενομένων, ὁ μὲν Καρατάσος μετὰ 200 κατέλαβε τὸ μοναστήριον τῆς Παναγίας Δωβρᾶ, ὁ δὲ Γάτσος καὶ ὁ Ζαφειράκης περιεφέροντο ἔνοπλοι εἰς ἄλλα μέρη. Ἐτυχε νὰ διατρίβῃ τότε ἐντὸς τῆς Βερρόιας ὁ Ἀβδουλαβούδης, ὅστις ἔστειλεν ἀμέσως δυνάμεις κατὰ τοῦ Καρατάσου καὶ τὸν ἀπέκλεισεν. ἐν τῷ μοναστηρίῳ. Ἄλλ' ἐλθόντες ἔξωθεν ὁ Γάτσος καὶ ὁ Ζαφειράκης τὸν ἀπήλλαξαν. Μετὰ δύο δὲ ἡμέρας ἐξεστράτευσεν ὁ πασᾶς εἰς Νάουσαν μετὰ 15,000. Γενναίαν ἀντίστασιν ἤυρε κατ' ἀρχὰς ἐκτὸς τῆς πόλεως, ὅπου ἦσαν ἱκανοὶ Ἕλληνες ἐστρατοπεδευμένοι ὑπὸ τὸν υἱὸν τοῦ Καρατάσου Τσάμην, ἀλλ' ὑπερίσχυσεν ἐπὶ τέλους καὶ διεσκόρπισε τὸ στρατόπεδον ἐκεῖνο·

καλέσας δὲ τοὺς ἐν τῇ πόλει εἰς ὑποταγὴν καὶ μὴ εἰσακουσθεῖς ἐφώρμησε τὴν 6 Ἀπριλίου καὶ μετὰ μικρὰν ἀντίστασιν τὴν ἐκυρίευσεν, τὴν κατέκαυσεν, καὶ τοὺς μὲν τῶν ἐγκατοίκων ἐσκότωσεν, τοὺς δὲ ἠνδραπόδισε.

Μετὰ δὲ τὴν εἰσβολὴν τῶν ἐχθρῶν εἰς τὴν πόλιν, ὁ μὲν Καρατάσος κατέλαβεν τὸ Παλαιοεκκλήσιον τοῦ Θεολόγου, ὁ δὲ Γάτσος τὸ μοναστήριον τοῦ Προδρόμου, ἀμφοτέρω παρὰ τὴν Νάουσαν, ὁ δὲ Ζαφειράκης τὸν Παλαιόπυργον (Κούλιαν) πρὸς τὴν ἄκρην τῆς πόλεως. Ἐξῶθεν δὲ τοῦ Παλαιόπυργου συνέρριψεν μέγα πλῆθος ὡς εἰς ἀσφαλέστερον μέρος. Οἱ Τούρκοι σύροντες καὶ κανόνια ἐκτύπησαν ἐν πρώτοις τὸν Παλαιόπυργον, καὶ τὸν μὲν Ζαφειράκην ἠνάγκασαν νὰ φύγῃ, τοὺς δὲ ἐκεῖ καταφυγόντας ὅλους σχεδὸν συνέλαβαν. Ὁ Γάτσος καὶ ὁ Καρατάσος, βλέποντες ὅτι δὲν ἐδύναντο ν' ἀντισταθῶσιν ἀνέβησαν εἰς τὸ πλησίον τῆς πόλεως χωρίον, Σέλι, ἀλλ' ἀπελπισθέντες μετ' ὀλίγον ἔφυγαν ὀλοτελῶς ἐκ Μακεδονίας, διέβησαν εἰς Ἀσπροπόταμον καὶ κατήντησαν εἰς τὴν ἐλευθέραν Ἑλλάδα συμβιβασθέντες κατὰ τὴν διάβασίν των μετὰ τῶν κατὰ τόπους Τούρκων μήτε νὰ βλάπτωσι μήτε νὰ βλάπτονται. Ὁ δὲ Ζαφειράκης εἰσέδυσεν εἰς τὸν πλησίον τῆς Βερροίας βάλτον ἔχων δέκα μόνον ὀπαδοὺς καὶ ἓνα τῶν υἱῶν τοῦ Καρατάσου. Τοῦτο μαθόντες οἱ ἐν Βερροίᾳ Τούρκοι ἐκινήθησαν κατ' αὐτῶν καὶ τοὺς ἐφόνευσαν ὅλους ἀνδρείως πολεμήσαντας καὶ μὴ θελήσαντας ἐπὶ ἀσφαλείᾳ ζωῆς νὰ παραδοθῶσι.

Μεγάλα τὰ παθήματα τῶν κατοίκων καὶ μεγάλη ἡ καταστροφὴ τῶν μερῶν ἐκείνων. Πεντακισχίλιοι ἐφονεύθησαν καὶ ἠχμαλωτίσθησαν ἐν τῇ Ναούσῃ, καὶ ἄλλοι τόσοι ἔπεσαν εἰς χεῖρας τῶν ἐχθρῶν περὶ τὸν Παλαιόπυργον· πολλοὶ τῶν συλληφθέντων ἀνηλεῶς ἐβασανίσθησαν, πολλαὶ γυναῖκες εἰς τὰς φλόγας ἐρρίφθησαν, ἔγκυοι ἐξεκοιλιάσθησαν, τέκνα ἔμπρο-

σθεν τῶν γονέων ἐσφάγησαν, βρέφη ἀπὸ τῶν τραχήλων τῶν μητέρων ἐκρεμάσθησαν, παρθένοι καὶ μητέρες ἀγκαλοφοροῦσαι τὰ τέκνα των ἔπεσαν αὐθόρμητοι εἰς τὴν πλησίον τοῦ Παλαιοπύργου λίμνην, τὸ Μαῦρον νερόν, καὶ ἐπνίγησαν εἰς ἀποφυγὴν ἀτιμίας καὶ βασάνων· τόσον θηριώδεις ἐφάνησαν οἱ νικηταί. Πάμπολλοι δὲ Ἑβραῖοι ἔνοπλοι καὶ πολυδιψοὶ χριστιανικοῦ αἵματος παρηκολούθουν τὸν τουρκικὸν στρατόν ὡς ἐκούσιοι δῆμιοι. Οὗτοι ἔλκοντες ἔξω τῆς πόλεως τοὺς Χριστιανούς τοὺς ἐρρόπάλιζαν κατακέφαλα, καὶ πίπτοντας κατὰ γῆς τοὺς ἐσφάζαν ὡς βόας. Αἱ δὲ ἐν Ναούσῃ συλληφθεῖσαι γυναῖκες τοῦ Καρατάσου τοῦ Γάτσου καὶ τοῦ Ζαφειράκη μετεκομίσθησαν εἰς Θεσσαλονίκην, ὅπου ἡ μὲν τοῦ Γάτσου ἐτούρκευσεν ἀποδειλιάσασα ἐνώπιον τῶν βασάνων, αἱ δὲ δύο ἄλλαι μὴ ἀλλαξοπιστήσασαι προσηλώθησαν ἀπέναντι ἀλλήλων ὄρθιαι ἐπὶ τοῦ τοίχου μιᾶς τῶν αἰθουσῶν τοῦ παλατίου τοῦ θηριώδους βεζίρη, καὶ ἀπέθαναν πολυειδῶς βασανιζόμεναι· οἱ δὲ διασωθέντες τρισάθλιοι Χριστιανοὶ δὲν εἶχαν πού τὴν κεφαλὴν κλίνειν, διότι ἑκατὸν εἴκοσι κωμπούλεις, χωρία, καὶ ζευγαλατεῖα τῶν μερῶν ἐκείνων ἀπετεφρώθησαν.

Πρὸ τινων δὲ μηνῶν οἱ Ὀλύμπιοι εἶχαν στείλει πρεσβείαν πρὸς τὸν ἐν Τριπολιτσᾷ διατρίβοντα τότε Ὑψηλάντην ζητοῦντες πολεμεφόδια καὶ ἀρχηγόν, ἵνα κινηθῶσι καὶ οὗτοι κατὰ τῶν ἐχθρῶν, καταλάβωσι καταλλήλους τινὰς θέσεις καὶ στήσωσι φραγμὸν μεταξὺ τῶν Τούρκων Θεσσαλίας καὶ Μακεδονίας. Ὁ Ὑψηλάντης διώρισε τοιοῦτον τὸν ὑπασπιστὴν του Γρηγόριον Σάλλαν, γεννηθέντα ἐν Βεσσαραβία ἐξ Ἑλλήνων καὶ πρὸ ὀλίγου παραιτηθέντα τῆς στρατιωτικῆς ὑπηρεσίας τῆς Ῥωσσίας, καὶ διέταξε καὶ τινὰς ἀξιωματικούς Ἑλληνας καὶ φιλέλληνας νὰ συνακολουθήσωσι. Τὴν 25 νοεμβρίου ὁ ἀρχηγὸς

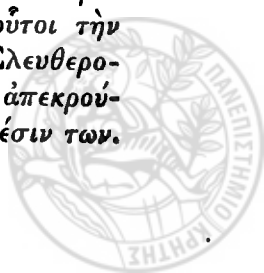
οὗτος ἀπέπλευσε τῶν ἀντικρῶν του Ναυπλίου Μύλων, ἀλλ' ἐφάνη τόσον ἀνάξιος τῆς ἀποστολῆς του περιπλανώμενος τέσσαρας ὀλοκλήρους μῆνας εἰς τὰς νήσους τοῦ Αἰγαίου καὶ ἐντρυφῶν, ὥστε οἱ πλείστοι τῆς συνοδίας του τὸν ἐγκατέλειψαν ἐν Μυκῶνῳ, καὶ μόλις αὐτός, ὁ Πωλωνὸς Λεξίνσκης, ὁ διδάσκαλος Θεόφιλος Καίρης καὶ ὀλίγοι ἄλλοι κατέπλευσαν εἰς Ἐλευθεροχώρι τὴν 22 μαρτίου φέροντες τέσσαρα κανόνια καὶ ὀλίγα πολεμεφόδια.

Μάχιμοι ἐδείχθησαν πάντοτε καὶ φήμην πολλὴν ὡς τοιοῦτοι εἶχαν οἱ ἄνδρες τῶν μερῶν ἐκείνων· καὶ τὰ βουνὰ τοῦ Ὀλύμπου, ἢ ἄλλοτε ἔδρα τῶν Θεῶν, μετεποιήθησαν ἐπὶ τῆς τουρκοκρατίας εἰς λημέρια τοῦ παπᾶ-Θύμιου τοῦ Λιάκου καὶ τῶν τοιούτων τουρκομάχων ἀνδρῶν, οἵτινες, καλούμενοι εἰς ὑποταγὴν παρὰ τῶν πασάδων καὶ βεζιρῶν, ἀπεκρίνοντο·

“ Ἐγὼ βεζίρη δὲν ψηφῶ, πασᾶ δὲν προσκυνῶ·
πασᾶ ἔχω τὸ τουφέκι μου, βεζίρη τὸ σπαθί μου.”

Ἄλλ' ἢ βραδύτης τῆς πρὸ πολλοῦ προσδοκωμένης βοηθείας, ἢ ὀλιγότης αὐτῆς καὶ ἰδίως τὰ ἐπισυμβάντα μεγάλα δυστυχήματα κατὰ τὰ μέρη ἐκεῖνα ἔσβεσαν τὸν ζῆλον τῶν πολλῶν καὶ ἐματαίωσαν τὸ σχέδιον· καὶ ἐν ᾧ ἠλπίζετο νὰ συστρατολογηθῶσιν ὑπερεξακισχίλιοι, μόλις διακόσιοι συνηριθμήθησαν οἱ ὑπὸ τὰς διαταγὰς τοῦ Σάλλα τεθέντες ἐπὶ τῆς ἀποβάσεώς του, ἀλλὰ καὶ τῶν ὀλίγων τούτων οἱ ὄπλαρχηγοὶ διεφώνουν, διότι ἢ ἀποτυχία ἐπιφέρουσα ἀθυμίαν συνεπιφέρει καὶ διαφωνίαν.

Ὅχι μακρὰν τοῦ Ἐλευθεροχωρίου κεῖται τὸ χωρίον Κολινδρόν, ὅπου ἐστάθμευαν χίλιοι Τούρκοι εἰς προφύλαξιν τῶν μερῶν ἐκείνων. Μαθόντες οὗτοι τὴν ἀπόβασιν τῶν Ἑλλήνων κατέβησαν εἰς Ἐλευθεροχώρι αὐθημερὸν καὶ τοὺς ἐπολέμησαν, ἀλλ' ἀπεκρούσθησαν καὶ ἐπανῆλθαν εἰς τὴν προτέραν θέσιν των.

Ὁ Σάλλας, ἄσωτος ἀλλὰ γενναῖος, θέλων νὰ ἐμψυ-
 χώσῃ τὸν φοβηθέντα λαὸν ἐπροχώρησε μετὰ τὴν
 μάχην πρὸς τὰ ἐνδότερα καὶ ἐστρατοπέδευσε ἐν
 Καστανιᾷ πλησίον τοῦ Κολινδρού, ὥστε τὰ δύο
 στρατόπεδα ἦσαν ἀπέναντι ἀλλήλων καὶ συχνάκις
 ἠκροβολίζοντο· ἐπειδὴ δὲ φόβος ἦτο μὴ ἐπήρχοντο
 καὶ ἄλλαι δυνάμεις ἀπὸ Θεσσαλονίκης, τινὲς τῶν
 ὀπλαρχηγῶν Ὀλυμπίων διετάχθησαν νὰ προκαταλά-
 βωσι τὰς διόδους, ἀλλὰ δὲν τὰς προκατέλαβαν, καὶ
 χίλιοι σταλέντες παρὰ τοῦ Ἀβδουλαβούδη εἰς ἐν-
 ἰσχυσιν τοῦ στρατοπέδου τοῦ Κολινδρού, εὐρόντες
 αὐτὰς πάντῃ ἀπροφυλάκτους, κατευωδῶθησαν ἀτου-
 φέκιστοι καὶ τὴν 29 μαρτίου ἔπασαν ὅλοι ἐπὶ τοὺς ἐν
 Καστανιᾷ Ἑλληνας, τοὺς ἐκτύπησαν καὶ τοὺς ἠνάγκ-
 ασαν ἐγκαταλιπόντας τὸ χωρίον τοὺς μὲν νὰ μετα-
 βῶσιν εἰς Μηλιάν, τὸν δὲ Διαμαντὴν Νικολάου νὰ
 καταβῆ εἰς Ἐλευθεροχώρι πρὸς ἀντιπερισπασμόν·
 ἀλλὰ καὶ οὗτος, μὴ δυνάμενος νὰ διατηρήσῃ τὴν θέσιν
 ἐκείνην, ἀνέβη μετ' ὀλίγον εἰς Μηλιάν. Οἱ Τοῦρκοι
 μετὰ τὴν ἐν Καστανιᾷ μάχην κατεδίωξαν τοὺς Ἑλ-
 ληνας, ἔκαυσαν τὰ καθ' ὁδὸν χωρία, καὶ τὴν 2 ἄπρι-
 λίου ἔφθασαν καίοντες καὶ εἰς Μηλιάν. Οἱ Ἑλ-
 ληνες, ἂν καὶ δεκαπλάσιοι ἦσαν οἱ ἐχθροὶ των, ἠτοι-
 μάσθησαν εἰς μάχην, καὶ οἱ μὲν ἐκλείσθησαν ἐν τῷ
 πύργῳ τοῦ χωρίου ὑπὸ τὸν Σάλλαν καὶ τὸν Γούλαν,
 οἱ δὲ ἔμειναν ἔξωθεν τοῦ χωρίου ὑπὸ τὸν Διαμαν-
 τὴν καὶ τὸν Τόλιον εἰς ἀντίκρουσιν τῶν ἐρχομένων
 ἐχθρῶν, ἀλλὰ διεσκορπίσθησαν ἅμα τοὺς εἶδαν·
 ὥστε μόνον οἱ ἐν τῷ πύργῳ, ὅχι πλείοτεροι τῶν 60,
 ἔμειναν πολεμοῦντες ἀπὸ τῆς ἀ' ὥρας τῆς ἡμέρας ἕως
 τοῦ μεσονυκτίου, καθ' ἣν ὥραν βαλόντες πῦρ ἔκαυ-
 σαν τὸν πύργον, ἐξῆλθαν ξιφήρεις καὶ ἐξημερώθη-
 σαν εἰς τινα κοιλάδα ἐπὶ τῆς Πιερίας· ἐπειδὴ δὲ τοὺς
 κατεδίωκαν οἱ ἐχθροὶ, ἔφυγαν καὶ ἐκεῖθεν, καὶ ζη-
 τοῦντες καταφυγὴν ὤδευσαν ἐν μέσῳ κρημνῶν καὶ

χιόνων πρὸς τὰ ἄνω τοῦ ὄρους, καὶ οὕτως ὑπεξέφυγαν ὡς ἐκ θαύματος τὸν προφανῆ κίνδυνον. Ἀνίκανοι δὲ νὰ παρατείνωσι τὸν ἀγῶνα διὰ τὸν ὀλίγον ἀριθμὸν των, τὴν ἔλλειψιν τῶν ἀναγκαίων, καὶ τὸν παντοῦ διασπαρέντα τρόμον, διηρέθησαν τὴν 14, καὶ οἱ μὲν ἐντόπιοι ἔμειναν προσωρινῶς κατὰ τὰ μέρη ἐκεῖνα περιπλανώμενοι εἰς εὕρεσιν τῶν τῆδε κακέϊσε κρυβέντων συγγενῶν των, ὁ δὲ Σάλλας, ὁ Λεξίνσκης, ὁ Καίρης καὶ τινες ἄλλοι, ὁδοιποροῦντες ὑπὸ πιστοὺς ὁδηγοὺς τὴν νύκτα καὶ κρυπτόμενοι τὴν ἡμέραν, πεινῶντες, γυμνητεύοντες, κακοπαθοῦντες καὶ ἔχοντες πάντοτε τὸν θάνατον πρὸ ὀφθαλμῶν, διεσώθησαν ἀνελπίστως εἰς Κόρινθον ἀρχομένου τοῦ μαΐου. Ὁ δὲ ὄπλαρχηγὸς Διαμαντῆς καὶ τινες τῶν συγγενῶν καὶ πιστῶν του, φεύγοντες καὶ αὐτοὶ κακὴν κακῶς καὶ συνοδεύοντες οἱ πλείστοι τὰς γυναῖκας καὶ τὰ τέκνα των, ἔπασαν τὴν νύκτα εἰς τὸ ὑπὸ τὴν Μηλιὰν πυκνὸν δάσος, “τὸ Ῥουμάνι τοῦ παλατιοῦ.” Οἱ Τοῦρκοι καταδιώκοντές τους ἔπασαν εἰς τὸ αὐτὸ δάσος τὴν αὐτὴν νύκτα καὶ ἰχνηλάτουν· τόσον δὲ ἐπλησίασαν τοὺς περὶ τὸν Διαμαντῆν, ἄστε ἠκούοντο αἱ λαλιαὶ καὶ τὰ πατήματά των. Τινὲς τῶν γυναικῶν, ἐν αἷς καὶ ἡ τοῦ Διαμαντῆ, ἐβάσταζαν ἐν ταῖς ἀγκάλαις τὰ θηλάζοντα βρέφη των· καὶ ἐπειδὴ φόβος ἦτο μὴ ἀκουσθῆ ὁ κλαυθμυρισμὸς των, καὶ ὡς ἐκ τούτου προδοθῶσι καὶ ἀπολεσθῶσι πάντες, τὰ ἐπνιξαν ὅλα.

Τοιοῦτος ἀπέβη ὁ τόσων αἰματοχυσιῶν καὶ καταστροφῶν πρόξενος Μακεδονικὸς ἀγῶν, καὶ πεσῶν δὲν ἀνέστη πλέον. Οἱ δὲ πιστοὶ πρὸς τὸν ἀγῶνα ὄπλαρχηγοὶ καὶ ὄπλοφόροι συνήχθησαν μετὰ τὴν καταστροφὴν εἰς Σκιάθον καὶ Σκόπελον ἐκτὸς τοῦ Καρατάσου, τοῦ Γάτσου καὶ των περὶ αὐτοὺς μεταβάντων, ὡς προείπαμεν, εἰς τὸ Ἄσπροπόταμον.

Θανασίμως ἔβλαψε τὰ μέρη ἐκεῖνα ἢ μὴ ἐκ συμ-

φώνου καὶ ταυτοχρόνως, οὐδ' ἐξ ἑνὸς σχεδίου, ἔνοπλος κίνησις. Ἀφ' οὗ κατεστράφη ἡ Κασσάνδρα καὶ ἐπροσκύνησε τὸ Ἄροσ, τότε ἐκινήθη ἡ Νάουσα, οὐδ' αὐτὴ ἐκ προμελέτης ἀλλ' ἐξ ἀνάγκης· τότε ἐκινήθησαν καὶ τινὰ χωρία τοῦ Ὀλύμπου, οὐδὲ καὶ αὐτὰ συνάμα ἐξ αἰτίας τῆς διαιρέσεως καὶ ἀντιζηλίας τῶν ὀπλαρχηγῶν. Τοιοιυτοτρόπως οἱ τόποι ἐκεῖνοι κατεστράφησαν ὁ εἰς κατόπιν τοῦ ἄλλου.

1822.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Λ.

Καταστροφή τοῦ Ἀλήπασα.—Πολεμικαὶ προετοιμασίαι Τούρκων καὶ Ἑλλήνων.—Χίος καὶ καταστροφή αὐτῆς.—Κατορθώματα τοῦ ἑλληνικοῦ στόλου.

ΜΕΤΑ δὲ τὴν λύσιν τῆς ἑλληνοαλβανικῆς συμμαχίας ὁ Ἀλῆς ἐγκαταλείφθεις ὑπὸ τῶν Ἀλβανῶν του καὶ τῶν ἄλλων ὄλων, καθὼς πάντοτε ἐγκαταλείπονται ἐπὶ τῆς ἀδυναμίας των οἱ θεοποιούμενοι ἐπὶ τῆς δυνάμεώς των τύραννοι, παρεδόθη εἰς χεῖρας τῶν ἐχθρῶν του ἐπ' ἐλπίδι καὶ ὑποσχέσει ἀφέσεως τῶν ἀνομιῶν του, ἀλλ' ἐθανατώθη τὸν ἰανουάριον ὥστε τὸ αἷτιον τὸ διαιροῦν τὰς ἐπὶ τῆς Ἠπείρου τουρκικὰς δυνάμεις καὶ ἀπασχολοῦν αὐτὰς μακρὰν τῶν Ἑλλήνων ἔλειψεν. Οἱ Ἕλληνες, καὶ κατ' ἐξοχὴν οἱ πρὸ τῶν θυρῶν τῆς Ἠπείρου Στερεοελλαδίται, ἠσθάνθησαν ὅλον τὸ μέγεθος τοῦ μέλλοντος ἀγῶνος. Ὅσον τὸ ὄνομα τοῦ Ἀλῆ ἦτο μέγα καὶ φοβερὸν, τόσον ἡ πτώσις του ἐδόξασε τὸν νικητὴν του Χουρσήδην, καὶ ἡ ἔως τότε μεταξὺ αὐτοῦ καὶ τοῦ Ἀλῆ διηρημένη Ἀλβανία ὑπετάχθη ὅλη εἰς τὰς διαταγὰς του, καὶ ὅλη ἡ Ἠπειρος, ἡ ἐπὶ πολλὰ ἔτη μὴ σεβομένη τόσον τὸ πρόσταγμα τοῦ σουλτάνου, ὅσον τὸ ἀπλοῦν νεῦμα τοῦ Ἀλῆ, ἔπεσε καὶ ἐπροσκύνησε τὸν Χουρσήδην· τὸ Σουλ μόνον ἀντεῖχεν ἐξ αἰτίας τῆς σφαλερᾶς καὶ δολίου πολιτικῆς τοῦ προκατόχου του Πασόμπεη, ἀλλὰ καὶ αὐτὸ ἐκλονίζετο. Μετὰ δὲ τὴν ἐξόντωσιν τοῦ Ἀλῆ, ὁ Χουρσήδης ἔρριψεν ὅλην τὴν προσοχὴν του εἰς

τὴν ἐπανάστασιν τῆς Ἑλλάδος. Ἡ Πελοπόννησος ἐκίνει πρὸ παντὸς ἄλλου μέρους τὴν ἀγανάκτησίν του. Ἐπὶ τῆς ἀλώσεως τῆς Τριπολιτσᾶς καὶ τὰ πλούτη του διηρπάγησαν καὶ αἱ γυναῖκές του ἠχμαλωτίσθησαν. Τὸ τελευταῖον τοῦτο δυστύχημα, ἔξαπτον τὴν περὶ τὰ τοιαῦτα συνήθη ὀθωμανικὴν ζηλοτυπίαν, ἀνησύχαζε τὸν νοῦν του, παρώργιζε καὶ τὴν καρδίαν του. Ἐν ᾧ δὲ τοιαῦτα ἤσθάνετο κατὰ τῶν Ἑλλήνων ὁ Χουρσὴδης ὡς ιδιώτης, ὁ σουλτάνος, ὁ μετὰ τὴν πτώσιν τοῦ Ἀλῆ θεωρῶν αὐτὸν ὡς ὑποστήριγμα τοῦ κλονιζομένου κράτους του, τῷ ἔδωκε πᾶσαν ἐξουσίαν καὶ τῷ ἐπεδαψίλευσε πᾶν ὅ,τι ἐφαίνετο συντεῖνον εἰς καταστροφὴν τοῦ ἑλληνικοῦ ἀγῶνος.

Βαρεῖς καὶ πολυειδεῖς πολεμικοὺς περισπασμοὺς εἶχεν ὁ σουλτάνος τὸ παρελθὸν ἔτος, καὶ διὰ τοῦτο δὲν ἐδυνήθη νὰ ρίψῃ μεγάλας δυνάμεις εἰς Ἑλλάδα. Εἶχε τὸν πόλεμον κατὰ τοῦ Ἀλῆ, τὸν πόλεμον κατὰ τῶν Περσῶν, τὸν πόλεμον ἐν Μολδοβλαχίᾳ καὶ τὸν φόβον τοῦ ἐπικειμένου ῥωστικοῦ πολέμου. Ἀλλὰ τὸ ἀρχόμενον δεύτερον τοῦτο ἔτος εὐρέθη ἀπηλλαγμένος τῶν ἀνωτέρω δεινῶν. Εἶχεν ὅπως διόλου σβεσθῆ ἡ ἐπανάστασις τῆς Μολδοβλαχίας καὶ ἐκλείψει ὁ φόβος τοῦ ἐπικειμένου ῥωστικοῦ πολέμου, διότι ὁ αὐτοκράτωρ Ἀλέξανδρος, μὴ παύων νὰ δίδῃ δείγματα τρανὰ τῆς εἰλικρινοῦς διαθέσεώς του ὑπὲρ τῆς διατηρήσεως τοῦ εἰρηνικοῦ συστήματος, ἀπέθεσε τὴν λύσιν τῶν πρὸς τὴν Πύλην πολιτικῶν διαφορῶν του εἰς τὴν παρέμβασιν τῶν ἄλλων Δυνάμεων, αἵτινες μὴ θέλουσαι τὸν πόλεμον κατεγίνοντο σπουδαίως καὶ εὐτυχῶς διὰ τῶν ἐν Κωνσταντινουπόλει πρέσβειων εἰς ἐξίσασμόν. Διήρκει μόνον ὁ περσικὸς πόλεμος, ἀλλ' ἦτο πόλεμος μικρὸς καὶ ἀπέκειτο εἰς τὴν Πύλην νὰ τὸν παύσῃ καθ' ἣν ὥραν ἤθελεν· ἐπὶ λόγῳ δὲ ἀνακωχῆς καὶ ἐπ' ἐλπίδι συμβιβασμοῦ διεκόπησαν καὶ αἱ μικραὶ αὐταὶ τουρκοπερσικαὶ ἐχθροπραξίαι.

Διὰ τοὺς λόγους τούτους τὸ ἀρχόμενον ἔτος παρίστατο ὡς ἔτος παντελοῦς καταστροφῆς τοῦ ἑλληνικοῦ ἀγῶνος, καὶ ἡ Ἑλλὰς ἐφαίνετο ἐνώπιον ὄλου τοῦ κόσμου ἐπὶ τοῦ χείλους τοῦ τάφου. Τῷ ὄντι αἱ μὲν τουρκίζουσαι ἐφημερίδες τῆς Εὐρώπης ἐπανηγύριζαν ἕκτοτε τὰ ἐπικηδεῖά της, αἱ δὲ ἐλληνίζουσαι ἐθρήνουν τὴν συμφορὰν της.

Μεγάλαι δὲ καὶ φοβεραὶ ἦσαν αἱ γενόμεναι κατὰ τῆς Ἑλλάδος πολεμικαὶ προπαρασκευαὶ διὰ ξηρᾶς καὶ θαλάσσης. Ἡ ἐμπειροπόλεμος Ἀλβανία ἦν κινεῖ ὁ μισθός, ἐκινεῖτο ὅλη. Οἱ ἡγεμόνες ὄλων τῶν εὐρωπαϊκῶν ἐπαρχιῶν τῆς ὀθωμανικῆς αὐτοκρατορίας διετάχθησαν νὰ στρατολογήσωσιν, ἐν δὲ τοῖς ναυστάθμοις ἠτοιμάζετο εἰς ἕκπλουν μέγας στόλος. Τὸ σχέδιον δὲ ἦτο νὰ εἰσβάλωσι πολυπληθῆ στρατεύματα τὰ μὲν εἰς Αἰτωλοακαρνανίαν τὰ δὲ εἰς τὴν Ἀνατολικὴν Ἑλλάδα, καὶ διὰ τῆς συμπράξεως τοῦ μεγάλου στόλου, μέλλοντος νὰ καταπλεύσῃ εἰς τὸν κορινθιακὸν κόλπον, νὰ μεταβῶσι τὰ πλείστα εἰς Πελοπόννησον καὶ νὰ σβέσωσι τοιουτοτρόπως τὴν ἐστίαν τῆς ἑλληνικῆς ἐπαναστάσεως. Καλῇ τύχῃ εἶχεν ἤδη συστηθῆ ἐν Ἑλλάδι κυβέρνησις, ἣτις καὶ τὸ ὄνομα μόνον ἔχουσα κυβερνήσεως ὠφέλει τὰ μέγιστα, διότι ἐχρησίμευεν ὡς κέντρον ὄλων τῶν διηρημένων καὶ αὐτοκεφάλων μερῶν τῆς Ἑλλάδος. Συνέβη δὲ καὶ ὁ θάνατος τοῦ Ἀλῆ τὸν χειμῶνα, ὥστε αἱ πάντοτε βραδεῖαι τῶν Τούρκων ἐτοιμασίαι ἐβράδυναν ἔτι μᾶλλον, καὶ δὲν ἦτο δυνατόν νὰ ἐνεργηθῶσι τὰ μελετώμενα καταστρεπτικὰ σχέδιά των πρὸ τοῦ καλοκαιρίου. Ἡ Ἑλλὰς, ἂν καὶ εἶχε μεγάλην ἀπόφασιν, εἶχε μηδαμινοὺς πόρους. Εὐτυχῆς πόλεμος ἐνὸς ἔτους χρηστὰς ἐνέπνευσε τοῦ μέλλοντος ἐλπίδας· ἀλλ' ὁ πόλεμος “δεῖται χρημάτων καὶ ἄνευ τούτων οὐδὲν ἐστι γενέσθαι τῶν δεόντων.” τὸ δὲ ταμεῖον τῆς Ἑλλάδος ἦτο πάντῃ κενόν· ἀλλὰ συνέπεσε νὰ

λάβωσιν οἱ Ἕλληνες χρηματικὰ βοηθήματα παρ' αὐτοῦ τοῦ ἐχθροῦ των Χουρσήδη, ἅτινα, ἂν καὶ μικρά, ἦσαν μεγάλα διὰ τοὺς μηδὲν ἔχοντας καὶ τοὺς διὰ μικρῶν μεγάλα πράττοντας. Ἴδου δὲ πῶς τὰ ἔλαβαν. Εἶδαμεν, ὅτι ἐπὶ τῆς ἀλώσεως τῆς Τριπολιτσᾶς ἠχμαλωτίσθησαν αἱ γυναῖκες τοῦ Χουρσήδη καὶ Μεχμέτη, ὁ καϊμακάμης, ὁ κεχαγιάμπης καὶ ἄλλοι. Πρὸ τινος καιροῦ διεπραγματεύετο μεταξὺ τοῦ Χουρσήδη καὶ τῶν Ἑλλήνων ἡ ἀνταλλαγή τῶν αἰχμαλώτων τούτων καὶ τῶν παρὰ τῷ Ἀλῆ ὀμηρεούτων Σουλιωτῶν πεσότων μετὰ τὴν καταστροφὴν του εἰς χεῖρας τοῦ νικητοῦ Χουρσήδη, ἦγον τῆς γυναικὸς καὶ τῶν τέκνων τοῦ Μάρκου Μπότσαρη, τοῦ ἀδελφοῦ του Κῶστα, τοῦ Ναστούλη Νταγκλῆ, τοῦ Κῶστα Τζαβέλλα, τοῦ Κίτσου Κωλιοδημήτρη καὶ τοῦ προεστῶτος τῆς Λεβαδίας Νικολάου Νάκου. Πέντε μῆνας διήρκησεν ἡ διαπραγματεύσεις αὕτη καὶ ἀπεπερατώθη διὰ τῆς μεσιτείας τοῦ μεγάλου ἀρμοστοῦ τῶν ἰονίων νήσων τὸν ἀπρίλιον, καθ' ὃν ἐγεινεν ἡ ἀνταλλαγή, καὶ ἔλαβε τὸ ἑλληνικὸν ταμεῖον ἐπὶ λόγῳ λύτρων δίστηλα 80,000. Ἡ Ἑλληνικὴ κυβέρνησις ἐξέδωκε διαφόρους νόμους περὶ ἐξωτερικοῦ δανείου, περὶ συνεισφορῶν, περὶ φορολογιῶν καὶ περὶ συνάξεως τῶν ἀργυρῶν καὶ χρυσῶν σκευῶν τῶν μοναστηρίων καὶ ἐκκλησιῶν· ἐξήρесе δὲ μόνον τὰ εἰς τελετὴν τῶν ἱερῶν μυστηρίων καὶ τὰ χρυσᾶ καὶ ἀργυρᾶ κοσμήματα τῶν εἰκόνων· ἀλλ' ὀλίγον ὠφελήθη ἐξ αἰτίας τῶν περιστάσεων· ὥστε, ἐν ᾧ αἱ χρεῖαι τῆς ἦσαν μεγάλαι, οἱ χρηματικοὶ της πόροι ἦσαν πάντοτε μηδαμινοί. Καὶ ταῦτα μὲν τὰ περὶ τούτων.

Ἐρχόμεθα δὲ τώρα νὰ ἱστορήσωμεν τὰ τῆς Χίου κατὰ τὸ ἐνεστῶς ἔτος· καὶ ἐπειδὴ ἐφημίζετο δικαίως ἡ νῆσος αὕτη διὰ τὰ φυσικά της κάλλη, διὰ τὸ διοικητικὸν σύστημά της καὶ διὰ τὴν εὐτυχῆ κατάστασίν της προοιμιάζομεν ἐντεῦθεν.

Ἀπέναντι τῆς Ἰωνίας, πέντε ἡμισυ μίλια ἀπέχουσα τοῦ πρὸς νότον ἀκρωτηρίου, τοῦ παρὰ τοῖς παλαιοῖς Ἀργέννου καὶ παρὰ τοῖς νεωτέροις Καβομπιάνκο, ἔχουσα 37 μιλίων μῆκος καὶ μέγιστον πλάτος 24, περίπλουν δὲ 120, παρατείνεται ἡ Χίος· ὁ βραχύστομος δὲ πορθμὸς ὑπερτετραπλασιάζεται κοιλαινόμενος πρὸς τὰ ἔσω, καὶ ἀπολήγει πρὸς βορρᾶν παρά τινα νησίδια εἰς δύο εὐπλευστα στόμια πλάτος ἔχοντα τὸ μὲν πρὸς τὴν Ἰωνίαν πέντε ἡμισυ μιλίων τὸ δὲ πρὸς τὴν Χίον ἑνὸς καὶ ἡμισυ. Τραχεία καὶ βουνώδης εἶναι ἐν γένει ἡ νῆσος, ἀλλ' ἔχει καὶ γῆν εὐκαρπον, εὐανθὴ καὶ καλλίδενδρον· τὰ δὲ κλίμα τῆς εἶναι εὐκραές, γλυκὺ καὶ ὑγιεινόν. Πολυάριθμοι καὶ πυργοστόλιστοι λεμονῶνες, πορτοκαλλῶνες, κυτρώνες, καὶ πολυειδῆ ἀγλαόμορφα ἄλλα φυτὰ καὶ δένδρα καθωραῖζον τὴν νῆσον καὶ αὐτοὺς τοὺς διαπλέοντας γοητεύουν διὰ τῆς εὐθαλείας καὶ εὐωδίας. Ἡ πόλις κεῖται κατωφερῶς ἐν τῷ μέσῳ τῆς ἀνατολικῆς καὶ παραθαλασσίας πλευρᾶς τῆς νήσου ἀντικρῦ τῶν Ἐρυθρῶν, μιᾶς τῶν δώδεκα ἰωνίων πόλεων, καὶ ἀρκτικώτερον τοῦ καθ' ἡμᾶς Τσεσμέ καὶ διαιρεῖται εἰς τρία, τὴν Ἀπλωταριάν, τὸν Ἐγκρεμὸν καὶ τὸ Παλαιόκαστρον· παράκειται καὶ ἐπιθαλάσσιον φρούριον· καὶ δεξιᾷ μὲν τῆς εἰσόδου τοῦ λιμένος τῆς πόλεως καὶ τοῦ φρουρίου ὑψοῦται πύργος ἔνοπλος (μποῦρτσι), ἀριστερᾷ δὲ φανὸς εἰς ὁδηγίαν τῶν εἰσπλούντων. Ἡ πόλις περιελάμβανε κατοίκους 30,000, νοσοκομεῖον, λωβοκομεῖον, βιβλιοθήκην, τυπογραφεῖον καὶ μεγαλοπρεπὲς γυμνάσιον, ὅπου ἐφοίτων πολλαχόθεν τῆς Ἑλλάδος νέοι ὑπὸ τοὺς κατὰ καιρὸν σοφοὺς διδασκάλους Ἀδαμάντιον Ῥώσιον, Ἀθανάσιον Πάριον, Δωρόθεον Πρώϊον, Κωνσταντῖνον Βαρδαλάχον, Ἰωάννην Τσελεπὴν καὶ Νεόφυτον Βάμβαν. Εἶχε δὲ ἡ νῆσος ὅλη 66 χωρία, ἐν οἷς καὶ τὰ πρὸς νότον 24, τὰ παράγοντα τὴν

περίφημον μαστίχην, ὑπερτέραν, κατὰ τὸν Πλίνιον, καὶ αὐτῆς τῆς ἀραβικῆς καὶ ἰνδικῆς· εἶχε δὲ καὶ ἑπτὰ μοναστήρια καλογήρων, δύο καλογραίων, καὶ ὑπέρμεγαν ἀριθμὸν ἐκκλησιῶν καὶ ἐκκλησιδίων· συνηριθμοῦντο δὲ οἱ κάτοικοι ὅλης τῆς νήσου 120,000, ἐν οἷς 2000 Τούρκοι κατοικοῦντες τὴν πόλιν ἐν καιρῷ εἰρήνης, 70 Ἑβραῖοι κατοικοῦντες πάντοτε τὸ φρούριον, καὶ 2000 τοῦ δυτικοῦ δόγματος κατοικοῦντες οἱ μὲν τὴν ἐξοχὴν οἱ δὲ τὴν πόλιν. Ἡ ὑπὲρ πᾶσαν δὲ ἄλλην ἀκμάζουσα νήσος αὕτη ἐπὶ τοῦ ἀγῶνος ἤκμαζε καὶ ἐπ' αὐτῶν τῶν ὀμηρικῶν χρόνων καλουμένη ἔκτοτε λιπαρωτάτη, ἦτοι πλουσιωτάτη. Πλουσιωτάτη καὶ εὐνομοτέρα πάσης ἄλλης ἑλληνικῆς πολιτείας μετὰ τὴν ἀριστοκρατουμένην Λακεδαίμονα θεωρεῖται καὶ παρὰ τοῦ Θουκυδίδου. Ἀριστοκρατικὸν ἦτον τὸ καθ' ἡμᾶς ὡς καὶ τὸ ἀρχαῖον πολίτευμά της· ἀρχαία καὶ πατροπαράδοτος καὶ ἡ φιλεμπορία τῶν κατοίκων της ἐνισχυομένη ἔτι μᾶλλον ὑπὸ τῆς ὀλιγοκαρπίας τῆς γῆς.

Ἐδρευαν ἐν τῇ πρωτευούσῃ τῆς νήσου μουτεσελήμης καὶ καδῆς, ἀλλ' ἐστέλλοντο ἐκ Κωνσταντινουπόλεως μόνον σχεδὸν διὰ τὸν τύπον· οἱ ἀληθεῖς κυβερνήται καὶ δικασταὶ ἦσαν οἱ πέντε δημογέροντες αὐτῆς ἐκλεγόμενοι κατ' ἔτος καὶ διοικοῦντες τὴν κοινότητα κατὰ τὸν ἀκόλουθον τρόπον.

Τὴν 3 φεβρουαρίου συνήρχοντο εἰς τὸν ναὸν τοῦ ἀγίου Φωτίου 40 περίπου τῶν ἐγκριτωτέρων, καὶ ἀφ' οὗ οἱ παύοντες δημογέροντες ἀνήγγελλαν ὅτι ἐπέστη ὁ καιρὸς τῶν νέων ἀρχαιρεσιῶν καὶ ἐζήτουν δημοσίᾳ συγγνώμην ἂν τινα ἐλύπησαν, ἐναπέμεναν αὐτοὶ καὶ 20 ἐκ τῶν ἄλλοτε χρηματισάντων δημογερόντων, ἦτοι 8 ἐκ τῆς Ἀπλωταριᾶς, 8 ἐκ τοῦ Ἐγκρεμοῦ, 2 ἐκ τοῦ Παλαιοκάστρου καὶ 2 δυτικοί. Δεκαεξὶ δελτία, ὅλα ἐσφραγισμένα, ἐξ ὧν τέσσαρα μόνον ἦσαν ἔγγραφα φέροντα τὴν λέξιν “ μείνε,” διενέμοντο

τότε παρὰ τῶν παύοντων δημογερόντων τὰ μὲν ὀκτώ, ἐν οἷς καὶ δύο ἔγγραφα, εἰς τοὺς Ἀπλωταριώτας ἀνὰ ἐν ἀδιακρίτως, τὰ δὲ λοιπὰ ἐπίσης ἀδιακρίτως εἰς τοὺς Ἐγκρεμιώτας· καὶ ὅσοι μὲν ἐλάμβαναν τὰ ἄγραφα ἀνεχώρουν εὐθύς, οἱ δὲ λαβόντες τὰ ἔγγραφα, ἦτοι 2 Ἀπλωταριῶται, καὶ 2 Ἐγκρεμιῶται, μετὰ τῶν 2 Παλαιοκαστριῶν, τῶν 2 δυτικῶν καὶ τῶν παύοντων δημογερόντων ὅλοι 13 ἔμεναν ὡς ἐκλογεῖς· τῶν θυρῶν δὲ κεκλεισμένων, ἀνεγινώσκοντο παρὰ τῶν παύοντων δημογερόντων εἰς ἐπήκοον πάντων κατάλογοι ὑποψηφίων, ἐξ ὧν ἐνεκρίνοντο ὡς δημογέροντες πέντε, ὧν τὰ ὀνόματα ἐγνωστοποιούντο αὐθωρεὶ τῷ καθῆ, κατεγράφοντο ἐν τῷ κώδικί του καὶ ἐξεδίδετο τὸ ἐπικυρωτήριον (χοτσέτι)· ἠνοίγοντο ἔπειτα αἱ θύραι τοῦ ναοῦ καὶ ἀνηγορεύοντο οἱ νέοι δημογέροντες· τὴν δὲ ἐπαύριον ἐκάλουν οἱ παύοντες τοὺς νεοψηφίστους εἰς τὸ δημαρχεῖον, λεγόμενον Μεζᾶν, καὶ προπορευόμενοι τοὺς συνώδευαν πρῶτον εἰς τὰς τουρκικὰς Ἀρχὰς καὶ ἔπειτα εἰς τὸν ἀρχιερέα· ἀφ' οὗ δὲ τοὺς εὐλόγει ὁ ἀρχιερεὺς, ἐπανήρχοντο ὅλοι εἰς τὸ δημαρχεῖον προπορευομένων τῶν νεοψηφίστων καὶ εὐφημούντος τοῦ λαοῦ, καὶ οἱ παύοντες δημογέροντες ἔδιδαν λόγον τῶν πράξεών των αὐθήμερον.

Μεγάλην ἰσχὺν εἶχαν, πολλὰς τιμὰς ἀπελάμβαναν καὶ πολυειδῆ καθήκοντα ἐξεπλήρουν οἱ δημογέροντες· συνήρχοντο δὲ καθ' ἡμέραν εἰς τὸ δημαρχεῖον καὶ ἦσαν οἱ προστάται τῶν ἐπὶ τῆς νήσου Χριστιανῶν ἀπὸ πάσης ἐπηρείας τῶν ἐν αὐτῇ Τούρκων συσσελλομένων καὶ φοβουμένων νὰ κακοποιῶσι τοὺς Χριστιανούς, διότι διέτριβαν ἐν Κωνσταντινουπόλει ἀντιπρόσωποι ἐπαγρυπνοῦντες τὰ συμφέροντα τῆς χριστιανικῆς κοινότητός των, καὶ δυνάμενοι, δι' ἧς ἀπελάμβαναν παρὰ τοῖς κρατοῦσιν ἰσχύος ἐπὶ ἀδραῖς δαπάναις νὰ τιμωρῶσι τοὺς μὴ πράως φερομένους

πρὸς τοὺς Χριστιανούς τῆς νήσου καὶ μὴ τὰ ἔθιμα τοῦ τόπου καὶ τοὺς νόμους σεβομένους. Ὑπερασπίζοντες δὲ τοιοῦτοτρόπως οἱ δημογέροντες τοὺς συμπολίτας τῶν ἡσυχολοῦντο σπουδαίως καὶ νὰ ἐξισάζωσι τὰς πρὸς ἀλλήλους διαφορὰς αὐτῶν ἐν πνεύματι ἐπιεικείας καὶ δικαιοσύνης κατὰ τὰ πατροπαράδοτα ἔθιμά τῶν πηγάζοντα κυρίως ἀπὸ τῶν βυζαντινῶν νόμων· καὶ τὰς μὲν ἐμπορικὰς διαφορὰς ἀνέθεταν εἰς πέντε εἰδικοὺς δικαστὰς λεγομένους πρωτομάστορας, τὰς δὲ ναυτιλιακὰς εἰς τρεῖς λεγομένους δεπουτάτους· ἐθεώρουν δὲ τὰς λοιπὰς οἱ δημογέροντες αὐτοπροσώπως, ἢ διώριζαν ἐκ τοῦ προχείρου ἄλλους ἐκ τῶν εἰδημονεστέρων εἰς λύσιν αὐτῶν· ἐν πλήρει δὲ χρήσει ἦτο καὶ ἡ αἰρετοκρισία. Ἀλλ' ἡ δικτατορικὴ οὕτως εἰπεῖν δύναμις αὕτη τῶν δημογερόντων ἐμετριάζετο συγκαλουμένων εἰς σύσκεψιν ἄλλοτε 40 ἢ 50, καὶ ἄλλοτε 15 ἢ 8 ἐκ τῶν ἐγκριτωτέρων κατὰ τὴν φύσιν τῶν πραγμάτων· ἡ ἀπόφασις δὲ τῶν συγκαλουμένων ἦτον ὀριστικὴ. Τόσον δὲ ἀκριβῶς, ἀπαθῶς καὶ ἐντίμως ἐξεπλήρουν οἱ δημογέροντες τὰ καθήκοντά των, ὥστε οὐδεὶς οὐδέποτε ὡς καταχραστῆς κατηγορήθη, καὶ πάντες ἐλάμβαναν ἐπὶ τῆς λογοδοσίας των τὰς εὐχαριστίας τοῦ κοινοῦ διὰ τὴν ἀξίειπαινον διαχείρισιν τῆς δημοτικῆς Ἀρχῆς. Ἐκτὸς δὲ τῶν ἐν τοῖς πράγμασι οὐδεὶς τῶν Χίων εἶχεν ἄδειαν νὰ ἐπισκέπτεται τὰς τουρκικὰς Ἀρχὰς τοῦ τόπου.

Ἡ νήσος ὅλη δὲν ὑπέκειτα εἰς τὴν δημοτικὴν Ἀρχὴν τῆς πόλεως, καὶ ἐκ τῶν 66 χωρίων της τὰ μὲν Μαστιχοχώρια εἶχαν ἰδίαν κυβέρνησιν τουρκικὴν καὶ δημοτικὴν· ἰδίαν κυβέρνησιν τουρκικὴν καὶ δημοτικὴν εἶχαν καὶ 3 ἄλλα χωρία ὀφείλοντα νὰ ἐπισκευάζωσι τὰ ὑδραγωγεία τῆς πόλεως ἀμισθὶ καὶ διὰ τοῦτο μὴ φορολογούμενα, ἦγουν ὁ Δαφνώνας, τὸ Βασιλιόνικον καὶ αἱ Καρναί· τὰ δὲ λοιπὰ εἶχαν καὶ ταῦτα

τοὺς γέροντάς των, ἀλλ' ὑπέκειντο εἰς τὰς τουρκικὰς καὶ χριστιανικὰς Ἀρχὰς τῆς πόλεως.

Ἐκτὸς δὲ τῶν πρὸς τὰς τουρκικὰς Ἀρχὰς τελῶν ἐφορολογοῦντο οἱ Χῖοι ὡς ἐφεξῆς. Δώδεκα εὐνόληπτοι πολῖται, ἐκλεγόμενοι κατ' ἕξαιτίαν καὶ ὀδηγούμενοι ὑπὸ τοπικῶν καὶ ἀτομικῶν γνώσεων, ἔβηταν ὑπὸ τινὰς ὄρους καὶ ἐν ἀγνοίᾳ παντὸς ἄλλου τοὺς φόρους κατὰ τὴν ἐκτίμησιν τῆς κινητῆς καὶ ἀκινήτου περιουσίας ἐκάστου φροντίζοντες νὰ μὴ βαρύνωσι τὸν μικρὸν λαὸν καὶ παρέδιδαν τὸ βιβλίον τῆς φορογραφῆς ἐσφαγισμένον εἰς τοὺς δημογέροντας, οἵτινες, συμπαραλαμβάνοντες καὶ τέσσαρας ἄλλους τῶν ἐγκρίτων, ἐξετίμων τοὺς δώδεκα φοροθέτας. Ἐπειδὴ ἡ νῆσος ἐτρέφετο ἕξωθεν τὸ πλεῖστον μέρος τοῦ ἔτους, εἰσήγοντο τὰ τρόφιμα ἀτελῆ· ἡ ἀτέλεια δὲ αὕτη, ἡ κατ' ἀναλογίαν μικρὰ συνεισφορά τῶν κατωτέρων τάξεων καὶ ἡ ὀλοτελής ἀσυδοσία τῶν κατωτάτων ἔθεωροῦντο ὡς ἀποζημιώσεις διὰ τὴν μὴ εἰς τὰ δημοτικὰ συμμέθεξιν αὐτῶν.

Καὶ οὕτω μὲν οἱ Χῖοι ἐπολιτεύοντο· εἰς τὸν συννετὸν δὲ τοῦτον τρόπον τοῦ κυβερνᾶν καὶ κυβερνᾶσθαι, καὶ εἰς τὴν πρὸς τὸ ἐμπορεύεσθαι καὶ ξενιτεύεσθαι ῥοπήν τῶν πολιτῶν της ὠφείλετο ἡ εὐζωΐα, ἡ εὐνομία καὶ ἡ φιλομάθεια, δι' ἧς ἡ νῆσος αὕτη ἔθεωρεῖτο ἐν τῇ Ἀνατολῇ ὡς ἄλλη νῆσος τῶν Μακάρων.

Διηγῆθημεν ἴδη, ὅτι ἡ εἰς ἀνέγερσιν τῆς Χίου καταπλεύσασα τὸ παρελθὸν ἔτος εἰς τοῦ πασῆ τὴν Βρύσιν ὑδραϊκὴ μοῖρα ἀνέπλευσεν εἰς Ὑδραν ἄπρακτος, διότι καὶ ἡ νῆσος εὐτύχει, καὶ οἱ φιλέμποροι καὶ φιλοβιομήχανοι λαοὶ σπανίως εἶναι φιλοπόλεμοι, καὶ ἡ φιλικὴ Ἐταιρία προσηλύτους ἐν αὐτῇ σχεδὸν δὲν εἶχε· μετὰ δὲ τὴν περὶ ἧς ὁ λόγος ἀπόπειραν, οἱ Τούρκοι ἐφάνησαν προνοητικώτεροι παρὰ τὸ σῦνηθες. Ἀφ' οὗ ἐκράτησαν ἐν τῷ φρουρίῳ τινὰς τῶν ἐγκρίτων τῆς πόλεως καὶ τὸν ἀρχιερέα,

παρὰ γνώμην τοῦ Ὑψηλάντου, ὃν καὶ μετὰ τὴν σύστασιν τῆς κυβερνήσεως ἐθεώρει ἀρχηγόν του, καὶ καθ' ἣν ὥραν ἤρχιζε τὸ ἔαρ, ἦτοι ὁ ἀκαταλληλότερος καιρὸς, καὶ ἦσαν ἔτοιμα πολλὰ τουρκικὰ στρατεύματα εἰς ἐκστρατείαν καὶ πολὺς στόλος εἰς ἔκπλουν καὶ τόσοι ἔγκριτοι Χίοι ἐν τῷ φρουρίῳ ὀμηρεύοντες (α).

Ἄφ' οὗ δὲ ἔγειναν τὰ ἐν Σάμῳ ἐνεργούμενα γνωστά ἐν Κωνσταντινουπόλει, ἔσπευσεν ἡ Πύλη νὰ ζητήσῃ καὶ παρ' ἑαυτῇ εἰς ἀσφάλειαν τῆς πίστεως τῶν Χίων ὀμήρους· καὶ ἐστάλησαν τρεῖς τῶν ἐγκρίτων, ὁ Παντελῆς Ῥοδοκανάκης, ὁ Μιχαὴλ Σκυλίτσης καὶ ὁ Θεόδωρος Ῥάλλης, οἵτινες φθάσαντες εἰς Κωνσταντινούπολιν ἐφυλακίσθησαν. Οἱ δὲ ἐπὶ τῆς Χίου Τοῦρκοι ἐφύλατταν ἔκτοτε αὐστηρότερον τοὺς ἐν τῷ φρουρίῳ, ἐμποδίζοντές τους νὰ λαλῶσιν ὡς ἄλλοτε μετὰ τῶν συγγενῶν των. Ἔστειλαν δὲ ὁ ἀρχιερεὺς καὶ οἱ δημογέροντες κατὰ διαταγὴν τοῦ πασᾶ εἰς μὲν τὰ χωρία τῆς νήσου ἀποστόλους καὶ ἱεροκήρυκας, προτρέποντες τοὺς κατοίκους νὰ μείνωσι πιστοὶ εἰς τὴν Πύλην καὶ ἡσυχοί, εἰς δὲ τὴν Σάμον ἐξεταστὰς περὶ τῆς θρυλλομένης ἐκστρατείας ἐπὶ παραγγελίᾳ νὰ προσπαθήσωσι νὰ τὴν ἐμποδίσωσιν, ἂν τῷ ὄντι ἠτοιμάζετο.

Τὴν πρώτην ἐβδομάδα τοῦ μαρτίου διεδόθη λόγος ἐν τῇ πόλει τῆς Χίου ὅτι 18 Σάμιοι ἀπέβησαν εἰς Περαμᾶ, χωρίον βορεινὸν τῆς νήσου. Ὁ πασᾶς, δικαίως ὑποπτεύων ὅτι οἱ ἀποβάντες σκοπὸν εἶχαν νὰ ὑποκινήσωσι τοὺς χωρικούς, ἔστειλε στρατιώτας εἰς σύλληψίν των, καὶ ἀποτυχὼν ἀπήτησε νὰ τοὺς συλλάβῃ τὸ κοινὸν τῆς Χίου. Τὸ κοινὸν ἔστειλέ τινας ὅπου ὑποψία ἦτον ὅτι ἐκρύβησαν· ἀλλ' ἐν ᾧ κατεγίνοντο εἰς εὔρεσιν αὐτῶν, ἐφάνησαν τὴν 9 ἐρχόμενα πολλὰ πλοῖα.

Ἐπὶ σκοπῷ νὰ μὴ ταλαιπωρῶνται ἀδιακόπως καὶ

ἀπασχολῶνται τῶν ἔργων αὐτῶν οἱ κρατηθέντες ἐν τῷ φρουρίῳ Χίιοι, ἐδιπλασιάσθη ὁ ἀριθμὸς αὐτῶν, καὶ ἀλληλοδιέδεχοντο μηνιαίως κατὰ τὸ ἡμισυ, οἱ μὲν ἀναβαίνοντες εἰς τὸ φρούριον, οἱ δὲ καταβαίνοντες εἰς τὴν πόλιν· μόνος ὁ ἀρχιερεὺς ὡς μὴ ἀντικαταστήσιμος δὲν μετετόπει. Ἄλλ' ὁ πασᾶς, ἀφ' οὗ ἤκουσεν ὅτι ἤρχοντο τὰ περὶ ὧν ὁ λόγος πλοῖα, ἀνέβιβασεν εἰς τὸ φρούριον καὶ τοὺς ἐν τῇ πόλει εἰς πλείονα ἀσφάλειάν του καὶ ἐκράτησε καὶ τοὺς ἐν αὐτῷ, ὥστε ἐδιπλασίασε τὸν ἀριθμὸν τῶν ὑποχειρίων του, ὅλων 72.

Τὸ πρῶτὸ τῆς 10 τὰ φανέντα τὴν προτεραίαν πλοῖα ἠγκυροβόλησαν κατὰ τὴν ἀγίαν Ἑλένην, καὶ μετ' ὀλίγον ἔπλευσαν τὰ πλείστα εἰς Κοντάρι, τινὰ δὲ ἐπροχώρησαν ἀντικρὺ τῶν τουρκικῶν μνημάτων· ἦσαν δὲ ὅλα 8 βρίκια καὶ 30 σακολέβαι, καὶ ἔφεραν ὡς 2500 ὀπλοφόρους ὑπὸ τὸν Λυκοῦργον. Οὗτοι ἀποβιβασθέντες πρὸ μεσημβρίας καὶ πεσόντες ἐπὶ τοὺς κατὰ τὸ παραθαλάσσιον ἐχθρούς, καὶ τοὺς μὲν φονεύσαντες, τοὺς δὲ αἰχμαλωτίσαντες, τοὺς δὲ τρέψαντες εἰς φυγὴν, εἰσῆλθαν εἰς τὴν πόλιν, ἔκαυσαν τὸ τελωνεῖον καὶ τινὰ τουρκικὰ καφενεῖα καὶ ἐξεστέγασαν δύο μολυβδοσκεπῆ ζαμῖα. Τόσος δὲ φόβος κατέλαβε τοὺς Τούρκους φρονούντας, ὅτι οἱ ἀποβάντες ἦσαν πενταπλάσιοι, ὥστε 300 φυλάσσοντες τὸν λόφον τῆς Τρουλωτῆς ἔφυγαν ἰδόντες 50 μόνον τῶν ἀποβάντων ἐφορμῶντας, ἐγκατέλειψαν καὶ οἱ ἄλλοι ἀνάδρωσ τὰς ἄλλας θέσεις καὶ ὅλοι ἐκλείσθησαν ἐν τῷ φρουρίῳ· 40 δὲ αὐτῶν, μὴ προφθάσαντες νὰ εἰσέλθωσιν, ἐκλείσθησαν ἐντὸς τοῦ Καμένου Πύργου καὶ τινων τουρκικῶν οἰκιῶν καὶ παρεδόθησαν μετ' ὀλίγον εἰς τοὺς περὶ τὸν Λυκοῦργον· ὥστε μετὰ τρεῖς ὥρας Τούρκοι δὲν ἦσαν εἰμὴ ἐντὸς τοῦ φρουρίου καὶ τοῦ θαλασσοπύργου. Οἱ δὲ ἐν τῇ πόλει Χριστιανοὶ τῆς ἀνωτέρας τάξεως, ἐκπλαγέντες

ἐπὶ τῇ εἰσβολῇ ταύτῃ, ἀμηχανοῦντες περὶ τοῦ πρακτέου ὡς πάντῃ ἀπαρασκευάστοι καὶ φοβούμενοι μὴ πάθωσιν οἱ ἐν τῷ φρουρίῳ πρόκριτοι καὶ συγγενεῖς των οἰκούρουν ὅλην τὴν ἡμέραν. Ἐπειδὴ δὲ οὐδεὶς ἐφρόντιζε περὶ τῶν ἀποβάντων, ἔσπασαν οὗτοι τὰ τροφοπωλεία καὶ τὰ διήρπασαν· διήρπασαν καὶ τὰς τουρκικὰς οἰκίας. Τὴν ἑσπέραν τῆς αὐτῆς ἡμέρας ἦλθαν εἰς τὴν πόλιν ὀλίγοι Μαστιχοχωρίται· τὴν δὲ ἐπαύριον συνέρρευσαν πάμπολλοι χωρικοί, ἐξ ὧν οἱ πλείστοι μὴ ἔχοντες ὄπλα ἐρρόπαλοφόρου· συνηνώθησαν τότε καὶ οἱ ἐν τῇ πόλει, καὶ τὴν γ' ὥραν μετὰ μεσημβρίαν ἐψάλη δοξολογία, καὶ ἔγεινε δι' ὅλης τῆς πόλεως πάνδημος λιτανεία ὑπὸ τὴν σημαίαν τῆς πατρίδος ἐν μέσῳ ζητωκραυγῶν, ἀλαλαγμῶν, ἀταξιῶν καὶ φόβων. Τὴν αὐτὴν ἡμέραν εἰσηλθε καὶ ὁ Λυκούργος εἰς τὴν πόλιν καὶ κατέλυσεν ἐν τῇ μητροπόλει, ὅπου κατέλυσε καὶ ὁ μέχρι τοῦδε ὑποκινητῆς του καὶ ἀπὸ τῆς σήμερον ἀντίζηλός του Μπουρνιάς, φέρων ἐπὶ τοῦ σκιαδίου του τὸ δημοκρατικὸν τῆς Γαλλίας ἔθνοςσημον· ἴθελε δὲ νὰ ἦναι ισότιμος, ἂν ὄχι καὶ ἀνώτερος τοῦ Λυκούργου, ὡς ἐντόπιος. Ο δὲ Λυκούργος κατήργησεν αὐθημερὸν τὴν δημογεροντίαν καὶ ἐσύστησεν ἑπταμελῆ ἐφορίαν· ἔστησε καὶ τρία κανονοστάσια, τὸ μὲν ἐπὶ τῆς Τρουλωτῆς, ὅθεν ἐκτυπεῖτο τὸ φρούριον, τὸ δὲ ἐπὶ τοῦ λόφου τοῦ Ἀσωμάτου, καὶ τὸ τρίτον ἐπὶ τοῦ αἰγιαλοῦ· ἀλλὰ τὰ κανόνια ἦσαν τόσον μικρά, ὥστε οὐδεμίαν βλάβην ἐπροξένουν, ἐν ᾧ οἱ ἐν τῷ φρουρίῳ ἔβλαπταν τὴν πόλιν βομβοβολοῦντες. Ἐπειδὴ δὲ οὐδεμία ἐλπὶς ἐφαίνετο ταχείας πτώσεως τοῦ φρουρίου διὰ πολιορκίας ὡς καλῶς ἐφωδιασμένου, ἡ ἐφορία, προβλέπουσα τὰ μέλλοντα δεινὰ καὶ ἐκ τῆς ἔξωθεν ἐπαπειλουμένης ἀποβάσεως ἐχθρῶν, καὶ ἐκ τῆς ἐσωτερικῆς ἀναρχίας καὶ ἀταξίας, ἀπέστειλέ τινας πρὸς τὴν κυβέρνησιν αἰτουμένη τὴν συνδρομὴν τῆς εἰς ταχείαν πτώσιν τοῦ

φρουρίου (β)· μετέφερον δὲ καὶ ἐκ Ψαρῶν πολεμ-
εφόδια, καὶ ἐμίσθωσε καὶ ἕξ πλοῖα ψαριανά.

Ὁ δὲ Λυκοῦργος, ἐπηρμένος ἐπὶ τῇ ἐπιτυχίᾳ τῆς
ἀποβάσεώς του, ἔστειλε πρὸς τὸν πασᾶν ἐπιστολὴν
διὰ τινος αἰχμαλώτου καὶ ἐζήτηει τὴν παράδοσιν τοῦ
φρουρίου ἐπὶ ἀπειλῇ ἐξολοθρεύσεως ὅλης τῆς φρου-
ρᾶς, ἂν παρήκουε· καὶ ἐπειδὴ δὲν ἔλαβεν ἀπόκρισιν
ἐφιλοτιμήθη νὰ πραγματοποιήσῃ τὰς ἀπειλάς του καὶ
διέταξε νὰ κόψωσι δένδρα καὶ παραχώσωσι τὴν
τάφρον τοῦ φρουρίου εἰς ἄλωσιν του δι' ἐφόδου·
ἀλλὰ σκεφθεῖς, ὅτι ὁ ἐχθρὸς ἐδύνατο νὰ καύσῃ διὰ
μίας τὴν συσσωρευθησομένην εὐφλεκτον ὕλην ἀνε-
κάλεσε τὴν διαταγὴν του.

Ἐν τοσοῦτῳ, ἡ ἀναρχία ἐκορυφώθη ἐντὸς τῆς πό-
λεως, καὶ οἱ εὐκατάστατοι ἤρχισαν νὰ φεύγωσιν· ὁ
δὲ Μπουρνιάς, θέλων νὰ ἐμποδίσῃ τὴν φυγὴν των,
ἀντὶ νὰ ἀφαιρέσῃ τὰ αἷτια ἔγραψεν ἀπειλητικὴν
ἐπιστολὴν τοῖς ἐφόροις (γ) καὶ ἐφυλάκισε καὶ προ-
κρίτους καὶ γυναικας ἐτοίμους νὰ φύγωσι.

Γενομένης δὲ γνωστῆς ἐν Κωνσταντινουπόλει τῆς
εἰς Χίον ἀποβάσεως τῶν Σαμίων, ὁ σουλτάνος διέ-
ταξεν ὁ μὲν κατὰ πάντα ἐτοιμος στόλος νὰ πλεύσῃ
εὐθὺς ἐκεῖ, οἱ δὲ Ἀσιάρχαι νὰ καταβιβάσωσι στρα-
τεύματα ἄνευ ἀναβολῆς εἰς Τσεσμέν, καὶ νὰ τὰ δια-
βιβάσωσιν εἰς Χίον ὑπὸ τὴν προστασίαν τοῦ στόλου·
ἀκολουθῶν δὲ τὸ σύστημά του νὰ παιδεύῃ ἀδιαφό-
ρως πταίστας καὶ ἀθῶους διέταξε νὰ συλληφθῶσιν
οἱ εὐρισκόμενοι ἐν Κωνσταντινουπόλει γνωστοὶ Χῖοι.
Συνελήφθησαν ἕως 60 ὅχι ὡς πταίσται ἀλλ' ὡς
Χῖοι, καὶ ἄλλοι ἕξ αὐτῶν ἐσφάγησαν, ἄλλοι ἐκρε-
μάσθησαν· ἐκρεμάσθησαν καὶ οἱ τρεῖς ὄμηροι μηδὲν
οὐδ' αὐτοὶ οὐδ' οἱ παρ' αὐτῶν ἀντιπροσωπευόμενοι
πταίσαντες.

Οὐδέποτε προσταγαὶ τοῦ σουλτάνου ἐξετελέσθη-
σαν τόσον ἐτοίμως ὅσον αἱ δοθεῖσαι περὶ τῆς ἐκ-

στρατείας ταύτης. Τὸ μέγα πλήθος ἀόπλων, φιλησύχων καὶ ἀπροστατεῦτων Χριστιανῶν ἐπὶ τῆς νήσου, ὁ πολὺς αὐτῆς πλοῦτος, τὰ θέλγητρα τῶν γυναικῶν της, ἡ ἀκόρεστος ἐπιθυμία τῆς καταστροφῆς πάσης χριστιανικῆς πόλεως καὶ ἡ ἄσβεστος δίψα χριστιανικοῦ αἵματος ἠρήμωσαν διὰ μιᾶς τὰ κατοικούμενα ὑπὸ Τούρκων πλησιόχωρα μέρη· ἄπειρα πλήθη συνήρχοντο εἰς Τσεσμέν ἀναμένοντα τὸν ὀθωμανικὸν στόλον πρὸς ἀσφαλῆ εἰς τὴν νήσον διαβίβασιν· πολλοὶ δερβίσαι ἀφήκαν τοὺς εὐκτηρίους οἴκους των, καὶ ἀκολουθοῦντες τοὺς ἐκστρατεύοντας ἐξῆπταν τὸν φανατισμὸν των καὶ ἠρέθιζαν ἔτι μᾶλλον τὴν αὐτερέθιστον αἰμοχαρῆ καρδίαν των· τινὲς δὲ αὐτῶν περιῆλθαν παρὰ τὸ σύνθηρες ἐν θρησκευτικῇ πομπῇ τὰς ὁδοὺς τῆς Σμύρνης πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον.

Τὴν δὲ 30, ἦτοι τὴν μεγάλην πέμπτην, ἐφάνη ἔξωθεν τῆς Χίου ὁ στόλος ὑπὸ τὸν καπητάμπασαν, Καραλήν, ἐκ 46 πλοίων, ἐξ ὧν 6 δίκροτα καὶ 9 φρεγάται καὶ κορβέτται, τὰ δὲ λοιπὰ βρίκια, καὶ βομβάρδαι· ἔφερε δὲ καὶ ἑπτακισχιλίους ὄπλοφόρους. Φανέντος τοῦ στόλου, τὰ προστατεύοντα τὸν λιμένα ὀλίγα ψαριανὰ πλοῖα ἔφυγαν· ὁ δὲ καπητάμπασας ἐφέρετο κατ' ἀρχὰς προσεκτικῶς, καὶ οὐδὲ τὴν σημαίαν του ὕψωσε, διότι οὔτε τῆς πόλεως ἴσως οὔτε τοῦ φρουρίου τὴν κατάστασιν καλῶς ἐγίνωσκεν· ἀλλ' ἀρχομένης τῆς νυκτὸς μαθὼν ὅτι οἱ ἐπὶ τῆς ξηρᾶς Ἕλληνες ἐφόνευσαν τὸ πλήρωμα μικροῦ τινος τουρκικοῦ πλοίου πεσόντος εἰς τὰ ῥήχὰ πλησίον τῆς γῆς, ἤρχισε νὰ κανονοβολῆ καὶ νὰ βομβοβολῆ τὴν πόλιν, καὶ ἐν τῇ ἀκμῇ τοῦ κανονοβομβολισμοῦ ἀπεβίβασε τοὺς ἑπτακισχιλίους ὄπλοφόρους. Ἐξῆλθαν συγχρόνως καὶ οἱ ἐν τῷ φρουρίῳ ξιφήρεις, καὶ ὄρμησαν· οἱ μὲν ἐντεῦθεν οἱ δὲ ἐκείθεν ἐπὶ τοὺς Σαμίους· καὶ οὗτοι μὲν ἔφυγαν ὅλοι ἐκ τῆς

πόλεως, οἱ δὲ Τοῦρκοι εἰσῆλθαν, τὴν ἔκαυσαν, ἔκαυσαν καὶ τὰ πλησίον τῆς πόλεως χωρία, Βασιλιόνικον καὶ Νεοχώρι, καὶ ἐδόθησαν εἰς σφαγὴν εἰς ἀρπαγὴν καὶ εἰς αἰχμαλωσίαν. Τὴν ἐπαύριον ἐφάνησαν ἄπειρα πλοίαρια μεταφέροντα Τούρκους ἐκ τῆς ἀντικρῦ ξηρᾶς. Ἐπειδὴ ἐπὶ τῆς εἰσβολῆς τῶν ἐχθρῶν οἱ πλείστοι τῶν ἐν τῇ πόλει Χριστιανῶν ἀπεμακρύνθησαν εἰς τὰ ἐνδότερα τῆς νήσου πρὸς ἀποφυγὴν τοῦ κινδύνου, πολλοὶ δὲ κατέφυγαν εἰς τὰ προξενεῖα, δὲν ἐχύθη πολὺ αἷμα, διότι οἱ Τοῦρκοι, ἂν καὶ τόσον πολλοί, δὲν ἐπροχώρησαν εὐθὺς ἐνδότερον πρὸς καταδίωξιν τῶν Χριστιανῶν καὶ κατεγίνοντο κυρίως λεηλατοῦντες τὴν πόλιν. Τὴν δὲ κυριακὴν τοῦ Πάσχα (2 ἀπριλίου) ἐξεστράτευσαν κατὰ τοῦ μοναστηρίου τοῦ ἁγίου Μηνᾶ μίαν ἡμισυ ὥραν μακρὰν τῆς πόλεως. Τὸ μοναστήριον τοῦτο ἦτον εὐρύχωρον καὶ περιτειχισμένον· ἐντὸς δὲ τοῦ περιτειχισματος κατέφυγαν 3000 Χῖοι ὡς εἰς ἀσφαλὲς μέρος. Οἱ ἐπελθόντες τοῖς ἐπρόβαλαν νὰ παραδοθῶσιν· ἀλλ' οὗτοι ἤξευραν ὅτι θὰ παρεδίδοντο εἰς χεῖρας ληστῶν καὶ φονέων, καὶ δὲν ὑπήκουσαν, ἂν καὶ δὲν εἶχαν ἐλπίδα εὐτυχοῦς ἀντιστάσεως. Τότε οἱ Τοῦρκοι, πεσόντες πανταχόθεν ἐπὶ τὸ περιτειχισμα καὶ σπᾶσαντες αὐτό, εἰσέδυσαν ξιφῆρεις μετὰ τινα ἀντίστασιν, κατέκαυσαν τὸ μοναστήριον, καὶ τοὺς ἐγκλείστους ἐκτὸς ὑλίγων ἐξωλόθρευσαν τοὺς μὲν διὰ σιδήρου τοὺς δὲ διὰ πυρός. Τὴν δὲ ἀκόλουθον ἡμέραν ἐξεστράτευσαν κατὰ τοῦ χωρίου τοῦ ἁγίου Γεωργίου. Ἐντὸς αὐτοῦ ἦσαν ἱκανοὶ ἐνοπλιοὶ Σάμιοι, ἐν οἷς καὶ ὁ Λυκοῦργος, μεταβάντες ἐκεῖ ἐπὶ τῆς φυγῆς των ἐπ' ἐλπίδι ἀντιστάσεως· ἀντέστησαν κατ' ἀρχάς, ἀλλ' ἐπὶ τέλους ἔφυγαν· οἱ δὲ Τοῦρκοι κυριεύσαντες τὸ χωρίον παρέδωκαν ὅλους τοὺς ἐν αὐτῷ τοὺς μὲν εἰς σφαγὴν τοὺς δὲ εἰς αἰχμαλωσίαν. Γένναῖοι ἐφάνησαν ἐπελθόντων τῶν ἐχθρῶν οἱ Βροντισιανοί, οἱ

Ἐρυθραῖοι καὶ τινες ἀποχωρήσαντες εἰς τὰ χωρία αὐτῶν Σάμιοι, ἀλλὰ καὶ οὗτοι διεσκορπίσθησαν. Μετὰ τὰς προσβολὰς ταύτας ἐγκατέλειψαν οἱ περὶ τὸν Λυκούργον ὄλην τὴν νῆσον, ἐπλευσαν εἰς Ψαρά, καὶ ἐκεῖθεν ἐπανῆλθαν ἀβλαβεῖς εἰς τὰ ἴδια, ἀφήσαντες τοὺς δυστυχεῖς Χίους εἰς τὴν γνωστὴν ἀπανθρωπίαν ἐχθρῶν, οὓς οἱ φεύγοντες ὤπλισαν κατ' αὐτῶν (δ).

Ὁ δὲ καπητάμπασας, ἔχων κατὰ νοῦν, ὡς ἐκ τῶν ἔργων ἐδείχθη, τὸν παντελῆ ἀφανισμόν τῶν Χίων καὶ ζητῶν μόνον τὸν συντελεστικώτερον τρόπον, ἐκάλεσε μετὰ τὰ συμβάντα ταῦτα τοὺς προξένους· καὶ ἀφ' οὗ τοῖς ἐκοινοποίησεν ὅτι κατὰ διαταγὴν ἀνωτέραν ἐχάριζε γενικὴν ἀμνηστειάν, τοὺς παρεκάλεσε νὰ περιέλθωσι τὴν νῆσον φέροντες τὰ ἀμνηστήρια, καὶ νὰ προτρέψωσι τοὺς κατοίκους εἰς ὑποταγὴν. Ὁ πρόξενος τῆς Αὐστρίας Στιεπεβίχος, καὶ ὁ ἀντιπροσωπεύων τὸν πρὸ ὀλίγου ἀποδημήσαντα ὑποπρόξενον τῆς Γαλλίας Δεγιών, συμπαραλαμβάνοντες καὶ δύο ἐντοπίους Χριστιανούς, ἀνεδέχθησαν τὴν ἀποστολὴν, πιστεύοντες ὅσα ἤκουσαν εἰλικρινῆ· βαστῶντες δὲ κλάδους ἐλαίας διῆλθαν τὰ χωρία φέροντες, ἐκτὸς τῶν ἀμνηστηρίων, καὶ γράμματα τῆς αὐτῆς ἐννοίας πρὸς ὅλους τοὺς Χίους παρὰ τοῦ ἀρχιερέως καὶ τῶν ὁμηρευόντων προκρίτων, καὶ ἐγγυώμενοι καὶ αὐτοὶ καλῇ πίστει τὴν ἀσφάλειάν των. Οἱ Χίοι οὔτε εἰς τὰ ἀμνηστήρια, ὡς ὑπουλα, οὔτε εἰς τὰ πρὸς αὐτοὺς γράμματα τοῦ ἀρχιερέως καὶ τῶν προκρίτων, ὡς ὑπὸ τουρκικὴν μάχαιραν γεγραμμένα, ἐπίστευσαν· ἀλλ' ἐπίστευσαν εἰς τὴν ἐγγύησιν τῶν προξένων, καὶ παραδώσαντες ὅσα ὄπλα τοῖς ἐναπέμειναν, οἱ μὲν ἐπανῆλθαν σὺν γυναιξὶ καὶ τέκνοις εἰς τὴν πόλιν καὶ εἰς τὰς ἐξοχάς, οἱ δὲ ἔμειναν ἡσυχοὶ καὶ εὐπειθεῖς ἐν τοῖς χωρίοις· ἀπέστειλαν καὶ 70 πρὸς τὸν καπητάμπασαν εἰς ἔκφρασιν τῆς κοινῆς εὐγνωμοσύνης διὰ τὴν δοθεῖσαν ἀμνηστειάν.

ἀλλὰ πολλοὶ δυσπιστοῦντες ἔφυγαν ἀπὸ τῆς νήσου, εὐρεθέντων καλῇ τύχῃ πολλῶν πλοιαρίων ἐν τοῖς παραλίοις καὶ τινων πλοίων ψαριανῶν, σταλέντων μετὰ τὸν ἐμφανισμὸν τοῦ στόλου πρὸς διάσωσιν τῶν ἐπὶ τῆς νήσου περιπλανωμένων Χριστιανῶν. Οἱ Τοῦρκοι, ἀφ' οὗ ἐβεβαιώθησαν ὅτι δὲν εἶχάν τι νὰ φοβηθῶσι, καὶ βλέποντες ὅτι οἱ ταλαίπωροι Χῖοι, δεχθέντες τὴν ἀμνηστείαν καὶ πιστεύοντες, ἤρχοντο πρὸς αὐτοὺς ἀνύποπτοι, διεσπάρησαν εἰς τὴν νῆσον καὶ ἤρχισαν ἀδεία τῶν ἀρχηγῶν γενικὴν σφαγὴν καὶ αἰχμαλωσίαν.

Ὅταν αὐτοὶ οἱ ἀρχηγοὶ προκαλῶσιν εἰς ἀθεμιτουργίας βάρβαρον καὶ φανατικὸν στρατόν, εὐκόλον εἶναι νὰ συμπεράνη τις τὰς φρικτὰς παραφορὰς τοῦ στρατοῦ. Εὐκόλον νὰ φαντασθῇ, ἂν καὶ δύσκολον νὰ περιγράψῃ τις καὶ τὰ φρικτὰ κακὰ ὅσα ὑπέφερεν ὁ ἄσπλος τῆς Χίου λαός, ἀφεθεῖς ἔκτοτε ὅλως εἰς τὴν μαχαιροφόρον χεῖρα 30,000 ἀνθρωπομόρφων θηρίων, πεσόντων εἰς τὴν νῆσον ἐπὶ σκοπῶ νὰ σφάξωσι, νὰ λεηλατήσωσι, καὶ νὰ αἰχμαλωτίσωσι. Πιστοί, ἄπιστοι εἰς τὸν σουλτάνον, ὅλοι τότε ἐξίσου ἐθεωροῦντο, καὶ ὅλοι παρεδίδοντο εἰς σφαγὴν ἢ εἰς αἰχμαλωσίαν· ματαίᾳ ἦτο πᾶσα ἀντίστασις καὶ ἀπώλεια πᾶσα ὑποταγῇ· ἄσυλον οἱ καταδιωκόμενοι παντοῦ ἐζήτουν, καὶ ἄσυλον οὐδαμοῦ εὔρισκαν. Μοναστήρια ἀνδρῶν καὶ γυναικῶν κατεπατήθησαν καὶ διηρπάγησαν, καὶ οἱ ἐν αὐτοῖς οἱ μὲν ἐθανατώθησαν, οἱ δὲ ἐδουλαγωγήθησαν· ὀλόκληρα χωρία, ὡς ὁ Ἀνάβατος καὶ τὰ Θυμιανά, κατεστράφησαν· τὰ δὲ λοιπά, ἐκτὸς τῶν Μαστιχοφόρων τῶν ὑπὸ τὴν ἰδιαιτέρων προστασίαν τῶν Σουλτανῶν, κατηρημώθησαν· καὶ αὐτοὶ οἱ ἐν τῷ νοσοκομείῳ καὶ λωβοκομείῳ νοσηλευόμενοι ὅλοι ἐξωλοθρεύθησαν· ὀλόκληροι οἰκογένειαι ἐπετειχίζοντο ἐντὸς ὑπογείων ἢ κατωγείων ἄσιτοι καὶ ἄποτοι, καὶ ὑπὸ τὸ σκότος τῆς νυκτὸς ὑπεξήρχετό τις αὐτῶν

ρίψκοινδύνως εἰς πορισμὸν ὀλίγης πόσεως καὶ τροφῆς· οὔτε τὰ ὄρη ἢ τὰ σπήλαια, ὅπου οἱ πολυπαθεῖς Χῆοι κατέφευγαν, ἦσαν ἀσφαλῆς καταφυγή, οὔτε τὰ παραθαλάσσια, ὅπου κατέβαιναν, παρείχαν βεβαίαν ἐλπίδα σωτηρίας· πολλάκις ἀτενίζοντες εἰς τὴν θάλασσαν ἐξελάμβαναν τοὺς ἀφροὺς τῶν κυμάτων πλοῖα ἐρχόμενα εἰς διάσωσίν των· χιλιάδες ἀνδρῶν καὶ γυναικῶν συσσωρευθέντων εἰς τινα ἄκραν ἀντικρὺ τῶν Ψαρῶν ἐπ' ἐλπίδι ἀπόπλου ἔπρσαν εἰς χεῖρας δημίων, καὶ τόσον αἶμα ἐχύθη ὥστε ἐκοκκίνισεν ἡ παράκτιος θάλασσα· ἡ μάχαιρα, τὸ πυροβόλον, ἡ ἀγχόνη, τὸ ὀζῶδες ρόπαλον δὲν ἦρκουν εἰς χορτασμὸν τῶν αἰμοδιψῶν· ἐπενόησαν νέον εἶδος θανάτου οἱ ἀλιτήριοι· ἀναπταν τὰ ἐνδύματα τῶν τρισαθλίων γυναικῶν καὶ βασανίζοντές τας ἀπανθρώπως τὰς ἔκαιαν· ἀδυσώπητοι ἐφάνησαν πρὸς πᾶσαν φωνὴν ἐλέους καὶ κωφοὶ πρὸς πᾶσαν φωνὴν αἰδοῦς· ἐγέμισαν τὰς ἀγορὰς τῶν μεγάλων πόλεων αἰχμαλώτων ὡς ποίμνια ἐλαυνομένων καὶ παρ' ἐνὸς ἀνδροκαπήλου εἰς ἄλλον μεταπωλουμένων· μετέβαλαν τὰ λαμπρὰ τῆς πόλεως κτίρια εἰς σωρους ἐρειπίων, τὴν βιβλιοθήκην τῆς εἰς στάκτην καὶ τοὺς εὐανθεῖς καὶ ὑγιεινοὺς ἀγρούς τῆς εἰς γῆν δυσωδίας καὶ λοιμικῆς νόσου. Μόνοι οἱ τοῦ δυτικοῦ δόγματος δὲν ἐκακοποιήθησαν, καὶ μόνα τὰ προξενεῖα δὲν ἐπατήθησαν, καὶ οἱ εἰς αὐτὰ καταφυγόντες μόνοι τῶν ἐν τῇ νήσῳ ἀπομεινάντων διεσώθησαν, ἀλλὰ καὶ τούτων οἱ πλείστοι ὑπὸ τῶν διασωσάντων αὐτοὺς ἀπεγυμνώθησαν. Τοῦ θηριώδους δὲ τούτου ἐνόπλου ὄχλου θηριωδέστεροι ἐδείχθησαν οἱ ἀρχηγοί. Τὴν νύκτα τῆς 22 ὁ καπητάμπασας ἐκρέμασεν ἐπὶ τῶν καταρτίων τῶν πλοίων ὡς κακούργους τοὺς ὑπὸ ἀμνηστείαν προσελθόντας 70 ἀθῶους χωρικούς· τὴν δὲ ὑστεραίαν μετέφερεν ἐκ τοῦ φρουρίου καὶ ἐκρέμασεν ἐπὶ τῆς ναυαρχίδος 8 τῶν ἐν αὐτῷ κρατουμένων ὁμήρων, τοὺς δὲ λοιποὺς

ἐκρέμασεν ὅλους ὁ φρούραρχος τὴν αὐτὴν ἡμέραν ἐπὶ τοῦ Βουνακίου, ἐν οἷς καὶ τὸν σεβάσμιον καὶ πεπαιδευμένον ἀρχιερέα Πλάτωνα, καὶ κόφας καὶ ἐκδείρας τὰς κεφαλὰς των ἐγέμισεν ἀχύρων τὰς δορὰς καὶ τὰς ἔστειλεν εἰς Κωνσταντινούπολιν πρὸς τὸν κυριάρχην του ὡς τρόπαια, τὰ δὲ πτώματα ἔρριψεν ὅλα διὰ χειρὸς τῶν Ἑβραίων εἰς τὴν θάλασσαν· δὲν ἔπαυαν δὲ οἱ Τούρκοι ἐπὶ πολλὰς ἡμέρας φονεύοντες, ἀνδραποδίζοντες, λεηλατοῦντες, καταστρέφοντες καὶ ἀνορύττοντες καὶ αὐτὴν τὴν γῆν εἰς ἀνεύρεσιν πραγμάτων. Ἐκατὸν δεκατρεῖς χιλιάδες ἠριθμοῦντο οἱ καθ' ὅλην τὴν νῆσον Χριστιανοὶ τὴν 30 μαρτίου 1800 ἐναπέμειναν τὸν αὐγουστον· ἐν τῷ μεταξὺ δὲ τούτῳ 23,000 ἐφονεύθησαν, 47,000 κατὰ τὸ κατάστιχον τοῦ τελώνου ἠνδραποδίσθησαν, οἱ δὲ λοιποὶ τῆδε κάκεισε κακῶς διεσώθησαν. Τοιοῦτοτρόπως ἡ περίφημος Χίος, ἡ νῆσος τῆς τρυφῆς, τοῦ πλούτου καὶ τῆς πολυανθρωπίας, ἔγεινε τόπος ἐρημώσεως καὶ δακρύων· ἡ δὲ φρικτὴ καταστροφή της, καταστροφὴ καταστροφῶν, εἶναι ἡ τρανωτέρα καὶ ἀψευδεστέρα ἀπόδειξις τῆς μανιῶδους θηριωδίας τῶν Τούρκων ὄχι κατὰ ἐνόπλων, ἢ πολεμίων, ἢ ἀποστατῶν, ἀλλὰ κατὰ τῆς χριστιανωσύνης καὶ τῆς ἀνθρωπότητος.

Ἄλλ' ἂν ἡ πολυπαθὴς αὕτη νῆσος δὲν ὠφέλησε τὸν ἀγῶνα ζῶσα, τὸν ὠφέλησε πεσοῦσα, διότι ἐπὶ τῇ φρικτῇ πτώσει της ἐξέστη καὶ ἠγανάκτησεν ὅλος ὁ χριστιανικὸς κόσμος καὶ εἶδεν ὀφθαλμοφανῶς, ὅτι οἱ Τούρκοι ὤμοσαν τὴν ἐξολόθρευσιν τῆς ἑλληνικῆς φυλῆς, ὅτι ἡ ἀμνηστεία των ἦτον ἐπιβουλὴ καὶ ἡ φιλανθρωπία των ἀπάτη, καὶ ὅτι οὔτε αὐτὴ ἡ ἀθωότης, οὔτε ἡ πρὸς τὸν σουλτάνον πίστις ἴσχυαν νὰ στομώσωσι τὸ ἀκονισθὲν ξίφος των.

Ἄν καὶ ὁ κίνδυνος τῆς Χίου ἦτο καὶ πρὸ τῆς καταστροφῆς της φανερός, ἐβράδυναν δι' ἑλλειψιν πόρων νὰ ἐκπλεύσωσι τὰ ἑλληνικὰ πλοῖα εἰς ὑπεράσπισίν

της καὶ ματαίωσιν τῶν περαιτέρω σχεδίων τοῦ ἐχθρικοῦ στόλου. Μόλις τὴν 27 ἀπριλίου ἠνώθησαν 56, ἐν οἷς καὶ 8 πυρπολικά, ἐν τῷ λιμένι τῶν Ψαρῶν· καὶ τὰ μὲν τῶν Σπετσῶν διετέλουν ὑπὸ τὸν Κολανδροῦτσον, τὰ δὲ τῶν Ψαρῶν ὑπὸ τὸν Ἀποστόλην, τὰ δὲ τῆς Ὑδρας ὑπὸ τὸν Μιαούλην ὑφ' ὃν διετέλει καὶ ὅλος ὁ στόλος. Τὴν 28 ἔπλευσεν ὁ στόλος οὗτος πρὸς τὸν Τσεσμέν, ὅπου, ὡς ἐλέγετο, ἐλλιμένιζεν ὁ ἐχθρικός· ἀλλὰ μὴ εὐρῶν αὐτὸν περιέπλεε τὴν Χίον παραλαμβάνων ὅσους εὗρισκε περιπλανωμένους καὶ κρυπτομένους δυστυχεῖς Χίους· εἰς εὐρεσιν δὲ αὐτῶν καὶ ἀσφαλῆ συνοδίαν εἰς τὰ πλοῖα ἀπεβιβάσθησαν καὶ ναῦται ἔνοπλοι.

Τὴν δὲ 1 μαΐου κατέπλευσεν ὁ στόλος εἰς Ψαρὰ καὶ ἔμαθεν ὅτι ὁ τουρκικὸς ἐπανέπλευσε πρὸ δύο ἡμερῶν εἰς Χίον, ὅπου ὁ καπητάμπασας, γαυριῶν ἐπὶ τοῖς κατορθώμασί του, ἐτρύφα περιμένων ἄλλα πλοῖα ἐκ Κωνσταντινουπόλεως. Τὴν 10 ἤρχιζε τὸ ραμαζάνι. Ἐπειδὴ, διαρκοῦντος αὐτοῦ, οἱ Τούρκοι συνήθως ἠσυχάζουν, ἀπεφάσισεν ὁ καπητάμπασας νὰ μὴ ἐκπλεύσῃ μέχρι τοῦ μπαϊραμίου· ἀλλ' οἱ ἀρχηγοὶ τοῦ ἐλληνικοῦ στόλου, θεωροῦντες ὅτι ἡ ἐπὶ ματαίῳ παρέλευσις ἐνὸς μηνὸς ἔβλαπτε, διότι ἐξηντλοῦντο οἱ ὀλίγοι πόροι του, ἀπεφάσισαν νὰ κτυπήσωσιν ὅσον τάχιον ἐντὸς τοῦ λιμένος τῆς Χίου τὸν ἐχθρικὸν στόλον. Ἐπὶ τῷ σκοπῷ τούτῳ ἀνήχθη ὁ ἐλληνικὸς τὴν 8, ἀλλὰ δὲν εἰσέπλευσε τὴν ἡμέραν ἐκείνην τὸν πορθμὸν· τὴν δὲ 14 ἐπλησίασάν τινα τῶν πλοίων πρὸς τὰ βόρεια στόμια τοῦ πορθμοῦ, ἠκροβουλίσθησαν μετὰ τινων φρεγατῶν καὶ κορβεττῶν, καὶ δύσαντος τοῦ ἡλίου ἐπανέπλευσαν ὅπου ἦσαν τὰ λοιπά. Τὴν δὲ ἑσπέραν τῆς 19 δεκαπέντε πλοῖα πολεμικὰ καὶ τρία πυρπολικά ὑπὸ τὸν Μιαούλην, εἰσέπλευσαν τὸν πορθμὸν διὰ τοῦ πρὸς ἄρκτον εἰσπλου, τὰ δὲ λοιπά ἔμειναν ἔξω ἀποτελοῦντα

γραμμὴν ἀρχομένην ἀπὸ τῆς ἀρκτικῆς ἄκρας τῆς
 Χίου καὶ παρατεινομένην μέχρι τῶν παραλιῶν τῆς
 Ἀσίας· τοῦτο ἰδοῦσα ἐν καιρῷ ἢ ἐπὶ τοῦ στομίου
 τοῦ πορθμοῦ ἐχθρική προφυλακὶς ἔδωκεν εἰδησιν
 κανονοβολήσασα, καὶ ἀμέσως ἀνήχθη ὄλος ὁ τουρ-
 κικὸς στόλος, ἀλλ' ἐν τόσῃ ταραχῇ καὶ βίᾳ, ὥστε
 πολλὰ πλοῖα ἄφησαν τὰς ἀγκύρας· ἀφ' οὗ δὲ ἐπλη-
 σίασαν οἱ δύο στόλοι ἐντὸς βολῆς κανονίου, τέσσαρα
 ἑλληνικὰ πλοῖα, τὰ τοῦ Μιούλη, τοῦ Σαχτούρη,
 τοῦ Σκούρτη, καὶ τοῦ Τσαμαδοῦ, ἔβαλαν εἰς τὸ μέσον
 τὴν ἐχθρικήν ναυαρχίδα καὶ τὴν ἐπολέμουν· ἐπερρί-
 φθη καὶ ἐν πυρπολικόν, ἀλλὰ δὲν ἐκόλλησε. Μετὰ
 τὴν ἀποτυχίαν ταύτην ἐξέπλευσαν τὰ ἑλληνικὰ καὶ
 κατοπίων αὐτῶν καὶ τὰ τουρκικὰ διώκοντα τὰ ἑλλη-
 νικὰ καὶ δι' ὄλης τῆς νυκτὸς κανονοβολοῦντα, ἀλλ'
 ἐπὶ ματαίῳ· οἱ στόλοι ἀντεκανονοβολήθησαν καὶ τὴν
 ὑστεραίαν ἐκτὸς τοῦ πορθμοῦ ἀβλαβῶς ὡς καὶ τὴν
 προτεραίαν, καὶ τὰ μὲν ἑλληνικὰ ἐπανῆλθαν εἰς
 Ψαρά, τὰ δὲ τουρκικὰ εἰς τὸν λιμένα τῆς Χίου. Ἐν
 τοσοῦτῳ ἦλθε νέα ναυτικὴ δύναμις ἐκ Κωνσταντινου-
 πόλεως πρὸς τὸν καπητάμπασαν, καὶ ἀνεμένετο καὶ
 ἄλλη ἐξ Αἰγύπτου. Οἱ Ἕλληνες διελογίζοντο
 πάντοτε πῶς νὰ βλάψωσι τὸν ἐχθρὸν πρὶν δυναμωθῆ
 ἔτι μᾶλλον, καὶ ἄλλον τρόπον δὲν εἶχαν παρὰ τὴν
 χρῆσιν τῶν πυρπολικῶν. Τὴν νύκτα πρὸ τῆς ἡμέρας
 τοῦ μπαϊραμίου, ὃ ἐστὶ τὴν τῆς 6 ἰουνίου, συνῆλθαν
 ἐπὶ τῆς τουρκικῆς ναυαρχίδος πολλοὶ τῶν πλοιάρχων
 τοῦ τουρκικοῦ στόλου εἰς συνεόρτασιν· σκοτεινὴ
 ἦτον ἡ νύξ ἐκείνη οὕσα ἡ τελευταία τῆς σελήνης, καὶ
 τὰ πλοῖα τοῦ στόλου ἐξ αἰτίας τοῦ ἔτι ἐπικρατοῦντος
 ῥαμαζανίου ἦσαν ὀλόφωτα· διεκρίνοντο δὲ μεταξὺ
 ὄλων τὰ δύο δίκροτα, ἦτοι ἡ ναυαρχὶς καὶ ἡ ὑπο-
 ναυαρχὶς, διὰ τὴν πλουσίαν φωτοχυσίαν των. Πρὸ
 τριῶν ἡμερῶν δύο ἑλληνικὰ πυρπολικά, τὸ μὲν ὑπὸ
 τὸν Ἀνδρέαν Πιπίνον Ὑδραῖον, τὸ δὲ ὑπὸ τὸν

Κωνσταντῖνον Κανάρην Ψαριανον, ἀπέπλευσαν διὰ νυκτὸς ἐκ Ψαρῶν κατὰ τὸ ἀρκτικὸν μέρος τῆς Χίου· ἀλλ' ἔπεσαν εἰς τριήμερον γαλήνην. Συναπέπλευσαν καὶ τέσσαρα πολεμικά, δύο πρὸς τὸ νότιον καὶ δύο πρὸς τὸ βόρειον μέρος τοῦ πορθμοῦ ἐπὶ σκοπῶ νὰ παραλαβῶσι τα πληρώματα τῶν πυρπολικῶν μετὰ τὸν ἐμπρησμόν αὐτῶν. Τὴν 6 ἤρχισε νὰ πνέῃ ἀρκτικὸς ἄνεμος, καὶ πρὸς τὴν δύσιν τοῦ ἡλίου τὰ δύο πυρπολικά παρέπλεαν ὑπὸ ξένην σημαίαν τὸ Καραμπουρνῶ κρυπτόμενα ὑπὸ τὴν ξηράν· ἀφ' οὗ δὲ ἐνύκτωσεν, εἰσῆλθαν ἡσύχως καὶ ἀνυπόπτως, εἰς τὸν πορθμόν, διότι ἐξ αἰτίας τῆς ἑορτῆς τοῦ μπαϊραμίου ἠγκυροβόλησε καὶ ἡ προφυλακίς, καὶ ἔπλεαν ἐν μέσῳ τοῦ ἐχθρικοῦ στόλου· τὸσον δὲ ἐπλησίασαν πρὸς τινὰ τῶν πλοίων, ὥστε ἠναγκάσθησαν ἐπὶ τῇ κραυγῇ τῶν σκοπῶν ν' ἀπομακρυνθῶσι καὶ νὰ μὴ φαίνωνται. Μετὰ δὲ τὸ μεσονύκτιον ἐπανῆλθαν πλησίον εἰς τὸ μέσῳ τοῦ στόλου, καὶ βοηθούμενα ὑπὸ τῆς πνεύσεως ἀπογείου αὔρας ἔπεσαν αἰφνης τὸ μὲν Ψαριανὸν εἰς τὴν πρῶραν τῆς ναυαρχίδος καὶ περιπλεχθὲν μετέδωκεν ἀμέσως τὰς φλόγας του, τὸ δὲ ὑδραϊκὸν εἰς τὴν πρῶραν τῆς ὑπονναυαρχίδος, ὅπου ἐκόλλησεν, ἀλλ' ἐξέκόλλησε προτοῦ μεταδώσῃ τὰς φλόγας του καὶ καίόμενον ἐκυμαίνεται τῆδε κάκεισε ἐν μέσῳ τοῦ στόλου ἐνσπείρον φόβον καὶ ταραχὴν. Οἱ δὲ γενναῖοι πλοίαρχοι καὶ ναῦται τῶν δύο πυρπολικῶν, ὅλοι 43, ἀφ' οὗ ἐτελείωσαν τὸ ἔργον, ἐμβάντες εἰς τὰ ἐφόλκια, ἐξῆλθαν τοῦ πορθμοῦ διὰ τοῦ νοτίου στομίου ἐν μέσῳ τῶν ἐχθρῶν ἀβλαβεῖς ὅλοι, διεσώθησαν εἰς τὰ εἰς σωτηρίαν των παραπλέοντα πλοῖα, καὶ καταπλεύσαντες εἰς Ψαρὰ ἔτρεξαν εἰς τὴν ἐκκλησίαν συνοδευόμενοι ὑπὸ τοῦ εὐφημοῦντος λαοῦ καὶ ἐδοξολόγησαν τὸν θεὸν τὸν εὐλόγησαντα τὸ κατὰ τῶν ἐχθρῶν τόλμημα· εἶχαν δὲ ἀπόφασιν νὰ καῶσιν ὅλοι, ἂν ἔβλεπαν ὅτι δὲν ἐδύναντο ν' ἀποφύγῳσι

τὰς χεῖρας τῶν ἐχθρῶν, καὶ διὰ τὸν σκοπὸν τοῦτον ἔφεραν ἐντὸς τῶν δύο ἐφορκίων πυρίτιδα. Ἐντὸς δὲ τῆς φλογισθείσης ναυαρχίδος ἦσαν ὄχι μόνον Τούρκοι πολλοὶ καὶ σημαντικοί, ἀλλὰ καὶ Χριστιανοὶ αἰχμάλωτοι· ὅλοι δὲ ἐκτὸς ὀλίγων ἐχάθησαν, διότι ἀνάψαντα τὰ κανόνια ἐμπόδιζαν διὰ τὸν ἐπικείμενον κίνδυνον τὰς λέμβους τῶν ἄλλων πλοίων νὰ πλησιάσωσι. Δύο λέμβοι τῆς ναυαρχίδος ἐβύθισθησαν αὐτανδροὶ διὰ τὸ μέγα πλῆθος τῶν ἐν αὐταῖς συσσωρευθέντων. Ἐμβάντος δὲ καὶ τοῦ, καπητάμπασα εἰς τὴν ἰδιαιτέραν λέμβον του, ἐπέπεσεν, ἐν ᾧ ἀπεμακρύνετο, ἐν τῶν καταρτίων τῆς καιομένης ναυαρχίδος, καὶ τὴν μὲν λέμβον ἐβύθισεν, αὐτοῦ δὲ τὴν ὄσφυν ἔθλασεν· ἀλλὰ πεσόντες κολυμβηταὶ εἰς τὴν θάλασσαν τὸν διέσωσαν φερόμενον ἐπὶ τῶν κυμάτων, καὶ τὸν ἀπεκόμισαν ἡμιθανῆ ἐπὶ τῆς ξηρᾶς, ὅπου μετ' ὀλίγον ἐξεψύχισε. Βόσκον δὲ τὸ πῦρ ἐν τῇ ναυαρχίδι διεδόθη μετὰ μίαν σχεδὸν ὥραν εἰς τὴν πυριτοθήκην· τότε ὑψώθη οὐρανομήκης πύρινος στῦλος φωτίζων ἐν μέσῳ τῆς σκοτεινῆς ἐκείνης νυκτὸς πλατὺν καὶ μακρὸν ὀρίζοντα. Τὴν ἀκόλουθον ἡμέραν ἔθαψαν πρὸ τῆς μεσημβρίας ἐν τῷ φρουρίῳ τὸν καπητάμπασαν· ἀλλ' ἐπὶ τῆς κηδείας ἐξεμάνησαν ἐκ νέου οἱ ἐπὶ τῆς Χίου αἰμοχαρεῖς Τούρκοι, καὶ ἡ θεὰ ἐνὸς καπητάμπασα γενομένου θύμα τοῦ πυρὸς τῶν Ἑλλήνων τοῖς ἔδωκε νέαν ἀφορμὴν νὰ κινήσωσιν ἕως δωδεκακισχίλιοι τὴν αὐτὴν ἡμέραν τῆς κηδείας πρὸς τὰ Μαστιχοχώρια, τὰ μὴ ἕως τότε παθόντα, ἐπὶ προφάσει νὰ παιδεύσωσιν ὄχι τοὺς ἐγχωρίους· ἀλλὰ τοὺς ἐξ ἄλλων χωρίων ἐκεῖ καὶ κυρίως εἰς τὸ Θολὸ Ποτάμι καταφυγόντας, ἂν καὶ ὑπὸ τὴν σκέπην τῆς ἀμνηστίας. Ἐφρούρει τὰ χωρία ταῦτα ὁ καλοκάγαθος Ἐλέζογλους, ὅστις, ἐπὶ σκοπῷ νὰ τὰ προφυλάξῃ, παρέδωκε θέλων καὶ μὴ τοὺς εἰς αὐτὰ καταφυγόντας κατοίκους τῶν ἄλλων χωρίων· ἀλλὰ

δὲν ἐδυνήθη, ὡς ἤλπιζε, διὰ τῆς θυσίας τῶν ὀλίγων νὰ προφυλάξῃ τοὺς πολλούς. Ἀφ' οὗ δὲ οἱ αἰμοχαρεῖς παρέλαβαν ὅσους ἐζήτησαν καὶ τοὺς ἔσφαξαν αὐθωρεῖ, ἐπάτησαν αὐθημερὸν καὶ αὐτὰ τὰ χωρία ξιφῆρεις σφάζοντες, αἰχμαλωτίζοντες καὶ καταστρέφοντες· ἡ καταστροφή δὲ αὕτη ἀπετελείωσε τὴν καταστροφήν ὅλης τῆς νήσου.

Τὴν δὲ 8 ὁ τουρκικὸς στόλος ἀπέπλευσε τῆς Χίου καὶ τὴν 10 κατέπλευσεν εἰς Μιτυλήνην. Τὴν αὐτὴν ἡμέραν ἀπέπλευσε καὶ ὁ ἑλληνικὸς ἐκ Ψαρῶν καὶ κατέπλευσε τὴν 10 εἰς Ἐρισόν· τὴν δὲ 15, καθ' ἣν ἠτοίμαζαν οἱ Ἕλληνες δύο πυρπολικά κατὰ τοῦ ἐχθρικοῦ στόλου, μετέπλευσεν ὁ στόλος οὗτος εἰς Μοσχονήσια καὶ ἐκεῖθεν εἰς Τένεδον· ὁ δὲ ἑλληνικὸς διέπλευσε τὴν 17 τὸν πορθμὸν τῆς Χίου, ἐκανονοβόλησε τὸ φρούριον καὶ ἀντικανονοβοληθεὶς προσωρμίσθη τὴν ἀκόλουθον ἡμέραν ἔξωθεν τῶν Ψαρῶν· ἐκεῖθεν ἀπέπλευσε τὴν 23 καὶ ἐλλιμένισε τὴν αὐτὴν ἡμέραν ἀντικρὺ τῆς Χίου ἀγνοῶν τὰ κινήματα τοῦ ἐχθρικοῦ στόλου (ε). Μαθὼν δὲ τὴν 24 τὸν εἰς Ἑλλάσποντον πλοῦν αὐτοῦ ἐπανέπλευσεν εἰς τὰ ἴδια, εὐφημούμενος καὶ θαυμαζόμενος διὰ τὰ κατὰ τοῦ ἐχθρικοῦ στόλου τολμηρὰ καὶ εὐτυχῆ του κατορθώματα.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΛΑ.

Περὶ τῶν κεντρικῶν Ἀρχῶν τῆς Πελοποννήσου καὶ τῆς στερεῆς Ἑλλάδος, καὶ τῶν σχέσεων αὐτῶν πρὸς τὴν κυβέρνησιν.— Ἐκστρατεία Ἐψηλάντου εἰς Ἀνατολικὴν Ἑλλάδα.— Ἀτυχῆ κινήματα εἰς ἄλωσιν Ζητουνίου καὶ Πατρατικίου.— Ἐκστρατεία Μαυροκορδάτου εἰς Δυτικὴν Ἑλλάδα.— Τὰ κατὰ τὴν Κρήτην μετὰ τὴν ἐκεῖ ἀφίξιν Ἀφεντούλη μέχρι μαίου, καὶ θάνατος Βαλέστου.

ΕΙΔΑΜΕΝ, ὅτι ἡ ἐν Ἐπιδαύρῳ συνέλευσις, συστήσασα τὴν ἔθνικὴν κυβέρνησιν, διετήρησε τὰς κεντρικὰς Ἀρχάς, ἤγουν τὴν γερουσίαν τῆς Πελοποννήσου, τὴν τῆς Δυτικῆς Ἑλλάδος καὶ τὸν Ἄρειον πᾶγον τῆς Ἀνατολικῆς καὶ ἔβαλε καὶ τὰς τρεῖς ὑπὸ τὰς διαταγὰς τῆς κυβερνήσεως· ἀλλὰ κατὰ τοὺς ὀργανισμοὺς αὐτῶν οὐδὲν ἐδύνατο ἡ κυβέρνησις νὰ ἐνεργήσῃ ἐν ταῖς ἐπαρχίαις εἰμὴ διὰ τῶν Ἀρχῶν τούτων.

Ἡ γερουσία τῆς Πελοποννήσου ἔστησε τὴν ἔδραν της ἐν Τριπολιτσᾷ καὶ εἰργάζετο προθύμως καὶ ἐπιτυχῶς· ἀλλ' ἂν καὶ ὄφειλεν ὑποταγῆν εἰς τὰς βουλὰς τῆς κυβερνήσεως, δὲν ἐβράδυνε ν' ἀντιτείνῃ ἐμποδίσασα δι' ἰκανὸν καιρὸν καὶ αὐτὴν τὴν νομοθετηθεῖσαν εἰσπραξίν ἐνὸς γροσίου τὸν ἄνθρωπον (τὸ ψυχόγροσον), διότι αἱ διαταγαὶ τῆς κυβερνήσεως ἀπεστάλησαν κατ' εὐθείαν εἰς τὰς ἐπαρχίας· ἐξώκειλε δὲ μετὰ ταῦτα καὶ εἰς φανεράν ἀντιπολίτευσιν καὶ ἀντίπραξιν. Ἡ συνέλευσις ἔσφαλεν ἀφήσασα κράτη

ἐν κράτει. Δύσκολον δὲν ἦτο νὰ τὰ καταργήσῃ, διότι οὐδεὶς ἀντέστη εἰς ὅσα ἐβουλευθή· ἀλλ' οἱ Ἕλληνες δὲν εἶχαν εἰσέτι διδάσκαλον τὴν πείραν.

Ἡ δὲ Γερουσία τῆς Δυτικῆς Ἑλλάδος, ἡ εὐπειθεστέρα τῶν κεντρικῶν Ἀρχῶν, εἶχε τὴν ἔδραν τῆς ἐν Μεσολογγίῳ, καὶ ἐνήργει ἐντὸς τῆς περιφερείας τῆς ὅπως ἐδύνατο. Ὁ δὲ Ἄρειος πάγος εἶχε μοναδικὸν χαρακτῆρα· ἦτο περιπατητικὴ Ἀρχὴ καὶ μετέβαινε ἀπὸ ἐπαρχίας εἰς ἐπαρχίαν. Ἐπειδὴ δὲ αἱ νῆσοι δὲν εἶχαν κεντρικὴν Ἀρχήν, ἐστάλησαν εἰς ὀργανισμὸν αὐτῶν ἀρμοσταί. Ἡ δὲ κυβέρνησις, προθεμένη τὴν καθ' ὅλα τὰ μέρη τῆς Ἑλλάδος εἰσαγωγὴν ὁμοιόμορφου ὀργανισμοῦ, ἐξέδωκε νόμον, δι' οὗ διήρει τὴν ἑλληνικὴν χώραν εἰς ἐπαρχίας, τὰς ἐπαρχίας εἰς ἀντεπαρχίας πρώτης καὶ δευτέρας τάξεως καὶ ταύτας εἰς κοινότητας, ὀρίζουσα τὰ καθήκοντα ἐκάστης ὑπαλλήλου Ἀρχῆς καὶ τὰς πρὸς ἀλλήλας καὶ πρὸς τὴν κυβερνησιμὴν σχέσεις των. Πάντα δὲ ταῦτα ἐνηργοῦντο κοινῇ γνώμῃ τοῦ βουλευτικοῦ καὶ τοῦ νομοτελεστικοῦ, διετελούντων ἐν ἀρμονίᾳ, καθὼς ἐν ἀρμονίᾳ διετέλεσαν οἱ συγκροτοῦντες ταῦτα καὶ κατὰ τὴν ἐν Ἐπιδαύρῳ συνέλευσιν. Μόνος ὁ πρόεδρος τοῦ βουλευτικοῦ Ὑψηλάντης ἀντεφρόνει, ἀλλὰ φανερᾶ δὲν ἀντεπολιτεύετο. Ἡ δοθεῖσα αὐτῷ πολιτικὴ θέσις οὔτε αὐτὸν εὐχαρίσκει, οὔτε τὴν πατρίδα ὠφέλει. Ὁ Ὑψηλάντης ἦτον ἄνθρωπος τοῦ πολέμου μᾶλλον ἢ τῆς πολιτικῆς· ἦτο γενναῖο-καρδος, καρτερικός, καὶ ἠγαπᾶτο διὰ τὸν πολεμικὸν του χαρακτῆρα ὑπὸ τοῦ στρατιωτικοῦ· εἶδε καὶ αὐτός, ὅτι ἡ θέσις, ἣν κατεῖχε, δὲν ἦτον ἡ πρέπουσα αὐτῷ, καὶ ἐπειδὴ θέατρον τοῦ προσεχοῦς καὶ κινδυνώδους πολέμου ἐφαίνετο ἡ στερεὰ Ἑλλάς, ἐπεθύμει νὰ ἐκστρατεύσῃ ἐκεῖ. Οἱ δὲ ἀντιπολιτευόμενοι αὐτὸν νομοτελεσταὶ καὶ τινες βουλευταί, ἐπιθυμοῦντες νὰ τὸν ἀπομακρύνωσι τῆς ἔδρας τῆς κυβερνήσεως,

ἔδειχθησαν ἐπίσης πρόθυμοι· καὶ κατ' ἀρχὰς μὲν ἀπεφασίσθη νὰ ἐκστρατεύσῃ εἰς Δυτικὴν Ἑλλάδα, μετ' ὀλίγας δὲ ἡμέρας εἰς Ἀνατολικὴν· ἀλλ' ὁ Ἄρειος πάγος, οὕτινος πολλὰ μέλη ἤρχισαν, ὡς εἶδαμεν, ν' ἀντιφέρωνται πρὸς τὸν Ὑψηλάντην ἀφ' ὅτου εἶδαν τοῦτον ἐν Τρικόρφοις, δὲν τὸν ἤθελεν ὅπου ἡγεμόνευεν, ἀλλ' ἤθελεν ἐκστρατεῖαν Πελοποννησίων ἀνευ αὐτοῦ, διότι ὑπώπτευε μὴ σχετισθῆ πρὸς οὓς ὁ Ἄρειος πάγος ἀντεπολιτεύετο· τὸν ὑπέβλεπε δὲ καὶ ὡς δυνάμενον νὰ σφετερισθῆ τὴν κεντρικὴν ἐξουσίαν, διὰ τοῦτο ἀντέτεινεν εἰς τὴν πρὸς ἐκείνιο τὸ μέρος ἐκστρατεῖαν τοῦ ἀνδρὸς τούτου. Τὸ δὲ νομοτελεστικὸν ἐνέκρινε τοὺς λόγους τοῦ Ἀρείου πάγου καὶ ἐπέμενεν εἰς τὸ νὰ ἐκστρατεύσῃ ὁ Ὑψηλάντης εἰς Δυτικὴν Ἑλλάδα, ὡς προαπεφασίσθη· ἀλλ' ἐνέδωκεν ἐπὶ τέλους εἰς τὴν γνώμην τοῦ βουλευτικοῦ καὶ εἰς τὴν ἐπιμονὴν αὐτοῦ τοῦ Ὑψηλάντου, ὅστις ἀνεχώρησεν ἐκ Κορίνθου τὴν 20 φεβρουαρίου εἰς τὴν Ἀνατολικὴν Ἑλλάδα. Ἐξελέχθη δὲ ἀντιπρόεδρος τῆς βουλῆς ἵνα ἐνεργῆ τὰ τῆς προεδρίας ἐν τῇ ἀπουσίᾳ αὐτοῦ, ὁ Χαραλάμπης. Τρισχίλιοι Πελοποννήσιοι ἀπεφασίσθη νὰ συνεκστρατεύσωσιν ὑπὸ τὰς διαταγὰς του, ἀλλὰ μόλις 700 ἐξῆλθαν τοῦ Ἰσθμοῦ ὑπὸ τὸν Νικήταν καὶ τὸν Παναγιώτην Ζαφειρόπουλον. Ἐκστρατεύσας ὁ Ὑψηλάντης ὑψωσε τὴν σημαίαν τῆς Ἐταιρίας παρὰ τοὺς νόμους τοῦ ἔθνους, οὓς παρεδέχθη καὶ καθ' οὓς πρόεδρος τῆς βουλῆς κατέστη καὶ εἰς τὴν παροῦσαν ἐκστρατεῖαν ἀπεστάλη. Ἡ πράξις αὕτη, μεμπτὴ καὶ ἀσυντελὴς πρὸς τοὺς σκοποὺς του, ἔδωκε δικαίαν ἀφορμὴν νὰ εἴπῃ καὶ νὰ γράψῃ ὁ Ἄρειος πάγος τὰ μύρια κατ' αὐτοῦ ὡς ἀνατροπέως τῶν καθεστώτων. Ἡ κυβερνήσις ἔδειξε πατριωτισμὸν καὶ φρόνησιν περιορισθεῖσα κατὰ τὴν κρίσιμον ἐκείνην ὥραν εἰς τὸ νὰ τὸν ἐπιπλήξῃ καὶ συμβουλεύσῃ τὰ δέοντα. Ὁ

Ἐψηλάντης ἐδέχθη τὴν ἔθνικὴν σημαίαν ἀντὶ τῆς ἄλλης· ἀλλὰ μόλις ἐπάτησε τὴν γῆν τῆς Ἀνατολικῆς Ἑλλάδος καὶ ἔδωκε νέαν αἰτίαν διενέξεων· ἔστειλε κατ' εὐθείαν διαταγὰς πρὸς τοὺς ἐφόρους τῶν ἐπαρχιῶν, ὀφείλων κατὰ τὸν ἐνυπάρχοντα ὀργανισμόν ν' ἀναφέρεται εἰς τὸν Ἄρειον πάγον. Νέα καὶ δίκαια παράπονα ἀπεύθυνεν εἰς τὴν κυβέρνησιν ὁ Ἄρειος πάγος κατ' αὐτοῦ. Ἡ κυβέρνησις ἔγραψε τοῖς ἀντιφερομένοις νὰ συμβιβασθῶσιν· ἔστειλε καὶ τὸν Γρηγόριον Κωνσταντᾶν, ὅστις τοὺς καθησύχασεν, ἀλλὰ δὲν τοὺς ἐφιλίωσεν.

Λήγοντος δὲ τοῦ μαρτίου συνήχθησαν εἰς πολεμικὸν συμβούλιον οἱ σημαντικώτεροι ὀπλαρχηγοὶ ὑπὸ τὴν προεδρίαν τοῦ Ἐψηλάντου εἰς Πράλον ἐπὶ τῶν ὀρίων τῆς Δωρίδος, ὅπου, προθέμενοι νὰ ἐνισχύσωσι τὴν ἐπανάστασιν κατὰ τὰς ἀρκτικωτέρας ἐπαρχίας, ἐσχέδιασαν τρεῖς συγχρόνους ἐκστρατείας, τὴν μὲν εἰς Πατρατσίκι, τὴν δὲ εἰς Ζητοῦνι, τὴν δὲ πρὸς διακοπὴν πάσης συγκοινωνίας τῶν κατεχόντων τὸ Πατρατσίκι καὶ τὸ Ζητοῦνι ἐχθρῶν· ἐβουλευθήσαν δέ, ὁ μὲν Ὀδυσσεύς, ὁ Δυοβουνιώτης, ὁ Νικήτας καὶ ὁ Ζαφειρόπουλος, ἔχοντες 3000, νὰ περάσωσιν εἰς τὴν ἁγίαν Μαρίναν, τὴν ἐν τῷ Μαλιακῷ κόλπῳ, καὶ νὰ προχωρήσωσιν ἐκεῖθεν εἰς ἄλωσιν τοῦ φρουρίου τοῦ Ζητουνίου, ὁ δὲ Μῆτσος Κουτογιάννης, ὁ Καλτσᾶς καὶ τὰ ἐπαρχιακὰ σώματα τῶν Κραββάρων, τοῦ Καρπενησίου καὶ τοῦ Ἀποκούρου, ὅλοι 2500, νὰ κτυπήσωσι τὸ Πατρατσίκι· ὁ δὲ Νάκος Πανουργιᾶς μετὰ 1500 νὰ τοποθετηθῇ ἐν Κομποτάδαις. Ἀπεφασίσθη δὲ τὸ διὰ τὴν ἁγίαν Μαρίναν στράτευμα νὰ διαπλεύσῃ τὸν κόλπον τὴν ἐσπέραν τῆς μεγάλης πεμπτης, τὴν δὲ μεγάλην παρασκευὴν νὰ ἐπιπέσῃ. Τὸ σχέδιον τοῦτο ὑπεγράφη τὴν 26 ὑπὸ τῶν παρευρεθέντων ἐν τῷ πολεμικῷ συμβουλίῳ· ἀλλ' ἀντὶ τῆς νυκτὸς τῆς μεγάλης πέμπτης, τὰ στρατεύματα διέ-

πλευσαν τὸν κόλπον τὴν νύκτα τῆς μεγάλης παρασκευῆς· τὸ πρῶτὸ δὲ τοῦ μεγάλου σαββάτου, ἦτοι τὴν 1 ἄπριλιον, ὁ μὲν Δυοβουνιώτης καὶ ὁ Νικήτας ἀπέβησαν εἰς Ἀχινόν, ἵνα μεταβῶσι διὰ ξηρᾶς εἰς Στηλίδαν, ὁ δὲ Ὀδυσσεὺς εἰς ἀγίαν Μαρίναν. Προχωροῦντες δὲ οἱ ὑπὸ τὸν Δυοβουνιώτην καὶ Νικήταν πρὸς τὴν Στηλίδαν ἀπήντησαν τοὺς ἐκεῖ Τούρκους ἐπερχομένους· καὶ ἐν πρώτοις μὲν ὠπισθοδρόμησαν διωκόμενοι, ἔπειτα δὲ ἐφορμήσαντες τοὺς ἔτρεψαν, ἐμβῆκαν εἰς Στηλίδαν, ἐσκότωσαν καὶ ἐπλήγωσαν ὑπὲρ τοὺς 50 καὶ ἔκαυσαν καὶ τινὰς οἰκίας. Ἦλθαν μετ' ὀλίγον ἄλλοι Τούρκοι ἐκ Ζητουνίου ἐπιβοηθοί, ἀλλὰ καὶ οὗτοι ἔπαθαν καὶ ἀπεκρούσθησαν· διεκρίθησαν δὲ ἐν ταῖς συμπλοκαῖς ταύταις οἱ Πελοποννήσιοι διὰ τὴν εὐτολμίαν τῶν· τὴν δὲ ἐπελθοῦσαν νύκτα ἐγκατέλειψαν οἱ Ἕλληνες τὴν Στηλίδαν καὶ καταβάντες εἰς τὸν αἰγιαλὸν μετέβησαν εἰς ἀγίαν Μαρίναν, ὅπου συνηνώθησαν μετὰ τῶν ὑπὸ τὸν Ὀδυσσεῖα. Οἱ Τούρκοι ἦλθαν καὶ ἐκεῖ τὴν αὐτὴν ἡμέραν κατὰ τῶν συνηνωμένων Ἑλλήνων συνηνωμένοι καὶ αὐτοὶ καὶ ἐπολέμησαν. Ἄλλ', ἐν ᾧ ἐκινήθησαν οἱ πρὸς τοῦτο τὸ μέρος, δὲν ἐκινήθησαν τὴν αὐτὴν ἡμέραν καὶ οἱ πρὸς τὰ ἄλλα μέρη, ὡς προεσχεδιάσθη, ἀναμένοντες τὸν Μῆτσον Κοντογιάννην· τούτου δὲ μὴ φαινομένου, ἐξεστράτευσεν ὁ ἐν Κομποτάδαις Πανουργιᾶς μετὰ τῶν ὑπ' αὐτὸν ἐνήμερα τοῦ Πάσχα, ἦτοι τὴν 2 ἄπριλιον, εἰς Πατρατσίκι· συνεξεστράτευσαν καὶ ὁ Καλτσᾶς καὶ ὁ Σαφάκας, οἱ κατέχοντες τὸ ἐπάνω μέρος τῆς πόλεως· ἦλθεν ἐν τούτοις καὶ ὁ Κοντογιάννης καὶ οὕτως ἐπάτησαν τὴν πόλιν πολεμοῦντες καὶ πολεμούμενοι. Ἐφονεύθησαν 11 Ἕλληνες καὶ ἐπληγώθησαν 3· ἐφονεύθησαν καὶ πλειότεροι Τούρκοι· ὅλαι δὲ αἱ οἰκίαι τῶν Μπογομύλων καὶ πολλαὶ τῆς πόλεως ἐκάησαν. Ἐξ ἡμέρας διέμειναν οἱ Ἕλληνες ἐν τῇ πόλει, τὴν δὲ

ἐβδόμην ἀνεχώρησαν μὴ κατορθώσαντες τὸν σκοπὸν δι' ὃν εἰσέβαλαν.

Δεκατριήμεροι διήρκεσαν αἱ κατὰ τὴν ἁγίαν Μαρίναν συμπλοκαὶ καὶ ἡ ἐκστρατεία μετέλλαξεν ἕκτοτε μορφήν· σχεδιασθεῖσα παρὰ τῶν Ἑλλήνων ἐπιθετικὴ κατήντησεν, ἐξ αἰτίας τῶν ἐγκαίρως ἐπελθόντων πολυαριθμῶν ἐχθρῶν, ἀμυντικὴ· διότι οἱ Τοῦρκοι δὲν ἄφησαν τοὺς Ἕλληνας νὰ προχωρήσωσιν, ἀλλὰ κατέλαβαν τὸ ὑπερκείμενον τῆς ἁγίας Μαρίνας χωρίον, Αὐλάκι, καὶ στήσαντες ἐκεῖ 4 κανόνια τοὺς ἐβλαπταν μεγάλως. Οἱ Ἕλληνες εἶδαν, ὅτι ἀδιατήρητος ἦτον ἡ θέσις τῶν ἐν ὄσῳ οἱ Τοῦρκοι κατεῖχαν τὸ Αὐλάκι καὶ ἐπειδὴ ἐπάναγκες ἦτον ἡ νὰ τοὺς ἀποδιώξωσιν ἢ ν' ἀναχωρήσωσιν, ἀπεφάσισαν νὰ ἐπιπέσωσι τὴν νύκτα. Ἐλθούσης δὲ τῆς ὥρας, ὁ μὲν Δυοβουνιώτης καὶ ὁ Νικήτας ἐκίνησαν· ὁ δὲ Ὀδυσσεύς, ἂν καὶ σύμφωνος πρὸ τοῦ κινήματος, μετέβαλε γνώμην τὴν στιγμὴν ἐκείνην θεωρήσας τὴν τροπὴν τῶν Ἑλλήνων βεβαίαν. Τὴν γνώμην ταύτην τοῦ Ὀδυσσεύς παρεδέχθησαν καὶ ὁ Δυοβουνιώτης καὶ ὁ Νικήτας, κοινοποιηθεῖσαν αὐτοῖς ἀφ' οὗ ἐκίνησαν, καὶ ἐπανῆλθαν καὶ οὗτοι εἰς τὸ στρατόπεδον· Ἐπειδὴ δὲ τὸ σκοπούμενον δὲν ἐπραγματοποιήθη, δὲν ἔμεινεν εἰς σωτηρίαν τοῦ ἑλληνικοῦ στρατοπέδου εἰμὴ ἡ ἀποχώρησις. Ἦσαν ἐν τῷ λιμένι τὰ διαβιβάσαντα τὸ στράτευμα διάφορα πλοῖα· ἐν δὲ τῷ τοῦ Βισβίζη, ἀρχηγοῦ τοῦ στολίσκου, ἦσαν ὁ ἀντιπρόεδρος τοῦ Ἀρείου πάγου, ἐδρεύοντος τότε ἐν Λιθάδα, χωρὶς τῆς Εὐβοίας, καὶ ὁ Ἀρειοπαγίτης Δρόσος Μανσόλας, μεταβάντες ἐκεῖ εἰς ἐποπτεῖαν τῶν πράξεων τῶν πολεμούντων καὶ εἰς προμήθειαν τῶν ἀναγκαίων. Οἱ ὄπλαρχηγοὶ ἀνήγγειλαν αὐτοῖς τὴν ἀπόφασιν τῆς ἀποχωρήσεως καὶ τοὺς παρεκάλεσαν νὰ διατάξωσι τὴν διὰ τῶν πλοίων ἀντίπεραν τοῦ κόλπου διαβίβασίν των· ἀλλ' ἡ παράκλησις δὲν

εισηκούσθη, διότι οἱ Ἀρειοπαγῖται ἐφρόνουν ὅτι ἀναγκαῖον ἦτο τὸ στράτευμα νὰ ἐνδιαμεῖνῃ. Τότε ὁ Ὀδυσσεύς, παραλαβὼν τὸν Νικήταν, ὑπήγεν εἰς τὸ πλοῖον ὅπου οἱ Ἀρειοπαγῖται πρὸς δικαιολογίαν τῆς μελετωμένης ἀποχωρήσεως· ἀλλ' οὐδ' αὐτῶν οἱ λόγοι ἴσχυσαν. Ἡ ἐκστρατεία αὕτη, χάρις εἰς τὸν ἀκάματον ζῆλον τοῦ Ἀρείου πάγου, τοῦ πολλαχόθεν ἐπ' ὠφελείᾳ τῆς πατρίδος ἀργυρολογήσαντος, ἦτο πολυέξοδος, διότι εἰς χρήσιν αὐτῆς ἐμισθώθησαν 30 πλοῖα καὶ ἐπρομηθεύθησαν καὶ ὅλα τὰ ἀναγκαῖα ἐν ἀφθονίᾳ· διὰ τοῦτο πικρὸν ἐφαίνετο τοῖς Ἀρειοπαγῖταις, καὶ πικρὸν τῷ ὄντι ἦτον, ὅλοι οἱ ἀγῶνες καὶ ὅλη ἡ μεγάλη δαπάνη τῆς ἐκστρατείας ν' ἀποβῶσιν εἰς μάτην. Οἱ ἐπὶ τοῦ πλοίου Ἀρειοπαγῖται ὠμολόγουν καὶ οὗτοι, ὅτι ἐλπὶς ἀλώσεως τοῦ φρουρίου τοῦ Ζητουνίου, δι' ἣν ἐγένετο κυρίως ἡ ἐκστρατεία, δὲν ἦτον, ἀλλ' ἤθελαν τὸ στρατόπεδον νὰ διατηρήσῃ ἣν κατεῖχε θέσιν εἰς ἀναθάρρησιν τῶν κατὰ τὴν Μακεδονίαν καὶ τὸν Ὀλυμπον Χριστιανῶν ἀκουόντων ὅτι ἐπὶ τῆς θέσεως ἐκείνης ἦτο στρατόπεδον. Ὁ σκοπὸς ἦτον ἀναμφιβόλως κοινωφελῆς, ἀλλὰ δὲν ἦτο κατορθωτός· καὶ ὁ Ὀδυσσεύς ἐπέμενε εὐλόγως ἐν ὀνόματι καὶ τῶν ἄλλων ὀπλαρχηγῶν εἰς τὴν ἐκτέλεσιν ᾧν ἐβουλεύθησαν. Ἐν τούτοις ἔπεσαν εἰς σφοδρὰν λογομαχίαν, καὶ ὁ Ὀδυσσεύς ὅλως ἐξημμένος ἐξεστόμισεν ἀπρεπεῖς λόγους κατὰ τοῦ ἀγῶνος· οἱ λόγοι οὗτοι, ῥηθέντες εἰς ἐπήκοον πολλῶν τῶν ἐν τῷ πλοίῳ, ἂν καὶ λόγοι θυμοῦ, ἐξηγρίωσαν τὸ πλήρωμα ὅλον κατὰ τοῦ Ὀδυσσεύς ὡς ἐπιβούλου καὶ προδότου, καὶ μόλις το καθησύχασαν αἱ πατριωτικαὶ νοθεσῖαι τοῦ ἀντιπροέδρου τοῦ Ἀρείου πάγου. Διαρκούσης δὲ τῆς λογομαχίας, ἤρχισεν ἐπὶ τῆς ξηρᾶς τουφεκισμὸς μεταξὺ Τούρκων καὶ Ἑλλήνων· τότε ἀφήσαντες τὰς ἔριδας οἱ ἐν τῷ πλοίῳ ἀνέβησαν ὅλοι ἐπὶ τοῦ κατα-

στρώματος εἰς βοήθειαν τῶν ἐπὶ τῆς ξηρᾶς μαχομένων ἀδελφῶν· παρατηρήσαντες δὲ σωρὸν ἐχθρῶν πεζῶν ἐπὶ τινος ὑψώματος ἐντὸς βολῆς κανονίου καὶ ἓνα χρυσοστόλιστον ἄνδρα καθήμενον ἐπὶ ἀργυροστολίστου ἵππου ἔμπροσθεν αὐτῶν, βαστῶντα ρόπαλον ἐν τῇ δεξιᾷ καὶ παρακελεύοντα τοὺς πεζοὺς εἰς μάχην, ἐκανονοβόλησαν εἰς τὸν σωρὸν καὶ φονεύσαντες καὶ πληγώσαντές τινας ἔρριψαν κατὰ γῆς καὶ τὸν ἄγνωστον τοῦτον ἀναβάτην. Μετὰ τὴν πτώσιν αὐτοῦ ἔπαυσεν ἡ μάχη, καὶ οἱ ἐχθροὶ ἄραντες τὸν νεκρὸν ἀνεχώρησαν· ἦτον δὲ οὗτος, ὡς ἔγεινε γνωστὸν μετὰ ταῦτα, ὁ ἀρχηγὸς τοῦ ἐχθρικοῦ ἐκείνου στρατοῦ. Ἐν τοσοῦτῳ συγκατετέθησαν οἱ Ἀρειοπαγῖται, ἐκόντες ἄκοντες, εἰς τὴν πρότασιν τοῦ Ὀδυσσέως, καὶ νυκτὸς γενομένης ἐπέβη τὸ στράτευμα εἰς τὰ πλοῖα καὶ διεβιβάσθη ἀντικρὺ καῦσαν τὸν ἐν τῷ χωρίῳ λαμπρὸν πύργον τοῦ Χαλήλμπεη. Τοιουτοτρόπως τὰ κατὰ τὴν ἀγίαν Μαρίναν πολεμικὰ κινήματα λαβόντα ἀρχὴν τὴν 1 ἁπριλίου παρετάθησαν μέχρι τῆς 15, καθ' ὃ διάστημα ἐφονεύθησαν 50 Ἑλληες καὶ ἐπληγώθησαν 90, οἷτινες μετεκομίσθησαν ἐπὶ θεραπείᾳ εἰς Εὐβοίαν, ὅπου ἀπέθαναν ἕξ αὐτῶν 15· πλείοτεροι δὲ ἦσαν οἱ φονευθέντες καὶ πληγωθέντες Τούρκοι ὡς ἐφορμῶντες ἀπροφύλακτοι.

Μετὰ δὲ τὴν ἀποχώρησιν οἱ ἀποτυχόντες ἐν Πατρατικίῳ ἔπεσαν πάλιν εἰς τὴν πόλιν ἐκείνην ἐνωθέντος καὶ τοῦ Νικήτα, καὶ κατέλαβαν καὶ ἔκαυσαν μέρος αὐτῆς· ἀλλ' ἠναγκάσθησαν πάλιν ν' ἀπομακρυνθῶσιν· ἠνδραγάθησαν δὲ καὶ ἐφονεύθησαν ὁ κόμης Κουέλενος, Δανός, καὶ ὁ Εὐνέμανος, Πρῶσσοσ. Τοιουτοτρόπως ἐματαιώθησαν αἱ ἐκστρατεῖαι αὗται.

Ἐν τούτοις, μετὰ τὴν ἔξοδον τοῦ Ὑψηλάντου, ἡ ἐν Κορίνθῳ κυβέρνησις κατεγίνετο ἀδιακόπως στρατολογουσα ἐν Πελοποννήσῳ διὰ τὴν στερεὰν Ἑλλάδα.

Ἐπὶ τῆς πτώσεως τῆς Κορίνθου τὸ τακτικὸν ἦτον ἐν τῷ διαλύεσθαι δι' ἔλλειψιν τῶν ἀναγκαίων καὶ

διὰ τὴν ἀποχώρησιν τοῦ ἀξίου ἀρχηγοῦ του Βα-
 λέστου σκοπεύοντος νὰ μεταβῆ εἰς Κρήτην· Ἡ
 κυβέρνησις, αἰσθανομένη τὴν μεγάλην ὠφέλειαν τοῦ
 σώματος τούτου, ἐφρόντισε συστηθεῖσα νὰ τὸ δια-
 τηρήσῃ καὶ αὐξήσῃ, καὶ ἐξέδωκε νόμον κανονίζοντα
 τὸν ὀργανισμόν του καὶ τὰ εἰς διατήρησιν καὶ αὐξησίν
 του· ἀναδείξασα δὲ ἀρχηγόν του τὸν φιλέλληνα
 Ἰταλὸν Ταρέλλαν, ἀξιόλογον ἄνδρα διὰ τὰς στρα-
 τιωτικὰς του γνώσεις, τὴν φρόνησίν του καὶ τὴν
 ἀνδρίαν του, διέταξε νὰ ᾔναι δεκτοὶ καὶ ξένοι ἀξιω-
 ματικοὶ καὶ στρατιῶται· ἐπειδὴ δὲ συνῆλθαν πολλα-
 χόθεν πολλοὶ φιλέλληνες ἀξιωματικοί, καὶ δὲν
 εὔρισκαν τόπον παρὰ τῷ στρατῷ, ἡ κυβέρνησις
 ἐξέδωκεν ἄλλον νόμον, δι' οὗ ὅλοι οὗτοι, οἱ μὲν ὡς
 ἀξιωματικοί, οἱ δὲ ὡς ἀπλοὶ στρατιῶται, ἐσύστησαν
 ἴδιον τάγμα ὀνομασθὲν “τάγμα τῶν φιλελλήνων.”
 Ἐπρώτευε τοῦτο ὅλων τῶν στρατιωτικῶν σωμάτων,
 καὶ πρὸς τιμὴν αὐτοῦ ἐδέχθη ὁ πρόεδρος τοῦ νομο-
 τελεστικοῦ τὸν βαθμὸν τοῦ ἐπιτίμου συνταγματ-
 ἀρχου του· ἐτέθη δὲ ὑπὸ τὸν κατὰ τὴν ἐπὶ τὸ
 Ναύπλιον ἔφοδον διακριθέντα διὰ τὴν εὐτολμίαν
 του Ἰταλὸν Δανίαν, συνταγματάρχην ἀναδειχθέντα.
 Διέταξεν ἡ κυβέρνησις καὶ στρατολογίαν κατὰ πᾶ-
 σαν ἐπαρχίαν τῆς Πελοποννήσου εἰς αὐξήσιν τοῦ
 τακτικοῦ. Ἐν ᾧ δὲ ἡσχολεῖτο περὶ τὰ τοιαῦτα,
 ἦλθε πρεσβεία τῆς Δυτικῆς Ἑλλάδος αἰτοῦσα νὰ
 μεταβῆ ἐκεῖ ὡς πολιτικὸς καὶ πολεμικὸς ἀρχηγὸς ὁ
 πρόεδρος τοῦ νομοτελεστικοῦ, Μαυροκορδάτος, ὁ
 ἐλκύσας, ὡς προείπαμεν, ἐπὶ τῆς ἐκεῖ διατριβῆς του
 τὴν ἀγάπην καὶ τὴν ὑπόληψιν τῶν Δυτικοελλαδιτῶν
 καὶ διορισθεὶς παμψηφεὶ πρόεδρος τῆς Γερουσίας
 των ἐπὶ τῆς διὰ τῶν ἐνεργειῶν αὐτοῦ συστάσεώς της.
 Ἡ πρεσβεία εἰσηκούσθη, καὶ ἐξεδόθη ψήφισμα τὴν
 11 μαΐου, δι' οὗ ἐδίδοτο ἄδεια τῷ Μαυροκορδάτῳ
 διμήνου ἀπουσίας, ἵνα μεταβῆ εἰς Δυτικὴν, χρείας δὲ

τυχοῦσης καὶ εἰς Ἀνατολικήν, Ἑλλάδα, καὶ τῷ ἐνεπιστεύετο ἡ γενικὴ διεύθυνσις τῶν πολιτικῶν καὶ πολεμικῶν πραγμάτων τοῦ μέρους ἐκείνου. Ἀπεφασίσθη δὲ καὶ πολλὰ στρατεύματα νὰ συνεκστρατεύσωσι καὶ ναυτικὴ δύναμις νὰ συνεκπλεύσῃ εἰς μετάβασιν στρατευμάτων ἀπὸ τόπου εἰς τόπον καὶ εἰς ὑποστήριξιν τῶν ἐπὶ τῆς ξηρᾶς πολεμικῶν κινήματων. Τὴν 17 ἀνεχώρησεν ὁ πρόεδρος ἐκ Κορίνθου καὶ τὴν 23 ἔφθασεν εἰς Μεσολόγγι· ἀλλὰ δὲν εἶχεν εἰμὴ 400 τακτικούς, 120 φιλέλληνας, ἄλλους τόσους Ἑπταννησίους ὑπὸ τὸν Σπύρον Πανᾶν, καὶ 400 Πελοποννησίους ὑπὸ τὸν Γιατράκον, Δηληγιάννην καὶ Κυριακούλην. Συνηκολούθησε δὲ μετὰ 180 καὶ ὁ Μάρκος Μπότσαρης, μεταβᾶς πρὸ ὀλίγου εἰς Κόρινθον, ἵνα ἐπικαλεσθῆ τὴν ἀντίληψιν τῆς κυβερνήσεως ὑπὲρ τῆς κινδυνευούσης πατρίδος του, καὶ φροντίσῃ καὶ περὶ τῆς ἀπελευθερώσεως τῶν παρὰ τῷ Χουρσήδῃ συγγενῶν του. Εἶχε μεταβῆ εἰς τὴν Δυτικὴν Ἑλλάδα τὴν 12 μαρτίου καὶ ὁ Γενναῖος μετὰ 250 πεμφθεῖς παρὰ τοῦ πατρός του ἐπὶ τῆς εἰς Πάτρας ἐκστρατείας του κατ' αἴτησιν τῶν Δυτικοελλαδιτῶν ἀποστειλάντων πρὸς αὐτὸν περὶ τούτου πρεσβευτὴν τὸν πρῶην ἀρχιεπίσκοπον Ἄρτης Πορφύριον ὥστε ὅλη ἡ μεταβάσα ἀπὸ τῆς Πελοποννήσου εἰς τὴν Δυτικὴν Ἑλλάδα δύναμις, τακτικὴ καὶ μὴ, συνηριθμεῖτο εἰς 1500. Εἶχαν δὲ καταπλεύσει τὴν 8 μαΐου εἰς Μεσολόγγι καὶ 8 ἑλληνικὰ πλοῖα.

Ἡ ἀφίξις τοῦ Μαυροκορδάτου εἰς τὴν Δυτικὴν Ἑλλάδα δὲν ὠμοίαζε τὴν τοῦ Ὑψηλάντου εἰς τὴν Ἀνατολικήν, διότι πρὸς τοῦτον ἀντέπραπτε παρρησία ὁ Ἄρειος πάγος καὶ ἀντεφέρετο εὐσχήμως καὶ ἡ κυβέρνησις· τὸν δὲ Μαυροκορδάτον ὑπήκουεν ἡ γερουσία καὶ τῷ ἔδιδε προθύμως χεῖρα βοηθείας καὶ ἡ κυβέρνησις· διὰ τοῦτο ἐν ᾧ ἀνυπέρβλητοι δυσκο-

λίας παρενέπεσαν εἰς τὴν προόδον τῶν κινήματων τοῦ Ὑψηλάντου, οὐδεμία τοιαύτη ἐδυσκόλευσε τὴν εὐόδωσιν τῆς ἀποστολῆς τοῦ Μαυροκορδάτου.

Καὶ ταῦτα μὲν τὰ κατὰ τὴν Δυτικὴν Ἑλλάδα τῷ καιρῷ ἐκείνῳ.

Διηγούμενοι δὲ τὰ κατὰ τὴν Κρήτην εἶπαμεν ὅτι ὁ Ἄφεντούλης, ἀντιπρόσωπος τοῦ Ὑψηλάντου, ἔφθασεν εἰς Λουτρὸν λήγοντος τοῦ ὀκτωβρίου· ἦρε δὲ τὰ πράγματα ἔχοντα οὕτως. Ἡ ἐπανάστασις δὲν εἶχεν εἰσέτι ἐξαπλωθῆ καθ' ἕλην τὴν νῆσον· ἐξετείνεται μόνον ἀπὸ τῆς δυτικῆς ἐσχατιᾶς μέχρι τῆς Ῥεθύμνης. Δισχίλιοι τετρακόσιοι Κρήτες ὑπὸ τὸν Δασκαλάκην Ἀναγνώστην Παναγιώτου, Πρωτοπαπαδάκην καὶ Σήφακαν παρεφύλατταν τὰ Χανιά, τὰ στενὰ Σελίνου καὶ Κισάμου, καὶ τὰ πρὸς τὴν Σούδαν μέρη· τρισχίλιοι δὲ ὑπὸ τὸν Ῥούσον καὶ ἄλλους ὀπλαρχηγούς κατεῖχαν τὰς διόδους τοῦ πασαλικίου τῆς Ῥεθύμνης, ἐξαιρουμένης τῆς παραθαλασσίου τῆς ἀπὸ Ῥεθύμνης εἰς τὸ Μεγάλον Κάστρον ἀγούσης· ἐνέδρευε καὶ ὁ Μελιδόνης παρὰ τοὺς πρόποδας τῆς Ἰδης μετὰ χιλίων· ὥστε ὅλη ἡ ἔνοπλος δύναμις τῶν Κρητῶν ἐκείναις ταῖς ἡμέραις ἦτον ἑξακισχίλιοι καὶ πεντακόσιοι. Τετραπλάσιοι ἦσαν οἱ ὀπλοφοροῦντες Τούρκοι καὶ κατεῖχαν πολλὰ ὄχυρά μέρη καὶ τὰς τρεῖς περιτετειχισμένας πόλεις, τὰ Χανιά, τὴν Ῥεθύμνην καὶ τὸ Μεγάλον Κάστρον· μὴ πολιορκούμενοι δὲ διὰ θαλάσσης εἰμὴ ἐκ διαλειμμάτων ὑπὸ τινῶν πλοίων τῆς Κάσσου, δὲν ἔπασχαν ἔλλειψιν τῶν ἀναγκαίων, κατετήκοντο ὅμως ὑπὸ τῆς πρό τινος καιροῦ ἀναφανείσης ἐν μέσῳ αὐτῶν καὶ διαρκούσης πανώλους. Ἀρχομένου δὲ τοῦ δεκεμβρίου, 1500 ὑπὸ τὸν Δασκαλάκην καὶ Ἀναγνώστην Παναγιώτου ἐπάτησαν τὴν ἐπαρχίαν Σελίνου, ἐκυριεύσαν χωρία καὶ ἠνάγκασαν τοὺς τῆδε κάκεισε ἐπαρχιώτας Τούρκους νὰ συγκεντρωθῶσιν εἰς τοὺς πύργους τῆς πρωτεύουσας

των. Τινὲς τούτων κατελαβαν ὡς προφυλακτήριον αὐτῆς καὶ τὸ παρακείμενον χωρίον, Σταυρόν, ὅπου οἱ Χριστιανοὶ τοὺς ἀπέκλεισαν, καὶ στερουμένους τροφῶν θὰ τοὺς ἠχμαλώτευσαν μετὰ τινὰς ἡμέρας· ἀλλ' ὁ Δασκαλάκης μηδεμίαν ἀνεχόμενος ἀναβολὴν ἐκάλεσε τοὺς στρατιώτας του εἰς ἔφοδον προκινδυνεύων αὐτὸς καὶ ἀριστεύων· ἀλλ' ἔτουφεκοβολήθη θανατηφόρως ἔνδοθέν τινος οἰκίας καταλιπὼν ἀγαθὴν μνήμην τῶν ὑπὲρ πατρίδος λαμπρῶν ἄθλων του καὶ τῆς γλυκείας συμπεριφορᾶς του, δι' ἣν ἐπωνομάζετο Τσελεπής. Τούτου ἀποθανόντος, ἐγκατέλειψαν τὰς θέσεις των οἱ συναγωνισταὶ του· διεδέχθη δὲ τὴν ἀρχηγίαν του κατὰ τὴν Μάλαξαν ὁ Σήφακας. Συγκρούσεις ἐγένοντο τὴν 20 καὶ ἔξωθεν τῶν Χανιωῶν, ἐπανελήφθησαν δὲ σφοδρότερον καὶ τὴν 24, καθ' ἃς ἠττήθησαν οἱ ἐχθροὶ καὶ ἐφονεύθησαν κατὰ τὴν τελευταίαν 35 καὶ πλείοτεροι ἐπληγώθησαν· ἠττηθέντες δὲ ἐξεθύμαναν κατὰ τῶν ἐν τῷ φρουρίῳ Χριστιανῶν, φονεύσαντες 25 χωρικοὺς εἰσκομίσαντας ἔξωθεν ἀνυπόπτως ἔλαιον εἰς χρῆσιν τῶν κυρίων αὐτῶν. Τὴν δὲ 23 Ἰανουαρίου συνήφθη πεισματώδης μάχη ἔξωθεν τῆς Ρεθύμνης, καθ' ἣν ἔτρεψαν καὶ ἐκεῖ οἱ Ἕλληνες τοὺς ἐχθροὺς, παρευρεθέντος καὶ τοῦ Μελιδῶνη καὶ ἀριστεύσαντος. Ἄλλη μάχη, ἐπίσης πεισματώδης καὶ εὐτυχῆς, παρηκολούθησεν ὑπὸ τὸν Δεληγιαννάκην. Τὴν δὲ 5 Φεβρουαρίου ἐτοποθετήθησαν οἱ Ἕλληνες πλησιέστερον τῶν δύο φρουρίων καὶ ἀπέκρουσαν τοὺς ἐπὶ μεταβάσει εἰς Ρεθύμνην δις ἐξελθόντας τῶν Χανιωῶν ὑπὸ τὴν ὀδηγίαν αὐτοῦ τοῦ πασᾶ. Τὰς ἐπανελημμένας δὲ ταύτας ἀποτυχίας τῶν ἐχθρῶν διεδέχθη ἀπείθεια καὶ ἀναρχία ἐντὸς τῶν Χανιωῶν, καὶ ἡ φρουρὰ ἀπέκλεισε τὸν πασᾶν ἐν τῷ παλατίῳ του καὶ τὸν ἠνάγκασε νὰ πληρώσῃ μέρος τῶν μισθῶν της. Ἀρχομένου δὲ τοῦ μαρτίου, ἔκοψαν ἐκ δευτέρου οἱ Χριστιανοὶ τὸ πρό τινων ἡμερῶν

ἐπιδιορθωθὲν ὑδραγωγεῖον καὶ ἀπώθησαν 1200, ἐξελθόντας μετ' ὀλίγον, σκοτώσαντες 30.

Ἄλλ' ὅσον εὐτύχουν τὰ κινήματα τῶν ἔμπροσθεν τῶν Χανιῶν καὶ τῆς Ῥεθύμνης Ἑλλήνων, τόσον ἐδυστύχουν τὰ τῶν πρὸς τοὺς πρόποδας τῆς Ἰδης. Οἱ Καστρινοὶ Τοῦρκοι ἦσαν πολυαριθμότεροι τῶν ἐν τοῖς ἄλλοις φρουρίοις· οἱ δὲ ἀντίπαλοί των ὀλιγαριθμότεροι τῶν ἔμπροσθεν τῶν Χανιῶν καὶ τῆς Ῥεθύμνης, καὶ διὰ τοῦτο δὲν ἐδυνήθησαν νὰ διατηρήσωσι μέχρι πολλοῦ τὴν θέσιν των, καὶ οἱ Καστρινοὶ ἐξελθόντες ἐστρατοπέδευσαν ἀνενόχλητοι ἐν Φουρφουρᾷ, χωρίῳ τῆς ἐπαρχίας Ἀμαρίου, κατὰ τὰς δυτικὰς ὑπωρείας τῆς Ἰδης. Προσῆλθαν καὶ τινες ἄλλοθεν· συνηριθμοῦντο δὲ ὡς 4000 σκοπὸν ἔχοντες νὰ πατήσωσιν ὅλα τὰ γειτνιαζόμενα ἐλεύθερα μέρη. Εἰς ἀντίκρουσιν δὲ αὐτῶν μετεστρατοπέδευσαν εἰς τὰ χωρία τῆς αὐτῆς ἐπαρχίας, Μοναστηράκι, Μέρωνα καὶ Ἀμάρι, οἱ πλεῖστοι τῶν παρὰ τὴν Ῥεθύμνην καὶ οἱ ἐν ταῖς ὑπωρείαις τῆς Ἰδης, ὅλοι ὑπὸ τὴν γενικὴν ἀρχηγίαν τοῦ Ρούσου.

Τὴν δεκάτην τοῦ μηνὸς ἐπέρασαν οἱ Τοῦρκοι παμπληθεὶ τὸν μεταξὺ τῶν δύο στρατοπέδων ποταμόν, ὤρμησαν ἐπὶ τοὺς Ἕλληνας καὶ τοὺς ἐπολέμησαν ἐπὶ σκοπῶ νὰ τοὺς διασκορπήσωσιν, ἀλλ' ἀπέτυχαν καὶ ἐλθούσης τῆς ἐσπέρας ἀνεστρατοπέδευσαν βλαφθέντες μᾶλλον ἢ βλάψαντες. Διειτῆρουν τὰς τροφὰς καὶ ἀποσκευὰς των ἐν τῷ χωρίῳ τῆς αὐτῆς ἐπαρχίας, Βαθυακῶ, ἐντὸς τοῦ ζαμίου ὑπὸ φρουράν. Τὴν τρίτην νύκτα μετὰ τὴν μάχην ὁ Μελιδόνης καὶ τινες τολμηροὶ ὀπαδοὶ του ἐπάτησαν αἴφνης τὸ χωρίον τοῦτο ἐν ἀγνοίᾳ τῶν ἄλλων ὀπλαρχηγῶν, κατέστρεψαν τὴν φρουράν, τὸ ἐλαφυραγώγησαν καὶ ἐπανῆλθαν εὐτυχῶς εἰς τὸ ἐλληνικὸν στρατόπεδον. Κατεταράχθησαν οἱ ἐν Φουρφουρᾷ Τοῦρκοι μαθόντες τὸ γεγονός, καὶ ὑποπτεύσαντες ὅτι ἦλθε καὶ ἄλλη

δύναμις ὀπισθεν αὐτῶν, καὶ ὅτι κατείχετο εἰσέτι καὶ τὸ χωρίον ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων, διέλυσαν τὸ στρατόπεδον καὶ ἐπανήλθαν εἰς τὸ φρούριον.

Ἐφθόνουν τινὲς τῶν ὀπλαρχηγῶν ἐξ ἀρχῆς τὸν Μελιδόνην, ὃν ὁ λαὸς ἐτίμα ὑπὲρ πάντα ἄλλον διὰ τὸν θερμὸν πατριωτισμὸν του καὶ τὴν ἀνδρίαν του· ἡ δὲ τελευταία εὐτυχὴς ἐπιδρομὴ του ὅσον ἐκίνησε τὸν ἔπαινον τοῦ κοινοῦ, τόσον ἐκορύφωσε τὸν φθόνον τῶν ἐναντίων του καὶ ἐπέφερε μετὰ τινα λογομαχίαν καὶ τὸν φόνον του διὰ χειρὸς τοῦ Ῥούσου προφασισθέντος ὅτι ἐπὶ τῆς κινδυνώδους ταύτης ἐπιδρομῆς δὲν προειδοποιήθη ὡς γενικὸς ἀρχηγός· ὠργίσθη ἐπὶ τῷ φόνῳ ὁ Ἀφεντούλης καὶ ἐκάθηρε τὸν φονέα, ἀλλ' ἔχασεν ἕνεκα τούτου τὴν εὐνοίαν τῶν Σφακιανῶν. Τὸ μέγα δὲ τοῦτο ἀνοσιούργημα διέλυσε τὸ στρατόπεδον.

Τὴν δὲ 20 τοῦ αὐτοῦ μηνὸς ἀπέβη εἰς Λουτρόν ὁ Βαλέστος μετὰ τινῶν εὐρωπαϊῶν ἀξιωματικῶν καὶ ὀπλοφόρων Σαμίων καὶ μετέβη εἰς τὸ ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ τῶν Χανιῶν χωρίον, Ἀιγεώργην, ὅπου ἔδρευεν ὁ Ἀφεντούλης. Τὰ προτερήματα τοῦ Βαλέστου ἐθάρρυναν καὶ τοὺς Κρήτας καὶ τὸν διοικητὴν, ἀδίκως ὑποπτεύσαντα κατ' ἀρχὰς ὅτι ἐστάλη κατάσκοπος τῶν πράξεών του, νὰ θέσῳσι τὸ πρὸς τὴν Ῥεθύμνην στρατόπεδον ὑπὸ τὰς διαταγὰς αὐτοῦ. Νοήμων οὗτος καὶ ἐμπειροπόλεμος, εἶδεν ἐκ πρώτης ὄψεως, ὅτι ἀτελεσφόρητα ἦσαν τὰ κατορθώματα τῶν Κρητῶν ἐν ὅσῳ δὲν κατείχαν ὀχυρὰν τινα πόλιν, διότι καὶ ἡ Ἀρχὴ τοῦ τόπου ἐπλανάτο τῆδε κάκεισε, καὶ κέντρον πολεμικὸν ἦτο τὸ ἀπόκεντρον Λουτρόν, καὶ καταφύγιον δὲν εἶχεν ὁ ἀγὼν ἐν καιρῷ ἀνάγκης. Διὰ τοὺς λόγους τούτους ἔβαλε κατὰ νοῦν τὴν ἄλωσιν τῆς Ῥεθύμνης, καὶ κατεγίνετο μετὰ τῶν ἐν τοῖς πράγμασι εἰς πολυπληθῆ στρατολογίαν. Ἐπισκεφθεῖς δὲ τοὺς παρὰ τὰ Χανιά ἐστρατοπεδευμένους, μετέβη τὴν

28 εἰς τὸ κατὰ τὴν Ῥεθύμνην στρατόπεδον, ὅπου ἦρε 800 μόνον μαχητάς. Αὐξηθέντος δὲ τοῦ ἀριθμοῦ μετὰ δύο ἡμέρας εἰς 1200, κατέλαβε τὸ χωρίον, Κάστελλον δύο ὥρας ἀπέχον τῆς Ῥεθύμνης, καὶ τὰ πλησίον χωρία, ἐπάνω Μαλάκι καὶ κάτω Μαλάκι. Τὴν 8 ἀπριλίου ἐξεστράτευσαν οἱ Ῥεθύμνιοι πρὸς τὸ Κάστελλον καὶ ἔπασαν εἰς τὴν πεδιάδα· ἀλλὰ σφοδρῶς πολεμηθέντες ἀνεχώρησαν. Εἴκοσι Τούρκοι ἐφονεύθησαν, πλείοτεροι ἐπληγώθησαν, καὶ δύο σημαῖαι ἔπασαν εἰς χεῖρας τῶν Ἑλλήνων. Ἐμφυχωθέντες οὗτοι ἐπὶ τῇ νίκῃ ταύτῃ ἠτοιμάζοντο εἰς γενικὴν ἐφόρμησιν.

Τὴν 14 συνήθροισεν ὅλους ὁ Βαλέστος εἰς Κάστελλον (ἦσαν δὲ τὴν ἡμέραν ἐκείνην ὡς τετρακισχίλιοι) καὶ τοῖς ἐπρόβαλε νὰ ἐφορμήσωσιν εἰς ἐπὶ χιλίους πεντακοσίους ἐχθροὺς κατέχοντας ἔξωθεν τῆς πόλεως δύο ὑψηλὰς θέσεις, ἐξ ὧν ἡ μία εἶχε καὶ κανόνια, καὶ νὰ τοὺς προκαλέσωσιν εἰς μάχην, τῆς μάχης δὲ ἀρξαμένης νὰ ὑποχωρήσωσιν ὥστε οἱ ἐχθροὶ νὰ τοὺς καταδιώξωσιν, ἐπὶ δὲ τῇ καταδιώξει νὰ ἐπιπέσωσιν ἄλλοι ὀπισθεν τῶν καταδιωκόντων, καὶ τούτου γενομένου, νὰ λάβωσι καιρὸν οἱ λοιποὶ καὶ χυθῶσιν, ἐξάρχοντος τοῦ ἀρχηγοῦ, εἰς τὴν πόλιν εὐάλωτον οὖσαν ὡς ἔξωθεν αὐτῆς ἐσκηνομένων τῶν ἀνδρειοτέρων καὶ πλειοτέρων τῆς φρουρᾶς τῆς· νὰ πλησιάσωσιν δὲ καὶ τὰ περιπλέοντα κάσσια πλοῖα καὶ νὰ κανονοβολήσωσιν καὶ ταῦτα τὴν πόλιν ταυτοχρόνως· ἐπρότεινε δὲ ἡμέραν τῆς ἐφόδου τὴν ἐπαύριον. Ἐπικίνδυνον καὶ δυσκατόρθωτον ἐθεωρήθη τὸ σχέδιον, καθ' ὅσον μάλιστα εἶχαν ἤδη ἐλθεῖ εἰς βοήθειαν τῶν Ῥεθυμνίων καὶ παρεστρατοπέδευαν ὑπερδισχίλιοι Καστρινοί, πλὴν δὲν ἀπερρίφθη, ἀλλ' ἐξ ἀνάγκης ἀνεβλήθη, μαθόντος τοῦ ἀρχηγοῦ ὅτι ἐσπάνιζε τὸ στρατόπεδον πολεμεφοδίον, καὶ ἀποστείλαντος ἐν ἀκαρεῖ ἀνδρας εἰς Λουτρόν, ὅπου αἱ ἀποθήκαι, καὶ εἰς

Ἄρμυρόν, ὅπου ἔδρευε τότε ὁ Ἄφεντούλης, εἰς πορισμὸν αὐτῶν καὶ τροφῶν· ἀλλ' οἱ Ῥεθύμνιοι προλαβόντες κατέβησαν αὐθημερὸν εἰς τὴν πεδιάδα, καὶ ὑπὸ τὴν προστασίαν τοῦ πυροβολικοῦ ὤρμησαν ἐπὶ τοὺς Ἑλληνας. Μέχρι τινὸς ἐφαίνετο ἡ μάχη ἀμφιρρέπης· ἀλλ' αἰφνης πανικὸς φόβος κατέλαβε τούτους, καὶ ὅλοι κακὴν κακῶς διεσκορπίσθησαν. Εἰς μάτην ἠγωνίζετο ὁ Βαλέστος νὰ τοὺς ἐμψυχώσῃ ἄρρωστος καὶ σωματώδης ἐκινδύνευσε καὶ αὐτὸς νὰ πιασθῇ ὡς μὴ δυνάμενος νὰ τρέξῃ· δύο δὲ Σφακιανοί, τῶν ὑπὸ τὸν Δεληγιαννάκη, τὸν ἐνωτόφεραν διαδεχόμενοι ἀλλήλους· ἀλλὰ βλέποντες τοὺς ἐχθροὺς προσερχομένους καὶ φοβηθέντες μὴ πιασθῶσι καὶ αὐτοί, τὸν ἀπέθεσαν ἐν τινι μυρσινοδαφνώδει ρευματιᾷ, καὶ ἔφυγαν ἐπ' ἐλπίδι, ἐπανελθόντες τὴν νύκτα, νὰ τὸν διασώσωσιν. Οἱ Τούρκοι περιφερόμενοι εἰς σύλληψιν αἰχμαλώτων ἐπλησίασαν καὶ εἰς τὴν ρευματιὰν καὶ κόψαντες τὴν κεφαλὴν καὶ τὴν δεξιὰν τοῦ Βαλέστου τὰς ἔφεραν εἰς τὸ φρούριον· συνέλαβαν δὲ παρ' αὐτῷ καὶ τινα ἀξιωματικὸν τοῦ τακτικοῦ Χιὸν, Κόκκινον ὀνόματι, μὴ θέλοντα διὰ τὴν πρὸς αὐτὸν ἀφοσίωσίν του νὰ τὸν ἐγκαταλείψῃ.

Οὕτως ἐτελείωσε τὸ πολεμικὸν τοῦ στάδιον ὁ πολυωφελὴς καὶ πλήρης εὐγενῶν αἰσθημάτων Βαλέστος ἐν τῷ τριακοστῷ δευτέρῳ ἔτει τῆς ἡλικίας του, ἄξιος τῆς ἀγάπης, τῆς ὑπολήψεως καὶ τῆς παντοτεινῆς μνήμης τῶν Ἑλλήνων.

Ὅσον δὲ δεινὸν ἦτο τὸ κατὰ τὴν Ῥεθύμνην πάθημα τῶν Χριστιανῶν, τόσον ὁ κατὰ τὰ ἄλλα μέρη ἀγὼν αὐτῶν εὐδοκίμει. Τελευτῶντος τοῦ ἀπριλίου εἰσέβαλαν οἱ Χριστιανοὶ εἰς τὰς ἐπαρχίας, Αὐλοπόταμον καὶ Ἀμαρι, καὶ καταδιώξαντες τοὺς ἐχθροὺς, διεσπαρμένους εἰς τὰ χωρία, τοὺς ἀπώθησαν κακῶς ἔχοντας εἰς τὸ Μεγάλον Κάστρον, καὶ μετέφεραν τροφὰς εἰς τὰς πεινώσας οἰκογενείας των· ἀλλὰ μαθόντες

ὅτι ὑπερτριακόσιοι Καστρινοί, ἐξορμήσαντες τοῦ φρουρίου, κατέλαβαν ὄχυρόν τινα πύργον ἐν τῷ χωρίῳ, Ἐπισκοπῇ, ἐπανήλθαν, καὶ τούτους μὲν ἀπέκλεισαν, ἄλλους δέ τινας παρακολουθήσαντας εἰς ἐπικουρίαν διεσκόρπισαν. Ἀπελπισθέντες ἐπὶ τούτοις οἱ ἔγκλειστοι καὶ λειψυδροῦντες ἔστερξαν νὰ ἐγκαταλείψωσι τὸν πύργον καὶ ν' ἐπανεέλθωσιν εἰς τὸ φρούριον ἀσφαλεῖς καὶ ἄοπλοι· ἀλλ' ὑποπτεύσαντες ἐπιβουλὴν ἀπεποιήθησαν ν' ἀφοπλισθῶσι ἐπὶ τῇ ἐξόδῳ, καὶ ὀλίγοι ἐξ αὐτῶν ἐλθόντων εἰς χεῖρας ἔνεκα τούτου διεσώθησαν εἰς τὸ φρούριον. Ἐν ᾧ δὲ ταῦτα ἐνηργοῦντο κατ' ἐκείνα τὰ μέρη, φονικὴ μάχη συνέβη παρὰ τὰ Χανιά, καθ' ἣν κατείχαν θέσεις οἱ μὲν Τοῦρκοι ἀπὸ τοῦ προαστείου μέχρι τοῦ χωρίου Μακροτοίχου, οἱ δὲ Χριστιανοὶ ἀπέναντι τοῦ ποταμοῦ Κλαδισσοῦ· ἦσαν δὲ καὶ ὑπὸ τὸ πῦρ οὗτοι μὲν τοῦ φρουρίου, ἐκεῖνοι δὲ ἐξ κασσίων πλοίων ὑπὸ τὸν Κανταρτσῆν. 100 Τοῦρκοι, ἐν οἷς καὶ ὀνομαστός τις Καραγκιουλές, καὶ 40 Χριστιανοὶ ἐφονεύθησαν καὶ ἐπληγώθησαν ἐν τῇ μάχῃ ταύτῃ, μεθ' ἣν οἱ Τοῦρκοι ἐγκαταλείψαντες τὰς θέσεις των εἰσῆλθαν εἰς τὸ φρούριον κατησχυμένοι· ἀλλὰ τὴν ἐπαύριον καθ' ἣν ὥραν εὐθύμουν οἱ Κάσσιοι ψάλλοντες τὰ νικητήρια καὶ ἐκανονοβόλουν, ἀφήρπασεν ὁ θάνατος τὸν εὐκλεῶς καὶ ἐνθουσιωδῶς ἀγωνιζόμενον Κανταρτσῆν, θλασθέντος ἐνὸς τῶν κανονίων τῆς ναυαρχίδος καὶ θανασίμως τρώσαντος αὐτόν. Ἐπεχείρησαν οἱ Χριστιανοὶ τὴν 12 μαΐου νὰ καταστρέψωσι διὰ πυρὸς καὶ τοὺς ἐν τῷ πύργῳ τῶν Κουνουπιδινῶν τῷ παρὰ τὸ φρούριον τῶν Χανίων· καὶ ἐν πρώτοις μὲν πολλὰ ἔπαθαν, ἀλλ' ἐπικουρήσαντος τοῦ Σήφακα οἱ μὲν ἐχθροὶ κατέφυγαν εἰς τὰ Χανιά καταδιωκόμενοι, οἱ δὲ Χριστιανοὶ ἀνέτρεψαν τὸν πύργον.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΛΒ.

Τὰ μεταξὺ Ἀρείου πάγου καὶ Ὀδυσσέως.—Φόνος Νούτσου καὶ Παλάσκα.—Ἀνάκλησις Ὑψηλάντου.—Ὀργὴ τῆς κυβερνήσεως κατὰ τοῦ Ὀδυσσέως.

ἌΙ προϋπάρχουσαι διχόνοιαι τοῦ Ἀρείου πάγου καὶ τοῦ Ὑψηλάντου καὶ Ὀδυσσέως ἐκορυφώθησαν μετὰ τὴν ἀποτυχίαν τῆς εἰς Ζητοῦνι ἐκστρατείας. Τινὲς τῶν Ἀρειοπαγιτῶν, μὴ λογιζόμενοι τὰς ἕξεις τῶν στρατιωτικῶν ἢ τὰς περιστάσεις, δὲν ἔπαναν ἀποδίδοντες τὴν ἀποτυχίαν τῆς ἐκστρατείας εἰς τὴν διαγωγὴν τοῦ Ὀδυσσέως, ἐγκαλοῦντες αὐτὸν ἀναφανδὸν ὡς ἐπίβουλον καὶ θεωροῦντές τον ἀξιοποινον. Ἡ κατακραυγὴ αὕτη ἦτον ἄδικος κατὰ τὴν γνώμην τῶν συνέκστρατευσάντων ὀπλαρχηγῶν, διότι κοινῇ γνώμῃ καὶ ὄχι μόνῃ θελήσει τοῦ Ὀδυσσέως τὸ στράτευμα ἀνεχώρησεν ἐκ τῆς ἁγίας Μαρίας. Ὁ Ὀδυσσεὺς ἠγανάκτησεν ἐγκαλούμενος ἀδίκως καὶ πικρῶς, καὶ ἔστειλε τὴν 16 ἀπριλίου εἰς τὸν Ἀρειον πάγον, ἐδρεύοντα ἐν Λιθάδα, ἔγγραφον παραίτησιν ἀπὸ πάσης ὑπηρεσίας τῆς πατρίδος ἐπὶ λόγῳ οἰκιακῶν περιστάσεων. Ὁ δὲ Ἀρειος πάγος, μὴ συλλογισθεὶς ὅσα ἡ ὥρα ἀπῆτει, καὶ ὑποθέτων εἰλικρινῆ τὴν παραίτησιν, τὴν ἐδέχθη, ἀπήντησε πρὸς τὸν Ὀδυσσεῆ ὑπερηφάνως, καὶ διώρισε τρεῖς πεντακοσιάρχους νὰ παραλάβωσι τὴν χιλιαρχίαν του προσωρινῶς· παρέκάλεσε δὲ δι' ἐπιστολῶν του τῆς 17 καὶ 18 τὴν κυβέρνησιν νὰ στείλῃ τὸν πρό τιнос καιροῦ ἐνωθέντα

μετὰ τῶν ἀγωνιστῶν καὶ διατρίβοντα ἐν Κορίνθῳ Χρῆστον Παλάσκαν διάδοχον τῆς χηρευούσης χιλιαρχίας. Ἡ παραίτησις τοῦ Ὀδυσσέως ἦτο πράξις ὀργῆς καὶ ὑπουλότητος, καὶ ὄχι ὠρίμου σκέψεως καὶ εἰλικρινείας. Ὁ παραιτούμενος, αἰσθανόμενος τὴν ἀξίαν του, ἤθελε διὰ τῆς πράξεως ταύτης νὰ ἐρεθίσῃ τὴν κοινὴν γνώμην κατὰ τῶν ἀντιπολιτευομένων αὐτὸν μελῶν τοῦ Ἀρείου πάγου· διὰ τοῦτο διέμεινε καὶ μετὰ τὴν παραίτησίν του ἐν Δαδίῳ, ὅπου διέτριβε καὶ πρὸ τῆς παραιτήσεώς του, συναναστρεφόμενος, συντρώγων καὶ συμβουλευόμενος μετὰ τοῦ Ὑψηλάντου, διατρίβοντος καὶ αὐτοῦ ἐκεῖ. Ὁ Ἄρειος πάγος, ὁ ἀντισταθεῖς, ὡς εἶδαμεν, ἐξ αὐτῆς τῆς ἀρχῆς εἰς τὴν εἰς Ἀνατολικὴν Ἑλλάδα ἔξοδον τοῦ Ὑψηλάντου, ἔλαβεν ἀφορμὴν ἐκ τῶν συμβάντων μετὰ τὴν ἀτυχῆ εἰς Ζητουῖνι ἐκστρατείαν νὰ ὀργισθῆ ἔτι μᾶλλον κατ' αὐτοῦ, διότι τὸν ἔβλεπε περιθάλλοντα καὶ ἐμψυχοῦντα τοὺς ἐναντίους του, καὶ νὰ γράψῃ πρὸς τὴν κυβέρνησιν τὴν 22 ἀπριλίου παραπονούμενος, ὅτι πολλάκις ἐπρότεινε τὴν ἀνάκλησίν του καὶ δὲν εἰσηκούσθη, ὅτι ἢ ἐν Δαδίῳ διατριβῆ του, ἢ μετὰ τῶν ὀπλαρχηγῶν ἀλληλογραφία του καὶ ἢ πρὸς τὸν Ὀδυσσεῆ εὐνοϊκὴ διάθεσις του ἀνέτρεπαν ὅλα τὰ εἰς ἄλωσιν τοῦ Ζητουῖνιου σχέδια, ὅτι ὁ Ὀδυσσεὺς ἐπεβουλεύετο τὴν πατρίδα καὶ τὰ καθεστῶτα, καὶ ἐπάναγκες ἦτο ν' ἀνακληθῆ ὁ ὑπερευνοῶν αὐτὸν Ὑψηλάντης, νὰ ἐκστρατεύσῃ ὁ Γιατράκος, ν' ἀποσταλῆ ὁ Παλάσкас εἰς παραλαβὴν τῆς χηρευούσης χιλιαρχίας καὶ ν' ἀποσπασθῆ τοῦ Ὀδυσσέως ὁ Νικῆτας.

Ἡ κυβέρνησις λαβοῦσα τὰς τῆς 17 καὶ 18 ἀπριλίου ἐπιστολὰς τοῦ Ἀρείου πάγου ἀπέστειλεν εἰς τὴν Ἀνατολικὴν Ἑλλάδα τὸν Ἀλέξην Νούτσον καὶ τὸν Παλάσκαν, ὄχι εἰς ἀντικατάστασιν τοῦ Ὀδυσσέως κατὰ τὴν πρότασιν τοῦ αὐστηροῦ Ἀρείου πάγου,

ἀλλ' εἰς εἰρήνευσιν τῶν ἀντιφερομένων ἠλπίζετο δὲ ἢ ἐπιτυχία τῆς ἀποστολῆς ταύτης καὶ ἐκ τῆς ἐπιρροῆς τοῦ Νούτσου ὡς ἔχοντος παλαιὰς σχέσεις πρὸς τὸν Ὀδυσσεά, ὃν διὰ τῆς πολλῆς παρὰ τῷ Ἀλῆ εὐνοίας εἶχε λυτρώσει τοῦ θανάτου καθ' ἣν περίστασιν ἔπεσεν εἰς τὴν ὀργὴν τοῦ τυράννου ἐκείνου.

Φθάσαντες εἰς Λεβαδείαν οἱ ἀποσταλέντες καὶ συγκαλέσαντες τοὺς ὀπλαρχηγοὺς εἰς συνέλευσιν, ὅπου παρευρέθησαν καὶ δύο μέλη τοῦ Ἀρείου πάγου, εἶπαν εἰς ὑπήκοον ὅλων ὅσα παρηγγέλθησαν πρὸς εἰρηνοποίησιν. Οἱ λόγοι τούτων καὶ αἱ εἰρηνικαὶ συμβουλαὶ τῶν παρευρεθέντων ὀπλαρχηγῶν πρὸς τοὺς ἀντιφερομένους ἐφάνησαν ὅτι ἴσχυσαν ἐκάλεσαν τότε οἱ ἀποσταλέντες ἐξ ὀνόματος τῆς βουλῆς τὸν Ὑψηλάντην νὰ ἐπιστρέψῃ εἰς Πελοπόννησον ἀλλ' ἐπειδὴ ἡ διαταγὴ αὕτη δὲν ἦτο γραπτὴ, δὲν εἰσηκούσθησαν καὶ ἐπανῆλθαν εἰς Κόρινθον ἀρχομένου τοῦ μαίου, ἀλλὰ δὲν ἐπρόφθασαν νὰ εἰδοποιήσωσι τὴν κυβέρνησιν ὅτι εἰρηνοποίησαν τοὺς ἀντιφερομένους καὶ ἦλθαν πρὸς αὐτὴν ἀναφοραίων δευτερευόντων ὀπλαρχηγῶν, ὑποκινηθεῖσαι ἀναμφιβόλως ὑπὸ τῶν πολιτικῶν ἐχθρῶν τοῦ Ὑψηλάντου καὶ τοῦ Ὀδυσσεῶς, λέγουσαι ὅτι δὲν ἤθελαν νὰ ὑπηρετήσωσιν ὑπὸ τὰς διαταγὰς οὐδενὸς αὐτῶν. Ἡ κυβέρνησις, ἰδοῦσα ὅτι πᾶς τρόπος εἰρηνοποιήσεως ἀπέβαινε μάταιος, ἀπέστειλεν ἐκ δευτέρου τὸν Νούτσον καὶ τὸν Παλάσκαν, τοῦτον μὲν ἵνα παραλάβῃ τὴν χιλιαρχίαν τοῦ Ὀδυσσεῶς, ἐκείνον δὲ ἵνα ἐπιστατήσῃ μετὰ τοῦ Ἀρείου πάγου εἰς τὴν πώλησιν τῶν προσόδων καὶ τὴν ἐξαργύρωσιν ἐθνικῶν τιμῶν ὁμολογιῶν, καὶ ἐγκαταστήσῃ τὸν Παλάσκαν ἐν τῇ νέᾳ του στρατιωτικῇ Ἀρχῇ διὰ τῆς ἐπιρροῆς του παρὰ τοῖς ζηλοτύπως πρὸς αὐτὸν διακειμένοις ὀπλαρχηγοῖς. Ἀνεκλήθη δὲ ἐγγράφως παρὰ τῆς βουλῆς καὶ ὁ Ὑψηλάντης, καὶ διετάχθη καὶ ὁ Ὀδυσσεὺς νὰ

ἐμφανισθῆ ἐνώπιον τῆς κυβερνήσεως, καὶ ἀπολογηθῆ περὶ ὧν κατηγορεῖτο. Ἐπὶ σκοπῶ δὲ νὰ ἐνεργηθῆ εὐτυχῶς ἢ μεταβίβασις τῆς χιλιαρχίας τοῦ Ὀδυσσέως εἰς τὸν Παλάσκαν, ἐκρίθη εὐλογον νὰ φυλαχθῆ ἢ περὶ αὐτῆς διαταγὴ μυστική· ἀλλ' ἀνεκαλύφθη μόλις ὑπεγράφη, καὶ ἐν ἀγνοίᾳ καὶ τῆς κυβερνήσεως καὶ τῶν ἀποστελλομένων ἀνηγγέλη τὸ περιεχόμενον αὐτῆς πρὸς τὸν Ὀδυσσεά πρὶν μεταβῶσιν οὗτοι εἰς τὴν Ἀνατολικὴν Ἑλλάδα· ἀνηγγέλη δὲ πρὸς τὸν Ὀδυσσεά καὶ ὅ,τι δὲν ἦτον ἀληθές, δηλαδή, ὅτι ἡ κυβέρνησις διέταξε τοὺς ἀποστελλομένους νὰ τὸν φονεύσωσιν. Ὑπὸ τοιαύτας ἐντυπώσεις ἔμελλε νὰ δεχθῆ τὸν Νουτσον καὶ τὸν Παλάσκαν ὁ Ὀδυσσεύς, ἄνθρωπος ἀνατραφεὶς ἐν τῇ μιᾷ αὐτῆ τῶν Ἰωαννίνων, ὅπου εὐδοκίμει καὶ ἐτιμᾶτο μόνῃ ἢ κακουργία, καὶ ὅπου ἔθεωρεῖτο πολιτικὸν καὶ ὄσιον ἢ ἐπὶ ἀπλῇ ὑποψίᾳ ἀνθρωποκτονία. Οἱ ἀποστελλόμενοι ἀνεχώρησαν ἐκ Κορίνθου τὴν 14 μαΐου, καὶ ἐπορεύθησαν εἰς Βελίτσαν, ὅπου διέτριβε τότε ὁ Ὑψηλάντης, πρὸς ὃν ἐνεχείρισαν τὰ ἀνακλητήριά του. Ἐκείναις ταῖς ἡμέραις τὸ μὲν γενικὸν στρατόπεδον τῆς Ἀνατολικῆς Ἑλλάδος διέμενεν ἐν Πατρασικίῳ, οἱ δὲ ὑπὸ τὸν Ὀδυσσεά ἐν Δρακοσπηλιᾷ. Οἱ ἀπεσταλμένοι ἔκριναν εὐλογον νὰ ὑπάγωσιν εἰς τὸ γενικὸν στρατόπεδον, καὶ παραλαβόντες τοὺς ἐκεῖ ὄπλαρχηγούς καὶ ἰκανὴν δύναμιν, διότι ἰδίαν συνοδίαν εἶχαν μόνον 50 στρατιώτας, ν' ἀπέλθωσιν εἰς Δρακοσπηλιὰν πρὸς ἀνάγνωσιν τῶν διαταγῶν τῆς κυβερνήσεως εἰς ἐπήκοον ὅλων περὶ τῆς ἀπὸ τῆς στρατιωτικῆς Ἀρχῆς παύσεως τοῦ Ὀδυσσέως, καὶ τῆς εἰς τὴν καθέδραν τῆς κυβερνήσεως μεταπέμψεώς του· ἀλλὰ τινὲς τῶν φίλων των τοὺς ἀπέτρεψαν λέγοντες, ὅτι περιττὸν ἦτο νὰ ἐνεργήσωσιν ὅσα διετάχθησάν τώσφ προφυλακτικῶς, διότι ὅλον τὸ ὑπὸ τὸν Ὀδυσσεά στρατιωτικὸν ἦτον εἰς ἄκρον κατ' ἐκείνου ἡγανακτισμένον καὶ

ἔτοιμον γὰρ τὸν παραδώσῃ. Ὑπὸ τοιαύτας ἐλπίδας ἀναχωρήσαντες ὁ Νούτσος καὶ ὁ Παλάσκας ἔφθασαν περὶ τὴν μεσημβρίαν τῆς 24 πλησίον τοῦ Δαδίου, καὶ μαθόντες ὅτι ἐν αὐτῷ ἦτον ὁ Ὀδυσσεὺς δὲν εἰσῆλθαν, ἀλλ' ἐμεσήμβρισαν ἐκτὸς χωρὶς γὰρ ἔλθωσι εἰς λόγους μετ' αὐτοῦ. Ὁ Ὀδυσσεύς, εἰδὼς τὴν ἀποστολὴν των, ἤρχετο γὰρ προλάβῃ διὰ τοῦ φόνου αὐτῶν ὅσα ἐπίστευεν ὅτι ἐμελέτων γὰρ πράξωσι οὗτοι κατ' αὐτοῦ· εἶχε δὲ 50 ἀκολουθοῦς ἀφήσας τοὺς λοιποὺς ὑπὲρ τοὺς 1000 ἐν Δρακοσπηλιᾷ. Ὁ Νούτσος καὶ ὁ Παλάστας, μαθόντες ὅτι ὁ Ὀδυσσεὺς ἦτο μακρὰν τοῦ στρατοπέδου του καὶ μὴ ὑποπτεύοντες ὅτι ἤξευρε τὰ τῆς ἀποστολῆς των καὶ ἐπίστευε καὶ ὅσα δὲν ἦσαν ἀληθινά, ἀκούσαντες δὲ καὶ ὅτι ὑπήγαινε εἰς Βελίτσαν πρὸς ἔντευξιν τοῦ Ὑψηλάντου ἐθεώρησαν ἀρμοδίαν τὴν περίστασιν γὰρ πορευθῶσιν ἀπόντος αὐτοῦ εἰς τὸ ἐν Δρακοσπηλιᾷ στρατόπεδον, ὑπολαμβάνοντές το, ἐξ ὧν ἤκουσαν, πρόθυμον γὰρ ἐκτελέσῃ ἃς ἔφεραν διαταγὰς. Ἐπὶ τῷ σκοπῷ τούτῳ ἠλλαξαν πορείαν, ἐξενύκτισαν ἐν Γλουνίτσα, καὶ τὴν ἐπαύριον, ἦγουν τὴν 25, ὤδευαν πρὸς τὴν Δρακοσπηλιάν. Ὁ Ὀδυσσεὺς παραδοκῶν τὰ βήματά των ἐστράφη, καὶ ἤρχετο ἀφανῆς κατόπιν των. Ἐν ᾧ δὲ ὁ Νούτσος καὶ ὁ Παλάσκας ἐπορεύοντο πρὸς τὴν Δρακοσπηλιάν, ἠκούσθη ἀπροσδόκητος τουφεκισμὸς ὀπισθεν, μετὰ ταῦτα δὲ καὶ ἔμπροσθεν· καὶ οἱ μὲν τουφεκίσαντες ὀπισθεν ἦσαν οἱ περὶ τὸν Ὀδυσσεῖα, οἱ δὲ ἔμπροσθεν οἱ τοῦ στρατοπέδου αὐτοῦ· διότι ἀναχωρῶν ἐκείθεν παρήγγειλε γὰρ τουφεκίσωσιν ὅταν ἀκούσωσιν αὐτὸν τουφεκίζοντα. Ὁ Νούτσος καὶ ὁ Παλάσκας, νοήσαντες τότε ὅτι ὁ Ὀδυσσεὺς ἐγνώριζε τὰ τῆς ἀποστολῆς των, καὶ ὅτι περιεπλέχθησαν καὶ ἐκινδύνευαν, ἀλλὰ μὴ δυνάμενοι ἐξ αἰτίας τῆς θέσεως εἰς ἣν εὕρισκοντο ν' ἀλλάξωσι πορείαν, ἐπροχώρησαν καὶ μὴ θέλοντες πρὸς τὸ στρατόπεδον

πάντοτε τουφεκίζόμενοι, καὶ κατέφυγαν εἰς τὴν ἔμπροσθέν των τυχούσαν ξυλόστεγον ἐκκλησίαν τοῦ ἁγίου Γεωργίου, ὅπου καὶ ἐκλείσθησαν· συνεκλείσθησαν δὲ καὶ ἔξ σύντροφοι· οἱ δὲ ἄλλοι φοβηθέντες διεσκορπίσθησαν. Τότε οἱ ὑπὸ τὸν Ὀδυσσεά, κυκλώσαντες τὴν ἐκκλησίαν, ἐτουφέκιζαν τοὺς ἐν αὐτῇ πανταχόθεν καὶ ἔκαυσαν τὴν στέγην καὶ τὴν θύραν αὐτῆς. Παρὼν δὲ ὁ Ὀδυσσεὺς τοῖς ἔλεγε νὰ παραδοθῶσι καὶ τοὺς ἐβεβαίονεν ὅτι δὲν τοὺς ἐκακοποιεῖ. Ὁ Νούτσος δὲν ὑπώπτευε τὸν Ὀδυσσεά πεποισθῶς ἐπὶ τὰς παλαιὰς πρὸς αὐτὸν σχέσεις του, καὶ τὰς ἄλλοτε εὐεργεσίας του· καὶ συναινέσει τοῦ Παλάσκα ἐξῆλθε πρῶτος τῆς ἐκκλησίας μετὰ τοῦ ψυχουιοῦ του ἐλπίζων νὰ σώσῃ διὰ τῆς μεσιτείας του καὶ τὸν Παλάσκαν, ὃν ἠχθρεύετο ὁ Ὀδυσσεὺς ὡς ἐρχόμενον νὰ λάβῃ τὴν Ἀρχὴν του. Ὁ Ὀδυσσεὺς ὑπεδέχθη εὐμενῶς τὸν Νούτσον ἐν τῇ καλύβῃ του, τὸν ἐθάρρυνε, καὶ δι' αὐτοῦ ἐθάρρυνε καὶ τὸν Παλάσκαν νὰ παραδοθῇ. Ἐβαλαν δὲ καὶ οἱ ξωθεν ἐν καδίσκῳ πυρίτιδα ἐπὶ σκοπῶ νὰ τὸν καταβιβάσωσιν ἄνωθεν τῆς κεκαυμένης στέγης, καὶ νὰ καύσωσι τοιουτρόπως τοὺς ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ, ἃν δὲν παρεδίδοντο. Οἱ ἔγκλειστοι παρεδόθησαν· ὁ δὲ Παλάσκας ὑπήγεν εἰς τὴν καλύβην τοῦ Ὀδυσσεῶς ὅπου ἦτο καὶ ὁ Νούτσος. Τότε ὁ Ὀδυσσεὺς διέταξε καὶ ἀνεγνώσθησαν εἰς ἐπήκοον ὅλων τῶν στρατιωτῶν αἱ κατ' αὐτοῦ διαταγαί, ὧν ἦσαν κομισταὶ καὶ ἐκτελεσταὶ ὁ Νούτσος καὶ ὁ Παλάσκας· μετὰ δὲ τὴν ἀνάγνωσιν ἐρεθίζων τοὺς στρατιώτας εἶπεν, ὅτι ὁ μὲν Νούτσος ἐστέλλετο ὡς βασιλεὺς, ὁ δὲ Παλάσκας ὡς ἀρχιστράτηγος, ὅτι αὐτὸς ἀδιαφέρει καὶ διὰ τὴν βασιλείαν τοῦ ἐνός καὶ διὰ τὴν ἀρχιστρατηγίαν τοῦ ἄλλου, διότι ἡ ἐπιθυμία του ἦτο, καθὼς καὶ τὸ ἔδειξε διὰ τῆς παραιτήσεώς του, νὰ ἐπανέλθῃ εἰς Ἰθάκην ὑπὸ ξένον κράτος, καὶ νὰ ζῆσῃ ἀφανῆς καὶ ἡσυχος

ἐν τοῖς κόλποις τῆς οἰκογενείας του, ἀλλ' εἰς αὐτοὺς ἀπέκειτο νὰ συλλογισθῶσιν, ἂν ἦτον ἔντιμον καὶ ὠφέλιμον, συντρίψαντες τὸν τουρκικὸν ζυγόν, νὰ δεχθῶσιν ἄλλον· παρατηρήσας δὲ ὅτι οἱ στρατιῶται ὑπερηρεθίσθησαν ἐπὶ τοῖς λόγοις τούτοις, ἠγέρθη καὶ τοὺς ἠρώτησε μεγαλοφώνως “αὐτοὺς θέλετε ἢ ἐμέ;” ἐσὲ θέλομεν ἐσέ, ἐφώναξαν ὅλοι· “τιμωρήσατε λοιπὸν τοὺς ἐχθροὺς σας καὶ ἐχθροὺς μου,” ἐπανέλαβε, καὶ ἀνεχώρησεν ἐκ τῆς καλύβης. Τότε οἱ στρατιῶται ἀπήγαγαν τὸν Νουτσον καὶ τὸν Παλάσκαν ὄχι μακρὰν τῆς καλύβης καὶ τοὺς ἐφόνευσαν περὶ τὸ δειλινὸν τῆς αὐτῆς ἡμέρας (25 μαΐου). Ἡ μαιφονία αὕτη, τρομερὰ αὕτη καθ' ἑαυτήν, ἐφάνη τρομερωτέρα διὰ τὴν δημοσίαν ἀποστολὴν τῶν φονευθέντων καὶ ἐφαίνετο προμηνύουσα ἄλλους φόνους κατὰ διαταγὴν τοῦ Ὀδυσσέως διὰ τὰς ἐπικρατούσας διχονοίας· διὰ τοῦτο φόβος μέγας κατέλαβεν ὅλους τοὺς ἀντιπάλους αὐτοῦ τῆδε κάκεισε διασκορπισθέντας καὶ ἄσυλον ζητοῦντας. Ὁ δὲ ἐπανερχόμενος εἰς Πελοπόννησον Ὑψηλάντης ἐξ αἰτίας τῆς ἀνακλήσεώς του, ἔμαθε τὸ κατὰ τὴν 25 συμβὰν ἐν Διστόμῳ. Ἐκεῖ εὐρίσκοντο σημαντικαὶ οἰκογένειαι τῆς Λεβαδείας, αἵτινες καταφοβηθεῖσαι ἔδραμαν εἰς τὸ παραθαλάσσιον καὶ ἐμβῆκαν εἰς τὰ πλοῖα· ἔλαβαν δὲ ἐν τῇ πρὸς σωτηρίαν φυγῇ τῶν πᾶσαν εἰλικρινῆ συνδρομὴν παρὰ τοῦ Ὑψηλάντου. Ἄφαντοι ἔγειναν καὶ οἱ εὐρεθέντες πρὸς τὰ μέρη ἐκεῖνα Ἀρειοπαγῖται.

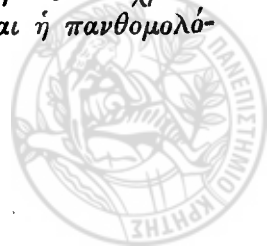
Ὁ δὲ Ἄρειος πάγος, μαθὼν τὰ γενόμενα, ἔγραψε τὴν 31 καὶ ἔστειλε καὶ ἐν τῶν μελῶν του πρὸς τὴν κυβέρνησιν εἰς ὑποστήριξιν τῶν ἐξῆς προτάσεων· α^{ον} νὰ διατάξῃ ἢ κυβέρνησις τοὺς ὀπλαρχηγοὺς τῆς Ἀνατολικῆς Ἑλλάδος νὰ συλλάβωσι καὶ στείλωσι τὸν Ὀδυσσεά εἰς αὐτὴν πρὸς ἀνακάλυψιν συνωμοσίας αὐτοῦ καὶ τοῦ Ὑψηλάντου· ἐπρόσθετε δὲ ὅτι,

καθ' ἃς εἶχε πληροφορίας, οἱ ὄπλαρχηγοὶ ὅλοι ἐκείνου τοῦ μέρους, ἀγανακτήσαντες διὰ τὸ ἀνοσιούργημα, ἔτοιμοι ἦσαν νὰ ἐκδικήσωσι διὰ τῆς τιμωρίας τοῦ ἀνοσιουργήσαντος Ὀδυσσέως τὴν τιμὴν τῆς κυβερνήσεως καὶ ν' ἀσφαλίσωσι τὸ συμφέρον τῆς πατρίδος· β^{ον} νὰ μετατεθῆ ὁ Νικήτας εἰς τὴν Δυτικὴν Ἑλλάδα ἢ εἰς τὴν Πελοπόννησον, ἢ νὰ διαταχθῆ αὐστηρῶς νὰ συμφωνήσῃ μετὰ τῶν ἄλλων ὄπλαρχηγῶν τῆς Ἀνατολικῆς Ἑλλάδος καὶ νὰ παύσῃ ὑπερασπίζων φανερᾶ τὸν Ὀδυσσεά· γ^{ον} νὰ παραλάβῃ ὁ Γκούρας τὸ ἐπαρχιακὸν στράτευμα τῆς Λεβαδείας· δ^{ον} νὰ μεταβῆ ὁ πρόεδρος τοῦ νομοτελεστικοῦ ἀπὸ τῆς Δυτικῆς Ἑλλάδος εἰς τὴν Ἀνατολικὴν διὰ τὸ κατεπεῖγον τῆς περιστάσεως.

Ἡ κυβέρνησις, ἡ κατ' ἐκείνας τὰς ἡμέρας εἰς τὸ Ἄργος μεταβάσα ἐπὶ λόγῳ μὲν ὑγείας διὰ τὸ νοσῶδες τῆς Κορίνθου, ἐπὶ σκοπῷ δὲ ἀσφαλείας διὰ τὴν ἐπαπειλουμένην ἀπὸ τῆς στερεᾶς Ἑλλάδος εἰς Πελοπόννησον ἐχθρικὴν εἰσβολὴν καὶ διὰ τὴν ἐγγίζουσαν πτώσιν τοῦ Ναυπλίου, ἰδοῦσα πόσον ἐξυβρίσθη ἐπὶ τῇ μαιφονίᾳ ταύτῃ, ὠργίσθη εἰς ἄκρον, καὶ τὴν 3 ἰουνίου ἐξέδωκε διάταγμα δι' οὗ ἐκάθηρε τὸν Ὀδυσσεά ὡς ἐξυβρίσαντα τὴν κυβέρνησιν, καταπατήσαντα τοὺς νόμους καὶ βάψαντα τὰς χεῖράς του εἰς ἀθῶον αἷμα· τὸν ἐκήρυξε δὲ καὶ ἄξιον θανάτου, καὶ ἐπέκρηξε καὶ γρόσια 5000. Μὴ ἀρκεσθεῖσα δὲ εἰς ταῦτα, διέταξε τὴν ὑστεραίαν τοὺς ἐγχωρίους τῆς ἐπαρχίας Λεβαδείας, ἐξ ὧν συνίστατο κυρίως τὸ στρατόπεδον τοῦ Ὀδυσσέως, νὰ τὸν συλλάβωσι ζῶντα ἢ νὰ τὸν θανατώσωσιν· ἔβαλε δὲ ὑπὸ αὐστηρὰς ποινὰς καὶ τοὺς μὴ ἐγκαταλείποντας αὐτὸν καὶ ἐθεώρησε συνενόχους καὶ τῆς αὐτῆς ποινῆς ἀξίους καὶ ὅλους τοὺς συγγενεῖς των. Τὴν αὐτὴν ἡμέραν ὁ ἐπίσκοπος Ἀνδρούσης, Ἰωσήφ, ὑπουργὸς τῶν ἐκκλησιαστικῶν, ἔρριψε κατὰ τῆς κεφαλῆς τοῦ Ὀδυσσέως

καὶ τῶν ὑπ' αὐτόν, ἃν δὲν τὸν ἐγκατέλειπαν, τοὺς κεραυνοὺς τοῦ ἀφορισμοῦ καὶ τοὺς ἐξεκκλησίασεν· ἀλλ' οὐδεὶς ἐκινήθη κατὰ τοῦ Ὀδυσσέως· καὶ οἱ πρόθυμοι νὰ προκαλέσωσι διὰ τοῦ Ἀρείου πάγου καὶ κατ' εὐθείαν τὰς αὐστηρὰς διαταγὰς τῆς κυβερνήσεως κατ' αὐτοῦ ὀπλάρχῃ τοῦ Ἀνατολικῆς Ἑλλάδος δὲν ἐφάνησαν πρόθυμοι καὶ νὰ τὰς ἐκτελέσωσιν· ὁ δὲ Ὀδυσσεὺς μαινόμενος καὶ φοβούμενος κατέφυγεν εἰς τὸ ἐπὶ τοῦ Παρνασοῦ σπήλαιον (α), τὸ Κωρύκιον, τὸ πλησίον τοῦ Πατρατικίου στρατόπεδον διελύθη, ἀναρχία καὶ ἀταξία ἐπῆλθαν παντοῦ, καὶ οὐδεμία προφύλαξις ὑπῆρχεν ἐν ᾧ ἐπέκειτο ἢ εἰσβολὴ τοῦ ἐχθροῦ· ἐπέφερε δὲ ταῦτα πάντα ἢ ἄκαιρος ἢ ἀπολίτευτος καὶ ἢ ὑπέρμετρος αὐστηρότης τοῦ Ἀρείου πάγου καθ' ἑνὸς τῶν σημαντικωτέρων ὀπλάρχῃων τοῦ μέρους ἐκείνου ὑπαγορευθεῖσα ὑπὸ θερμοῦ μᾶλλον ἢ ἔμφρονος πατριωτισμοῦ.

Πρὶν ἀποστρέψωμεν τὸ πρόσωπον ἀπὸ τῆς λυπηρᾶς σκηνῆς τῆς Δρακοσπηλιάς, ὀφείλομεν νὰ στηλιτεύσωμεν ὡς ψευδῆ καὶ ἀνυπόστατον τὴν διαδοθεῖσαν τότε φήμην τῆς ἐνοχῆς τοῦ Ὑψηλάντου εἰς τὸν ἄδικον φόνον τοῦ Νούτσου καὶ τοῦ Παλάσκα· ὁ Ὑψηλάντης ἐπεθύμει ἀναμφιβόλως τὴν ἀνατροπὴν τῶν καθεστώτων καὶ τὴν εἴσαξιν τοῦ συστήματός του, ὃ ἐστὶ τῆς προσωπικῆς Ἀρχῆς του· καὶ ἔχοντες ὑπ' ὄψιν τὴν μετὰ τὴν ἐγκατάστασιν ἐθνικῆς κυβερνήσεως ἀνέγερσιν τῆς σημαίας του καὶ τοῦ φοινικὸς του καθ' ἣν ἡμέραν ἐξήρχετο τοῦ ἰσθμοῦ, δὲν ἀμφιβάλλομεν ὅτι αἱ πρὸς τὸν Ὀδυσσεῆα καὶ ἄλλους σχέσεις του ἀπέβλεπαν καὶ πρὸς τὸν σκοπὸν τούτον· ἀλλ' ἐπίσης δὲν ἀμφιβάλλομεν, ὅτι οὐδαμῶς ἐνείχετο εἰς τὴν μιὰν πρᾶξιν τῆς Δρακοσπηλιάς· ἀποχρῶσα δὲ ἀπόδειξις τῆς ἀθωότητός του εἶναι ἢ πανθομολόγητος τιμιότης του.

1822.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΛΓ.

Παράδοσις τῆς ἀκροπόλεως Ἀθηνῶν.

ΕΡΡΕΘΗ ἤδη, ὅτι, ἀναχωρήσαντος ἐξ Ἀθηνῶν τοῦ Βρυώνη, οἱ Ἕλληνες ἐκυρίευσαν τὴν πόλιν καὶ ἐπολιόρκουν ἐκ δευτέρου τὴν ἀκρόπολιν. Ἀλλά, πρὶν ἀναχωρήσῃ, οἱ ἐντόπιοι Τούρκοι εἰσεκόμισαν πολλὰς τροφὰς εἰς τὴν ἀκρόπολιν, ὥστε δὲν ἐφοβοῦντο νὰ πεινάσωσιν εἰμὴ μετὰ μακρὰν πολιορκίαν· πηγὴν ὅμως νεροῦ δὲν εἶχαν· ἦσαν πολλαὶ δεξαμεναί, ἀλλὰ δύο μόνον ἦσαν αἱ εὐχρηστοὶ· καὶ ἐπειδὴ τότε ἦτο χειμῶν, μηδ' αὐτὰς ἐφρόντισαν νὰ γεμίσωσιν ἀπεκδεχόμενοι τὸ βροχερὸν νερόν. Ἐντὸς τοῦ παρατειχίσματος τῆς ἀκροπόλεως (Σερπεντσέ) ἦσαν, ὡς εἶπαμεν, τρία πηγάδια, ἐξ ὧν μόνον τὸ ἓν εἶχε νερόν πόσιμον. Τὸ παρατείχισμα τοῦτο ἀπεφάσισαν οἱ Ἕλληνες νὰ κυριεύσωσι, ἂν καὶ τὸ ἐπιχείρημα ἦτον λίαν ἐπικίνδυνον ἐξ αἰτίας τῶν φυλασσόντων αὐτὸ Ἀλβανῶν καὶ τῆς ὑπὸ τὴν βολὴν τῶν ὑπεράνω αὐτοῦ θέσεώς του. Τὴν 13 νοεμβρίου ἀνέβησαν ὄρθρου βαθέως οἱ Ἕλληνες τὸ παρατείχισμα, ἐπόρθησαν τὸν ἔσω τεκέν, ἐπάτησαν τὸ καφενεῖον καὶ ἐγένοντο κύριοι ὄλου τοῦ παρατειχίσματος, ὅπου ἦσαν τρόφιμα καὶ ἄλλα εἶδη· 40 Ἕλληνες ἐφονεύθησαν καὶ ἐπληγώθησαν· ἐπληγώθη καὶ ὁ ὀπλαρχηγὸς Δημήτρης Λέκκας· διεκρίθη δὲ ἐπ' ἀνδραγαθία ὁ Σαλαμίνιος Γεώργης Γλύτσης· πληγωθεὶς οὗτος βαρέως καὶ ἀποθνήσκων ἠρώτησεν “ ἐμβήκαμεν ; ” ἀκούσας δὲ ὅτι ἐπεθύμει,

ἐξεψύχησε φαιδρός· ἐφονεύθησαν καὶ 15 Τούρκοι· οἱ δὲ λοιποὶ φύλακες τοῦ παρατειχίσματος, οἱ μὴ παθόντες, ὡς 30, ἐκρύβησαν ἐν τοῖς ὑπὸ τὴν ἀκρόπολιν σπηλαίοις. Ἡμέρας δὲ γενομένης, ἰδόντες αὐτοὺς οἱ ἐν τῇ πόλει ἐκρέμασαν ἐπίμηκες κιβώτιον, ἄνωθεν ἀσκεπὲς καὶ ὄλον ἔσωθεν βαθύστρωτον, καὶ ἐν αὐτῷ κατακλινομένους τοὺς ἀνεβίβασαν ὄλους ἕνα πρὸς ἕνα τουφεκιζομένους κάτωθεν ἀλλὰ μὴ βλαπτομένους. Ἐνθουσιῶντες οἱ Ἕλληνες ὄρμησαν τὴν αὐτὴν ἡμέραν καὶ εἰς αὐτὴν τὴν ἀκρόπολιν, ἐκυρίευσαν τὴν πρώτην καὶ δευτέραν πύλην καὶ εἰσέδυσαν εἰς τὸ ἐντὸς αὐτῆς κτίριον, τὸ κοινῶς μεχτέπι. Διὰ τῆς κυριεύσεως τοῦ παρατειχίσματος ἐστέρησαν οἱ Ἕλληνες τοὺς ἐχθροὺς τοῦ νεροῦ τῶν πηγαδίων· ἐπὶ σκοπῷ δὲ νὰ ἀποκαταστήσωσι τὰ πηγάδια ταῦτα ἄχρηστα, καὶ ἂν ἀπεδιώκοντο, ἐνέρριψαν τὰ πτώματα τῶν φονευθέντων Τούρκων, ὥστε, ἂν ἐπεκράτει ἀνομβρία, θὰ παρεδίδοντο οἱ ἐν τῇ ἀκροπόλει δι' ἔλλειψιν νεροῦ. Ἡσθάνοντο ἑκάτεροι πόσον ἀναγκαία ἦτον ἡ κατοχὴ τοῦ παρατειχίσματος καὶ ἠγωνίζοντο οἱ μὲν ν' ἀποδιώξωσι τοὺς κατόχους ρίπτοντες βόμβας ἐπὶ τὸν θολοσκέπαστον τεκέ, ὑφ' ὃν ἐστεγάζοντο, οἱ δὲ νὰ ὑποστηρίξωσιν ἐσωτερικῶς τὸν θόλον. Οἱ Ἕλληνες ἔστησαν συγχρόνως ἐπὶ τοῦ λόφου τοῦ Ἀρείου πάγου καὶ ἐν κανόνι 12 λιτρῶν, καὶ τὴν 3 δεκεμβρίου εὐρόντες ὑπόγειον ὄπην πρὸς τὰ ἀριστερὰ τῶν προπυλαίων ἐπειράθησαν νὰ παρεισδύσωσιν· ἀλλὰ διὰ τὴν ἐνδότερον σωρείαν λίθων καὶ χωμάτων ὠπισθοδρόμησαν. Μετὰ δύο δὲ ἡμέρας πειραθέντες νὰ κυριεύσωσι καὶ τὴν τρίτην πύλην τῆς ἀκροπόλεως, τὴν ἔκαυσαν ἐν μέρει, οὖσαν σιδηροσκεπῇ, ἀλλ', ἐπισωρευθέντων ὀπισθεν αὐτῆς χωμάτων, δὲν τὴν ἀνέτρεψαν καὶ ἀπεμακρύνθησαν φονεύσαντες τέσσαρας καὶ πληγώσαντες πέντε (α). Οὐδ' οἱ Τούρκοι ἐφάνησαν εὐτυχέστεροι ἐξορμήσαντες τὴν 16, καὶ ἐπαν-

ἦλθαν φονεύσαντες δύο. Ἀπελπισθέντες δὲ οἱ Ἕλληνες νὰ κυριεύσωσιν ἐξ ἐφόδου τὸ φρούριον, περιωρίσθησαν τὴν ἐξῆς διμηνίαν εἰς διατήρησιν στενῆς πολιορκίας, καθ' ἣν οὐδ' οἱ Τούρκοι ἐπεχείρησαν ἔξοδον. Κανονίαι καὶ τουφεκίαι ἔπιπταν ἐκ διαλειμάτων, ἀλλὰ πάντοτε σχεδὸν ἀβλαβεῖς, καὶ οἱ Ἕλληνες τόσον ἐθαῖρύνθησαν ὥστε ἐπεσκεύασαν τὰς ἐν τῇ πόλει οἰκίας καὶ ἐπανέφεραν τὰς γυναῖκας καὶ τὰ τέκνα των. Περὶ δὲ τὰ τέλη φεβρουαρίου ὑπέπτευσαν ἐξ ὅσων ἐφημίζοντο ἐχθρικὴν εἰσβολήν, καὶ ἐφοβήθησαν μὴ διὰ τῆς μακρᾶς παρατάσεως τῆς πολιορκίας ματαιωθῶσι καὶ δεύτερον οἱ ἀγῶνές των διὰ τοῦτο ἐζήτησαν παρὰ τῆς κυβερνήσεως καὶ ἔλαβαν 2 βομβοβόλους καὶ 200 βόμβας. Αἱ βομβοβόλοι ἐτέθησαν ἐπὶ τοῦ λόφου τοῦ Ἀρείου πάγου 300 ὀργυῖας μακρὰν τῆς ἀκροπόλεως ὑπὸ τὴν διεύθυνσιν τοῦ Βουτιέρου, ἀρξαμένου τὴν τελευταίαν ἡμέραν τοῦ φεβρουαρίου νὰ βομβοβολῇ αὐτὴν ἀλλ' ἀβλαβῶς. Συνῆλθαν δὲ καὶ στρατιῶται ἱκανοὶ πολλαχόθεν, Αἰγινῆται, Σαλαμίνοι, Κεφαλλῆνες καὶ 30 φιλέλληνες ἦλθε συγχρόνως καὶ ὁ ὑπονομοποιὸς Κώστας Χορμόβας, ὅστις ἤρχισε νὰ ὑπονομεύῃ πρὸς τὴν τρίτην πύλην, καὶ τὸ πρῶν τῆς 18 ἀπριλίου, ὃ ἐστὶ μετὰ 33 ἡμερῶν μόχθους, ἀναψε τὴν ὑπόνομον, δι' ἧς ἔρριψε κάτω μέρος τοῦ πρὸς τὴν πύλην τείχους καὶ ἐφόνευσε 10 Τούρκους φρουροῦντας τὸ μέρος ἐκεῖνο. Καθ' ἣν δὲ στιγμήν ἀναψεν ἡ ὑπόνομος, ὤρμησαν Ἕλληνες καὶ φιλέλληνες, ἀλλ' ἀπεκρούσθησαν. 4 Ἕλληνες, ὁ φιλέλλην Σκάλεμβέργης καὶ 8 Τούρκοι ἐφονεύθησαν, καὶ 12 Ἕλληνες καὶ 3 φιλέλληνες ἐπληγώθησαν. ἤρχισε δὲ ὁ ὑπονομοποιὸς ν' ἀνοίγῃ τὴν 22 ἄλλην ὑπόνομον. Ἀρχομένου δὲ τοῦ ἰουνίου διόλου σχεδὸν ἐξέλειψε τὸ ἐν ταῖς δεξαμεναῖς τῆς ἀκροπόλεως νερόν· ἐταλαιπώρει δὲ τοὺς πολιορκουμένους ὄχι ὀλίγον καὶ ἡ συνήθως ἐπιπολά-

ζουσα ἐπὶ τῶν πολιορκιῶν ἐπιδημία· οὐδ' ἡ ἕξωθεν ἐτοιμαζομένη τουρκικὴ εἰσβολὴ τοῖς ἦτο καὶ γνωστὴ εἰς ἐμψύχωσιν των. Δι' ὅλα ταῦτα, καὶ μάλιστα διὰ τὴν ἐπὶ πολλοὺς μῆνας ἐπικρατοῦσαν ἐν Ἀθήναις ἀνομβρίαν, ἣν ὑπέλαβαν οἱ Τούρκοι θεομηνίαν, διότι ἔβλεπαν πίπτουσαν ἐκτὸς τῆς πόλεως τὴν βροχὴν, δύο ἐξ αὐτῶν ἀνέβησαν ἐπὶ τῶν ἐπάλξεων (2 ἰουνίου) καὶ ἐπρόβαλαν συνθήκας ὑπὸ τὴν ἐγγύησιν τῶν προξένων. Οἱ πρόξενοι δὲν ἀνεδέχθησαν τὴν εὐθύνην· ὑπεσχέθησαν ὅμως νὰ καταβάλωσι πᾶσαν δυνατὴν φροντίδα εἰς διατήρησιν τῆς συνθήκης. Διέτριβαν πρό τινων ἡμερῶν ἐν Ἀθήναις ὁ Ἀνδρέας Καλαμογδάρτης καὶ ὁ Ἀλέξανδρος Ἀξιώτης, ὡς ἀντιπρόσωποι ὁ μὲν πρῶτος τῆς κυβερνήσεως ὁ δὲ ἄλλος τοῦ Ἀρείου πάγου, εἰς παραλαβὴν τοῦ κινδυνεύοντος φρουρίου καὶ καταγραφὴν τῶν ἐν αὐτῷ πραγμάτων. Ἡ παρουσία τούτων ἐθάρρυνε τοὺς δικαίως φοβουμένους τὴν παρασπόνδησιν Τούρκους· τοὺς ἐθάρρυνε καὶ ὄρκος δοθεὶς παρὰ τῶν ἰσχυόντων Ἑλλήνων ἐπὶ τοῦ Εὐαγγελίου ἐνώπιον τοῦ μητροπολίτου· καὶ οὕτως ὑπεγράφη συνθήκη τὴν 9 ἐν τῷ αὐστριακῷ προξενεῖφ καὶ κατὰ ῥητὴν αἰτήσιν τῶν Τούρκων ἐνώπιον τῶν προξένων, ἀλλ' ὄχι καὶ ὑπὸ τὴν ἐγγύησιν των. Οἱ ὄροι δὲ τῆς συνθήκης ἦσαν ἡ παράδοσις τοῦ φρουρίου καὶ παντὸς ὄπλου δημοσίου ἢ ἰδιαιτέρου, ἡ ἀσφάλεια τῆς ζωῆς καὶ τῆς τιμῆς τῶν Τούρκων, ἡ ἄδεια νὰ κατοικήσωσιν ἐν τῇ πόλει ἢ νὰ διαβιβασθῶσιν εἰς Ἀσίαν ὑπὸ οὐδετέραν σημαίαν ἀνεξόδως, ἡ μεταξὺ αὐτῶν καὶ τῶν Ἑλλήνων ἰσομοιρία παντὸς ἀργυροῦ, χρυσοῦ καὶ πολυτίμου εἶδους, ἡ τελεία ἀπόδοσις πάσης περιουσίας ἑλληνικῆς, καὶ ἡ μεταβίβασις πάσης ἀκινήτου τουρκικῆς εἰς τὴν κυριότητα τῆς ἑλληνικῆς κυβερνήσεως (β). Γενομένης δὲ τῆς συνθήκης, ἀνέβησαν εἰς τὸ φρούριον τὴν ἐπαύριον, ἀώραν μετὰ τὴν ἀνατολικὴν τοῦ ἡλίου, οἱ πρόκριτοι

τοῦ τόπου καὶ τὸ στράτευμα ὑπὸ τὸν Παναγὴν Χτενᾶν, προπορευομένου τοῦ μητροπολίτου· ἐξῆλθαν εἰς προὔπαντησιν οἱ ἔγκλειστοι Τούρκοι, καὶ παραδῶσαντος τοῦ φρουράρχου τὰς κλείς καὶ εἰπόντος “αὕτη ἦτον ἡ θέλησις τοῦ Ὑψίστου” κατέβησαν ὅλοι αὐθημερὸν εἰς τὴν πόλιν, ὅπου τοῖς ἐδόθησαν κατοικίαι· ἦσαν δὲ ψυχαὶ 1160, ἐξ ὧν τὸ ἕκτον μόνις ἱκανὸν νὰ φέρῃ ὄπλα· ὅλοι δὲ ἐξ αἰτίας τῆς κακουχίας ἔπασχαν, καὶ 60 ἐντὸς ὀλίγων ἡμερῶν ἀπέθαναν. Οἱ Ἕλληνες ὕψωσαν ἐπὶ τοῦ φρουρίου τὴν σημαίαν των ὑπὸ τὸν κρότον τῶν κανονίων· ἀλλὰ τὴν πάνδημον ταύτην χαρὰν συνεσκίασεν εὐθύς λύπη, διότι ἐν μέσῳ τοῦ κανονοβολισμοῦ ἐπυρσοκρότησεν ἀπροσδοκῆτως ἐν κανόνι καὶ ἐτίναξεν τὸν ἐφιστάμενον ἀγαθὸν πολίτην καὶ γενναῖον πολεμιστὴν Παναγὴν Χτενᾶν τὸν καὶ φρουράρχον ἐξώθεν τοῦ φρουρίου.

Γενναῖοι, ἀκάματοι, καὶ καρτερικοὶ ἐφάνησαν οἱ Ἀθηναῖοι Χριστιανοὶ καθ’ ὅλον τὸ διάστημα τῆς πολιορκίας· διακόσιοι περίπου ἀπέθαναν ἐξ αὐτῶν ἐν τῷ διαστήματι τούτῳ· μεγάλη ἐφάνη καὶ ἡ καρτερία τῶν Τούρκων κακουχομένων καὶ διψόντων ἐν καιρῷ τῶν θερινῶν καυμάτων· ἀλλ’, ἀποφυγόντες οὗτοι τὴν ἀγωνίαν τῆς δίψας, ἔπεσαν εἰς τὴν μάχαιραν τῆς ἀπιστίας. Δὲν ἔγεινε κατὰ δυστυχίαν ἐν καιρῷ φροντίς ἵνα εὐρεθῶσιν ἐν Πειραιεὶ ἐπὶ τῆς παραδόσεως τὰ ἀναγκαῖα εἰς μεταβίβασιν πλοῖα· ἐν τῷ μεταξὺ δὲ τούτῳ, διασπαρείσης φήμης ἐχθρικῆς εἰσβολῆς, μέγας φόβος διεχύθη εἰς τὴν πόλιν. Ἡ κυβέρνησις ὑποπτεύσασα ὅτι μετ’ ὀλίγον συνέβη, διέταξε καὶ ἐναυλώθησαν τὴν 25 δύο πλοῖα ὑπὸ εὐρωπαϊκὰς σημαίας εὐρεθέντα ἐν Πειραιεὶ εἰς διαβίβασιν τῶν παραδοθέντων· τὰ πλοῖα ταῦτα θὰ τοὺς παρελάμβαναν τὴν 29· ἀλλ’ ἐν τῷ μεταξὺ τούτῳ ἐπαναλαμβανόμεναι αἱ κακαὶ εἰδήσεις τῆς εἰσβολῆς τῶν ἐχθρῶν

καὶ τῆς εἰς Θήβας καὶ Ἀθήνας ἐπιστρατείας αὐτῶν, ἠῤῥησαν τόσον τὸν φόβον τῶν Ἀθηναίων, ὥστε κατέφυγαν ἐκ δευτέρου αἱ γυναῖκες καὶ τὰ παιδιά των εἰς Σαλαμίνα· οἱ δὲ ἐν τῇ πόλει ὄπλοφόροι, ἐν οἷς καὶ πάμπολλοι τῶν καταστραφέντων τόπων, διψῶντες ἐκδίκησιν διὰ τὰ πρὸ ὀλίγου μεγάλα παθήματά των καὶ ἐξαγριωθέντες ἐνώπιον νέων κινδύνων, ἦσαν ἀξιοκατακρίτως τὴν 28, ἐν μέσῳ τοῦ θορύβου, τῆς φυγῆς, τῆς ἀναρχίας καὶ τοῦ ἐπικρατοῦντος φόβου, μαιφόνον χεῖρα ἐπὶ τοὺς ὑποσπόνδους Τούρκους παρὰ γνώμην τῶν ἐφόρων καὶ λοιπῶν προκρίτων τῆς πόλεως. Τετρακόσιοι ἐφονεύθησαν, οἱ δὲ λοιποὶ κατέφυγαν εἰς τὰ προξενεῖα, ὅπου ἦσαν ὑπεράσπισιν. Τὴν δὲ 3 ἰουλίου εἰσέπλευσαν καλῇ τύχῃ εἰς Πειραιᾶ δύο βασιλικὰ γαλλικὰ πλοῖα, ἔτρεξαν οἱ πλοίαρχοι εἰς ἀντίληψιν τῶν ἀδίκως πασχόντων, τοὺς ἐπροστάτησαν διὰ λόγων, δι' ἀπειλῶν, καὶ διὰ ἐπιδείξεως ὄπλων, καὶ συνώδευσαν ἀσφαλῶς ἐπὶ τῶν πλοίων 325 ἐξ αὐτῶν καὶ τοὺς μετεκόμισαν εἰς Σμύρνην· ἔμειναν δὲ οἱ λοιποὶ ἐν τοῖς προξενείοις, καὶ ἀπεστάλησαν μετὰ ταῦτα αὐτοὶ καὶ ἄλλοι δι' εὐρωπαϊκῶν πλοίων καὶ ἐκ διαλειμμάτων εἰς τὰ παράλια τῆς μικρᾶς Ἀσίας ἀσφαλῶς· ὥστε ὅλοι οἱ ἐκ τῶν παραδοθέντων μετακομισθέντες ἐκτὸς τῆς Ἑλλάδος ἦσαν 550· ὅσοι δὲ οὔτε ἐφονεύθησαν οὔτε μετεκομίσθησαν, οἱ μὲν ἀπέθαναν ἐξ αἰτίας τοῦ ἐπὶ τῆς πολιορκίας ἐπιδημικοῦ μολυσμοῦ, οἱ δὲ μείναντες ἐκουσίως ἐν Ἑλλάδι διεσπάρησαν τῆδε κάκεισε κακὴν κακῶς.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΛΔ.

Ἐξοδος τῶν προκρίτων τῆς Πελοποννήσου εἰς τὰς ἐπαρχίας ἐπὶ στρατολογία.—Σύστασις βουλευτικῆς ἐπιτροπῆς.—Βάπτισις Μαωμεθανῶν.—Σύμβασις περὶ παραδόσεως Ναυπλίου.—Ἰδιαιτέρα καὶ μυστικὴ αἴτησις ἀγγλικῆς προστασίας ὑπὲρ τῆς Πελοποννήσου.—Λύσις πολιορκίας Πατρῶν.

Ἡ πάντοτε ἀναγκαία ἐκστρατεία τῶν Πελοποννησίων εἰς τὴν στερεὰν Ἑλλάδα ἔγεινεν ἀναγκαιοτάτη μετὰ τὰ ἐπὶ τῇ καταδιώξει τοῦ Ὀδυσσεύς, διότι ταῦτα ἐπέφεραν τὴν διάλυσιν τῶν στρατευμάτων καὶ ἀταξίαν καὶ ἀναρχίαν κατὰ τὰ μέρη ἐκεῖνα. Ἐπειδὴ δὲ αἱ περὶ τούτου ἀλλεπάλληλοι τῆς κυβερνήσεως διαταγαὶ πρὸς τὰς ἐπαρχίας τῆς Πελοποννήσου δὲν εἰσηκούοντο, ἐκρίθη εὐλογον νὰ ἐνεργηθῶσιν αἱ κατ' ἐπαρχίαν στρατολογίαι διὰ τῶν ἐν αὐταῖς ἐχόντων ἐπιρροήν· καὶ ἐπειδὴ οἱ πλείστοι ἀντεπροσώπευαν τὰς ἐπαρχίας τῶν παρὰ τῇ κυβερνήσει ὡς μέλη τῆς βουλῆς, ἐξεδόθη τὴν 5 ἰουνίου ψήφισμα, προεδρεύοντος τοῦ Ὑψηλάντου φθάσαντος εἰς Ἄργος τὴν 1 καὶ μετὰ δύο ἡμέρας ἀναλαβόντος τὰ τῆς βουλευτικῆς τοῦ ὑπηρεσίας, λέγον, ὅτι ἐξ ἐκείνης τῆς ἡμέρας ἐπιτροπὴ ἐκ μελῶν τῆς βουλῆς ὄχι ποτὲ ὀλιγωτέρων τῶν πέντε, ἐπὶ μόνῃ δὲ θέσει νόμου δώδεκα, ἐπέιχε τόπον ὅλης τῆς βουλῆς, καὶ ὅτι αἱ ἀποφάσεις τῆς εἶχαν ὅλην τὴν ἰσχὺν καὶ τὸ κύρος· ὠρίσθη καὶ ἡ διάρκειά τῆς μέχρι τῆς ἐπανόδου τῶν δύο τρίτων τῶν μελῶν τῆς βουλῆς. Τὸ σχέδιον δὲ ἦτο νὰ στρατολογήσωσι

καθ' ὅλην τὴν Πελοπόννησον ἀναλόγως 17,600, ἐξ ὧν νὰ ἐκστρατεύσωσιν εἰς μὲν τὴν Δυτικὴν Ἑλλάδα 6100, εἰς δὲ τὴν Ἀνατολικὴν 6350, καὶ νὰ μείνωσιν ἐν ταῖς πολιορκίαις τῶν μὲν Πατρῶν 3300, τῆς δὲ Κορώνης 600, καὶ τῆς Μοθώνης 1000, εἰς φρούρησιν δὲ τοῦ Νεοκάστου 150. Ἀφ' οὗ δὲ κατεστρώθη ὁ κατάλογος τῆς στρατολογίας ἀνεχώρησαν οἱ ἐν Ἀργεῖ πρόκριτοι τὴν 8, συνανεχώρησε δὲ καὶ ὁ ἀντιπρόεδρος τῆς βουλῆς Χαραλάμπης, ὃν ἀντικατέστησεν ὁ Βασίλης Μπουτούρης.

Ἡ ὁμόνοια μεταξὺ τῆς βουλῆς καὶ τοῦ νομοτελεστικοῦ ἦτον ἡ ἰσχὺς τῆς κυβερνήσεως κατὰ τὰς δεινὰς ἐκείνας περιστάσεις, καθ' ἃς αὕτη μὲν ἐστερεῖτο παντὸς χρηματικοῦ πόρου, ἡ δὲ γερουσία τῆς Πελοποννήσου ἔδιδε τὸ σκανδαλῶδες παράδειγμα φανερᾶς παρακοῆς εἰς τὰς διαταγὰς αὐτῆς. Ἀλλ' ἡ ὁμόνοια αὕτη ἔπαθε μετὰ τὴν ἐπάνοδον τοῦ Ὑψηλάντου, διότι, ὑποβλέπον αὐτὸν τὸ νομοτελεστικὸν δι' ὅσα συνέβησαν ἐν τῇ Ἀνατολικῇ Ἑλλάδι ἐπὶ τῆς ἐκστρατείας του, δὲν ἐκοινοποίει τῇ βουλῇ τὰ σχέδιά του ὡς πρότερον, ὄχι διότι ἐφοβεῖτο τὴν ἐπιρροὴν αὐτοῦ, ἀλλὰ διότι δὲν ἤθελε νὰ γνωρίζῃ ἐκεῖνος ὅσα ἐσχεδιάζοντο, καὶ ἐνήργει ἕκτοτε πολλάκις ἐν ἀγνοίᾳ τῆς βουλῆς. Ἡ δὲ βουλή, συνειθισμένη νὰ γνωρίζῃ τὰ πάντα καὶ νὰ σκέπτεται περὶ πάντων, δυσηρεστεῖτο διὰ τὸ νεοφανὲς δείγμα τῆς πρὸς αὐτὴν ὀλίγης τοῦ νομοτελεστικοῦ πίστεως.

Πρὸ τινων δὲ ἡμερῶν ἀνεφύη τὸ ἐξῆς θρησκευτικὸν ζήτημα.

Πολλοὶ Ἕλληνες ζήλω θρησκευτικῶ κινούμενοι ἐβάπτιζαν ἐξ ἀρχῆς τῆς ἐπαναστάσεως πολλοὺς τῶν αἰχμαλώτων θέλοντας καὶ μὴ θέλοντας. Ἡ κυβέρνησις καὶ ἡ γερουσία τῆς Πελοποννήσου, ἀφ' οὗ ἐσυστήθησαν, ἀπηγόρευσαν τὴν βάπτισιν ὡς ἔργον ὄχι προαιρέσεως ἀλλ' ἀνάγκης. Μετ' ὀλίγον ἡ γε-

ρουσία ἠθέλησε νὰ τὴν ἐπιτρέψῃ ὡς ἔργον φιλανθρωπίας, διότι ἐν μέσῳ τόσων αίματοχυσιῶν, ἅς πᾶς συνετὸς Ἑλληὺν ἀπεστρέφετο, ἐθεώρησε τὸν τρόπον τοῦτον ὡς τὸν μόνον συντελεστικὸν εἰς τὸ νὰ καταστήσῃ τοὺς Ἑλληνας φιλανθρωποτέρους πρὸς τοὺς διὰ τῆς θείας βαπτίσεως ἀναγεννωμένους Μωαμεθανούς. Ἐπὶ τῷ σκοπῷ τούτῳ ἐπρότεινε πρὸς τὴν κυβέρνησιν ἀρχομένου τοῦ μαΐου νὰ διατάξῃ διὰ τοῦ ἐπὶ τῶν ἐκκλησιαστικῶν ὑπουργείου τοὺς ἀρχιερεῖς καὶ ἱερεῖς νὰ βαπτίζωσι τοὺς θέλοντας, προηγουμένης τῆς ἀπαιτουμένης κατηχήσεως. Ὁ τότε ἐπὶ τῶν ἐκκλησιαστικῶν ὑπουργός, ἐπίσκοπος Ἀνδρούσης Ἰωσήφ, φιλόανθρωπος ὡς καὶ τις ἄλλος, ἀπέδεχθη μὲν τοὺς λόγους δι' οὓς ἔγεινεν ἡ πρότασις, ἀλλὰ μὴ ἐγκρίνων νὰ προσφέρεται τοιοιυτοτρόπως ἡ βάπτισις, ἐγνωμοδότησε νὰ βαπτίζωνται μόνον οἱ ἐντὸς τοῦ δωδεκάτου ἔτους ἄρρενες, ἀλλὰ καὶ οὗτοι συναινέσει τῶν γονέων· νὰ βαπτίζωνται δὲ καὶ αἱ νέαι γυναῖκες ὅσαι προηροῦντο. Ἀλλὰ τὸ βουλευτικόν, πρὸς ὃ ἐκοινοποιήθη ἡ γνώμη τοῦ ὑπουργοῦ, ἐπρόβαλε νὰ δέχεται ἡ τοῦ Χριστοῦ ἐκκλησία ἅπαντας τοὺς μετὰ πίστεως καὶ ἐκουσίως προσερχομένους ἄνδρας καὶ γυναῖκας πάσης ἡλικίας, ἀφ' οὗ κατηχοῦντο, ὡς ἂν ἦτον ἡ πίστις ἐπὶ τῶν ἄκρων τῶν χειλέων. Βέβαιον εἶναι ὅτι ἡ βάπτισις ἐζητεῖτο παρὰ τῶν Μωαμεθανῶν εἰς ἀποφυγὴν τῶν δεινῶν καὶ ὄχι κατὰ συνείδησιν· δὲν ἔπρεπε δὲ μήτε διὰ πολιτικοὺς λόγους νὰ γίνωνται δεκτοὶ οἱ τοιοῦτοι ὡς ἔτυχε· διότι, ὄντες κρυφίως θανάσιμοι ἐχθροὶ καὶ τῆς πίστεως καὶ τῆς ἐλευθερίας τῶν Ἑλλήνων, ἐδύναντο, εἰσχωροῦντες εἰς τὴν πολιτικὴν ἢ στρατιωτικὴν ὑπηρεσίαν τοῦ κράτους διὰ τοῦ καθ' ὑπόκρισιν Χριστιανισμοῦ, νὰ γενῶσιν ἐπικίνδunami· παράδειγμα πρόσφατον εἶχαν οἱ Ἑλληνας τὸ πρὸ ὀλίγου συμβᾶν ἐν Λεβαδείᾳ, ὅπου πολλοὶ αἰχμάλωτοι ἐβαπτίσθησαν·

ἀλλ' ἀφ' οὗ εἰσέβαλαν εἰς τὴν πόλιν ἐκείνην οἱ ὑπὸ τὸν Μεχμέτπασαν καὶ τὸν Βρυώνην ἀπέπτυσαν τὸ βάπτισμα καὶ ἐμάνησαν κατὰ τῶν Χριστιανῶν ἔτι μᾶλλον ὡς βιασθέντες ἐξ ὅσων ἔπασχαν νὰ ἐξομώσωσιν. Αἱ παρατηρήσεις τοῦ νομοτελεστικού, συνεταιὶ καὶ ὡς χριστιανικαὶ καὶ ὡς πολιτικάι, ὑπερίσχυσαν μετὰ ἰκανὴν λογομαχίαν αὐτοῦ καὶ τοῦ βουλευτικού, καὶ ἐνεκρίθη καὶ ἐκανονίσθη ν' ἀναγεννῶνται διὰ τῆς θείας κολυμβήθρας μόνον οἱ ἐντὸς τοῦ δωδεκάτου ἔτους προσερχόμενοι ἄρρένες, αἱ δὲ γυναῖκες πάσης ἡλικίας, ἀλλ' οὐδεὶς μὴ συναινούντων τῶν γονέων.

Οἱ δὲ πολιορκούμενοι Τοῦρκοι τοῦ Ναυπλίου, στενοχωρούμενοι εἰς ἄκρον δι' ἔλλειψιν τροφῆς, ἀπεφάσισαν νὰ παραδοθῶσι· συνήργησεν εἰς τοῦτο καί τις Ὀθωμανὸς Ἰσοῦφ-τσαούσης, πεσὼν εἰς χεῖρας τῶν Ἑλλήνων ἐν ᾧ ἀπεστέλλετο παρὰ τῶν πολιορκουμένων εἰς Κωνσταντινούπολιν, καὶ γράψας πρὸς αὐτοὺς ἐπιστολὴν ἐπὶ τῇ προτροπῇ τῶν Ἑλλήνων, ἀλλ' ἐκληφθεῖσαν ὡς τάληθῆ λέγουσαν, δι' ἧς τοὺς ἀπήλπριζε πάσης ἐξῶθεν ἀντιλήψεως, καὶ τοὺς παρεκίνει νὰ συμβιβασθῶσι. Καὶ ἄλλοτε ἦλθαν οἱ πολιορκούμενοι εἰς λόγους συμβιβασμοῦ μετὰ τῶν πολιορκητῶν· καὶ ὁ Πετρόμπεης, ὅστις κατέβη ἐκεῖνας τὰς ἡμέρας εἰς τὴν Ἀργολίδα, ἀντιφερόμενος πρὸς τὴν κυβέρνησιν καὶ πεποιθὼς ἐπὶ τὴν ἐπιρροήν του, ἔστειλε πρὸς τοὺς πολιορκουμένους τὸν αἰχμάλωτον καθῆν τῆς ἐπαρχίας τοῦ ἀγίου Πέτρου ἐπὶ συμβιβασμῶ μετ' αὐτοῦ ἢ δι' αὐτοῦ· ἀλλ' ἡ ἀποστολὴ αὕτη ἐματαιώθη συλληφθέντος τοῦ καθῆ· ἐπὶ τῇ παρούσῃ ὅμως περιστάσει οἱ συμβιβαστικοὶ λόγοι ἐτελεσφόρησαν, καὶ τὴν 18 ἰουνίου ὑπεγράφη πρᾶξις λέγουσα, οἱ μὲν Τοῦρκοι νὰ παραδώσωσι τὰ φρούρια καὶ παντὸς εἶδους ὅπλα δημόσια καὶ ἰδιωτικά καὶ τὰ δύο τρίτα τῆς κινητῆς περιουσίας των μετὰ λεπτο-

μερῇ καταγραφῇ, οἱ δὲ Ἕλληνες νὰ μετακομίσωσι τοὺς Τούρκους εἰς τὰ παράλια τῆς Ἀσίας καὶ νὰ τοῖς δίδωσι τακτικῶς μετὰ τὴν ὑπογραφὴν τῆς συμβάσεως τὴν καθημερινὴν τροφὴν μέχρι τοῦ εἰς τὰ ῥηθέντα παράλια κατάπλου. Εἰς ἐκπλήρωσιν δὲ τῶν ὄρων εἰσηλθὼν τὴν αὐτὴν ἡμέραν εἰς Ναύπλιον οἱ πληρεξούσιοι τῶν Ἑλλήνων ἐν συνοδίᾳ 100 ὀπλοφόρων ὑπὸ ἀναπεπταμένην σημαίαν. Εἰς ἀσφάλειαν δὲ αὐτῶν παρέδωκαν οἱ Τούρκοι τῇ ἑλληνικῇ κυβερνήσει ὁμήρους ἐκ τῶν σημαντικωτέρων οἰκογενειῶν παρέδωκαν καὶ τὸν θαλασσόπυργον, εἰς ὃν εἰσηλθὼν 50 Ἕλληνες ἐκ τῶν ἀνωτέρω 100, οἱ δ' ἄλλοι ἔμειναν ἐν Ναυπλίῳ φρουροὶ τῶν συνείσελθόντων πληρεξουσίων. Ἡ εἶδησις τῆς ἐγγιζούσης πτώσεως τοῦ Ναυπλίου, ὅπου ἐνομιζέτο ὅτι ἦσαν θησαυροὶ ἀποτεταμιευμένοι, διασπαρείσα εἰς τὰς ἐπαρχίας τῆς Πελοποννήσου, ἔφερε κατὰ δυστυχίαν μεγάλα προσκόμματα εἰς τὴν προσχεδιασθεῖσαν κατὰ τοῦ ἐχθροῦ ἐκστρατείαν ἐκτὸς τῆς Πελοποννήσου, διότι εἴλκυσεν εἰς Ἀργολίδα πανταχόθεν πλήθη ὀπλοφόρων. Ἡ δὲ συρροὴ τούτων ἐπέφερον ἀταξίας καὶ φόρους τῶν ἐξερχομένων ὑπὸ τὴν σύμβασιν Τούρκων καὶ προσβολὰς καὶ ὕβρεις καὶ κατ' αὐτῆς τῆς κυβερνήσεως, ἧτις φοβηθεῖσα δικαίως μὴ κακοποιηθῶσιν ἢ ἀρπαγῶσιν οἱ δοθέντες αὐτῇ ὄμηροι, τοὺς ἐπέβιβασεν εἰς ἑλληνικὸν πλοῖον διαμέμον ἔμπροσθεν τῶν Μύλων. Ὅσον δὲ συμφέρον εἶχαν οἱ Ἕλληνες νὰ ἐπιταχύνωσι τὴν παράδοσιν τοῦ φρουρίου διὰ τὴν προσεγγίζουσαν εἰσβολὴν τῶν ἐχθρῶν, τόσον εἶχαν οἱ Τούρκοι νὰ τὴν ἀναβαλῶσιν. Ἡ πείνα ἐβίασε τούτους νὰ συμβιβασθῶσιν, ἀλλὰ λαμβάνοντες κατὰ τὴν σύμβασιν τὴν καθημερινὴν τροφὴν, ἀνάγκην δὲν εἶχαν νὰ ἐπιταχύνωσι τὴν παράδοσιν των μὴ εἰδότες τί τέξεται ὑπὲρ αὐτῶν ἢ ἐπιούσα. Οἱ Ἕλληνες, ἀσκέπτως καὶ μικρολόγως

φερόμενοι, ἐπέβαλαν ὄρον τὴν λεπτομερῆ καταγραφὴν ὅλης τῆς κινητῆς τῶν πολιορκουμένων περιουσίας καὶ τὴν μετὰ ταῦτα ἀκριβῆ διανομὴν τῆς· τὴν δ' ἀποπεράτωσιν τῆς ἐργασίας ταύτης παρέτεινεν ἔτι μᾶλλον ἢ κακὴ πίστις τῶν Τούρκων κρυπτόντων τὰ πολυτιμότερά των εἶδη. Οἱ ἐπὶ παραλαβῇ τοῦ φρουρίου εἰσελθόντες Ἕλληνες εἶδαν μετ' ὀλίγον πόσον δυσπλήρωτος ἦτον ὁ περιὸς ὁ λόγος ὅρος, καὶ συναινέσει καὶ τῶν Τούρκων ἐζήτησαν καὶ ἔλαβαν τὴν ἄδειαν νὰ μετατρέψωσι τὸν ὄρον τοῦτον εἰς ῥητὴν ποσότητα πληρωτέαν εἰς εἶδη ἐπὶ ἐκτιμῆσει, ἂν δὲν ἦτο δυνατὸν εἰς χρήματα· ἀλλὰ καὶ ταύτης τῆς δυσκολίας ἀρθείσης, οὐδὲ καὶ τότε ὁ μέγας σκοπὸς ἐπληροῦτο, διότι ἐχρειάζοντο ἐπὶ χεῖρας χρήματα εἰς κίνησιν τῶν πλοίων διὰ τὴν διαβίβασιν τῶν πολιορκουμένων, καὶ ἡ κυβέρνησις οὔτε εἶχεν οὔτ' εὔρισκε, καὶ ἐπροσπάθει νὰ κινήσῃ πλοῖα ἐπὶ τῷ προσδοκωμένῳ μερίδιῳ τῆς ἐν Ναυπλίῳ περιουσίας. Διὰ τὰ αἴτια ταῦτα παρετεινέτο ἡ τόσον ἀναγκαία παράδοσις τοῦ φρουρίου.

Περὶ δὲ τὰ τέλη τοῦ μαΐου, ἡ Πελοποννησιακὴ γερουσία ἀνεκάλυψεν, ὅτι ἐνήργουν τινὲς ἐν ἀγνοίᾳ ὧν ἐγκατέστησεν ἡ ἐν Ἐπιδαύρῳ συνέλευσις Ἀρχῶν, νὰ τεθῆ ἡ Πελοπόννησος ὑπὸ τὴν προστασίαν τῶν Ἀγγλῶν, καὶ διεπραγματεύοντο περὶ τούτου μετὰ τῶν Ἀρχῶν τῶν ἰονίων νήσων. Ὅργανα δὲ τῆς διαπραγματεύσεως ταύτης ἐφωράθησαν οἱ δύο ἀδελφοὶ Ζαριφόπουλοι ἐξ Ἀνδριτσαίνης, ὧν συνέλαβε καὶ ἐφυλάκισεν ἡ γερουσία τὸν ἕνα εὐρεθέντα ἐν Τριπολιτσᾷ· ἠῦρε δὲ καὶ ἔγγραφα δι' ὧν ἀπεδεικνύοντο τὰ περὶ τῆς ἀγγλικῆς προστασίας ὑπενεργούμενα. Τὸ νομοτελεστικὸν μαθὼν ταῦτα κατέκρινεν ἀποτόμως τὴν διαπραγματεύσιν· ἀλλ' οἱ πρόκριτοι τῆς Πελοποννήσου ἐν γένει δὲν ἐφάνησαν δυσαρεστηθέντες· μάλιστα τινες τῶν ἐν Ἀργεὶ εὐρεθέντων τότε, θε-

λουτες ὕ' ἀνιχνεύσωσι τὴν διάθεσιν τῆς ἀγγλικῆς κυβερνήσεως, ἀπέστειλαν ὑπὸ ἄλλην πρόφασιν εἰς Ζάκυνθον τὸν ἐπίσκοπον Ῥέοντος καὶ Πραστοῦ, Διονύσιον, ὅστις διὰ τοῦ πρωτοπαπᾶ τῆς νήσου ἐκείνης, Γαρζώνη, ἐλθόντος εἰς λόγους μετὰ τοῦ διοικητοῦ περὶ τοῦ σκοποῦ τῆς ἀποστολῆς ταύτης, εἰδοποιήθη, ὅτι ἔδιδεν ἀπάντησιν ἢ ἀγγλικὴ κυβερνήσις, ἂν ἡ περὶ προστασίας πρότασις ἐστέλλετο εἰς Λονδῖνον ἔγγραφος παρὰ τῶν προκρίτων τῆς Πελοποννήσου. Καὶ ἡ μὲν διαπραγματεύσεις αὕτη διεκόπη.

Ἡ δὲ μεταξὺ τῶν πολιτικῶν καὶ πολεμικῶν τῆς Πελοποννήσου ἐπικρατοῦσα ἀντιζηλία ἐκορυφώθη ἐπὶ τῇ εἰς τὰς ἐπαρχίας πρὸς στρατολογίαν καὶ ἐκστρατείαν διασπορᾷ τῶν προκρίτων. Ὁ Κολοκοτρώνης διετήρει καλῶς τὴν πολιορκίαν τῶν Πατρῶν ἀλλ' οἱ πρόκριτοι τῶν Καλαβρύτων, τῆς Καρυταίνης, καὶ ἄλλων μερῶν ὑφῆρπασαν τοὺς ἐπαρχιώτας τῶν ἀπὸ τοῦ στρατοπέδου αὐτοῦ διὰ τὴν ἐκστρατείαν τῶν, ἴσως καὶ θέλοντες ὕ' ἀδυνατίσωσι τὸν δυνατὸν τοῦτον ἀντίπαλον, ὅστις, ἰδὼν τὴν ὑφαρπαγὴν καὶ ἐναπολειφθεὶς μετ' ὀλίγων, ἔλυσε πλήρης ὀργῆς τὴν πολιορκίαν καὶ ἀνέβη εἰς Τριπολιτσάν, κηρύττων ὅθεν διέβαινεν ἀσυδοσίαν πρὸς ἔλκυσιν τοῦ λαοῦ καὶ ἐτοιμαζόμενος νὰ καταβῆ ἐκεῖθεν εἰς Ἀργολίδα, ἵνα κριθῆ, ὡς ἔλεγε, μετὰ τῶν ἐναντίων του, ἀλλὰ διανοούμενος κυρίως ὕ' ἀνατρέψῃ τὰ καθεστῶτα καὶ ὕ' ἀντικαταστήσῃ στρατοκρατίαν. Τοιοῦτοτρόπως ὁ πομπώδης κατάλογος τῆς στρατολογίας ἔμεινεν ἀνεργητος, καὶ ἡ εἰς τὰς ἐπαρχίας πολύκροτος διασπορὰ τῶν προκρίτων ἐπὶ σωτηρίᾳ τῆς κινδυνευούσης πατρίδος ἔφερε κακὸν ἀντὶ καλοῦ, διότι ἔλυσε τὴν πολιορκίαν τῶν Πατρῶν χωρὶς νὰ κινήσῃ δυνάμεις οὔτε εἰς τὴν στερεὰν Ἑλλάδα οὔτε κἂν ἐπ' ἀσφαλείᾳ

τοῦ ἰσθμοῦ. Καὶ ταῦτα συνέβαιναν καθ' ἣν ὥραν οἱ μὲν ἐχθροὶ ἦσαν ἕτοιμοι νὰ περάσωσιν ἐν πολλῇ δυνάμει τὸν Σπερχεῖόν, οὐδεμία δὲ δύναμις, ἐξ αἰτίας τῶν κατὰ τὸν Ὀδυσσεΐα, ὑπῆρχεν ἐντεῦθεν τοῦ ποταμοῦ εἰς ἀντίκρουσιν.

1822.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΛΕ.

Ἐκστρατεία Ἀλβανῶν εἰς Σούλι.—Πτώσις αὐτοῦ καὶ ἀποκλεισμός Κιάφας.—Ἐκστρατεία ὑπὸ τὸν Μαυροκορδάτον πέραν τοῦ Μακρυνόρους.—Φθορὰ τῆς ὑπὸ τὸν Πασάνον μικρᾶς ναυτικῆς δυνάμεως ἐν τῷ ἀμβρακικῷ κόλπῳ.—Μάχαι Κομποτίου, Πλάκας, Φαναρίου, καὶ θάνατος Κυριακούλη Μαυρομιχάλη.—Μάχη τοῦ Πέτα.

ΜΕΤΑ δὲ τὴν καταστροφὴν τοῦ Ἀλῆ, ὅλη ἡ Ἡπειρος ἐπροσκύνησεν, ὡς εἴρηται, τὸν Χουρσήδην· ἀλλ' οἱ Σουλιῶται δὲν ἔκλιναν τὸν αὐχένα. Ὁ λαὸς οὗτος, ὁ πολεμήσας ἕως τότε ὑπὲρ τοῦ Ἀλῆ, ἀπεφάσισεν ὁμοθυμαδὸν νὰ πολεμήσῃ τοῦ λοιποῦ ὑπὲρ τοῦ ἔθνους του· ἐπὶ σκοπῷ δὲ νὰ πολεμήσῃ εὐτυχῶς καὶ νὰ φέρῃ προσκόμματα εἰς τὴν ἤδη ἑτοιμον κατὰ τῆς ἀποστατησάσης Ἑλλάδος ἐκστρατείαν τῶν Ἀλβανῶν ἐπρόβαλε τῇ ἑλληνικῇ κυβερνήσει νὰ στείλῃ κατ' ἐκεῖνα τὰ μέρη πλοῖα, τὰ μὲν πρὸς μεταφορὰν τῶν γυναικῶν καὶ τέκνων αὐτῶν εἰς Πελοπόννησον, τὰ δὲ πρὸς φόβον τῶν ἐχθρῶν καὶ ἐμψύχωσιν τῶν γειτόνων Χριστιανῶν· νὰ τοῖς στείλῃ δὲ καὶ τροφὰς καὶ πολεμεφόδια, καὶ νὰ τοῖς δώσῃ τὴν ἄδειαν νὰ συννοηθῶσι μετὰ τῶν Χριστιανῶν ἢ καὶ τῶν Μωαμεθανῶν τῆς Ἀλβανίας. Ἡ κυβέρνησις ἔδωκεν ἐκ τοῦ προχείρου τὴν ζητηθεῖσαν ἄδειαν· ἐσκόπευε δὲ νὰ ἐκτελέσῃ βραδύτερον καὶ τὰς ἄλλας τῶν αἰτήσεις ὅπως ἐδύνατο· οἱ Ἀλβανοὶ ἐν τοσοῦτῳ, καὶ κυρίως οἱ γείτονες τῶν Σουλιωτῶν Τσάμιδες, δὲν

ἔκριναν συνετὸν νὰ στρατεύσωσιν ἐπὶ τὴν ἀποστατή-
 σασαν Ἑλλάδα καὶ ἀπομακρυνθῶσιν τῶν ἐστιῶν
 αὐτῶν πρὶν εἰρηνεύσωσιν οἱ Σουλιῶται, διότι ἄλλως
 ἐκινδύνεον αἱ οἰκογένεαί των, δι' ὃ παρεκάλεσαν
 τὸν Χουρσήδην νὰ φροντίσῃ περὶ τούτου. Οὗτος
 καὶ διὰ τὴν αἰτίαν ταύτην, καὶ μὴ θέλων ν' ἀφήσῃ
 ὀπίσω φλόγα ἐπαναστάσεως δυναμένην νὰ διαδοθῇ,
 ἔγραψε τοῖς Σουλιώταις, ὅτι δίκαιον ἴσως εἶχαν
 αλλοτε νὰ ὀπλισθῶσι, διότι ὁ προκάτοχός του, παρα-
 βὰς τὸ βασιλικὸν φερμάνι, ὄχι μόνον δὲν τοῖς ἀπέ-
 δωκε τὴν πατρίδα των καὶ τὰ ὑποστατικά των, ἀλλὰ
 καὶ τοὺς ἐπεβουλεύθη ὅτι ἡ Πύλη δὲν ἐμνησικακεῖ,
 ἀλλ' ἐξ ἐναντίας τοὺς ἐσυγχώρει καὶ τοῖς ἀπέδιδε
 τὸν τόπον των, τὰ ὑποστατικά των καὶ τὰ ἀρχαῖά
 των προνόμια καὶ ὅτι ἦτον ἕτοιμος καὶ αὐτὸς νὰ
 τοῖς δώσῃ ὅ,τι ἄλλο εὐλογον ἐζήτουν· τοὺς παρεκίνει
 δὲ νὰ στείλωσι πρὸς αὐτὸν πληρεξουσίου ὅσον
 τάχιστα, διότι ἐβιάζετο νὰ ἐκστρατεύσῃ. Οἱ Σου-
 λιῶται, εὐχαριστήσαντές τον διὰ τὴν πρὸς αὐτοὺς
 εὐνοιάν του, ἀπήντησαν ὅτι, ἐπειδὴ ἡ ἀποστασία τῶν
 Ἑλλήνων ἐπήγασεν ἐκ τῶν ραδιουργιῶν τοῦ Ἀλή,
 δίκαιον ἐφαίνετο, νὰ μὴ ἐκστρατεύσῃ ὁ Χουρσήδης
 κατ' αὐτῶν πεσόντος ἐκείνου, ἀλλὰ νὰ τοῖς δώσῃ
 ἀμνηστειάν, καὶ ἂν ἐκεῖνοι τὴν ἐδέχοντο, τὴν ἐδέ-
 χοντο καὶ οὗτοι ἄλλως ἐπρόκριναν ν' ἀποθάνωσι
 παρὰ ν' ἀμαυρώσωσι τὸ ὄνομά των δι' ἀπιστίας,
 ἀποχωριζόμενοι ὁμοθρήσκων συμπολεμιστῶν. Ἡ
 παρακοὴ αὕτη τῆς προσταγῆς καὶ τὸ ὕφος τῆς ἀπαν-
 τήσεως τῶν Σουλιωτῶν ἐκίνησαν εἰς ἀγανάκτησιν
 τὸν ἀλαζόνα Χουρσήδην, ὅστις, ἕτοιμος νὰ στείλῃ
 τὰς δυνάμεις του εἰς Ἀκαρνανίαν, ἀπεφάσισε νὰ
 τὰς κινήσῃ πρῶτον ὅλας εἰς ἐξολόθρευσίν των.
 Ἡ εἶδησις διεσπάρη, καὶ οἱ Σουλιῶται, ἀπόφασιν
 ἔχοντες ν' ἀνθέξωσι, διέταξαν τοὺς κατοικοῦντας τὰ
 ἀπώτερα χωρία των Χριστιανοὺς νὰ μετακομισθῶσι

καὶ μετακομίσωσι τὰ κτήνη των εἰς τὰ ἐντὸς τοῦ τμήματος τοῦ Σουλίου πρὸς ἀσφάλειαν· ἀλλὰ πρὶν κινήθωσιν οἱ ἐχθροὶ κατ' ἐκείνων τῶν μερῶν, οἱ πρόκριτοι τῶν Ἀλβανῶν, λαβόντες τὰς περὶ ἐκστρατείας διαταγὰς τοῦ Χουρσήδη, καὶ βλέποντες ὅτι ἠνοιγετο στάδιον ἐπικινδύνου πολέμου καὶ ἀνωφελούς διὰ τοὺς λαφυροφίλους τούτους πολεμιστὰς, ἦλθαν εἰς λόγους συμβιβασμοῦ μετὰ τῶν Σουλιωτῶν ἐν Δερβιζιάνοις, χωρὶς τέσσαρας ὥρας μακρὰν τοῦ Σουλίου. Οἱ λόγοι τῶν Ἀλβανῶν ἀπέβλεπαν ν' ἀποσπάσωσι τοὺς Σουλιώτας τῶν λοιπῶν Ἑλλήνων· ἀλλ' οὗτοι ἐπέμεναν εἰς ὅσα ἔγραφαν τῷ Χουρσήδη, καὶ οὕτως οἱ Ἀλβανοὶ καὶ οἱ Σουλιῶται διεχωρίσθησαν ἄπρακτοι τὴν πρώτην ἡμέραν· ἀνωφελῶς ἐπανελήφθησαν τὰ αὐτὰ καὶ τὴν ἀκόλουθον· πολλοῦ δὲ λόγου γενομένου περὶ τῆς ἀφεύκτου καταστροφῆς τοῦ Σουλίου, καὶ τοῦ ἀνδραποδισμοῦ τῶν γυναικῶν καὶ τέκνων τῶν Σουλιωτῶν, ἂν δὲν ἐσυμβιβάζοντο, ὁ Δαγκλῆς ἀπεκρίθη, “ὅτι ποτὲ δὲν θὰ ἠνδραποδί-
 “ζοντο· διότι, ἂν ἐκυριεύετο ὁ τόπος των, θὰ ἐφονευ-
 “οντο παρ' αὐτῶν τῶν Σουλιωτῶν.” Μετὰ δὲ τὴν συνέντευξιν ταύτην οἱ Ἀλβανοὶ ἀπηλπίσθησαν παντὸς συμβιβασμοῦ, ὁ δὲ Χουρσήδης, εἰς ἄρσιν τοῦ προσκόμματος τοῦ νὰ ἐκστρατεύσῃ εἰς Αἰτωλοακαρνανίαν, ἐκίνησε κατὰ τοῦ Σουλίου ὅλας του τὰς δυνάμεις διὰ μίας, ὡς δεκατέσσαρας χιλιάδας. Εἰς ἄκρον ὀλιγάριθμοι ἦσαν οἱ Σουλιῶται καὶ ὀλίγους πολεμιστὰς ἐν αὐταῖς νὰ καταλάβωσι, καὶ ὀλίγους πολεμιστὰς ἐν αὐταῖς νὰ τοποθετήσωσι. Τῷ ὄντι, ἐναντίον τῶν δεκατεσσάρων χιλιάδων ἀντέταξαν μόνον χιλίους, ἐξ ὧν τριακόσιοι κατέλαβαν τὴν θέσιν τοῦ ἀγίου Νικολάου ὑπὸ τὸν Νότην Μπότσαρην, τετρακόσιοι τὴν τοῦ Ζαβρούχου ὑπὸ τὸν Διαμαντῆν Ζέρβαν καὶ ἄλλους, καὶ τριακόσιοι τὴν τοῦ Μομάκου ὑπὸ τὸν Δράκον, τὸν Δαγκλῆν καὶ τὸν

Γούσην. Οἱ ἐχθροί, φθάσαντες εἰς Βαριάδας, διηρέθησαν εἰς τρία σώματα, καὶ τὸ μὲν ἐκ τρισχιλιῶν ὑπὸ τοὺς δύο σιλιχτάρους, τὸν τοῦ Χουρσήδη καὶ τὸν τοῦ Ἄλλῃ, κατέλαβε τὴν 15 μαΐου τὸ σέλωμα τοῦ Ποπώβου, τρεῖς ἡμισυ ὥρας μακρὰν τοῦ Σουλίου πρὸς βορρᾶν· τὸ δὲ ἄλλο ἐκ πεντακισχιλίων ὑπὸ τὸν Βρυώνην καὶ τὸν Ἄγον Μουχουρδάρην διέβη τὴν ἀκόλουθον ἡμέραν τὸ ὑπερκείμενον τοῦ Σουλίου βουνόν, Βούτσι· τὸ δὲ τρίτον ὑπὸ τὸν Κεσέρ-Ἀχμέτ-πασαν ἐστράτευσε πρὸς δυσμὰς τοῦ Σουλίου, κατὰ τοὺς Μύλους. Τὰ τρία δὲ ταῦτα πολυάριθμα σώματα ἔπρασσαν τὴν αὐτὴν ἡμέραν ἐπὶ τὰ τρία ὀλιγάριθμα τῶν Σουλιωτῶν· καὶ τὸ μὲν κατὰ τὸν ἅγιον Νικόλαον, μὴ δυνηθὲν ὡς ἐκ τῆς θέσεώς του ν' ἀνθέξῃ, ὠπισθοδρόμησε καὶ ἐτοποθετήθη κατὰ τὴν ὑπερκειμένην τῆς Κιάφας Στρέβιζαν, τὴν καὶ Στρούμπουλον· τὰ δὲ κατὰ τὸ Ζαβρούχον καὶ Μομάκον ὑπεράσπισαν εὐτυχῶς κατ' ἀρχὰς τὰς θέσεις των, ἀλλ' ἐπὶ τέλους τὰς ἐγκατέλειψαν. Οἱ ἐχθροὶ εἰσῆλθαν εἰς τὸ Σούλι, τὸ ἐκυρίευσαν καὶ ἀνέβησαν πρὸς τὴν ἄνωθεν αὐτοῦ ράχιν, Κοῦγκι. Ἐπὶ τῆς θέσεως ταύτης κείται ναὸς ἐπ' ὀνόματι τοῦ ἁγίου Δονάτου, περιτειχισμένος. Ὁ Δράκος, μεταβὰς ἐκ τῆς θέσεως τοῦ Μομάκου εἰς τὸ Κοῦγκι καὶ ἰδὼν ἀναβάντας τοὺς ἐχθροὺς ἐκλείσθη ἐντὸς τοῦ περιτειχίσματος τοῦ ναοῦ μετὰ 52 πολεμιστῶν. Οἱ ὀλίγοι οὗτοι ἐπολέμησαν εὐτυχῶς δι' ὅλης τῆς ἡμέρας καὶ τῆς πρώτης φυλακῆς τῆς νυκτός. Περὶ δὲ τὸ μεσονύκτιον οἱ Τούρκοι, ἐπικρατούσης ἐντὸς τοῦ περιτειχίσματος βαθείας σιωπῆς, ὥρμησαν νὰ εἰσπηδήσωσιν ὑποθέσαντες ὅτι ἔφυγαν οἱ ἐν αὐτῷ κρυφίως. Ἀτάραχοι οἱ ἐντὸς δὲν τοὺς ἐκτύπησαν ἕως οὐ ἐπλησίασαν, καὶ τότε πυροβολήσαντες ὅλοι διὰ μιᾶς ἐφόνευσαν καὶ ἐπλήρωσαν πολλοὺς καὶ ἀπώθησαν τοὺς ἄλλους. Τὴν αὐτὴν νύκτα ὁ γραμματεὺς τοῦ Ἄγου Μουχουρδάρη

ἐμήνυσε κρυφίως τοῖς ἐντὸς τοῦ περιτειχίσματος, ὅτι οἱ Τούρκοι ἐμελέτων νὰ μὴ ἐπανέλθωσι κατ' αὐτῶν, ἀλλὰ νὰ ὀρμήσωσι ἐπὶ τὴν Κιάφαν. Ἡ Κιάφα ἦτο τὸ τελευταῖον καταφύγιον τῶν Σουλιωτῶν. Ἐκεῖ ἦσαν αἱ γυναῖκες· τὰ τέκνα καὶ ἡ κινητὴ περιουσία των· ἐκεῖ ἐκάθητο καὶ ἡ Ἀρχὴ τοῦ τόπου· ἐκεῖ συνεσωρεύθησαν καὶ αἱ καταφυγοῦσαι ἐκ τῶν μακρυνῶν χωρίων οἰκογένειαι τῶν Χριστιανῶν καὶ τὰ κτήνη αὐτῶν ὥστε, ἂν ἐχάνετο ἡ Κιάφα, ἐχάνετο τὸ πᾶν· διὰ τοῦτο ἐπὶ τῇ κοινοποιήσει τοῦ γραμματέως, ἣν δὲν ὑπόπτεισαν δολίαν, ἐγκατέλειψαν τὴν θέσιν τοῦ ἀγίου Δονάτου. Μετὰ τὴν πτώσιν δὲ τοῦ Σουλίου ἐγκατέλειψαν καὶ οἱ ἄλλοι ἅς ἐκράτουν ἕως τότε θέσεις, ὥστε κατεῖχαν ὅλοι τρεῖς, τὰς ἀναγκαιοτέρας, τὴν Κιάφαν, τὸ Ναβαρίκον, ἀπέχον τῆς Κιάφας τρία τέταρτα τῆς ὥρας, καὶ τὴν Χώνιαν, ὅθεν ἐλάμβαναν οἱ ἐν τῇ Κιάφᾳ τὸ νερόν· οἱ πλείστοι δὲ τῶν πολεμιστῶν ἦσαν πάντοτε περὶ τὴν Κιάφαν.

Οἱ Τούρκοι ἐκινήθησαν τῷ ὄντι, καθὼς προανηγέλη παρὰ τοῦ γραμματέως, πρὸς τὴν Κιάφαν, ἔστησαν ἐπάνωθεν αὐτῆς βομβοβόλους καὶ κανόνια, ἐκτύπουν τὸ φρούριον καὶ τὰς ἔξωθεν τοῦ φρουρίου οἰκογενείας τῶν χωρικῶν, καὶ ἐπροξένουν πολλὴν βλάβην. Ἐν τῷ μεταξὺ τούτῳ ἦλθε καὶ ὁ Χουρσῆδης εἰς τὸ στρατόπεδον μαθὼν τὴν πτώσιν τοῦ Σουλίου, καὶ συμβουλίου γενομένου ἀπεφασίσθη νὰ κινήθωσι συγχρόνως ἐπὶ τὸν Ναβαρίκον, τὴν Χώνιαν, καὶ τὴν Κιάφαν· καὶ τὰ χαράγματα τῆς 17 ἰουνίου ἐκίνησαν ὁ μὲν Βρυώνης καὶ ὁ Ἅγιος Μουχουδάρης μετὰ ἑξακισχιλίων ἐπὶ τὸν Ναβαρίκον, ὁ δὲ Ἰσμαῆλ Πρόνιος, ὁ Ταῆρ-Τσαπάρης, καὶ ὁ Μπάλιος Χούσας μετὰ τετρακισχιλίων ἐπὶ τὴν Χώνιαν· ὁ δὲ Σιλιχτάρης Μπότας μετὰ δισχιλίων ἐπὶ τὴν Κιάφαν. Τρι-
 ακόσιοι Σουλιῶται ἦσαν κατὰ τὸν Ναβαρίκον πρὸ

τοῦ κινήματος τῶν ἐχθρῶν· ἐπὶ δὲ τῇ παρουσίᾳ τῆ-
σου πλήθους, 37 μόνον ἀπέμειναν ὑπὸ τὸν ἀρχηγὸν
Δράκον, ἀλλὰ καὶ τόσον ὀλίγοι ἀντεστάθησαν εὐτυ-
χῶς ἕως οὗ ἦλθεν ἰκανὴ βοήθεια ἐκ τῆς Κιάφας, καὶ
τότε ἠνάγκασαν τοὺς ἐχθροὺς νὰ ὑποχωρήσωσι τὴν
νύκτα ἄπρακτοι. Ἀφ' οὗ δὲ ἐξημέρωσε, χίλιοι πεντα-
κόσιοι, διαμείναντες ἐντὸς τινῶν πύργων ἐν ἀγνοίᾳ
τῆς ὑποχωρήσεως τῶν συναδέλφων των, ἐζήτησαν
ἄδειαν ἵνα ἀπέλθωσιν ἀβλαβεῖς. Οἱ δὲ Σουλιῶται,
ὑποπτεύσαντες μὴ ἐπανέλθωσιν οἱ προαναχωρήσαντες
εἰς λύτρωσιν τῶν ἀπομεινάντων τούτων, εἰσήκουσαν
τὴν αἴτησίν των. Ἀπέτυχαν ἐπίσης καὶ τὰ σύγ-
χρονα κινήματα τῶν Ἀλβανῶν κατὰ τὴν Κιάφαν,
ὅπου καὶ αὐταὶ αἱ γυναῖκες τοὺς ἐπολέμησαν κυλίου-
σαι λίθους. Εὐτύχησαν κατ' ἀρχὰς τὰ κατὰ τὴν
Χώνιαν καὶ ἐβίασαν οἱ ἐχθροὶ τοὺς ἐκεῖ Σουλιώτας,
ἑκατὸν σχεδὸν ὄντας, νὰ ὑποχωρήσωσι πρὸς τὰ ἄνω·
ἀλλ' ἐν τῷ μεταξὺ ἐφάνησαν ἀπροσδοκῆτως κατα-
βαίνοντες ἀπὸ τῆς κορυφῆς τῶν βουνῶν πεντακόσιοι
Χριστιανοὶ ἀλαλάζοντες καὶ τουφεκίζοντες, ἐν οἷς
καὶ γυναῖκες, αἱ μὲν ἔνοπλοι αἱ δὲ ῥοπαλοφόροι.
Τούτους ἰδόντες οἱ Τοῦρκοι μακρόθεν ἐρχομένους
ἀνεχώρησαν ἄπρακτοι καὶ μετέβησαν εἰς τὰς πρώτας
θέσεις των.

* Ἄν ἡ ὑπερέχουσα ἀνδρία τῶν Σουλιωτῶν δὲν ἦτον
ἤδη πολλαχόθεν γνωστή, τὰ περὶ ὧν ὁ λόγος κατορ-
θώματα ἤρκουν νὰ τὴν μαρτυρήσωσιν.

Ἐν τῷ μεταξὺ δὲ τούτῳ οἱ ἐν Πρεβέζῃ καὶ Ἄρτῃ
διαμένοντες ἐχθροὶ ἐπάτουν τὰ ἄκρα τῆς Ἀκαρνανίας,
ἠκροβολίζοντο καὶ ἐπανήρχοντο εἰς τὰ ἴδια. Ἐν
μιᾷ δὲ τῶν ἐπὶ τοῦ ἔαρος ἐπιδρομῶν ἀνέκτησαν τὰ
τειχίδια τοῦ Τεκὲ καὶ τῆς Πλαγιᾶς.

Ὁ δὲ Χουρσήδης, ὅλως ἀγανακτῶν διὰ τὴν ἀπο-
τυχίαν τῆς εἰς ἄλωσιν τῆς Κιάφας ἐκστρατείας του,
διώρισε τὸν Βρυώνην ἀρχηγὸν τῆς πολιορκίας καὶ

ὄλων τῶν κατὰ τὴν Ἑπειρον ὀθωμανικῶν δυνάμεων, καὶ μετέβη εἰς Λάρισσαν πρὸς κίνησιν ἄλλου πολυπληθοῦς στρατοῦ ἐτοίμου ἤδη νὰ εἰσβάλη εἰς τὴν Ἀνατολικὴν Ἑλλάδα καὶ τὴν Πελοπόννησον.

Ἐπειδὴ τόσα στρατεύματα ἔτοιμα νὰ πέσωσιν εἰς Αἰτωλοακαρνανίαν δὲν ἐχρονοτρίβησαν εἰμὴ διὰ τὴν ἀντίστασιν τῆς Κιάφας, μέγα συμφέρον εἶχεν ἡ Ἑλλὰς νὰ διατηρηθῇ ἡ θέσις ἐκείνη, φαινομένη τὸ προπύργιον τῆς Δυτικῆς Ἑλλάδος· μέγα συμφέρον εἶχε καὶ νὰ μεταφέρῃ τὸ θεάτρον τοῦ πολέμου ὑπερόριον, ὃ ἐστὶν εἰς τὴν Ἑπειρον· διὰ τοῦτο, φθάσαντος τοῦ Μαυροκορδάτου εἰς Μεσολόγγι, ἀπεφασίσθη νὰ σταλῇ ὅλη ἡ δύναμις εἰς λύτρωσιν τῆς κινδυνευούσης Κιάφας καὶ εἰς σύστασιν στρατοπέδου πέραν τοῦ Μακρυνόρους.

Ἀφ' οὗ δὲ διὰ τῆς προθύμου συνδρομῆς ὄλων τῶν Ἀρχῶν καὶ ὄλων τῶν δυνατῶν διέθεσεν ὁ Μαυροκορδάτος τὰ ἐσωτερικὰ τῆς Δυτικῆς Ἑλλάδος, ὅπως ἡ περίστασις ἀπήτει, καὶ ἐνήργησεν ὅσα ἀναγκαῖα εἰς προμήθειαν τροφῶν, ἀπεστάλη ὁ Κυριακούλης Μαυρομιχάλης μετὰ πεντακοσίων Μανιατῶν καὶ Καρυτινῶν ἐπὶ τεσσάρων ἐκ τῶν ἐν Μεσολογγίῳ τῶ καιρῶ ἐκείνῳ ἐλλιμενιζόντων πλοίων εἰς Φανάρι, λιμένα 5 ὥρας ἀπέχοντα τῆς Κιάφας· ὁ δὲ Μαυροκορδάτος ἐξεστράτευσεν τὴν 1 ἰουνίου μετὰ τῶν τακτικῶν, τῶν φιλελλήνων, τῶν ἐπταννησίων, καὶ τινων Αἰτωλοακαρνανῶν εἰς τὴν πέραν τοῦ Ἀχελώου κοιλάδα, Λάσπην, ὑπὸ τὸ χωρίον τοῦ Μαχαλά, ὅπου ἐνεκρίθη νὰ συνέλθωσι πανταχόθεν τὰ στρατεύματα· ἐνδιατρίψας δὲ τρεῖς ἡμέρας ἐπροχώρησεν εἰς Καρβασαράν ἐπὶ τῆς μεσημβρινῆς ὄχθης τοῦ ἀμβρακικοῦ κόλπου, καὶ εὐρῶν δύο μικρὰς κανονοφόρους ὑπὸ τὸν Ἰταλὸν Πασάνον, τὸν ἄλλοτε ἐν ὑπηρεσίᾳ τοῦ Ἀλλῆ, ἔστειλε δι' αὐτῶν εἰς τὴν ἐπὶ τῆς ἀρκτικῆς ὄχθης τοῦ κόλπου Κόπραιναν δύο εὐκόμιστα κανόνια καὶ τινὰς ἄλλας

πολεμικὰς ἀποσκευὰς πρὸς μετακόμισίν των εἰς Κομπότι, χωρίον δύο ὥρας ἀπέχον τῆς Ἄρτης ἐπὶ ὑψηλῆς θέσεως· ἔστειλε δὲ καὶ τὰ στρατεύματα διὰ Βάλτου καὶ Μακρυνόρους εἰς τὸ αὐτὸ χωρίον, ὅπου ἔφθασε καὶ αὐτὸς τὴν 9. Ἄλλ' ὅλα τὰ ἐκεῖ συνελθόντα στρατεύματα, τακτικὰ καὶ μὴ, μόλις ἦσαν τρισχίλιοι, ἐν ᾧ τριπλάσια ἦσαν τὰ ἐν Ἄρτῃ, Ἰωαννίνοις καὶ Πρεβέζῃ ἐχθρικά. Τὴν δὲ ἀκόλουθον ἡμέραν, ἐξελθὼν ὁ Νορμάννος μετ' ὀλίγων ἀκολουθῶν εἰς παρατήρησιν τῶν πέριξ τοῦ χωρίου θέσεων, ἀπήντησεν αἴφνης πεντακοσίους ἰππεῖς ὑπὸ τὸν Ἰσμαῆλ Πλιάσαν ἐρχομένους καὶ αὐτοὺς ἐπὶ τῷ αὐτῷ σκοπῷ ἐξ Ἄρτης πρὸς τὸ Κομπότι, καὶ ὀπισθοδρομήσας εἰς τὸ χωρίον εἰδοποίησε τὴν ἐπέλευσιν τῶν ἐχθρῶν, καὶ ἐν τῷ ἅμα οἱ ἐκεῖ Ἕλληνες καὶ φιλέλληνες ἐφορμήσαντες τοὺς ἔτρεψαν, καὶ προπορευόμενοι οἱ φιλέλληνες καὶ ἀκολουθοῦντες οἱ Ἕλληνες τοὺς κατεδίωξαν σχεδὸν ὡς τὴν Ἄρταν φονεύσαντες ἱκανοὺς ἀναβάτας καὶ ἀρπάσαντες τοὺς ἵππους των, ἐν οἷς καὶ τινες ἀξιωματικῶν καὶ τοῦ κεχαγιαῖ ἀργυροχαλίνωτοι. Ἐφονεύθησαν καὶ ὀλίγοι Ἕλληνες τακτικοί.

Τὴν δὲ ἐπαύριον, ἐν ᾧ οἱ ἐν τῷ Κομποτίῳ ἐβουλεύοντο περὶ τῶν περαιτέρω, ἦλθαν πρὸς αὐτοὺς ἀπεσταλμένοι τῶν Σουλιωτῶν ἀναγγέλλοντες τὴν ἐπικίνδυνον στάσιν των καὶ αἰτούμενοι ταχεῖαν ἀντίληψιν· ἐπρόσθεταν δὲ ὅτι, ἐπειδὴ ἦσαν πλειότεροι ἢ ὅσοι ἐχρειάζοντο ὄπλοφόροι εἰς φύλαξιν ὧν κατεῖχαν θέσεων, ἔτοιμοι ἦσαν νὰ ἐξέλθωσί τινες εἰς ὑποστήριξιν τῶν ἔξω κινημάτων ἅμα ἐπλησίαζαν στρατεύματα. Ἐπὶ τῇ ἀγγελίᾳ ταύτῃ ἀπεφασίσθη ἄλλοι μὲν τοῦ ἐν Κομποτίῳ στρατεύματος νὰ πλησιάσωσιν ὅσον ἐδύναντο πρὸς τὴν Κιάφαν, ἄλλοι δὲ νὰ μεταβῶσιν εἰς τὸ χωρίον τοῦ Πέτα ὡς εἰς θέσιν δυνατωτέραν ἐπὶ μόνῳ τῷ σκοπῷ νὰ ἐμπο-

δίωσι τοὺς ἐν Ἄρτη Τούρκους τοῦ νὰ ἐκστρατεύσωσιν ἐπὶ τοὺς εἰς βοήθειαν τῆς Κιάφας κινουμένους.

Ὁπλαρχηγὸς τοῦ τμήματος τῆς Ἄρτης, εἰς ὃ ἀνήκε τὸ χωρίον τοῦ Πέτα, ἦτον ὁ Γῶγος, οὗτινος τὰ λαμπρὰ ἐν τῷ χωρίῳ ἐκείνῳ καὶ ἐν Μακρυνόρει κατορθώματα ἀρχομένου τοῦ ἀγῶνος διηγῆθημεν. Κατ' ἐκείνας τὰς ἡμέρας ἐστρατοπέδευεν ὁ ἀνὴρ οὗτος ἐν τῷ ρηθέντι χωρίῳ. Ἄν καὶ τὸ πρῶτον ἔτος τῆς ἐπαναστάσεως ἐπολέμησε φανερᾶ τοὺς Τούρκους καὶ ἔφθειρε πολλοὺς καὶ ἐματαίωσε καὶ τὰ κατὰ τῆς Αἰτωλοακαρνανίας σχέδιά των, οἱ Τούρκοι, θεωροῦντές τον ὡς δυνατὸν καὶ ὡς ἔχοντα πολλὴν καὶ δικαίαν φήμην, τὸν ἄφησαν ἀνενόχλητον ὀπλαρχηγὸν τοῦ τμήματός του ὑποκρινόμενον ἕκτοτε τὸν φίλον των· ἀλλ' οὔτε ἐκείνοι ἐπίστευαν αὐτόν, οὔτε αὐτὸς ἐκείνους· δι' ὃ καὶ ἀσυνέντευκτοί ἦσαν, καὶ συνενοοῦντο μόνον διὰ γραμμάτων ἐξαγοραζόμενοι ἀμοιβαίως τὸν καιρόν. Ὁ ὀπλαρχηγὸς οὗτος, διατηρῶν φανερὰς σχέσεις πρὸς τοὺς Τούρκους, διετήρει ἐπίσης φανερὰς καὶ πρὸς τοὺς Ἕλληνας· καὶ τοῖς μὲν ἔλεγεν ὅτι τὸ ἔθνικόν συμφέρον ἀπῆτει νὰ πολιτεύεται τοὺς Τούρκους, τοῖς δὲ ὅτι ἡ φρόνησις ἀπῆτει νὰ πολιτεύεται τοὺς Ἕλληνας. Ἀφ' οὗ δὲ οἱ Ἕλληνες ἐστρατοπέδευσαν ἐν Κομποτίῳ, οἱ Τούρκοι, ἀναλογιζόμενοι τὴν παρελθούσαν διαγωγὴν του, τὸν ὑπώπτευσαν ὑπεράλλοτε καὶ τῷ ἔγραψαν ὅτι καιρὸς ἦτο νὰ προσβάλωσιν ἐκ συμφώνου τοὺς κλέπτας· οὗτος δὲ τοῖς ἀπεκρίθη, ὅτι ἔτοιμος ἦτον, ἀλλ' ἐνόμιζε καλὸν νὰ μὴ βιασθῶσι· τοὺς ἐζήτηι δὲ τροφὰς καὶ πολεμεφόδια διὰ τοὺς στρατιώτας του. Οἱ Τούρκοι καὶ τὴν περὶ ἀναβολῆς γνώμην τοῦ ἤκουσαν, καὶ ὅσα ἐζήτησε τῷ ἔστειλαν, ἐξ ὧν ἄλλα μὲν ἐχάρισε τοῖς ὁμοπίστοις του, ἄλλα δὲ τοῖς ἐπώλησεν εἰς μισθοδοσίαν τῶν στρατιωτῶν του· δὲν τοῖς ἀπέκρυψε δὲ οὐδ' ὅτι τῷ

ἔγραψαν ἐσχάτως οἱ Τούρκοι, οὐδ' ὅ,τι αὐτὸς ἀπεκρίθη. Τοιοῦτος ἦτον ὁ Γῶγος.

Εἰς ἐκτέλεσιν δὲ τοῦ σχεδίου τῆς ἑλληνικῆς ἐκστρατείας ὑπὲρ τῆς Κιάφας ὁ μὲν Βαρνακιώτης, ὁ Ἰσκος, ὁ Μάκρος Μπότσαρης, ὁ Βλαχόπουλος, ὁ Καρατάσος, καὶ ὁ Γάτσος ἐκίνησαν τὴν ἐσπέραν τῆς 21 μετὰ χιλίων διακοσίων πρὸς τὴν Κιάφαν· οἱ δὲ τακτικοί, οἱ φιλέλληνες, οἱ Ἑπτανήσιοι, ὁ Γρίβας, ὁ Γενναῖος καὶ ὁ Γιατράκος μετέβησαν τὴν ἐπαύριον εἰς τοῦ Πέτα, ὅπου ἤυραν τὸν Γῶγον καὶ ἄλλους ὀπλαρχηγούς· ἔμειναν δὲ ἐν Κομποτίῳ τινὲς Μεσολογγίται, Ἀνατολικιώται καὶ Ζυγιῶται ὑπὸ τὸν Παναγιώτην Ντόβαν, τὸν Σπύρον Πεταλούδην καὶ τὸν Κωνσταντῖνον Γκολφίνον. Ὁ δὲ Μαυροκορδάτος, ἀκολουθούμενος ὑπὸ τινων Πελοποννησίων καὶ Στερεοελλαδιτῶν, μετέβη αὐθημερὸν εἰς Λαγκάδαν ἐπὶ προμηθείᾳ τῶν ἀναγκαίων τοῦ στρατοῦ. Τὴν αὐτὴν δὲ ἡμέραν συνέβη τὸ ἐξῆς δυστύχημα τῆς ἐκστρατείας, πρόδρομος δεινοτέρων δυστυχημάτων.

Διὰ τοῦ Πασάνου, διοικούντος τὰς δύο μικρὰς κανονοφόρους, εἶχαν ἤδη καταλάβει οἱ Ἕλληνες τὸν ἀμβρακικὸν κόλπον. Οἱ Τούρκοι θέλοντες νὰ τὸν ἀνακτήσωσιν ἠτοιμάσαν ἐν Πρεβεζῇ καὶ μετέφεραν εἰς τὸν κόλπον τρεῖς μεγάλας κανονοφόρους. Ἄνισος ἦτον ἡ πάλη, καὶ ὁ Πασάνος ἐπροσπάθησε νὰ ρίψῃ εἰς τὴν ξηρὰν τὰς κανονοφόρους του, αἵτινες εὐρέθησαν ἀνυπόπτως πλέουσαι ἐπὶ τῷ εἰσπλω τῶν ἐχθρικῶν· ἀλλ' ἡ ἐπικρατοῦσα νηνεμία ἐματαιώσε τὰς προσπάθειάς του. Ἀπελπισθεῖς δὲ τοῦ νὰ τὰς λυτρώσῃ, ἐμβῆκεν εἰς τὸ ἐφόλκιόν του καὶ ἠγωνίζετο διὰ τῆς κωπηλασίας νὰ σωθῇ κὰν αὐτὸς ἐπὶ τῆς ἀρκτικῆς ἄκρας τοῦ κόλπου· ἀλλ' εὐστοχος κανονία ἐβύθισε τὸ ἐφόλκιον, καὶ οὕτως οἱ ἐχθροί, συλλαβόντες τὰς κανονοφόρους καὶ τὰ πληρώματα, συνέλαβαν καὶ αὐτὸν φερόμενον ἐπὶ τῶν κυμάτων, τὸν

ἀπεκόμισαν σιδηροδέσιμον εἰς Ἄρταν καὶ τὸν ἐφυλάκισαν (α), τοὺς δ' ἀθλίους ναύτας ἐσοῦβλισαν ἐν Πρεβέζῃ. Τοιουτοτρόπως οἱ Τοῦρκοι γενόμενοι κύριοι ὅλου τοῦ ἀμβρακικοῦ κόλπου διέκοψαν τὴν διὰ θαλάσσης κοινωσίαν τοῦ ἑλληνικοῦ στρατοπέδου καὶ τῆς Ἀκαρνανίας.

Οἱ δὲ περὶ τὸν Βαρνακιώτην καὶ λοιποὺς ὄπλαρχηγούς, ἀναχωρήσαντες ἐκ Κομποτίου, ἀπήντησαν μεγάλα ἐμπόδια εἰς τὴν πρὸς τὴν Κιάφαν πορείαν των περιφερόμενοι τῆδε κἀκείσε, διώκοντες καὶ διωκόμενοι, ἕως οὗ πάμπολλοι Τοῦρκοι ἐπέπεσαν τὸ πρῶτὴ τῆς 29 εἰς Πλάκαν, χωρίον ἐπὶ ὄρους ὑψηλοῦ καὶ ἀπέχον τῆς μὲν Κιάφας 10 ὥρας, τοῦ δὲ Κομποτίου 4. Ἡ μάχη διήρκεσεν ἰσοπαλῆς μέχρι τῆς μεσημβρίας, καθ' ἣν, ἐλθούσης νέας καὶ ἀκουράστου πρὸς τοὺς ἐχθροὺς ἐπιβοηθείας, ἐτράπησαν οἱ Ἕλληνες ἀπηνηδηκότες ἐξ αἰτίας τῆς μάχης τῆς αὐγῆς καὶ κατέφυγαν διωκόμενοι εἰς τὴν ἀκρόρειαν. Οἱ δ' ἐχθροὶ ἐκურίευσαν τὴν θέσιν των, ἐπῆραν ὅλην τὴν πολεμικὴν ἀποσκευὴν των καὶ τὰς ὀλίγας τροφὰς των, καὶ ἐφόνευσαν καὶ ἐπλήγωσαν ὑπὲρ τοὺς 100. Οἱ Σουλιώται ἔστειλαν 500 εἰς ἐπικουρίαν, ὡς προῦπεσχέθησαν, ἀλλ' ἀπαντήσαντες οὗτοι πολλὰς δυσκολίας καθ' ὁδὸν δὲν ἔφθασαν πλησίον τῆς Πλάκας εἰμὴ τὴν ἀκόλουθον ἡμέραν τῆς μάχης, καθ' ἣν μαθόντες τὴν ἐπὶ τῆς προτεραίας φυγὴν τῶν Ἑλλήνων ἐπανῆλθαν εἰς τὰ ἴδια· οἱ δὲ καταφυγόντες εἰς τὴν ἀκρόρειαν Ἕλληνες, ἀπελπισθέντες τοῦ νὰ χρησιμεύσωσι πλέον πρὸς τὸν σκοπὸν δι' ὃν ἐξεστράτευσαν, κατέβησαν τὴν νύκτα ὀπισθεν τοῦ ὄρους καὶ ἔφθασαν εἰς Πέτα κακῶς ἔχοντες τὴν 1 ἰουλίου, καὶ οὕτως ἐματαιώθη τὸ δι' ἐκείνου τοῦ μέρους ὑπὲρ τῆς Κιάφας σχέδιον.

Οἱ δὲ ἐν Πέτα φιλέλληνες, καὶ κατ' ἐξοχὴν ὁ ἀρχηγὸς αὐτῶν Δανίας, ἀκούσαντες ἐπὶ τῆς ἐκεῖ ἀφίξεώς

των, ὅτι 800 τῶν ἐν Ἄρτῃ Ἀλβανῶν ἐξῆλθαν εἰς τὰς πλησιοχώρους κώμας, ἀπεφάσισαν νὰ ἐπιστρατεύσωσι. Τόσον δὲ ἀκράτητος ἦτον ἡ τόλμη τοῦ Δανίου καὶ τόσον θερμὴ ἡ ἐπιθυμία του νὰ διαπρέψῃ, ὥστε παρήκουσε καὶ αὐτὸν τὸν ἀρχηγὸν τῶν ἐπιτελῶν Νορμάννον, ὑφ' ὃν διετελοῦν οἱ τακτικοὶ καὶ οἱ φιλέλληνες, μὴ ἐγκρίνοντα τὴν ἐπικίνδυνον ταύτην περιπλάνησιν. Ἐπειδὴ οἱ φιλέλληνες οὔτε τόπον οὔτε γλῶσσαν ἐγνώριζαν, παρέλαβάν τινες τῶν ὀπαδῶν τοῦ Γώγου ὡς ὁδηγούς. Καθ' ἣν δὲ ἡμέραν ἐξεστράτευσαν (25 ἰουνίου), συνεξεστράτευσαν καὶ οἱ Ἑπτανήσιοι ὑπὸ τὸν Πανᾶν, καὶ ὅλοι κατέβησαν ἐν πρώτοις πρὸς τὴν ὄχθην τοῦ ποταμοῦ τῆς Ἄρτης, καὶ μέχρι τινὸς παραποταμοποροῦντες ἀνέβησαν τὴν νύκτα εἰς Πλάκαν, ὅπου δὲν ἦσαν ψυχὴν, διότι διαβάντες ἐκεῖθεν τὴν προτεραίαν οἱ Ἀλβανοὶ τόσον ἠτάκτησαν, ὥστε οἱ κάτοικοι ὅλοι κατέφυγαν εἰς τὰ ὄρη καὶ τὰ δάση· εἶδαν ὁμῶς ἐπὶ τινῶν ὀρέων πέραν τοῦ ποταμοῦ πολλὰ πυρὰ, καὶ ἐντεῦθεν συμπεράναντες ὅτι ἐκεῖ ἦσαν οἱ ἐχθροί, ἐκίνησαν κατ' ἐκείνο τὸ μέρος τὴν ἀκόλουθον αὐγὴν, ἐπέρασαν πρὸς μεσημβρίαν τὸν ποταμόν, καὶ τὴν ἑσπέραν ἐφθασαν εἰς τὸ ὀρεινὸν χωρίον, Βρόντσαν, ὅπου ἐφαίνοντο τὰ πυρὰ τὴν παρελθούσαν νύκτα, ἀλλὰ δὲν ἦσαν εἰμὴ μίαν καὶ μόνην γυναῖκα καὶ ἔμαθαν, ὅτι πρὸ ὀλίγου ἔφυγαν οἱ Ἀλβανοὶ ἐκεῖθεν ἐν βίᾳ· ἡ δὲ ἐν βίᾳ φυγὴ φαίνεται ὅτι προῆλθεν ἐκ τινῶν τουφεκιῶν, ἃς ἔρριψαν οἱ δοθέντες παρὰ τοῦ Γώγου ὁδηγοί, ἐν ᾧ ἐπλησίαζαν πρὸς τὴν Βρόντσαν, εἴτε κατὰ τὴν ἐπικρατοῦσαν συνήθειαν τῶν ὀπλοφόρων Ἑλλήνων τουφεκιζόντων ἀσκέπτως καὶ ἀσκόπως, εἴτε ὡς τινες τῶν φιλελλήνων ὑπόπτευσαν εἰς προειδοποίησιν καὶ προφύλαξιν τῶν ἐχθρῶν. Ἐπειδὴ τὸ χωρίον ἐκεῖνο κεῖται ἄνωθεν τῆς μεταξὺ Ἄρτης καὶ Ἰωαννίνων διερχομένης διὰ τινος αὐλῶνος

όδοῦ, ὁ Δανίας ἀπεφάσισε νὰ ἐνδιαμείνωσιν οἱ περὶ αὐτὸν εἰς ἐνεδραν μηδαμῶς ὑποπτευόντων τῶν Τούρκων ὅτι παρήσαν ἐχθροί· καὶ ἐπειδὴ ἔφαγαν τὰς ὀλίγας τροφάς των, παρεκάλεσαν τὸν Γῶγον νὰ τοῖς στείλῃ ἄλλας, ὡς προῦπεσχέθη· ἐν τούτοις συν-λαβάν τινας Τούρκους διαβαίνοντας. Τόσον δὲ ἦσαν ἄφοβοι, ὥστε 40 ἀπεκόπησαν τὴν νύκτα καὶ ἔτρεξαν πολλὰς ὥρας μακρὰν τῶν ἄλλων πρὸς τὰ Πέντε-Πηγάδια, διότι ἦρχετο ἐκεῖθεν βαθὺς καὶ κωφὸς ἦχος τουφεκισμῶν· ἀλλ' ἐπειδὴ ὁ ἦχος, ὅστις μόνος τοὺς ὠδήγει, ἔπαυσε προιούσης τῆς νυκτός, ἐπανήλθαν εἰς Βρόντσαν· ἔπασαν δὲ ἐπὶ τῆς ἐπανόδου των ἐξαίφνης εἰς τινα ἐχθρικὴν φρουρὰν μίαν ὥραν μακρὰν τῶν Πηγαδίων καὶ τοὺς μὲν ἐσκότωσαν, τοὺς δὲ διεσκόρπισαν. Ὁ Δανίας εἶχε διάθεσιν νὰ δια-τρίψῃ ἐκεῖ ἡμέρας τινὰς μετὰ τοῦ μικροῦ του στρατοῦ· ἀλλ' ἡ στέρησις τῶν τροφῶν καὶ ἡ μὴ ἀποστολὴ ἄλλων παρὰ τοῦ Γῶγου, ἔτι δὲ καὶ κατεπεΐγουσα περὶ ἐπανόδου διαταγὴ τοῦ Νορμάννου, μαθόντος ὅτι οἱ ἐν Ἄρτῃ Τούρκοι ἐμελέτων ἐντὸς ὀλίγου νὰ ἐκ-στρατευσωσιν, ἠνάγκασαν τοὺς περιπλανωμένους τουτους νὰ ἐπανέλθωσιν εἰς Πέτα, ὅπου ἔφθασαν τὴν 1 ἰουλίου.

Καὶ ἄλλοθεν ἴσως, ἀλλὰ βεβαίως ἐκ τοῦ ἐξῆς περιστατικοῦ, οἱ ἐν Ἄρτῃ Τούρκοι ἀνεκάλυψαν κατ' ἐκείνας τὰς ἡμέρας τὴν ἀδυναμίαν τῆς ἐλληνικῆς ἐκ-στρατείας, δι' ἣν ἐφοβήθησαν κατ' ἀρχὰς ὑποθέτοντές τὴν πολλὰ σημαντικὴν.

Οἱ Τούρκοι, ἐν ᾧ τὸ ἐλληνικὸν στρατόπεδον διέ-μενεν ἐν Κομποτίῳ, ἐνεδρεύοντες διὰ νυκτὸς πλησίον τοῦ χωρίου ἐκείνου, συνέλαβαν, τελευτώντες τοῦ ἰουνίου, τὸν ἐκ τοῦ τάγματος τῶν φιλελλήνων Ἰταλὸν Μονάλδην περιδιαβάζοντα καὶ τὸν ἔφεραν εἰς Ἄρταν. Οὗτος, περιποιηθεὶς καὶ θαρρύνθεις ὑπὸ τῶν ἐκεῖ διατριβόντων πασάδων, τοῦ Ἰσμαήλ-Πλιάσα καὶ τοῦ

Μεχμέτ-Ρεσίτη, τοῦ καὶ Κιουταχῆ, ἀνεκάλυψεν αὐτοῖς καὶ τὰς ἐνεστώσας δυνάμεις καὶ τὰ μελετώμενα κινήματα καὶ τὰς ἐλπίδας τῶν Ἑλλήνων· ἀλλ' ὁ δυστυχῆς δὲν ἐδυνήθη διὰ τῶν ἀνακαλύψεων του ν' ἀποφύγῃ τὸν ἐπαπειλοῦντα κίνδυνον. Οἱ ἄπιστοι πασάδες, μαθόντες ὅσα ἤθελαν, τὸν ἀπεκεφάλισαν καὶ ἔστησαν τὴν κεφαλὴν του εἰς τὸ μέσον τῆς ἀγορᾶς τῆς Ἄρτης. Οἱ Τούρκοι ἐθαρρύνθησαν μεγάλως ἀκούσαντες ὅσα ἠγνούν καὶ τὰ ἐκοινοποίησαν τῷ γενικῷ ἀρχηγῷ των Βρυώνη, ὅστις μετὰ τὴν ἀναχώρησιν τοῦ Χουρσήδη, ἀφ' οὗ διέθεσε πρεπόντως τὰ τῆς πολιορκίας τῆς Κιάφας, κατέλαβε τὰς Βαριάδας κεντρικὴν θέσιν μεταξὺ Ἰωαννίνων, Ἄρτης καὶ Σουλίου.

* Ἄν καὶ ἡ κατοχὴ τοῦ Κομποτιίου ἦτον ἀναγκαιοτάτη, διότι τὸ χωρίον τοῦτο κεῖται ἐπὶ τῆς μεταξὺ τοῦ Πέτα καὶ τῆς Λαγκάδας ὁδοῦ, δι' ἧς οἱ ἐν Πέτα ἐλάμβαναν τὰς τροφὰς καὶ τὰ πολεμεφόδια, μόνον 150 ἦσαν οἱ ἐναπομείναντες. Οἱ δὲ ἐν Ἄρτῃ, ὡς χίλιοι, ἐπέπεσαν αἰφνης τὴν 3, ἔκαυσαν τὰ ἄκρα τοῦ χωρίου καὶ ἀνέβησαν εἰς τὴν ἐπὶ τοῦ ὑψώματος ἐκκλησίαν τῆς Εὐαγγελίστρας, ὅπου ἐκλείσθησαν οἱ ὀλίγοι Ἕλληνες καὶ ὑπερασπίσθησαν εὐτυχῶς δύο ὥρας ἕως οὗ, ἀκουσθέντος τοῦ τουφεκισμοῦ, ἔφθασεν ἔγκαιρος βοήθεια ἀπὸ τοῦ Πέτα ὑπὸ τὸν Γρίβαν καὶ τὸν Γενναῖον, καὶ ἀπὸ τῆς Λαγκάδας ὑπὸ τὸν Ῥάγκον, καὶ οὕτως οἱ Τούρκοι, προσβληθέντες ὑπὸ τῶν ἐξωθεν ἐλθόντων καὶ φοβηθέντες ὅτι ἐπήρχοντο καὶ ἄλλοι, ἀνεχώρησαν, φονευθέντων τινῶν ἐξ αὐτῶν· ἐπληρώθησαν δὲ καὶ 7 Ἕλληνες. Μετὰ τὴν μάχην ταύτην ἀνεκλήθη ὁ Γενναῖος εἰς Πελοπόννησον παρὰ τοῦ πατρός του.

Τὰς αὐτὰς δὲ ἡμέρας ἐκινήθησαν οἱ Τούρκοι ἐπὶ τοὺς περὶ τὸν Κυριακούλην ἐστρατοπεδευμένον παρὰ τὸν λιμένα τοῦ Φαναρίου. Σκοπὸς τῆς ἐκεῖ ἀποβάσεως

τῶν Ἑλλήνων ἦτο ν' ἀνοιχθῆ διὰ τῆς συμπράξεως τῶν Σουλιωτῶν ἢ εἰς Κιάφαν ἄγουσα ὁδὸς ἐπὶ εἰσαγωγῇ τροφῶν. Οἱ Σουλιῶται, μαθόντες τὴν ἀπόβασιν, ἔσπευσαν νὰ στείλωσι βοήθειαν· ἀλλ' οἱ Τούρκοι, ὡς τρισχίλιοι, ἐπέπεσαν τὸ πρωῖ τῆς 4 ἰουλίου. Ἀντέστησαν οἱ Ἕλληνες γενναίως, φονεύσαντες ἱκανοὺς ἐκ τῶν ἀλλεπαλλήλως ἐφορμώντων. Οἱ Τούρκοι, παθόντες πολλὴν βλάβην ὡς ἀπροφύλακτοι, ἤρχισαν νὰ ὑποχωρῶσιν. Ὁ δὲ ἐν Βαλτετίσῳ νικητῆς Κυριακούλης διεκρίθη καὶ ἐν τῇ περιστάσει ταύτῃ διὰ τὴν συνήθη ἀφοβίαν του· ἀλλ', ἐν ᾧ ἔτρεχεν ἀπὸ προμαχῶνος εἰς προμαχῶνα πρὸς ἐμψύχωσιν τῶν στρατιωτῶν του, τὸν ἐκτύπησε κατὰ καρδὰ τουφεκοβολῇ καὶ τὸν ἔρριψε νεκρὸν. Ὁ παρακολουθῶν αὐτὸν στρατιώτης, φοβηθεὶς μήπως ἢ γνῶσις τοῦ θανάτου τοῦ ἀρχηγοῦ διαταράξῃ τοὺς συμπολεμιστὰς του, ἐπέρριψε τὸν ἐπενδύτην του καὶ ἀπέκρυψε τὸν θάνατόν του καθ' ὅλην τὴν διάρκειαν τῆς μάχης. Ἐφονεύθη καὶ ὁ ἀρχηγὸς τοῦ ἐχθρικοῦ στρατεύματος, ὅστις κατὰ τὴν γνώμην τινῶν ἦτον ὁ κατὰ τὸ Βαλτέτσι στρατηγῆσας κεχαγιαμπης. Οἱ δὲ Ἕλληνες διετήρησαν ὅλην τὴν ἡμέραν τὰς θέσεις των, τὴν δὲ νύκτα ἀποφασίσαντες ν' ἀναχωρήσωσιν ἐξ αἰτίας τῆς προξενθείσης ἀθυμίας καὶ ἀταξίας ἐν τῷ στρατοπέδῳ ἐπὶ τῷ θανάτῳ τοῦ καλοῦ ἀρχηγοῦ του, οἱ μὲν Σουλιῶται ἐπανῆλθαν εἰς τὰ ἴδια, οἱ δὲ λοιποὶ ἐπέβησαν εἰς τὰ ἐν τῷ λιμένι πλοῖα, καὶ ἀποπλεύσαντες τὴν ἐπαύριον ἀπεβιβάσθησαν εἰς Μεσολόγγι φέροντες τὸν νεκρὸν τοῦ Κυριακούλη, ὃν ἐκήδευσεν ἡ πόλις λαμπρῶς. Ἀφ' οὗ δ' ἐματαιώθησαν τοιοῦτοτρόπως αἱ δύο ἐκστρατεῖαι τοῦ Φαναρίου καὶ τῆς Πλάκας καὶ ἀπέπλευσαν τὰ τέσσαρα ἑλληνικὰ πλοῖα, οἱ Σουλιῶται ἀπέβαλαν πᾶσαν ἐλπίδα ἐξωτερικῆς ἀντιλήψεως.

Τὸ χωρίον τοῦ Πέτα κεῖται ἐπὶ θέσεως ὀρεινῆς

καὶ ὀχυρᾶς ἐν μέσῳ δύο σειρῶν βουνῶν, τῆς μὲν ἔμπροσθεν πρὸς δυσμὰς τῆς δὲ ὀπισθεν. Ἀφ' ἧς ἡμέρας ἐστρατοπέδευσαν οἱ Ἕλληνες ἐν τῷ χωρίῳ τούτῳ, οἱ τακτικοί, οἱ φιλέλληνες καὶ οἱ Ἐπτανήσιοι κατέλαβαν τὴν ἔμπροσθεν σειρᾶν, τὴν καὶ ἐπικινδυνότεραν· τὴν αὐτὴν κατέλαβαν καὶ ἐπανελθόντες ἀπὸ τῆς περιπλανήσεώς των· οἱ δὲ λοιποὶ ἐτοποθετήθησαν ἐν τῇ ὀπισθεν τοῦ χωρίου, τῇ καὶ ἐπιμηκεστέρα· ἦσαν δὲ ὅλοι οἱ ἐν Πέτα ὑπερδισχίλιοι. Ἐπειδὴ οἱ τακτικοὶ καὶ οἱ φιλέλληνες ὀλιγόρουν τὰς συνήθεις ἐν Ἑλλάδι διὰ προμαχῶνων προφυλάξεις ἐν καιρῷ μάχης, οἱ ὀπλαρχηγοὶ τῶν μὴ τακτικῶν ἐπροσπάθησαν νὰ τοὺς πείσωσι εἰς ἀνέγερσιν αὐτῶν· ἀλλ' ἐκείνοι ἀπεκρίθησαν, ὁ μὲν Δανίας τῷ Γῶγῳ “Ἡμεῖς ἔχομεν τὰ στήθη μας “προμαχῶνα,” ὁ δὲ Ταρέλλας τῷ Βλαχοπούλῳ “Ἡξεύρομεν καὶ ἡμεῖς νὰ πολεμῶμεν” ὥστε ἐπὶ μόνῃ τῇ ἀνδρίᾳ των ἐρειδόμενοι δὲν ἠθέλησαν ν' ἀκούσωσι τὰς συμβουλὰς τῶν περὶ τὰς τοιαύτας μάχας ἐμπείρων. Ἐτοποθετήθησαν δὲ τὰ μὲν δύο ἑλληνικὰ τάγματα πρὸς τὸ κέντρον ἔχοντα παρ' αὐτοῖς δύο κανόνια καὶ δέκα κανονοβολιστὰς ὑπὸ τὸν Ἑλβετὸν Βράνδλην, ὁ δὲ λόχος τῶν φιλελλήνων ἀριστερᾷ, ὃ ἐστὶν ἐν τῇ ἐπικινδυνότερᾳ ὄλων τῶν θέσεων· τὸ δὲ σῶμα τῶν Ἐπτανησίων δεξιᾷ, ὅλα δὲ πλησίον τὸ ἐν τοῦ ἄλλου· οἱ δὲ μὴ τακτικοί, οἱ ὀπισθεν τοῦ χωρίου, ἐτοποθετήθησαν οἱ μὲν πρὸς τὸ κέντρον ὑπὸ τὸν Βαρνακιώτην, οἱ δὲ ἀριστερᾷ ὑπὸ τὸν Μπότσαρην, οἱ δὲ δεξιᾷ ὑπὸ τὸν Γῶγον καὶ Βλαχόπουλον· ὁ δὲ Ἀνδρέας Ἴσκος καὶ ὁ Γάτσος παρεφῆδρευαν. Ἀνεδέχθη δὲ ὁ Γῶγος νὰ φρουρήσῃ καὶ τὸ Μετεπιὸν καὶ τὸν παρακείμενον λόφον, καὶ ἀνέθεσέ τὴν φρουρήσιν τούτου εἰς τοὺς ἐγχωρίους τοῦ Πέτα.

Τὴν 4 ἰουλίου, πέμπτη ἄρα πρὸ μεσημβρίας,

ἐξῆλθε τῆς Ἄρτης τὸ τουρκικὸν στράτευμα· ἐπροπορεύετο τὸ ἵππικὸν καὶ ἠκολούθει τὸ πεζικόν· τὸ ὅλον ἑπτὰ ἢ ὀκτὼ χιλιάδων. Δηρέθη δὲ εἰς δύο· καὶ οἱ μὲν πλείστοι προσέβαλαν κατὰ μέτωπον τὸ χωρίον, ὅπου οἱ φιλέλληνες, οἱ τακτικοὶ καὶ οἱ Ἐπτανήσιοι, οἱ δὲ λοιποὶ ἐπορεύθησαν δισχίλιοι μὲν πρὸς τὸ δεξιὸν κέρας τῶν μὴ τακτικῶν, ἵνα, διαβάντες τὸ Μετεπιὸν καὶ κυριεύσαντες τὸν λόφον, καταλάβωσι τὰ νῶτα τῶν Ἑλλήνων, ὀλιγαριθμότεροι δὲ πρὸς τὸ ἀριστερὸν κατὰ τὸν Σταυρόν. Σφοδρὸς πυροβολισμὸς ἀναψεν ἐν πρώτοις κατὰ μέτωπον· οἱ Τοῦρκοι ἀπεκρούσθησαν καὶ πολλοὶ ἔπεσαν ἐπὶ τῆς πρώτης καὶ δευτέρας προσβολῆς. Οἱ φιλέλληνες ἐφάνησαν ἄξιοι τῆς πολεμικῆς φήμης των, καὶ οἱ τακτικοὶ καὶ οἱ Ἐπτανήσιοι ἄξιοι μιμηταί των. Ὁ Γῶγος ἄφησε τὴν ἐμπροσθοφυλακὴν τῶν ἐχθρῶν νὰ διέλθῃ τὸ Μετεπιὸν ἀνεπηρέαστος· ἐσύγκειτο δὲ αὐτῇ ἐξ 80, ἐν οἷς, κατὰ τὴν συνήθειαν τῶν μὴ τακτικῶν, ἦσαν ὅλοι οἱ σημαιοφόροι, οἱ καὶ ἀνδριότεροι τοῦ στρατοῦ. Ἀφ' οὗ δὲ οἱ παρακολουθοῦντες ἔφθασαν ἐντὸς βολῆς, τότε ἐπέπεσαν οἱ περὶ τὸν Γῶγον αἴφνης καὶ τοὺς ἔτρεψαν· ὁ δὲ υἱὸς αὐτοῦ καὶ ὁ Δῆμος Τσέλιος, οἱ παρασταθμεύοντες, τοὺς κατεδίωξαν κακῶς ἔχοντας· ὥστε ἡ νίκη τῶν Ἑλλήνων ἐφαίνετο πανταχόθεν βεβαία· ἀλλὰ τυχαῖόν τι περιστατικὸν ἀνέτρεψε τὰ πάντα. Οἱ προπορευθέντες 80 Τοῦρκοι, βλέποντες ἑαυτοὺς ἀπομεμονωμένους καὶ μὴ δυνάμενοι πλέον νὰ ἐνωθῶσι μετὰ τῶν καταδιωκομένων καὶ ἀμηχανοῦντες τί νὰ πράξωσι πρὸς σωτηρίαν των, ἐτύλιξαν τὰς σημαίας των καὶ ἐπροχώρησαν ἐξ ἀνάγκης ὡς ἀπηλπισμένοι πρὸς τὰ ἄνω, ἴσως εὔρισκαν διέξοδον ἐκείθεν. Φθάσαντες δὲ εἰς τὸν παρὰ τῷ Μετεπιῷ λόφον ἐθαύμασαν μὴ εὐρόντες εἰμὴ ἓνα ἵππον, τὸν τοῦ Γῶγου, καὶ 8 μόνον στρατιώτας φυλάττοντας αὐτόν, καὶ θαρρύνθέντες ἐξετύλιξαν τὰς

σημαίας των. Τότε τινὲς τῶν μὴ τακτικῶν, ἰδόντες αἰφνης τουρκικὰς σημαίας ὑπεράνω αὐτῶν καὶ ὑποθέσαντες ὅτι ὁ Γῶγος ἐνίκηθη ἢ ἐπρόδωκε, διεσκορπίσθησαν ἐν ροπῇ ὀφθαλμοῦ, μετ' ὀλίγον δὲ καὶ οἱ λοιποὶ ἅλοι. Οἱ δὲ κάτω μαχόμενοι Τούρκοι, ἐμψυχωθέντες ἐπὶ τῇ θέᾳ τῶν σημαιῶν καὶ συμπεράναντες ἐτεῦθεν ὅτι οἱ συναγωνισταὶ των ἐνίκησαν καὶ κατέλαβαν τὰς ἀκρωρείας, ὄρμησαν θαρραλεώτεροι ἐπὶ τοὺς εὐτυχῶς μέχρι τοῦδε ὑπὰ τὴν ἑλληνικὴν σημαίαν παλεμοῦντας, οἵτινες ἰδόντες τὰ γενόμενα ἀπηλπίσθησαν καὶ ὑπεχώρησαν διὰ μέσου τῶν ἐχθρῶν ξίφοκτονοῦντες καὶ ξίφοκτονούμενοι. Οἱ πλείστοι δὲ τῶν φιλελλήνων καὶ τινες τακτικοὶ φθάσαντες εἰς τὰν Σταυρὸν δὲν ἐδύναντο νὰ προχωρήσωσι, διὰ τὴν ἐκκλώθησαν ὑπὸ σμήνους ἐχθρῶν καὶ εὐρέθησαν ἠναγκασμένοι ἢ νὰ παραδοθῶσιν ἢ ν' ἀποθάνωσιν. Ἐπροτίμησαν τὸ ἐνδοξότερον, καὶ συμπικνωθέντες εἰς σχῆμα πυργοειδὲς (en bataillon carré) ἔπεσαν ὅλοι ἐνδόξως φονεύοντες καὶ φονεούμενοι. Οἱ δὲ λοιποὶ φιλέλληνες ὑποχώρησαντες αἰ ἀλλῆς ὁδοῦ ἐκινδύνευσαν καταδιωκόμενοι ν' ἀφανισθῶσι καὶ ἐκείνοι ὅλοι· ἀλλ' ἀφ' οὗ κατήντησαν εἰς ἀπόταμόν τινα θέσιν κατὰ τὸν Σταυρὸν, εὐρέθη ὑπεράνω αὐτῆς τὴν ὥραν ἐκείνην ὁ Γῶγος μετὰ τινῶν τῶν ὀπαδῶν του, καὶ ὅλοι οὗτοι ἐτουφέκισαν διὰ μᾶς τοὺς καταδιώκοντας καὶ ἐλύτρωσαν τοὺς καταδιωκόμενους. Μεγάλα τὰ παθήματα τῶν ὑπὲρ ἐλευθερίας ἀγωνισθέντων τὴν ἡμέραν ἐκείνην· ὁ Ταρέλλας, ὁ Δανίας, τὸ τρίτον σχεδὸν τοῦ τακτικοῦ, τὸ ἥμισυ τῶν Ἰάνων καὶ τὰ δύο τρίτα τῶν φιλελλήνων, ἐν αἷς καὶ οἱ δέκα κανονοβολισταὶ, καὶ ὁ σημαιοφόρος ἐφονεύθησαν, αἱ ἐν τῷ χωρίῳ ἀσθενεῖς ἐσφάγησαν, ὁ Νορμάννος, ὁ Πανᾶς καὶ ἐκ τῶν μὴ τακτικῶν ὁ Δῆμος Τσέλιος ἐπληγώθησαν· ὀλίγοι ἠχμαλωτίσθησαν, ἀλλὰ καὶ οὗτοι ἀπεκεφαλίσθησαν ἐν Ἄρτῃ ἐκτὸς ἐνὸς φι-

λέλλημος Πρώσσου, ὡς γνώσεις ἔχοντας χειρουργικάς. Οἱ Τούρκοι ἔγειναν κύριοι τοῦ χωρίου, καὶ ἐπῆραν ὅλα τὰ πολεμεφόνδια, ὅλας τὰς τροφάς, δύο κανόνια καὶ τὴν σημαίαν τῶν φιλελλήνων. Τοιοῦτος δὲ ἦτον ὁ διασκορπισμὸς καὶ τοιαύτη ἡ περιπλάνησις τῶν διασωθέντων, ὥστε πολλοὶ μὴ παθόντες οὔτε ἐφαίνοντο οὔτε ἠκούοντο πολλὰς ἡμέρας· ἦσαν δὲ καὶ τινες, ὡς ὁ Βλαχόπουλος, ὁ Γουβερνάτης καὶ ἄλλοι, οἵτινες θρηνούμενοι ὡς πεσόντες ἐν τῇ μάχῃ ἐξεφανερῶθησαν παρ' ἐλπίδα ὡς ἀναστάντες ἐκ νεκρῶν. Ἐν ἐνὶ λόγῳ ἡ συμφορὰ τοῦ Πέτα ἦτο μᾶλλον καταστροφὴ ἢ ἦττα.

Καὶ οἱ μὲν Τούρκοι ἀφήσαντες φρουρὰν ἐν τῷ χωρίῳ ἐπανῆλθαν εἰς Ἄρταν, ὅπου ἐπανηγύρισαν λαμπρῶς τὴν νίκην των· οἱ δὲ διασκορπισθέντες ὀπλαρχηγοὶ καὶ ὀπλοφόροι Ἕλληνες καὶ φιλέλληνες συνῆλθαν ἔνθεν κακείθεν εἰς Λαγκάδαν, ὅπου διέμενεν ὁ Μαυροκορδάτος.

Μετὰ τὴν μάχην τοῦ Πέτα συνέβη μεταξὺ τῶν Ἑλλήνων ὅ,τι συμβαίνει συνήθως μετὰ τὰς τροπὰς· ἐμέμφοντο καὶ ἐνοχοποιοῦν ἀλλήλους· ἀλλ' ἡ γενικὴ κατακραυγὴ ἔπεσεν ἐπὶ τὸν Γῶγον ἀναδεχθέντα νὰ φρουρήσῃ καὶ μὴ φρουρήσαντα τὸν λόφον, ἐξ ἧς αἰτίας προῆλθεν ἡ κρίσις τῆς μάχης· διὰ τοῦτο οἱ φιλέλληνες τὸν ὠνόμαζαν φανερᾶ προδότην, ἀλλ' οὔτε ὁ Μαυροκορδάτος οὔτε οἱ μὴ τακτικοὶ ἀρχηγοὶ συνέφασκαν, ἀποδίδοντες δικαίως τὴν μὴ φρούρησιν τοῦ λόφου εἰς τὴν συνήθη ἀπίθειαν τῶν μὴ τακτικῶν. Ὁ δὲ Γῶγος, πεποιθὼς ἐπὶ τῇ ἀθωότητί του, ἦλθε καὶ αὐτὸς εἰς Λαγκάδαν· ἀλλ' ἰδὼν ἐκ τοῦ πλησίον τὴν ἀθλίαν κατάστασιν τῶν ἐλληνικῶν πραγμάτων ἐπανῆλθεν εἰς τὰ ἴδια, ἐσυμβιβάσθη μετὰ τῶν Τούρκων, καὶ Τούρκος ἔκτοτε διέμεινεν μέχρι τέλους τῆς ζωῆς του.

Τὰ ἐν Ἠπείρῳ ἀλλεπάλληλα κατορθώματα τῶν ἄρχων τοῖς ἠνοιξαν τὰς διόδους τῆς Αἰτωλίας καὶ τῆς Ἀκαρνανίας, ὅθεν ἄλλοτε ἐπεδιώχθησαν καὶ ἀπεκρούσθησαν κακῶς ἔχοντες.

1822.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΛΣΤ.

*Ἐκστρατεία ὑπὸ τὸν Μαχμούδπασαν Δράμαλιν εἰς τὴν Ἀνατολικὴν Ἑλλάδα καὶ τὴν Πελοπόννησον καὶ ἀποτυχία αὐτῆς.
—Τὰ κατὰ Εὐβοίαν καὶ Κρήτην.*

ΕΝ ᾧ ἡ Ἀνατολικὴ Ἑλλὰς ἦτον ὅλη ἀπροφύλακτος καὶ ὅλη ἄνω κάτω διὰ τὴν τοῦ Ἀρείου πάγου καὶ τοῦ Ὀδυσσεῶς ἀλληλομαχίαν, διὰ τὸν φόνον τοῦ Νούτσου καὶ Παλάσκα καὶ διὰ τὴν ὀργὴν τῆς κυβερνήσεως κατὰ τοῦ φονέως, ὁ μεταβὰς ἐξ Ἡπείρου εἰς Θεσσαλίαν Χουρσήδης ἐκίνησε τὰ συνηγμένα ἐκεῖ πολυάριθμα στρατεύματα· καὶ αὐτὸς μὲν ἐκάθησεν ἐν Λαρίσση εἰς προμήθειαν τροφῶν καὶ ἐνίσχυσιν τῆς ἐκστρατείας δι' ἀποστολῆς νέων στρατευμάτων, ἐφορεύων ἐν ταύτῳ καὶ τὰ κατὰ τῆς Δυτικῆς Ἑλλάδος προσχεδιασθέντα ὑπὸ τὸν Βρυώνην κινήματα· ἐξεστράτευσεν δὲ ὡς ἀρχιστράτηγος κατὰ διαταγὴν τῆς Πύλης ὁ ἐκ Δράμης τῆς Μακεδονίας Μαχμούδπασας, ὁ καὶ Δράμαλης, ὁ πρὸ πολλοῦ κατὰ τῶν Ἑλλήνων ἀγωνιζόμενος, γνωστὸς διὰ τὴν λαμπρότητα τοῦ γένους του καὶ τὰ μεγάλα πλούτη του. Συνεξεστράτευσαν δὲ ὑπ' αὐτὸν ὁ ἄλλοτε ἀρχιβεζίρης Τοπαλ-Ἀλήπασας, ὁ ἄλλοτε ὑπουργὸς τῶν ἐσωτερικῶν Ἐρήπ-Ἀχμέτπασας, ὁ Χασάμπασας Κασάμπασης, ὁ Τσαρκατοῆ-Ἀλήπασας, ὁ Ἀργεῖος Ἀλήπασας διορισθεῖς ἕκτοτε φρούραρχος Ναυπλίου, δύο ἄλλοι ὀλίγον γνωστοὶ πασάδες καὶ πολλοὶ δερεμ-

πεῆδες τῆς Μακεδονίας καὶ τῆς Θράκης, ὧν οἱ ἐπισημότεροι ἦσαν ὁ Ἐμήναγας Κιουπρουλῆς, ὁ ἐκ Καστωρίας Μαχμέμπης, ὁ ἐκ Ξάνθης Ἐμήμπης, ὁ ἐκ Νεβροκόπου Ἰσούφμπης καὶ ὁ ἐκ Μαγνησίας Γιακούπαγας Καραοσμάνογλους. Τὴν δὲ 29 ἰουνίου ὁ ἀρχιστράτηγος ἐπέρασε τὸν Σπερχειόν. Ἐπέκεινα τῶν 30,000 ἦσαν οἱ συνεκστρατεύοντες, ἀλλ' 24,000 οἱ πολεμισταί (α), ἐξ ὧν τὰ τρία τέταρτα ἔφιπποι, οἱ πλείστοι δὲ τῶν πεζῶν Ἀλβανοί. Εἶχε δὲ ἡ ἐκστρατεία αὕτη εἰς χρῆσίν της καὶ 30,000 ἡμιόλους καὶ 500 καμήλους. Ὁ στρατὸς οὗτος ἐφωδιασμένος καὶ δι' ἐξ ἑλαφρῶν κανονίων, καὶ τῶν ἀναγκαίων κανονοβολιστῶν εἰσέβαλεν ἀνεπηρέαστος τὴν 1 ἰουλίου εἰς Θήβας, ἔκαυσε τὴν πόλιν καὶ διέχυσεν ἐπὶ τῆς διάβασεώς του παντοῦ τρόμον μέγαν. Ἡ Βοιωτία καὶ ἡ Μεγαρίς ἠρημώθησαν, καὶ οἱ κάτοικοί των κατέφυγαν οἱ μὲν εἰς τὰ ὄρη οἱ δὲ εἰς τὴν Σαλαμίνα, ὅπου κατέφυγαν καὶ οἱ ἀρειοπαγῖται· ἀλλὰ φοβηθέντες αὐτοὶ τὸν μέχρι θανάτου καὶ ἐν αὐτῇ τῇ Σαλαμῖνι καταδιώκοντα αὐτοὺς Ὀδυσσεά ἐφυγαν καὶ ἐκείθεν, καὶ μεταβαίνοντες ἀπὸ πλοίου εἰς πλοῖον καὶ ἀπὸ τόπου εἰς τόπον, κατήντησαν εἰς τὸ ἐν Εὐβοίᾳ Ξηροχώρι, προσπαθοῦντες νὰ διατηρήσωσι σκιὰν διοικήσεως ἐν μέσῳ τόσῳ δεινῶν περιστάσεων. Πρὶν δὲ φθάσῃ ἡ ἐχθρικός στρατὸς εἰς τὸν ἰσθμόν, 1200 ὑπὸ τὸν Τσαρκατοῆ-Ἀλήπασαν μετέβησαν εἰς Εὐβοίαν καὶ εἰσῆλθαν εἰς Χαλκίδα.

Μαθοῦσα ἡ κυβέρνησις τὴν ἐχθρικὴν ἐκστρατείαν, ἣν οὔτε τόσον σημαντικὴν ἐπίστευεν οὔτε τόσον ταχεῖαν ἐπροσδόκα, ἔσπευσε νὰ φρουρήσῃ τὰ πέραν τοῦ ἰσθμοῦ στενά. Πολλοὶ ἐκλήθησαν εἰς φρουρήσιν, πλὴν ὀλίγοι ἐπροθυμήθησαν· προθυμότερος δὲ πάντων ἐφάνη ὁ Τσαλαφατῖνος, ὅστις ἐκστρατεύσας ἐπροχώρησε πέραν τοῦ ἰσθμοῦ ἐπὶ σκοπῶν νὰ προκαταλάβῃ τὸ Κανδηλί· ἀλλὰ πολλὰ ὀλίγοι τῶν

συνεκοστρατευσάντων τὸν ἠκολούθησαν· ἀμηχανῶν δὲ
 διὰ τὴν ὀλιγότητα τῶν ἀκολουθῶν του περὶ τοῦ
 πρακτέου, καὶ μαθὼν ὅτι 600 Τριπολιτσιῶται ὑπὸ
 τὸν Σέκερην, Ῥήγαν Παλαμίδην καὶ ἄλλους, 80 Ἀρ-
 γεῖοι ὑπὸ τὸν Νέζον καὶ ἄλλοι τόσοι Κορίνθιοι
 ἀνέβησαν ἤδη τὰ μεγάλα Δερβένια, ὠπισθοδρόμησε
 πρὸς αὐτούς· ὅλοι δὲ καταλαβόντες διαφόρους θέ-
 σεις εἰς ἐμπόδιον τῆς προόδου τῶν ἐχθρῶν ἐφαί-
 ναντο πρόθυμοι ἢ ἀντιπαραταχθῶσιν· ἀλλ' ἐπὶ τῇ
 θεᾷ τάσου στρατοῦ πλησιάζοντος, ἐδειλίασαν καὶ
 ἐτράπησαν εἰς φυγὴν ἀμαχητί, ἐγκαταλείψαντες καὶ
 ὄλας τὰς ἀποσκευάς των· μόνοι ἐναπέμειναν αἱ ὑπὸ
 τὸν Τσαλαφατῖνον ὀλίγοι· ἀλλ' ἰδόντες καὶ οὗτοι
 παρ' ἐλπίδα τοὺς λοιπαὺς συμπολεμιστάς των φεύ-
 γοντας ἠναγκάσθησαν νὰ ὑποχωρήσωσι. Διαδί-
 θαντες δὲ οἱ φεύγοντες εἰς δικαιολογίαν των ἄθεν
 διέβαιναν καὶ διαβεβαιοῦντες καὶ οἱ ἀρχηγαὶ αὐτῶν
 ὅτι οἱ πλείστοι τῶν σὺν αὐτοῖς ἐχάθησαν ἐν τῇ
 μάχῃ, ἐν ᾗ μάχῃ δὲν ἔλαβε χώραν, καὶ τετραπλασιάζ-
 ζαντες τὸν ἀριθμὸν τῶν ἐχθρῶν καὶ μεγαλαποιοῦντες
 τὸν κίνδυνον ἔφεραν τὸν λαὸν ὅλον εἰς ἀπελπισίαν
 καὶ κατ' ἐξοχὴν τοὺς ἐν τῇ Ἀργολίδι, οἵτινες κατα-
 λιπόντες καὶ πόλιν καὶ χωρία καὶ τὴν δυσμετακά-
 μισταν περιουσίαν των ἔτρεχαν ἄλλοι εἰς τὰ ὄρη, καὶ
 ἄλλοι εἰς τὰ παραθαλάσσια, γυμνούμενοι οἱ πλεί-
 στοι οἱ μὲν καθ' ὁδὸν ὑπὸ τῶν εἰς τὴν Ἀργολίδα
 πρὸς λεηλασίαν τοῦ Ναυπλίου ἐπὶ τῆς πρᾶσδοκω-
 μένης πτώσεώς του συρρέουσάντων Μανιατῶν, αἱ δὲ
 κατὰ θάλασσαν ὑπὸ τῶν ναυτῶν, εἰς ὧν τὰ πλοίαρια
 κατέφευγαν. Τὰ πάντα ἦσαν ἐν ἄκρᾳ ταραχῇ,
 ἀταξίᾳ, διαίρεσει καὶ ἀπελπισίᾳ. Ἡ κυβέρνησις,
 ἀντὶ νὰ ἐμψυχώσῃ τὸ πλῆθος, ἀλιγοψύχησεν αὐτὴ
 μείνασα δὲ καὶ ἀφρούρητος καὶ μὴ θεωροῦσα ἑαυτὴν
 ἀσφαλῆ ἐπὶ τῆς ξηρᾶς ἐμβῆκε τὴν ὅ, ἐκτός τινων
 μελῶν της, εἰς δύο γολέττας ἐλλιμενιζούσας ἔμπρα-

σθεν τῶν Μύλων, τὴν μὲν ὑδραϊκὴν, τὴν δὲ σπετσιωτικὴν. Κατήντησε δὲ εἰς τόσῃν ἀδυναμίαν, ὥστε οὔτε κἂν τὸν ἄργυρον νὰ προφυλάξῃ ἐδυνήθη, τὸν ἐκ τῶν ἐκκλησιῶν καὶ μοναστηρίων συναχθέντα καὶ κατατεθέντα ἐν τινι πλοίῳ, ὅθεν τὸν ἤρπασαν ναῦται ἔξωθεν ὀρμήσαντες ἐπὶ λόγῳ ὀφειλομένων μισθῶν. Μόνος ὁ Θανάσης Καρίγιαννης, Μανιάτης, εὔρεθεις ἐν Ἄργει ταῖς ἡμέραις ἐκείναις τῆς φυγῆς, τῆς ἀρπαγῆς, τῆς καταπίεσεως καὶ τοῦ τρόμου, καὶ εὐρῶν δέκα ὁμόφρονάς του ἀνέβη αὐθόρμητος καὶ ἄφοβος εἰς τὸ φρούριον τοῦ Ἄργους καὶ ὑψωσε σημαίαν.

Ἄφ' οὗ δὲ ἡ ἄνωθεν τοῦ ἰσθμοῦ στενὴ ἐκείνη καὶ δι' ὀλίγων εὐνπεράσπιστος διόδος ἀφέθη ὅλη ἀνοικτὴ διὰ τὴν λειποταξίαν τῆς φρουρᾶς τῆς, ἡ πρόοδος τοῦ ἐχθροῦ ἔμεινε πάντῃ ἀνεμπόδιστος. Ἀλλά, εἰδὼς οὗτος πόσον ἡ διάβασις ἦτον ἐπικίνδυνος, ἐπλησίαζε μετὰ πολλῆς προσοχῆς, καθ' ὅσον μάλιστα ἔβλεπεν ἐπὶ τῶν ὑψωμάτων ἀναπεπταμένας ἑλληνικὰς σημαίας, ἃς οἱ λειποτάκται ἐγκατέλειψαν ἐκ τῆς βίας καὶ τοῦ τρόμου ἐπὶ τῆς φυγομαχίας των. Τοιοῦτοτρόπως ὁ ἐχθρικὸς στρατὸς εἰσέδυσσε διὰ τοῦ δυσπροσίτου ἐκείνου μέρους πάντῃ ἀνεμπόδιστος, καὶ ἐχύθη ὅλος εἰς τὴν πεδιάδα καταδιώκων καθ' ὁδὸν τοὺς λειποτάκτας καὶ φονεύων καὶ τινὰς αὐτῶν. Ἐπὶ δὲ τῆς εἰσόδου τοῦ ἔφυγεν ὁ φρούραρχος Ἀχιλλεὺς Θεοδωρίδης (β') καὶ ὅλη ἡ φρουρὰ τῆς ἀκροκορίνθου, ἂν καὶ καλῶς ὠχυρωμένης καὶ ἐφωδιασμένης. Ἐφονεύθησαν καὶ οἱ ἔμφρουροι Τούρκοι, ἐν οἷς καὶ ὁ πολυκτῆμων Κιαμήλμπεης.

Ἐπὶ τοιαύτας εὐτυχεῖς περιστάσεις διαβὰς ὁ Δράμαλης τὰ δυσδιάβατα Δερβένια τὴν 5, ἐκυρίευσεν τὴν αἰσχροῦς ἐγκαταλειφθεῖσαν δυσάλωτον ἀκροκορίνθον. Καταπλεύσαντος δὲ συγχρόνως εἰς τὸν ἰσθμὸν καὶ τοῦ ἐν Πάτραις Ἰσούφη, καὶ γενομένου αὐθημερὸν πολεμικοῦ συμβουλίου περὶ τῶν περαιτέρω κινήμα-

των, οἱ πλείστοι, ἐν οἷς καὶ ὁ Ἰσοῦφης καὶ ὁ Ἀργεῖος Ἀλλῆς, οἱ εἰδότες τὸν τόπον, ἐγνωμοδότησαν νὰ φρουρηθῆ ἡ προσηκόντως ἢ ἀκροκόρινθος καὶ διαιρεθὲν τὸ στράτευμα εἰς τρία νὰ κινηθῆ τὸ μὲν πρὸς τὴν Ἀργολίδα, τὸ δὲ πρὸς τὴν ἐπαρχίαν τῶν Καλαβρύτων, τὸ δὲ πρὸς τὰς Πάτρας καὶ τὴν Ἡλιδα, ἐπὶ λόγῳ ὅτι διηρημένον τοιουτοτρόπως καὶ πᾶσαν στρατιωτικὴν συγκέντρωσιν Ἑλλήνων θὰ διεσκέδαζε, καὶ τὰς ἀναγκαίας τροφὰς θὰ εὔρισκε, καὶ μαχόμενον παντοῦ θὰ ὑπερίσχυεν. Ἀλλ' ὁ ἀρχιστράτηγος δὲν ἐνέκρινε τὴν γνώμην ταύτην, καὶ φρουρήσας τὴν ἀκροκόρινθον διὰ τριακοσίων ὑπὸ τὸν Χασάμπασαν, νυμφευθεὶς καὶ τὴν χήραν τοῦ Κιαμήλμπεη ὠδεύσει πανστρατιᾷ καὶ ἐν βίᾳ πρὸς τὸ Ἄργος ἀφήσας ἐπὶ τοῦ ἰσθμοῦ, ὑπὸ φύλαξιν ὀλίγων, τὰ πέντε ἐκ τῶν ἐξ κανονίων (γ). Ἔστειλε καὶ 50 ἵππεῖς εἰς κατασκοπήν, οἵτινες, μηδεμίαν εὑρόντες ἀντίστασιν, εἰσῆλθαν τὴν 6 καὶ εἰς αὐτὸ τὸ Ναῦπλιον καὶ ἀνήγγειλαν τὴν ἔλευσιν τοῦ στρατοῦ πρὸς ἐμψύχωσιν τῶν πολιορκουμένων καὶ λύσιν τῆς συμβάσεως.

Καθ' ὃν δὲ καιρὸν ἀνέβαιναν οἱ ἐχθροὶ πρὸς τὸ Ἄργος, οἱ Ἕλληνες ἔκαιαν ὅλους τοὺς ἐν τῇ πόλει καὶ τοῖς χωρίοις τῆς Ἀργολίδος καρπούς. Ὁ δὲ Πάνος Κολοκοτρώνης, ὁ Κουμουστιώτης καὶ οἱ Μαυρομιχάλοι, Γεωργάκης, Ἰωάννης, Κατσάκος καὶ Βοϊδῆς, παραλαβόντες διακοσίους στρατιώτας, ὑπῆγαν εἰς Κουτσοπόδι εἰς καῦσιν τῶν ἐκεῖ ἀσυγκομιστων εἰσέτι γεννημάτων· ἀλλά, καθ' ἣν ὥραν τοὺς ἔκαιαν, ἡ ἐχθρικὴ προφυλακὴ κυκλώσασα τὸ χωρίον ἐρρίφθη ἐπ' αὐτοὺς ἀντισταθέντας γενναίως καὶ ἐφόνευσεν ἱκανούς, ἀλλ' οἱ σημαντικοί, ἔφιπποι ὄντες, διεσώθησαν ὅλοι ἀβλαβεῖς. Αὕτη ὑπῆρξεν ἡ πρώτη Ἑλλήνων καὶ Τούρκων σύγκρουσις ἐπὶ τῆς εἰσβολῆς ταύτης.

Ἐν τοσοῦτῳ, ἐπαιρόμενοι οἱ ἐχθροὶ ὡς μηδαμοῦ

εὐρόντες ἀντίστασιν, ἀνέβαιναν εἰς Ἄργος ὡς εἰς πανήγυριν. Τόσον δὲ ἐθαρρύνθησαν, ὥστε μόνοι οἱ ἀποσπασθέντες 50 ἵππεις, οἱ φέροντες τὰς ἀγαθὰς ἀγγελίας εἰς Ναύπλιον, εἰσῆλθαν εἰς Ἄργος πρὶν φθάσῃ ὁ στρατός, καὶ διέμεναν τόσον ὀλίγοι ἄφοβοι ἐν τῇ ἐχθρικῇ ἐκείνῃ πόλει ὡς ἐν ἰδίᾳ. Τοῦτο ἰδὼν ὁ πλήρης τόλμης καὶ ζήλου Καρίγιαννης ἄνωθεν τῆς ἀκροπόλεως ἐξῆλθεν ὅλος ὀργῇ, καὶ ἐντυχὼν τινὰς Ἄργειους τοὺς ἐπέπληξεν ὅτι ἄφησαν τὴν πατρίδα τῶν εἰς τὴν διάκρισιν τῶν ὀλίγων ἐχθρῶν. Ἐφιλοτιμήθησαν οἱ ἐπιπληχθέντες, ὤρμησαν μετὰ τῶν περὶ τὸν Καρίγιαννην ἐπὶ τοὺς ἐχθρούς, ἐφόνευσάν τινὰς, τοὺς δὲ λοιποὺς ἀπεδιώξαν. Τούτου γενομένου, ὁ γενναῖος Καρίγιαννης ἀνέβη πάλιν εἰς τὴν ἀκρόπολιν ὑπὸ τὴν σημαίαν του.

Ὁ δὲ Κολοκοτρῶνης (δ), διατρίβων ἔτι ἐν Τριπολιτσᾷ, ἔμαθε τὴν εἰς Ἄργολίδα εἰσβολὴν τοῦ Δράμαλη καὶ τὴν εἰς τὰ πλοῖα καταφυγὴν τῆς κυβερνήσεως, καὶ ἰδὼν τὸν κίνδυνον τῆς πατρίδος ἐδόθη ὅλος εἰς ὑπεράσπισιν τῆς πρόθυμον συνεργὸν εὐρῶν τὴν γερουσίαν (ε) καταβαλοῦσαν ἔκτοτε πᾶσαν φροντίδα εἰς ἀσφάλειαν τοῦ κράτους, ἔγραφε παντοῦ, ἐφοβέριζεν, ἐνήργει, ἐδείκνυεν ἄκραν ἀφοβίαν ἐν μέσῳ τοῦ ἐπικρατοῦντος γενικοῦ φόβου, διέταξε τὸν μὲν Πλαπούταν νὰ ἔλθῃ μετὰ 500 πλησίον τοῦ Ἄργους καὶ τοποθετηθῇ ἐν Σχοινοχωρίῳ (ζ), τὸν δὲ Ἀντώνην Κολοκοτρῶνην νὰ μεταβῇ μετὰ 400 εἰς τὸν ἅγιον Γεώργιον· ἐξῆλθε δὲ καὶ αὐτὸς τῆς Τριπολιτσᾶς πρὸς τοὺς Μύλους.

Ὁ δὲ Ὑψηλάντης, διατρίβων ἐπὶ τῆς εἰσβολῆς τοῦ Δράμαλη ἐν Ἄργει, κατέκρινεν ὡς ἄνανδρον τὴν εἰς τὰ πλοῖα καταφυγοῦσαν κυβέρνησιν, καὶ πρόθυμος νὰ τρέξῃ εἰς βοήθειαν τῆς κινδυνευούσης πατρίδος ἀνέβαινεν εἰς Τριπολιτσάν πρὸς ἔντευξιν τῶν μὴ μετατοπισάντων γερουσιαστῶν καὶ τοῦ Κολο-

κοτρώνη καὶ εἰς σύσκεψιν περὶ τοῦ πρακτέου· ἀνέβαιναν δὲ ἐπὶ τῷ αὐτῷ σκοπῷ συγχρόνως ἐκ τῶν Μύλων καὶ ὁ Πετρόμπεης καὶ ὁ Κρεββατᾶς προεστῶς τοῦ Μιστρᾶ, καὶ ἀπήντησαν ὅλοι τὸν Κολοκοτρώνην κατὰ τὸ Ταβούλι· ἐκεῖ συσκεφθέντες ἔκριναν πρὸ παντὸς ἀναγκαῖον νὰ καταλάβωσι τὴν ἔρημον καὶ ἀνώχυρον ἀκρόπολιν τοῦ Ἄργους εἰς ἐπασχόλησιν τοῦ ἐχθροῦ ἐντὸς τῆς Ἀργολίδος ὀλίγας ἡμέρας, ἕως οὗ λάβωσι καιρὸν καὶ συνάξωσι στρατιώτας εἰς ἀντίστασιν, διότι οἱ Τοῦρκοι σπανίως ἀφίνουσι ὀπισθὲν τῶν ἐχθρῶν συσσωματωμένους. Εἰς κατάληψιν δὲ αὐτῆς ἐστάλησαν ὁ Μπαρμπιτσιώτης, ὁ Κατσάκος, ὁ Κουμουστιώτης καὶ ὁ Ζαχαρόπουλος μετὰ 200 στρατιωτῶν. Οὗτοι φθάσαντες πλησίον τῆς ἀκροπόλεως ἠπόρησαν καὶ ἐχάρησαν ἰδόντες κυματίζουσαν ἐπὶ τῆς κορυφῆς τῆς ἑλληνικῆν σημαίαν, εἰσῆλθαν προθυμότεροι, ἠσπᾶσθησαν ἐγκαρδίως τὸν Καρίγιαννην καὶ κατέλαβαν καὶ τὴν ὑπ' αὐτὴν μονὴν τῆς Κεκρυμμένης. Κατόπι τῶν ῥηθέντων ὀπλαρχηγῶν ἀνέβησαν εἰς τὴν ἀκρόπολιν καὶ ὁ Ὑψηλάντης, ὁ Γεωργάκης καὶ Ἰωάννης Μαυρομιχάλοι καὶ ὁ Πάνος Κολοκοτρώνης, ὥστε ὅλη ἡ ἐν αὐτῷ φρουρὰ συνίστατο ἐξ 700 ἐπιλέκτων.

Τὴν 10 ἐχύθη ὅλος ὁ ἐχθρικός στρατὸς εἰς Ἀργολίδα, ὅπου καὶ ἐστρατοπέδευσε· τὴν δὲ 12 ἔφθασεν ὁ ἀρχιστράτηγος εἰς τὴν πόλιν τοῦ Ἄργους· καὶ ὁ μὲν Ἀργεῖος Ἀλῆς, παραλαβὼν ἵππεῖς τινὰς εἰσῆλθεν ὑπὸ τὸν κρότον τῶν κανονίων εἰς Ναύπλιον, ὁ δὲ Δράμαλης ἐπολιόρκησεν εὐθὺς στενωῶς καὶ ἐπολέμει τὴν ἀκρόπολιν τοῦ Ἄργους καὶ τὴν μονὴν τῆς Κεκρυμμένης.

Ἀφ' οὗ δὲ οἱ συνελθόντες εἰς Ταβούλι διεχωρίσθησαν, ὁ Κολοκοτρώνης ἐκίνησε πρὸς τὸν ἅγιον Γεώργιον διὰ τοῦ Τουρνικίου, θέλων νὰ παρατηρήσῃ ἐκ τοῦ πλησίου τὰ κινήματα τοῦ ἐχθροῦ· εὐρῶν δὲ

καθ' ὁδὸν ἐν τῷ χωρίῳ τοῦ Μαλανδρινίου Τούρκους (η) ἐκ τῶν τοῦ Δράμαλη ἐλθόντας ἐπὶ λαφυραγωγία, τοὺς ἔκαυσε κλεισθέντας ἐν τινι οἰκίᾳ καὶ μὴ θελήσαντας νὰ παραδοθῶσιν. Ἐτοποθέτησε δὲ τὸν μὲν Ἀντώνην Κολοκοτρώνην καὶ ἄλλους τινὰς ὀπλαρχηγούς, ἔχοντας ὅλους 500, κατὰ τὰ Δερβενάκια, τὸν δὲ Γεώργην Ἀλωνιστιώτην καὶ τοὺς σὺν αὐτῷ κατὰ τὸν ἅγιον Γεώργιον, ὅπου διέμεινε πρὸς καιρὸν καὶ αὐτός.

Ὁ δὲ Πετρόμπεης ἐπανῆλθεν εἰς τοὺς Μύλους, ὅπου ἦσαν καὶ πρὸ τῆς εἰσβολῆς τοῦ Δράμαλη ἱκανὰ στρατεύματα σὺνηθροισμένα εἰς λαφυραγωγίαν ἐπὶ τῇ προσδοκωμένῃ πτώσει τοῦ Ναυπλίου καὶ ὅπου συνήρχοντο καθ' ἡμέραν καὶ ἄλλα. Κατεῖχαν δὲ τὰ στρατεύματα ταῦτα τὴν θέσιν τῶν Μύλων καὶ τὴν τοῦ Κεφαλαρίου τῆν ἐν τῇ ὑπωρείᾳ τοῦ Χάου, ὅπου ἀναφαίνονται τὰ νερὰ τοῦ ἀπὸ τῆς Στυμφάλης λίμνης πηγάζοντος Ἐρασίνου, καὶ ὑπὸ γῆν μέχρι τῆς θέσεως ἐκείνης ρέοντος. Τὸ σχέδιον δὲ τῶν ἀρχηγῶν Ἑλλήνων ἦτον νὰ κλείσωσι τὰς ἐξόδους τῶν ἐχθρῶν καὶ νὰ τοὺς λιμοκτονήσωσιν ἐντὸς τῆς Ἀργολίδος μὴ εὐρίσκοντας τροφάς, διότι οἱ Ἕλληνες ἐπρόλαβαν καὶ τὰς ἔκαυσαν. Ἐν τοσοῦτῳ οἱ ἐν τῇ ἀκροπόλει τοῦ Ἄργους καὶ οἱ ἐν τῇ μονῇ τῆς Κεκρυμμένης ἐπροκάλουν εἰς μάχην ἄνωθεν τοὺς ἐχθροὺς τουφεκίζοντες. Οἱ Τούρκοι, ἀφ' οὗ τοῖς ἐπρόβαλαν νὰ προσκυνήσωσι καὶ δὲν εἰσηκούσθησαν, ἐκανονοβόλουν τὴν Κεκρυμμένην ἀπὸ τοῦ Φορονέως καὶ ἐτουφεκίζαν νύκτα καὶ ἡμέραν καὶ τὴν ἀκρόπολιν ἐπέμειναν δὲ πολεμοῦντες, ἂν καὶ οὐδεμίαν βλάβην ἐπροξένουν, διότι ἐπίστευαν, ὅτι οἱ Ἀργεῖοι καὶ ἄλλοι ἀπέθεσαν ἐν τῇ ἀκροπόλει τὴν πολύτιμον περιουσίαν των. Οἱ ἐγκλειστοὶ δὲν ἔπασχαν ἔλλειψιν τροφῆς, διότι ἐπρόλαβαν καὶ εἰσεκόμισαν ἐκ τῆς πόλεως, ἀλλὰ νεροῦ. Τοῦτο ἐγνώριζαν οἱ ἐν

Μύλοις καὶ ἐν Κεφαλαρίῳ, καὶ πεπεισμένοι ὅτι δὲν ἐδύνατο οἱ ἔγκλειστοι ν' ἀνθέξωσι μέχρι πολλοῦ, καὶ βλέποντες περὶ ἑαυτοὺς ἱκανὰ στρατεύματα, ἀπεφάσισαν νὰ κινηθῶσιν ἐπὶ τοὺς πολιορκητάς, καὶ εἰδοποίησαν καὶ τὸν ἐκ τῆς θέσεως τοῦ Σχοινοχωρίου εἰς τὴν τῶν Ἀκόβων, πλησιεστέραν τοῦ Ἄργους, μεταβάντα Πλαπούταν ἵνα κινηθῆ καὶ αὐτὸς συγχρόνως. Τοιουτοτρόπως πεσόντες τὴν 15 ἰουλίου πολλαχόθεν ἐπὶ τοὺς πολιορκουντας ἤνοιξαν τὴν ἀκρόπολιν. Ἄλλ' ἐπειδὴ ἡ κατοχὴ τῆς ἡτο δι' οὓς εἶπαμεν λόγους εἰσέτι ἀναγκαιοτάτη, ἐξῆλθαν μόνον, κοινῇ γνώμῃ, ὁ Ὑψηλάντης, ὁ Γεωργάκης Μαυρομιχάλης, ὁ Πάνος Κολοκοτρώνης καὶ οἱ πλείστοι τῶν στρατιωτῶν· ἐναπέμειναν δὲ οἱ λοιποὶ ἀρχηγοὶ καὶ 250 στρατιῶται, δυνάμενοι δι' ἧς εἶχαν τροφῆς καὶ πόσεως, ἀφ' οὗ τόσο ἡλαττώθη ὁ ἀριθμὸς των, νὰ ἐνδιαμείνωσιν εἰσέτι ὀλίγας ἡμέρας· συνενοήθησαν δὲ νὰ ἔλθωσι καὶ ἐκ δευτέρου μετ' ὀλίγον οἱ ἔξωθεν εἰς βοήθειάν των. Τοιουτοτρόπως, χάρις εἰς τὴν ἀφοσίωσιν καὶ γενναιότητα τῶν ἀπομεινάντων ἐν τῇ ἀκροπόλει Ἑλλήνων, ἀσχολούμενος ὁ ἐχθρὸς εἰς τὴν πολιορκίαν αὐτῶν, δὲν ἐπεχείρησε νὰ προχωρήσῃ εἰς τὰ ἐνδότερα τῆς Πελοποννήσου. Διὰ τοιούτων τεχνασμάτων ἐπροσπάθουν οἱ Ἕλληνες νὰ στήσωσι τὴν πρόοδον τοῦ δεινοῦ στρατοῦ, ὅτε αἴφνης ἐγνώσθη ὅτι πολυάρμενος ὀθωμανικὸς στόλος ἔπλεεν ἔξωθεν τῆς Ὑδρας σκοπεύων, ὡς ἐφαίνετο, νὰ εἰσπλεύσῃ τὸν ἀργολικὸν κόλπον. Εὐκόλον εἶναι νὰ φαντασθῆ τις τὸν εὐλογον φόβον τῶν Ἑλλήνων κατὰ τὴν ἐπικίνδυνον ἐκείνην ὥραν, καὶ ἐξαιρέτως τὴν παραζάλην τῆς κυβερνήσεως οὔτε ἐπὶ τῆς ξηρᾶς θεωρούσης ἑαυτὴν ἀσφαλῆ, οὔτε ἐντὸς τῶν πλοίων, ὅπου κατέφυγε, δυναμένης πλέον νὰ διαμείνῃ. Καλῇ τύχῃ ὁ στόλος, ὡς ἂν δὲν ἐφρόντιζε περὶ τῶν συμφερόντων τοῦ κράτους, ἢ ὡς ἂν ἦτο ξένος ὁ ἐπὶ τῆς Ἀργο-

λίδος ἀγών, ἀντὶ νὰ εἰσπλεύσῃ καὶ συμπράττων μετὰ τοῦ στρατοῦ καταστρέψῃ διὰ μιᾶς τὰ πάντα, ἐξήκολούθησεν ἡσύχως τὸν πλοῦν πρὸς τὰς Πάτρας ἵνα παραλάβῃ τὸν ἐκεῖ διατρίβοντα Μεχμέτπασαν διαδεχθέντα τὸν ἐν Χίφ θανατωθέντα Καπητάμπασαν.

Διασκεδασθέντος τοῦ μεγίστου τούτου κινδύνου, οἱ ἐν Μύλοις καὶ ἐν Κεφαλαρίῳ ἐστρατοπεδευμένοι Ἕλληνες, ἀναλογισθέντες ὅτι ἡ ἔξοδος τῶν ἐν τῇ ἀκρόπολει ἀπομεινάντων δὲν ἐπεδέχeto περαιτέρω ἀναβολήν, ἐκίνησαν εἰς λύτρωσίν των ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν τοῦ Ἀντώνη Μαυρομιχάλη τὴν 19, καλέσαντες, ὡς καὶ πρότερον, τὸν Πλαπούταν ὅπως συμπράξῃ. Ἄλλ' οὗτος δὲν εἰδοποιήθη ἐν καιρῷ, ὥστε ὅλον τὸ πλῆθος τῶν ἐχθρῶν ἔπεσεν ἐπὶ τοὺς ἐλθόντας ἐκ Μύλων καὶ Κεφαλαρίου.

Ἀνήγειραν οἱ πολιορκοῦντες καὶ πολεμοῦντες τὴν ἀκρόπολιν Τούρκοι πρὸς τοῖς ἄλλοις ἕνα προμαχῶνα ὑπ' αὐτήν, ὑπερενοχλοῦντες τοὺς πολιορκουμένους. Ἄλλ' οἱ πολιορκούμενοι, τουφεκίζοντες ἄνωθεν, ἠνάγκασαν τοὺς κατέχοντας αὐτὸν νὰ τὸν ἐγκαταλείψωσι, καὶ ἐνέθεσαν τὸν Βοϊδῆν Μαυρομιχάλην. Ὁ φιλοκίνδυνος οὗτος ἀνὴρ ἐξῆλθε διαρκούσης τῆς μάχης μετὰ 40 ἀκολουθῶν ξιφῆρης καὶ ἔπεσεν ἐπὶ τοὺς πλησίον του ὀλίγους ἐχθρούς. Ἄλλ' οἱ λοιποὶ Ἕλληνες, μὴ ἠξεύροντες ὅτι ὁ προμαχὼν κατελήφθη ὑπὸ τῶν συναδέλφων των, ἐξελαβαν τοὺς ἐντὸς ὡς ἐχθρούς· καὶ βλέποντες αὐτοὺς μὲν διασκορπίζοντας τοὺς πλησίον αὐτῶν, ἄλλοθεν δὲ γενειοφόρον στρατιώτην, ἢ κατ' ἄλλους παπᾶν, βαστώντα σημαίαν καὶ φεύγοντα, ἐτράπησαν ὅλοι εἰς φυγὴν. Τότε οἱ ἐχθροὶ, βλέποντες τοὺς Ἕλληνας φεύγοντας, ἔπεσαν ἔφιπποι καὶ πεζοὶ κατόπιν των καὶ τοὺς κατεδίωξαν προσπαθοῦντας νὰ διασωθῶσιν ἐπὶ τοῦ Χάου· ἐφόνευσαν δὲ 153, καὶ ἐπλήγωσαν 64. Μετὰ τὴν ἀπροσδόκητον ταύτην τροπὴν καὶ φθορὰν τῶν Ἑλ-

λήνων οἱ μὲν Τούρκοι ἐπανήλθαν εἰς τὴν πόλιν τοῦ Ἄργους, οἱ δὲ Πελοποννήσιοι, ἰδόντες τόσον ἀριθμὸν πεσόντων καὶ πληγωθέντων ἀδελφῶν, συνήχθησαν πάλιν εἰς Κεφαλάρει ἔντρομοι. Ἐν τοσοῦτῳ οἱ ἐν τῇ ἀκροπόλει ἐφαίνοντο μηδεμίαν πλέον ἔχοντες ἐλπίδα σωτηρίας.

Ὁ δὲ κατὰ τὸν ἅγιον Γεώργιον Κολοκοτρώνης μαθὼν τὸ δυστύχημα μετέβη τὴν ἐπαύριον (20 ἰουλίου) εἰς Μύλους, ὅπου ἐκτὸς τῶν ἠττηθέντων σωμάτων ἤυρε καλῇ τύχῃ 1300 Ἀρκαδίους φθάσαντας μετὰ τὴν μάχην· θέλων δὲ νὰ θαρρύνῃ τοὺς δειλιάσαντας, ἀνέβη ἐπὶ τινος ὑψώματος καὶ ἐφλόγισε τὰς καρδίας τῶν ἀκροατῶν του διὰ τῶν σφοδρῶν ἐπιπλήξεών του, διὰ τῶν πατριωτικῶν προτροπῶν του καὶ δι' ὧν ἔδωκε χρηστῶν ἐλπίδων· καὶ ἐπειδὴ τότε ἐπρόκειτο πρὸ παντὸς ἄλλου νὰ προφθάσωσι καὶ σώσωσι τοὺς ἐν τῇ ἀκροπόλει, ἐκίνησαν τὴν αὐτὴν ἐσπέραν τὰ στρατεύματα ὑπὸ τὸν Κολοκοτρώνην· καὶ τὴν μὲν πρώτην καὶ δευτέραν νύκτα ἠκροβολίσθησαν ἀνεπιτυχῶς. Τὴν δὲ τρίτην, διαρκούντος τοῦ συνήθους ἀκροβολισμοῦ, ἔλαβαν οἱ ἔγκλειστοι καιρὸν καὶ ἐξῆλθαν ὅλοι σχεδὸν σῶοι. Παρέβλεψαν δὲ ὡς φαίνεται καὶ οἱ Τούρκοι, ὡς ἔχοντες πρῶτιστον σκοπὸν τὴν διαρπαγὴν τῶν πραγμάτων. Ὁ δὲ πρῶτος στήσας ἐπὶ τῆς ἀκροπόλεως τὴν σημαίαν Καρίγιαννης ἔτυχε κοιμώμενος τὴν ὄραν τῆς ἐξόδου. Ἐξυπνήσας δέ, καὶ ἰδὼν ἀπροσδοκῆτως ἑαυτὸν ἐν μέσῳ τῶν ἐχθρῶν καταγινομένων νὰ λαφυραγωγῶσιν ὅ,τι εὔρισκαν, διότι πολῖταί τινες τοῦ Ἄργους εἶχαν τῷ ὄντι ἀποθέσει ἐν τῇ ἀκροπόλει πρὸς ἀσφάλειαν ἐπὶ τοῦ διασκορπισμοῦ τῶν ἐπιπλάτων, ἔδραξε καὶ αὐτὸς ἐκ τοῦ προχείρου κακάβιον, ἔχωσεν ἐν αὐτῷ ὅλην τὴν κεφαλὴν του ὥστε νὰ μὴ φαίνεται τὸ πρόσωπόν του, καὶ χειροκρατῶν οὐτιδανὰ σκευὴ ἐξῆλθε τῆς ἀκροπόλεως τὴν

ἡμέραν, τραγωδῶν καὶ σκιρτῶν, διὰ μέσου τῶν ἐχθρῶν ὑπολαβόντων αὐτὸν ὡς ἓνα τῶν εἰσελθόντων Τούρκων μεταφέροντα εἰς τὴν πόλιν τοῦ Ἄργους τὰ λάφυρά του.

Ἐν τῷ μεταξὺ δὲ τούτῳ ἐστάλη ἐκ νέου πρεσβεία εἰς Ζάκυνθον ἐπὶ τῇ προτάσει τοῦ στρατιωτικοῦ τῆς Πελοποννήσου, ἐπικαλουμένη δι' ἐγγράφου τὴν προστασίαν τῶν Ἄγγλων· ἀλλὰ δὲν ἐνεκρίθη τὸ ἐγγραφον ὅπως ἦτο συντεταγμένον, καὶ ὁ πρεσβευτὴς Πουνηρόπουλος ἐπανῆλθεν εἰς Πελοπόννησον πρὸς καταλληλοτέραν αὐτοῦ σύνταξιν.

Μετὰ δὲ τὴν εἰς Ἀργολίδα εἰσβολὴν τοῦ ὀθωμανικοῦ στρατοῦ καὶ τὴν εἰς Ναύπλιον εἴσοδον τοῦ Ἄλῃ ὡς φρουράρχου, ἡ περὶ παραδόσεως συνθήκη ἐλύθη, καὶ οἱ ἀκολουθήσαντες τὴν εἰσελθοῦσαν εἰς Ναύπλιον ἐπὶ καταγραφῇ τῶν πραγμάτων ἐπιτροπήν, ἔνοπλοι ἕως τότε, ἀφωπλίσθησαν. Ἄλλὰ τὰ ἐντὸς τοῦ φρουρίου εὐρεθέντα μέλη τῆς ἐπιτροπῆς οὔτε ἐκακοποιήθησαν, οὔτε εἰς τὸν Δράμαλην ζητοῦντα αὐτὰ παρεδόθησαν, διότι οἱ ἐν Ναυπλίῳ Τούρκοι ἐφοβοῦντο μὴ δώσωσι δικαίαν ἀφορμὴν καὶ ἀντικακοποιήσωσιν οἱ Ἕλληνες τοὺς παρ' αὐτοῖς ὀμηρεύοντας οἰκείους των· διέμεινε δὲ καὶ ὁ θαλασσοπυργος ὑποχείριος τῶν Ἑλλήνων. Ὁ Δράμαλης ἐπροσπάθησεν ἐν πρώτοις νὰ διαφθείρῃ τὴν φρουρὰν τοῦ ἀφ' οὗ δὲ ἀπέτυχε, διέταξε τοὺς ἐν Ναυπλίῳ νὰ τὸν κανονοβολήσωσι, τοῖς ἔστειλε κανονοβολιστάς, καὶ οὕτω τὸ πρῶτ' τῆς 21 ἰουλίου ἤρχισε σφοδρότατος κανονοβολισμὸς· κατέλαβε δὲ καὶ τὸ ἔξωθεν τοῦ τείχους χωρίον Ἄριαν. Ἡ φρουρὰ τοῦ κανονοβολουμένου ὀχυρώματος συνίστατο τότε ἐκ τινων Κρανιδιωτῶν, ἀλλ' εἰσῆλθαν εἰς ἐνίσχυσιν καὶ εἰς εὐστοχώτεραν χρῆσιν τῶν κανονίων οἱ φιλέλληνες Χάστιγξ, Χάνης, Ἀνεμάτος καὶ Γέρβης ὑπὸ τὸν Ἰορδάνην, ὃν διέταξεν ἡ κυβέρνησις νὰ καύσῃ τὴν πόλιν τοῦ Ναυ-

πλίου, δι' ἧς ἐπηγγέλλετο πυροτεχνίας· ἀλλ' ὁ ἀρχηγὸς οὗτος ἔγεινεν ἄφαντος ἐλθούσης τῆς εἰδήσεως ὅτι εἰσέπλεεν ὁ ἐχθρικός στόλος, διέμειναν ὁμῶς οἱ ἄλλοι Ἕλληνες καὶ φιλέλληνες κανονοβολοῦντες καὶ κανονοβολούμενοι. Ὁ πόλεμος δὲ οὗτος, συχνῶς καὶ σφοδρῶς ἀπὸ τῆς ἡμέρας ἐκείνης ἐπαναλαμβανόμενος, δὲν ἔπαυσε εἰμὴ τὴν 25 ἐπὶ τῇ ἔκτενεί αἰτήσει τῶν Ναυπλιέων, οἵτινες βλέποντες φθειρομένας τὰς οἰκίας των ἐδικαιολογοῦντο πρὸς τοὺς Ἕλληνας, ὅτι κατὰ διαταγὴν τοῦ Δράμαλη καὶ ὄχι κατ' ἰδίαν θέλησιν ἤρχισαν τὰς ἐχθροπραξίας. Ἐν τῷ διαστήματι ὁμῶς τούτῳ ἔπαθαν τὰ τείχη τοῦ θαλασσοπύργου, καὶ κατεστάθησαν ἄχρηστα καὶ τινα τῶν κανονίων του, ἀλλ' οὐδεὶς τῶν ὑπερασπιστῶν του ἐφονεύθη· δύο μόνον Κρανιδιώται ἐπληγώθησαν.

Εἶδαμεν πόσον ταχεῖα ἦτον ἡ πρόοδος τοῦ ἐχθρικοῦ στρατοῦ. Ἐν διαστήματι δύο ἐβδομάδων ἀφ' οὗ ἐπέρασε τὸν Σπερχειὸν ἔφθασεν εἰς Ἀργολίδα· ἀλλὰ δύο ἐβδομάδας ἐνδιέμεινεν ἀργός. Τροφὰς δὲν ἦνρε διόλου (θ), καὶ ὅσον πολλαὶ καὶ ἂν ἦσαν ὅσας ἔφερε κατηναλίσκοντο ἐντὸς ὀλίγων ἡμερῶν ὑπὸ τοῦ πλήθους· ἀλλ' εἰς ἐξαφάνισιν αὐτῶν συνέτρεξε καὶ ἡ πολλὴ κατάχρησις. Τὸ κρέας ἐπωλείτο 30 παράδας ἢ ὀκτὸ ἐν Ἀργεὶ τὰς πρώτας ἡμέρας τῆς εἰσβολῆς, ἀλλὰ μετὰ δεκαπενθήμερον κρέας σχεδὸν δὲν εὐρίσκετο. Ἐδόθησαν δὲ καὶ ἱκαναὶ τροφαὶ εἰς χρῆσιν τῶν ἐν Ναυπλίῳ, καὶ τὸ στρατόπεδον ἤρχισε νὰ πεινᾷ καὶ δὲν ἠύρισκεν ἐπὶ τῆς ἀργολικῆς πεδιάδος εἰς τροφήν του εἰμὴ ἄρα σταφύλια πρόξενα πυρετῶν, πολλάκις δὲ καὶ θανάτων, διότι οἱ Ἕλληνες ἐνέδρευαν ἐντὸς τῶν ἀμπέλων καὶ ἐφόνευαν καθ' ἡμέραν πολλούς. Οὐδὲ νερὸν δὲ εἶχαν ἐν ἀφθονίᾳ, διότι δὲν ἔβρεξε τὸ θέρος ἐκεῖνο διόλου, καὶ τὰ πλεῖστα πηγὰδια τοῦ Ἀργους ἐστέρφευσαν. Δι' ὅλα ταῦτα ὁ Δράμαλης ἐσκέπτετο σπουδαίως νὰ μεταβῇ

εἰς ἄλλην ἐπαρχίαν καὶ ἐθεώρει μᾶλλον κατορθω-
 τήν καὶ ὠφέλιμον τὴν εἰς Κόρινθον ἐπάνοδον του.
 Ὑπῆρχε δὲ καὶ ἀντιπολίτευσις ἐν τῷ στρατοπέδῳ
 του, κρυφίως ὑποθαλπομένη ὑπὸ τοῦ Χουρσήδη
 φθονοῦντος τὴν δοθείσαν αὐτῷ κατ' εὐθείαν ὑπὸ τῆς
 Πύλης ἀρχιστρατηγίαν καὶ τὴν ἀπὸ τῆς ἐπιτυχίας
 τῆς ἐκστρατείας του τιμὴν καὶ δόξαν. Ἡ ἀντιπο-
 λίτευσις δὲ αὕτη, καθὼς συμβαίνει ἐν ταῖς ἀποτυχίαις,
 ἐκορυφώθη ἀφ' οὗ δὲν εὐδοκίμησεν ἡ ἐκστρατεία, καὶ
 διήγειρε πολλὴν κατακραυγὴν κατὰ τοῦ ἀρχιστρατη-
 γου. Τὸν ἐκάκιζαν δὲ οἱ ἐναντίοι του ὅτι ὁ στρατὸς
 ἔπαθε, διότι δὲν ἠθέλησε νὰ δεχθῆ τὴν γνώμην τῶν
 προβαλόντων ἐν Κόρινθῳ νὰ μὴ βαδίση ὅλος τὴν
 αὐτὴν ὁδόν· πολλοὶ τῶν ὑπ' αὐτὸν ἠπειθούν ἀναφαν-
 δὸν εἰς τὰς διαταγὰς του· τινὲς δὲ καὶ ἀλληλομάχουν
 παρρησίᾳ, ὥστε τὸ Ἄργος κατήντησε θέατρον καθη-
 μερινῶν καὶ δεινῶν ἀταξιῶν. Τοιαύτη ἦτο ταῖς ἡμέ-
 ραις ἐκείναις ἡ κατάστασις τοῦ ἐχθρικοῦ στρατοπέδου.

Ὁ δὲ Κολοκοτρώνης μὴ δυνάμενος νὰ βλάβῃ
 τοὺς ἐχθροὺς πολεμῶν, ἐσοφίζετο πῶς νὰ τοὺς φο-
 βίσῃ· παρετήρησεν ὅτι ἔχασαν τὸ θάρρος καὶ ὑπώ-
 πτευσεν τὴν φυγὴν των· ἐπειδὴ δὲ ἠθελε νὰ τοὺς
 ἀποτρέψῃ τοῦ νὰ προχωρήσωσιν εἰς Τριπολιτσίαν,
 διέσπειρε τὴν νύκτα τῆς 23 πολλοὺς στρατιώτας ἐπὶ
 τῶν πρὸς τὴν πόλιν ἐκείνην ὁρέων καὶ τοὺς διέταξε
 ν' ἀνάψῃ ἕκαστος καὶ νὰ διατηρήσῃ δι' ὅλης τῆς
 νυκτὸς τρία πολυλαμπῆ πυρά. Ἐγείνε τὸ διαταχθέν
 καὶ ἐπανελήφθη καὶ τὴν ἐξῆς νύκτα, ὥστε οἱ Τοῦρ-
 κοὶ ὑπέλαβαν ὅτι συνέρρευσαν πρὸς ἐκεῖνο τὸ μέ-
 ρος πλήθῃ Ἑλλήνων, ἐφοβήθησαν καὶ δὲν ἐξῆλθαν
 τοῦ Ἄργους, ὡς συνείθιζαν. Ὁ δὲ Κολοκοτρώνης,
 ἄγρυπνος πάντοτε καὶ προσεκτικός, ἐσυμπέρανε
 ἐντευθεν ἔτι μᾶλλον, ὅτι ἐμελέτων ταχέως νὰ φύγῃσι,
 καὶ εἶπε τοῖς συναδέλφοις του ὅτι ἐθεώρει ἀναγκαῖον
 οἱ πολλοὶ νὰ διατηρήσωσι τὰς θέσεις τοῦ Κεφαλα-

ρίου καὶ τῶν Μύλων, εἰς ἐμπόδιον τῶν ἐχθρῶν, ἂν ἐδοκίμαζαν ν' ἀναβῶσιν ἐκείθεν εἰς Τριπολιτσάν, καὶ ὅτι ὀλίγοι ἦσαν ἱκανοὶ νὰ κλείσωσι τὰς μεταξὺ Ἄργους καὶ Κορίνθου στενοτοπίας εἰς πρόσκομμα τῆς εἰς Κόρινθον ἐπανόδου των· ἦσαν δὲ κατ' ἐκείνας τὰς ἡμέρας ὡς ὀκτακισχίλιοι ὀπλοφόροι Ἕλληνες ἐν τῇ Ἄργολιδι. Κατὰ τὴν γνώμην ταύτην οἱ πλείστοι ἔμειναν ὅπου ἦσαν ὑπὸ τὸν Πετρόμπεην, τὸν Γιατράκον καὶ τὸν Κρεββατᾶν· ὁ δὲ Κολοκοτρῶνης ἐπανῆλθε μετ' ὀλίγων εἰς τὸν ἅγιον Γεώργιον. Ἐν τῷ μεταξὺ δὲ τούτῳ κατέβη εἰς Μύλους ὁ γραμματεὺς τοῦ Δράμαλη προβάλλων τοῖς ἐκεῖ ἄφεςιν ἀμαρτιῶν, ἂν ἐπροσκύνουν. Ἀπορρίφθεισης δὲ τῆς προτάσεως του, τοῖς εἶπεν, ὡς ὑπὸ ἐμπιστοσύνην καὶ ὡς Χριστιανός, νὰ δυναμώσωσι τὰς θέσεις ἐκείνας, διότι οἱ πασάδες εἶχαν ἀπόφασιν, ἂν ἀπερρίπτετο ἡ πρότασις των, νὰ ἐφορμήσωσι πανστρατιᾷ καὶ ν' ἀνοίξωσι τὴν ἄγουσαν εἰς Τριπολιτσάν ὁδόν. Ἄλλ' ἡ μυστηγορία τοῦ Χριστιανοῦ γραμματέως, ὃν ἐκράτησαν οἱ Ἕλληνες ἵνα μὴ ἀνακαλύψῃ τοῖς ἐχθροῖς ὅ,τι εἶδεν, ἦτο δολία ὡς ἐδείχθη μετὰ ταῦτα σκοπὸν ἔχουσα νὰ θεωρήσωσιν ἀναγκαίαν οἱ Ἕλληνες τὴν μεταγωγὴν τῶν στρατευμάτων εἰς Μύλους ἀπὸ τῆς πρὸς τὴν Κόρινθον ὁδοῦ, καὶ οὕτω ν' ἀφεθῇ ἀνοικτὴ ἡ ἐσκόπευαν οἱ ἐχθροὶ νὰ ὀδεύσωσι.

Τῷ ὄντι τὴν 26 ἰουλίου ἐκινήθη ὅλον τὸ ἐχθρικὸν στρατόπεδον πρὸς τὴν ὁδὸν τῶν Δερβενακίων. Ἡ ὁδὸς αὕτη ἔχει δύο μονοπάτια, τὸ μὲν ἐπὶ τοῦ βάθους τοῦ αὐλῶνος παρὰ τὴν κοίτην χειμάρρου, τὸ δὲ ἔρπον πρὸς τὴν δεξιόθεν ὀφρὺν τοῦ ὄρους ὑπὸ τὸ ὄνομα Αἰσώστη, διὰ τὴν ἐπ' ὀνόματι τοῦ ἁγίου Σώζοντος ἐκεῖ ἐκκλησίαν. Ἐπειδὴ οἱ Ἕλληνες κατεῖχαν τὴν ἐπὶ τοῦ βάθους τοῦ αὐλῶνος θέσιν καὶ ἦσαν καλῶς ὠχυρωμένοι, ἐστράφησαν οἱ Τούρκοι πρὸς τὰ δεξιὰ θέλοντες νὰ καταλάβωσι τινα λόφον πρὸς τὸ

ἄλλο μονοπάτιον καὶ νὰ διέλθωσι διὰ τοῦ 'Αἰσώστη' ἄλλ' ὁ 'Αντώνης Κολοκοτρώνης προκατέλαβε τὸν λόφον. Ἐκεῖ ἤρχισεν ἡ μάχη. Ὁ Κολοκοτρώνης ἐφύλαττε τότε τὴν πρὸς τὰ ἀριστερὰ τῶν Δερβενακίων καὶ τέταρτον ὥρας αὐτῶν ἀπέχουσαν θέσιν τοῦ ἁγίου Γεωργίου, ὑποπτεύων μὴ διέλθωσιν οἱ Τοῦρκοι δι' ἐκείνου τοῦ μέρους ὡς ὀμαλωτέρου. Ἰδὼν δὲ τὴν πορείαν αὐτῶν ἔστειλεν ἐπιβοήθειαν 800 στρατιώτας· ἐπειδὴ δὲ κατέστη ἀδύνατος ἡ θέσις ἣν κατεῖχεν, ἀφ' οὗ 800 ἀπεμακρύνθησαν, ἔστησεν ἐπὶ τῆς κορυφῆς τοῦ βουνοῦ πολλὰς σημαίας φαινομένας μακρόθεν, καὶ ἔθεσεν ἐπὶ καταφανοῦς μέρους ὅσα ζῶα καὶ ὄσους ἐπενδύτας εἶχαν οἱ στρατιῶταί του ἵνα ὑπολάβωσιν οἱ κάτωθεν ἐχθροὶ ὅτι κατεῖχαν τὴν ἀδύνατον ἐκείνην θέσιν πολλοὶ Ἕλληνες καὶ μὴ δοκιμάσωσι νὰ διαβῶσιν ἐκεῖθεν. Οἱ ἐχθροὶ ἐν τοσούτῳ πολεμοῦντες καὶ πολεμούμενοι ὄπισθεν καὶ ἐκ τῶν πλαγίων, καὶ φονευόμενοι ἐπροχώρουσαν πρὸς τὸν 'Αἰσώστην, ὅπου δὲν ἦτον ἑλληνικὴ φυλακὴ.

Κατ' ἐκείνην τὴν ἡμέραν ἔτυχαν ὀδεύοντες πρὸς τὴν Κόρινθον διὰ τοῦ 'Αἰνορίου δύο ὥρας ἀπέχοντος τῶν Δερβενακίων πρὸς τὰ δεξιὰ ὁ Ὑψηλάντης, ὁ Νικήτας καὶ ὁ Δικαῖος μετὰ 500 στρατιωτῶν ἵνα τοποθετηθῶσιν ἐπὶ τῶν μεγάλων Δερβενίων εἰς ἀντίκρουσιν ἐπαπειλουμένης νέας εἰσβολῆς ἐχθρῶν. Οὗτοι, ἀκούσαντες πολὺν τουφεκισμόν ἄνωθεν τῆς θέσεως ὅπου ἦτον ὁ Κολοκοτρώνης, ἐστράφησαν πρὸς τὰ ἐκεῖ ὑποπτεύοντες συμπλοκὴν· ἀλλὰ δὲν ἐπροχώρησαν, διότι ἀπαντήσαντες βοσκὸν ἔμαθαν, ὅτι ὀλίγοι Τοῦρκοι ἦλθαν πρὸς τὰ Δερβενάκια, καὶ ὅτι ἀκροβολισθέντες μετὰ τῶν φυλαττόντων τὴν θέσιν ἐκείνην Ἑλλήνων ἐπανῆλθαν εἰς Ἄργος. Ἄλλ' ἐπειδὴ ἡ βοῆ τοῦ τουφεκισμοῦ δὲν ἔπαυεν, ἐστράφησαν πρὸς ἐκεῖνο τὸ μέρος καὶ κατέλαβαν τὰ ἔμπροσθεν τοῦ ἐχθροῦ. Ἐξακισχίλιοι Τοῦρκοι εἶχαν ἤδη διαβῆ καὶ

πέσει εἰς Κουρτέσαν κακῶς ἔχοντες· ἀλλ' οἱ κατόπιον αὐτῶν ἐρχόμενοι ἤσαν τὴν ἕξοδον προκατειλημμένην ὑπὸ τῶν ῥηθέντων τριῶν γενναίων ἀρχηγῶν τῆς Ἑλλάδος. Οἱ Τούρκοι πολεμούμενοι ἔμπροσθεν, ὄπισθεν, δεξιᾷ καὶ ἀριστερᾷ, συνωθούμενοι καὶ συναγωνιζόμενοι νὰ περάσωσι καὶ αὐτοὶ εἰς Κουρτέσαν συνεσωρεύθησαν ἐπὶ τι βάραθρον ὑπὸ τὴν ἐκκλησίαν τοῦ Ἀϊσώστη καὶ ἐκεῖ ἠφανίσθησαν· σωρηδὸν ἔπιπταν ἐντὸς τοῦ βάραθρου φονευόμενοι πολλοὶ ὑπεκφεύγοντες τὸν κίνδυνον ἐδοκίμαζαν νὰ ἀναβῶσι ἔφιπποι τὰ ὄρη· ἄλλοι ὠδήγουν δι' ἐκείνου τοῦ μέρους φορτωμένους ἵππους καὶ κάμηλους· ἀλλ' οἱ ἵπποι καὶ αἱ κάμηλοι ὠλισθαίνοντες ἐκρημνίζοντο ὥστε ζῶα, ἄνθρωποι, φορτία καὶ λίθοι ἔπιπταν ἐπὶ ζῶων, ἀνθρώπων, φορτίων καὶ λίθων. Ὁ ὀλίγος ὅμως ἀριθμὸς τῶν ἔμπροσθεν Ἑλλήνων δὲν ἦτον ἱκανὸς νὰ ἐμποδίσῃ ὀλοτελῶς τὴν διάβασιν τῶν ἐχθρῶν, διὰ τοῦτο πολλοὶ αὐτῶν διεσώθησαν ὡς καὶ οἱ πρὸ αὐτῶν εἰς Κουρτέσαν. Ὑπερτρισχίλιοι ἐλογίσθησαν οἱ ἀπολεσθέντες ἐχθροί· ἔπεσαν δὲ τὴν ἡμέραν ἐκείνην εἰς χεῖρας τῶν Ἑλλήνων μέγας ἀριθμὸς ζῶων καὶ ἄπειρα καὶ πολύτιμα ἄλλα λάφυρα. Οἱ δὲ διασωθέντες εἰς Κουρτέσαν ἐπὶ τῆς πρώτης καὶ δευτέρας διαβάσεως ἐπανῆλθαν τὴν ἐπαύριον πρὸς τὸ στόμιον τῆς ἐξόδου εἰς βοήθειαν τῶν ὄπισθεν ἀπομεινάντων συναδέλφων των· ἀλλ' ἰδόντες τοὺς Ἑλληνας ἐτοιμοὺς νὰ τοὺς ἀντικρούσωσι δὲν ἐπροχώρησαν. Ἔστειλε συγχρόνως καὶ ὁ φρούραρχος τῆς Κορίνθου τρία ἐλαφρὰ κανόνια πρὸς ἐκεῖνο τὸ μέρος, ἀλλὰ καὶ ταῦτα εἰς οὐδὲν ἐχρησίμευσαν. Οἱ δ' ὄπισθεν ἐρχόμενοι Τούρκοι, ἐν οἷς καὶ οἱ πλείστοι τῶν πασάδων καὶ αὐτὸς ὁ Δράμαλης, ἰδόντες ὅσα ἔπαθαν οἱ προπορευθέντες, δὲν εἰσῆλθαν τὴν τεθλιμμένην ὁδὸν τῶν Δερβενακίων, ἀλλ' ἔμειναν ἐπὶ τῆς ἀπέναντι πεδιάδος καὶ ἔστειλάν τινας πρὸς τοὺς πλησιεστέρους Ἑλλη-

νας ἵνα μάθωσι τίς ὁ ἀρχηγός των. Μαθόντες δὲ παρὰ τοῦ ἐκεῖ φυλάττοντος παπαῖ Δημήτρη Χρυσοβιτσιώτου ὅτι ἦτον ὁ Κολοκοτρώνης, τῷ ἐπρότειναν νὰ ἐξαγοράσωσι ἐλευθέραν τὴν διόδον· ἀλλ' ἰδόντες ἐν τῷ μεταξὺ τούτῳ ἰππεῖς τινας Ἕλληνας καὶ τοὺς ὑπασπιστὰς τοῦ Κολοκοτρώνη, Σπηλιωτόπουλον καὶ Φωτάκον, ἐρχομένους πρὸς ἐκεῖνο τὸ μέρος, καὶ ὑπολαβόντες αὐτοὺς ἐρχομένους εἰς κατασκοπήν, μὴ θέλοντες δὲ καὶ νὰ διανυκτερεύσωσιν ἐπὶ τῆς πεδιάδος, ἐπανῆλθαν εἰς Γλυκιὰν πλησίον τοῦ Ναυπλίου· ὥστε οἱ ἐχθροὶ, ἔχοντες μεσότοιχον τὰ φονικὰ Δερβενάκια, διηρέθησαν ἀκουσίως οἱ μὲν κατὰ τὴν Κουρτέσαν, οἱ δὲ κατὰ τὴν Γλυκιάν, ὅπου τοῖς συνέβη τὴν αὐτὴν νύκτα ἄλλο δυστύχημα ἐκληφθῆν ὡς κάκιστος οἰωνός· ἀναψεν αἴφνης καὶ ἐκάη ἡ πυρίτις.

Ἐπειδὴ δὲν ἔμενε πλέον ἀμφιβολία, ὅτι οἱ Τοῦρκοι θὰ ἐπεχειρίζαν νὰ διαβῶσιν εἰς Κόρινθον θέλοντες καὶ μὴ θέλοντες, ἀνάγκη ἦτο νὰ προκαταλάβωσιν οἱ Ἕλληνες τὰς διόδους.

Τὴν δὲ ἀκόλουθον ἡμέραν τῆς μάχης, ἦτοι τὴν 27, ἦλθαν εἰς τὸν τόπον τῆς καταστροφῆς ὁ Πλαπούτας, ὁ Δημήτρης Δηληγιάννης, ὁ Γιατράκος, ὁ Τσόκρης καὶ ἄλλοι ὀπλαρχηγοὶ πρὸς ἀκριβῆ γνῶσιν τῶν ἐπὶ τῆς προτεριαίας. Συσκέψεως δὲ γενομένης περὶ τοῦ πρακτέου, ἀπεφασίσθη, ἐπὶ τῇ προτάσει τοῦ Κολοκοτρώνη καὶ ἐν ἀγνοίᾳ ποίαν τῶν ἀγουσῶν εἰς Κόρινθον ὁδῶν ἐσκόπευαν οἱ ἐχθροὶ νὰ διέλθωσιν, ὁ μὲν Γιατράκος καὶ ὁ Τσόκρης νὰ παραλάβωσιν ἀμέσως τὰ ἐν Ἀργεῖ στρατεύματά των καὶ νὰ καταλάβωσι τὰς Μυκήνας, ὁ δὲ Ὑψηλάντης, ὁ Δικαῖος καὶ ὁ Νικήτας, ὁ διὰ τὰς κατὰ τὴν 26 ἀνδραγαθίας του ἐπονομασθεῖς Τουρκοφάγος, νὰ μείνωσι κατὰ τὸ Μπερπάτι καὶ Αἰνόρι, ὅπου μετέβησαν μετὰ τὴν μάχην, ὁ δὲ Πλαπούτας, ὁ Δηληγιάννης, καὶ ὁ Ἀντώνης Κολοκοτρώνης νὰ φυλάξωσι τὰ Δερβενάκια· ὅλοι δὲ

να τρέξωσιν ὅπου φανῆ ὁ ἐχθρός. Τὴν ἀκόλουθον ἡμέραν ὁ τουρκικὸς στρατὸς ἐξεστράτευσε πρὸς τὴν ὁδὸν τοῦ Ἀϊνορίου ὅλος φθάσας δὲ εἰς Μπερπάτι ἐκτυπήθη ὑπὸ τῶν ἐκεῖ Ἑλλήνων. Ὁ Κολοκοτρῶνης, νομίζων ὅτι οἱ περὶ τὸν Γιατράκου καὶ τὸν Τσόκρην κατέλαβαν τὰς Μυκῆνας καὶ θὰ ἐπιπταν ὀπισθεν τοῦ ἐχθροῦ ὡς προεσχεδιάσθη, διέταξεν ἀμέσως τοὺς περὶ τὸν Πλαπούταν ν' ἀφήσωσι τὴν θέσιν τῶν Δερβενακίων καὶ νὰ τρέξωσιν ἀπέμπροσθὲν του πρὸς τὴν Κλένιαν, κώμην τῆς ἐπαρχίας Κορίνθου. Ἀλλ' οὔτε οἱ περὶ τὸν Πλαπούταν ἔφθασαν ἐν καιρῷ ὅπου διετάχθησαν, οὔτε ὁ Γιατράκος καὶ ὁ Τσόκρης κατέλαβαν τὴν θέσιν τῶν Μυκηναίων ἐπὶ λόγῳ, ὅτι ἠπείθησαν οἱ στρατιῶταί των· τοιοῦτοτρόπως ἀπέτυχε τὸ σχέδιον, καὶ οἱ ἐχθροὶ παθόντες πολλά, ἀλλ' ὀλίγα ὡς πρὸς ὅσα ἔπαθαν οἱ συνάδελφοί των τὴν 26, διέβησαν τὰ στενὰ καὶ διεσώθησαν εἰς Κόρινθον, ὅπου μετ' ὀλίγον ἐστάλησαν ἐκ Πατρῶν πέντε πλοῖα φέροντα τροφὰς εἰς χρῆσιν αὐτῶν καὶ τῶν ἐν τῇ ἀκροκορίνθῳ ὧν ὑπὸ τὰς ὄψεις ὁ Μ. Τομπάζης, εἰσπλεύσας τὸν σαρωνικὸν κόλπον πρὸ τινῶν ἡμερῶν καὶ ἀποβιβάσας εἰς Κεγχρεὰς τὰ πληρώματα τῶν πλοίων του, ἤρπασεν ὅλας τὰς ἐναποτεθειμένας τροφὰς καὶ ἄφησε τὴν ἀπρονόητον ἐκείνην φρουρὰν σχεδὸν πεινῶσαν.

Τοιοῦτον ἀπέβη τὸ τέλος τῆς εἰς Ἀργολίδα ἐκστρατείας τοῦ πολυπληθοῦς τούτου ἐχθρικοῦ στρατοῦ, παθόντος τὰ πάνδεινα ἐπὶ τῆς εἰς Κόρινθον ἐπιστροφῆς, διότι ὁ ἀρχηγός του, ἐπαιρόμενος ἐπὶ τῇ δυνάμει του, δὲν ἐφρόντισεν ἐπὶ τῆς ἐκείθεν εἰς Ἄργος ἀναβάσεως νὰ διατηρήσῃ τὰ μεταξὺ τῶν δύο πόλεων στενά. Τόσος δὲ τρόμος κατέλαβε τὸν Δράμαλην, ὥστε ἐγκατέλειπεν ἔξωθεν τοῦ Ναυπλίου ἐπὶ τῆς εἰς τὴν Γλυκιὰν ὑποχωρήσεώς του καὶ τὸ μόνον παρ' αὐτῷ ἐπὶ τῆς εἰς Ἀργολίδα εἰσβολῆς του κανόνι.

Ἄφ' οὗ δὲ οἱ Τούρκοι συνήλθαν ὄλοι εἰς Κόρινθον, ὁ Κολοκοτρώνης ὀρθῶς συλλογιζόμενος ἐσχεδίασε νὰ τοὺς ἀποκλείσῃ ἐντὸς ἐκείνης τῆς ἐπαρχίας διὰ ξηρᾶς (διότι ἡ θάλασσα τοῦ κορινθιακοῦ κόλπου ἦτον ἀνοικτὴ δι' ἔλλειψιν ἑλληνικῶν πλοίων) καθὼς τοὺς ἀπέκλεισε πρὸ ὀλίγου ἐντὸς τῆς Ἀργολίδος· καὶ ἐπειδὴ μετὰ τὰς προρρήθεισας μάχας ὁ Ὑψηλάντης, ὁ Νικήτας καὶ ὁ Δικαῖος μετέβησαν εἰς τὸν ἰσθμὸν καὶ ἔκλεισαν τὰς διόδους ἐκείνας συνάξαντες καὶ τοὺς Δερβενοχωρίτας, ὁ Κολοκοτρώνης ἄφησεν ἱκανὴν φρουρὰν ἐπὶ τῶν μεταξὺ Κορίνθου καὶ Ἀργους διόδων, μὴ τυχόν τὰς καταλάβωσιν οἱ Τούρκοι καὶ ἀνοίξωσι τὴν κοινωνίαν τῶν δύο ἐκείνων ἐπαρχιῶν· αὐτὸς δέ, ὁ Γιατράκος, ὁ Πλαπούτας, ὁ Δημήτρης Δηληγιάννης, ὁ Ἀντώνης Κολοκοτρώνης, ὁ Χρηστόπουλος καὶ ὁ Γενναῖος, ἔχοντες τρισχιλίους, ἐτοποθετήθησαν ἐν Σολίῳ, χωρὶν πέντε ὥρας ἀπέχοντι τῆς Κορίνθου, ἐπὶ τῆς πρὸς τὴν Ἀχαϊαν ὁδοῦ, δι' οὗ, ὡς ἐσυμπέραναν, ἐμελέτων οἱ Τούρκοι νὰ διαβῶσι. Τὴν αὐτὴν ἡμέραν ἔφθασαν καὶ οἱ Πετμεζάδες μετὰ 500 εἰς Βάλτσας, χωρίον ἀπέχον τοῦ Σολίου μίαν ὥραν. Τὴν δὲ ἐπαύριον ὁ Κολοκοτρώνης διέταξε τὸν Γενναῖον καὶ τὸν Γιαννάκην Κολοκοτρώνην νὰ καταλάβωσι τὰ Βασιλικά, μίαν ὥραν καὶ τρία τέταρτα μακρὰν τοῦ λοιποῦ στρατοπέδου, ὡς προφύλακες. Διέβαινε κατὰ περίστασιν τὴν αὐτὴν ἡμέραν διὰ τῶν Βασιλικῶν ὁ Γάτσος ἐρχόμενος ἐκ τῆς Δυτικῆς Ἑλλάδος, καὶ ἐνδιέμεινε καὶ οὗτος· ὥστε ἡ προφυλακὴ αὕτη συνηριθμεῖτο εἰς 1300. Τὴν δ' ἐπιούσαν νύκτα ὁ Κολοκοτρώνης διέταξε καὶ ἀναψαν πολλοὶ πυρὰ ἐπὶ τῆς κορυφῆς τῶν βουνῶν εἰς ψευδῆ ἐπίδειξιν τῶν δυνάμεών του.

Τρισχίλιοι Τούρκοι, ἵππεις καὶ πεζοί, ἐπανήλθαν τὴν 4 αὐγούστου εἰς Κλένιαν, ὅπου ὡς ἔμαθαν, ἦσαν συσσωρευμένοι τροφαί. Τὴν θέσιν ἐκείνην κατεΐχαν

400 Ἕλληνας ὑπὸ τὸν Γεωργάκην Μαυρομιχάλην, τὸν Κατσακόν, τὸν Τσαλαφατῖνον καὶ ἄλλους. Οἱ ἐχθροὶ ἔτρεψαν διὰ μιᾶς τοὺς Ἕλληνας, τοὺς κατεδίωξαν, ἐκυρίευσαν τὴν κώμην καὶ παρ' ὀλίγον συνέλαβαν τὸν Μαυρομιχάλην· ἀλλ' οἱ φυλάττοντες τὴν πλησίον θέσιν τοῦ ἁγίου Βασιλείου Τριπολιτσιώται, ὡς 600, ὑπὸ τοὺς ἀρχηγούς Ἀθανασόπουλον, Λεβιδιώτην, Δαρειώτην, καὶ Ῥιζιώτην, κατέβησαν ἐκείθεν δρομαῖοι, κατέλαβαν τὸν ἔξωθεν τῆς κώμης ναόν καὶ τὸν ἐπὶ τῆς κορυφῆς τῆς κώμης λόφον, ἐθάρρυναν τοὺς φεύγοντας δι' οὗ ἔδειξαν αὐτοῖ θάρρους, τοὺς ἐπανέφεραν εἰς τὸν τόπον τῆς μάχης, καὶ διὰ τῆς συμπράξεως αὐτῶν ἀπήλασαν τῆς κώμης ἀπράκτους τοὺς εἰς αὐτὴν εἰσελθόντας ἐχθρούς.

Τὴν δὲ 7 αὐγούστου οἱ Τούρκοι, θέλοντες ν' ἀνοίξωσι τὴν εἰς Πάτρας ἄγουσαν ὁδόν, ἐξεστράτευσαν πρὸς τὸ μέρος τοῦ Κιάτου καὶ τῶν Βασιλικῶν, καὶ συνεκρούσθησαν μετὰ τῶν Ἑλλήνων πλησίον τῶν σταφιδῶνων, ἀλλ' ἐπανῆλθαν ἄπρακτοι εἰς Κόρινθον. Τὴν δὲ 12 ἐξεστράτευσαν πάλιν πανστρατιᾷ πρὸς τὰ Βασιλικά, ὅπου διέμενε πάντοτε ἡ προφυλακή, ἣτις ἀντέστη γενναίως, ἀν καὶ ὀλίγη· συνῆλθαν ἐκεῖ μετὰ τὴν ἔναρξιν τῆς μάχης καὶ τὰ ἄλλα ἑλληνικὰ στρατεύματα, καὶ ἡ τροπὴ τῶν Τούρκων ἐφαίνετο καὶ ταύτην τὴν ἡμέραν βεβαία· ἀλλὰ τινες ἐκ τοῦ τάγματος τοῦ Ἀναγνώστη Πετμεζᾶ, μαχομένου εὐτυχῶς, ἰδόντες ἵππον ἐντὸς σταφιδῶνος, ἀφεθέντα ὑπὸ τῶν Τούρκων ὡς δέλεαρ, ἔτρεξαν νὰ τὸν συλλάβωσι· καὶ αἰφνης ἀνέστησαν 60 Τούρκοι ἐνεδρεύοντες, καὶ ἔτρεψαν τοὺς ἀπροσέκτους τούτους Ἕλληνας εἰς φυγὴν φονεύσαντες ἕνα ἐξ αὐτῶν. Ἡ φυγὴ τῶν ὀλίγων Ἑλλήνων ἔφερε πανικὸν φόβον καὶ γενικὴν τροπὴν. Μόνοι δὲν μετετόπησαν ὁ ἀρχηγὸς τοῦ τάγματος τούτου καὶ ὁ υἱὸς του παρακελεύοντες καὶ τοὺς ἄλλους νὰ τοὺς μιμηθῶσιν, ἀλλ'

οὐδὲν κατώρθωσαν καὶ ἀπέθαναν καὶ οἱ δύο μαχόμενοι. Οἱ δὲ Τούρκοι, ἐμψυχωθέντες ὑπὸ τοῦ καταλαβόντος τὸ τάγμα τοῦτο πανικοῦ φόβου, ἔπεσαν πανστρατιᾷ ἐπὶ τὰ ἄλλα, ἔτρεψαν εἰς φυγὴν τὰ ὑπὸ τὸν Γιατράκον καὶ Πλαπούταν καὶ ἐφόνευσαν δύο γενναίους ὑπαρχηγούς, τὸν Γιαννετᾶν Μιστριώτην, τὸν Οἰκόνομον Παπᾶ Καλομοίρην, καὶ ἱκανοὺς στρατιώτας. Μόνη ἢ ὑπὸ τὸν Γάτσον, Γενναῖον, καὶ Γιαννάκην Κολοκοτρώνην προφυλακὴ διετήρησε τὴν θέσιν τῆς καὶ ἐμπόδισε τὴν πρόοδον τῶν ἐχθρῶν. Τὸ ἀξίειπαινον παράδειγμα τῆς προφυλακῆς ἐπανήγαγε μετ' ὀλίγον εἰς τὸ πεδίου τῆς μάχης καὶ τοὺς ὑπὸ τὸν Γιατράκον καὶ Πλαπούταν, ἀκούσαντας τὰς πατριωτικὰς φωνὰς τῶν ἀρχηγῶν· καὶ οὕτως οἱ Τούρκοι ἰδόντες τοὺς Ἕλληνας ἐπανελθόντας εἰς τὸ πεδίου τῆς μάχης ὑπεχώρησαν, φονεύσαντες 53, ἀλλὰ πλείότεροι ἐφονεύθησαν ἐξ αὐτῶν. Ἐπανερχόμενοι δὲ εἰς Κόρινθον ἀπήντησαν καθ' ὁδὸν τοὺς περὶ τὸν Ἀντώνην Κολοκοτρώνην καὶ Ἀλωνιστιώτην, ἀλλὰ δὲν τοὺς ἠνώχλησαν, ἂν καὶ τὸ μέρος ἦτον ἐπίπεδον. Μετὰ τὰς δύο ἀτυχεῖς δοκιμὰς ἀπηλπίσθησαν τοῦ νὰ σπάσωσι τὸν πρὸς τὴν Ἀχαϊαν στρατιωτικὸν τῶν Ἑλλήνων φραγμόν. Ἐχόντες δὲ τὴν θάλασσαν ἀνοικτήν, καὶ λαμβάνοντες ἐκεῖθεν ἀνεμποδίστως τροφάς, ἔκριναν καλὸν ν' ἀναμείνωσι μέχρι τινὸς ἡσύχως τὰς ἔξωθεν δυνάμεις κατὰ τὰς ὑποσχέσεις τοῦ ἐν Δαρίσση Χουρσήδη, καὶ τὸν εἰς τὸν ἀργολικὸν κόλπον κατάπλουν τοῦ ἔμπροσθεν τῶν Πατρῶν στόλου τῶν ἄλλ' ἠνωχλοῦντο ἀκαταπαύστως ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων ἀρπαζόντων καθ' ἡμέραν τὰ ζῶά των.

Μετὰ δὲ τὰ συμβάντα ταῦτα ἡ γερουσία τῆς Πελοποννήσου ἐψήφισε τὸν Κολοκοτρώνην, ἐπὶ τῇ αἰτήσει τῶν ἐν τῇ Κορινθίᾳ στρατευμάτων, ἀρχιστράτηγον διὰ τοὺς λαμπροὺς καὶ εὐτυχεῖς ἀγῶνάς του. Ὁ δὲ νέος ἀρχιστράτηγος, ἀφήσας φρουράς

ἐπὶ τῶν ἀνωτέρω θέσεων καὶ δυναμώσας καὶ τὰς ἐπὶ τῶν μεταξὺ Κορίνθου καὶ Ἄργους στενοτοπιῶν, ἀνέβη εἰς Τριπολιτσάν, ὅπου ἡ γερουσία καὶ ὁ λαὸς τὸν ὑπεδέχθησαν εὐγνωμονοῦντες καὶ ἀγαλλόμενοι.

Ἡ ἀποτυχία τῆς μεγάλης ταύτης ἐχθρικῆς ἐκστρατείας ἐδόξασε δικαίως τοὺς Πελοποννησίους.

Ὁ δὲ Τσαρκατσῆ-Ἀλήπασας ὁ ἀποχωρισθεὶς τοῦ ὑπὸ τὸν Δράμαλην γενικοῦ στρατοπέδου πρὸ τῆς εἰς Πελοπόννησον εἰσβολῆς του, ἀφ' οὗ εἰσῆλθεν εἰς Χαλκίδα, παρέλαβε τοὺς στρατιώτας του καὶ τοὺς ἐν τῷ φρουρίῳ ἐκείνῳ διαμένοντας καὶ ἐξεστράτευσε πρὸς τὰ Βρυσάκια, ὅπου ἦτο τὸ ἑλληνικὸν στρατόπεδον. Ἀλλὰ τὸ στρατόπεδον τοῦτο μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Ἀγγελῆ δὲν εἶχεν ἄξιον ἀρχηγόν· διὰ τοῦτο μόλις εἶδε τὸν ἐχθρὸν ἐπερχόμενον, διεσκορπίσθη· οἱ δὲ Τοῦρκοι κατέλαβαν τὴν θέσιν ἐκείνην.

Διέτριβε πρὸ τινων ἡμερῶν ἐν Ξηροχωρίῳ ὁ Θεόκλητος Φαρμακίδης, ὅστις μεταβὰς εἰς Λιθάδα καὶ ἐφοδιασθεὶς διὰ γραμμάτων τοῦ Ἀρείου πάγου μετέβη τὴν 30 ἰουνίου εἰς Σκιάθον, ἵνα πείσῃ καὶ μεταφέρῃ εἰς Εὐβοίαν τοὺς ἐκεῖ μετὰ τὴν ἐν Κασσάνδρᾳ, Ναούσῃ καὶ Ὀλύμπῳ καταστροφὴν τοῦ ἀγῶνος ὑπὸ διαφόρους ὄπλαρχηγούς καὶ ὑπὸ τὴν γενικὴν ἀρχηγίαν τοῦ Διαμαντῆ μεταβάντας πολεμικοὺς ἄνδρας τοῦ Ὀλύμπου. Ἐπείσθησαν οἱ ἄνδρες οὗτοι, κατέπλευσαν 600 πλησίον τῶν Βρυσακίων κατεχομένων ὑπὸ τῶν Τούρκων, ἀπέβησαν εἰς τὴν ξηρὰν, καὶ διὰ τοῦ σφοδροῦ κανονοβολισμοῦ τοῦ ὑπὸ τὸν Ἀρείον πάγον διατελοῦντος καὶ καταπλεύσαντος ἐκ Λιθάδας πλοίου τοῦ Βισβίζη, ἀπέδιώξαν τοὺς Τούρκους τῆς θέσεως ἐκείνης καὶ ἐτοποθετήθησαν αὐτοί. Οἱ Τοῦρκοι κατέφυγαν εἰς τὸ φρούριον κακῶς ἔχοντες, τὴν δὲ ἐπιούσαν συσσωματωθέντες πάμπολλοι ἐπεξῆλθαν, ἀλλ' ἀπεκρούσθησαν καὶ ἐπανῆλθαν πάλιν περὶ τὴν ἐσπέραν εἰς τὸ

φρουρίον. Τὰ αὐτὰ ἔπραξαν καὶ ἔπαθαν καὶ τὴν ὑστεραίαν καὶ ἔκτοτε περιωρίσθησαν ἐντὸς τοῦ φρουρίου. Οἱ δὲ ἐντόπιοι Χριστιανοὶ θαρρύνθεντες, χάρις εἰς τοὺς Ὀλυμπίους, συνῆλθαν πάλιν εἰς Βρυσάκια, ὅπου μετέβησαν καὶ οἱ πρόκριτοι τοῦ βορείου μέρους τῆς Εὐβοίας· ἀλλὰ κατὰ δυστυχίαν τὸ ὑπὸ τόσον αἰσίους οἰωνοὺς νεοσυστηθὲν στρατόπεδον τοῦτο διελύθη ἐντὸς ὀλίγου· διότι οἱ μὲν Ὀλύμπιοι ἀπήτουν πολλά, οἱ δὲ ἐντόπιοι δὲν εἶχαν γὰρ τοῖς δώσωσιν εἰμὴ ὀλίγα. Ἀναχωρήσαντες δὲ οἱ 600 Ὀλύμπιοι εἰς Ὠρεόν, διέμειναν ἐκεῖ βουλευόμενοι περὶ τοῦ πρακτέου· ἔφθασε καὶ ὁ μὴ συναποπλεύσας γενικὸς ἀρχηγὸς τῶν Διαμαντῆς· τοὺς ἐπρόφθασαν καὶ τινες σταλέντες πρὸς αὐτοὺς παρὰ τοῦ Ἀρείου πάγου· μετέβησαν καὶ οἱ πρόκριτοι τοῦ τόπου, καὶ συμφωνίας γενομένης ἐπανῆλθαν οἱ Ὀλύμπιοι εἰς Βρυσάκια ὑπὸ τακτὸν κατὰ μῆνα μισθὸν καὶ ἔστησαν ἐκ νέου τὸ στρατόπεδον ὑπὸ τὸν Διαμαντῆν.

Καὶ ταῦτα μὲν τὰ κατὰ τὸ ἀνατολικὸν τῆς Εὐβοίας μέρος. Ἴδου δὲ καὶ τὰ κατὰ τὸ δυτικόν.

Μετὰ τὴν πρὸς τὰ μέρη τῆς Καρύστου ἦτταν τῶν Ἑλλήνων, καὶ τὴν ἐκεῖθεν ἀναχώρησιν τῶν ἔξωθεν ἑλθόντων ὀπλοφόρων, ἐναπέμεινε ὁ ἐντόπιος ὀπληρχηγὸς Κριεζιώτης, περιφερόμενος, ὡς εἴρηται, τὰ βουνὰ τῆς Ἐρετρίας καὶ Κούμης. Ἡ φήμη τῆς ἀνδρίας τοῦ ἀνδρὸς τούτου ἔφερεν ὑπὸ τὴν σημαίαν του μετ' ὀλίγον πολλοὺς συντοπίτας του. Ὁ δὲ Τσαρκατοῆ-Ἀλήπασας, εὐδοκιμήσας κατὰ τοῦ στρατοπέδου τῶν Βρυσακίων, ἔστειλε στρατεύματα καὶ κατὰ τῶν ὑπὸ τὸν Κριεζιώτην ἐστρατοπεδευμένων ἐν Μετοχίῳ, χωρίῳ ἐπὶ τοῦ ὄρους τῆς Κούμης. Ἐν τούτοις ἦλθαν εἰς βοήθειαν τῶν περὶ τὸν Κριεζιώτην ἔξωθεν στρατιῶται ὑπὸ τὸν Ἀναγνώστην Σαλαμίνιον. Τρεῖς ἡμέρας ἀντετουφεκίζοντο Ἕλληνες καὶ Τούρκοι.

Οἱ Τούρκοι ἀπέτυχαν τοῦ σκοποῦ των καὶ ἐπανήλθαν εἰς Χαλκίδα καταδιωκόμενοι.

Τοιαύτη ἦτον ἡ κατάστασις ὅλης τῆς Εὐβοίας ἐκείναις ταῖς ἡμέραις· ἡ δὲ τῆς Κρήτης ἦτον ἡ ἐξῆς.

Μετὰ τὴν συνέλευσιν τῆς Ἐπιδαύρου ἡ κυβερνησις, καθ' ὃν καιρὸν ἐφρόντιζε περὶ γενικοῦ ὀργανισμοῦ τοῦ κράτους, ἀπέστειλεν εἰς Κρήτην ὡς ὀργανιστὴν αὐτῆς τὸν Πέτρον Σκυλίτην Ὀμηρίδην. Φθάσας οὗτος τὰ τέλη ἀπριλίου εἰς Ἀρμένους, κώμην τῆς ἐπαρχίας Ἀποκορώνων ὅπου ἔδρευε τότε ἡ προσωρινὴ διοίκησις τῆς Κρήτης, ἐκάλεσε τὸν περιοδεύοντα τὴν νῆσον Ἀφεντούλην εἰς γνώσιν τῶν διαταγῶν τῆς κυβερνήσεως. Ὁ Ἀφεντούλης, ὅστις ἐθεώρει τὴν Κρήτην ὡς βασιλείον ανεξάρτητον τῆς λοιπῆς Ἑλλάδος καὶ ἐνεδύθη πᾶσαν ἐξουσίαν ἐπὶ τῆς νήσου ἐν ὀνόματι τοῦ Ὑψηλάντου, καλούμενος “Ἀρχιστράτηγος καὶ διοικητὴς πάσης Κρήτης,” ὠργίσθη ἐπὶ τῇ ἀποστολῇ ταύτῃ καὶ ἐβόα κατὰ τῆς κυβερνήσεως, ἀλλὰ μὴ εἰσακουόμενος ἠναγκάσθη νὰ ὑπακούσῃ καὶ προσυπογράψῃ τὴν 21 μαΐου τὸν νέον ὀργανισμόν, ὃν πρόθυμοι ὅλοι οἱ πρόκριτοι καὶ ὀπλαρχηγοὶ τῆς νήσου ὑπέγραψαν τὴν αὐτὴν ἡμέραν. Καταλιπὼν δὲ καὶ τὸν πολεμικὸν τίτλον τοῦ ἀρχιστρατήγου ἔφερεν εἰς τὸ ἐξῆς τὸν πολιτικὸν τοῦ γενικοῦ ἐπάρχου τῆς Κρήτης κατὰ τὸν νέον ὀργανισμόν. Ἄλλ' ἐν ᾧ ὅλοι συνεσκέπτοντο περὶ τῆς ἐφαρμογῆς αὐτοῦ ἐφάνη τὴν 28 παρὰ πᾶσαν προσδοκίαν ἐν τῷ λιμένι τῆς Σούδας ὁ αἰγύπτιος στόλος ἐξ 106 πολεμικῶν καὶ φορτηγῶν πλοίων, φέρων ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν τοῦ Χασάμπασα πεντακισχιλίου, ἐν οἷς καὶ δισχίλιοι ἐμπειροπόλεμοι Ἀλβανοί, ὀκτακόσιοι ἵππεῖς καὶ ἱκανὰ πολεμεφόδια καὶ κανόνια. Ἡ πρωτοφανὴς ἐν Κρήτῃ θέα στόλου ἐφόβισεν εἰς ἄκρον τοὺς Κρήτας· ἠύξησε δὲ τὸν φόβον καὶ ἡ σύγχρονος φήμη, ὅτι ὁ ἐν τῷ χωρίῳ τῶν Μα-

χαιρῶν ἐδρεύων τότε Ἀφεντούλης, ἀπαρεσκόμενος ἐπὶ τῇ νέα τάξει τῶν πραγμάτων καὶ ἀπελπισθεὶς ἐξ αἰτίας τοῦ νέου κινδύνου καὶ τῶν ἐγχωρίων διενέξω, ἐμελέτα νὰ δραπετεύσῃ. Ἡ μελετωμένη δραπέτευσις του δὲν ἦτο ψευδής, ἀλλ' ἐπρολήφθη ἢ μᾶλλον εἰπεῖν ἀνεβλήθη.

Τριακόσiai περίπου ψυχαὶ εὐρίσκοντο κατὰ τὸ ἀκρωτήριον τῶν Χανιῶν, Μελέχα, εἰς συλλογὴν καρπῶν καθ' ἣν ἡμέραν κατήχθη ὁ στόλος· καὶ ἐκινδύνευαν ἀποκλειόμεναι ν' ἀπολεσθῶσιν· ἀλλά, χάρις εἰς τὸν Σήφακαν καὶ τὸν Βασίλην Χάλην, δραμόντας αὐθμερὸν εἰς ἀπαλλαγὴν των, διεσώθησαν εἰς τὰ ἴδια ἀβλαβεῖς. Πλήρεις ζήλου καὶ θάρρους οἱ δύο οὗτοι γευναῖοι ὄπλαρχηγοί, παραλαβόντες καὶ τὸν Μανδᾶν, ἐπάτησαν πολλαχόθεν μετὰ περίπου πεντακοσίων τὸ κατὰ τὰς Ἀλυκὰς ἐσκηνωμένον ἐχθρικὸν στρατόπεδον περὶ τὸ λυκαυγὲς τῆς 1 ἰουνίου, ἀλλ' ἀπεκρούσθησαν καὶ κατεδιώχθησαν μέχρι τῆς ὑπωρείας τῆς Μαλάξας, ὅπου ἐντυχόντες ἄλλους ἐπιβοηθοὺς ἀντέκρουσαν τοὺς ἐχθροὺς καὶ τοὺς ἀπώθησαν εἰς τὰς σκηνὰς των.

Ἀποδιώξας ὁ Χασάμπασας τὴν δευτέραν ἡμέραν τῆς ἀφίξεως του τοὺς ἐν Τσουκαλαριοῖς καὶ ἐν Νεοκώρῳ σταθμεύοντας Χριστιανοὺς καὶ κυριεύσας ὅλα τὰ πλησιόχωρα πεδινὰ μέρη, ἐστράτευσε τὴν 11 εἰς κατοχὴν τῆς Μαλάξας. Ἐπτακόσιοι Χριστιανοὶ ἦσαν ἐν ταῖς ὑπωρείαις τότε συγκεντρωμένοι, ἀνέστησαν εἰς τετρακισχιλίους, ἀλλὰ πολλὰ παθόντες ἀνέβησαν διὰ νυκτὸς εἰς τὸ χωρίον καὶ μετ' ὀλίγον τὸ ἐγκατέλειψαν ἀμαχητὶ καὶ ὑπεχώρησαν πρὸς τὰς Ῥίξας εἰς χωρίον Κάμπον· καταλαβὼν δὲ τὴν ἐπαύριον ὁ Χασάμπασας τὴν Μαλάξαν καὶ ἐγκαταστήσας φρουρὰν ὑπὸ τὸν ἀνεψιὸν του Μουσταφάμπεην, ἀεστρατοπέδευσε· ἀλλ' οἱ Χριστιανοὶ ἐπανελθόντες τὴν 20 ἰουλίου περιέζωσαν τὸ χωρίον. Οἱ περὶ τὸν Μου-

σταφάμπεην, πτοηθέντες κατ' ἀρχάς, ὤρμησαν νὰ φύγωσιν, ἀλλ' ἐμποδίσθησαν, ἐπαλινδρόμησαν ἐξ ἀνάγκης, ἐπολέμησαν ὡς ἀπηλπισμένοι, ἐνίκησαν καὶ διεσκόρπισαν τοὺς ἐχθροὺς τῶν φονεύσαντες 40, ἐν οἷς καὶ τὸν στρατηγικώτατον τῶν ὀπλαρχηγῶν τῆς Κρήτης Πρωτοπαπαδάκην· ἀλλὰ μετὰ δέκα ἡμέρας ἀφήκαν τὸ περιμάχητον χωρίον, καὶ τὸ κατέλαβαν ἐκ νέου οἱ Χριστιανοί.

Μετὰ δὲ τὰ κατὰ τὴν Μαλάξαν, ἐπενέγκοντα μέγαν καὶ γενικὸν φόβον, ἐβουλήθη ὁ Χασάμπασας νὰ ἐλκύσῃ εἰς ὑποταγὴν τοὺς Χριστιανοὺς ὡς μηδὲν ἐλπίζοντας πλέον εἰς τὰ ὄπλα τῶν, καὶ ὑπέσχετο διὰ τοῦ ἐπισκόπου Κυδωνίας, ὃν εὐρὼν ἐν τῇ φυλακῇ ἀπεφυλάκισε, ν' ἀποδώσῃ τοῖς ἀποστάταις, ἂν ἐπροσκύνουν, τὰ ὑπάρχοντά τῶν καὶ τοὺς κρατουμένους συγγενεῖς τῶν, νὰ ἐπιτρέψῃ δὲ καὶ τὴν ἐπισκευὴν τῶν ἐκκλησιῶν καὶ νὰ χορηγήσῃ πᾶσαν ἀντίληψιν εἰς ἐπανόρθωσιν τῶν κακῶς ἐχόντων. Ἄδύνατοι οἱ Χριστιανοὶ τὸν ἐπολιτεύθησαν, ἐξέθεσαν τὰ κακὰ ὅσα ὑπέφεραν, εἶπαν ὅτι ἀδύνατον νὰ συζήσωσιν εἰς τὸ ἐξῆς Τούρκοι καὶ Χριστιανοὶ ὡς καὶ πρότερον, ἐπρόβαλαν διακοπὴν ἐχθροπραξιῶν καὶ ἄλλους ἀπαράδεκτους ὅρους καὶ ἐζήτησαν καιρὸν νὰ συμβουλευθῶσι καὶ τὴν ἐν Πελοποννήσῳ κυβέρνησιν. Ὁ Χασάμπασας ἐπανελάβε ὅσα καὶ πρότερον, καὶ θέλων νὰ τοὺς ἀπελπίσῃ, τοὺς εἰδοποίησεν, ὅτι ὅλη ἡ Πελοπόννησος ἐπροσκύνησεν ἐπὶ τῆς εἰσβολῆς τοῦ Δράμαλη· ἀλλὰ πεισθεῖς ὅτι οἱ Χριστιανοὶ τὸν ἠπάτουσαν ἐξαγοραζόμενοι τὸν καιρὸν, ἀπεφάσισε νὰ εἰσβάλλῃ εἰς τὰ Λευκὰ Ὄρη, καὶ παραλαβὼν τοὺς πασάδας τῶν Χανιῶν καὶ τῆς Ῥεθύμνης, ἐπάτησεν ἀμαχητὶ τὴν 4 αὐγούστου καὶ ἔκαυσε τὸ Θέρισον καὶ τοὺς Λάκκους· μαθὼν δὲ ὅτι πολλαχόθεν συνέρρεαν Σφακιανοί, Ῥιζίται καὶ ἄλλοι εἰς ἀντίκρουσιν, συχνάκις ἀκροβολιζόμενος καὶ φοβηθεῖς μὴ παθῶσιν

αἴφνης οἱ περὶ αὐτὸν ὅσα ἔπαθαν τὸ παρελθὸν ἔτος οἱ συνάδελφοί των, ἀνεστρατοπέδευσε, μηδὲν κατὰ τὴν μεγάλην ταύτην ἐκστρατείαν κατορθώσας πολλοῦ λόγου ἄξιον· πατήσας δὲ ἀμαχητὶ καὶ καταστρέψας τὸν Ἀποκόρωνα, καὶ ἀναπαύσας ἐπὶ τινὰς ἡμέρας τοὺς ὑπ' αὐτόν, ἐστράτευσε εἰς Μεγάλον Κάστρον ὅπου ἔφθασε τὴν 31 πολεμῶν καθ' ὁδὸν καὶ πολεμούμενος καὶ ἐστρατοπέδευσεν ἔξω τῆς πόλεως.

Εἶχαν ἐκστρατεύσει πρό τινων μηνῶν διάφοροι ὀπλαρχηγοὶ τῶν ἐν ἀποστασίᾳ μερῶν εἰς Μυράμπελον καὶ Λεσίδι πρὸς ἀνέγερσιν καὶ ἐμψύχωσιν τῶν εἰσέτι ἐν ἡρεμίᾳ ἀνατολικῶν ἐπαρχιῶν, καὶ εὐδοκίμησαν· οὐδ' ἡ ἀπόβασις τῶν ἐξ Αἰγύπτου ἐδυνήθη νὰ ψυχράνη τοὺς εἰς ἐφόπλισιν ὀργῶντας τῶν μερῶν ἐκείνων Χριστιανούς, ὥστε τὸν ἰούλιον μόνῃ ἡ ἐπαρχία τῆς Σιτείας ἡρέμει ὡς ἀπόκεντρος. Πολλάκις καὶ πολλαχοῦ συνεκρούσθησαν Χριστιανοὶ καὶ Τοῦρκοι κατ' ἐκεῖνα τὰ μέρη, καὶ ὁ κάλλιστος τῶν ἀγῶνων ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ὑπερίσχυε. Τόσον δὲ ἐξεμάνησαν οἱ Ῥεθύμνιοι Τοῦρκοι μαθόντες τὰ γενόμενα, ὥστε ἀφήρπασαν οἱ θρασύτεροι καὶ φιλεκδικώτεροι, ἄκοντος τοῦ πασᾶ, τὸν ἐν εἰρκτῇ κρατούμενον καὶ κακουχούμενον ἐπίσκοπον τῆς ἐπαρχίας, καὶ τὸν ἐκρέμασαν· ἐφόνευσαν δὲ τὴν αὐτὴν ἡμέραν καὶ ἄλλους Χριστιανούς.

Ἄλλ' ἡ ἀφιξις τοῦ ὑπὸ τὸν Χασάμπασαν στρατοῦ εἰς τὸ Μεγάλον Κάστρον, ὅπου ἦσαν ἤδη οἱ πολυαριθμότεροι τῶν ἐν τοῖς φρουρίοις Τοῦρκων, μετέβαλε τὰ πράγματα ἐπὶ τὸ χεῖρον, καὶ ἐπηρέασε καὶ αὐτὰ τὰ πνεύματά τινων τῶν κατ' ἐκεῖνα τὰ μέρη Χριστιανῶν. Ὁ στρατάρχης οὗτος ἀπέστειλεν, ἅμα φθάσας, πολλαχοῦ ἀποσπάσματα εἰς ἐξολόθρευσιν καὶ αἰχμαλωσίαν· εἰσέβαλε μετὰ ταῦτα καὶ αὐτὸς πανστρατιᾷ εἰς τὴν ἐπαρχίαν, Πεδιάδα, καὶ τὴν

ἐκυρίευσεν ἀναιμωτί· ἀλλὰ πειραθεὶς νὰ καταλάβῃ καὶ τὴν δυσδιάβατον θέσιν, Σίτι, τὴν Μαλάξαν ἐκείνου τοῦ μέρους, ἀπεκρούσθη καὶ ὀπισθοδρομήσας ἐστρατοπέδευσε κατὰ τὸ Βιάννον ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ τῆς Ἀρκαδίας, ὅπου διατρίψας ὀλόκληρον μῆνα ἐπανῆλθεν εἰς τὴν Πεδιάδα. Ἡ ἐπαρχία, Λασιίθι, εἶναι, ἐξ αἰτίας τῆς ὀρεινῆς καὶ δυσπροσίτου θέσεώς της, τὰ Σφακιά τοῦ ἀνατολικοῦ μέρους τῆς νήσου, καὶ εἰς τοὺς κατοίκους αὐτῆς ἀπέβλεπαν οἱ γεινιάζοντες καὶ πάσχοντες λαοί· ἀλλ' οἱ κάτοικοι αὐτῆς καταπτοηθέντες ἐπεκαλέσθησαν παρὰ πᾶσαν ἐλπίδα τὸ ἔλεος τοῦ ἐχθροῦ λήγοντος τοῦ ὀκτωβρίου· οἱ ἄλλοι ὅμως λαοί, ἂν καὶ ἀσθενέστεροι, δὲν ἐμιμήθησαν τὸ παράδειγμα των, προτιμῶντες τῆς ὑποταγῆς ποτὲ μὲν τὴν πάλην, ποτὲ δὲ τὴν εἰς τὰ ὄρη καταφυγῆν· μετεμλήθησαν δὲ καὶ οἱ Λασιθιωταὶ καὶ ἐφοπλίσθησαν ἐκ νέου. Ὀλίγοι μόνον ὑπεκρίθησαν ἐξ ἀνάγκης ὑπόκλισιν· οὗτοι δὲ ἦσαν οἱ πλησιόχωροι τοῦ φρουρίου.

Μὴ δυνάμενοι δὲ οἱ Χριστιανοὶ ν' ἀντιπαρατάττωνται πλέον ἐκ τοῦ συστάδην πρὸς τοὺς πολυαριθμοὺς καὶ καλῶς συντεταγμένους ἐναντίους των ἠγωνίζοντο νὰ τοὺς βλάβτῃσι σποράδην.

Πολλὰς τοιαύτας εὐτυχεῖς ἐπιδρομὰς παρορῶντες χάριν συντομίας φέρομεν εἰς γνῶσιν τὴν ἐξῆς.

Τριακόσιοι ἐκλεκτοὶ Ἀλβανοὶ ἐστάλησαν διὰ θαλάσσης εἰς Κρουσῶνα ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Μαλεβυζίου παρὰ τοῦ Χασάμπασα ὡς προφυλακὴ τοῦ στρατοπέδου, ἀλλ' ἐπιπεσόντες ἔξωθεν διὰ νυκτὸς οἱ Χριστιανοί, καὶ συνεργεῖα τῶν ὑποκρινομένων ὅτι ἐπροσκύνησαν ἐντοπίων τοιχωρυχοῦντες, καὶ μεταβαίνοντες ἀπὸ οἰκίας εἰς οἰκίαν καὶ καίοντες, τοὺς ἠνάγκασαν νὰ κλεισθῶσι ἐν τῇ θολωτῇ ἐκκλησίᾳ τοῦ χωρίου, καὶ σπάσαντες τὸν θόλον καὶ ἐνρίψαντες καυστικὰς ὕλας τοὺς κατέκαυσαν ὅλους.

Κατ' ἐκείνας τὰς ἡμέρας ἦλθε νέα ἐπικουρία
χιλίων ἀνδρῶν πρὸς τὸν Χασάμπασαν ἐξ Ἀλεξαν-
δρείας καὶ διεκομίσθησαν ἐν ἀφθονίᾳ τροφαὶ καὶ
πολεμεφόδια.

1822.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΛΖ.

Τὰ μετὰ τὴν μάχην τοῦ Πέτα κατὰ τὴν Δυτικὴν Ἑλλάδα μέχρι τῆς πολιορκίας Μεσολογγίου καὶ ἡ ἐν τούτοις παράδοσις τῆς Κιάφας.

ΜΕΤΑ δὲ τὰ ἐν Πέτα δυστυχῆ συμβάντα, φανερόν ἦτον ὅτι οἱ Τούρκοι θὰ ἐπροχώρουν πρὸς τὴν Αἰτωλοακαρνανίαν πίπτοντες οἱ μὲν εἰς Ξηρόμερον διὰ τῆς Βονίτσης, κύριοι ὄντες τοῦ ἀμβρακικοῦ κόλπου, οὐ δὲ εἰς Βάλτον δια τοῦ Μακρυνόρους. Ὁ Μαυροκορδάτος, διαμείνας ἐν Λαγκαδά εἰς οὐ συνήχθησαν ἐκεῖ τὰ ἐπὶ τῆς ἐν Πέτα μάχης διασκορπισθέντα στρατεύματα πρὸς ἐνδυνάμωσιν τῆς θέσεως ἐκείνης, ἀν καὶ μὴ ὅσον ἄλλοτε ἀναγκαίας μετὰ τὴν ὑπὸ τῶν Τούρκων κυρίευσιν τοῦ ἀμβρακικοῦ κόλπου, ἀνεχώρησε, καὶ μεταβαίνων ἀπὸ χωρίου εἰς χωρίον καὶ ἀπὸ βουνοῦ εἰς βουνὸν ἐπροσπάθει νὰ ἐγκαρδιώσῃ καὶ πείσῃ τοὺς φοβηθέντας λαοὺς ἵνα προκαταλάβωσι τὰς θέσεις τοῦ Λουτρακίου καὶ τοῦ Καρβασαρά, ὅπου ὁ ἐχθρὸς ἐδύνατο ν' ἀποβιβάσῃ εὐκόλως τὰ στρατεύματά του. Ἄλλ' ἐν ᾧ κατεγίνετο ἐπιπόνως εἰς τοῦτο, νέον δεινὸν ἐπῆλθε πρὸς ἀνατροπὴν τοῦ σχεδίου. Ὁ συνηνωμένος στόλος Κωνσταντινουπόλεως, Αἰγύπτου καὶ Ἀλγερίας, ὁ ἐπὶ τῆς εἰσβολῆς τοῦ Δράμαλη φανεὶς ἐκτὸς τῆς Ὑδρας, ἐξ 84 πολεμικῶν πλοίων, ἐξ ὧν 7 δίκροτα καὶ 15 φρεγάται, ἐλλείμεινε τὴν 20 ἰουλίου ἕξωθεν τοῦ Μεσολογγίου.

ἦλθαν καὶ τὰ ἐν τῷ κορινθιακῷ κόλπῳ καὶ ἔγειναν ὄλα 90. Ἐμφανισθέντος τοῦ στόλου τούτου, τὰ 8 ἑλληνικὰ πλοῖα ἀπέπλευσαν, καὶ οἱ Ἕλληγες φοβηθέντες ἐξ αἰτίας τῶν κατὰ τὴν ξηρὰν νεωστὶ συμβάντων, καὶ βλέποντες ὅτι ἡ θάλασσα τοῦ Μεσολογγίου ἔπηξε, κατὰ τὴν φράσιν των, ἐπὶ τῷ ἐμφανισμῷ τόσων κινητῶν βουνῶν, ἐνόμισαν ὅτι ἐπέστη ἡ τελευταία ὥρα καὶ τῆς ἐλευθερίας τῆς πατρίδος καὶ τῆς ζωῆς των.

Τὴν ἄλωσιν τοῦ Βασιλαδίου ἐπεχείρησεν ὁ ἐχθρὸς οὗτος στόλος καὶ πολλάκις ἐδοκίμασεν ὑπὸ βαρὺν κανονοβολισμὸν ν' ἀποβιβάσῃ ναῦτας καὶ στρατιώτας· ἀλλ' ἡ τόλμη τῶν ἐντοπίων ὑπερασπιστῶν του ἐδείχθη τοιαύτη, ὥστε 50 μόνον ναῦται Μεσολογγίται ἤρκεσαν νὰ ἀποκρούσωσιν εὐτυχῶς τὰς ἀλλεπαλλήλους ἐφόδους τοῦ ἐχθροῦ. Ἀγωνισθεῖς δὲ δύο ἡμέρας ἀνωφελῶς μετέπλευσεν εἰς τὴν μεταξὺ Εὐήνου καὶ Μεσολογγίου Μαύρην Ἀλικήν, ἐπὶ σκοπῷ νὰ κυριεύσῃ καὶ ἐκείνην τὴν θέσιν καὶ στήσῃ στρατόπεδον· ἀλλ' ἠῦρεν ἐπὶ τῆς παραλίας 800 Αἰτωλοὺς ἐτοιμοὺς νὰ τὴν ὑπερασπίσωσιν. Ὁ ἀρχηγὸς αὐτῶν Μακρῆς, ὁ μόνος ἴσως τῶν συγχρόνων του ὄπλαρχηγῶν τῆς Δυτικῆς Ἑλλάδος, ὅστις δὲν ἐφίλησέ ποτε τουρκικὴν ποδιάν, διότι ἐξῆ μέχρι τῆς ἐπαναστάσεως ἀδιακόπως ὡς κλέπτης, περιπλανώμενος εἰς βουνὰ καὶ εἰς ἐρήμους, θέλων νὰ δείξῃ τὸ στράτευμα τοῦτο πολυανθρωπότερον καὶ ἐπιφοβώτερον, διέσπειρεν ἅμα ἐνύκτωσε τοὺς στρατιώτας του ἐπὶ τῆς παραλίας καὶ τοὺς διέταξε νὰ τουφεκίζωσιν ὀλονυκτὶ ἀνάπτουτες καὶ πολλὰ πυρὰ· ἔπαιζαν δὲ καὶ μουσικὰ ὄργανα, καὶ οἱ στρατιῶται εὐθύμουν χορεύοντες, τραγουδοῦντες καὶ ἀλαλάζοντες. Πρωτὰς δὲ γενομένης, καθ' ἣν ὥραν οἱ Τούρκοι προσηύχοντο καὶ εἰς αὐτῶν διελαλεῖ μεγαλοφώνως κατὰ τὴν συνήθειαν τὴν ἐνότητα τοῦ

Θεοῦ καὶ τὴν θείαν ἀποστολὴν τοῦ προφήτου, τινὲς τῶν στρατιωτῶν ἀνέβησαν εἰς τὰ δένδρα προσευχόμενοι καὶ διαλαλοῦντες ὡς οἱ Τούρκοι καὶ βλασφημοῦντες τὸν προφήτην. Ἄλλοι δέ, συναζόντες χοίρους, τοὺς ἠνάγκαζαν τὴν ὥραν τῆς προσευχῆς τῶν Τούρκων, σφίγγοντες τὸν λαιμόν των, νὰ γρυλλίζωσιν. Οἱ Τούρκοι, ἀκούσαντες τόσους ἀσεβεῖς λόγους καὶ τὸν ἀπὸ ἄκρου εἰς ἄκρον τοῦ ἑλληνικοῦ στρατεύματος ὄξυν γρυλλισμόν τῶν βδελυρῶν παρ' αὐτοῖς ζῶων, ἰδόντες καὶ τόσην ἀφοβίαν ἀπέπλευσαν τὴν ἐπαύριον ἄπρακτοι, καὶ ἐλλιμένισαν ἔμπροσθεν τῶν Πατρῶν. Οἱ δὲ Ἕλληνες, οὓς ἐξ αὐτῆς τῆς φυσικῆς ζωηρότητος καὶ θερμῆς φαντασίας των μικρόν τι ἀρκεῖ νὰ μικροκαρδίση ἢ νὰ μεγαλοκαρδίση, ἰδόντες τὴν διττὴν ἀποτυχίαν τῶν ἐχθρῶν κατὰ τὰ παράλια τῆς Αἰτωλίας ἤρχισαν νὰ λησμονῶσιν ὅσα ἔπαθαν.

Μετὰ δὲ τὰς ἀλλεπαλλήλους ἀποτυχίας τῶν Ἑλλήνων πέραν τοῦ Μακρυνόρους καὶ τὸν ἐξ ἀνάγκης περιορισμὸν αὐτῶν ἐντεῦθεν τῶν ὀρίων τοῦ Ξηρομέρου καὶ τοῦ Βάλτου, οὐδεμίᾳ ἀπέμεινεν ἐλπίς εἰς λύσιν τῆς πολιορκίας τῆς Κιάφας· ἤρχισαν δὲ οἱ ἔγκλειστοι καὶ νὰ πεινώσιν· ἡ δὲ συσσωρεύσις τόσων χωρικῶν ἐντὸς τόσῳ στενοῦ τόπου ἐπήνεγκεν ἐντὸς ὀλίγου καὶ λοιμικὴν· οἱ Ἄλβανοὶ ἐπροσπάθουν δι' ὑποσχέσεων ν' ἀποσπᾶσιν τῶν Σουλιωτῶν τοὺς χωρικούς των· οἱ δὲ χωρικοὶ ἔδιδαν ὧτα ἀκοῆς ἐξ αἰτίας τῆς πείνας, τῆς λοιμικῆς καὶ τῆς ἀπελπισίας. Καθ' ἡμέραν δὲ ἐγένετο λόγος μεταξὺ πολιορκούντων καὶ πολιορκουμένων περὶ συμβιβασμοῦ ἄλλοτε μερικοῦ καὶ ἄλλοτε γενικοῦ ἕως οὗ ἐσυμβιβάσθησαν ὀριστικῶς. Οἱ Σουλιῶται συγκατένευσαν νὰ παραδώσωσι τὴν Κιάφαν, ἀλλὰ δὲν ἠθέλησαν νὰ μετακίσωσιν εἰς μέρος τουρκικόν, καὶ ἀπήτησαν νὰ μεταβιβασθῶσιν ὑπὸ ἰόνιον σημαίαν εἰς τὴν Ἑπτάνησον.

Οἱ Τούρκοι δὲν ἀντεῖπαν, ἀλλ' ἐχρειαζέτο ἡ συγκατάθεσις τοῦ μεγάλου ἄρμοστοῦ τῶν ἰονίων νήσων, καὶ ἔστειλαν πρὸς αὐτὸν καὶ οὗτοι καὶ ἐκεῖνοι πρέσβεις. Ἐν τοσοῦτῳ, ἀφ' οὗ προώδευσεν ὁ συμβιβασμός, οἱ χωρικοὶ τῇ συγκαταθέσει τῶν Σουλιωτῶν ἐπανήλθαν εἰς τὰ χωρία των καὶ παρεδόθησαν εἰς τοὺς γείτονάς των ἀγάδας. Εἰσηκούσθη καὶ ἡ πρὸς τὸν μέγαν ἄρμοστὴν πρεσβεία, καὶ ὑπεγράφη συνθήκη ἐν Πρεβέζῃ τὴν 28 ἰουλίου ἐν τῇ οἰκίᾳ καὶ ὑπὸ τὴν ἐγγύησιν τοῦ ἐκεῖ Ἀγγλου προξένου, Μαυῆρου, ὑποχρεοῦσα τοὺς Τούρκους ν' ἀγοράσωσιν ὅσα εἶδη οἱ Σουλιῶται ἤθελαν ν' ἀφήσωσιν ὡς περιττὰ ἐν τῷ φρουρίῳ, νὰ τοῖς δώσωσι φορτηγὰ ζῶα πρὸς μετακόμισιν τῶν ἀδυνάτων καὶ τῶν σκευῶν αὐτῶν εἰς τὸν λιμένα, νὰ πληρώσωσι τοὺς ναύλους, νὰ τοῖς ἐγχειρίσωσιν ὁμήρους πρὸς ἀσφάλειάν των ἐπὶ τῆς ἐξόδου αὐτῶν μέχρις οὗ ἔμβωσιν εἰς τὰ πλοῖα καὶ ν' ἀπομακρύνωσι τὰ πρὸς τὸν λιμένα στρατεύματα. Οἱ Τούρκοι, προθέμενοι ν' ἀπαλλαγῶσιν ὅσον τάχιον τῶν δεινῶν τούτων ἐχθρῶν καὶ προσηλώσωσι τὴν προσοχὴν των εἰς τὰ τῆς Αἰτωλοακαρνανίας, ὅχι μόνον ταῦτα ἔστερξαν, ἀλλὰ καὶ γρόσια 150,000 τοῖς ἔδωκαν ἐπὶ λόγῳ μισθῶν ὀφειλομένων αὐτοῖς παρὰ τοῦ Ἀλῆ, διότι ἀνευ τούτων δὲν ἤθελαν οἱ Σουλιῶται ν' ἀπολύσωσι τὸν Χασάμπασαν, ὃν ὡς ὄμηρον τοῖς παρέδωκεν ὁ πάππος τοῦ Ἀλῆς ἐπὶ τῆς συμμαχίας των. Ὑπὸ τοὺς ὅρους τούτους ἔστειλαν ἐν πρώτοις εἰς τὸν αἰγιαλὸν οἱ Σουλιῶται τὰς οικογενείας καὶ τὰ σκεῦη των, κατέβησαν τὴν 2 Σεπτεμβρίου καὶ αὐτοὶ ἔνοπλοι καὶ ἀπέπλευσαν σὺν γυναιξὶ καὶ τέκνοις ὑπὸ συνοδίαν ἀγγλικῶν πολεμικῶν πλοίων εἰς Κεφαλληνίαν, ὅπου ὑπέστησαν πολυήμερον κάθαρσιν διὰ τὴν ἐπικρατοῦσαν παρ' αὐτοῖς λοιμικὴν καὶ τὴν ἀναφανεῖσαν ἐντὸς τοῦ λοιμοκαθαρητηρίου εὐλογίαν.

Παραδοθείσης τῆς Κιάφας, ἡ Αἰτωλοακαρνανία ἔχασε τὸ προπύργιον της.

Διετέλει ὑπὸ τὸν Βρυώνην ὁ Μεχμέτ-Ρουσήτ-πασας, ὁ καὶ Κιουταχῆς, φρούραρχος τῆς Ἄρτης, καὶ διαπρέψας ἐν τῇ μάχῃ τοῦ Πέτα. Ἄνθρωπος οὗτος ὀξύς καὶ τολμηρός, μεμφόμενος τὸν ἀρχηγόν του ὡς ἀδρανῆ καὶ ἀνάξιον καὶ φιλοτιμούμενος νὰ φανῆ ἀξιώτερος καὶ δοξασθῆ ὑπὲρ ἐκείνον, ἐμίσθωσεν ἐπὶ δύο μῆνας τρισχιλίους Ἄλβανούς, παρέλαβε καὶ τὸν Ἰσμαήλ Πλιάσαν ἀντίζηλον τοῦ Βρυώνη, καὶ πλήρης ἐλπίδων νὰ ὑποτάξῃ τὴν Αἰτωλοακαρνανίαν διὰ τῶν μικρῶν τούτων δυνάμεων ἐξ αἰτίας τῶν δεινῶν της περιστάσεων, διέπλευσε τὸν ἀμβρακικὸν κόλπον καὶ ἀπέβη εἰς Λουτράκι ἀρχομένου τοῦ αὐγούστου, συγκατατεθέντος καὶ τοῦ ἀρχηγοῦ Βρυώνη θέλοντος καὶ μὴ θέλοντος, ὡς φοβουμένου τὰς πρὸς τὴν Πύλην καὶ τὸν Χουρσήδην κατ' αὐτοῦ ἀναφορὰς τοῦ τολμηροῦ Κιουταχῆ.

Ὁ δὲ καταγινόμενος εἰς ἀσφάλειαν τῆς ἄκρας τοῦ ἀμβρακικοῦ κόλπου Μαυροκορδάτος εἶχεν ἐλθεῖ εἰς Μαχαλᾶν φέρων τὰ ἀπομεινάρια τοῦ τακτικοῦ ὀλίγας ἡμέρας πρὶν ἀποβῆ ὁ Κιουταχῆς εἰς Λουτράκι, τὰ ἄφησεν ἐκεῖ πρὸς σύστασιν στρατοπέδου, ὑπήγεν ἐπὶ στρατολογία εἰς Μεσολόγγι καὶ Ἀνατολικὸν καὶ ἀνέβη ἔπειτα εἰς Βραχῶρι πρὸς ἐπίβλεψιν ὡς ἀπὸ κεντρικωτέρου μέρους τῶν ἐσωτερικῶν πραγμάτων καὶ προμήθειαν τῶν ἀναγκαίων τοῦ στρατοπέδου τοῦ Μαχαλᾶ, οὔτινος εἰς αὔξησιν κατεγίνοντο καὶ προεστῶτες καὶ ὄπλαρχηγοί.

Ὁ δὲ Κιουταχῆς, ἀποβὰς εἰς Λουτράκι καὶ εὐρὸν τὸν τόπον ἀφύλακτον ἐξεστράτευσε εἰς τὰ ἐνδότερα, ἔκαυσε καθ' ὁδὸν τὴν Κατούναν, καὶ φθάσας εἰς Παπαδάτας, χωρίον ἡμιώριον ἀπέχον τοῦ Μαχαλᾶ, ἀπήντησεν 60 Ἑλληνας ἐν τῷ μοναστηριῷ τοῦ προφήτου Ἡλίου ὁδοιποροῦντας πρὸς τὸ ἀρτιγενὲς στρατόπεδον τοῦ Μαχαλᾶ. Οὗτοι, εὐρεθέντες παρὰ προσδοκίαν ἐν μέσῳ τῶν ἐχθρῶν καὶ μὴ δυνάμενοι

νὰ φύγωσι, κατέλαβαν τὴν παρακειμένην δυνατὴν θέσιν τοῦ μικροῦ χωρίου Ἄετοῦ καὶ τόσον γενναίως ἀντέστησαν ὥστε οἱ περὶ τὸν Κιουταχῆν, φοβηθέντες μὴ ἐπιπέσωσι καὶ οἱ ἐν Μαχαλᾷ, ἀνεστρατοπέδευσαν εἰς Λουτράκι ἐπὶ σκοπῶ νὰ μὴ ἐκστρατεύσωσιν ἕως οὗ εἰσβάλη καὶ ἡ ὑπὸ τὸν Βρυώνην μεγάλη δύναμις. Διέπρεψαν δὲ κατὰ τὴν μάχην τοῦ Ἄετοῦ συμβᾶσαν τὴν 10 αὐγούστου ὁ Θεωδοράκης Γρίβας, ὁ Γιάννης Τσαούσης, ὁ Στάθης Κατσαρὸς καὶ ὁ Δημήτρης Παληογιάννης.

Καθ' ὃν δὲ καιρὸν ἐκάθητο ὁ Κιουταχῆς ἐν Λουτρακίῳ ἀργός, οἱ εἰς τὸν Μαχαλᾶν πανταχόθεν συρρέοντες Ἕλληνες ἔγειναν τρισχίλιοι καὶ ἔξεστράτευσαν ἐπὶ σκοπῶ νὰ ριφθῶσιν αἴφνης διὰ νυκτὸς ἐπὶ τοὺς ἐχθροὺς ὡς ἀπροφυλάκτους. Ἄλλὰ πλησιάσαντες καὶ εὐρόντες αὐτοὺς παρὰ πᾶσαν προσδοκίαν καλῶς ὠχυρωμένους καὶ ἐτοίμους εἰς μάχην, δὲν τοὺς ἐκτύπησαν καὶ ἐπανῆλθαν εἰς Μαχαλᾶν ἄπρακτοι. Ἡ δὲ ἀπροσδόκητος τῶν ἐχθρῶν αὕτη προετοιμασία ἔδωκεν ἀφορμὴν νὰ ὑποπτεύσωσι πολλοὶ τῶν Ἑλλήνων, ὅτι μεταξὺ αὐτῶν ἦσαν ἐπίβουλοι ἀνακαλύπτοντες τῶ ἐχθρῶ τὰ σχέδιά των. Ἐφωράθησαν δὲ καὶ τινες σπερμολόγοι ἐμπνέοντες κακοβούλως φόβον. Οἱ φανεροὶ οὗτοι λόγοι εἰς ἀπονέκρωσιν τοῦ λαοῦ καὶ αἱ ὑποκρυπτομένης ἐπιβουλῆς ὑποψία ἐγέννησαν μεταξὺ τῶν συγκροτούντων τὸ στρατόπεδον τοῦ Μαχαλᾶ ὄπλαρχηγῶν δεινὰς λογοτριβάς καὶ ἔφεραν μετ' ὀλίγον καὶ τὴν διάλυσιν ὅλου τοῦ στρατοπέδου, ἐλθούσης τῆς βεβαίας εἰδήσεως ὅτι ὁ εἰς Ἄρταν μεταβὰς Βρυώνης ἦτον ἔτοιμος νὰ εἰσβάλη καὶ οὗτος μετὰ πολυαρίθμων Ἀλβανῶν.

Ἡ εἶδησις τῆς ἐγγιζούσης εἰσβολῆς καὶ ὁ διασκορπισμὸς τοῦ στρατοπέδου ἀπήλπισαν τοὺς δυστυχεῖς κατοίκους τῶν μερῶν ἐκείνων, οἵτινες μῆτε ὑπεράσπισιν βλέποντες, μῆτε νὰ προσκυνήσωσι θέ-

λοντες, ἔτρεχαν πληθηδὸν εἰς τὰ παράλια τῆς Ἀκαρνανίας, ἵνα διασωθῶσιν εἰς τὸ μέχρι τῆς ἐπαναστάσεως ἔρημον νησίδιον τοῦ Καλάμου, τὸ ὑπὸ τὴν κυβέρνησιν τῆς Ἑπτανήσου, φέροντες καὶ ὄσην ἐδύναντο περιουσίαν. Τὴν ἀπελπισίαν δὲ ταύτην ἐκορύφωσαν αἱ πρὸς ἀλλήλους τινῶν ὀπλαρχηγῶν τῆς Δυτικῆς Ἑλλάδος, καὶ μεταξὺ αὐτῶν καὶ τινῶν τῶν προκρίτων, διαιρέσεις, ἀπειλοῦσαι κατ' ἐκείνας τὰς ἡμέρας ἐμφύλιον πόλεμον, κατὰ μὲν τὰ Ἄγραφα μεταξὺ Καραϊσκάκη καὶ Ῥάγκου, κατὰ δὲ τὸν Βλωχὸν μεταξὺ Σταΐκου καὶ Βλαχοπούλου, κατὰ δὲ τὰ Κράβαρα μεταξὺ Πηλλάλα καὶ Καναβοῦ. Ὁ δὲ ἐμφύλιος οὗτος πόλεμος, ὅπου καὶ ἂν ἐξεῖρήγνυτο, φόβος μέγας ἦτο μὴ ἐτάραττε καὶ τὰς ἄλλας ἐπαρχίας, καὶ τότε θὰ ἐκινδύνευε νὰ χαθῆ αἰσχροῦς ὅλη ἡ Δυτικὴ Ἑλλὰς αὐτῇ ἀφ' ἑαυτῆς.

Ὁ Βρυώνης δὲν ἦτον οὔτε ὡς ὁ Χουρσήδης βαρὺς καὶ σκληρὸς, οὔτε ὡς ὁ Δράμαλης ἄσκεπτος καὶ ὀρμητικὸς. Ἦτο καὶ αὐτὸς ἄλλοτε ἐκ τῶν ἀυλικῶν τοῦ Ἀλῆ, ἐγνώριζε τοὺς προεστῶτας καὶ ὀπλαρχηγούς τῆς Δυτικῆς Ἑλλάδος, καὶ ἀπελάμβανε τὴν ὑπόληψίν των. Πολλάκις ἔλαβεν ἀφορμὴν νὰ θαυμάσῃ τὴν ἀνδρίαν τῶν πολεμιστῶν ἐκείνου τοῦ μέρους καὶ δὲν ἠλαζωνεῖτο διὰ τὰς κατ' αὐτῶν τελευταίας ἐπιτυχίας του. Διὰ ταῦτα ἐπεχείρησε, καὶ πρὶν πέσῃ ἡ Κιάφα, νὰ τοὺς ἐλκύσῃ μᾶλλον διὰ λόγων ἢ νὰ τοὺς ὑποτάξῃ δι' ὀπλων, καὶ ἀνταπεκρίνετο φιλικῶς μετὰ τινῶν τῶν δυνατῶν ἐκείνων τῶν ἐπαρχιῶν, καὶ ἰδίως μετὰ τοῦ Βαρνακιώτη, τοῦ μόνου στρατηγοῦ ἐν τῇ Αἰτωλοακαρνανίᾳ. Οἱ δ' ἐν τοῖς πράγμασι καὶ αὐτὸς ὁ Μαυροκορδάτος ἐγνώριζαν τὴν περὶ ἧς ὁ λόγος ἀνταπόκρισιν· ἂν δὲ καὶ εἶχαν ὑπ' ὄψιν τὴν πρόσφατον ἀποσκίρτησιν τοῦ Γώγου καὶ τὰ εἰς διάλυσιν τοῦ στρατοπέδου τοῦ Μαχαλᾶ σκευωρηθέντα, ὅλοι ἐπίστευαν, ὅτι οἱ μετὰ τῶν Τούρκων

ἀνταποκρινόμενοι Δυτικοελλαδίται ἦσαν πιστοὶ εἰς τὸν ἀγῶνα, καὶ ὅτι ἐνήργουν ἐπ' ἀγαθῷ τῆς κινδυνεύουσης πατρίδος, ἐξαγοραζόμενοι τὸν καιρόν.

Ἄφ' οὗ τὸ στρατόπεδον τοῦ Μαχαλᾶ διεσκορπίσθη, καὶ οἱ κάτοικοι ἀπηλπισμένοι ἐγκατέλειψαν τὰς ἐστίας των, ὁ Μαυροκορδάτος, βλέπων τὸν φανερὸν κίνδυνον, μετέβη εἰς Κωνοπίαν, ὅπου συνεκράτησε συμβούλιον, ἐν ᾧ παρευρέθησαν διάφοροι πρόκριτοι καὶ ὁ Βαρνακιώτης. Ἐπρόκειτο περὶ τοῦ ποιητέου, καὶ ὅλοι οἱ παρευρεθέντες συνωμολόγησαν, ὅτι, ἐπὶ τῶν δεινῶν ἐκείνων περιστάσεων, ἡ φρόνησις ἀπῆτει νὰ πολιτευθῶσι τὸν Βρυώνην, ἀλλ' ἐπὶ μόνῳ τῷ σκοπῷ νὰ κερδίσωσι καιρόν, ἕως οὗ συνδιαλλαγῶσιν οἱ ἀντιφερόμενοι ὀπλαρχηγοί, ἐγκαρδιωθῶσιν οἱ πτοηθέντες λαοὶ τῆς Αἰτωλοακαρνανίας καὶ φθάσῃ καὶ ἡ ἡμέρα τῇ ἡμέρᾳ ἀναμενομένη πελοποννησιακῇ ἐπικουρία, διότι ἦτο γνωστὴ ἡ διὰ τὴν συμβᾶσαν φθορὰν τοῦ Δράμαλη ἀπαλλαγὴ τῶν Πελοποννησίων τοῦ ἐπαπειλοῦντος αὐτοὺς κινδύνου. Ἐκρίθη δὲ συμφέρον νὰ μὴ διακόψῃ ὁ Βαρνακιώτης τὴν ἐπὶ τῷ σκοπῷ τούτῳ μετὰ τοῦ Βρυώνη ἀπατηλὴν ἀνταπόκρισιν. Ὁ Βαρνακιώτης ἀντέτεινε κατ' ἀρχὰς ἐπὶ λόγῳ, ὅτι, ἐν ᾧ ἀνταπεκρίνετο ἐπ' ἀγαθῷ τῆς πατρίδος, τινὲς τὸν ἐσυκοφάντουν ὡς μελετῶντα προδοσίαν· ἀλλ' ἐπὶ τέλους ἔδειξεν ὅτι ἐπείσθη, ζητήσας καὶ λαβὼν εἰς ἀναίρεσιν τῶν ἀδίκων κατ' αὐτοῦ, ὡς ἔλεγεν, ὑποψιῶν, ἔγγραφον παρὰ τῶν παρευρεθέντων, δι' οὗ τῷ ἐδίδετο ἄδεια νὰ μὴ παύσῃ μὲν διαπραγματευόμενος δι' ὧν ἐνόμιζε καταλληλοτέρων τρόπων, ἀλλ' ἐξαγοραζόμενος μόνον τὸν καιρόν(α). Λαβὼν δὲ τὸ ζητηθὲν ἔγγραφον, παρέλαβε καὶ τὸν Γιαννάκην Ῥάγκον καὶ ἀπῆλθε μεσοῦντος τοῦ Σεπτεμβρίου εἰς Ἄρταν, μῆτε τοὺς ὑπογράψαντας προκρίτους προειδοποιήσας, μῆτε τὴν ἄδειαν τοῦ Μαυροκορδάτου, ὅστις ἦτον ἡ Ἄρχὴ τοῦ τόπου καὶ συνυπέγραψε, λαβὼν ἡ ζητήσας.

Παρηκολούθησε δὲ μετ' ὀλίγον τὸν Βαρνακιώτην εἰς Ἄρταν καὶ ὁ Ἄνδρέας Ἴσκος.

Εὐμενῶς καὶ ἐντίμως ἐδέχθη τὸν Βαρνακιώτην ὁ Βρυώνης καὶ διὰ τὴν ἀντιπροσωπίαν του καὶ διὰ τὴν σημασίαν του, καὶ τόσον τὸν ἔθελεξε δι' ὅσων τῶ ὑπεσχέθη, ὥστε τὸν ἔφερεν εἰς παντελῆ λήθημ τοῦ ἀληθοῦς σκοποῦ τῆς ἀποστολῆς του. Ἐπανελθὼν δὲ ὁ Βαρνακιώτης μετ' ὀλίγον εἰς τὰ ἴδια ἐκάλεσεν ἀμέσως παρ' αὐτῶ τοὺς προκρίτους τῶν ἐπαρχιῶν εἰς σύσκεψιν, καὶ εἰδοποίησε περὶ τούτου καὶ τὸν Μαυροκορδάτον, ἀλλὰ δὲν ὠμολόγησεν ὅτι ἐπροσκύνησεν.

Ὁ Μαυροκορδάτος καὶ πολλοὶ πρόκριτοι εὐρίσκοντο πρὸς τὰ Κάτω Γεφύρια καθ' ἣν ἡμέραν ἔφθασαν τὰ πρὸς αὐτοὺς γράμματα τοῦ Βαρνακιώτη ἧσαν δὲ ἀνήσυχοι δι' ὅσα ἤκουσαν, καὶ ἀπεποιήθησαν εὐσχήμως τὴν πρόσκλησίν του, φοβούμενοι μὴ κρατηθῶσι καὶ παραδοθῶσιν εἰς τὸν Βρυώνην· ἐκάλεσαν δὲ αὐτοὶ αὐτὸν εἰς συνέντευξιν ἐπὶ σκοπῶ ἂν ἀνακαλύψωσι τὴν ἀλήθειαν, σκεπτόμενοι, ὅτι, ἂν ἦτον ἔνοχος, θὰ παρήκουεν, εἰ δὲ καὶ ἦτον ἀθῶος, θὰ ὑπήκουεν. Ἀλλὰ τὴν αὐτὴν ἡμέραν, 23 Σεπτεμβρίου, ἀνεκαλύφθη ὅλη ἡ ἀλήθεια, διότι τοῖς ἐστάλησαν ἄλλοθεν τινὰ τῶν ἀμνηστηρίων τοῦ Βρυώνη πρὸς διαφόρους ὄπλαρχηγούς τῶν ἐπαρχιῶν τῆς Δυτικῆς Ἑλλάδος, καὶ τινὰ γράμματα τοῦ Βαρνακιώτη πρὸς αὐτοὺς κατακρίνοντος τὸν ἐθνικὸν ἀγῶνα, ὡς κινήντα καὶ διατηρούμενον ὑπὸ ἑτεροχθόνων καὶ τυχοδιωκτῶν ἐπ' ὠφελείᾳ αὐτῶν, καὶ συμβουλεύοντος αὐτοὺς νὰ προλάβωσι τὴν ἀφευκτον καταστροφὴν τοῦ τόπου, καὶ ἀσφαλίσωσι τὰ συμφέροντά των διὰ τῆς προθύμου καὶ εἰλικρινοῦς ὑποταγῆς των εἰς τὴν ὑψηλὴν Πύλην.

Τοιαύτη διαγωγὴ καὶ τοιαῦται προτροπαὶ ἐν τοιούτοις καιροῖς τοιούτου ἀνδρός, παρασύραντος καὶ τὸν

ὄπλαρχηγὸν τοῦ Βάλτου Ἀνδρέαν Ἴσκον καὶ τὸν συνοπλαρχηγὸν τοῦ Γιαννάκην Ῥάγκον καὶ τὸν Γεωργάκην Βαλτινόν, ἔφεραν χεῖριστα ἀποτελέσματα ἐν τῇ Δυτικῇ Ἑλλάδι, διότι αἱ δύο πολεμικώτεραι ἐπαρχίαι τῆς, τὸ Ξηρόμερον καὶ ὁ Βάλτος, αἱ προφυλακίδες τῆς, ἡ μὲν πρὸς τὸ Μακρυνόρος ἡ δὲ πρὸς τὸν ἀμβρακικὸν κόλπον, ἐθεωροῦντο ἕκτοτε ὡς προσκυνήσασαι· μέγας δὲ φόβος ἦτο μὴ καὶ ἄλλαι ἐπαρχίαι ἐμιμοῦντο τὸ παράδειγμά των.

Ἄλλ' ὅσον μεγάλα ἀνεφάνησαν τὰ περιστοιχίζοντα τὸν ἐθνικὸν ἀγῶνα δεινά, τόσον ὁ Μαυροκορδάτος καὶ οἱ λοιποὶ, οἱ μείναντες πιστοὶ εἰς τὴν πατρίδα, ἠΰξησαν τὸν ζῆλόν των ὑπὲρ τῆς τιμῆς καὶ τῆς σωτηρίας αὐτῆς. Ἄνω κάτω ἐκινούντο οἱ πατριῶται οὗτοι θαρρύνοντες τὸν λαόν, συνιστῶντες νέα στρατόπεδα καὶ καταλαμβάνοντες διαφόρους θέσεις ἀλληλοδιαδόχως, ἂν καὶ ἡ εἰσχωρήσασα εἰς τὰ σπλάγχνα τῆς Αἰτωλοακαρνανίας ἐπιβουλή καὶ τὰ στρατόπεδα διέλυε καὶ τοὺς ἄλλους πατριωτικοὺς ἀγῶνάς των παρέλυνε (β).

Ἐν τούτοις, καθὼς προανηγγέλθη, ὁ Βρυώνης διέβη ἀνεμποδίστως μετὰ ἐπτακισχιλίων ἢ ὀκτακισχιλίων Ἀλβανῶν τὰ στενὰ τοῦ Μακρυνόρους καὶ ἐστρατοπέδευσε κάτωθεν τῆς Λεπενούς· ἐκεῖ ὑπῆγεν εἰς ἔντευξίν του ὁ Κιουταχῆς, καὶ ἐκείθεν πρῶτος οὗτος ἐπέρασε μετὰ τῶν ὑπ' αὐτὸν τὸν ποταμόν. Οἱ δὲ ἀπομείναντες ἐν τοῖς χωρίοις ὅθεν διέβαιναν ὁ ἐχθρὸς Χριστιανοί, μὴ δυνάμενοι νὰ τὰ φυλάξωσιν ἀπάτητα, τὰ ἔκαιαν καὶ ἔφευγαν· ἔκαυσαν καὶ τὸ Βραχῶρι τὴν αὐγὴν τῆς αὐτῆς ἡμέρας καθ' ἣν εἰσῆλθεν εἰς αὐτὸ περὶ τὸ ἑσπέρας ὁ Κιουταχῆς. Τοιοῦτοτρόπως οἱ Τούρκοι ἐπροχώρουν μὲν πάντῃ ἀνεπηρέαστοι ἐντὸς τῆς Αἰτωλίας, ἀλλ' οὐδαμοῦ ἀπήντων ψυχὴν γεννητήν, καὶ πέριξ αὐτῶν δὲν ἔβλεπαν εἰμὴ καπνοὺς, φλόγας καὶ παντελῆ ἐρημίαν.

Ὁ δὲ Κιουταχῆς διέμεινεν ἡμέρας τινὰς ἐν Βραχωρίῳ, ἕως οὗ ἦλθεν ἐκεῖ καὶ ὁ Βρυώνης μετὰ τοῦ λοιποῦ στρατεύματος, καὶ τότε ἐξεστράτευσαν ὅλοι ὁμοῦ πρὸς τὰ κάτω μέρη τῆς Αἰτωλοακαρνανίας ἀφήσαντες ἐν Βραχωρίῳ ἰκανὴν φρουράν. Ὁ δὲ Μαυροκορδάτος, ὁ Μπότσαρης, ὁ Τσόγκας, ὁ Βλαχόπουλος, ὁ Μακρῆς καὶ ἄλλοι πιστοὶ ὀπλαρχηγοί, κετέλαβαν διαφόρους θέσεις ἐπ' ἐλπίδι ἀντιστάσεως· ἀλλ' ἀδύνατοι ὄντες ἐνώπιον τῶν δυνάμεων ἠναγκάζοντο ἐπὶ τῇ προσεγγίσει τοῦ ἐχθροῦ νὰ ὑποχωρῶσιν. Ἡ τελευταία θέσις, ἣν κατέλαβαν, ἦτο τὸ Κεφαλόβρυσον, δύο ἡμισυ ὥρας μακρὰν τοῦ Μεσολογγίου, ὅπου διέμειναν τέσσαρας ἡμέρας· ἀλλὰ καὶ ταύτην ἐγκατέλειψαν ἐπελθόντων τῶν ἐχθρῶν τὴν 21 ὀκτωβρίου καὶ ἐσκορπίσθησαν· καὶ οἱ μὲν ἐντόπιοι ὀπλαρχηγοὶ ἀνέβησαν τὰ βουνά, ὁ δὲ Κίτσος καὶ ὁ Μπότσαρης, οἱ μὴ ἔχοντες ἐπαρχιακὰς ὀπλαρχηγίας, εἰσῆλθαν καταδιωκόμενοι ὑπὸ τῶν ἐχθρῶν καὶ κακῶς ἔχοντες εἰς Μεσολόγγι, ὅπου εἶχε καταφύγει τέσσαρας ἡμέρας προτοῦ καὶ ὁ Μαυροκορδάτος.

Διελθόντες δὲ οἱ ἐχθροὶ ἀνεπηρέαστοι τὸ Κεφαλόβρυσον ἔπεσαν τὴν αὐτὴν ἡμέραν εἰς τὴν ἔξωθεν τοῦ Μεσολογγίου πεδιάδα ἀνωθεν τῶν ἐκκλησιῶν τοῦ ἁγίου Δημητρίου καὶ τοῦ ἁγίου Ἀθανασίου, μηδενὸς ἀντιμαχομένου, καὶ ἐπροχώρησαν αὐθημερὸν πρὸς τὰ κατ' ἀνατολὰς τοῦ Μεσολογγίου χωρία Μποχώρι καὶ Γαλατᾶν, ἤρπασαν τὰς ἐκεῖ τροφὰς τῶν Ἑλλήνων καὶ ἠχμαλώτευσαν καὶ τινὰς γυναῖκας καὶ παιδιά· τὴν δὲ 25 ἐπανῆλθαν ἔξωθεν τοῦ Μεσολογγίου καὶ ἐστρατοπέδευσαν ὁ μὲν Κιουταχῆς κατὰ τὸν ἅγιον Ἀθανάσιον, ὁ δὲ Βρυώνης κατὰ τὸν ἅγιον Δημήτριον· ὕψωσαν δὲ διὰ νυκτὸς καὶ κανονοστάσια ἐπὶ τῶν ἐρειπίων τῆς ἐκκλησίας τοῦ ἁγίου Γεωργίου ἐντὸς πιστολιᾶς ἀπὸ τοῦ τείχους τῆς πόλεως, καὶ

ἐπέθηκαν κανόνια καὶ βομβοβόλους. Παρηκολούθουν δὲ τὰ ἐχθρικὰ στρατεύματα ὁ Γῶγος, ὁ Βαρνακιώτης, ὁ Ἴσκος, ὁ Γιαννάκης Ῥάγκος καὶ ὁ Γεωργάκης Βαλτινός. Πρὸ ὀλίγων δὲ ἡμερῶν εἶχαν καταπλεύσει εἰς τὸν λιμένα τοῦ Μεσολογγίου καὶ τρία πολεμικὰ πλοῖα ὑπὸ τὸν ἐν Πάτραις Ἰσούφην, ὥστε τὴν 25 ἡ πόλις τοῦ Μεσολογγίου ἐπολιορκεῖτο διὰ ξηρᾶς καὶ θαλάσσης.

1822.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΛΗ.

Συγκρούσεις κατὰ ξηρὰν ἔμπροσθεν Ναυπλίου.—Ναυμαχία ἐν τῷ ἀργολικῷ κόλπῳ καὶ ἀνάπλους τοῦ τουρκικοῦ στόλου.— Ἐμπρησμός δικρότου ἐν Τενέδῳ.—Παράδοσις Ναυπλίου.

ΟΥΤΕ ἡ ἐπὶ τῆς εἰσόδου τοῦ Δράμαλη λυθείσα διὰ ξηρᾶς πολιορκία τοῦ Ναυπλίου ἐπανελήφθη μετὰ τὴν ἔξοδον αὐτοῦ ἀπὸ τῆς Ἀργολίδος, οὔτε αἱ μεταξὺ Κορίνθου καὶ Ἄργους στενοτοπίαὶ ἐφυλάχθησαν μετὰ τὴν εἰς Τριπολιτσὰν ἀνάβασιν τοῦ Κολοκοτρώνη. Πάμπολλοι Ἕλληνες, διαταχθέντες εἰς φρουρήσιν τῶν στενοτοπιῶν καὶ διατήρησιν τῆς πολιορκίας, διεσπάρησαν εἰς τὰς ἐπαρχίας τῆς Πελοποννήσου, οἱ μὲν πρὸς φύλαξιν οἱ δὲ πρὸς πώλησιν τῶν πλουσιῶν λαφύρων· ὥστε οἱ ἐν Ναυπλίῳ Τούρκοι, ἀντιλήπτορας ἔχοντες καὶ τοὺς εἰσελθόντας μετὰ τοῦ Ἀλῆ ἵππεῖς, ἐξήρχοντο ἀνεμποδίστως καὶ ἀφόβως εἰς τὰ περίξ τοῦ φρουρίου βόσκοντες τοὺς ἵππους των καὶ ἀρπάζοντες ὅ,τι εὔρισκαν. Τοῦτο θεωρῶν ὁ ἐν Μύλοις διατρίβων Πετρόμπεης διέταξε πεντακοσίους Μανιάτας καὶ κατέλαβαν τὴν παραθαλασσίαν θέσιν τοῦ Κιοσκίου· εἶχαν δὲ εἰς ὑπεράσπισιν οὔτοι καὶ δύο κανονοφόρους· ἀλλὰ τὴν 8 αὐγούστου ἐξεληθόντες τοῦ Ναυπλίου 50 ἵππεῖς καὶ 600 πεζοὶ ἀπέδιώξαν τοὺς 500 κακῶς ἔχοντας, φονεύσαντές τινας αὐτῶν, θαλασσώσαντες πολλοὺς καὶ αἰχμαλωτίσαντες 14, ἐν οἷς καὶ τοὺς ὄπλαρχηγοὺς Ῥαβούλιαν Καββαλαράκην καὶ Θεοδωρῆν Κουμοντάκον. Μετὰ

τὸ πάθημα τοῦτο βλέποντες οἱ Ἕλληνες τοὺς Τούρκους περιφερομένους ἀφόβως ἐσκέφθησαν νὰ τοὺς βλάβωσι δι' ἐνέδρας. Πολλοὶ Τούρκοι ἐξήλθαν τὴν 14 καὶ ἐπροχώρησαν ἐπὶ συγκομιδῇ καρπῶν εἰς Κοῦτσι, ὅπου ἐνέδρευάν τινες Ἕλληνες, οἵτινες θέλοντες νὰ παρασύρωσι τοὺς ἐχθροὺς μακρότερον ἠσύχαζαν· ἀλλ' εἰς αὐτῶν θελχθεὶς ἐκ τῆς λάμπσεως τῶν ἀργυρῶν ὄπλων ἐνὸς Τούρκου, ἀναβάντος εἰς συκὴν, τὸν ἐτοῦφέκισε καὶ τὸν ἔρριψε νεκρόν. Ἐξ αἰτίας τοῦ περιστατικοῦ τούτου ἐξεφανερῶθησαν οἱ Ἕλληνες ἐκ διαφόρων μερῶν ὅπου ἐνέδρευαν, ἔζωσαν τοὺς ἐχθροὺς, τοὺς ἔτρεψαν, ἐφόνευσαν 26 καὶ ἐζώγησαν 18, οὓς ἔδωκαν εἰς ἀνταλλαγὴν τῶν προσυλληφθέντων 14 Μανιατῶν· ἐζώγησαν καὶ ἵππους, καὶ ἡμίονους, καὶ καμήλους, ἐφονεύθησαν δὲ καὶ 2 Ἕλληνες καὶ ἐπληγώθησαν 5. Κατὰ τὴν ἡμέραν δὲ ταύτην ὁ ἀδελφὸς τοῦ Νικήτα Νικολὸς Σταματελόπουλος, ἀρχηγὸς τῶν ἔξωθεν τοῦ Ναυπλίου Ἑλλήνων, καταδιώκων Τούρκον καθήμενον ἐπὶ ἀργυροστολιστοῦ ἵππου, ἐφονεύθη ὑπ' αὐτοῦ καθ' ἣν στιγμήν ἔδραξε τοὺς χαλινοὺς τοῦ ἵππου του· διεκρίνετο δὲ ὁ φονευθεὶς ὡς ἀνδρείος καὶ φιλεύτακτος.

Ὁ δὲ ὀθωμανικὸς στόλος, ἀφ' οὗ διέμεινεν ἀνωφελῶς ἐν Πάτραις ὑπὲρ τὸν μῆνα, καθ' ὃν καιρὸν ἡ παρουσία του ἦτο τόσον ἀναγκαῖα ἐν τῇ Ἀργολίδι πρὸς διατήρησιν τοῦ ὑπὸ τὸν Δράμαλην στρατοῦ καὶ λύσιν τῆς πολιορκίας τοῦ Ναυπλίου, ἀπέπλευσε τὴν 27 ὑπὸ τὸν νέον καπητάμπασαν, καὶ τὴν 7 Σεπτεμβρίου ἐφάνη ἔξωθεν τῆς Ὑδρας καὶ τῶν Σπετσῶν.

Ἐλθούσης δὲ τῆς εἰδήσεως, ὅτι ἔπλεε πρὸς τὸ Ναύπλιον, κατέλιπαν τὸν θαλασσόπυργον οἱ φυλάσσοντες αὐτόν, καὶ ἔμειναν εἰς φύλαξιν αὐτοῦ 48 ὥρας δύο μόνον γέροντες, ὁ μὲν Ὑδραῖος ὁ δὲ Σπετσιώτης, καὶ ὁ φιλέλλην Χάνης· μετὰ δὲ ταῦτα εἰσῆλθαν 20

Ἐπτανήσιοι ὑπὸ τὸν Σεμπρικὸν καὶ ἄλλοι τόσοι Χειμαριῶται ὑπὸ τὸν Γράμζην, καὶ οὕτως ἠσφαλίσθη τὸ μικρὸν ἐκεῖνο φρούριον.

Οἱ Ἕλληνες ὑπέθεσαν, ὅτι ὁ στόλος ἐσκόπευεν ὄχι μόνον νὰ τροφοδοτήσῃ τὸ Ναύπλιον, ἀλλὰ καὶ ν' ἀποβιβάσῃ στρατεύματα εἰς Σπέτσας· διὰ τοῦτο ἐπρόλαβαν οἱ Σπετσιῶται καὶ μετεβίβασαν εἰς Ὑδραν τὰς γυναῖκας καὶ τὰ τέκνα των, καὶ μετέφεραν ἕξωθεν καὶ στρατιώτας πρὸς ὑπεράσπισιν τοῦ τόπου των· 60 δὲ πολεμικὰ πλοῖα καὶ 10 πυρπολικὰ ὑπὸ τὸν Μιαούλην παρέπλεον εἰς ματαίωσιν τοῦ ρηθέντος διττοῦ σκοποῦ. Ἐπειδὴ δὲ ἡ ναυτικὴ δύναμις τῶν Ἑλλήνων ἦτον ἀνεπαρκής, ὁ Μιαούλης ἐσχεδιάσεν νὰ τὴν ἀντιτάξῃ ὅλην ἠνωμένην, καὶ διέταξε νὰ πλέῃ ὅλη ὁμοῦ μεταξὺ τῆς πελοποννησιακῆς παραλίας καὶ τῶν νήσων Ὑδρας καὶ Σπετσῶν· ἀλλ' ὁ ἐχθρικός στόλος ἐκινήθη τόσον ἐπιδεξίως παρὰ πᾶσαν προσδοκίαν, ὥστε διέπλευσε τὴν 8 τὸν μεταξὺ Ὑδρας καὶ Σπετσῶν πορθμὸν, καὶ διεχώρισε τὰ ἑλληνικὰ πλοῖα τὰ μὲν πρὸς ἀνατολὰς τὰ δὲ πρὸς δυσμάς, ἐν οἷς καὶ ἡ ναυαρχίς. Ὁ Μιαούλης, ὅσον γενναῖος τόσον καὶ συνετός, ἐπιμένων εἰς τὸ πρῶτόν του σχέδιον, ἐπόδισε καὶ ἔπλεε πλησίστιος πρὸς τὸ Χέλι ἐπὶ τῆς πελοποννησιακῆς παραλίας, εἰς προσβολὴν τοῦ ἐχθρικοῦ στόλου, ἂν ἐπειράτο νὰ πλεύσῃ εἰς Ναύπλιον· διέταξε δὲ ὅλα τὰ πλοῖα νὰ παρακολουθήσωσιν. Ἄλλ' οἱ πλοίαρχοι Ἀντώνης Γ. Κριεζῆς, Ἀνάργυρος Λεμπέσης καὶ Λεονάρδος Θεοδωρῆς, ὧν τὰ πλοῖα εὐρέθησαν πρὸς ἀνατολὰς, ὑποθέτοντες ὅτι ὁ ναύαρχος ἀπεμακρύνετο ἐπὶ σκοπῶ νὰ παρεκκλίνῃ τὴν μάχην, παρήκουσαν καὶ ἔπλευσαν εἰς τὸ μέσον τοῦ ἐχθρικοῦ στόλου. Ἐκ τῶν τριῶν δὲ τούτων πλοίων τὸ μὲν τοῦ Λεονάρδου ἦτο πυρπολικόν, τὰ δὲ τοῦ Λεμπέση καὶ Κριεζῆ πολεμικά, ἅτινα καὶ ἤρχισαν εἰς ἐκπληξιν ἐχθρῶν καὶ φίλων νὰ κανονο-

βολῶσιν. Ὁ ναύαρχος, ἰδὼν ἀπροσδοκίτως ὅτι ἀνετράπη τὸ σχέδιόν του, ἐστράφη εἰς τὰ ὑπίσω καὶ διέταξε τὰ ἄλλα πλοῖα νὰ συμπαραπλέωσιν. Ἐν τούτοις ἢ πρὸς δυσμὰς μοῖρα κατεδιώκετο, καὶ κινδυνεύουσα νὰ πάθῃ ἐπλησίασε πρὸς τὸ νησιδίον τοῦ Δοκοῦ, ὅπου δὲν ἦτο δυνατόν νὰ πλησιάσῃσι τὰ μεγάλα τοῦ ἐχθροῦ πλοῖα· πολλὰ ὅμως μικρότερα ἐπλησίασαν προστατευόμενα ὑπὸ τῶν μεγάλων, ἕως οὗ ὁ Πιπίνος ἐκόλλησεν εἰς ἓν ἀλγερινὸν τὸ πυρπολικόν του· ἀλλὰ 50 γενναῖοι Ἀλγερινοὶ εἰσεπήδησαν καὶ τὸ ἐξέκόλλησαν· πλὴν καὶ οἱ 50, φλογισθέντος αὐτοῦ, οἱ μὲν ἐκάησαν οἱ δὲ πεσόντες εἰς τὴν θάλασσαν ἐπνίγησαν· ἐφοβήθησαν ὅμως ἐξ αἰτίας τοῦ συμβάντος τούτου τὰ ἄλλα πλοῖα τοῦ ἐχθρικοῦ στόλου καὶ ἀπεμακρύνθησαν. Τοιουτοτρόπως ἀπηλλάγη ἡ ἑλληνικὴ ἐκείνη μοῖρα· ἀλλὰ μὴ δυναμένη νὰ πλεύσῃ πρὸς τὸν ναύαρχόν της ἐξ αἰτίας τῆς θέσεώς της προσώρμισε σῶα παρὰ τὴν πελοποννησιακὴν παραλίαν ἀντικρὺ τῆς Ὑδρας. Ἐν δεινῇ θέσει εὑρέθησαν καὶ πλοῖα τῆς πρὸς ἀνατολὰς μοίρας, ὥστε ὀλίγα, ἐν οἷς καὶ ἡ ναυαρχίς, ἦλθαν ὅπου ἐμάχοντο τὰ τοῦ Κριεζῆ καὶ τοῦ Λεμπέση· ἦσαν δὲ τὰ προσελθόντα τὰ τοῦ Σαχτούρη, τοῦ Χατσῆ-Ἀναργύρου, τοῦ Παναγιώτα, τοῦ Δημήτρη Μιαούλη, τοῦ Τσοῦπη, τοῦ Ῥάφτη καὶ τοῦ Λαχανᾶ. Ἡ μικρὰ δὲ αὕτη δύναμις ἐπολέμησε μέχρι τῆς ἐσπέρας, καὶ δὲν ἄφησε τὸν ἐχθρικὸν στόλον νὰ πλεύσῃ, καθὼς ἐμελέτα, εἰς τὸν ἀργολικὸν κόλπον. Νυκτὸς δὲ γενομένης, ὁ μὲν τουρκικὸς στόλος ἐξεπελάγισεν, ὁ δὲ ἑλληνικὸς ἔμεινεν ἐντὸς τοῦ πορθμοῦ. Τὴν ἀκόλουθον ἡμέραν ἐκανονοβολήθησαν μακρόθεν οἱ δύο στόλοι ἰκανὴν ὥραν διαρκούσης ἄκρας νηγεμίας. Τὴν δὲ ἐπιούσαν καθὼς καὶ τὴν παρελθούσαν νύκτα ἐφεγγοβόλουν ὅλα τὰ πλησίον βουνὰ τῆς Πελοποννήσου, καὶ δι' ὅλης τῆς ἡμέρας καθὼς καὶ

δι' ὅλης τῆς νυκτὸς οἱ ἐπὶ τῶν νήσων Ὑδρας καὶ Σπετσῶν καὶ οἱ κάτοικοι τῶν ἀντικρυνῶν χωρίων Κρανιδίου καὶ Ἐρμιόνης ὅλοι ἐγρηγόρου· συνέρ-
 ρευσαν δὲ πρὸς τὸ παράλιον καὶ πολλοὶ ἄλλοι
 ἔνοπλοι ἄλλοθεν. Τὴν δὲ ὑστεραίαν οἱ στόλοι
 ἔμειναν ἀπρακτοί, ἂν καὶ ὁ ἐχθρικός ἐπλησίασε ταῖς
 Σπέτσαις· ταῖς ἐπλησίασε καὶ τὴν 11, ἀλλ' οὐδὲ καὶ
 τότε ἐκανονοβόλησε. Τὴν δὲ 12 ἐπροχώρησεν ὀλό-
 σωμος πρὸς τὸ Ναύπλιον· ὠπισθόπλεε καὶ ὁ ἔλλη-
 νικός σκοπεύων νὰ τὸν κτυπήσῃ πρὸς τὸν μυχὸν τοῦ
 κόλπου, ὅπου ἐναυλόχουν τινὰ πυρπολικά. Ἄλλ' ὁ
 ἐχθρικός, προχωρήσας ἕως οὗ ἀπέιχε τοῦ Ναυπλίου
 10 μίλια, ἀνεκώχευσεν αἰφνιδίως καὶ ἔστειλεν εἰς
 τὴν πόλιν πλοῖον ὑπὸ σημαίαν αὐστριακὴν φέρον
 τροφάς. Τὸ πλοῖον τοῦτο συνελήφθη ὑπὸ τῶν αἰ-
 φνης ἔμπροσθεν αὐτοῦ ἀναφανέντων πυρπολικῶν
 τοῦ Τσερεμέ καὶ τοῦ Θεοδωρῆ Ὑδραίων· εὐρέθησαν
 δὲ καὶ γράμματα ἐν αὐτῷ στελλόμενα παρὰ τοῦ
 καπητάμπασα πρὸς τὰς ἐν Ναυπλίῳ Ἀρχὰς καὶ
 λέγοντα, ὅτι τὰ πάντα ἦσαν λίαν καλά, ὅτι τὸ Σοῦλι
 ἔπεσε καὶ ὅλοι οἱ ἐν αὐτῷ ἄπιστοι κατηφανίσθησαν,
 ὅτι ὁ ἐπανελθὼν εἰς Κόρινθον βασιλικὸς στρατὸς δὲν
 ἐβλάβηθη καὶ ἐπανέστρεφεν εἰς Ἄργος, ὅτι νέα στρα-
 τεύματα παρηκολούθουν ὑπὸ τὴν ὁδηγίαν τοῦ Χουρ-
 σήδη, ὅτι ναυμαχίσας ὁ ἀήττητος στόλος 6 ἔλλη-
 νικά πλοῖα ἐβύθισε καὶ 2 ἔκαυσε καὶ ὅτι ὁ καπητάμ-
 πασας δὲν ἔκρινεν εὐλογον νὰ εἰσπλεύσῃ, διότι
 ἦσαν τὰ νερὰ ῥηχά, καὶ διότι ἐβεβαιώθη, ὅτι 6 πυρ-
 πολικά τῶν ἀπίστων ἦσαν πλησίον τοῦ φρουρίου
 παραφυλάττοντα, καὶ 10 ἐν τῷ λιμένι τῶν Σπετσῶν,
 καὶ διὰ τοῦτο ἔστειλε τὸ περὶ οὗ ὁ λόγος πλοῖον
 φέρον τροφάς, διανοούμενος νὰ στείλῃ καὶ ἄλλας.
 Καὶ ταῦτα μὲν περιεῖχαν ἐν περιλήψει τὰ γράμματα
 (α). Ὁ δὲ ἐχθρικός στόλος οὔτε κατὰ τῶν ἀπέμπρο-
 σθεν αὐτοῦ συλλαβόντων τὸ περὶ οὗ ὁ λόγος αὐ-

στριακὸν πλοῖον ἐκινήθη, οὐδὲ ἄλλας τροφὰς ἐπεχείρησε νὰ στείλῃ· ἀλλὰ ἐπόδισε τὴν ἐπιούσαν καὶ ἐξήρχετο ἐν τοσαύτῃ βίᾳ, ὥστε, ἀφ' οὗ ἀφώπλισε κατὰ τὰ παράλια τῆς Λακωνίας ἐν δικατάρτον του ὡς βραδύπλου, τὸ ἔκαυσε· ἐπειδὴ δὲ ὁ ἄνεμος ἦτον ὀλίγος, δὲν ἐξέπλευσε ὅλος τοῦ κόλπου εἰμὴ τὴν ὑστεραίαν παρακολουθούμενος ὑπὸ τοῦ ἑλληνικοῦ, κανονοβολῶν μακρόθεν καὶ κανονοβολούμενος. Κατὰ τὴν αὐτὴν ἡμέραν ἐκάθησε πρὸς τὸ νότιον μέρος τῆς Ὑδρας ἐν δίκροτον· ἀλλά, μετακομισθέντων τῶν κανονίων του εἰς ἄλλο πλοῖον, ἐξεκάθησε πρὶν φθάσῃ τὰ κατ' αὐτοῦ κινήθῃτα πυρπολικά. Τὴν δὲ 15, πνέοντος ἀνατολικοῦ ἀνέμου, ἐξεπελάγισεν ὁ ἐχθρικός στόλος καὶ κατέπλευσε εἰς Σούδαν· ἐπανέπλευσε τότε καὶ ὁ ἑλληνικός εἰς τοὺς λιμένας του.

Ἐρχόμεθα τώρα νὰ ἐξηγήσωμεν τὸν αἰφνίδιον ἀνάπλου τοῦ ἐχθρικοῦ στόλου.

Ἀρχομένου τοῦ αὐγούστου ὁ τότε ἀρχηγὸς τῆς ἐν τῷ Αἰγαίῳ γαλλικῆς μοίρας Βιελλᾶς κατέπλευσε τὴν νύκτα εἰς τὸν λιμένα τοῦ Ναυπλίου ἐπὶ τῆς φρεγάτας Fleur de lis. Τὴν δὲ ἐπαύριον κατέπλευσε εἰς τὸν αὐτὸν λιμένα καὶ ὁ ἀρχηγὸς τῆς ἀγγλικῆς Χαμιλτῶν ἐπὶ τῆς Καμβρίας. Ἡ ἐν Μύλοις τότε κυβέρνησις ἔστειλέ τινα εἰς χαιρετισμὸν τῶν μοιράρχων παρακαλοῦσα αὐτοὺς νὰ μὴ λάβωσι συγκοινωνίαν μετὰ τῶν ἐν Ναυπλίῳ. Ὁ Χαμιλτῶν ἐδέχθη προθύμως τὴν δικαίαν ταύτην αἴτησιν· ἀλλ' ὁ συνάδελφός του Βιελλᾶς τὴν ἀπέρριψε ἀποτόμως· ἔστειλε δὲ καὶ ἀξιωματικὸν πρὸς τὴν ἑλληνικὴν κυβέρνησιν ἀπαιτῶν γρόσια 35 χιλιάδας, τὰς μὲν 30 εἰς ἀποζημίωσιν τοῦ φορτίου τοῦ ὑπὸ γαλλικὴν σημαίαν πλοίου Λιστόκου, κρατηθέντος ὑπὸ τοῦ φρουράρχου Μονεμβασίας Γιάννη Μαυρομιχάλη καὶ διὰ τῆς βίας ἐκφορτωθέντος τὸν παρελθόντα ἀπρίλιον, τὰς δὲ 5 ἐπὶ λόγῳ ἄλλων ἀποζημιώσεων. Ἡ κυβέρνησις

ὑπεσχέθη τὴν ἀπόδοσιν καὶ τῆς μιᾶς καὶ τῆς ἄλλης ποσότητος μετὰ διμηνίαν, καὶ ὁ Βιελλᾶς ἔστερξεν· ἀλλὰ τὴν 31, ὃ ἔστι πρὶν παρέλθῃ ἡ προθεσμία, καὶ καθ' ἃς ἡμέρας ἀνεμένετο ὁ τουρκικὸς στόλος, ἐπανεπλευσεν ὁ μοίραρχος οὗτος εἰς τὸν λιμένα τοῦ Ναυπλίου ἐπὶ τῆς φρεγάτας του, σύμπλους ἔχων μίαν γαβάραν καὶ μίαν γολέτταν. Ὁ Μιαούλης, πολιορκῶν τὴν πόλιν, ἔστειλε τὸν Σαχίνην εἰς χαίρετισμόν του καὶ τὸν παρεκάλεσε νὰ μὴ κοινωνήσῃ μετὰ τῶν ἐν τῇ πολιορκουμένῃ πόλει· ἀλλ' ἐκείνος ὄχι μόνον ἀπέρριψε τὴν παράκλησιν, ἀλλ' ἀπήτησεν ἀμέσως τὰς ἀποζημιώσεις ἐπὶ ἀπειλῇ βίας. Εἰς μάτην ἡ κυβέρνησις ἐπεκαλέσθη τὴν ἐκπλήρωσιν τοῦ ὄρου τῆς προθεσμίας· ὑπέεικουσα δὲ εἰς τὴν ἀνάγκην ὑπεσχέθη νὰ πληρώσῃ ἐντὸς ἕξ ἡμερῶν. Ἡ προθεσμία αὕτη ἔληξε τὴν 8 Σεπτεμβρίου, καθ' ἣν, μὴ δοθέντων τῶν χρημάτων, παρέστη ὁ Γάλλος μετὰ τοῦ στολίσκου του ἔμπροσθεν τῆς Ὑδρας, ἐν ᾧ ἐμάχοντο οἱ στόλοι, καὶ χωρὶς ν' ἀναλογισθῇ τὴν κρίσιμον θέσιν τῶν πραγμάτων κατ' ἐκείνην τὴν ἡμέραν, μετέπεμψε τὸν Νέγκαν, καὶ ἐπὶ λόγῳ τῆς μὴ ἀποδόσεως τῶν χρημάτων κατὰ τὴν τελευταίαν ὑπόσχεσιν τῆς κυβερνήσεως ἀπήτει τοὺς ἐπὶ τῆς γολέττας αὐτοῦ Τούρκους, τοὺς ὡς ὁμήρους δοθέντας τῇ ἑλληνικῇ κυβερνήσει παρὰ τῶν ἐν Ναυπλίῳ Τούρκων, καθ' ὃν καιρὸν ὑπεγράφη ἡ περὶ τῆς παραδόσεως τοῦ φρουρίου σύμβασις. Ὁ Νέγκας ἀπέρριψε τὴν ἀπαίτησιν, ὃ δὲ Βιελλᾶς ἔστειλε ν' ἀφαρπάσῃ τοὺς ἐν τῇ γολέττᾳ ὁμήρους, μηδ' ὀλως ἀναλογισθεὶς ὅτι ἀποσπῶν αὐτοὺς ἀπέσπα τὴν μόνην ἐγγύησιν τῆς ἀσφαλείας τῆς ζωῆς τῶν ἐν Ναυπλίῳ ὁμήρων Ἑλλήνων. Ἀλλ' οἱ ναῦται τῆς γολέττας ἐπρόλαβαν καὶ τοὺς ἀπεβίβασαν. Τότε ἡ φρεγάτα ἐκανονοβόλησε τὴν ὑπὸ τὰ κανονοστάσια τῆς Ὑδρας ἀπειθῆ γολέτταν, τὴν ἐτρύπησε καὶ ἐπλήγωσε δύο ναύτας ἐν

αὐτῇ καὶ μίαν ἔγκυον γυναῖκα ἐπὶ τοῦ παραθαλασσί-
σιου. Τὴν ἑσπέραν δὲ τῆς αὐτῆς ἡμέρας τὰ γαλλικὰ
πλοῖα ἠγκυροβόλησαν κατὰ τὴν δυτικὴν ἄκραν τῆς
νῆσου τῶν Σπετσῶν. Τὴν δὲ 12 ἔστειλεν ὁ ἀρ-
χηγός των πρὸς τὸν καπητάμπασαν ἓνα τῶν ἀξιω-
ματικῶν εἰς ἐπίσκεψιν αὐτοῦ καὶ εἰς συμβιβασμὸν
τοῦ συνήθους διὰ κανονίων ἀμοιβαίου χαιρετισμοῦ·
ἀλλ' ἔστειλε διὰ τῆς αὐτῆς εὐκαιρίας καὶ τινα Ἄραβα
πρὸ καιροῦ αἰχμάλωτον ἐν Ὑδρα, ἐλευθέρως περι-
φερόμενον ἐκεῖ καὶ καταφυγόντα εἰς τὴν γαλλικὴν
φρεγάταν, ἐν ᾧ αὕτη εὐρίσκετο ἔμπροσθεν τῆς
Ὑδρας. Μετ' ὀλίγην ὥραν, ἀφ' οὗ οἱ ῥηθέντες
ἔφθασαν εἰς τὴν ὀθωμανικὴν ναυαρχίδα, ἀνεκώ-
χευσε παρὰ πᾶσαν προσδοκίαν ὁ στόλος, ἀπέστειλε
τὸ συλληφθὲν αὐστριακὸν καὶ ἐπόδισεν. Ἐκ τῆς
περιστάσεως ταύτης καὶ ἐκ τῆς ἐννοίας τῶν συλλη-
φθέντων γραμμάτων ἀπέδωκαν τὸν αἰφνίδιον ἀνά-
πλου τοῦ στόλου οἱ μὲν εἰς τὰς πρὸς τὸν καπητάμ-
πασαν ἀνακοινώσεις τοῦ εὐμενῶς πρὸς τοὺς Τούρ-
κους καὶ δυσμενῶς πρὸς τοὺς Ἕλληνας διακειμένου
Βιελᾶ μαθόντος ἐξ ὧν ἔλαβε συνεντεύξεων μετὰ
τῶν Ἑλλήνων, ὅτι ἐναυλόχουν πυρπολικά πρὸς τὸ
βάθος τοῦ λιμένος καιροφυλακτοῦντα νὰ καύσωσι
τὸν στόλον ἐπὶ τοῦ εἰσπλου, οἱ δὲ εἰς μόνας τὰς
ἀνακαλύψεις τοῦ Ἄραβος. Τοιουτοτρόπως ὁ ἀναν-
δρος Μεχμέτης ἀπέφυγε τὴν ἐπαπειλουμένην ἐντὸς
τοῦ ἀργολικοῦ κόλπου βλάβην τοῦ στόλου του ἴσως δὲ
καὶ αὐτὸν τὸν ὄλεθρόν του. Ὁ δὲ Γάλλος μοίραρχος
ἔλαβε μετ' ὀλίγας ἡμέρας ὅσα χρήματα ἐζήτηε καὶ
ἀνεχώρησεν· ἀλλ' ἡ ἀξιόμεμπτος διαγωγὴ του κατε-
κρίθη ὑπὸ τῆς φιλανθρώπου καὶ φιλέλληνος Γαλλίας
καὶ ἐπέφερε τὴν ἀνάκλησίν του.

Διατρίψας δὲ ὁ ὀθωμανικὸς στόλος ἡμέρας τινὰς
ἐν τῷ λιμένι τῆς Σούδας πρὸς ἀναψυχὴν τῶν ναυτῶν,
ἀπέπλευσε τὴν 8 ὀκτωβρίου, περιῆλθέ τινὰς νῆσους

τοῦ Αἰγαίου, καὶ ἔρριψεν ἄγκυραν εμπροσθεν Σύρας καὶ Μυκῶνου. Οἱ φιλότουρκοι τῆς Σύρας ἔσπευσαν νὰ προσφέρωσι τὴν βαθεῖαν ὑπόκλισιν των τῷ καπητάμπασα, ἀποστείλαντες τοὺς προεστῶτάς των εἰς τὴν ναυαρχίδα (β). Ἄλλ' οἱ Μυκῶνιοι, ἀντὶ ὕδατος καὶ γῆς, τῷ ἐπρόσφεραν πυρίτιδα καὶ βόλια, καὶ ὅλοι ἔνοπλοι ἔτρεψαν εἰς φυγὴν 100 Ἀλγερίνους ἀποβάοντας εἰς τινα ἄκραν τῆς Μυκῶνου ἐπὶ ἀρπαγῇ αἰγοπροβάτων καὶ ἐφόνευσαν καὶ τινὰς αὐτῶν. Ὁ στόλος δὲν ἔκρινεν εὐλογον νὰ παιδεύσῃ τὴν αὐθάδη νῆσον, μήτε νὰ ρίψῃ ἄγκυραν εμπροσθεν ἄλλης τινός, ἀφ' οὗ μάλιστα παραπλέων τὴν Τήνον (γ), εἶδε μέγα πλῆθος ἐνόπλων ἐτοιμῶν εἰς ἀντίστασιν· ἀλλ' ἐπλευσε κατ' εὐθείαν εἰς Τένεδον. Ἐν ᾧ δὲ ἀνέμενεν ἐκεῖ τὰς διαταγὰς τοῦ σουλτάνου, σφοδρὰς τρικυμίας ἐπελθούσης, πολλὰ πλοῖα διεσκορπίσθησαν, τινὰ δὲ καὶ ἐβλάφθησαν. Μετὰ τὸ συμβᾶν τοῦτο ἐξέπλευσαν τῶν Ψαρῶν δύο πυρπολικά, τὸ μὲν ὑπὸ τὸν Κανάρην, τὸ δὲ ὑπὸ τὸν Μπρατσάνου, συνέπλεαν δὲ καὶ δύο μύστικα, τὸ μὲν ὑπὸ τὸν Καλαφάτην, τὸ δὲ ὑπὸ τὸν Σαρίανην, καὶ ἐν ἀγνοίᾳ τῶν προφυλακίδων ἔπεσαν τὰ πυρπολικά εἰς τὸ μέσον τοῦ στόλου τὰ ἐξημερώματα τῆς 27 καὶ ἔρριφθησαν ἐπὶ δύο δίκροτα, τὸ μὲν ὑπὸ τὸν Μπρατσάνου ἐπὶ τὴν ναυαρχίδα, τὸ δὲ ὑπὸ τὸν Κανάρην ἐπὶ τὴν ὑποναυαρχίδα. Ἡ ναυαρχὸς διεσώθη κόψασα τὰς ἀγκύρας της, ἀλλ' ἡ ὑποναυαρχὸς κατεφλέχθη. Χίλιοι ἐξακόσιοι ἦσαν οἱ ἐν αὐτῇ ναῦται καὶ στρατιῶται, ἐξ ὧν 15 μόνον διεσώθησαν. Μετὰ τὸ κατόρθωμα τοῦτο οἱ μὲν ναῦται τῶν δύο ἑλληνικῶν πυρπολικῶν ἐπλευσαν ἐπὶ τῶν ἐφορκίων πρὸς τὴν Λίμνον, καὶ μὴ εὐρόντες ἐκεῖ τὰ μύστικα κατέπλευσαν εἰς Σκύρον, ὅπου τὰ ἤϋραν, καὶ ἐπανήλθαν ὅλοι ἀβλαβεῖς εἰς Ψαρά· ὁ δὲ ἐχθρικός στόλος ἀνήχθη ὅλος ἔντρομος καὶ εἰσέπλευσε τὸν

Ἑλλήσποντον, ταπεινωθεὶς κατέμπροσθεν τῶν ἐμπορικῶν πλοίων τῆς Ἑλλάδος καὶ ἀφήσας τοὺς μεγαλοτόλμους ναύτας τῆς θαλασσοκράτορας. Φόβος καὶ τρόμος κατέλαβε μετὰ τὰ συμβάντα ταῦτα τὰς νήσους καὶ τὰς παραθαλασσίους πόλεις τῆς αὐτοκρατορίας τὰς ὑπὸ Τούρκων κατοικουμένας. Ἐν Σμύρῃ, ἐν Χίῳ, ἐν Μιτυλήνῃ, παντοῦ ἡγωνίζοντο οἱ Τούρκοι δι' ὧν ἐδύνατο τρόπων ὄχι πλέον πῶς νὰ καταδιώξωσι τοὺς ἐχθροὺς των, ἀλλὰ πῶς νὰ ἀσφαλισθῶσιν ἀπὸ τῆς καταδιώξεως τῶν θαλασσινῶν τῆς Ἑλλάδος, καὶ κυρίως τῶν γειτόνων των Ψαριανῶν (δ), οἵτινες περιέπλεαν ὡς θαλασσοκράτορες ὅλα τὰ παράλια, καταστρέφοντες, λεηλατοῦντες καὶ ἐκφοβίζοντες τοὺς παραθαλασσίους ἐχθροὺς των. Εἰς τόσῃν δὲ ἔφθασαν οἱ θαλασσινοὶ τῆς Ἑλλάδος τόλμην κατ' ἐκείνον τὸν καιρὸν, καὶ τόσον κατεφρόνησαν τοὺς ἐχθροὺς των, ὥστε 4 πλοῖα τῆς Κάσσου κατέσχαν ἐν τῷ λιμένι τῆς Δαμνάτης, πόλεως πλησίον τῶν ἐκβολῶν τοῦ Νείλου καὶ ἀντικρὺ τοῦ Δέλτα, 13 πλοῖα παραλαμβάνοντα τροφὰς εἰς χρῆσιν τοῦ τουρκικοῦ στόλου, ἤρπασαν ἱκανὰ χρήματα εὐρεθέντα ἐν αὐτοῖς, καὶ μεταγγίσαντες ὅλας τὰς τροφὰς εἰς τρία τῶν κατασχεθέντων πλοίων ἀπήγαγαν αὐτὰ εἰς τὴν πατρίδα των χωρὶς ὅμως νὰ ἐγγίσωσι τὴν ἐν αὐτοῖς εὐρεθείσαν εὐρωπαϊκὴν ἰδιοκτησίαν. Μετὰ τινος δὲ ἡμέρας 2 πλοῖα ψαριανὰ συνέλαβαν 4 μικρὰ ἐχθρικά πρὸς τὰ παράλια τῆς Συρίας φέροντα πλούσια φορτία. Ἐν ἐνὶ λόγῳ μετὰ τὸν εἰς τὸν Ἑλλήσποντον κατησχυμένον πλοῦν τοῦ μεγάλου στόλου, ὃν ὁ ἀνάξιος καπητάμπασας δὲν ἠσχύνθη μετὰ τὴν αἰσχρὰν ἀποτυχίαν του νὰ ὀνομάσῃ διὰ τῶν πρὸς τοὺς ἐν Ναυπλίῳ Τούρκους γραμμάτων του ἀήττητον, δὲν ἐφαίνετο ἔξωθεν τοῦ Ἑλλήσποντου τουρκικὴ σημαία παρέξ ἐν τοῖς μυχοῖς τινῶν λιμένων καὶ ἐν τῷ κορινθιακῷ κόλπῳ μέχρι

τοῦ Μεσολογγίου, ἀλλὰ καὶ ἐκεῖ ἐν ὄσῳ δὲν ἐφαί-
νετο ἑλληνικὸν πλοῖον.

Ἡ δὲ ἀνάληψις τοῦ ὀθωμανικοῦ στόλου ἀπὸ τοῦ
Αἰγαίου μετὰ τὴν εἰς Κόρινθον ἐπάνοδον τῶν ὑπὸ
τὸν Δράμαλην, ἔφερε τοὺς Ναυπλιεῖς εἰς τὴν προτέ-
ραν των δεινὴν θέσιν. Αἱ τροφαί, ἅς ἐπὶ τῆς εἰσ-
βολῆς τοῦ Δράμαλη εἰσεκόμισαν, κατηναλώθησαν
μετὰ παρελευσιν τόσου χρόνου· ἡ θέσις αὐτοῦ, παρ'
οὗ ἤλπιζαν οἱ ἐν Ναυπλίῳ βοήθειαν, ἦτο χειρίστη·
τὸ ὑπ' αὐτὸν στρατόπεδον δὲν ἔπασχεν ἔλλειψιν
τροφῶν, διότι ὁ κορινθιακὸς κόλπος ἦτον ἀνοικτός,
ἀλλ' ὑπέπεσεν εἰς βαρεῖαν ἀσθένειαν ἐξ αἰτίας τοῦ
κλίματος τῆς Κορίνθου καὶ τῆς στενοχωρίας· διὰ
τοῦτο ὁ Δράμαλης, μὴ δυνάμενος ν' ἀνοίξῃ τὴν πρὸς
τὰς Πάτρας ὁδόν, ἀπέστειλε διὰ θαλάσσης τὴν 26
σεπτεμβρίου ὑπερδισχιλίους στρατιώτας πρὸς τὴν
Περαχώραν, οἵτινες ἀπέβησαν ἐκεῖ ἐπὶ σκοπῶ νὰ
κυριεύσωσι τὴν Μεγαρίδα εἰς πλειοτέραν ἄνεσιν τοῦ
στρατοῦ, ἀλλ' ἀπέτυχαν καταπολεμηθέντες ὑπὸ τοῦ
παρευρεθέντος Νικήτα μετὰ 800 καὶ ἐβιάσθησαν
νὰ ἐπαναπλεύσωσιν εἰς Κόρινθον. Ἔπεσαν δὲ ἐν
ἐκείνῃ τῇ μάχῃ 40 Τούρκοι καὶ 12 Ἕλληνες.

Ἐν ᾧ δὲ τὰ παθήματα τοῦ στρατοῦ τούτου καὶ
τῶν ἐν Ναυπλίῳ ἦσαν τοιαῦτα, ὁ ἐν Πάτρας Ἰσού-
φης, ἀντὶ νὰ φροντίσῃ πῶς νὰ τοὺς ἀνακουφίσῃ, ἂν
ὄχι καὶ νὰ τοὺς ἀπαλλάξῃ τῶν δεινῶν, δὲν ἔπαυεν
ἐμπορευόμενος τὰ ναύαγια τοῦ βασιλείου του καὶ τὰς
δεινὰς περιστάσεις τῶν πασχόντων συναδέλφων του.

Πρὸ πολλοῦ εἶχε συστηθῆ ἐν Ζακύνθῳ Ἑταιρία
κερδοσκόπων, τῶν πλείστων ξένων, τροφοδοτοῦσα
ὑπὸ τὴν πρὸς τοὺς Τούρκους εὐμενῆ διάθεσιν τῆς
κυβερνήσεως καὶ τὴν ὀργὴν καὶ κατάραν τοῦ λαοῦ
τὰ μεσημβρινὰ φρούρια τῆς Πελοποννήσου καὶ τὰς
Πάτρας. Ὁ Ἰσούφης, ὅστις ἐξουσίαζε τὸ στόμα
τοῦ κορινθιακοῦ κολπου, δὲν ἐπέτρεπεν ἀφορολόγη-

τον τὴν εἰσαγωγὴν τροφῶν ἐντὸς τοῦ κόλπου· πολ-
λὰς δὲ ἠγόραζεν αὐτὸς ἐπὶ μετριωτάτῃ τιμῇ καὶ
μετεπώλει πρὸς τοὺς ἐν Κορίνθῳ συναδέλφους του
ὅσον ἤθελεν. Ὁ πασᾶς οὗτος ἤυρε καὶ ἄλλον
πόρον· ἀντὶ νὰ βλάβῃ καιρίως τοὺς ἐντὸς τοῦ κόλ-
που ἐχθρούς του, μὴ ἐπιτρέπων τὴν ἐξαγωγὴν τῶν
προϊόντων αὐτῶν, εὐηρεστεῖτο, γενόμενος συμμέ-
τοχος τῆς ὠφελείας, νὰ ἐπιτρέπη ὑπὸ βαρὺν φόρον
τὴν ἐξαγωγὴν τῆς σταφίδος, τοῦ ἐλαίου, καὶ παντὸς
ἄλλου προϊόντος.

Ὁ δὲ ἀτυχὴς Δράμαλης, ὁ πάντοτε περὶ τῶν συμ-
φερόντων τοῦ κράτους του φροντίζων, οὔτε κόπων
οὔτε κινδύνων οὔτε χρημάτων ἐφείδετο. Ἄν καὶ
αὐτὸς καὶ οἱ ὑπ' αὐτὸν ἦσαν εἰς ἀθλίαν κατάστασιν,
ἔλαβε φροντίδα περὶ τοῦ κινδυνεύοντος Ναυπλίου,
καὶ ἀρχομένου τοῦ ὀκτωβρίου ἔστειλεν εἰς αὐτὸ
ὀλίγας τροφὰς ὑπὸ τὴν ὀδηγίαν τοῦ δελήμπασή του
Ἀχμέτη ἔχοντος 80 μόνον ἵππεῖς διὰ τὴν καθ' ὁδὸν
προστασίαν τῆς ἀποστολῆς ταύτης. Ὁ δελήμπασης
εὐδοκίμησε καὶ κατὰ τὴν εἰς Ναύπλιον νυκτερινὴν
διὰ τῶν Δερβενακίων διάβασιν του, καὶ κατὰ τὴν
ἐκεῖθεν εἰς Κόρινθον τὴν ἐφεξῆς νύκτα ἐπιστροφὴν
του, διότι ἤυρε τὰ στενὰ τῆς ὁδοῦ πάντῃ ἀφύλακτα.
Θαρρύνθεις ὁ Δράμαλης ἐκ τῆς ἐπιτυχίας ταύτης
ἔστειλε περὶ τὰ τέλη τοῦ μηνὸς ἄλλας τροφὰς· καὶ
ἐπειδὴ τὰ Δερβενάκια δὲν ἦσαν ὡς προτοῦ ἀφρού-
ρητα, συναπέστειλε δύο στρατιωτικὰ σώματα τὸ
μὲν εἰς ἀσφαλῆ συνοδίαν τῶν τροφῶν μέχρι Ναυ-
πλίου ὑπὸ τὴν ὀδηγίαν τοῦ δελήμπασή του, τὸ δὲ εἰς
μόνην ὑπεράσπισιν τῆς ἐκεῖθεν τῶν στενωῶν μετα-
κομίσεώς των· διέταξε δὲ τὸ σῶμα τοῦτο νὰ ἐπι-
στρέψῃ ἔπειτα εἰς Κορτέσαν καὶ περιμεῖνῃ ἐκεῖ ἵνα
ὑπερασπίσῃ πάλιν τὴν ἐπάνοδον τῶν συνοδευσάντων
τὰς τροφὰς. Εἰσελθόντα τὰ δύο ταῦτα σώματα τὰ
Δερβενάκια καὶ πορευόμενα τὸ μὲν διὰ τῆς συνή-

θους ὁδοῦ, τὸ δὲ, τὸ καὶ συνοδεῦον τὰς τροφάς, διὰ τοῦ Ἀϊσώστη, ἀπεδώξαν ἀπέμπροσθέν των τοὺς παραφυλάττοντας ὀλίγους Ἑλληνας, καὶ εὐτυχῶς κατορθώσαντα τὸ σκοπούμενον ἐπανήλθαν εἰς Κορτέσαν ἀβλαβῆ· ὁ δὲ δελήμπασης διὰ τὴν διττὴν ἐπιτυχίαν τοῦ ἐπιχειρήματος ἐτιμήθη διὰ τῶν δύο ἀλογουρῶν.

Ὁ Κολοκοτρώνης, ὅστις καὶ ἐπὶ τῆς πρώτης καὶ ἐπὶ τῆς δευτέρας τροφοδοτήσεως διέτριβεν ἐν Τριπολιτσᾷ, μαθὼν τὴν διάβασιν τῶν Τούρκων καὶ φοβηθεὶς μήπως εὐτυχήσαντες οὗτοι ἐπιχειρήσωσι νέαν εἰσβολὴν εἰς Ἀργολίδα καὶ καταλάβωσι καὶ κρατήσωσι καὶ τὰ στενὰ εἰς ἐλευθέραν συγκοινωνίαν Κορίνθου καὶ Ναυπλίου καὶ ματαιώσωσι τοιουτοτρόπως ὅλας τὰς περὶ τῆς πτώσεως τοῦ φρουρίου τούτου ἐλπίδας, κατέβη καὶ ἐδυνάμωσεν ὅλας τὰς ἀναγκαίας θέσεις μεταξὺ Κορίνθου καὶ Ἄργους, τοποθετήσας ἱκανὰ καὶ ἀξιόμαχα στρατεύματα, καὶ ἐνδιέμεινε καὶ αὐτός. Ἄλλ' ὅλαι αἱ προσπάθειαι καὶ αὐτοῦ καὶ τῶν ἄλλων ὀλίγον ἔλλειψε ν' ἀποβῶσι μάταιαι ἕνεκα τοῦ ἐξῆς περιστατικοῦ.

Τὴν 5 νοεμβρίου, περὶ τὰ χαράγματα, οἱ ὑπὸ τὸν Σεμπρικὸν φυλάττοντες τὸν θαλασσόπυργον τοῦ Ναυπλίου εἶδαν πλοῖον εἰσερχόμενον τὸν λιμένα, τὸ ἔκανονοβόλησαν καὶ ἐφόνευσαν τὸν πηδαλιούχον. Ὁ κρότος τοῦ κανονοβολισμοῦ ἔβαλεν εἰς κίνησιν τὰ πρὸς τοὺς Μύλους ἑλληνικὰ πλοῖα, ἅτινα ἰδὼν ὁ διοικητὴς τοῦ ἀγνώστου πλοίου πλέοντα πρὸς τὸν θαλασσόπυργον καὶ πιστεύων, καθ' ἃς εἶχε ψευδεῖς πληροφορίες, ὅτι τὸ φρούριον ἐκείνο ἦτον ὑπεξούσιον τῶν Τούρκων, καὶ ὅτι ἡ κανονία ἔπεσε κατὰ λάθος, ἔφερε τὸ πλοῖον πλησίον τοῦ φρουρίου, ὕψωσε τὴν σημαίαν καὶ ἐφώνησε μακρόθεν ὅτι ἦτο πλοῖον φιλικὸν φέρον πρὸς τοὺς πολιορκουμένους τροφάς. Οἱ ὑπὸ τὸν Σεμπρικὸν τὸ ἐκτύπησαν ἐκ δευτέρου καὶ τὸ

ἐτρώπησαν· τότε ἐνόησαν οἱ ἐν Ναυπλίῳ τὴν ἀπάτην τῶν ἐπὶ τοῦ πλοίου, καὶ οἱ μὲν ἐκανονοβόλουν πρὸς ἐμψύχωσιν καὶ ὁδηγίαν τῶν ἐν αὐτῷ, πολλαὶ δὲ ὀθωμανίδες, ἰστάμεναι ἐπὶ τῶν πρὸς τὴν θάλασσαν ἐπάλξεων, ἐξέτειναν τὰς χεῖρας, καὶ κραυγάζουσαι παρεκίνουν τοὺς ἀγνοοῦντας τὸν λιμένα καὶ φοβουμένους ναύτας τοῦ πλοίου νὰ εἰσπλεύσωσιν ἀφόβως· τοῖς ἐδείκνυαν δὲ ὡς ἀσφαλὲς ἄραγμα τὸ ὄπισθεν μέρος τῆς ἀκροναυπλίας. Ἐπρόφθασαν ἐν τοσοῦτῳ τὰ ἑλληνικὰ πλοῖα καὶ τὸ συνέλαβαν. Τὸ πλοῖον ἦτον ἀγγλικόν, φέρον τροφὰς ἐκ Σμύρνης (ε).

Μετὰ τὴν τοιαύτην ἀρπαγὴν τῶν τροφῶν ἀπὸ τῶν πεινῶντων στομάτων, κατήντησαν οἱ Ναυπλιεῖς νὰ τρώγωσιν ὄχι μόνον ἀκάθαρτα ζῶα, ἀλλὰ καὶ αὐτὰς τὰς σάρκας τῶν ἀποθνησκόντων ἀνθρώπων καὶ βράζοντες τὰ δέρματα τῶν ζῶων νὰ ροφῶσι τὸν ζωμόν. Ἐξ αἰτίας δὲ τῆς δεινῆς ταύτης θέσεώς των, 150 ἐπίλεκτοι ἐκ τῶν ἐντοπίων ἐξῆλθαν τοῦ Ναυπλίου τὴν νύκτα κρυφίως, καὶ γνωρίζοντες ἀκριβῶς τὰς θέσεις καὶ τὰ μονοπάτια, καὶ λαλοῦντες ἐντελῶς τὴν ἑλληνικὴν γλῶσσαν, διέβησαν πρὶν φέξῃ διὰ μέσου τῶν Ἑλλήνων ὡς Ἕλληνες, καὶ φθάσαντες εἰς Κόρινθον ἀνήγγειλαν ὅτι τὸ Ναύπλιον παρεδίδοτο ἐξ ἅπαντος μετ' ὀλίγας ἡμέρας, ἂν δὲν ἐπρομηθεύετο ἐν καιρῷ τροφῶν. Ἐπὶ τῇ ἀγγελίᾳ ταύτῃ οἱ ἐχθροὶ ἐκίνησαν πανστρατιᾷ τὴν 28 εἰς τροφοδοτήσιν του καὶ ἐνυκτώθησαν κατὰ τὴν Κορτέσαν· ὄρθρου δὲ βαθέως εἰσῆλθαν πρῶτοι τὰ στενὰ τοῦ Ἀἰσώστη οἱ ὡς Ἕλληνες διαβάντες 150 Ναυπλιεῖς, καὶ φθάσαντες ὅπου ἦτον ἡ τῶν περὶ τὸν Νικήταν προφυλακὴ ὑπὸ τὸν Ζαχαρίαν Ἀγιοπετριτὴν ἐχαιρέτησαν καὶ ἀντεχαιρετήθησαν ὡς Ἕλληνες. Ἐρωτηθέντες δὲ πόθεν ἤρχοντο ἀπεκρίθησαν, ὅτι περιεπλανήθησαν εἰς ζωκλοπίαν καὶ ὅτι ἀπέτυχαν. Ἀπατήσαντες τοιούτοτρόπως τοὺς Ἕλληνας ἀνέβησαν ὑπὸ τὸ ἐπικρατοῦν

σκότος ἐν ἀγνοίᾳ τῶν Ἑλλήνων εἰς τὸν ὑψηλότερον λόφον ὄπισθεν τῆς θέσεως τῶν περὶ τὸν Νικήταν καὶ ἐκάθησαν ἡσυχοί. Ἐν τούτοις ἡ ἑλληνικὴ προφυλακὴ εἶδε τοὺς ἐχθροὺς πανστρατιᾷ ἀναβαίνοντας τὰ στενὰ καὶ ἔδωκεν εἶδησιν. Κατείχαν δὲ ταῦτα 1500 Ἕλληνες ὑπὸ τὸν Νικήταν, τὸν Ἰσόκρην, τὸν Δαρειώτην, τὸν Λεβιδιώτην καὶ τὸν Παπαῖ-Ἀρσένιον Κρανιδιώτην. Ἐπὶ δὲ τῇ εἰδοποιήσει οἱ Ἕλληνες κατέλαβαν τοὺς προμαχῶνάς των τουφεκίζοντας καὶ τουφεκιζόμενοι. Ἄλλ', ἀφ' οὗ ἀναψεν ὁ τουφεκισμός, εὐρέθησαν ἀπροσδοκῆτως ἐν μέσῳ διττοῦ πυρός, διότι οἱ ὡς Ἕλληνες προδιαβάαντες 150 καὶ κατέχοντες τὸν ἐπικείμενον λόφον ἐχθροὶ τοὺς ἐτουφεκίζαν ὄπισθεν· εἶδαν δὲ πεσόντα μετ' ὀλίγον νεκρὸν ἔμπροσθέν των ὑπὸ τὸ πῦρ τῶν ἐχθρῶν τούτων καὶ τὸν παπαῖ-Ἀρσένιον, τὸν αὐτὸν ὅστις ἠνδραγάθησεν ἐν τῇ πρὸς τὸ τεῖχος τοῦ Ἄργους μάχῃ ἐπὶ κεχαγιάμπεη καὶ διῆλθε ξιφίρης καὶ ἀβλαβῆς πολυάριθμον στρατεύμα ἐχθρῶν ἀπὸ τῆς μονῆς τῆς Κεκρυμμένης εἰς τοὺς Μύλους. Ὁ γενναῖος οὗτος λειτουργὸς τῆς πίστεως καὶ τῆς πατρίδος, ἐν ᾧ ἔτρωγε καὶ ἔπινε τὴν πρὸ τῆς ἡμέρας τῆς περὶ ἧς ὁ λόγος μάχης ἐσπέραν, εἶπεν εὐθυμῶν εἰς ἐπήκοον πολλῶν, “ὅτι τὸ κεφάλι τοῦ Ἀρσενίου θὰ πέσει, ἀλλὰ σπειρὶ δὲν θὰ φθάσει εἰς Ναῦπλι.” Ἐν τούτοις τεταραγμένοι οἱ Ἕλληνες διὰ τὴν ἐν τῷ μέσῳ τῶν ἐχθρῶν θέσιν των, ἰδόντες καὶ τὸν Ἀρσένιον πεσόντα ἐτράπησαν εἰς φυγὴν· ἔφυγε καὶ ὁ Νικήτας καὶ κλεισθεῖς μετ' ὀλίγων ἐν τινι πύργῳ κτισθέντι πρὸ ὀλίγου παρὰ τὴν θέσιν ἐκείνην ἐπολέμει τοὺς ἐχθροὺς κτυποῦντας τὸν πύργον διὰ κανονίου. Ἐφθασαν ἐν τοσούτῳ εἰς τὸ πεδῖον τῆς μάχης καὶ οἱ πλείστοι τῶν κατεχόντων τὰς ἄλλας στενοτοπίας Ἑλλήνων, ἐπέπεσε καὶ ὁ χατσή-Χρῆστος ὄπισθεν, καὶ οὕτως οἱ Τούρκοι ἀπελπισθέντες ἐπανῆλθαν ἄπρακτοὶ εἰς Κό-

ριυθον καταδιωκόμενοι ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων ἕως οὗ ἔπεσαν εἰς τὴν πεδιάδα. 50 Τούρκοι καὶ 9 Ἑλληνες ἐφονεύθησαν καὶ ἐπληγώθησαν κατὰ τὴν μάχην ταύτην.

Ἐν δὲ τῷ Ναυπλίῳ ἐπεκράτει πρό τινος καιροῦ διαίρεσις, τῶν μὲν θελόντων, τῶν δὲ μὴ θελόντων νὰ παραδοθῶσιν. Οἱ δυστυχεῖς ἔγκλειστοι ἐκτὸς τῆς πείνας κατεθλίβοντο καὶ ὑπὸ λοιμικῆς· ὅσον δὲ ἐπερίσσευαν τὰ κακά των, τόσον ὑπερίσχυε καὶ τὸ εἰς παράδοσιν κλῖνον κόμμα. Ἐστενοχωροῦντο δὲ πρό τινων ἡμερῶν καὶ ὑπὸ τῶν ἔξω τοῦ Ναυπλίου ἑλληνικῶν στρατευμάτων, ὧν τὴν ἀρχηγίαν διεδέχθη μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Νικολοῦ Σταματελοπούλου ὁ Σταΐκος Σταϊκόπουλος. Τὰ στρατεύματα ταῦτα, βοηθούμενα ὑπὸ τῶν ἀπομειναρίων τοῦ τακτικοῦ, αἰτινα μεταβάντα μετὰ τὴν μάχην τοῦ Πέτα ἀπὸ τόπου εἰς τόπον κατήντησαν τὸν ὀκτώβριον πρὸ τῶν πυλῶν τοῦ Ναυπλίου, ἐκτύπησαν πολλάκις τοὺς Ναυπλιεῖς ἐξερχομένους καὶ τοὺς ἐβίασαν νὰ μὴ προχωρῶσιν ἐκεῖθεν τοῦ προχώματος. Τὰ αἷτια ταῦτα ἠνάγκασαν τοὺς Τούρκους καὶ πρὸ τῆς παντελοῦς ἀποτυχίας τῶν εἰς ἀντίληψίν των στρατευσάντων ἐκ Κορίνθου νὰ ἔλθωσι σπουδαιότερον εἰς λόγους συμβιβασμοῦ μετὰ τοῦ Σταΐκου καὶ εἰς γέαν δι' αὐτοῦ διαπραγματευσιν μετὰ τοῦ Κολοκοτρώνη. Ὁ Κολοκοτρώνης ἀπεκρίθη ὅτι τοῖς ἐχαρίζετο ἡ ζωὴ καὶ τοῖς ἐδίδοντο καὶ πλοῖα πρὸς διαβίβασιν ὄλων εἰς τὰ παράλια τῆς Ἀσίας· εἰ δὲ καὶ δὲν ἔστεργαν, θὰ τοὺς ἔτρωγεν ὄλους ἐντὸς ὀλίγων ἢ ἑλληνικῆ μάχαιρα. Τὸ γράμμα τοῦτο λαβὼν ὁ Σταΐκος ἀπέστειλε τὴν ἐσπέραν τῆς 29 εἰς τὸ φρούριον. Οἱ Τούρκοι, θέλοντες νὰ λάβωσιν αὐτοῦ γνῶσιν ὅλοι καὶ συναποφασίσωσι, συνῆλθαν εἰς γενικὸν συμβούλιον· κατέβησαν εἰς τὴν πόλιν καὶ οἱ ἐν Παλαμηδίῳ ἀφήσαντες ὀλίγους φύλακας ὡς μηδὲν ὑποπτεύοντες.

Ἄλλ' ἐν τῷ μεταξὺ τούτῳ δύο Ἄλβανοὶ ἐκ τῶν ἐναπομεινάντων φυλάκων τῆδε κακεῖσε ἀπροσέκτως διεσπαρμένων, ταλαιπωρούμενοι ὑπὸ τῶν δεινῶν τῆς πολιορκίας καὶ ἐλπίζοντες ἴσως πλουσίας ἀμοιβάς, κατέβησαν διὰ σχοινίου ἀπὸ τοῦ τείχους, ὑπήγαν πρὸς τὸν κατὰ τὴν Ἄριαν Στάϊκον, τῷ εἶπαν ὅτι ἢ φρουρὰ τοῦ Παλαμηδίου κατέβη εἰς τὴν πόλιν καὶ ὅτι, ἂν ὑπήγαιεν εὐθύς, θὰ ἐκυρίευσεν τὸ Παλαμηδι ἀναιμωτί. Ὁ γενναῖος Στάϊκος, χωρὶς νὰ ὑποπτεύσῃ δολιότητα, παρέλαβε 200 συντρόφους, 60 Κρανιδιώτας καὶ ἓνα λόχον τοῦ τακτικοῦ καὶ ἦλθεν ὑπὸ τὰ τείχη μετὰ τὸ μεσονύκτιον. Ἀσέληνος καὶ βροχερὰ ἦτον ἢ νύξ ἐκείνη· ἀνέβησαν τὰ τείχη κατ' ἀρχὰς ὀλίγοι, ἤνοιξαν πυλῖδα τινὰ καὶ εἰσῆξαν δι' αὐτῆς καὶ τοὺς λοιποὺς. Ἡθέλησάν τινες τῶν φυλάκων ν' ἀντισταθῶσιν, ἀλλ' ἔρριψαν μετ' ὀλίγον τὰ ὄπλα, καὶ οἱ Ἕλληνες ἐκυρίευσαν τοιουτοτρόπως ἀναιμωτὶ τὸ ἀπόρθητον φρούριον πρὸς τὰ χαράγματα τῆς ἡμέρας, καθ' ἣν ἡ Ἐκκλησία ἐορτάζει τὴν μνήμην τοῦ ἀποστόλου Ἀνδρέου. Ἀφ' οὗ δὲ τὸ ἐκυρίευσαν, ἐτουφέκισαν ὅλοι διὰ μιᾶς βλέποντες πρὸς τὴν πόλιν καὶ φωνάζοντες· “καλῶς “σᾶς ἠΰραμεν ἀγάδες.” Οἱ δυστυχεῖς ἀγάδες, ἀγνοοῦντες τίνι πρόπῳ ἐκυρίευσαν οἱ Ἕλληνες τὸ φρούριον καὶ βλέποντες ἑαυτοὺς καὶ τὰς γυναῖκας καὶ τὰ τέκνα των ὑπὸ τὸ πῦρ τῶν ἐχθρῶν περιέτρεχαν τὰς ἀγνιὰς τῆς πόλεως ὡς παράφρονες. Ἡμέρας δὲ γενομένης, οἱ νέοι κύριοι τοῦ Παλαμηδίου ὑψώσαντες τὴν σημαίαν τοῦ σταυροῦ ἐκανονοβόλησαν φωνάζοντες, “καὶ τοῦ χρόνου ἀγάδες “τοῦ ἀγίου Ἀνδρέου.” Ἐν τοσοῦτῳ ὁ ἐν Δερβενაკίῳ Κολοκοτρώνης, ἀκούσας τὸν κανονοβολισμόν, ἔτρεξεν ἔφιππος εἰς Ναύπλιον· καθ' ὁδὸν ἀπήντησε πεζὸν φέροντα τὴν εἶδησιν, εἰσῆλθεν εἰς τὸ φρούριον ὑπὸ τὸν κρότον τῶν κανονίων καὶ διέταξεν

ἀμέσως καὶ ἔστρεψαν πρὸς τὴν πόλιν καὶ τὴν ἀκροναυπλίαν πολλὰ κανόνια· ἔστειλε δὲ καὶ πρὸς τοὺς ἐν τῇ πόλει Τούρκους διαταγὴν ἀπειλητικὴν νὰ παραδώσωσι τὴν πόλιν καὶ τὴν ἀκροναυπλίαν ἐντὸς τριῶν ὥρων, καὶ ἐπειδὴ μετὰ τὰς τρεῖς ὥρας δὲν ἔλαβεν ἀπόκρισιν, ἤρχισε νὰ κανονοβολῇ· ἀλλ' ἐπὶ τῇ προτάσει τῶν Τούρκων καὶ τῇ μεσιτεία τῶν διαμενοντῶν ἐν Ναυπλίῳ μελῶν τῆς ἐλληνικῆς ἐπιτροπῆς, ἔστερξε νὰ συμβιβασθῇ· καὶ οὕτω, παύσαντος τοῦ κανονοβολισμοῦ, ἀνέβησαν εἰς τὸ Παλαμῆδι οἱ ἐντόπιοι μπέηδες καὶ ὁ ἀρχηγὸς τῶν ἐντὸς τοῦ Ναυπλίου Ἀλβανῶν ἐπὶ συμβιβασμῶ. Σὰς χαρίζομεν, τοῖς εἶπεν ὁ Κολοκοτρώνης, τὴν ζωὴν καὶ σὰς ἀφίνομεν καὶ ἀπὸ δύο ἐνδυμασίας· σὰς δίδομεν καὶ ἐλληνικὰ πλοῖα εἰς μετακόμισίν σας καὶ σὰς τρέφομεν ἕως οὗ κατευοδωθῆτε ὅπου θέλετε. “Ἡμεῖς,” ἀπεκρίθη ὁ ἀρχηγὸς Ἀλβανός, “δὲν δίδομεν τ' ἄρματα· θὰ πολεμήσωμεν ὅσῳ νὰ βγῇ ἡ ψυχὴ μας, θὰ κάψωμεν τὴν χώραν, καὶ δὲν θ' ἀφήσωμεν πέτραν σὲ πέτραν.” “Καύσατέ την,” ἐπανελάβεν ἀποτόμως ὁ Κολοκοτρώνης, “ἀλλὰ νὰ ἤξεύρετε ὅτι θὰ καῖτε καὶ σεῖς.” ἀλλ' οἱ μπέηδες ἔπαυσαν τὴν ἀναφυεῖσαν λογοτριβὴν, συγκατετέθησαν εἰς τὰς προτάσεις τοῦ Κολοκοτρώνη πρὸς χάριν, ὡς εἶπαν, τῶν γυναικῶν καὶ παιδιῶν, κατέβησαν εἰς τὴν πόλιν καὶ ὑπέγραψαν ὅλοι τὴν σύμβασιν· ἀφ' οὗ δὲ συνυπεγράφη καὶ ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων, ἔστειλαν οἱ Τούρκοι πρὸς αὐτοὺς τὰς κλεῖς τῶν φρουρίων. Οἱ Ἕλληνες παρέλαβαν τὰ κάτω φρούρια καὶ διώρισάν τινες εἰς σύναξιν καὶ ἀπόθεσιν ἐν δύο ζαμίοις, ἐπὶ καταγραφῇ, τῶν πραγμάτων τῶν Τούρκων. Φόβος μέγας ἐπεκράτει μὴ ἐπάθαιναν οἱ Ναυπλιεῖς ὅσα ἔπαθαν οἱ συναδέλφοί των ἐν Νεοκαστρῷ, ἐν Κορίνθῳ καὶ ἐν Ἀθήναις· ὁ Κολοκοτρώνης, μὴ θέλων νὰ συμβῇ τοιοῦτόν τι, μηδὲ νὰ διαρπαγῇ ἡ περιουσία, κλείσεν ἔξω τῆς πύλης τοῦ φρου-

ρίου τοὺς συρρέουσοντας ἐπὶ λαφυραγωγία στρατιώ-
 τας· ἀλλ' οὗτοι ἠπέλιθσαν νὰ εἰσέλθωσι διὰ τῆς
 βίας, νὰ σφάξωσι τοὺς Τούρκους καὶ νὰ διαρπάσωσι
 τὰ ὑπάρχοντά των· δι' ὃ πᾶσα ἀναβολὴ ἀπόπλου
 ἦτον ἐπικίνδυνος. Καλῇ τύχῃ κατέπλευσε τὴν 12
 δεκεμβρίου εἰς τὸν λιμένα τοῦ Ναυπλίου ὁ Χαμιλτὼν
 ἐπὶ τῆς Καμβρίας καὶ παρέλαβε συναινέσει τῶν Ἑλ-
 λήνων 400, παρέλαβαν καὶ τοὺς λοιποὺς τὰ ἑλληνικὰ
 πλοῖα ὑπὸ τὴν ὀδηγίαν τοῦ Μιαούλη ἐπὶ μισθῷ ἑκα-
 τὸν δέκα χιλιάδων γροσίων πληρωθέντων ἐκ τῶν λα-
 φύρων, καὶ οὕτως ἀπεβίβασαν τοὺς αἰχμαλώτους ὁ
 μὲν Χαμιλτὼν εἰς Σμύρνην, ὁ δὲ Μιαούλης εἰς Κου-
 σάντασι, ἀλλ' ὅλους τόσῳ κακῶς ἔχοντας διὰ τὴν ἐπὶ
 τῆς πολιορκίας πείναν, τὴν λοιμικὴν καὶ τὴν κακοπά-
 θειαν, ὥστε 67 ἀπέθθαναν ἐπὶ μόνῃς τῆς Καμβρίας
 κατὰ τὸν διάπλου παραταθέντα ἐξ αἰτίας ἐπισυμ-
 βάσης τρικυμίας· ἀπέθθαναν δὲ τινες αὐτῶν φαγόντες
 διὰ μιᾶς κατὰ κόρον· ἐμολύνθη καὶ τὸ πλήρωμα τῆς
 φρεγάτας· μόνοι ὡς αἰχμάλωτοι ἐκρατήθησαν ἐν
 Ναυπλίῳ ὁ πρῶην φρούραρχος Σελήμπασας καὶ ὁ
 διάδοχος αὐτοῦ Ἀλῆς, ὡς μὴ θελήσαντες νὰ ὑπογρά-
 ψωσι τὴν συνθήκην· ἀλλ' ὄχι μόνον δὲν ἠνωχλήθη-
 σαν οὐδ' αὐτοὶ οὐδ' οἱ περὶ αὐτοὺς, ἀλλὰ καὶ εἰς
 ἄκρον ἐπεριποιήθησαν τροφοδοτούμενοι πλουσιοπα-
 ρόχως καὶ ζῶντες ἐν ἀνέσει μέχρις οὗ ἀπελύθησαν.
 Οἱ Ἕλληνες διεμερίσαντο μεταξύ των τὰ ἐναποτα-
 μιευθέντα πράγματα τῶν Τούρκων ἄνευ οὐδεμιᾶς
 ὄφελείας τοῦ ταμείου· τὰ πολυτιμότερα δὲ αὐτῶν
 διηρπάγησαν ὑπὸ τῶν ἀρχηγῶν.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΛΘ.

Τὰ κατὰ τὸν Ὀδυσσεά.—Αὐτοκέλευστος συνέλευσις ἐν Ἀθήναις τῆς Ἀνατολικῆς Ἑλλάδος μετὰ τὴν ἐκεῖθεν διάβασιν τοῦ Δράμαλη.—Τὰ κατὰ τὸν Ἄρειον-πάγον.—Κατηγορία τοῦ Ἰωάννου Δογοθέτου μέλους τοῦ νομοτελεστικοῦ ἐπὶ πολιτικῷ ἐγκλήματι.—Νέα εἰσβολὴ ἐχθρῶν ὑπὸ τὸν Κιοσὲ Μεχμέτπασαν εἰς τὴν Ἀνατολικὴν Ἑλλάδα καὶ ἀναχώρησις αὐτῶν.

ΟΥΤΕ ἢ πρὸς τὸν Νούτσον καὶ Παλάσκαν βδελυρὰ διαγωγὴ τοῦ Ὀδυσσεώς, οὔτε ἢ κατ' αὐτοῦ ἀγανάκτησις καὶ καταδρομὴ τῆς κυβερνήσεως ἴσχυσαν νὰ βλάψωσι τὴν πρὸς αὐτὸν τοῦ κοινοῦ ὑπόληψιν. Ὡς προδότην καὶ ὡς θαρρύναντα τὴν εἰσβολὴν τῶν ἐχθρῶν τὸν κατεμήνυεν ὁ Ἄρειος-πάγος, ἀλλὰ τὸ κοινὸν τῆς Ἀνατολικῆς Ἑλλάδος ἀπεδοκίμαζε τὰ κατ' αὐτοῦ λεγόμενα, ὅχι διότι τὸν ἐνόμιζεν ἀθῶον, ἀλλὰ διότι τὸν ἐθεώρει ὡς τὸν ἰκανώτερον ν' ἀνορθώσῃ διὰ τῶν ὄπλων τὴν πεσοῦσαν πατρίδα, δι' ὃ καὶ τὸν ἐθάρρυνε διὰ τῆς ἀγάπης καὶ τῆς συνδρομῆς του. Ἰσχυρότεροι τῶν ἀνθρώπων τῆς μαχαίρας εἶναι οἱ ἄνθρωποι τοῦ νόμου ἐν καιρῷ εἰρήνης· ἀλλ' ἐν καιρῷ ἐπαναστάσεων καὶ πολέμων ἢ μάχαιρα τιμᾶται ὑπὲρ τὸν νόμον, καὶ θεωρεῖται ὡς ἀσπίς κατὰ κακοποιήσεων καὶ ἀδικιῶν, ὡς ἀσφαλιστήριον κατ' ἐχθρικῶν προσβολῶν καὶ ὡς εὐτυχὲς ὄργανον πλεονεκτικῶν καὶ φιλάρχων σκοπῶν. Διὰ ταύτην καὶ μόνην τὴν αἰτίαν ἐτιμᾶτο ὑπὸ τοῦ λαοῦ ὁ μισούμενος ὑπὸ τῆς κυβερνήσεως Ὀδυσσεύς. Τὸ αἶσθημα δὲ τοῦτο

τοῦ κοινοῦ ἴσχυσε διὰ τὴν ἀθλίαν κατάστασιν τῶν πραγμάτων καὶ παρὰ τῷ βουλευτικῷ προτείναντι τὴν 24 ἰουνίου τὴν ἄφεσιν τῶν ἀμαρτιῶν τοῦ Ὀδυσσεύς· τὸ δὲ νομοτελεστικόν, ὑπέεικον εἰς τὴν αὐτὴν ἀνάγκην, διέταξε τὸν Ἄρειον-πάγον νὰ μὴ ἐκτελέσῃ ὅσα κατ' ἐκείνου διετάχθησαν. Ἄλλ' ὁποιαδήποτε καὶ ἂν ἐφάνη ἢ ἐξ ἀνάγκης διαγωγὴ τῆς Ἀρχῆς, ὁ Ὀδυσσεύς, πεποithῶς ἐπὶ τὴν ἐπίρροήν καὶ τὴν μάχαιράν του, κατεφρόνει κυβέρνησιν καταφυγοῦσαν διὰ τὴν ἀσφάλειάν της εἰς πλοῖον, καὶ κεντρικὴν Ἀρχὴν ἀνίσχυρον ἐν ταῖς ἐπαρχίαις τῆς δικαιοδοσίας της, φεύγουσαν ἀπέμπροσθέν του, περιπλανωμένην καὶ διασωθεῖσαν εἰς τι ἀπομεμονωμένον ἀκρωτήριο νήσου. Ἐξέδιδεν ἡ κυβέρνησις κατ' αὐτοῦ καταστρεπτικὰ καὶ ἀφοριστικὰ ἔγγραφα, καὶ οὗτος συνέζη ἀσφαλῆς καὶ συνέπραττε μετὰ τῶν ὄπληρχηγῶν τῆς κυβερνήσεως ἐν τῇ Ἀνατολικῇ Ἑλλάδι ἐνεργῶν παρρησία τὴν ἀνατροπὴν καὶ αὐτῆς καὶ τοῦ Ἀρείου-πάγου. Τόσῃ δὲ ἦτον ἢ παρὰ τοῖς ὄπληρχηγοῖς ὑπόληψίς του, ὥστε ὁ Γκούρας, ἂν καὶ μικρᾶς τότε σημασίας, ἀπεποιήθη τὴν δοθεῖσαν αὐτῷ μετὰ τὴν καθαίρεσιν τοῦ Ὀδυσσεύς ὄπληρχηγίαν τῆς Λεβαδείας προτιμήσας τῆς μεγαλοδορίας τῆς ὑπερτάτης Ἀρχῆς τοῦ ἔθνους τὴν φιλίαν τοῦ καθαιρεθέντος.

Μετὰ δὲ τὴν διάβασιν τοῦ Δράμαλι ἢ Ἀνατολικῆ Ἑλλάς ἐφοβεῖτο νέαν εἰσβολήν. Μόνος τόπος ἀσφαλῆς ὀπωσοῦν κατ' ἐκεῖνα τὰ μέρη ἦσαν αἱ Ἀθῆναι μετὰ τὴν κυρίευσιν τῆς ἀκροπόλεως διὰ τὴν παράμερον θέσιν των. Ἄλλα καὶ ἡ πόλις ἐκείνη ἔπασχεν ἐσωτερικὰς ἀνωμαλίας, διότι οἱ πρὸς ἓνα καὶ τὸν αὐτὸν σκοπὸν ἐνεργοῦντες πρὸ τῆς κυριεύσεως τῆς ἀκροπόλεως Ἀθηναῖοι διηρέθησαν μετὰ τὴν κυρίευσιν καὶ κατέτρεχαν ἀλλήλους. Ἡ Ἀττικὴ δὲν εἶχεν, ὡς εἴρηται, πρὸ τῆς ἐπαναστάσεως ὄπληρχηγόν. Διάφοροι ἀνεφάνησαν μετὰ τὴν ἐπανάστασιν ἀντιποιοῦ-

μενοι τὴν ὄπληρχηγίαν, ἀλλ' οὐδεὶς ὑπερίσχυσεν. Ἀποθανόντος τοῦ Παναγῆ Χτενᾶ, ἀνεδείχθη φρουράρχος τῆς ἀκροπόλεως ὁ ἀδελφός του Σπῦρος. Ἄλλ' οὗτος οὔτε τὴν πολιτικὴν Ἀρχὴν τοῦ τόπου του ἐτίμα, οὔτε πρὸς τοὺς συμπολίτας του καλῶς ἐφέρετο, τοὺς μὲν αὐτεξουσίως φυλακίζων καὶ τιμωρῶν, τοὺς δὲ φορολογῶν ἐπὶ λόγῳ τροφῆς καὶ μισθοδοσίας τῆς φρουρᾶς· τινὲς δὲ τῶν στρατιωτῶν του ἐδολοφύνησαν τὸν Χατσῆ Γεωργαντᾶν Σκουζέν, ἕνα τῶν ἐφόρων τῶν Ἀθηνῶν, ἐπανερχόμενον ἀπὸ Σαλαμίνας εἰς Ἀθήνας· Τοιαύτη διαγωγὴ διήγειρεν ἄκραν ἀγανάκτησιν, καὶ μίαν ἡμέραν, καθ' ἣν ἔλειπεν ὁ Χτενᾶς ἐκ τοῦ φρουρίου, ὁ Σαρῆς, ἄλλος ὄπληρχηγὸς Ἀθηναῖος, ἀνέβη μετὰ τινων ὀπαδῶν του εἰς τὴν ἀκρόπολιν, ἀντικατέστη αὐτοχειροτόνητος φρουράρχος, παρέλαβεν εἰς ὑποστήριξίν του ὡς συμφρουράρχον καὶ ἄλλον ὄπληρχηγὸν Ἀθηναῖον, τὸν Δημήτρην Λέκκαν, ἀπέλυσε τοὺς ἐν φυλακῇ καὶ ἐπολιτεύθη ἀξιεπαίνως· ἀλλ' ἐξ αἰτίας τῆς ἀντιζηλίας πολλῶν συμπατριωτῶν ὀλίγον ἐχάρησαν καὶ αὐτοὶ τὴν φρουραρχίαν των.

Ἐστρατοπέδευε πρό τινος καιροῦ ἐπὶ τῆς Γερανίας τῆς Μεγαρίδος ὁ Ὑψηλάντης· οὗτος ἐπὶ τῇ προσκλήσει τῶν Ἀθηναίων τῶν μὴ θελόντων φρουράρχους τὸν Σαρῆν καὶ τὸν Λέκκαν συμπαραλαβὼν καὶ τὸν ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ ὄρους συναγωνιστὴν του Νικήταν μετέβη τὴν 21 αὐγούστου εἰς Ἀθήνας, ἵνα διαθέσῃ ἄλλως πῶς τὰ τοῦ φρουρίου. Ἄλλ' οἱ φρουράρχοι οὔτε τὰς φιλικὰς προσκλήσεις του εἰσήκουσαν, οὔτε εἰς τὰς βαρείας ἀπειλὰς του ἐνέδωκαν, οὔτε νὰ τὸν δεχθῶσιν ἐντὸς τῆς ἀκροπόλεως ἐπιθυμοῦντα νὰ τὴν ἐπισκεφθῆ συνήνεσαν· ἐπειδὴ δὲ ἐφοβήθησαν μὴ πάθωσιν ὑπὸ τῶν ἰδίων στρατιωτῶν, διότι ὁ Ὑψηλάντης ὀργισθεὶς ἐφοβέρισε νὰ καύσῃ ἐπὶ τῇ παρακοῇ των τὰς οἰκίας των καὶ νὰ φυλακίσῃ τοὺς

συγγενεῖς των, μετεκάλεσαν τὸν Ὀδυσσεά εἰς παραλαβὴν τῆς ἀκροπόλεως. Εὖρημα ἐθεώρησεν ὁ Ὀδυσσεὺς τὴν προσφορὰν ταύτην καὶ ἔτρεξε δρομαῖος εἰς Ἀθήνας τὴν 27. Ἐπειδὴ δὲ οὗτος, ὁ Ὑψηλάντης καὶ ὁ Νικήτας ἦσαν τοῦ αὐτοῦ φρονήματος δὲν ἐλογόφεραν περὶ τῆς κατοχῆς τοῦ φρουρίου, μάλιστα τόσον ἦσαν σύμφωνοι, ὥστε συνεπεστάτησαν καὶ οἱ τρεῖς ἐπὶ τῶν γενομένων ἐκείναις ταῖς ἡμέραις ἀθηναϊκῶν ἀρχαιρεσιῶν. Καὶ ὁ μὲν Ὑψηλάντης καὶ ὁ Νικήτας ἐπανῆλθαν μετ' ὀλίγον εἰς τὸ στρατόπεδον (α), ὁ δὲ Ὀδυσσεὺς ἔμεινεν ἐν Ἀθήναις καὶ διώρισε φρούραρχον τὸν ὀπαδὸν τοῦ Γκούραν. Τοιουτοτρόπως οἱ Ἀθηναῖοι διὰ τὰς πρὸς ἀλλήλους ἀσυμφωνίας ἐστερήθησαν οἰκειοθελῶς τῆς ἐγχωρίου δυνάμεως των καὶ τὴν παρέδωκαν, ἢ μᾶλλον εἰπεῖν παρέδωκαν ἑαυτούς, εἰς χεῖρας τοῦ Ὀδυσσεως, ἀνδρὸς οὔτινος ἢ πολαβοῦσα διαγωγὴ καὶ ἡ παρούσα θέσις δὲν ἦσαν βεβαίως τόσης ἐμπιστοσύνης ἀξίαι.

Ἡ δ' ἐκ τῆς περιστάσεως ταύτης ἀπροσδόκητος αὐξήσις τῆς δυνάμεως τοῦ Ὀδυσσεως καὶ τὴν φιλοδοξίαν του ἔτι μᾶλλον ἐξῆψε, καὶ τὴν πρὸς αὐτὸν ὑπόληψιν τοῦ κοινοῦ ὑπερηύξησεν· καὶ οἱ μὲν διὰ κολακείαν, οἱ δὲ διὰ φόβον, καὶ ἄλλοι διὰ τὴν ἀνάγκην τῶν περιστάσεων ἤθελαν νὰ ἐκτείνωσι τὴν ἐξουσίαν του καθ' ὅλην τὴν Ἀνατολικὴν Ἑλλάδα.

Πολλοὶ τῶν προκρίτων αὐτῆς ἀντεφέροντο πρὸ πολλοῦ πρὸς τὸν Ἄρειον-πάγον. Μετὰ δὲ τὰ μεταξὺ αὐτοῦ καὶ τοῦ Ὀδυσσεως συμβάντα, ἐθάρρυνθησαν ἔτι μᾶλλον καὶ ἔβαλαν κατὰ νοῦν καὶ αὐτὴν τὴν κατάργησίν του ἢ τὴν ἀντικατάστασίν των τῶν μελῶν του, ὑποστηριζόμενοι ὑπὸ τοῦ δεινοῦ ἀντιπάλου του. Ἀληθῆς αἰτία τῆς ἀντιπολιτεύσεως τῶν ρηθέντων προκρίτων ἦτον ἡ πρὸς τοὺς Ἄρειοπαγίτας ἀντιζηλία καὶ ἡ ἀντιποίησης τῆς ἐξουσίας των, ἀν καὶ μὴ πολλοῦ φθόνου ἀξίας· ἀλλ'

οὐκ ἰδιοτελεῖς σκοποὶ καὶ τὰ πάθη τῶν ἀνθρώπων περι-
καλύπτονται πάντοτε ὑπὸ πρόσχημα ὀρθοῦ λόγου καὶ
γενικοῦ συμφέροντος εἰς ἀπάτην τοῦ κοινοῦ, οὔτινος
ἀπαιτεῖται ἢ σύμπραξις ἢ ἡ γνώμη· διὰ τούτου καὶ οἱ
ἄνδρες οὗτοι διετείνοντο εἰς δικαιολογίαν τῆς κατα-
κραυγῆς των, ὅτι οἱ πλείστοι τῶν Ἀρειοπαγιτῶν ἢ
δὲν ἐξελέχθησαν ὑπὸ τῶν ἐλευθέρων ἐπαρχιῶν
νομίμως, ἢ ἐστάλησαν ἐξ ἐπαρχιῶν ὑπὸ τὸν τουρ-
κικὸν εἰσέτι ζυγόν· καὶ ἐστία μὲν τῆς ἀντιπολιτεύ-
σεως ἦσαν αἱ Ἀθηναί, πρωταγωνισταὶ δὲ ὑπὸ τὴν
ἐπιρροὴν πάντοτε καὶ ἐνίσχυσιν τοῦ Ὀδυσσέως οἱ
πρόκριτοι τῶν Ἀθηνῶν, τῆς Λεβαδείας καὶ τῶν
Θηβῶν, καλέσαντες, ἀρχομένου τοῦ σεπτεμβρίου, δι'
ἐγκυκλίων, εἰς γενικὴν σύσκεψιν περὶ τούτου καὶ
τοὺς προκρίτους τῶν ἄλλων ἐπαρχιῶν τῆς Ἀνατολικῆς
Ἑλλάδος.

Μετὰ τὰ ἐν τῇ Δρακοσπηλιᾷ συμβάντα καὶ τὴν
εἰσβολὴν τοῦ Δράμαλη, τὰ μέλη τοῦ Ἀρείου-πάγου
διασκορπισθέντα καὶ καταδιωκόμενα ὑπὸ τοῦ Ὀδυσ-
σέως, διαπράττοντος καὶ ἐπὶ ξηρᾶς καὶ ἐπὶ θαλάσ-
σης τὴν σύλληψίν των, κατήντησαν μεσοῦντος τοῦ
σεπτεμβρίου εἰς Ξηροχώρι τῆς Εὐβοίας, ἀλλὰ καὶ
ἐκεῖ οὔτε δύναμιν οὔτε ἀσφάλειαν εἶχαν. Αἱ ἐπαρ-
χίαι, ἃς ἀνεφέραμεν, ἀπεστάτησαν καὶ ἐκινήθησαν
κατ' αὐτοῦ· καὶ αὐτὴ ἡ νῆσος τῆς Εὐβοίας, εἰς ἣν
κατέφυγεν, ὄχι μόνον δὲν ὑπήκουεν, ἀλλὰ καὶ ὄπλα
κατ' αὐτοῦ ἔλαβε· θὰ διελύετο δὲ βεβαίως, ἂν δὲν
ὑπεστηρίζετο παρὰ τοῦ ἐπὶ τῆς νήσου ὀπλαρχηγοῦ
Διαμαντῆ, ὅστις καὶ ἐνόπλως ἀπὸ τῶν κατ' αὐτοῦ
ἐνόπλως ἐλθόντων Εὐβοέων τὸν ὑπεράσπισε, καὶ
οὔτε εἰς τὰς ἐπανειλημμένας εἰσηγήσεις τοῦ Ὀδυσ-
σέως οὔτε εἰς τὰς ἰδιαιτέρας προτροπὰς τοῦ Ὑψη-
λάντου ἀποστείλαντος ἐπὶ τούτῳ πρὸς αὐτὸν τὸν ἄλ-
λοτε ἐπὶ τοῦ Ὀλύμπου συναγωνιστὴν του καὶ πάντοτε
πιστὸν Ὑψηλαντιστὴν Σάλλαν ὧτα ἀκοῆς ἔδωκεν.

Τοιαύτη κατάστασις πραγμάτων ἐβοήθει μεγάλως τοὺς ἐν Χαλκίδι Τούρκους, οἵτινες, μηδενὸς ἐναντιούμενου, ἐξήρχοντο εἰς τὴν ἀντικρυνὴν ξηρὰν, ἤρπαζαν ὅ,τι εὗρισκαν καὶ ἐπανήρχοντο ἀνενόχλητοι εἰς τὸ φρουρίον φοβούμενοι μόνον νὰ προχωρήσωσιν· ἀλλ' ὅσα ἐκ τοῦ πλησίου ἤρπαζαν, οὔτε εἰς αὐτάρκη τροφήν των οὔτε εἰς χορτασμὸν τῆς πλεονεξίας των ἤρκουν. Ἦσαν δὲ ἐντὸς τοῦ φρουρίου καὶ Ἀλβανοὶ εἰς τόσῃν ἀπέθειαν καὶ ἀναισχυντίαν κατανήσαντες, ὥστε ἀρπάσαντες μᾶλλον ἢ λαβόντες τοὺς καθυστεροῦντας μισθοὺς των παρὰ τοῦ πασᾶ ἀπέβησαν ἀθαιρέτως εἰς τὴν ἀντίπεραν ξηρὰν τὴν 25 ὡς 500, ἐκανονοβολήθησαν ὡς ἐχθροὶ παρὰ τῶν ἐν Καραμπαπᾷ Τούρκων καὶ ἀπῆλθαν εἰς τὰ τουρκικὰ χώματα διὰ Λεβαδείας καὶ Ζητουνίου. Τὴν ἀκόλουθον δὲ ἡμέραν 200 Τούρκοι, ἐξελθόντες τῆς Χαλκίδος, ἐπροχώρησαν ἐπὶ ἀρπαγῇ μέχρι τῶν Πλαταιῶν, ἀλλ' ἐκτυπήθησαν καὶ ἐπέστρεψαν σχεδὸν ἄπρακτοι.

Συνελθόντες δὲ οἱ κατὰ τοῦ Ἀρείου-πάγου συγκαλεσθέντες εἰς Ἀθήνας, τὸν κατήργησαν τὴν 18, ἀναθέσαντες τὰ καθήκοντά του εἰς τοὺς ἀντιπροσώπους καὶ ἐφόρους τῶν ἐλευθέρων ἐπαρχιῶν μέχρι τῆς συγκροτήσεως τῆς ἐθνικῆς συνελεύσεως· θέλοντες δὲ νὰ τιμήσωσι τὸν δυνατὸν τῆς ἡμέρας Ὀδυσσεά, τὸν ἀνηγόρευσαν ὁμοθυμαδὸν ἀρχιστρατηγὸν τῆς Ἀνατολικῆς Ἑλλάδος, καὶ τὴν 24, γενομένης τελετῆς παρόντων τῶν μελῶν τῆς συνελεύσεως ταύτης καὶ πλήθους λαοῦ, ἀνεγνώσθη μεγαλοφώνως τὸ ἀρχιστρατηγικὸν δίπλωμά του, τὸν ἔζωσαν οἱ ἀρχιεπίσκοποι Ἀθηνῶν καὶ Θηβῶν, μέλη ὄντες καὶ αὐτοὶ τῆς συνελεύσεως, τὴν σπάθην τῆς ἀρχιστρατηγίας καὶ τὸν ἀνευφήμησαν ὅλοι οἱ παρεστώτες.

Ἡ τοπικὴ δὲ αὕτη καὶ αὐτοκέλευστος συνέλευσις, ὑπογράψασα τὰς δύο πράξεις, τὴν τῆς καταργήσεως

τοῦ Ἀρείου-πάγου καὶ τὴν τῆς ἀρχιστρατηγίας τοῦ Ὀδυσσέως, ἐν ᾧ μήτε τὴν μίαν μήτε τὴν ἄλλην νὰ ὑπογράψῃ δύναμιν εἶχε, διελύθη· ἀλλὰ τὸ παραδοξότερον καὶ μεμπτότερον, καὶ ὅ,τι δεικνύει αὐτὸ καὶ μόνον τὴν ἀθλίαν κατάστασιν τῶν τότε κυβερνητικῶν πραγμάτων εἶναι, ὅτι μέλος τοῦ νομοτελεστικοῦ, ὁ Ἰωάννης Λογοθέτης, εὐρεθεὶς ἐκεῖ συνέπραξε καὶ αὐτὸς παρρησία μετὰ τῶν ἀντιπολιτευομένων τὴν κυβέρνησιν καὶ συνυπέγραψε καὶ τὴν κατάργησιν τοῦ Ἀρείου-πάγου, καὶ τὴν ἀρχιστρατηγίαν τοῦ Ὀδυσσέως· συνυπέγραψε δὲ καὶ τὴν περὶ τούτων πρὸς τὴν κυβέρνησιν ἀναφορὰν. Διὰ τὴν διαγωγὴν του δὲ ταύτην τὸ νομοτελεστικὸν ἠναγκάσθη νὰ τὸν κατηγορήσῃ ἐνώπιον τῆς Βουλῆς ὡς ἔνοχον πολιτικοῦ ἐγκλήματος.

Ἐκστρατεύσαντος δὲ τοῦ Δράμαλη, ὁ Χουρσήδης διέμεινεν ἐν Λαρίσση καὶ δι' ἄλλα αἷτια καὶ εἰς ἀποστολὴν νέων στρατευμάτων· ἐξαπέστειλε δέ, ἀρχομένου τοῦ αὐγούστου, τρισχιλίους ὑπὸ τὸν Χασνατάρην τοῦ καὶ πέρυσιν εἰσβαλόντος εἰς τὴν Ἀνατολικὴν Ἑλλάδα βεζίρη Κιοσέ-Μεχμέτη διορισθέντος ἀρχηγοῦ τῶν νέων τούτων στρατευμάτων. Οἱ τρισχιλίοι οὗτοι ἦλθαν κατὰ τὴν Φοντάναν ὄχι πρὸς διάβασιν εἰς Λεβαδεῖαν τόσον ὀλίγοι ὄντες, ἀλλὰ πρὸς κατάληψιν τῆς θέσεως διὰ τὴν ἐν καιρῷ ἀκίνδυνον δι' ἐκείνου τοῦ μέρους εἰσβολὴν καὶ ἄλλου στρατεύματος ἐρχομένου κατόπι ὑπ' αὐτὸν τὸν Μεχμέτην. Τὴν θέσιν τῆς Φοντάνας κατείχαν ὁ Δυοβουνιώτης καὶ ὁ Γκούρας. Οἱ Τοῦρκοι ἐδοκίμασαν νὰ προχωρήσωσιν, ἀλλ' ἀπεκρούσθησαν καὶ φονευθέντων τινῶν ὠπισθοδρόμησαν πρὸς τὴν Νευρόπολιν ὅπου καὶ ἐστρατοπέδευσαν. Οἱ δὲ ῥηθέντες ὄπλαρχηγοὶ Ἕλληνες καὶ τινες ἄλλοι, ἐν οἷς καὶ ὁ Ὀδυσσεύς, ἐπέπεσαν σκοποῦντες νὰ τοὺς διασκορπίσωσιν, ἀλλὰ διεσκορπίσθησαν αὐτοί· ἐδοκίμασαν καὶ ἐκ

δευτέρου νὰ τοὺς διασκορπίσωσιν, ἀλλὰ καὶ ἐκ δευτέρου ἀπέτυχαν, καὶ τὰ στρατεύματά των διελύθησαν, καὶ οἱ τρισχίλιοι Τούρκοι ἔμειναν ἔκτοτε ἀνενόχλητοι. Μετ' ὀλίγον ἦλθαν καὶ ἄλλοι εἰς ἐνδυνάμωσιν τοῦ μικροῦ τούτου ἐχθρικοῦ στρατοπέδου, καὶ ἔκτοτε οἱ ἐχθροὶ ἐφόβιζαν ἀντὶ νὰ φοβῶνται, καὶ ἔβλαπταν ἀντὶ νὰ βλάπτωνται· ἔμειναν δὲ οἱ μὲν περὶ ἐν Νευροπόλει ὡς καὶ πρότερον, οἱ δὲ ἰππεῖς ἐτοποθετήθησαν ἐν Δαδίῳ· διεχέοντο δὲ οἱ μὲν ἐντεῦθεν οἱ δὲ ἐκεῖθεν, μηδενὸς ἐναντιουμένου, εἰς τὰ περίξ χωρία λεηλατοῦντες καὶ ἐσοδιάζοντες τοὺς ὀψίμους καρπούς· ἔκαυσαν ἐν τῷ μεταξὺ τούτῳ καὶ τὸ Ταλάντι· Ἐπὶ τέλους ἦλθε καὶ αὐτὸς ὁ Μεχμέτης· ἐφημίζετο δὲ ὅτι οἱ εἰσελθόντες ἐχθροὶ ἦσαν ὄλοι δωδεκακισχίλιοι.

Θέλων δὲ ὁ πασᾶς νὰ προχωρήσῃ διήρπασεν εἰς δύο τὸν στρατὸν του, καὶ αὐτὸς μὲν ὀδηγῶν τὸ πλείστον μέρος διέβη εἰς Σάλωνα τὴν 17 ὀκτωβρίου διὰ τῆς Γραβιάς, ὁ δὲ διοικητὴς τῆς Ὀχριδος Τσελελευτήμπεης, ὀδηγῶν τὸ ὑπόλοιπον, ἐπεχείρησε νὰ διέλθῃ διὰ τοῦ Ζεμενοῦ, ἀλλ' ἀπεκρούσθη παρὰ τῶν ὑπὸ τὸν ὑποπληρχηγὸν τοῦ Ὀδυσσέως Λαΐιον προκαταλαβόντων τὴν θέσιν ἐκείνην Ἀραχωβιτῶν καὶ παρὰ τῶν ὑπὸ τὸν Λεπενιώτην, ὑποπληρχηγὸν καὶ αὐτὸν τοῦ Ὀδυσσέως, τοποθετηθέντων ἐν τῇ μετοχίῳ τῆς Ἱερουσαλήμ. Ἀπελπισθεὶς δὲ νὰ διέλθῃ τὴν ὁδὸν ἐκείνην ὠπισθοδρόμησε καὶ διέβη καὶ οὗτος εἰς Σάλωνα διὰ τῆς Γραβιάς.

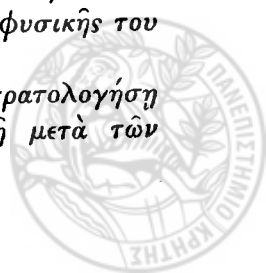
Ἐν μέσῳ δὲ τῆς ἐπελθούσης ἀμνηχανίας ἐξ αἰτίας τῆς ἐχθρικῆς ταύτης εἰσβολῆς, οἱ Ἀνατολικοελλαδίται ἀπέβλεπαν διὰ τὴν σωτηρίαν των εἰς τὸν νέον ἀρχιστράτηγον καὶ τῷ ἔγραφαν πανταχόθεν νὰ ἐκστρατεύσῃ. Ὁ Ὀδυσσεὺς ὑπόπτειε μὴ ἔλθῃ ὁ Μεχμέτης, μηδενὸς ἐναντιουμένου, καὶ εἰς αὐτὰς τὰς Ἀθήνας καὶ κατεγίνετο σπουδαίως εἰς ὀχύρωσιν καὶ

ἐφοδιασμὸν τῆς ἀκροπόλεως· καὶ ἐπειδὴ ἀνέπαφος ἦτον εἰσέτι ἡ περιουσία τῶν παραδοθέντων Τούρκων, διότι δὲν ἐσυμβιβάζοντο οἱ κρατοῦντες αὐτὴν εἰς διανομὴν τῆς, ὁ Ὀδυσσεὺς συναινέσει τῶν ἐφόρων τὴν ἐξηργύρωσε καὶ τὴν ἐξώδευσε συνεξοδεύσας καὶ ἐξ ἰδίων εἰς ἀγορὰν τροφῶν καὶ ἄλλων ἀναγκαίων διὰ τὴν ἀσφάλειαν τῆς ἀκροπόλεως. Εἶδαμεν, ὅτι ἡ ἔλλειψις τοῦ νεροῦ καὶ ὄχι τῆς τροφῆς ἐπέφερε τὴν πτώσιν αὐτῆς. Καλῇ τύχῃ ὁ κίνδυνος οὗτος ἐξέλειψεν ἀπροσδοκῆτως, διότι ἐργάται τινὲς σκάπτοντες ἀνεκάλυψαν κατὰ περίστασιν ὑπὸ τὸ ἄντρον τοῦ Πανὸς πηγὴν ἀφθόνου καὶ καθαροῦ νεροῦ, ἣν ὀλίγον ἀπέχουσαν τοῦ τείχους συμπάρελαβεν ὁ Ὀδυσσεὺς διὰ παρατειχίσματος. Ἐξασφάλισας δὲ τὴν ἀκρόπολιν ὑπὸ τὴν φρουραρχίαν τοῦ Γκούρα ἐξεστράτευσε τὴν 23 (β). Δὲν εἶχε τὴν ἡμέραν ἐκείνην εἰμὴ 300, καὶ μόλις ἔγειναν ὅλοι οἱ ὑπὸ τὴν ὁδηγίαν του 1200, συνενωθέντων καθ' ὁδὸν καὶ ἄλλων ὑποπληρχηγῶν. Ἄλλ' ἡ φήμη τόσον ἐπλήθυνε τὰς δυνάμεις του, ὥστε ὁ Μεχμέτης, ὅστις ἤξευρεν ὅτι οἱ ὑπὸ τὸν Λεπενιώτην μετετόπισαν ἀπὸ τῶν πρὸς τὸ Ζεμενὸν θέσεων εἰς Καστρί ἐπὶ περιορισμῶ τῶν πρὸς ἐκείνα τὰ μέρη ἐχθρῶν, φοβηθεὶς μὴ κλεισθῆ ἔντος τῶν Σαλώνων τὰ ἔκαυσε, ἔκαυσε καὶ τὸ παρακείμενον χωρίον Τοπόλια, ἐξῆλθε πανστρατιᾷ καὶ ἐστρατοπέδευσε πρὸς καιρὸν κατὰ τὴν Γραβιάν. Φθάσας δὲ ὁ Ὀδυσσεὺς εἰς Δαύλειαν ἐπὶ τῆς εἰς Σάλωνα πορείας του καὶ μαθὼν ταῦτα ἐστράφη καὶ ἔφθασεν εἰς Δαδὶ τὴν 1 νοεμβρίου· καὶ ἄλλοι μὲν ἔμειναν ἐντὸς τοῦ χωρίου, οὔσης τῆς ἡμέρας βροχερᾶς, ἄλλοι δὲ ἀνέβησαν ὑπ' αὐτὸν εἰς τὸ ἡμιώριον ἀπέχον τοῦ χωρίου μοναστήριον τῆς Παναγίας, ὅπου ἦσαν τοὺς κατὰ διαταγὴν του μεταβάντας πρὸ ὀλίγης ὥρας ἐκεῖ ἐκ Καστρίου. Πρὶν δὲ τοποθετηθῶσιν, ἐφάνη αἰφνιδίως ὁ τουρκικὸς στρατὸς ὀδεύων διὰ τῆς πεδιάδος τοῦ

Δαδίου πρὸς τὸ Τουρκοχώρι, καὶ ὁ σαλπικτῆς τοῦ Ὀδυσσεὺς ἐσάλπισεν εἰς εἰδοποίησιν τῶν Ἑλλήνων. Οἱ Τούρκοι ἠγνόουν ὅτι κατείχαν τὰς θέσεις ἐκείνας Ἑλληνας καὶ ἦσαν ἤδη προωδευμένοι· ἀλλ' ἀκούσαντες τὸν ἦχον τῆς σάλπιγγος ὠπισθοδρόμησαν καὶ κατέλαβαν τὰ καλύβια τοῦ Δαδίου. Ὁ Ὀδυσσεὺς διέταξεν ἀμέσως τοὺς σὺν αὐτῷ νὰ ὀχυρωθῶσι καὶ παρήγγελε καὶ τοὺς ἐν τῷ χωρίῳ ὑπὸ τὸν Γάτσον καὶ τὸν Σαρῆν ν' ἀναβῶσιν εἰς τὸ μοναστήριον. Ἄλλ' οἱ ἐχθροὶ μῆτε νὰ ἐνωθῶσι τοῖς ἔδωκαν καιρὸν μῆτε νὰ ὀχυρωθῶσιν, ἀλλ' ἔπесαν διὰ μιᾶς οἱ μὲν πεζοὶ ἐπὶ τοὺς ἐν τῷ μοναστηρίῳ, οἱ δὲ ἰππεῖς ἐπὶ τοὺς ἐν τῷ χωρίῳ, ἔτρεψαν ὄλους, ἐπήραν τὰς ἀποσκευὰς τῶν, ἐφόνευσαν ὡς 20, ἐν οἷς καὶ τὸν Μήμιον Κατσικογιάννην, ἐζώγρησαν τὸν Σαρῆν (γ), ἐπλήγωσαν τὸν Γάτσον, καὶ μόλις ὁ Ὀδυσσεὺς διέφυγεν ὡς ταχύπους τὰς χεῖράς των διαβὰς διὰ μέσου αὐτῶν ὡς Ἀλβανός. Ἦσαν δὲ ἐν τῷ μοναστηρίῳ τῆς Παναγίας καὶ τινες οἰκογένειαι, ἐξ ὧν οἱ μὲν ἄνδρες ἐσφάγησαν, αἱ δὲ γυναῖκες καὶ τὰ παιδία ἠχμαλωτίσθησαν. Οἱ Τούρκοι μετέβαλαν τὸ σχέδιόν των μετὰ τὴν παρεμπесοῦσαν ταύτην τροπὴν τῶν Ἑλλήνων καὶ μετέβησαν εἰς Βελίτσαν.

Μετὰ δὲ τὰ περὶ ὧν ὁ λόγος συμβάντα, οὐδὲν ἐφαίνετο δυνάμενον νὰ ἐμποδίσῃ τὴν πρόοδον τῶν ἐχθρῶν πρὸς τὸν ἰσθμὸν ἢ πρὸς τὰς Ἀθήνας, οὐδὲ νὰ προφυλάξῃ ἀπὸ τῆς σφαγῆς καὶ τῆς αἰχμαλωσίας πολλοὺς κατοίκους τῶν μερῶν ἐκείνων μὴ δυναμένους διὰ τὸν ἐπικρατοῦντα χειμῶνα μῆτε νὰ προφυλαχθῶσιν, μῆτε τὰ ζῶα των νὰ προφυλάξωσιν ἐπὶ τῶν ὁρέων· ἀλλ' ὁ πολυμήχανος Ὀδυσσεὺς, νικηθεὶς διὰ τῆς ἐχθρικῆς δυνάμεως, ἐνίκησε διὰ τῆς φυσικῆς του δεξιότητος.

Προθέμενος νὰ κερδίσῃ καιρὸν καὶ στρατολογήσῃ ἐκ νέου, ἐσοφίσθη νὰ διαπραγματευθῇ μετὰ τῶν

Τούρκων, καὶ ἔγραψε τῷ γνωστῷ του Τσελελεν-
 τήμπεη γράμμα ταπεινὸν δι' οὗ παρεκάλει τὸν πασᾶν
 ν' ἀπολύσῃ τοὺς ἐπὶ τῆς τελευταίας μάχης συλλη-
 φθέντας Ἕλληνας, ὑποσχόμενος καὶ αὐτὸς ν' ἀπολύσῃ
 τινὰς παρ' αὐτῷ αἰχμαλώτους Τούρκους. Ὁ Τσελε-
 λεντήμπεης ἀπεκρίθη φιλοφρόνως, καὶ τῷ ἐπρόβαλε
 νὰ στείλῃ πρὸς αὐτὸν πιστὸν ἄνθρωπὸν του εἰς δια-
 πραγματεύσειν περὶ τῆς ἀμοιβαίας ἀπολύσεως τῶν
 αἰχμαλώτων καὶ περὶ ἄλλων σπουδαίων ὑποθέσεων.
 Ἐπὶ τῇ ἀρεστῇ ταύτῃ προτάσει ἀπέστειλεν ὁ Ὀδυσ-
 σεὺς τὸν γραμματέα του Ἀντώνην Γεωργαντᾶν, ὁ δὲ
 Τσελελεντήμπεης ἀνταπέστειλε τὸν Μουστάμπεην
 πρὸς ἀσφάλειαν τοῦ Γεωργαντᾶ. Εὐμενέστατα ἐδέ-
 χθησαν οἱ Τούρκοι τὸν ἀποσταλέντα καὶ ὑπεσχέθη-
 σαν πρόθυμοι ἐξ ὀνόματος τῆς Πύλης πρὸς τὸν ἀπο-
 στείλαντα τὴν γενικὴν ἀρχηγίαν καθ' ὅλην τὴν Ἀνα-
 τολικὴν Ἑλλάδα καὶ τὴν ἐκεῖθεν ἀναχώρησιν ὅλου
 τοῦ τουρκικοῦ στρατοῦ ὑπὸ τὸν ὄρον νὰ προσκυνήσῃ
 αὐτὸς καὶ προσκυνήσωσι διὰ τῆς προτροπῆς του καὶ
 οἱ λοιποὶ ὄπλαρχηγοὶ καὶ πρόκριτοι τοῦ μέρους ἐκεί-
 νου. Ὁ Γεωργαντᾶς, ὑποκριθεὶς ὅτι τοιαύτη ἦτο καὶ
 ἡ ἐπιθυμία τοῦ Ὀδυσσεύς, ἐπανῆλθε πρὸς αὐτὸν τὴν
 ἐπαύριον κομιστῆς τῶν περὶ ὧν ὁ λόγος προτάσεων.
 Ὁ δὲ Ὀδυσσεὺς, εὐρὼν ὅ,τι ἐζήτηι, ἐπανέπεμψεν
 αὐθημερὸν τὸν ἐπιτήδειον Γεωργαντᾶν, ἀπέλυσε τοὺς
 πλείστους τῶν παρ' αὐτῷ αἰχμαλώτων καὶ ἐπρόβαλεν
 εἰς ἀποπεράτωσιν τῆς περὶ ἧς ὁ λόγος διαπραγματεύ-
 σεως ἀνακωχὴν καὶ συνέντευξιν. Προθύμως ἐδέ-
 χθησαν οἱ Τούρκοι τὴν πρότασιν, ἀπέλυσαν τοὺς
 αἰχμαλώτους, καὶ τὴν 5 νοεμβρίου ὁ Ὀδυσσεὺς ἐν
 νυοδίᾳ ὀλίγων σωματοφυλάκων ὑπῆγεν εἰς τὸ πλη-
 ῖσον τοῦ ἐχθρικοῦ στρατοπέδου χωρίον ἀγίαν Μαρί-
 ναν, ὅπου ἤυρε τὸν κεχαγιάμπεην καὶ τὸν Τσελελεν-
 τήμπεην προσμένοντάς τον· τόσον δὲ ἐπιτηδείως
 ὑπεκρίθη πρὸς αὐτοὺς τὸν πιστὸν ραγιάν, ὥστε ἀπέ-

φυγεν εὐσχήμως καὶ ἀνυπόπτως νὰ ὑπογράψῃ τὸ προετοιμασθὲν εἰς ὑπογραφὴν τοῦ προσκυνητοχάρτιον ἐπὶ λόγῳ ὅτι ὄχι μόνον δὲν ὠφέλει, ἀλλὰ καὶ ἔβλαπτε τὸν κοινωφελῆ σκοπὸν μόνη ἢ ὑπογραφὴ αὐτοῦ ἐν ἀγνοίᾳ τῶν ἄλλων ὀπλαρχηγῶν καὶ προκρίτων τοῦ μέρους ἐκείνου· τοὺς ἐβεβαίωσε δὲ ὅτι μετὰ τὴν εἰς Ζητούνι ἐπάνοδον τοῦ στρατοῦ κατὰ τὴν πρότασιν των θὰ ἔστελλεν ἐκεῖ τοὺς προκρίτους τῶν ἐπαρχιῶν εἰς προσκύνησιν των. Οἱ μπέηδες ἐπήνεσαν τὸν ζῆλόν του καὶ τὴν φρόνησιν του, τῷ ὑπεσχέθησαν πλουσίας ἀμοιβὰς διὰ τὴν πρὸς τὴν Ὑψηλὴν Πύλην ἀκραιφνῆ πίστιν του, καὶ ἐπὶ τῇ βεβαιώσει τῆς εἰς Ζητούνι ταχείας ἐπανόδου των, διεχωρίσθησαν· καὶ οἱ μὲν Τούρκοι ἀνεχώρησαν τῷ ὄντι ὅλοι εἰς Ζητούνι (δ)· ὁ δὲ Ὀδυσσεὺς θέλων νὰ φανῇ ὅτι ἐξετέλεσεν ὅσα ὑπεσχέθη, ἔστειλε κατόπιν αὐτῶν εἰς προσκύνησιν τοῦ πασᾶ τέσσαρας ἀσημάντους ἀλλ' εὐπρεπῶς ἐνδεδυμένους γέροντας ὡς ἀντιπροσώπους τῶν ἐπαρχιῶν τῶν μερῶν ἐκείνων.

Ἀρμοδιαν ἐθεώρησεν ὁ Ὀδυσσεὺς τὴν περίστασιν ταύτην νὰ κυριεύσῃ δι' ἀπάτης ὑπὸ τὸ πρόσχημα τῆς ψευδοῦς του ὑποταγῆς τὸν Καραμπαμπᾶν· καὶ ἀφ' οὗ προητοιμάσθη, ἀπέλυσε καὶ ἀπέστειλε πρὸς τοὺς ἐν τῷ φρουρίῳ τινὰς αἰχμαλώτους Τούρκους, καὶ παρηκολούθει καὶ αὐτός, σκοπεύων νὰ ριφθῇ αἰφνιδίως εἰς αὐτό· ἀλλ' οἱ Τούρκοι ἀνεκάλυψαν τὴν ἀπάτην καὶ ἐματαίωσαν τὸ σχέδιόν του.

Διὰ τοιαύτης μηχανουργίας ἠλευθέρωσεν ὁ Ὀδυσσεὺς τὴν κινδυνεύουσαν Ἀνατολικὴν Ἑλλάδα, καὶ οἱ πρόκριτοι καὶ ὀπλαρχηγοὶ αὐτῆς, οἱ μὴ συμπράξαντες, εὐφήμεσαν τὸν ἐλευθερωτὴν της. Ἄλλ' ἀπορίας ἄξιον εἶναι πῶς ὁ Μεχμέτης ἠπατήθη τόσο εὐκόλως· καὶ φαίνεται ὅτι συνέτρεξαν εἰς τὴν ἐπάνοδόν του καὶ ἄλλα αἷτια, τὰ ἐξῆς. Διαδοθέντος τοῦ λόγου ὅτι ἐπροσκύνησε τὸ μέρος ἐκεῖνο, οἱ συνεκστρατεύ-

οντες Ἄλβανοί, ἀποβαλόντες πᾶσαν ἐλπίδα λαφυραγωγίας καὶ αἰχμαλωσίας, ἀνεχώρησαν πρὸ τῶν ἄλλων, καὶ ἠδυνάτισεν ὁ στρατός. Ἐγνώσθη δὲ ὅτι καὶ ἑλληνικά τινα σώματα διέκοψαν τὴν συγκοινωνίαν Βελίτσας ὅπου ἐστρατοπέδευαν οἱ ἔχθροί, καὶ Ζητουνίου, ὅθεν τοῖς ἤρχοντο αἱ τροφαί, καὶ ἤρπασαν καὶ τινὰς αὐτῶν κατ' ἐκείνας τὰς ἡμέρας. Ἐτάραξε δὲ ἴσως ὅχι ὀλίγον τὸν Μεχμέτην καὶ ἡ εἶδησις, ὅτι ὁ προστάτης τοῦ Χουρσήδης, δι' οὗ ἀνεδείχθη ἡγεμὼν τῆς Πελοποννήσου, πεσὼν εἰς ὄργην καὶ καταδικασθεὶς εἰς θάνατον, ἐπρόλαβε καὶ ἐφάρμακεύθη, οὕτως ἀνταμείψαντος τοῦ σουλτάνου τὰς πρὸς αὐτὸν λαμπρὰς ὑπηρεσίας του (ε): ἔμαθεν ἴσως καὶ τὰ δυστυχήματα τοῦ Δράμαλη, ἐπροχώρει καὶ ὁ χειμῶν δρυμῆς καὶ βροχερός. Πάντα ταῦτα συνέτρεξαν, φαίνεται, εἰς τὴν ἐπὶ μόνῃ τῇ ἀπατηλῇ διαγωγῇ τοῦ Ὀδυσσεύς δυσεξήγητον ἀναχώρησιν τοῦ Μεχμέτη ἐν μέσῳ τῆς εὐτυχοῦς προόδου του.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Μ.

Περιγραφή Μεσολογγίου καὶ πολιορκία αὐτοῦ.—'Αποτυχία τῆς ὑπὸ τὸν Βρυώνην ἐκστρατείας εἰς Δυτικὴν Ἑλλάδα.

Ἡ ΠΟΛΙΣ τοῦ Μεσολογγίου κείται μεταξὺ τῶν δύο ποταμῶν, τοῦ Εὐήνου (Φίδαρη) καὶ τοῦ Ἀχελῷου ('Ασπρου). ἀπέχει δὲ τοῦ μὲν πρώτου 6, τοῦ δὲ δευτέρου 12 μίλια, καὶ 4 τῆς νοτίου ὑπωρείας τοῦ Ἀρακύνθου (Ζυγοῦ). κείται δὲ ἐπὶ χερσονησοειδοῦς ἐσχατιᾶς πεδιάδος ἀπὸ τῆς ῥηθείσης ὑπωρείας ἀρχομένης καὶ εἰς τὴν θάλασσαν τελευτώσης. Μίαν ἡμισυ ὥραν μακρὰν τοῦ Μεσολογγίου πρὸς ἄρκτον ἐπὶ τινος λόφου κεῖνται τὰ ἐρείπια τῆς νεωτέρας Πλευρῶνος, τὰ κοινῶς λεγόμενα κάστρον τῆς Κυρὰ-Εἰρήνης. Ἄδηλον ποία αὕτη ἢ Κυρὰ-Εἰρήνη. Πρὸς τὴν ὑπώρειαν δὲ τοῦ Ζυγοῦ ἐπὶ τινος ὑψώματος σώζονται ἐρείπια τοῦ τείχους τῆς παλαιᾶς Πλευρῶνος, κοινῶς λεγόμενα Γυφτόκαστρον. Συνφκίσθησαν δὲ κατὰ τὸν Στράβωνα οἱ οἰκήτορες αὐτῆς εἰς τὴν νεωτέραν Πλευρῶνα πορθοῦντος τὴν χώραν Δημητρίου τοῦ ἐπικληθέντος Αἰτωλικοῦ. Ἄγνωστος ἢ πρώτη τῆς πόλεως τοῦ Μεσολογγίου καταβολή. Ὁ Ἰουδαῖος Βενιαμὴν ὁ ἐκ Τουδέλης, ὁ περιηγηθεὶς τὴν Ἑλλάδα τὸ 1153, ἀναφέρει τὸ Ἀνατολικόν, τὸ κατ' αὐτὸν Νατολικόν, ἀλλ' ὄχι καὶ τὸ Μεσολόγγι. Ὁ δὲ Βενετὸς ιστοριογράφος, Πέτρος Γαρζώνης, διηγούμενος τοὺς μεταξὺ Τουρκίας καὶ Βενετίας

συγχρόνους του πολέμου λέγει, ὅτι μετὰ τινὰ μάχην πλησίον τοῦ Μεσολογγίου ἐν ἔτει 1684, καθ' ἣν ἐφονεύθησαν ὄχι ὀλίγοι Τούρκοι καὶ ὁ ἀρχηγὸς αὐτῶν Σεφέραγας, τὸ Ἀνατολικόν, τὸ καὶ κατ' αὐτὸν Νατολικόν, καὶ τὸ Μεσολόγγι ἀπεσπάσθησαν τῶν Τούρκων καὶ ὑπετάχθησαν εἰς τοὺς Βενετούς. Ὁ ἡμέτερος Ἰωάννης Στάννος οὐδ' αὐτὸς οὐδαμῶς τῆς χρονικῆς βίβλου του ἀναφέρει τὸ Μεσολόγγι. Ἐν οὐδενὶ δὲ τῶν πρὸ τῆς συγγραφῆς τοῦ Γαρζώνη γεωγραφικῶν πινάκων σημειοῦται ἡ πόλις αὕτη, οὐδὲ μνεῖα γίνεται αὐτῆς ἐν τῇ περιγραφῇ τῆς ἐν ἔτει 1571 κατὰ τὴν Ναύπακτον περιφῆμου ναυμαχίας ἢ ἄλλης τινὸς κατ' ἐκεῖνα τὰ μέρη συμπλοκῆς. Οὐδὲν ἴχνος ἀρχαιότητος, οὐδὲ βυζαντινὸν ἢ βενετικόν τι φαίνεται ἐν τῇ πόλει, καὶ ἡ κτίσις αὐτῆς εἶναι ὄλη τουρκικὴ φαίνονται μόνον τὰ ἐρείπια τῶν κατὰ τὸν τουρκοῤῥωσικὸν πόλεμον ἐπὶ Αἰκατερίνης κατεδαφισθεισῶν οἰκιῶν, λαβούσης καὶ τῆς πόλεως ταύτης τότε τὰ ὄπλα κατὰ τῶν Τούρκων. Βορειοανατολικῶς τοῦ Μεσολογγίου, μίαν ὥραν μακρὰν αὐτοῦ ἐπὶ πεδιάδος, σώζονται ἐρείπια πενιχρᾶς κωμοπόλεως καλούμενα χίλια σπήτια, καὶ λέγεται, ὅτι μετὰ τὴν κατ' ἀρχὰς τοῦ ΙΣΤ' αἰῶνος καταστροφῆν τῆς κωμοπόλεως ἐκείνης κατέφυγαν οἱ πλείστοι τῶν κατοίκων τῆς χάριν ἀσφαλείας εἰς τὰ ἔνυδρα μέρη ὅπου κεῖται σήμερον ἡ πόλις τοῦ Μεσολογγίου. Ἀλλὰ καὶ αὐτὸ τὸ ὄνομα τῆς πόλεως δεικνύει τὴν ὄχι ἀρχαίαν καταβολὴν τῆς καὶ ἐξηγεῖ καὶ τὴν θέσιν ἐφ' ἧς ἐκτίσθη εἴτε ἐν μέσῳ λάκκων ἐξ αἰτίας τῆς λίμνης τῆς, εἴτε ἐν μέσῳ λόγγου, διότι, καὶ ἀρχομένης τῆς ἐπαναστάσεως, ἐσώζοντο ἔξωθεν αὐτῆς καὶ ἐξικνούντο ἕως εἰς τὰ ἄκρα τῆς ἐλαιῶνες, οἵτινες κατὰ τὴν ἐπικρατοῦσαν παράδοσιν, ἄγριοι καὶ κατάπυγκται ἄλλοτε, ἠρεώθησαν καὶ ἐκεντρώθησαν. Πολλὰ ἔτη πρὸ τῆς ἐπαναστάσεως ἡ πόλις αὕτη ἦτο

καθ' ὅλα σημαντικώτερα τοῦ Ἀνατολικοῦ· δι' ὃ, ἀν καὶ ἡ ἐκ τῶν δύο τούτων πόλεων καὶ τοῦ Νεοχωρίου ἐπαρχία ἐκαλεῖτο ἐπὶ τουρκοκρατίας Μουκατᾶς Ἀνατολικοῦ, ὁ διοικητὴς ἔδρευεν ἐν Μεσολογγίῳ· ἐκαλεῖτο δὲ ἀναμφιβόλως οὕτω, διότι ἐπὶ τῆς συστάσεως αὐτῆς τὸ Ἀνατολικὸν ἐπρώτευεν. Ἡ πόλις τοῦ Μεσολογγίου εἶχε πρὸ τῆς ἐπαναστάσεως 5500 ψυχάς· 40 δὲ ἢ 50 μόνον ἐξ αὐτῶν ἐπρέσβευαν τὰ τοῦ κορανίου. Μέγα μέρος τῶν κατοίκων ἦσαν ἀλιεῖς, ἱκανὸν δὲ ναῦται μετερχόμενοι τὴν ἀκτοπλοῖαν ἢ πλείοντες ἐπὶ ξένων πλοίων, ἀφ' οὗ ἔπαυσαν νὰ ναυπηγῶσιν ἐπὶ τοῦ τόπου μεγάλα πλοῖα μετὰ τὴν πρόοδον τοῦ ναυτικοῦ τοῦ Γαλαξειδίου ἐνισχυομένου ὑπὸ τῶν πλουσίων ἐμπόρων τῶν Πατρῶν. Αἱ δύο δὲ αὐταὶ τάξεις τῶν κατοίκων, ἡ τῶν ἀλιέων καὶ ἡ τῶν ναυτῶν, κατεῖχαν ἐν γένει τὸ παραθαλάσσιον τῆς πόλεως· οἱ δὲ γεωργοί, οἱ κοινῶς λεγόμενοι καλυβιῶται, ὡς ἔχοντες εἰς κατοικίαν καλύβας, κατεῖχαν τὸ πρὸς τὴν ξηρὰν· οἱ δὲ λοιποὶ πολῖται τὰ κεντρικώτερα. Ἐπειδὴ τὸ παραθαλάσσιον εἶναι τὸ τερπνότερον καὶ τὸ ὑγιέστερον, πολλοὶ εὐκατάστατοι ἔφρατταν διὰ πασσάλων καὶ παλιουρίων συμπεπλεγμένων μέρος τῆς ἀβαθοῦς θαλάσσης καὶ τὸ ἀπεγαίοναν μεταφέροντες ἐκ τῶν πλησιεστέρων τῆς λίμνης νησιδίων γλίαναν ἀντέχουσιν εἰς τὰς παντοτεινὰς ἐπαφὰς καὶ τὰς συχνὰς προσβολὰς τῆς θαλάσσης· ἐπὶ δὲ τοῦ κατασκευαστοῦ τούτου καὶ ἀστερεώτου ἐδάφους ἔστρωναν τεσσάρων πέντε ποδῶν πλάτος ἐχούσας ἐσχάρας, ἧτοι συνδεδεμένα δένδρινα ξύλα μὴ σηπόμενα ἀλλὰ μάλιστα σκληρυνόμενα ἐντὸς τῆς θαλάσσης· ἐπὶ τῶν ἐσχαρῶν δὲ τούτων ἐθεμελίοναν τὰς οἰκίας.

Τὸ δ' ἔδαφος τῆς πόλεως εἶναι σχεδὸν ἰσοθάλασσον· διὰ τοῦτο πολλάκις ἐν καιρῷ χειμῶνος ὠθουμένων τῶν κυμάτων πρὸς τὴν ξηρὰν ὑπὸ τῶν πελαγίων

ἀνέμων, περιθλασσοῦνται αἱ παράλιοι οἰκίαι, καὶ οἱ ἐνοικοῦντες κοινωνοῦν μετὰ τῶν λοιπῶν διὰ μονοξύλων. Συμβαίνει δ' ἐνίοτε τὸ ἐναντίον, καὶ ἡ θάλασσα φεύγει ὡς ὠκεάνειος ἄμπωτις ἀπέμπροσθεν τῆς πόλεως ἐπὶ τῇ βιαίᾳ καὶ διαρκεῖ πνοῇ τοῦ χειμερινοῦ βορέου. Πρὸ τῆς ἐπαναστάσεως ἦσαν ἐν τῇ πόλει πέντε ἐκκλησῖαι καὶ ἐν ζαμίον· ἤκμαζε καὶ σχολεῖον διαδίδον τὴν γνώσιν τῆς ἑλληνικῆς γλώσσης ὑπὸ τὸν μαθητεύσαντα ἐν τῷ Ἁγίῳ Ὄρει παρὰ τῷ Εὐγενίῳ καὶ τῷ Νεοφύτῳ καὶ μετὰ ταῦτα συσχολαρχήσαντα Παναγιώτην Παλαμᾶν, ὑφ' ὅν, ἀποκτήσαντα μεγάλην ὑπόληψιν γραμματικοῦ καὶ ἐλκύσαντα μέγαν ἀριθμὸν ἀκροατῶν ἐκ διαφόρων μερῶν τῆς Ἑλλάδος, ἔπειτα δὲ μέχρι τῆς ἐπαναστάσεως ὑπὸ τοὺς υἱοὺς αὐτοῦ Γρηγόριον καὶ Ἰωάννην συγκροτούμενοι ἑλληνοδιδάσκαλοι ἐστέλλοντο πολλαχοῦ διὰ τοῦτο ἡ γνώσις τῆς ἑλληνικῆς γλώσσης ἦτο παρὰ τοῖς προΐσταμένοις κοινή.

Ἡ δὲ ἔμπροσθεν τοῦ Μεσολογγίου λιμνοθάλασσα ἔχει 65 μιλίων περιφέρειαν· εἶναι πολυῖχθυος· περιέχει δύο ἀλικάς, τὴν μὲν κατὰ τὸ Ἀνατολικόν, τὴν Ἀσπρην, τὴν δὲ κατὰ τὸ Μποχώρι, τὴν Μαύρην· τὰ πρὸς τὴν θάλασσαν δὲ νερά της εἶναι τόσον ῥηχὰ καὶ ὁ πυθμὴν της τόσον βορβορώδης καὶ φυκώδης, ὥστε καταντᾶ ἄπλευστος διὰ παντὸς εἶδους τροπιδοφόρων πλοιαρίων, καὶ μόνον πλώϊμος δι' ἐλαφρῶν μονοξύλων· σχίζεται δὲ διὰ στενοῦ αὐλακος ἀρχομένου ἀπὸ τῆς πόλεως καὶ τελευτῶντος ὅπου τὰ νερά εἶναι βαθέα. Δι' αὐτοῦ δὲ καὶ μόνου εἰσέρχονται καὶ ἐξέρχονται τὰ μικρὰ τροπιδοφόρα πλοία· τὰ δὲ εὐμεγέθη ὀρμίζονται ἐξ μίλια μακρὰν τῆς πόλεως. Πολλαχοῦ τῆς λίμνης ἀναδύονται νησίδια χρήσιμα εἰς τοὺς ἀλιεύοντας, ἡμερουκτίζοντας ἐν καιρῷ τῆς ἀλιᾶς ἐντὸς χορτοσκεπῶν καὶ καλαμοστρώτων καλυβῶν, κοινῶς πελάδων (α), ἐστημένων ἐπὶ δοκῶν

ἐμπηγνυομενων εἰς τὸν βορβορώδη καὶ ἀπαγῆ πυθμένα τῆς θαλάσσης καὶ μίαν ἢ δύο πήχεις ὑπερυψομένων, ὥστε αἱ πελάδες αὐταὶ φαίνονται κρεμάμεναι ἐπὶ τῶν κυμάτων.

Τερπνὸν θέαμα παριστάνει ἡ λίμνη συνήθως ἐν μέσῳ τῶν ἀσελήνων νυκτῶν. Πάμπολλα μονόξυλα φέροντα ἐπὶ τῆς ἄκρας τῆς πρώρας προμήκη καὶ σιδηρᾶν ἐσχάραν ἔνδαδον καὶ φωτοβολοῦσαν, κοινῶς λεγομένην πρυάν, περιπλανῶνται ἐν τῇ λίμνῃ εἰς ἀλίευσιν· ἡ δὲ πλουσία καὶ ἀεικίνητος φεγγοβολῇ τῶν πρυῶν αὐτοκίνητος ὑπολαμβάνεται μακρόθεν διὰ τὴν ἐν μέσῳ τοῦ σκότους ἀφάνειαν τῶν μονοξύλων.

Ἐπὶ τῆς ἄκρας δὲ τοῦ ἀνατολικοῦ χείλους τοῦ αὐλακος κεῖται τὸ Βασιλάδι, νησίδιον 150 βημάτων περιφέρειαν ἔχον καὶ σχεδὸν ἰσοθάλασσον, ἀλλὰ πολλὰ σημαντικὸν διὰ τὴν ἐπὶ τοῦ στομίου τῆς δυσεισπλεύστου λίμνης θέσιν του, καὶ ἀπέχει τῆς πόλεως μίαν ἡμισυ ὥραν. Τὴν πρὸς τὸ πέλαγος δὲ πλευρὰν του ἐτείχισεν ὁ Ἀλήπασας ἐπὶ τοῦ κατὰ τὸ 1806 τουρκορῶσικοῦ πολέμου· οἱ δὲ Ἕλληνες ἐπέθεσαν, κατὰ τὴν ἐπανάστασιν, τρία κανόνια, δι' ὧν ἐματαίωσαν ἄλλοτε, ὡς προείπαμεν, τὰ σχέδια τοῦ μεγάλου ἐχθρικοῦ στόλου.

Ὅπως δὲ ἡ πρὸς τὴν θάλασσαν οὕτω καὶ ἡ πρὸς τὴν ξηρὰν θέσις τῆς πόλεως εἶναι φύσει ὀχυρά, διότι ἡ ἀπὸ τῆς ὑπωρείας τοῦ Ζυγοῦ χωρίζουσα αὐτὴν γῆ εἶναι, ὡς προείρηται, ὅλη ἐπίπεδος, οὐδαμῶς ἐπιτηδεῖα εἰς πολεμικὰς προσβολὰς καὶ πανταχόθεν ὑπὸ τὸ πῦρ τῆς πόλεως· ἀπέκοπτε δὲ ταύτην τῆς ξηρᾶς ἡμελημένη καὶ ἀτελής τάφρος ἀμφοτέρωθεν εἰς τὴν λίμνην ἀπολήγουσα καὶ ἔχουσα τεσσάρων ποδῶν βάθος, ἐπτὰ πλάτης καὶ ἐνὸς μιλίου μήκος· ἐπὶ δὲ τῆς πρὸς τὴν πόλιν ὕχθης τῆς τάφρου ὑψοῦτο τεῖχος ἀπύργωτον, ἀκατασκευάστον, ἐπὶ σαθρῶν θεμελίων, τεσσάρων ποδῶν ὕψος καὶ δύο πλάτος ἔχον, ἐν μέρει πέτρινον

καὶ ἐν μέρει πλίνθινον, ἐφ' οὗ ἔκειντο δεκατέσσαρα παλαιὰ κανόνια σιδηρᾶ.

Τοιαύτη ἦτον ἡ πόλις, ὅπου κατέφυγαν ὁ Μαυροκορδάτος, ὁ Μάρκος καὶ ὁ Κίτσος, καταδιωκόμενοι ὑπὸ τῶν ἐχθρῶν.

Μηδὲν γενναῖον μὴδ' εὐτυχὲς προσδοκῶντες οἱ πλείστοι τῶν περὶ τὸν Μαυροκορδάτον μετὰ τὰ πρὸ μικροῦ ἐν τῇ Αἰτωλοακαρνανίᾳ συμβάντα, τὸν ἐσυμβούλευσαν κατὰ τὴν ἐν Μεσολογγίῳ πρώτην τῶν συνδιάσκεψιν νὰ μὴ κινδυνεύσῃ ἀνωφελῶς, ἀλλὰ νὰ ἐγκαταλείψῃ τὰ μέρη ἐκεῖνα. “Ἄν τὰ ἐγκαταλείψωμεν ἡμεῖς,” ἀπεκρίθη ὁ Μαυροκορδάτος, “διέρχονται οἱ ἐχθροὶ ἀκωλύτως, κυριεύεται ἡ εἰσέτι δεινοπαθοῦσα Πελοπόννησος, καὶ τὸ πᾶν ἀπόλλυται· ἐγὼ θ' ἀποθάνω ἐδῶ.” “Κ' ἐγώ,” ἀνεφώνησεν ὁ Μάρκος. Οἱ λόγοι οὗτοι ἐχρησίμευσαν ὡς θεμέλιος λίθος τῆς ἐν Μεσολογγίῳ ἐγκαρτερήσεως. Ἄλλ' ὅσον σταθερὰ καὶ ἂν ἦτον ἡ ἀπόφασις τοῦ Μαυροκορδάτου καὶ τοῦ Μάρκου, ἀδύνατον νὰ ἐνεργηθῇ τι εὐτυχῶς χωρὶς τῆς εἰλικρινοῦς καὶ θερμῆς συμπράξεως τῶν ἐντοπίων, διότι τὸν μὲν Μαυροκορδάτον μόνον 25 φρουροὶ ἠκολούθησαν ὑπὸ τὸν Κατσαρόν, τὸν δὲ Μάρκον καὶ Κίτσον 35 ὄπλοφόροι· διὰ τοῦτο ὁ Μαυροκορδάτος καὶ οἱ ῥηθέντες ὄπλαρχηγοὶ ἐκάλεσαν εἰς συμβούλιον τὸν ἐν τῇ πόλει ἀρχιεπίσκοπον Πορφύριον καὶ τοὺς προεστῶτας αὐτῆς Ἰωάννην Τρικoupην, Ἀναστάσιον Παλαμᾶν, Πάνον Παπαλουκᾶν καὶ Ἀθανάσιον Ῥαζοκότσικαν, καὶ τοὺς ἠύραν ὁμογνώμονας· ἐρωτηθεῖς καὶ ὁ λαὸς συνεπευφήμησε καὶ αὐτὸς ὅλος, προθυμηθεῖς νὰ συνεγκαρτερήσῃ μέχρι τέλους. Ἀφ' οὗ δὲ ἀπεστάλησαν εἰς τὴν Ἐπτάνησον οἱ πλείστοι τῶν γερόντων, τῶν γυναικῶν, τῶν παιδίων καὶ τῶν ἀσθενούντων διὰ τινῶν κρυπτῶν διάπλων, ἠριθμήθησαν οἱ δυνάμενοι ἐκ τῶν ἐναπομεινάντων νὰ φέρωσιν ὄπλα καὶ εὐρέθησαν ὅλοι 360,

ἐν οἷς καὶ οἱ ἀνωτέρω φρουροὶ καὶ ὄπλοφόροι· εὐρέθησαν καὶ τροφαὶ καὶ πολεμεφύδια ἐνὸς μηνός.

Οἱ δὲ πολιορκοῦντες ἐχθροί, ἔχοντες καὶ ἔνδεκα κανόνια καὶ τέσσαρας βομβοβόλους, ἤρχισαν εὐθύς νὰ πυροβολῶσι σφοδρῶς τὴν πόλιν· ἀλλ' ἀφ' οὗ ἀνωφελῶς καὶ ἀκαταπαύστως ἐπολέμησαν δύο ἡμερονύκτια, συνῆλθαν οἱ πασάδες εἰς συμβούλιον. Ὁ Κιουτάχης καὶ ὁ Ἰσούφης, ὁ πολιορκῶν διὰ θαλάσσης, ἦσαν γνώμης νὰ ἐφορμήσωσι διὰ μιᾶς ἐπὶ τὸ σαθρὸν τείχος καὶ νὰ κυριεύσωσι τὴν πόλιν ἐξ ἐφόδου· ἀλλ' ὁ Βρυώνης ἀντέτεινε λέγων, ὅτι τὸ ἐπιχείρημα ἦτο κινδυνῶδες, καὶ ὅτι ἐν τῇ γενικῇ ἐρημώσει τῆς Αἰτωλοακαρνανίας ἀναγκαῖον ἦτο νὰ διατηρηθῇ ἡ πόλις ἐκείνη διὰ τὰς ἀνάγκας τοῦ στρατοπέδου ἐν καιρῷ χειμῶνος· ἀντέτεινε δ' ἔτι μᾶλλον στοχαζόμενος, ὅτι ἐδύνατο νὰ ἐλκύσῃ τοὺς ἐν τῇ πόλει, ὡς μηδεμίαν τρέφοντας ἐλπίδα σωτηρίας καὶ ὡς ὑπ' ὄψιν ἔχοντας τὰ προσκυνήσαντα μέρη τῆς Αἰτωλοακαρνανίας καὶ μὴ παθόντα, ὡς αὐτὸς ἐπίστευε, καὶ τοὺς προσκυνήσαντας ὀπλαρχηγοὺς τοὺς ἐν ἀσφαλείᾳ καὶ τιμῇ ζῶντας. Κατὰ τὴν γνώμην δὲ ταύτην, ὁ Βρυώνης ἐπεχείρησεν ἀμέσως νὰ βάλλῃ εἰς πρᾶξιν τὸ περὶ συμβιβασμοῦ προσφιλές του σχέδιον, καὶ διέταξε τὸν παρακολουθοῦντα Βαρνακιώτην νὰ γράψῃ τοῖς γνωστοῖς αὐτῷ προκρίτοις τοῦ Μεσολογγίου περὶ ὑποταγῆς. Ὁ Βαρνακιώτης ἔγραψεν, ἀλλ' ἀπάντησιν δὲν ἔλαβεν. Ἐν τοσοῦτῳ ἐξηκολούθει ὁ πόλεμος. Οἱ δὲ ἐντὸς τοῦ Μεσολογγίου τειχομαχοῦντες ἐμεθοδεύοντο διάφορα τεχνάσματα εἰς ἀπάτην τοῦ ἐχθροῦ ὡς πρὸς τὸν ὀλίγον ἀριθμὸν των, καὶ ἄλλοτε μὲν ἐτουφέκιζαν καὶ ἐπιστόλιζαν διὰ μιᾶς ὅλοι, ἄλλοτε δὲ ἐφαίνοντο ἐπὶ τοῦ ἐνὸς μέρους τοῦ τείχους καὶ ἔτρεχαν οἱ αὐτοὶ καὶ ἐφαίνοντο ἐπὶ τοῦ ἄλλου ἐμπήγοντες ἐπιτηδείως τουφεκολόγχας (β), ἵνα ὑποθέτωσιν οἱ θεωροῦντες αὐτὰς ἐξῶθεν ὅτι ἦσαν

ἐν τῇ πόλει καὶ ὀπλίται φράγκοι· ἔκρουαν δὲ ἐπὶ τῷ αὐτῷ σκοπῷ καὶ εὐρωπαϊκὰ τύμπανα. Ὁ Βρυώνης βλέπων ὅτι δὲν εὐδοκίμησεν ἢ πρὸς τοὺς προκρίτους διαπραγματέυσίς του· διὰ τοῦ Βαρνακιώτη, διέταξε τὸν Ἄγον Βασιάρην νὰ ἔλθῃ εἰς λόγους μετὰ τοῦ Μάρκου ὡς γνώριμός του. Ὁ Μάρκος λαβὼν τὴν ἄδειαν ἐξῆλθεν ἐντὸς βολῆς πιστόλας εἰς συνέντευξιν.

Ὁ Ἄγος τὸν ἐσυμβούλευσεν ὡς φίλος, καὶ παρήγγειλε δι' αὐτοῦ καὶ τοῖς προκρίτοις νὰ μὴ κινδυνεύσωσιν ἐπὶ ματαιῷ ἀλλὰ νὰ προσκυνήσωσιν· ἐγγυᾶτο δὲ ἐξ ὀνόματος τῶν πασάδων ὄχι μόνον γενικὴν καὶ τελείαν ἀμνηστίαν, ἀλλὰ καὶ ἄδειαν ν' ἀναχωρήσωσιν ἀνεπηρέαστοι ὁ πρόεδρος, ὁ Μάρκος καὶ ὅσοι ἄλλοι ὑπόπτευαν τὴν ὀργὴν τῶν πασάδων. Ταῦτα ἀκούσαντες οἱ ἔγκλειστοι καὶ ἀναλογιζόμενοι ὅτι πᾶσα ἀναβολὴ τοὺς ὠφέλει περιμένοντας ἐξώθεν βοήθειαν διὰ ξηρᾶς καὶ θαλάσσης ἔκριναν εὐλογον, βλέποντες τοὺς ἐχθροὺς κατατρίβοντας τὴν κρίσιμον ὥραν τῶν ἔργων εἰς ἀχρήστους λόγους, νὰ μὴ ἀπορρίψωσιν ἀποτόμως τὰς περὶ συμβιβασμοῦ προτάσεις, ἀλλὰ νὰ προβάλωσιν ἄλλας δυσπαραδέκτους. Ἐν ᾧ δὲ ἐξηκολούθει ἡ φιλικὴ αὕτη διαπραγματέυσις, εἰδοποίησεν ὁ Ἰσούφης τὸν λαὸν τοῦ Μεσολογγίου, ὅτι ἂν ἤθελε νὰ μὴ ἀποτεφρωθῇ ἡ πόλις ὅλη καὶ γίνῃ τάφος ὄλων τῶν ἐν αὐτῇ ἀθῶν, νὰ τῷ παραδώσῃ τὸν πρόεδρον, τοὺς ἄρχοντας, τοὺς ὀπλαρχηγούς καὶ ἀνὰ δύο Χριστιανούς δι' ἕκαστον Τούρκον τῶν ἐν τῷ ἐπὶ τῶν ἐκβολῶν τοῦ Φίδαρη πεσόντι τουρκικῷ πλοίῳ συλληφθέντων καὶ θανατωθέντων (γ)· ἀπῆτει δὲ παρὰ τοῦ λαοῦ καὶ ἀποζημίωσιν τῶν διαρπαγέντων ἐπὶ τοῦ πλοίου καὶ ἀπόδοσιν ὄλων τῶν ἐξ ἀρχῆς τῆς ἐπαναστάσεως ὀφειλομένων τῇ Πύλῃ φόρων. Ὁ Ἰσούφης, πεπειθὸς ἐπὶ τὴν ἀφευκτον πτώσιν τοῦ Μεσολογγίου καὶ ἀστόχαστος ἐν οἷς ἐνήργει, ἔδωκε

καὶ ἐγγράφους ἐπὶ τῇ αἰτήσει τῶν Μεσολογγιτῶν τὰς προτάσεις καὶ ἀπαιτήσεις του. Ὁ Μάρκος ἔσπευσε νὰ τὰς κοινοποιήσῃ τῷ Βρυώνῃ ἐξ ὀνόματος τῶν Μεσολογγιτῶν, ὡς ἀπορουντων καὶ ἀμφιβαλλόντων περὶ τῆς εἰλικρινείας τῶν συγκαταβατικῶν λόγων του, διότι τοὺς ἀπεδείκνυαν ὑπόπτους αἱ ἀπαιτήσεις τοῦ Ἰσούφη. Ἄλλος ἐξ ἄλλου ἔγεινεν ὁ Βρυώνης ἐπὶ τῇ κοινοποιήσει ταύτη καὶ ἀπεκρίθη νὰ μὴ δοθῇ ἀκρόασις, ἀλλὰ νὰ ἐξακολουθήσῃ ἐν πλήρει πεποιθήσει ἢ διὰ τοῦ Ἄγου καὶ τοῦ Μάρκου διαπραγματεύσις. Μετὰ τινων δὲ ἡμερῶν διαπραγματεύσιν ἐσυμβιβάσθη διὰ λόγου ν' ἀναχωρήσωσιν εἰς Πελοπόννησον ἀνεπηρέαστοι ὁ πρόεδρος καὶ οἱ περὶ αὐτόν, ὁ Μάρκος, ὁ Κίτσος, οἱ προεστῶτες καὶ τριακόσιαι οἰκογένειαι αἱ εὐπορώτεραι, ὅ ἐστι πολυαριθμότεραι παρ' ὅσας περιείχεν ἡ πόλις τότε· καὶ τοῦτο ἀποδεικνύει ὅτι οἱ Τούρκοι ἠγνόουν τὴν ἐσωτερικὴν ἀδυναμίαν τῆς πόλεως· ἐσυμβιβάσθη δὲ καὶ ὀκταήμερος ἀνακωχὴ εἰς εὐρεσιν τῶν ἐπὶ μετακομίσει πλοίων. Ἐν τοσοῦτῳ ἡ ἀνακωχὴ αὕτη καὶ ἡ προθεσμία ἐχρησίμευαν εἰς ἐνδυνάμωσιν τοῦ ὀχυρώματος ἐν γνώσει καὶ ἀδείᾳ τοῦ Βρυώνῃ πιστεύοντος τοὺς παραγγέλλοντας ἔσωθεν, ὅτι ἀναγκαῖον ἦτο ν' ἀποκοιμίζωσι τοιοιυτοτρόπως τὸν λαόν, ὅστις δὲν ἔπρεπε νὰ μάθῃ πρὶν ἔλθῃ ἡ ὥρα ὅσα ἐσυμβιβάσθησαυ. Ἡ τρίτη ἡμέρα τῆς ἀνακωχῆς, ἦτοι ἡ 8 νοεμβρίου, ἔγεινεν ἡμέρα χαρᾶς, διότι ἐφάνησαν ἔξωθεν τῆς πόλεως ἑπτὰ ὑδραϊκὰ πλοῖα ἀποδιώξαντα διὰ μόνου τοῦ ἐμφανισμοῦ των τὰ ὑπὸ τὸν Ἰσούφην τουρκικά, ἐξ ὧν ἓν, ἀνίκανον νὰ μεταβῇ εἰς Πάτρας διὰ τὴν ἐπικρατοῦσαν ἀντίπνοϊαν, κατέφυγεν ἡμίπνικτον εἰς Ἰθάκην. Ἡ ἔλευσις τῶν πλοίων διέλυσε μὲν τὴν διὰ θαλάσσης πολιορκίαν, ἀλλὰ δὲν ἠσφάλισε τοὺς ἐγκλείστους καὶ ἀπὸ τῆς ἐφορμήσεως τῶν ἐπὶ τῆς ξηρᾶς πολυαριθμῶν ἐχθρῶν· διὰ τοῦτο ὁ Βρυώνης,

πεποιθῶς πάντοτε ἐπὶ τὴν ὑπερέχουσιν δύναμιν του, ἐσυμβούλευσε τοὺς πολιορκουμένους νὰ διαβιβασθῶσιν εἰς Πελοπόννησον κατὰ τὴν συμφωνίαν ἐπὶ τῶν ἐλθόντων ἐλληνικῶν πλοίων· ἀλλ' ἀντὶ νὰ διαβιβασθῶσιν οἱ ἐν Μεσολογγίῳ εἰς Πελοπόννησον, διεβιβάσθησαν τὴν 11 ἀπὸ Πελοποννήσου εἰς Μεσολόγγι ἐπὶ τεσσάρων ἐκ τῶν προῤῥηθέντων πλοίων 700 Πελοποννήσιοι ὑπὸ τὸν Πετρόμπεην, τὸν Ζαήμεν καὶ τὸν Κανέλλον Δηληγιάννην· συνεπανέπλευσε καὶ ὁ περὶ τῆς ἐπικουρίας ταύτης προαποσταλεὶς παρὰ τοῦ Μαυροκορδάτου Γρίβας. Ὁ Ἄγιος, ἀνήσυχος δι' ὅσα ἔβλεπε καὶ ἤκουεν, ἦλθεν εἰς λόγους βαρεῖς μετὰ τοῦ Μάρκου· οὗτος δέ, ὑποπτεύων μὴ πάθῃ ὡς ἀπατήσας τοὺς Τούρκους, ὑπεκρίθη ὅτι οἱ ἔγκλειστοὶ ἔτοιμοι ἦσαν νὰ στείλωσιν ἰκέτας εἰς προσκύνησιν τῶν πασάδων. Ὑπερεχάρησαν οἱ πασάδες ἐπὶ τῇ φαιδρᾷ ταύτῃ ἀγγελίᾳ, καὶ ἠτοιμάσθησαν τὰ πάντα εἰς δεξίωσιν τῶν ἰκετῶν. Ὁ δὲ γλυκὺς καὶ συγκαταβατικὸς Βρυώνης, θέλων νὰ τιμήσῃ τὸν ἄγριον Κιουταχῆν, ὑπῆγεν εἰς τὴν σκηνὴν του καὶ καυχώμενος ὅτι τὸ περὶ συμβιβασμοῦ σχέδιόν του, τὸ παρ' ἐκείνου ἀποδοκιμαζόμενον, εὐδοκίμησε, διέταξε νὰ ὀδηγήσωσιν ἐκεῖ τοὺς ἐρχομένους εἰς προσκύνησιν. Ἐπ' αὐτῷ τούτῳ ἠτοιμάσθησαν τὰ συνήθη καβάδια εἰς τιμὴν τῶν ἐρχομένων, οἱ κήρυκες περιφερόμενοι διεσάλπιζαν τὴν παράδοσιν τῆς πόλεως, οἱ καταλυματῖαι διέθεταν τὰ καταλύματα, οἱ ἵπποκόμοι ἐφαλάροναν τοὺς ἵππους τῶν πασάδων διὰ τὴν ἐν τιμῇ καὶ παρατάξει εἰσοδὸν των εἰς τὴν πίπτουσαν πόλιν, καὶ ὁ Βαρνακιώτης διετάχθη νὰ προὔπαντήσῃ τοὺς προσερχομένους. Ἐν τοσοῦτῳ ἡ ὥρα παρήρχετο, καὶ οὐδεὶς προσήρχετο. Ἀδημονοῦντες οἱ πασάδες διὰ τὴν τόσῃν βραδύτητα εἶδαν ἄνθρωπον προσερχόμενον ἐκ τῆς πόλεως, παρ' οὗ ἔλαβαν γράμμα λέγον “ ἂν θέλετε τὸν τόπον μας ἐλάτε νὰ τὸν πάρετε.”

Τοιοῦτον τέλος ἔλαβεν ἡ πλαστὴ διαπραγματεύσεις, καὶ ὁ πόλεμος μετὰ τὴν ἀνακάλυψιν τῆς ἀπάτης καὶ τοῦ ἐμπαιγμοῦ ἐπανελήφθη σφοδρότερος.

Κατ' ἐκείνας τὰς ἡμέρας ἀπέθανεν ἐν Μεσολογγίῳ ὁ ἀγαπώμενος καὶ τιμώμενος παρὰ πάντων διὰ τὴν ἀγαθὴν καρδίαν καὶ τὰς πολεμικὰς του γνώσεις Νορμάννος καὶ ἐτάφη πλησίον τοῦ Κυριακούλη.

Μόλις δ' ἐλύθη ἡ κατὰ θάλασσαν πολιορκία, καὶ οἱ φιλογενεῖς Ζακύνθιοι καὶ Κεφαλλῆνες ἔσπευσαν νὰ στείλωσι τροφὰς καὶ πολεμεφόδια εἰς τὴν πόλιν, ἂν καὶ ἡ κυβέρνησις των παρενέβαλε παντὸς εἶδους προσκόμματα· ἠγκυροβόλησε δὲ μετ' ὀλίγον ἔμπροσθεν τοῦ Μεσολογγίου καὶ πλοῖον φέρον ἐκ Λιβούρνου πολεμεφόδια· ἦλθαν καὶ ἄλλα τέσσαρα πολεμικὰ πλοῖα σπετσιωτικά· εἰσῆλθαν εἰς τὴν πόλιν διὰ θαλάσσης καὶ διάφοροι Δυτικοελλαδίται, ἐν οἷς καὶ οἱ ὀπλαρχηγοὶ Μακρῆς καὶ Τσόγκας· ἦλθαν καὶ ἄλλοι χίλιοι Πελοποννήσιοι ἐκ Γαστούνης καὶ Πύργου· ἦλθε καὶ ὁ Λόντος μετὰ τῶν περὶ αὐτὸν (δ). Ἡ μεταβολὴ αὕτη τῶν πραγμάτων ἔφερε μεταβολὴν καὶ τῶν πνευμάτων τῶν ἐναπομεινάντων κατοίκων τῆς Αἰτωλοακαρνανίας, οἵτινες προσκυνήσαντες πρὸ ὀλίγου διὰ τῆς συνεργείας τῶν ὀπλαρχηγῶν των κατεπιέζοντο καὶ ἐγυμνοῦντο ὑπὸ τῶν Ἀλβανῶν εἰς τόσῃ ἀναίδειαν ἐξοκειλάντων, ὥστε ν' ἀπογυμνώσωσι καὶ αὐτοὺς τοὺς Βραχωρίτας Τούρκους, τοὺς μετὰ τὴν ἄλωσιν τῆς πόλεως ἐκείνης ἐν Δραγαμέστῳ παρὰ τοῦ Βαρνακιώτου φυλαττομένους.

Ἐπὶ τῆς εἰσβολῆς τῶν ἐχθρῶν ἐντεῦθεν τοῦ Μακρυνόρου πάμπολλοι κάτοικοι τῆς Αἰτωλοακαρνανίας κατέφυγαν, ὡς εἴρηται, εἰς Κάλαμον πρὸς ἀποφυγὴν τῆς σφαγῆς, τῆς γυμνώσεως καὶ τῆς αἰχμαλωσίας, ὡς μὴ δυνάμενοι νὰ ἀντισταθῶσι, καὶ ὡς μὴ θέλοντες νὰ προσκυνήσωσιν. Ἄλλ' ὁ μέγας ἀρμοστής ἐφάνη τόσον ἀσυμπαθῆς, ὥστε ἔστειλε

στρατιώτας καὶ τοὺς ἀπώθησεν. Ἐζήτησαν οἱ δυσ-
 τυχεῖς ἄσυλον καὶ διὰ τὰς γυναῖκας καὶ τὰ ἀνήλικα
 τέκνα των, ἀλλὰ καὶ κατὰ τοῦτο δὲν εἰσηκούσθησαν.
 Ἡ σκληρὰ αὕτη πράξις ἀπέβλεπεν ἀναμφιβόλως εἰς
 τὸ νὰ βιάσῃ τοὺς ἀποδιωχθέντας νὰ προσκυνήσωσιν·
 ἀλλ' ἔφερε τὸ ἐναντίον ἀποτέλεσμα, διότι τοὺς
 ὤπλισεν ἐξ ἀνάγκης πρὸς ὑπεράσπισιν γυναικῶν καὶ
 τέκνων καὶ πρὸς βλάβην τοῦ ἐχθροῦ· ἐκ τῶν ἀποδιω-
 χθέντων δὲ τούτων καὶ ἐξ ἄλλων τινῶν Ἑλλήνων
 ἄλλοθεν συρρέουσάντων συνεκροτήθησαν ἐκείναις
 ταῖς ἡμέραις δύο σώματα, τὸ μὲν κατὰ τὸ Ξηρόμερον
 ὑπὸ τοὺς ἀδελφούς Χασαπαίους, τὸ δὲ κατὰ τὸν
 Βάλτον ὑπὸ τὸν Μαλεσάδαν, καὶ περιφερόμενα ἠνώ-
 χλου συνεχῶς τοὺς ἐχθρούς, κόπτοντα καὶ τὴν μετὰ
 τῆς Ἄρτης καὶ Πρεβέζης κοινωνίαν· ἐγνώσθησαν
 καὶ καθ' ὅλον τὸ ἐχθρικὸν στρατόπεδον ἡ ἀποτυχία
 τῆς ἐκστρατείας τοῦ Δράμαλη, τὰ κατὰ τὸν ἀργο-
 λικὸν κόλπον συμβάντα τοῦ στόλου, ὁ ἐν Τενέδφ
 ἐμπρησμός τοῦ δικρότου καὶ ἡ πτώσις τοῦ Ναυπλίου·
 ὁ χειμὼν ἐπροχώρει καὶ ἐστενοχώρει τοὺς ἐχθρούς·
 αἱ τροφαὶ ἐσπάνιζαν ἐν τῷ στρατοπέδφ· βροχαὶ
 συνεχεῖς καὶ ῥαγδαῖαι ἐπιπταν· πυρετοὶ κακοήθεις
 ἀνεφύοντο· μισθοὶ δὲν ἐδίδοντο καὶ συχνάκις ἐξώρ-
 μων ἐπὶ τοὺς πολιορκοῦντας οἱ πολιορκούμενοι. Δι'
 ὅλα ταῦτα ἠγέρθη ἐν τῷ τουρκικῷ στρατοπέδφ
 μέγας γογγυσμός κατὰ τῶν πασάδων καὶ ἐψιθυρίζετο
 καὶ ἡ διάλυσις του. Οἱ δὲ πασάδες, κακὸν μᾶλλον
 ἢ καλὸν προσδοκῶντες ἀπὸ πάσης περαιτέρω ἀνα-
 βολῆς ἀπεφάσισαν ἔφοδον. Ἄλλ' ὁ ἐνθουσιασμός
 τοῦ στρατοπέδου εἶχε σβεσθῆ· μόνον τὸ χρυσίον, τὸ
 μὴ παρ' ἄλλοις ἴσως τόσην ἰσχὺν ἔχον ὅσην παρὰ
 τοῖς Ἀλβανοῖς, ἐδύνατο νὰ τὸν ἀνάψῃ. Διὰ τοῦτο
 οἱ πασάδες ἐπρόσφεραν ἀνὰ χίλια γρόσια ἐκάστφ τῶν
 προαιρουμένων ν' ἀναβῶσι τὰ τεῖχη. Ὀκτακόσιοι
 προηρέθησαν, ἐν οἷς καὶ ὅλοι οἱ σημαιοφόροι, καὶ

ἡμέρα ἐφόδου ὠρίσθη ἢ τῶν Χριστουγεννῶν περὶ τὸν ὄρθρον, ἐπ' ἐλπίδι ὅτι οἱ ἐν ἀγνοίᾳ τοῦ σχεδίου τούτου Ἕλληνες θὰ συνήρχοντο τὴν ἡμέραν ἐκείνην εἰς τὰς ἐκκλησίας καὶ θὰ κατέλιπαν τὸ ὀχύρωμα ἀφρούρητον. Καὶ ταῦτα μὲν οἱ Τούρκοι μυστικῶς ἐμελέτησαν, οἱ δὲ Ἕλληνες τὰ ἀνεκάλυψαν οὕτως.

Τὴν ἑσπέραν τῆς παραμονῆς τῶν Χριστουγεννῶν παρέπλεε τὴν ἄσπρην Ἀλικὴν μονόξυλον φέρον ἀπὸ Ἀνατολικοῦ εἰς Μεσολόγγι τὸν γραμματέα τοῦ Μακρῆ. Ὁ γραμματεὺς, ἰδὼν ἐπὶ τῆς ξηρᾶς ἀνθρωπον σείοντα μανδύλιον, ἐπλησίασε. “Ἐγώ,” εἶπεν ὁ ἀνθρωπος, “εἶμαι Χριστιανὸς καὶ πρόθυμος νὰ πάθω διὰ τὴν ἀγάπην τοῦ Κυρίου μου· μὴ ἀπορήσης καὶ μὴ δυσπιστήσης εἰς ὅσα θ' ἀκούσεις, ἂν μὲ βλέπης συνοδεύοντα τοὺς ἐχθροὺς τοῦ Κυρίου μου· ἢ γυνή μου καὶ τὰ τέκνα μου εἶναι ὑπὸ τὴν ἐξουσίαν των, καὶ τοῦτο ἀρκεῖ νὰ μὲ δικαιολογήσῃ ἐνώπιόν σου. Ὁ Θεὸς τῶν Χριστιανῶν ἠθέλησε νὰ μάθω ὅσα οἱ ἐχθροὶ μελετοῦν κατὰ τοῦ λαοῦ του, καὶ περιφέρομαι ἀπὸ πρωΐας ὡς κυνηγὸς εἰς σωτηρίαν τῶν ὁμοπίστων μου· τρέξε εἰς τὴν πόλιν καὶ εἶπέ ὅτι οἱ ἐχθροὶ σκοπὸν ἔχουν νὰ ἐφορμήσωσιν αὐριον τὰ χαράγματα διὰ τῆς πρὸς ἀνατολὰς πλευρᾶς τοῦ ὀχυρώματος.” Ταῦτα εἶπεν ὁ ἄγνωστος ἀνθρωπος, ὑψωσε τὰς χεῖράς του εἰς τὸν οὐρανόν, ἐδάκρυσε, καὶ ἔγεινεν ἄφαντος (ε).

Ὁ γραμματεὺς ἔφθασε περὶ τὴν ἀ' ὥραν τῆς νυκτὸς εἰς τὴν πόλιν καὶ ἀνήγγειλεν ὅσα εἶδε καὶ ἤκουσε. Τὸ πρῶτ' ἐκείνης τῆς ἡμέρας ὁ Μαυρομιχάλης, ὁ Τσόγκας καὶ ὁ Γρίβας εἶχαν ἐμβῆ μετὰ 500 στρατιωτῶν εἰς πλοῖα, ἵνα μεταβιβασθῶσιν εἰς τὰ παράλια τῆς Ἀκαρνανίας καὶ ἐνοχλήσωσιν ἐκείθεν τὸν ἐχθρόν· ἐσκόπευαν δὲ νὰ ἀποπλεύσωσι τὴν νύκτα· ἀλλ' ὁ πρόεδρος, ἅμα μαθὼν τὰ ἀνωτέρω, τοῖς παρήγγειλε νὰ ἐξέλθωσι, καὶ ἐξῆλθαν ὡς 100 ὑπὸ τὸν Γρίβαν,

τὸν Τσαλαφατῖνον καὶ τὸν Κουμουντουράκην· διέταξε δὲ συγχρόνως διὰ τοῦ ἀρχιεπισκόπου νὰ μὴ ἀνοίξωσιν αἱ ἐκκλησῖαι τὸ πρῶτ, καὶ ὅλοι οἱ ἄνδρες νὰ εὐρεθῶσιν ἐπὶ τοῦ ὀχυρώματος ἕτοιμοι εἰς πόλεμον. Τούτου γενομένου, ἐτοποθετήθησαν οἱ ὑπερασπισταὶ τοῦ ὡς ἐφεξῆς. Ὁ Μάρκος καὶ ὁ Λόντος μετὰ τῶν ὑπὸ τὴν ὀδηγίαν των 400 κατέλαβαν τὸ κέντρον, ἤγουν τὸ ἔμπροσθεν τῶν δύο ἐκκλησιῶν τῆς Παναγίας καὶ τοῦ ἀγίου Νικολάου μέρος, ὅπου ἦτο τοῦ ὀχυρώματος ἡ πύλη· 600 δέ, οἱ πλείστοι Καλαβρυτινοί, οἱ λοιποὶ δὲ Μεσολογγῖται καὶ Ἀνατολικιώται ὑπὸ τὸν Ζαήμην καὶ ἄλλους, ἐτοποθετήθησαν ἐπὶ τῆς δυτικῆς πλευρᾶς τοῦ ὀχυρώματος· 1200 δὲ Καρυτινοί, Γαστουναῖοι, Πύργιοι, Μεσολογγῖται καὶ Ζυγιώται διεσπάρησαν ἐπὶ τῆς ἀνατολικῆς πλευρᾶς ὑπὸ τὸν Δηληγιάννην, τὸν Μακρῆν, τὸν Γιαννάκην Ῥαζοκότσικαν, τὸν Γρίβαν καὶ τινας ἄλλους· ἐπὶ δὲ τῶν κανονοστασιῶν ἦσαν πάντοτε Μεσολογγῖται ναῦται, ὡς ἐμπειρότεροι τῶν ἄλλων πυροβολισταί. Ἦσαν δὲ τότε ὅλοι οἱ ἐντὸς τοῦ Μεσολογγίου πολεμισταὶ 2250 ἐπὶ γραμμῆς ἀρχομένης ἀπὸ τῆς μιᾶς ἄκρας τῆς τάφρου καὶ τελευτώσης εἰς τὴν ἄλλην. Ἐφύλατταν πάντοτε καὶ τὰς δύο ἄκρας τῆς τάφρου δύο κανονοφόροι.

Οἱ Τούρκοι διηρέθησαν καὶ οὔτοι καὶ διεσπάρησαν καθ' ὅλον τὸ μῆκος τοῦ ὀχυρώματος· οἱ δὲ 800 τειχοβάται ἐπλησίασαν τὴν νύκτα πρὸς τὴν κατ' ἀνατολὰς πλευρὰν τοῦ ὀχυρώματος, ὅπου τὸ εἶχισμα ἦτον ἀδυνατώτερον, καὶ παρεφέδρευαν ἐν ταῖς παραφυομέναις βουρλιαῖς, ὅλοι εὐζωνοι, βαστῶν-τ σὺν μὲν ξίφος καὶ ἀναμένοντες ἀφανεῖς καὶ σιωπηλοὶ τὴν ὀρισμένην ὥραν, μηδὲ ὡς ὑποπτευόντων τῶν ὑπερασπιστῶν τοῦ ὀχυρώματος ὅτι οἱ ἐχθροὶ ὑποδιενυκτέρευαν. Μίαν ὥραν πρὶν φέξῃ ἤρχισεν ἔξωθεν σφοδρὸς τουφεκισμὸς ἀπὸ ἄκρου εἰς ἄκρον

τοῦ ὀχυρώματος· ἐκινήθη συγχρόνως δεξιᾷ καὶ ἀριστερᾷ τὸ ἰππικόν· κραυγαὶ καὶ ἀλαλαγμοὶ ἤκούοντο πανταχόθεν, καὶ μετ' ὀλίγον ἀνεφάνησαν αἴφνης οἱ κρυπτόμενοι 800, καὶ πολλοὶ αὐτῶν ἀνέβησαν δι' ὧν ἔφεραν κλιμάκων εἰς τὸ τεῖχος, ὅπου ἔστησαν δύο ἢ τρεῖς σημαίας· δύο δὲ σημαιοφόροι ἐτινάχθησαν καὶ ἐντὸς τοῦ ὀχυρώματος καὶ σκοτώσαντες δύο τρεῖς συνελήφθησαν. Ἡ ἐφόρμησις τῶν 800 ἦτο καὶ τολμηρὰ καὶ ἐπιδέξιος, ἀλλ' ἀνωφελὴς καὶ θανατηφόρος. Ἀλλεπάλληλοι ἐκρημνίζοντο εἰς τὴν τάφρον οἱ ἀλλεπαλλήλως τὸ τεῖχος ἀναβαίνοντες. Τρεῖς ὥρας ἐπέμεναν μαχόμενοι, ἀλλὰ μηδὲν κατορθώσαντες ἀπεχώρησαν, καὶ οἱ Ἕλληνες ἐξελθόντες ἠῦραν παρὰ τὸ τεῖχος 12 σημαίας κατὰ γῆς ἐρριμμένας καὶ ἐσκύλευσαν τοὺς νεκροὺς. 500 ἐχθροὶ ἐσκοτώθησαν καὶ ἐπληγώθησαν ἐπὶ τῆς ἐφόδου· ἐσκοτώθησαν δὲ μόνον 4 Ἕλληνες, οἱ 2 Μεσολογγίται καὶ οἱ 2 Γαστουναῖοι, δύο δὲ ἐπληγώθησαν.

Ἡ ἦττα μεταβάλλει πολλὰ καὶ τοὺς φίλους εἰς ἐχθροὺς, καὶ ἡ νίκη τοὺς ἐχθροὺς εἰς φίλους. Οἱ ὀπλαρχηγοὶ τοῦ Βάλτου Ῥάγκος καὶ Ἴσκος καὶ ὁ Βαλτινός, οἱ συνακολουθήσαντες τοὺς Τούρκους, τοὺς ἐγκατέλειψαν μετὰ τὰ κατὰ τὴν 25 δεκεμβρίου συμβάντα· ἔπαθαν οἱ ἐχθροὶ καὶ ἄλλο δεινόν· τὰ ὑπὸ τὸν Μαυρομιχάλην καὶ Τσόγκαν σώματα πεσόντα ἐπὶ τοὺς ἐν τῇ Κατοχῇ ἐχθροὺς, τοὺς ἠφάνισαν· τὰ μεταβιβάσαντα δὲ αὐτοὺς ἐκεῖ πλοῖα συνέλαβαν ἐν φορτηγὸν φέρον εἰς τοὺς ἐχθροὺς ἐκ Πρεβεζῆς τροφάς· διεδόθη καὶ λόγος ἐν τῷ τούρκικῳ στρατοπέδῳ, καὶ λόγος ἀληθής, ὅτι οἱ ἐπανελθόντες εἰς τὸν ἐθνικὸν ἀγῶνα Βαλτινοὶ ἔκλεισαν τὸ Μακρυνόρος, καὶ ὅτι ὁ Ὀδυσσεὺς ἦρχετο καὶ αὐτὸς ἐκ τῆς Ἀνατολικῆς Ἑλλάδος πρὸς τὸ Μεσολόγγι μετὰ πολλῶν στρατευμάτων, ἀφ' οὗ ἀνεχώρησαν ἐκεῖθεν οἱ ὑπὸ τὸν Μεχμέτην Τούρκοι. Δι' ὅλα ταῦτα ἔφυγαν οἱ Τούρκοι διὰ

νυκτὸς τὴν 31 δεκεμβρίου ἀπέμπροσθεν τοῦ Μεσο-
 λογγίου ἐν τόσῃ βίᾳ, ἀταξίᾳ καὶ φόβῳ, ὥστε τὴν
 ἐπαύριον ἐξελθόντες οἱ ἐν τῇ πόλει ἡῦραν ὅπου ἦσαν
 ἐσκηνωμένοι οἱ Τούρκοι 10 κανόνια, 4 βομβοβόλους,
 τὴν πολεμικὴν ἀποσκευὴν των καὶ αὐτὰ τὰ ἐπιπλα-
 τῶν πασάδων. Συνέλαβαν δὲ καὶ τινὰς ἀσθενεῖς
 Τούρκους, παρ' ὧν ἔμαθαν ὅτι οἱ πασάδες ὤδεναν
 πρὸς τὸ Βραχῶρι, ὁ μὲν Βρυώνης διὰ τῆς Κλεισούρας,
 ὁ δὲ Κιουταχῆς διὰ τοῦ Κερασόβου, ἵνα περάσωσι
 τὸν ποταμὸν ὅσον τάχιον καὶ διασωθῶσιν εἰς Πρέ-
 βεξαν. Διαιρεθέντες τότε οἱ ἐν Μεσολογγίῳ Ἑλ-
 ληνες οἱ μὲν κατεδίωξαν τὸν ἐχθρὸν μέχρι τοῦ
 Κερασόβου, οἱ δὲ μέχρι τῆς Κλεισούρας· ἄλλοι δὲ
 ἐστράτευσαν εἰς Μποχῶρι καὶ Γαλατᾶν, ὅπου ἦσαν
 τὰ νοσοκομεῖα καὶ αἱ ἀποθήκαι τῶν ἐχθρῶν. Ὁ
 Μάρκος ἐπρόβαλε ν' ἀποκλείσωσι τοὺς ἐχθροὺς ἐντὸς
 τοῦ Βραχωρίου ὅπου, ἐστερημένοι τροφῶν καὶ μὴ
 ἔχοντες ἄλλα πολεμεφόδια παρέξ ὅσα περιεῖχεν ἐκά-
 στου ἢ φυσεκοθήκη, ἢ θὰ ἐχάνοντο ἢ θὰ παρεδίδοντο.
 Ἡ πρότασις ἐνεκρίθη, ἀλλὰ δὲν ἐπραγματοποιήθη
 διὰ τὰς ἐπικρατούσας εἰσέτι μεταξὺ τινῶν τῶν
 ὀπλαρχηγῶν διαιρέσεις καὶ ζηλοτυπίας. Οἱ Τούρκοι,
 κακῶς ἔχοντες, συνήχθησαν εἰς Βραχῶρι ἀφήσαν-
 τες καθ' ὁδὸν ἀπὸ τῆς βίας τὸ μόνον παρ' αὐτοῖς
 κανόνι, καὶ ἐπροχώρησαν ἄνευ ἀναβολῆς πρὸς τὸν
 ποταμὸν, ἀλλὰ τὸν ἡῦραν ἀδιάβατον διὰ τὰς ραγ-
 δαίας βροχὰς καὶ τὴν λύσιν τῆς χιόνος ἐξ αἰτίας
 τῶν ἐπικρατούντων νοτίων ἀνέμων, καὶ ἐπανῆλθαν
 ὅλοι εἰς Βραχῶρι, ὅπου ἔμειναν ἱκανὰς ἡμέρας
 ἄστεγοι, ἀσκήνωτοι ἐν μέσῳ ἐρειπίων, τρώγοντες
 τοὺς ἵππους των. Διαρκούσης δὲ τῆς ἀμυχανίας
 ταύτης, ἀπεκόπησαν τρισχίλιοι, καὶ ὑπὸ τὴν ὁδη-
 γίαν τοῦ Ἰσμαῆλ-Πλίαςσα, τοῦ Ἰσμαῆλ-Χατσῆ-
 Μπέντου καὶ τοῦ Ἄγου ἐπεχείρησαν νὰ διέλθωσι
 τὴν 15 ἰανουαρίου τὰ Ἄγραφα· ἀλλ' ὁ Καραϊσκά-

κης, προκαταλαβὼν τὴν δίοδον κατὰ τὸν Ἅγιον Βλάσσην, τοὺς ἀπώθησεν εἰς τὸ Βραχώρι φονεύσας ὑπὲρ τοὺς 200, ἐν οἷς καὶ τὸν Χατση-Μπέντον. Ἐφονεύθησαν δὲ καὶ 20 Ἕλληνες, ἐν οἷς καὶ ὁ Μπακογιάννης. Ἐν μέσῳ δὲ τῶν δεινῶν καὶ τοιαύτης ἀμηχανίας οἱ Τούρκοι ἠναγκάσθησαν ν' ἀναχωρήσωσιν ὅλοι τὴν 28 ἐκ Βραχωρίου, καὶ ἐρρίφθησαν εἰς τὸν ποταμὸν κατὰ τὸ μέρος τῆς Λεπενούς· ἀλλ' ὁ πυθμὴν αὐτοῦ ἦτο τῶν λασπῶδης, καὶ ἡ ὀρμὴ τοῦ ρεύματος τῶν σφοδρά, ὥστε ἡ ποταμοπορία ἐφαίνετο ἀδύνατος. Τότε οἱ ἐπιτηδειότεροι καὶ τολμηρότεροι ἵππεῖς, στήσαντες τοὺς ἵππους τῶν ἀκινήτους εἰς τρεῖς στίχους ἐντὸς τοῦ ποταμοῦ κατέμπροσθεν τοῦ ρεύματος, ἔκοπταν ὀπωσοῦν τὴν φορὰν αὐτοῦ, καὶ οὕτως οἱ στρατιῶται κρεμώντες τὰς φυσεκοθήκας ἐπὶ τοῦ τραχήλου καὶ ἀνατείνοντες τὰς δεξιάς τῶν βαστώσας τὰ τουφέκια ἐπιπταν εἰς τὸν ποταμὸν κάτωθεν τῶν τριῶν ἀκινήτων στίχων εἰς διαπεραΐωσιν· ἀλλ' ἡ ρύμη τοῦ ποταμοῦ ἔσπα τὰς ἵπποστιχίας, καὶ τὰ ρεύματα παρέσυραν διὰ τῆς δινήσεως τῶν καὶ τοὺς ποταμοποροῦντας ἵππεῖς καὶ τοὺς ἵππους τῶν. Ἐτυχε νὰ παροδεύωσιν ἀντικρὺ τοῦ ποταμοῦ ὀλίγοι Ἕλληνες, οἵτινες τουφεκίσαντες μακρόθεν κατεθορύβησαν ἔτι μᾶλλον τοὺς ποταμηπόρους φοβηθέντας ὅτι ἐπήρχοντο πολλὰ στρατεύματα. Τῷ ὄντι ἐστάλησαν στρατεύματα εἰς κατοχὴν τῆς ἀντίπεραν ὄχθης, ἀλλὰ διὰ τὴν διαφωνίαν τῶν ἀρχηγῶν ἐκάθησαν κατὰ τὸν Μαχαλὰν καὶ ἄφησαν τὸν πόρον ἀνεμπόδιστον· οὐδεμία δὲ ἀμφιβολία ὅτι, ἂν κατ' ἐκείνην τὴν περίστασιν κατελαμβάνετο ἡ ὄχθη, ἄφευκτος θὰ ἦτον ὁ παντελὴς ὄλεθρος τῶν ἐχθρῶν, διότι, ἂν καὶ δὲν ἠνωχλήθησαν ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων, πεντακόσιοι καὶ ἐπέκεινα ἐπνίγησαν. Οἱ δὲ διασωθέντες ἐπὶ τῆς ξηρᾶς, ὅπου καὶ ἐξενύκτισαν ἡμίπνικτοι, ἀπνηδημένοι καὶ ἀνεφοδίαστοι, ἦσαν τὸσον ἔντρομοι καὶ

ἀπηλπισμένοι, ὥστε ἀκούσαντες τὴν νύκτα τὸ σφοδρὸν φυφύλλισμα τῶν δένδρων ἐξ αἰτίας πνεύσαντος αἰφνιδίως ἀνέμου ἐνόμισαν ὅτι ἐπέπεσαν οἱ ἐχθροί, καὶ πολλοὶ αὐτῶν ὑπτιάζοντες, καὶ χεῖρας ἰκέτιδας ἐκτείνοντες ἐφώναζαν· ἀμάν· ἀμάν· τὴν δὲ ἀκόλουθον ἡμέραν κατέβησαν εἰς Καρβασαράν, ὅπου εἰρόντες πλοῖα ἔτοιμα διέπλευσαν εἰς Πρέβεζαν τὴν 8 φεβρουαρίου. Τόσῃ δὲ ἦτο ταῖς ἡμέραις ἐκείναις ἡ ἀσυμφωνία καὶ ἀπίθεια τῶν Ἑλλήνων, ὥστε τινὲς τῶν ἡμιθανῶν τούτων ἐχθρῶν ἔλαβαν θάρρος καὶ ἔμειναν καὶ ὠχυρώθησαν ἐν Καρβασαρά. Μετὰ τὰ συμβάντα ταῦτα ὁ Βαρνακιώτης κατέφυγεν εἰς Κάλαμον.

Τοιοῦτον τὸ τέλος τῆς εἰς τὴν Δυτικὴν Ἑλλάδα ἐκστρατείας, καθ' ἣν οἱ ὀνομαστότεροι Ἀλβανοὶ κατησχύνθησαν. Ἐνδεκακισχίλιοι ἦσαν οἱ εἰσβαλόντες· πολλοὶ αὐτῶν ἄφησαν ἐκεῖ τὰ κῶλα, οἱ πλείστοι δὲ διεσώθησαν, ἀλλ' ἄξιοι ἐλέους καὶ ὀφείλοντες τὴν ὑπαρξίν των εἰς μόνην τὴν ἀσυμφωνίαν τῶν Ἑλλήνων.

Ἄλλὰ, ἂν μόνη ἡ ἀσυμφωνία τῶν Ἑλλήνων διέσωσε τοὺς ἐχθροὺς ἀπὸ τοῦ παντελοῦς ὀλέθρου, ἡ μωρία τῶν ἐχθρῶν διέσωσεν αὕτη μόνη τὸ Μεσολόγγι. Ὅσοι ἦσαν οἱ ὑπὸ τὸν Βρυώνην ἔμπροσθεν τῆς πόλεως ταύτης, ἄλλοι τόσοι, ἂν ὄχι καὶ πολυαριθμότεροι, ἦσαν καὶ οἱ ὑπὸ τὸν Μεχμέτην ἐν Σαλώνοις. Ἄλλ' ἀντὶ νὰ ἐνεργῶσιν οἱ δύο οὗτοι ἀρχηγοὶ ἐκ συμφώνου καὶ δραστηρίως, ἐνήργουν ὡς ἂν δὲν εἶχαν ἓνα καὶ τὸν αὐτὸν σκοπὸν, καὶ ὡς ἂν δὲν ὑπηρέτουν ἓν καὶ τὸ αὐτὸ κράτος· καὶ ὁ μὲν Μεχμέτης, πολιορκουμένου τοῦ Μεσολογγίου, ἔφυγε πανστρατιᾷ ὡς νενικημένος, ἂν καὶ νικητής, ἐκείθεν τῆς Οἴτης, ὁ δὲ Βρυώνης ἔχασε τὴν εὐκαιρίαν τῆς ἀλώσεως τῆς πόλεως ὀρεγόμενος νὰ ἐξουσιᾷσῃ διὰ συνθήκης ὅ,τι ἀπέκειτο εἰς αὐτὸν καὶ μόνον νὰ κυριεύσῃ ἐξ αὐτῆς τῆς ἀρχῆς διὰ τοῦ ξίφους.

Χαίρουσα ἡ Ἑλλὰς ἐπὶ τῇ καταστροφῇ τῆς ἐχθρικῆς ταύτης ἐκστρατείας ἐώρταζε πολὺν καιρὸν τὰ ἐπινίκια, τραγουδοῦσα τοῦ Μεσολογγίου τὴν τραγουδι, ῥαψωδίαν ἀγνώστου τινὸς καὶ ἀγραμμάτου λυραοῖδου· Ἴδου οἱ πρῶτοι στίχοι.

- “ Νᾶμουν πουλὶ νὰ πέταγα, νὰ πῆγαινα τοῦ ψήλου,
 “ ν’ ἀγνάντενα τῇ Ῥούμελη, τὸ δόλιο Μισολόγγι,
 “ πῶς πολεμᾶ μετὴν Τουρκιά, μετὲς τέσσαρους πασάδαις·
 “ πέφτουν ἢ μπόμπαις σὰ βροχή, ἢ μπάλαις σὰ χαλάζι,
 “ κί’ αὐτὸ τὸ λιανοτούφεκο σὰν ἄμμος τῆς θαλάσσης·
 “ κλαίουν μαννούλαις γιὰ παιδιὰ, γυναῖκες γιὰ τοὺς ἄνδραις,
 “ κλαίει κί’ ἡ μαύρη μας ἡ γῆ πῶχασε τὴ σπορά της.
 . . . . .
 . . . . .”

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Κ.

(α.)

Μετὰ τὴν ἄλωσιν τῆς Λεβαδείας ἀνέφερον εἰς τὴν Πύλην ὁ Κιοσὲ-Μεχμέτπασας ἐν Ἀσιανῇ μεγαλορῆμοσύνη, ὅτι ἐφονεύθησαν τρισχίλιοι Ἕλληνες, οἱ μὲν διὰ σιδήρου, οἱ δὲ διὰ πυρός.

(β.)

Ὁ πρόξενος οὗτος ἠγαπᾶτο καὶ ἐτιμᾶτο δικαίως ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων, εὐμενῆς φανεὶς πρὸς τὸν ἀγῶνά των ἀπ' ἀρχῆς μέχρι τέλους.

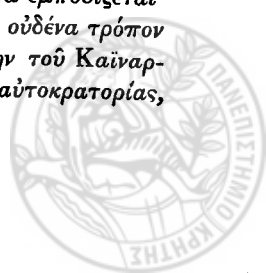
ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΚΒ.

(α.)

Ἄρθρον ζ τῆς συνθήκης τοῦ Καϊναρτσίου

“ Ἡ ἱψηλὴ Πύλη ὑπόσχεται νὰ προστατεύῃ πάντοτε τὴν χριστιανικὴν θρησκείαν καὶ τὰς ἐκκλησίας τῆς.”

Ἐν δὲ τῷ ἄρθρῳ ιζ', ἐν ᾧ γίνεται λόγος περὶ τῆς ἀποδόσεως ὄλων τῶν νήσων τοῦ Αἰγαίου, ἃς ἐκυρίευσεν ἐπὶ τοῦ πολέμου ἡ Ῥωσσία, ἡ Πύλη ὑπόσχεται πρὸς τοὺς ἄλλοις μῆτε ἡ χριστιανικὴ θρησκεία, μῆτε αἱ ἐκκλησίαι νὰ πάθωσιν εἰς τὸ ἐξῆς, μῆτε ἡ ἀνοικοδομὴ τῶν ἐκκλησιῶν ἢ ἡ ἐπισκευὴ νὰ ἐμποδίζεται νὰ μὴ καταδιώκεται δὲ μῆτε νὰ χλευάζεται κατ' οὐδένα τρόπον τὸ ἱερατεῖον. Ὁ Hammer θεωρεῖ τὴν συνθήκην τοῦ Καϊναρτσίου ὡς ἀρχὴν τῆς διαλύσεως τῆς ὀθωμανικῆς αὐτοκρατορίας, τοῦλάχιστον τῆς ἐν Εὐρώπῃ. (ὄρα Βιβλ. σγ'.)

(β.)

“ Ἡ Πύλη ” (λέγει ὁ ἰ παράγραφος τοῦ α΄ ἄρθρου τῆς συνθήκης) “ συναινεί ν’ ἀναφέρωνται εἰς αὐτὴν ὑπὲρ τῶν δύο ἡγεμονειῶν οἱ παρ’ αὐτῇ πρέσβεις τῆς αὐτοκρατορικῆς αὐλῆς τῆς Ῥωσσίας κατὰ τὰς περιστάσεις τῶν μερῶν ἐκείνων, καὶ ὑπόσχεται νὰ τοὺς ἀκούῃ μετὰ τῆς εἰς φιλικὰς καὶ τιμωμένας Δυνάμεις προσηκούσης εὐμενείας.”

(γ.)

Ἀνέγνωσα ἀναφορὰν πολλῶν χωρικῶν τῆς Βλαχίας πρὸς τὸν ἐκεῖ πρόξενον τῆς Ῥωσσίας ἐκτραγωδούντων τὰ δεινὰ των καὶ ἐπικαλουμένων τὴν ἀντίληψιν τοῦ αὐτοκράτορος Ἀλεξάνδρου ὡς προστάτου τῶν ἡγεμονειῶν.

(δ.)

Ὁ Δανέζης ἐφυλακίσθη κατ’ ἀρχάς, μετὰ ταῦτα ἐξωρίσθη εἰς Μαγνησίαν καὶ ἀπελύθη ἐπὶ τῇ ἰκεσίᾳ τοῦ πατριάρχου καὶ τῇ συνδρομῇ τοῦ πρέσβεως τῆς Ἀγγλίας.

(ε.)

Ἄρθ. λβ’.

“ Ἡ ὑψηλὴ Πύλη ὑπόσχεται μῆτε αὕτη ν’ ἀπαιτῇ, μῆτε νὰ ἐπιτρέπη ἄλλος τις ν’ ἀπαιτῇ οἰαδήποτε τέλη ἐπὶ τῶν φορτίων τῶν ἐμπορικῶν ῥωσικῶν πλοίων, τῶν εἴτε ἀπὸ ῥωσικῶν λιμένων εἰς τὴν Ἀσπρην ἢ τὴν Μεσόγειον θάλασσαν, εἴτε ἀπὸ τῆς Ἀσπρης ἢ τῆς Μεσογείου εἰς τὴν Μαύρην πλεόντων, μῆτε νὰ βιάζωνται τὰ πλοῖα ταῦτα ἐπὶ τοῦ διάπλου ν’ ἀποβιβάσωσι τὰ φορτία εἰς Κωνσταντινούπολιν ἢ εἰς ἄλλο μέρος.

“ Ἡ ὑψηλὴ Πύλη ὑπόσχεται, τὰ ὑπὸ ῥωσικὴν σημαίαν πλοῖα, τὰ ἐρχόμενα ἀπὸ Μαύρης θαλάσσης καὶ διαβαίοντα διὰ Κωνσταντινουπόλεως, ἀφ’ οὗ παρουσιαθῇ ἡ δήλωσις τῶν φορτίων αὐτῶν, ἐπιβεβαιωμένη παρὰ τοῦ πρέσβεως τῆς Ῥωσσίας, νὰ λαμβάνωσιν ἀμέσως τὸ φερμάνι καὶ ν’ ἀποπλέωσιν ἀκωλύτως, ἀφ’ οὗ τὸ δείξωσι ἐπὶ τοῦ ἔκπλου. Ἐπίσης νὰ μὴ κωλύονται καὶ ὅταν ἐπανερχόμενα ἀπὸ τῆς Ἀσπρης θαλάσσης εἰς τοὺς ἐντὸς τῆς Μαύρης ῥωσικοὺς λιμένας δέξωσιν ἐπὶ τοῦ εἰσπλου τὸ ἐπὶ τῇ παρὰ τοῦ πρέσβεως τῆς

“ Ῥωσσίας ἐπιβεβαιωθείση δηλώσει τοῦ φορτίου των ἐκδοθὲν
“ φερμάνι.”

Ἄρθ. λγ’.

“ Ὅλα τὰ ὑπὸ Ῥωστικὴν σημαίαν πλοῖα, τὰ διαπλέοντα
“ τοιουτοτρόπως τὸν πορθμὸν τῆς Κωνσταντινουπόλεως καὶ
“ ἀπερχόμενα μακρύτερον, ἐφοδιάζονται ἐπὶ τῆς διαπορθμεύ-
“ σεώς των διὰ φερμανίου καθὼς ἐρρέθη ἐν τῷ λβ’ ἄρθρῳ ἐπὶ τῇ
“ καλῇ πίστει τῆς δηλώσεως τῶν φορτίων ὑπὸ τὴν ἐπιβεβαιώ-
“ σιν τοῦ πρέσβευς τῆς Ῥωσσίας· ἂν δὲ ἡ Πύλη ἀμφιβάλλῃ,
“ ἢ ὑποπτεῖ ὅτι εὐρίσκονται ὑπήκοοί της μεταξὺ τοῦ πληρώμα-
“ τος, τότε ἡ αὐτοκρατορικὴ αὐλὴ τῆς Ῥωσσίας ἐπιτρέπει νηο-
“ ψίαν, ἀλλὰ μετὰ πολλῆς συστολῆς ἐνεργουμένην, μηδαμῶς
“ ἐγγιζομένων, ὡς ἐρρέθη ἀνωτέρω, τῶν ἐντὸς τοῦ πλοίου πραγ-
“ ματειῶν ἢ ἐνοχλουμένου τοῦ πλοιάρχου, ἢ ἐμποδιζομένου ὑπὸ
“ περιπτῶν ἐνίοτε ἐξετάσεων τοῦ διὰ τῆς συνθήκης τῆς εἰρήνης
“ νομοποιηθέντος ἐπὶ διακομιδῇ ἐμπορίου.”

(στ.)

Ἡ ἀπόδειξις ὅτι διὰ τοῦ τρόπου τούτου ἐπροσπάθει ἡ Πύλη
νὰ ἐμποδίσῃ τὴν μετακομιδὴν τῶν τροφῶν εἰς τὴν ἀποστατήσα-
σαν Ἑλλάδα, εὐρίσκεται ἐν τῇ πρὸς τὴν ἐν Κωνσταντινουπόλει
γαλλικὴν πρεσβείαν κοινοποιήσει αὐτῆς κατὰ τὸν αὐγουστον
διαλαμβανούση πρὸς τοὺς ἄλλοις τὰ ἀκόλουθα. “ Ἡ ὑψηλὴ
“ Πύλη ἀπαιτεῖ φιλικῶ τῷ τρόπῳ νὰ μὴ πωλῶσιν οἱ ῥηθέντες
“ ἔμποροι τὰ γεννήματά των πρὸς τοὺς παραπλέοντας τὸ Αἰγαῖον
“ πειρατάς· καὶ ὁ ἀντιπρέσβυς τῆς Γαλλίας καλῶς θὰ πράξει,
“ ἂν διατάξῃ τοὺς ἐρχομένους σιτεμπόρους ἀπὸ τῆς Μαύρης
“ θαλάσσης καὶ ἔχοντας τὴν ἄδειαν νὰ μεταφέρωσι τὰ γεννή-
“ ματα εἰς τὴν Ἀσπρην νὰ μὴ τοῖς τὰ πωλῶσι χάριν τῆς μεταξὺ
“ τῆς ὑψηλῆς Πύλης καὶ τῆς αὐλῆς τῆς Γαλλίας ὑπαρχούσης
“ σταθερᾶς φιλίας.”

(ζ.)

Τὸ ἔγγραφον τοῦτο πληροὶ δεκαεπτὰ σελίδας εἰς 8^{ον} κατὰ
τὴν γαλλικὴν μετάφρασιν, ὅθεν τὸ ἐπορίσθη.

(η.)

Ἴδου τί λέγει περὶ τούτου τὸ β’ ἄρθρον τῆς συνθήκης τοῦ
Καϊναρτσίου·

“*Αν μετὰ τὴν ὑπογραφήν τῆς συνθήκης καὶ τὴν ἀνταλλα-
 “ γὴν τῶν ἐπικυρώσεων ὑπήκοοί τινες τῶν δύο Δυνάμεων, πρῶ-
 “ ξαντες βαρὺ τι ἔγκλημα ἢ ἔνοχοι γενόμενοι ἀπειθείας ἢ προ-
 “ δοσίας, καταφύγωσιν ὡς εἰς ἄσυλον εἰς τὰ χῶματα τῆς μιᾶς
 “ τῶν δύο Δυνάμεων, νὰ μὴ γίνωνται δεκτοὶ ἐπ’ οὐδεμιᾷ προ-
 “ φάσει, ἀλλ’ ἀμέσως νὰ παραδίδωνται, ἢ τοῦλάχιστον ν’
 “ ἀποπέμπωνται ἐξ ὅλων τῶν μερῶν τῆς ἐπικρατείας, ἵνα μὴ
 “ συμβῆ ἔντεϋθεν ψυχρότης ἢ ἀνωφελῆς ἔρις μεταξὺ τῶν δύο
 “ αὐτοκρατοριῶν. Ἐξαιροῦνται μόνον ὅσοι ἐν μὲν Ῥωσσία
 “ ἀσπασθῶσι τὴν χριστιανικὴν θρησκείαν, ἐν δὲ Τουρκία τὴν
 “ μωαμεθανήν. Ἄλλ’ ἐν περιπτώσει, καθ’ ἣν ὑπήκοοι τῆς
 “ μιᾶς ἢ τῆς ἄλλης Δυνάμεως, εἴτε Χριστιανοὶ εἴτε Τούρκοι
 “ ἐγκληματαῖοι, μεταβοῦν ἀπὸ τῆς μιᾶς ἐπικρατείας εἰς τὴν
 “ ἄλλην, νὰ παραδίδωνται ὅταν ζητηθῶσιν.”

(θ.)

Ὁ πατριάρχης Γρηγόριος δὲν ἐγεννήθη ἐν Καλαβρύτοις ἀλλ’
 ἐν Δημητσάνῃ.

Ἐξ ὧν μέχρι τοῦδε ἐξιστόρησα, ἔγεινε γνωστὸν ὅτι ἐν τῇ
 Ἑλλάδι ἡ αἱματοχυσία τῶν ἀθῶν Μουσουλμάνων καὶ αἱ
 βεβηλώσεις τῶν ζαμίων ἤρχισαν μετὰ τὰς ἀδίκους σφαγὰς καὶ
 τὴν χύσιν τοῦ ἱερωτέρου αἵματος τῶν Ἑλλήνων, ὃ ἐστὶν ἦσαν
 τὰ ἀποτελέσματα καὶ ὄχι τὰ αἷτια τοῦ θανάτου τοῦ πατριάρ-
 χου καὶ τῶν ἄλλων.

(ι.)

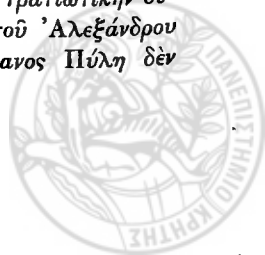
Οὐδεμία ἀπόδειξις ἢ ἔνδειξις τοῦ ἐγκλήματος τοῦ πατριάρ-
 χου, τῶν ἀρχιερέων ἢ τόσων ἄλλων θυμάτων ἐφάνη.

(κ.)

*Αν ἡ Πύλη εἶχε τοιαῦτα ἔγγραφα, διατί δὲν τὰ ἐγνωστοποιεῖ
 εἰς δικαιολογίαν τῆς;

(λ.)

Ἴδου ἡ ἀπόδειξις ὅσων εἶπα ἐξιστορῶν τὶ κατὰ τὴν Μολδο-
 βλαχίαν, δηλαδὴ ὅτι ἡ Ῥωσσία ἐπρόσφερε στρατιωτικὴν δύ-
 ναμιν κατὰ τοῦ ἐπαναστατικοῦ κινήματος τοῦ Ἀλεξάνδρου
 Ἐψηλάντου, ἣν ἡ φιλύποπος καὶ ὑπερήφανος Πύλη δὲν
 ἐδέχθη.

(μ.)

“Όσα λέγει ὁ πρέσβυς εἰς μαρτυρίαν, ὅτι δὲν ὑπῆρχε κατ’ εὐτυχίαν παράδειγμα πατριάρχου τῆς ἀνατολικῆς ἐκκλησίας ὑποστάντος τοιοῦτον θάνατον, πρέπει νὰ ἐνοηθῶσι, καθὼς προσθέτει καὶ αὐτός, ὡς πρὸς τὸν τόπον καὶ τὴν ἡμέραν τῆς ἀγχόνης τοῦ Γρηγορίου, διότι ἡ ἱστορία μᾶς λέγει, ὅτι πρὸ τοῦ Γρηγορίου πολλοὶ οἰκουμενικοὶ πατριάρχαι οἱ μὲν ἀπηγγονίσθησαν οἱ δὲ ἄλλως πῶς ἐθνατώθησαν. •

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΚΓ.

(α.)

Ἴδου ἡ συνθήκη.

“ Διὰ τοῦ παρόντος ὑπογράφου καὶ βεβαιωτικοῦ ἡμῶν
 “ γράμματος δηλοποιοῦμεν ὅλοι ἡμεῖς οἱ ἀγάδες Μονεμβασίας
 “ καὶ οἱ λοιποὶ, ὅτι, ἐπειδὴ καὶ ἐπολεμήθημεν παρὰ τοῦ ἐκλαμ-
 “ προτάτου ἡγεμόνος Ἀλεξάνδρου πρίγκηπος Κατακουζηνού,
 “ καὶ μὴν ὑποφέροντες πλέον νὰ ἐναντιωθῶμεν εἰς τὴν ἡγεμο-
 “ νίαν του, ὑπὸ τῆς μεγάλης ἡμῶν ἀνάγκης παραδιδόμεθα καὶ
 “ δίδομεν τὸ βασιλικὸν κάστρον εἰς τὴν ἐκλαμπρότητά του
 “ κατὰ τὰς συνθήκας καὶ ὀμιλίας καὶ ἀποφάσεις τῆς ἡγεμονίας
 “ του. Ἡ ἀπόφασις τῆς ἡγεμονίας του, κατὰ τὸ ζήτημά μας,
 “ εἶναι διὰ νὰ μᾶς στείλῃ μὲ καράβια ἢ εἰς Τσιρῆγον ἢ εἰς
 “ Ἀνατολὴν, δίδοντάς μας καὶ τὴν ζωοτροφίαν μας, καὶ νὰ μᾶς
 “ ὑπάγουν, Θεοῦ θέλοντος, χωρὶς ναύλους· παραδίδομεν καὶ τὰ
 “ ἄρματα μᾶς ἄνευ τῶν ἀσημίων. Οὕτως ἐδέσαμεν τὰς συμ-
 “ φωνίας καὶ συνθήκας μᾶς καὶ οὕτως παραδιδόμεθα εἰς τὴν
 “ ἐκλαμπρότητά του, δίδοντες τὰ κλειδιά τοῦ κάστρου μᾶς
 “ Μονεμβασίας.

“ 1821 Ἰουλίου 20, ἀπὸ Μονεμβασίας.

“ Ὅλοι ἡμεῖς οἱ ἀγάδες Μονεμβασίας ὑπογραφόμενοι βε-
 “ βαιοῦμεν.

“ ΜΕΧΜΕΤΑΓΑΣ, Γιαντισάραγας.

“ ἸΜΠΡΑΧΗΜΑΓΑΣ, Τσιτάραγας τοῦ πάνου κάστρου.

“ ΜΟΥΣΤΑΦΑΓΑΣ, Τσιτάραγας τοῦ κάτω κάστρου.

“ ΜΕΧΜΕΤΑΓΑΣ, Ἀζέπι Ἀβέλης.

“ ΜΕΧΜΕΤΑΓΑΣ, Τσεπετοσή Ἀβέλης.

“ ΧΟΥΣΕΗΝΑΓΑΣ, Τσεπετοσή Ἀνής.

“ ἸΜΠΡΑΧΗΜΑΓΑΣ, Τοπιτοσή Ἀβέλης.

“ ΜΕΧΜΕΤΑΓΑΣ, Τοπιτοσή Ἀνής.

“ ΜΟΥΣΤΑΦΑ ΜΠΕΗΣ, Χαοὰν-μπέη-Ζαδές.”

(α δίσ.)

Ὁ Πιεράκος ἠνδραγάθησε καὶ ἄλλοτε ἐκλείσθη μίαν ἡμέραν μετ' ὀλίγων στρατιωτῶν ἐν τῇ οἰκίᾳ τοῦ Λεώνη τῇ ἐν τῷ προαστείῳ εἰς ἔνεδραν. Οἱ Τοῦρκοι ἐπρόλαβαν καὶ τὸν ἀπέκλεισαν ἐντὸς τῆς οἰκίας· βόμβαι καὶ κανονόσφαιραι ἔπεσαν ἐπάνω του· ἀλλ' αὐτὸς διετήρησε τὴν θέσιν του ὀλόκληρον ἡμερονύκτιον καὶ ἔφυγεν ἔπειτα ἀβλαβῆς.

(β.)

Ἴδου ἡ συνθήκη.

“ Φανερόνομεν οἱ κάτωθεν ὑπογεγραμμένοι ἀρχιστράτηγοι,
 “ οἱ καπεταναῖοι ξηρᾶς καὶ θαλάσσης, ὅτι ἀπὸ τὰς 25 Μαρτίου
 “ τοῦ παρόντος χρόνου, κατὰ τὴν ὑψηλὴν προσταγὴν ἤλθομεν
 “ μὲ τὰ στρατεύματά μας τῆς ξηρᾶς, καθὼς καὶ διὰ θαλάσσης
 “ μὲ τὰ καράβιά μας, καὶ ἐπολιορκήσαμεν τὸ κάστρον, λεγόμενον
 “ Νεόκαστρον, καὶ ἀφ' οὗ διάφοραις φοραῖς ἐπολεμήσαμεν
 “ μὲ τοὺς εἰς τὸ κάστρον πολιορκουμένους Τούρκους μὲ
 “ κανόνια, μπόμπαις καὶ μὲ ντουφέκια, τοὺς ἐκαταστήσαμεν
 “ μονασερῆ σφικτὰ καὶ τοὺς ἐβαστήξαμεν ἕως τὴν σήμερον,
 “ αὐγούστου 5, ἀποκλεισμένους ξηρᾶς καὶ θαλάσσης, χωρὶς
 “ νὰ εἰμπορέσουν οὔτε νὰ ἐμβοῦν οὔτε νὰ ἐβγοῦν. Ἐτούτον
 “ τὸν τρόπον τοὺς ἐφέραμεν εἰς τέτοιον περесеῖ, ὅπου ἔφαγαν
 “ τ' ἄλογά τους καὶ κάθε ἄλλο εἶδος ζῶων ὅπου εὑρέθη μέσα,
 “ καὶ μὲ αὐτὸν τὸν τρόπον μᾶς ἐπληροφόρησαν ὄχι μόνον οἱ
 “ καθημερινοὶ ἐξερχόμενοι Τούρκοι ἀπὸ τὸ κάστρον, καὶ ἐπαρα-
 “ δίδοντο ἐκ τῆς πείνης σχεδὸν ἀποθαμένοι εἰς χεῖράς μας,
 “ ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τοὺς ἐδικούς μας, εὑρισκομένους μέσα, ὅλα
 “ αὐτὰ ἐπληροφορήθημεν. Ἐκ τούτης τῆς ἀνάγκης λοιπὸν
 “ καὶ κατὰ τὸ ἀνθρώπινον χρέος σήμερης ἐσυμφωνήσαμεν μὲ
 “ κατὰ μέρος ἀμοιβαῖα γράμματα, καὶ μᾶς ἐπαράδοσαν τὸ
 “ κάστρον· καὶ ἡμεῖς ἀπὸ τὸ ἄλλο μέρος φιλανθρώπως τοὺς
 “ ἐσυμφωνήσαμεν ἐλεύθερον ἀπέρασμα ξηρᾶς καὶ θαλάσσης
 “ μὲ ὅλα τους τὰ πράγματα, ἐκτὸς τῶν ἀρμάτων, νὰ τοὺς ὑπά-
 “ γωμεν ὅθεν ὁ καθεὶς ἠθέλησεν· Διὸ εἰς ἔνδειξιν τοὺς δίδομεν
 “ τὸ παρόν μας ὑπογεγραμμένον.

“ 1821 Αὐγούστου 7, Νεόκαστρον.

“ Μεθώνης Γρηγόριος,

“ Πρωτοπαπατσώρης,

- “ Αναστάσιος Κατσαρός,
 “ Αθανάσιος Γρηγοριάδης,
 “ Νικόλαος Πονηρόπουλος,
 “ Γιαννάκης Μέλιος,
 “ Α. Ρ. Χ. Γ. Α. Ρ. Κ.
 “ Καπετανάκης,
 “ Νικόλας Μπόταση,
 “ Αναστάσης Ἀνδρούτσου,
 “ Ἀθανασούλης,
 “ Γαλάνης Παναγιώτης,
 “ Γ. Οἰκονομόπουλος,
 “ Κωνσταντῖνος Διαμαντῆς,
 “ Τσάννες. Ἀναστάσης Περωτῆς,
 “ Γιωργάκης Παναγιώταρος.”

“ Τὴν σήμερον φανερόνομεν ἡμεῖς οἱ κίτωθεν ὑπογεγραμ-
 μένοι τρεῖς καπηταναῖοι, οἱ δύο Πετσώταις, ὀνομαζόμενοι ὁ
 “ καπετὰν Νικόλας Μπότασης καὶ καπετὰν Ἀναστάσης Κυλαν-
 “ τρούτσος, καὶ καπετὰν Γεώργιος Δενδρολίβανος, Ζακύνθιος,
 “ μὲ πανδιέρα ἑλληνικῆ, εἰς τὰ ὁποῖα τρία καράβια ἐμπαρκά-
 “ ρονται οἱ Νεοκαστρίται Τούρκοι, κατὰ τὸ δευτέρῳ ὁποῦ
 “ βαστοῦν καὶ τὰ δύο μέρη, καπεταναῖοι καὶ οἱ Τούρκοι, ἄνδρες
 “ καὶ γυναῖκες, ὁποῦ γίνονται ψυχαῖς ἐπτακόσiais τριάντα
 “ τέσσαραις μεγάλοι καὶ μικροὶ, Ν. 734. Αὐτοὶ οἱ ἄνθρωποι
 “ ἐμπαρκάρονται εἰς τὰ ἄνωθεν καράβια μὲ ὄλον τους τὸ
 “ πρᾶγμα, ὅ,τι καὶ ἂν περιποτάζουν, κατὰ τὸ δευτέρῳ, καὶ νὰ
 “ ἔχουμε χρέος νὰ τοὺς πηγαῖνουμε εἰς τὴν Ἀραπιά, εἰς Τού-
 “ νεζι, εἰς τὸ πόρτον Ἀκαλμπέντι μὲ τὸ ἴρτζι τους καὶ ζώην
 “ τους καὶ βιός τους, καὶ χωρὶς ναῦλον καὶ διὰ τὸ φατ τους,
 “ παξιμάδι ἀπὸ ὀκὰ μίαν τὴν κάθε ψυχὴν, κρέας, λάδι καὶ
 “ ὄλα ὅ,τι κάνουν χρεῖαν νὰ ἡμεθα εἰς χρέος νὰ τοὺς μαντινι-
 “ ρουμεν, ἕως ὁποῦ νὰ τοὺς ἐβγάλωμεν εἰς τὴν στερεὰ ὡς ἄνω-
 “ θεν καὶ διὰ σιγουριτὰ ἔγινε τὸ παρὸν καὶ ὑπεγράφη ἀπὸ
 “ τοὺς καπηταναῖους.

“ 1821 Αὐγούστου 7, Νεόκαστρον.

- “ Μεθώνης Γρηγόριος,
 “ Πρωτοπαπατσώρης,
 “ Ἀναστάσιος Κατσαρός,
 “ Ἀθανάσιος Γρηγοριάδης,

- “ Νικόλαος Πονηρόπουλος,
 “ Καπετανάκης,
 “ Γιαννάκης Μέλιος,
 “ Καπστὰν Γεωργάκης Τράκος,
 “ Αρ. Χ. Γ. Α. Ρ. Κ.
 “ Νικόλας Μπόταση,
 “ Ἀναστάσης Ἀνδρουτσος,
 “ Κωνσταντῖνος Διαμαντῆς,
 “ Γαλάνης Παναγιώτης,
 “ Γεώργιος Οἰκονομόπουλος,
 “ Τσάννες. Ἀναστάσης Περωτῆς,
 “ Γεωργάκης Παναγιώταρος.”

(γ.)

Ἡ ὑπὸ τὸν Δημήτηρην Μιαούλην καὶ Νικολὸν Μπότασην πλέουσα πρὸς τὸν κορινθιακὸν κόλπον μοῖρα ἄφησεν ἐπὶ τοῦ διάπλου της εἰς πολιορκίαν Νεοκάστρου καὶ Κορώνης δύο πλοῖα, τὸ τοῦ Ἀ. Κολανδρούτου καὶ τὸ τοῦ Ἀ. Κολάτση, ὡς εἴρηται, ἀλλ’ ἐπὶ τοῦ ἀνάπλου της ἀντικατέστησεν ὁ Μπότασης τὸν Κολάτσην.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΚΔ.

(α.)

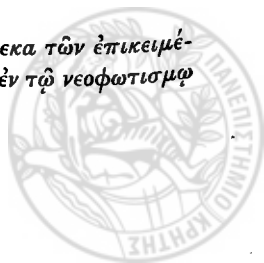
Ἐλίγας ἡμέρας προτοῦ ὁ Γιάννης Θεοδώρου Κολοκοτρώνης, μόλις δεκαεξαετής, κατέβη μετὰ τριῶν ἢ τεσσάρων ὄπλοφόρων πλησιέστερον τῆς Τριπολιτσᾶς, ὅπου συνέλαβεν Ἀραβα ὀπλισμένον· διὰ τὸ ἀνδραγάθημα τοῦτο ὠνομάσθη Γενναῖος καὶ φέρεται ἔκτοτε τὸ ὄνομα τοῦτο.

(β.)

Ἦρα τὸν πρὸς τὸ νομοθετικὸν σῶμα κατὰ τὴν 5 μαρτίου 1822 ἐναρκτήριον λόγον τοῦ μεγάλου ἀρμοστοῦ.

(γ.)

Ἦ ἄνθρωπος οὗτος, φόβῳ καταληφθεὶς ἔνεκα τῶν ἐπικειμένων τοῖς χριστιανοῖς δεινῶν, ἐτούρκευσε καὶ ἐν τῷ νεοφωτισμῷ του κατεδίωκε τοὺς πρῶην ὁμοπίστους του.

(δ.)

Ὁ προεστὼς τῆς Τριπολιτσᾶς Σωτήρης Κουγίας οὔτε ἐφυλακίσθη οὔτε ὡς συνωμότης κατὰ τοῦ τουρκικοῦ κράτους ἐθεωρήθη· κατηγορήθη δὲ ὡς προδόσας τὰ τῆς φιλικῆς ἐταιρίας, ἔπαθε πολλὰ ἐπὶ τῆς ἀλώσεως τῆς Τριπολιτσᾶς παρὰ τοῦ Δαγρὲ καὶ ἀπέθανεν ἐξ ὧν ἔπαθεν.

(ε.)

Ἐφονεύθησαν αἴφνης ἐν μιᾷ νυκτὶ κατὰ διαταγὴν τοῦ πολιτάρχου, Πάνου Κολοκοτρώνη, ὁ Μουσταφάμπεης καὶ ὁ Δεφδερδάρης.

(στ.)

Ἐπεγράφετο “Μιχαὴλ Κομνηνὸς Ἀφεντούλιεφ.”

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΚΕ.

(α.)

Ὁ συνακολουθήσας τὸν Βρυώνην Ὁμέρμπεης Καρύστιος εἶχεν ἀναχωρήσει ἐξ Ἀθηνῶν εἰς Εὐβοίαν τὸν αὐγούστον.

(β.)

Ποῖα προνόμια ἀπελάμβαναν αἱ νῆσοι τοῦ Αἰγαίου ἐν γένει συνάγεται ἐκ τοῦ ἀκολούθου ἀνεκδότου Χάρτου, ὅστις ἑλληνιστὶ μετεγλωττισμένος κεῖται ἐν τοῖς ἀρχείοις τῆς Νάξου. Τὸν ἐκδίδω δὲ ἀπαράλλακτον κατὰ τὸ δοθὲν μοι ἀντίγραφον παρορῶν τὰ ἐσφαλμένα.

“Μετάφρασις τοῦ Ἀκτιναμέ, ὃν ὁ αὐτοκράτωρ καὶ βασιλεὺς
“ Σουλτὰν-Ἰμπραήμ ἔδωσε τῶν νησιῶν.

“ Ἀπὸ τὸ νησὶ τῆς Ναξίας, τῆς Ἄνδρου, τῆς Μήλου, Πάρου,
“ Σαντορίνης καὶ Σύφνου, καὶ τῶν λοιπῶν νησιῶν, οἱ ἄνθρωποι
“ Χρυσάκης Σουμμαρίπας, Κανάλας, Κάης, Μικέλης, Δα-
“ μιανὸς, καὶ Χριστόδουλος Μεχέλης ὁ Περχῆς καὶ οἱ λοιποὶ
“ ἦλθαν εἰς τὴν ἀνίκητόν μου Πόρταν καὶ ἦτον ἀπ’ ἀρχῆς ὁ
“ αἰίδιμός μου πάππος ὁ Σουλτὰν Σουλεϊμάν, ὁ Θεὸς νὰ τοῦ
“ χαρίζῃ τὸν παράδεισον, εἰς τοῦ ὀποίου σουλτάνου τὸν καιρὸν

“ ἦτον ὁ Χερέτμπεης καπητὰν-πασᾶς, ὅστις διέβη εἰς αὐτὰ τὰ
 “ νησιᾶ, καὶ οἱ αὐτῶν ἐγκάτοικοι δὲν ἐσήκωσαν κεφάλι, ἀλλ’
 “ ἐπροσκύνησαν τὴν ἀνίκητόν του βασιλείαν, καὶ ἐπ’ αὐτῷ
 “ τούτῳ ἐξ ἐκείνου τοῦ καιροῦ ἕνα Ῥωμαῖον μπέην ἔκαμαν ἐξ
 “ αὐτῶν τῶν ἰδίων· ἀπεράσαντας ὅμως καιρὸς ἕνας ἔβραϊὸς
 “ μπέης ἐστάλθηκεν, Ἰωσήφ τοῦνομα, καὶ ἔκαμε ζάπτι αὐτὰ τὰ
 “ νησιᾶ μερικὸν καιρὸν κατὰ ταῖς τάξαις καὶ κατὰ τὰ κανόνια
 “ τους, καὶ ἕως τὴν σήμερον ἡμέραν εἰς τὸν ἴσκιον τῆς βασιλείας
 “ μου αὐτὰ ὅλα τὰ νησιᾶ ἐπέρασαν δίχως καμμίαν πείραξιν.
 “ Ἀποθνήσκοντος δὲ τοῦ Ἰωσήφ ἐδιωρίσθη ἀπὸ τὴν βασιλείαν
 “ μου μπέης Φλαμπουριάρης, ἐδιωρίσθη καὶ κριτῆς διὰ νὰ
 “ κρίνη εἰς αὐτὰ τὰ νησιᾶ μὲ τέτοιαν προσταγὴν, ἡγουν ἀπα-
 “ ραμειώτως νὰ κρίνη τὰς ὑποθέσεις των κατὰ τὸ κανόνι καὶ
 “ κατὰ τοὺς νόμους ὅπου εἰς τοὺς Χιώτας ἐδόθησαν. Καὶ τῶν
 “ Χιωτῶν οἱ νόμοι καὶ κανόνες ὅπου τοὺς ἐχάρισα εἶναι νὰ
 “ πληρῶνσι κατὰ ὅπως ἐπλήρωναν ἐξ ἀρχῆς τὰ χαράτσιᾶ
 “ των, καὶ περισσότερον νὰ μὴ πληρῶνσι, καὶ ὅστις δὲν εἶναι
 “ διὰ χαράτζι νὰ μὴ τὸ πληρῶνη, καὶ ἔξω ἀπὸ τὰ χαράτζιᾶ
 “ των οὔτε σπένζα οὔτε ἀβαρίζι, οὔτε ἀτζεμογλάνι οὔτε στι-
 “ λεμπιγιέ, οὔτε μεχτεριγιέ οὔτε ἀπὸ τὰ τεκλήφια ὅπου ἔχει
 “ ἡ βασιλεία μου νὰ μὴ δίδουν, καὶ ὅπως εἶναι ὁ λανθασμένος
 “ νόμος τους νὰ πηγαίνουν εἰς τὰς ἐκκλησίας τους καὶ νὰ
 “ . . . . . θάπτουν τοὺς νεκροὺς τους ὑπὸ τὰς ἐκκλησίας,
 “ καὶ ὅταν θελήσουν νὰ ἀνοίγουν τὰ μνήματά τους οὔτε ὁ
 “ καδῆς, οὔτε ὁ μπέης νὰ μὴ τοὺς πειράξῃ· μερέτι διὰ τοὺς
 “ ἀποθαμένους νὰ μὴ γυρεύον οὔτε νὰ πάρουν, διότι οὔτε εἰς
 “ τοῦ Θεοῦ τὴν κρίσιν, οὔτε εἰς τὸ κανόνι μου εἶναι τὰ τοι-
 “ αῦτα. Ἀπὸ ὑποθέσεις ὅπου δὲν εἶναι τῆς κρίσεως οἱ καδίδες
 “ δυνατὰ νὰ φυλάττωνται· χωρὶς κρίσιν κανένα νὰ μὴ πει-
 “ ράξωσι καὶ αἱ ἐκκλησίαι τους ὅποταν χαλίσουν νὰ ταῖς
 “ φκιάνουν ὡς πρότερον, καὶ τινὰς εἰς τοῦτο νὰ μὴ τοὺς πει-
 “ ράξῃ. Ἀπὸ τὰ χωράφιά τους καὶ τὰ ἀμπέλιά τους νὰ πέρ-
 “ νωνται αἱ δεκαταῖαι ὡς ἐπέρνοντο πρῶτον, καὶ περισσότερον
 “ νὰ μὴ πέρνωσιν ἀπὸ τὰ μούλκιά των· τινὰς νὰ μὴ τοὺς
 “ εὐγάξῃ στανικῶς, καὶ τινὰς στανικῶς νὰ μὴ τοὺς τὰ πέρνη
 “ εἰς τὰς διατάξεις αὐτῶν ὅ,τι ἤθελαν δώσει ἢ ἀφήσει νὰ
 “ πιάνεται εἰς τὰ χαρίσματά των, νὰ πιάνωνται καὶ οἱ πει-
 “ τουλμαλτζίδες, καὶ οἱ κασαμίδες νὰ μὴν ἀπλώνουν, ἢ νὰ τοὺς
 “ πειράξουν, καὶ ὅποιαν κρίσιν κατὰ τοὺς νόμους των ἔκοψαν

“ ἀναμεταξύ των καὶ ἔχουν τὴν ἀπόδειξιν αὐτῆς, τινὰς νὰ μὴν
 “ εἰμπορῇ νὰ χαλάσῃ αὐτὴν τὴν κρίσιν τους. Οἱ καδίδες διὰ
 “ χοτζέτι, διὰ σιτζέλι καὶ διὰ ἄρζι ἔξω ἀπὸ τὸ κανόνι περισ-
 “ σότερον νὰ μὴ πέρνωσι, καὶ διὰ τὰς ὑποθέσεις των βάζοντας
 “ ἐκ τῆς ἐδικῆς τους ὁμηγύρεως ἀνθρώπου διὰ νὰ τοὺς συμβι-
 “ βάζουν ὅ,τι ἤθελαν θεσπίσει καὶ ἀποφασίσαι νὰ εἶναι στερ-
 “ κτὸν καὶ οἱ καδίδες μου νὰ μὴ ἀνακατόνωνται εἰς τοὺς
 “ συμβιβασμούς των. Ἄπὸ ψευδομαρτυρίας δυνατὰ νὰ
 “ φυλάττωνται, καὶ περισσότερον ἀπὸ πεντακόσια ἄσπρα
 “ δίχως χοτζέτι, ἢ συγκύλι, ἂν καὶ μαρτυρήσωσι τοιαύτας
 “ μαρτυρίας, οἱ καδίδες μου νὰ μὴ τὰ ἀκροάζωνται. Ἄπὸ
 “ τοὺς ζαερέδες τους καὶ κουμπάνιαις τοῦ ὄσπιτίου τους καὶ
 “ διὰ τὸ κρασί τους καὶ ἄλλα φαγοπότια κουμέρκι νὰ μὴ
 “ δίδωσι. Ἄπὸ αὐτοὺς τοὺς νησιώτας ἂν πηγαινάμενοι εἰς
 “ ἄλλους τόπους διὰ πραγματείαν τους καὶ ἤθελεν ἀποθάνει,
 “ τὸ ὅ,τι πρᾶγμα καὶ ρούχα ἤθελαν ἔχει νὰ τὰ περιλαμβάνουν
 “ ἀκέραια καὶ σωστὰ οἱ συντρόφοι αὐτῶν, ὅχι οἱ πείτουλμα-
 “ ζίδες, οἵτινες νὰ μὴν ἔχουν ἄδειαν νὰ ἀπλώνουν εἰς αὐτά.
 “ Ὅστις ἐξ αὐτῶν τῶν νησιωτῶν ἤθελεν ἔλθει ἐκουσίως ἐπὶ
 “ παρουσίᾳ τῆς κρίσεως ὁμολογούμενος νὰ ἔμβη εἰς τὴν πίστιν
 “ τοῦ Θεοῦ, ἄς ἐμβαίῃ ἀνεμποδίστως· βιαίως ὅμως τινὰς
 “ Μουσουλμάνον νὰ μὴ κάμη. Ἄπὸ δὲ τὰς γυναῖκας ὅποια
 “ θελήσει νὰ ὑπανδρευθῇ Τούρκον, νὰ ἔρχηται μόνη τῆς εἰς τοῦ
 “ Θεοῦ τὴν κρίσιν νὰ δώσῃ τὴν ὁμολογίαν τῆς, χωρὶς τοῦτο
 “ καπίνι νὰ μὴ τὴν κόπτεται. Εἴτις ἐξ αὐτῶν ἤθελεν ἐπιπέσει
 “ εἰς σφάλμα, ἐκεῖνος προσωπικῶς του μόνον νὰ παιδεύεται,
 “ καὶ ὅχι τινὰς ἄλλος δι’ αὐτόν. Διὰ νυκτὸς νὰ περιπατῶσι
 “ ἔχωντες φανάρια ἢ φῶς μαζή τους, τινὰς νὰ μὴ τοὺς ἐμπι-
 “ δίξῃ· εἰς τὰ χωρία τους ναῖπης νὰ μὴ πηγαινῇ, ἀλλ’ εἴτις
 “ ἔχει κρίσιν καὶ ὑπόθεσιν ἐλευθέρως νὰ πηγαινῇ εἰς τὴν κρίσιν
 “ καὶ τινὰς νὰ μὴ τὸν ἐμποδίξῃ. Ἐκεῖνοι ὅπου συνάζουν τὰ
 “ δοσίματα καὶ χαράτζια, μόνον τὰ συνηθισμένα νὰ πέρνωσι
 “ οὐχὶ περισσότερον· κανέν μαγκίρι, χάρτζι, καὶ ταγὶ διὰ τὸ
 “ ἀλογόν τους, οὔτε διὰ τὰ φαγοπότια τους νὰ μὴ τοὺς δίδουν,
 “ ἀλλὰ νὰ τὰ ἀγοράζωσι μετὰ ἰδιά τους ἄσπρα. Τοὺς δὲ
 “ χρεώστας ὁ μπουμπασίρης εἰς ἄλυσον ἢ εἰς σκοτεινὸν τόπον
 “ νὰ μὴ τοὺς βάζουν ἄνευ τῆς γνώμης τῶν γερόντων καὶ τῶν
 “ προεστῶν τοῦ τόπου, καὶ εἰς τι θέλημα ἢ ὑπόθεσιν τους
 “ διορίσῃ ὁ καδὴς ἢ ὁ μπέης τους νὰ τὸ ἐξετάζωσιν ἂν ἦναι

“κατὰ τὴν κρίσιν καὶ νὰ διορίσωσι δραγομένον αὐτοὶ οἱ νησιώ-
 “ται ὅποιον θελήσωσι ταῖς βίγλαις, ὅπου βάνουσιν ὡς ἐξ
 “ἀρχῆς πάλιν νὰ βάνουσιν ὅποιους θέλουσι. Γιανίτζαροι
 “οὔτε γιασακτζίδες εἰς αὐτὰ τὰ νησιά νὰ μὴ πηγαίνωσι. Ἐκ
 “τούτων τῶν νησιωτῶν ὅποιον ἤθελον πειράξει ἢ τοῦ ἤθελεν
 “κάμει ζουλούμι εἶτε ὁ καδῆς; εἶτε ὁ μπέης ἢ ἄλλος τινὰς, καὶ
 “ἤθελε νὰ ἔλθῃ εἰς τὴν βασιλείαν μου διὰ νὰ ἐμφανίσῃ τὰς
 “ὑποθέσεις του νὰ ἐμβαινῇ εἰς ὅποιον ξύλον ἤθελεν εὔρει, καὶ
 “τινὰς οὔτε πασᾶς, οὔτε μπέης, οὔτε καδῆς νὰ μὴ τὸν ἐμποδίσῃ.
 “Εἰς τὰ χωράφια τοὺς ὅπου ἀναμεταξὺ των δίδουσι μὲ ἀπο-
 “κοπήν, καθὼς ἔχουσι συνήθειαν, τινὰς νὰ μὴ τοὺς ἐμποδίσῃ,
 “ἀλλὰ νὰ ἔχουν τὸ κύρος τοὺς καθὼς αὐτοὶ συνηθίζουσι. Ὅλα
 “ὅπου ἐγράφησαν εἰς τοῦτον τὸν Ἀκτιναμὲ νὰ ἔχουν τὸν τόπον
 “τοὺς, ὅλα νὰ κρατῶνται, καὶ ὅποιος δὲν ἤθελεν ὑποταχθῆ καὶ
 “κρατήσῃ τὸ κανονι μου, νὰ γίνεται παρ’ αὐτῶν γνωστὸς εἰς
 “τὴν βασιλείαν μου διὰ νὰ παιδεύηται. Οὕτως γράφω καὶ
 “οὕτως ὀρίζω. Τοῦ πάππου μου, τοῦ πατρός μου, τοῦ ἀδελ-
 “φοῦ μου τὸν Ἀκτιναμὲ ἔγραψα καὶ ἐγὼ καὶ τὸν ἀνανέωσα,
 “ὄν καὶ δέδωκα τῶν αὐτῶν νησιωτῶν διὰ νὰ περνῶσιν ὑπὸ τοῦ
 “μεγαλοτάτου ἰσκίου μου· ἔτσι ὠρισα ὅπου ὁ Ἀκτιναμὲς μου
 “δυνατὰ νὰ πιάνεται· ἀφ’ ὅσα γέγραφα εἴτις ἤθελε παραβῆ
 “ἓνα τὸ μικρότερον νὰ παιδεύηται· ἔτσι νὰ πράττητε.”

(γ.)

Ὁ ὀργανισμὸς τοῦ Ἀρείου-πάγου ὑπεγράφη τὴν 15 νοεμ-
 βρίου, ἀλλ’ ἡ συνέλευσις εἰργάσθη κατὰ τὰ σωζόμενα πρακτικά
 τῆς μέχρι τῆς 20. Ὅρα τὰ κατὰ τὴν ἀναγέννησιν τῆς Ἑλλάδος
 ὑπὸ Μάμουκα.

(δ.)

Δωδεκαμελῆ τὴν Ἀρχὴν ταύτην διατάττει ὁ ὀργανισμὸς τῆς,
 ἀλλὰ μὴ συμπεριλαμβανομένων τῶν δύο προέδρων τῆς. Τοῦτο
 δὲ ἐξάγεται ἐκ τοῦ α’ παραγράφου τοῦ β’ κεφαλαίου τοῦ ὀργα-
 νισμοῦ τῆς καὶ ἐκ τῶν πρακτικῶν τῆς συνεδριάσεως τῆς 17
 νοεμβρίου. Ὅρα τὰ κατὰ τὴν ἀναγέννησιν τῆς Ἑλλάδος ὑπὸ
 Μάμουκα.

(ε.)

Θ’ ἀπορήσουν ἴσως οἱ μεταγενέστεροι πῶς ἐμωράνθησαν εἰς
 τοιοῦτον βαθμὸν οἱ Ἄλβανοί, ἐν ᾧ ἐξεδίδοντο προκηρύξεις καὶ

ἦσαν καὶ τόσα ἄλλα φανερά δειγµατα τοῦ ἐθνικοῦ ἀγῶνος τῶν Ἑλλήνων. Ἄλλ' οἱ Ἀλβανοὶ οὔτε γράµµατα ἤξεύρουσι, οὔτε ἀνταποκρίσεις ἔχουσι, οὔτε φροντίζουν νὰ μάθωσι τί γίνεται ἄλλοῦ· ἂν δὲ ἤκουσαν τοιοῦτόν τι, τὸ ἐθεώρησαν ἢ ὡς ψευδὲς ἢ ὡς ἀναγκαῖον πρὸς ἀπάτην τῶν πολλῶν. Ἡ ἱστορία λέγει ὅτι οἱ Λακεδαιμόνιοι ἀμφίβαλλαν περὶ τῆς ἐπὶ τοῦ Θεμιστοκλέους κατασκευῆς τῶν μακρῶν τειχῶν τῶν Ἀθηνῶν, εἰς οὐ, ἀποτελειωθέντων, ἔμαθαν τὰ περὶ αὐτῶν παρὰ τοῦ Θεμιστοκλέους. Ἐχοντες τοιαῦτα παραδείγµατα διατί ν' ἀπορήσωσιν οἱ μεταγενέστεροι διὰ τὴν ἄγνοιαν τῶν Ἀλβανῶν;

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΚΣΤ.

(α.)

Λυθείσα ἡ πολιορκία τῆς ἀκροκορίνθου ἐπὶ τῆς διαβάσεως τοῦ κεχαγιάµπη ἐπανελήφθη ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν τοῦ καὶ πρὸ τῆς διαβάσεως ἀρχηγοῦ αὐτῆς Ἀναγνώστη Πετμεζᾶ. Τοῦτον διεδέχθη τὸν ὀκτώβριον ὁ Νικολὸς Σολιώτης, ἐπὶ τῆς ἀρχηγίας τοῦ ὁποίου κατεσχέθη ἡ περὶ ἧς ὁ λόγος θέσις.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΚΖ.

(α.)

Διακήρυξις τῆς Ἐθνικῆς συνελύσεως.

“ Ἀπόγονοι τοῦ σοφοῦ καὶ φιλανθρώπου ἔθνους τῶν Ἑλλήνων, σύγχρονοι τῶν νῦν πεφωτισμένων καὶ εὐνομουμένων λαῶν τῆς Εὐρώπης, καὶ θεαταὶ τῶν καλῶν, τὰ ὅποια οὗτοι ὑπὸ τὴν ἀδιάρρηκτον τῶν νόμων αἰγίδα ἀπολαμβάνουσιν, ἦτον ἀδύνατον πλέον νὰ ὑποφέρωµεν μέχρις ἀναλγησίας καὶ εὐηθείας τὴν σκληρὰν τοῦ Ὀθωμανικοῦ κράτους μάστιγα, ἣτις ἤδη τέσσαρας περίπου αἰῶνας ἐπάταξε τὰς κεφαλὰς ἡµῶν, καὶ ἀντὶ τοῦ λόγου τὴν θέλησιν ὡς νόμον γνωρίζουσα διώκει καὶ διέταττε τὰ πάντα δεσποτικῶς καὶ αὐτογνωµόνως. Μετὰ μακρὰν δουλείαν ἠναγκάσθηµεν τέλος πάντων νὰ λάβωµεν τὰ ὄπλα εἰς χεῖρας, καὶ νὰ ἐκδικήσωµεν ἑαυτοὺς καὶ τὴν πατρίδα ἡµῶν ὑπὸ µίαν τοιαύτην φρικτὴν καὶ ὡς πρὸς

“ τὴν ἀρχὴν αὐτῆς ἄδικον τυραννίαν, ἥτις οὐδεμίαν ἄλλην
 “ εἶχεν ὁμοίαν, ἢ καὶ δυναμένην ὁπωσοῦν μετ’ αὐτῆς νὰ παρα-
 “ βληθῆ δυναστείαν. Ὁ κατὰ τῶν Τούρκων πόλεμος ἡμῶν
 “ μακρὰν τοῦ νὰ στηρίζηται εἰς ἀρχὰς τινὰς δημαγωγικὰς καὶ
 “ στασιώδεις ἢ ἰδιωφελεῖς μέρους τινὸς τοῦ σύμπαντος Ἑλλη-
 “ νικοῦ ἔθνους σκοπούς, εἶναι πόλεμος ἔθνικός, πόλεμος ἱερός,
 “ τοῦ ὁποίου ἡ μόνη αἰτία εἶναι ἡ ἀνάκτησις τῶν δικαίων τῆς
 “ προσωπικῆς ἡμῶν ἐλευθερίας, τῆς ἰδιοκτησίας, καὶ τῆς τιμῆς,
 “ τὰ ὅποια, ἐν ᾧ τὴν σήμερον ὅλοι οἱ εὐνομούμενοι καὶ γειτο-
 “ νικοὶ λαοὶ τῆς Εὐρώπης τὰ χαίρουσιν, ἀπὸ ἡμᾶς μόνον ἢ
 “ σκληρὰ καὶ ἀπαραδεγμάτιστος τῶν Ὁθωμανῶν τυραννία
 “ ἐπροσπάθησε μὲ βίαν ν’ ἀφαιρέσῃ, καὶ ἐντὸς τοῦ στήθους
 “ ἡμῶν νὰ τὰ πνίξῃ. Εἶχομεν ἡμεῖς τάχα ὀλιγώτερον παρὰ
 “ τὰ λοιπὰ ἔθνη λόγον διὰ νὰ στερώμεθα ἐκείνων τῶν δικαίων,
 “ ἢ εἴμεθα φύσεως κατωτέρας καὶ ἀχρειαστέρας διὰ νὰ νομι-
 “ ζώμεθα ἀνάξιοι αὐτῶν καὶ καταδικασμένοι εἰς αἰώνιαν δου-
 “ λείαν, νὰ ἔρπωμεν ὡς κτήνη καὶ αὐτόματα εἰς τὴν ἄλογον
 “ θέλησιν ἐνὸς ἀπηνοῦς τυράννου, ὅστις ληστρικῶς καὶ ἄνευ
 “ τινὸς συνθήκης ἦλθε μακρόθεν νὰ μᾶς καθυποτάξῃ; δίκαια,
 “ τὰ ὅποια ἡ φύσις ἐνέσπειρε βαθέως εἰς τὴν καρδίαν τῶν ἀν-
 “ θρώπων, καὶ τὰ ὅποια οἱ νόμοι συμφῶνως μὲ τὴν φύσιν κα-
 “ θιέρωσαν, ὄχι τριῶν ἢ τεσσάρων ἀλλὰ καὶ χιλίων καὶ μυρίων
 “ αἰῶνων τυραννία δὲν δύναται νὰ ἐξαλείψῃ, καὶ ἂν ἢ ἡ βία ἢ ἡ
 “ ἰσχὺς πρὸς καιρὸν τὰ καταπλακώσῃ, ταῦτα πάλιν ἀπαλαίωτα
 “ καὶ ἀνεξάλειπτα καθ’ ἑαυτὰ ἢ ἰσχὺς εἰμπορεῖ νὰ ἀποκατα-
 “ στήσῃ καὶ ἀναδείξῃ οἷα καὶ πρότερον καὶ ἀπ’ αἰῶνων ἦσαν
 “ δίκαια τέλος πάντων, τὰ ὅποια δὲν ἐπαύσαμεν μὲ τὰ ὄπλα νὰ
 “ ὑπερασπιζώμεθα ἐντὸς τῆς Ἑλλάδος ὅπως οἱ καιροὶ καὶ αἱ
 “ περιστάσεις ἐπέτρεπαν.

“ Ἀπὸ τοιαύτας ἀρχὰς τῶν φυσικῶν δικαίων ὁρμώμενοι καὶ
 “ θέλοντες νὰ ἐξομοιωθῶμεν μὲ τοὺς λοιποὺς συναδελφούς μας
 “ Εὐρωπαίους Χριστιανοὺς ἐκινήσαμεν τὸν πόλεμον κατὰ τῶν
 “ Τούρκων, μᾶλλον δὲ τοὺς κατὰ μέρος πολέμους ἐνώσαντες
 “ ὁμοθυμαδὸν ἐκστρατεύσαμεν ἀποφασίσαντες ἢ νὰ ἐπιτύχω-
 “ μεν τὸν σκοπὸν μας καὶ νὰ διοικηθῶμεν μὲ νόμους δικαίους, ἢ
 “ νὰ χαθῶμεν ἐξ ὀλοκλήρου κρίνοντες ἀνάξιον νὰ ζῶμεν πλέον
 “ ἡμεῖς οἱ ἀπόγονοι τοῦ περικλεοῦς ἐκείνου ἔθνους τῶν Ἑλ-
 “ λήνων ὑπὸ δουλείαν τοιαύτην ἰδίαν μᾶλλον τῶν ἀλόγων ζῶων
 “ παρὰ τῶν λογικῶν ὄντων. Δέκα μῆνες ἤδη παρήλθαν ἀφ’

“ οὐ ἤρχισαμεν νὰ τρέχωμεν τοῦτο τὸ στάδιον τοῦ ἔθνικοῦ
 “ πολέμου. Ὁ ὑψιστος Θεὸς μᾶς ἐβοήθησε καίτοι ὄχι ἰκανὰ
 “ προπαρασκευασμένους εἰς τὸ τοιοῦτον μέγα τῶντι ἐπιχει-
 “ ρημα· τὰ ὄπλα μας ἐφάνησαν πολλαχού νικηφόρα, πλὴν καὶ
 “ πολλαχού εὖρον καὶ εἰσέτι εὐρίσκουσιν ἀντίστασιν ὄχι μικράν
 “ περιστάσεις ἐναντία μᾶς ἀπήντησαν, καὶ ταύτας νὰ ἐξομα-
 “ λίσωμεν ἕως ὥρας ἐνησχολούμεθα. “ Ὅθεν δὲν πρέπει νὰ
 “ φανῆ παράξενον ἂν ἄχρι τοῦδε ἀνεβιάλομεν τὴν πολιτικὴν
 “ τῆς πατρίδος μας διάταξιν, ἂν δὲν ἐπροφθάσαμεν νὰ κηρύξω-
 “ μεν τὴν ἀνεξαρτησίαν ἡμῶν καὶ νὰ ἀναφανώμεν ὡς ἔθνος
 “ ἐνώπιον πάντων τῶν εὐνομουμένων λαῶν καὶ ἀπάσης τῆς
 “ οἰκουμένης. Πρὶν περὶ τῆς φυσικῆς ἡμῶν ὑπάρξεως ὅπως οὖν
 “ βεβαιωθῶμεν, ἦτον ἀδύνατον νὰ σκεφθῶμεν καὶ περὶ τῆς
 “ πολιτικῆς. Ἐστῶσαν λοιπὸν τὰ εἰρημένα εἰς μὲν τοὺς ἄλ-
 “ λους ἰκανὴ ἀπολογία τῆς ἀναβολῆς μας, εἰς ἡμᾶς δὲ παρα-
 “ μυθία διὰ τὴν ἐπικρατήσασαν ἀταξίαν.

“ Ἡδη δὲ ὅτε αἱ ἐναντία περιστάσεις ἤρχισαν νὰ ἐξομαλί-
 “ ζωνται ἀπεφασίσαμεν ἢ μᾶλλον ἠναγκάσθημεν νὰ ὀργανί-
 “ σωμεν καὶ σύνταγμα πολιτικὸν τῆς Ἑλλάδος· καὶ πρῶτον
 “ μὲν κατὰ μέρος, οἷον τὸ τῆς Ἀνατολικῆς χέρσου Ἑλλάδος, τὸ
 “ τῆς Δυτικῆς χέρσου Ἑλλάδος, τὸ τῆς Πελοποννήσου, τὸ τῶν
 “ Νήσων, κ.τ.λ. Ἄλλ’ ἐπειδὴ ταῦτα ἀπέβλεπαν μᾶλλον τὰς
 “ μερικωτέρας σχέσεις, καθ’ ἃς ἐκάστη τῶν εἰρημένων ἐπαρχιῶν
 “ καὶ νήσων ὄφειλε νὰ διαταχθῆ καὶ διοικηθῆ, διὰ τοῦτο ἦτον
 “ ἀνάγκη πᾶσα ἐπομένως νὰ γενῆ καὶ ἐν ἄλλο γενικὸν προσω-
 “ ρινὸν πολίτευμα εἰς ὅλα τὰ πράγματα καὶ εἰς ὅλας τὰς ἐσω-
 “ τερικὰς καὶ ἐξωτερικὰς σχέσεις τῆς Ἑλλάδος ἐπεκτεινόμενον.
 “ Πρὸς τούτου τὴν κατασκευὴν καὶ σύνταξιν αἱ κατὰ μέρος
 “ ἐπαρχίαι καὶ νῆσοι ἔπεμψαν τοὺς πληρεξουσίου παραστά-
 “ τας τῶν οὗτοι λοιπὸν ἐν ἔθνικῇ συνουσίᾳ σκεφθέντες καὶ
 “ μελετήσαντες ἰκανῶς περὶ τῶν κοινῶν πραγμάτων ὠργά-
 “ νισαν μίαν προσωρινὴν διοίκησιν, καθ’ ἣν ἡ Ἑλλὰς ἅπασα
 “ μέλλει νὰ κυβερνηθῆ ἐφεξῆς. Ταύτην, καὶ ἀπλῶς μὲν ὡς ἐπὶ
 “ τῆς βάσεως τοῦ δικαίου καὶ τῶν ὀρθῶν νόμων ἐστηριγμένην,
 “ καὶ ἐν μέρει δὲ καθὸ ὠργανισμένην κοινῇ τῶν Ἑλλήνων γνώμη,
 “ ὀφείλουσιν ὅλοι οἱ λαοὶ κάτοικοι τῆς Ἑλλάδος ν’ ἀναγνωρί-
 “ ζῶσι μόνην ἐννομον καὶ ἔθνικὴν διοίκησιν ἀναλόγως
 “ προσφερόμενοι.

“ Τὰ συνιστώντα τὴν διοίκησιν σώματα εἶναι δύο· τὸ ἐκτελε-

“ στικὸν καὶ τὸ βουλευτικόν, ἀπὸ τὰ ὅποια διορίζεται καὶ τὸ
 “ δικαστικόν, ἀνεξάρτητον ὅμως ἀπὸ ἐκεῖνα διόλου.

“ Ταῦτα διακηρύττει ἡ ἔθνικὴ συνέλευσις πρὸς τὸ Πανε-
 “ λήνιον ἐν καὶ μόνον προσεπιφέρουσα, ὅτι αὐτῆς μὲν ἐπεραιώθη
 “ τὸ ἔργον καὶ διαλύεται σήμερον· ἔργον δὲ τοῦ Ἑλληνικοῦ
 “ λαοῦ καὶ χρέος εἶναι νὰ φανῇ εὐπειθῆς καὶ ὑπήκοος εἰς τοὺς
 “ νόμους καὶ τοὺς ἐκτελεστὰς ὑπουργοὺς τῶν νόμων. “ Ἕλληνες,
 “ εἶπατε πρὸ ὀλίγου ὅτι δὲν θέλετε δουλείαν, καὶ ὁ τύραννος
 “ χάνεται καθημέραν ἀπὸ τὸ μέσον σας· ἀλλὰ μόνη ἡ μεταξὺ
 “ σας ὁμόνοια καὶ ἀκριβῆς ὑποταγὴ εἰς τὴν διοίκησιν ἐμπορεῖ
 “ νὰ στερεώσῃ τὴν ἀνεξαρτησίαν σας. Εἶθε ὁ κραταῖος του
 “ Ὑψίστου βραχίων ν’ ἀνυψώσῃ καὶ ἀρχομένους καὶ ἄρχοντας,
 “ τὴν Ἑλλάδα ὀλόκληρον, πρὸς τὴν πάρεδρον αὐτοῦ σοφίαν,
 “ ὥστε ν’ ἀναγνωρίσωσι τ’ ἀληθῆ των ἀμοιβαῖα συμφέροντα·
 “ καὶ οἱ μὲν διὰ τῆς προνοίας, οἱ δὲ λαοὶ διὰ τῆς εὐπειθείας
 “ νὰ στερεώσωσι τῆς κοινῆς ἡμῶν πατρίδος τὴν πολυεύκτον
 “ εὐτυχίαν. Εἶθε! Εἶθε!”

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΚΗ.

(α.)

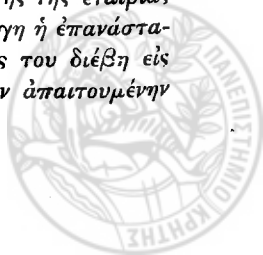
Κατ’ ἄλλους ὁ πασᾶς οὗτος ἐλέγετο Ἥσαςάνης.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Λ.

(α.)

Συζητεῖται εἰσέτι ἐν Ἑλλάδι ἂν ὁ Λυκούργος ἀνεδέχθη τὴν
 εἰς Χίον ἐκστρατείαν κατὰ διαταγὴν ἢ παρὰ διαταγὴν τοῦ Ὑψη-
 λάντου. Ὁ Λυκούργος δὲν ἔπαυσε διατεινόμενος μέχρι τέλους
 τῆς ζωῆς του ὅτι εἶχε τοιαύτην διαταγὴν. Ἴδου ἡ ἀλήθεια.

Ὁ Ἰωάννης Λαυρεντίου Ῥάλλης Χίος, μύστης τῆς εταιρίας
 τῶν Φιλικῶν, διέτριβεν ἐν Ὀδησσῶ ὅτε ἐξερράγη ἡ ἐπανάστα-
 σις. Ποθῶν τὴν ἀπελευθέρωσιν τῆς πατρίδος του διέβη εἰς
 Τρίκορφα τὸν μαῖον τοῦ 1821 καὶ λαβὼν τὴν ἀπαιτουμένην

“ Εὐχόμενος δέ σοι ὑγίαν καὶ τοῦ ποθουμένου ἀγαθὴν ἐκ-
 “ βασιν μένω

“ ὁ πατριώτης

“ Δημήτριος Ὑψηλάντης.”

“ Ἐκ Κορίνθου τὴν 21 δεκεμβρίου 1821.”

“ Τῷ Ὑψηλοτάτῳ καὶ θεοστηρίκτῳ Πρίγκιπι τῆς Δυτικῆς

“ Ἑλλάδος καὶ παντὸς Αἰγαίου Πελάγους Κ. Κ. Δημη-

“ τριῷ Ὑψηλάντῃ προσκυνητῶς.

“ Ὑψηλότατε Κύριε.

“ Κατὰ τὰς προσκυνητάς μοι ἐπιταγὰς τῆς πρὸ ὀλίγου φα-
 “ νεΐσης ἐπιστολῆς σας ἀνέβαλον εἰς εὐτυχεστέραν περίστασιν
 “ τὴν ἐκστρατείαν τῆς Χίου· μολονότι πατριώται τινες Χῖοι
 “ πρὸ πολλοῦ ἤδη εὐρισκόμενοι ἐνταῦθα δὲν ἔλειψαν νὰ μὲ
 “ παρακινήσωσιν εἰς τὴν ἐπιχειρήσιν ταύτην. Εὐχομαι ὅμως
 “ αἱ περιστάσεις τοῦ καιροῦ νὰ μὲ ὀδηγήσωσι ταχέως εἰς τὸ
 “ νὰ ἐπιχειρήσω σὺν Θεῷ καὶ τὸ ἀπαραίτητον τοῦτο χρέος
 “ μου κατὰ τὸν πόθον τῆς ψυχῆς μου. Ὁ Κ. Ῥάλλης ἀκολου-
 “ θῶν τὰς αὐτὰς διαταγὰς σας περὶ τῆς ἐκστρατείας ἀφέθη
 “ ἀπὸ τὰς δι’ αὐτὴν φροντίδας του κατὰ τὸ παρὸν ἕωσοῦ ὁ
 “ καιρὸς νὰ μᾶς διδάξῃ τὸ πρακτέον, καὶ ἔρχεται αὐτόθι εἰς
 “ προσκύνησίν σας.

“ Ἡ εἰς τὰ ἐνταῦθα διαγωγὴ του ἐστάθη τιμία καὶ εὐγενῆς
 “ καὶ ὄλαι του αἱ καθημεριναὶ ἀσχολίαι ἀπέβλεπον ἐν μόνον,
 “ τὸν ἱερόν καὶ γενναῖον σκοπὸν τῆς ἀπὸ τοῦ ζυγοῦ ἐλευθερώ-
 “ σεως τῆς φιλτάτης πατρίδος του. Ὅθεν ἐπήνεσα τὸν τει-
 “ οῦτον ζῆλόν του. Ταῦτα περὶ τούτου προσκυνητῶς, μένω δὲ
 “ τῆς ὑμετέρας θεοστηρίκτου ὑψηλότητος

“ Ταπεινὸς δοῦλος

“ ὁ ἀρχιστράτηγος τῆς Σάμου

“ Λογοθέτης Λυκούργος.”

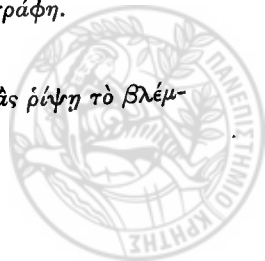
“ αὐκβ’ ἰανουαρίου κ’ Σάμος.”

(β.)

Ἡ κυβέρνησις ἔστειλε δέκα βομβοβόλους, πέντε βαρέα κα-
 νόνια καὶ τινὰς φιλέλληνας εἰς χρῆσιν αὐτῶν· ἀλλ’ ἡ βοήθεια
 αὕτη ἔφθασεν εἰς Ψαρὰ ἀφ’ οὗ ἡ Χίος κατεστράφη.

(γ.)

* Ἄν ἀνδρὸς χαρακτήρ ἐκ λόγου γνωρίζεται, ἅς ρίψῃ τὸ βλέμ-

μα ὁ ἀναγνώστης εἰς τὴν ἀκόλουθον τοῦ Μπουρνιᾶ ἐπιστολὴν πρὸς τὴν ἐφορίαν καὶ θὰ γνωρίσει ἐξ αὐτῆς τὸν ἄνδρα.

“Μανθάνω ὅτι τινὲς ἐδῶ ἀπὸ τοὺς μεγάλους καὶ πλουσίους ἢ μελετοῦν ἢ ἀποφασίζουσιν νὰ φύγουν φαμηλιαρικῶς. Εἰς τὴν αἰτίαν ν’ ἀποδώσω αὐτὸ τό κίνημα δὲν ἤξεύρω. Πλὴν προλαμβάνω νὰ σᾶς εἶπω ὅτι ὅσον τάχιστα νὰ ἐμποδίσετε ὄχι νὰ φύγουν ἀλλὰ καὶ ἂν τὸ ἐστοχάσθησαν διὰ νὰ μεταβληθοῦν καὶ νὰ μὴ μεταύγη πλέον ἀπὸ τὸ στόμα των, διότι ἢ καλοσύνη μου φθάνει ἕως εἰς ἓνα βαθμὸν, καὶ ἢ μπορῶ πλέον καὶ ἐγὼ, ὅταν παροργισθῶ, δι’ ὅσον δύναμαι νὰ κάμω. Ἴδού σᾶς λέγω ἐν περιλήψει τὴν ἰδέαν καὶ κρίνατε τὸ πρᾶγμα, ἐμποδίσατε τοὺς τοιοῦτους στοχασμοὺς διὰ νὰ μὴ καταντᾶ τὸ πρᾶγμα ἄσχημα καὶ ὑγιαίνειτε.

“ὁ ἀρχιστράτηγος Χίου Χατζῆ Ἀντώνης.”

“Τὴν 9 μαρτίου ἀπόγευμα.”

(δ.)

Ἡ πτώσις τῆς Χίου ἐπέφερε καὶ τὴν τοῦ Λυκούργου. Μόλις ἐπανήλθεν οὗτος εἰς τὰ ἴδια, καὶ οἱ τοῦ ἐναντίου κόμματος τὸν ἀπέκλεισαν ἐντὸς τῆς ἐν Καρλοβασίοις οἰκίας του, ἀλλὰ δὲν ἐδυνήθησαν νὰ τὸν συλλάβωσιν. Ἀποφυγὼν ὁ Λυκούργος τὰς χεῖρας αὐτῶν μετέβη εἰς Ἄργος, ὅπου ἔδρευε τότε ἡ κυβέρνησις· ἐκεῖ ἐφυλακίσθη ἐπὶ τῇ αἰτήσει τῶν παθόντων Χίων ὡς αἴτιος τῆς καταστροφῆς τῆς πατρίδος των· ἐπὶ δὲ τῆς εἰσβολῆς τοῦ Δράμαλη ἐδραπέτευσεν, ἐπανήλθεν εἰς Σάμον καὶ στρατολογήσας ἐκινήθη κατὰ τοῦ ἐπάρχου Μωραλῆ· ἀλλὰ, συγκρούσεως γενομένης ἐν τῇ κωμοπόλει τοῦ Πλατάνου, ἐνίκηθη καὶ κατέφυγεν εἰς Σαλαμίνα, ὅπου συνελήφθη κατὰ διαταγὴν τοῦ κοινου τῆς Ὑδρας ἐπὶ ἀποδόσει τριακοσίων χιλιάδων γροσίων, ἅτινα κατηγορεῖτο ὅτι ἤρπασεν ἀπὸ τοῦ ταμείου τῆς Σάμου ἐπὶ τῆς φυγῆς του· οὐδ’ ὀβολὸν δ’ εὐρόντες παρ’ αὐτῷ οἱ συλλαβόντες αὐτὸν Ὑδραῖοι τὸν ἀπήγαγαν εἰς Ὑδραν καὶ τὸν παρέδωκαν τοῖς τότε ἄρμοσταῖς πρὸς ἐξέτασιν. Οἱ ἄρμοσται δὲν ἤυραν τὴν κατηγορίαν ἀληθῆ· ἔχοντες δὲ κυρίαν ἐντολὴν νὰ λάβωσι παρὰ τῶν Σαμίων τὸν ἀναλογοῦντα ἔρανον εἰς χρῆσιν τοῦ στόλου καὶ ἀπελπισθέντες τοῦ νὰ τὸν εἰσπράξωσι διὰ τοῦ ἐπάρχου καὶ τῶν συστηθεισῶν παρ’ αὐτοῦ Ἀρχῶν ἀπέλυσαν τὸν ἐν τῷ πλοίῳ κρατούμενον Λυκούργον, καὶ διὰ τῆς δραστηρίου συμπράξεως αὐτοῦ ἐσύναξαν τὸν ἔρανον ἐντὸς τριῶν ἡμε-

ρῶν· τὸν ἐγκατέστησαν δὲ καὶ διοικητὴν τῆς Σάμου ἐπὶ τῇ αἰτήσει τοῦ ὑπερισχύσαντος τότε κόμματός του καὶ εἰς ἀμοιβὴν τῆς ἐπὶ τῇ συνάξει τοῦ ἑράνου ὑπηρεσίας του.

(ε.)

Παραπλέουσα ἐκείναις ταῖς ἡμέραις ἡ γολέττα τοῦ Τομπάζη τὰ θρακικὰ παράλια, εἶδεν ὑπὸ τι ἀκρωτήριο ἐλλιμενίζοντα πλοιάρια ἐχθρικὰ καὶ ἐπέπλευσεν· ἀλλ' οἱ ναῦται τῶν πλοιαρίων τούτων, ἀναβάντες εἰς τὸ ἀκρωτήριο, τόσον σφοδρῶς ἐτουφέκισαν τοὺς ἐπὶ τοῦ καταστρώματος τῆς γολέττας, ὥστε τοὺς ἠνάγκασαν ν' ἀπομακρυνθῶσιν ἄπρακτοι.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΔΒ.

(α.)

Περὶ τοῦ σπηλαίου τούτου ὄρα Κεφάλαιον ΝΕ.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΔΓ.

(α.)

Ἡ ἡμέρα κατέλαβε δύο Ἑλληνας ἔμπροσθεν τῆς περὶ ἧς ὁ λόγος πύλης καταγινομένους εἰς τὸ νὰ τὴν ρίψωσιν· εἰς αὐτῶν ὠνομάζετο Νικολῆς, ὑπηρετήσας ἄλλοτε ὡς στρατιώτης παρὰ τοῖς Γάλλοις. Ἐπειδὴ δὲ ὁ κίνδυνος ἐξ αἰτίας τοῦ φωτὸς τῆς ἡμέρας ἦτο μέγας, ἐκρύβησαν οἱ δύο οὗτοι ἐντὸς τινος ἀνοιχθείσης πρὸς τὴν πύλην ὀπῆς ἐπ' ἐλπίδι νὰ φύγωσιν ὑπὸ τὸ σκότος τῆς νυκτός· ἀλλ' ἡ ἀκρόπολις ἐφωτίσθη ἔξωθεν δι' ὅλης τῆς νυκτός ὑπὸ τῶν Τούρκων φοβουμένων νέαν ἔφοδον, καὶ διὰ τοῦτο δὲν ἐτόλμησαν οἱ δύο Ἕλληνες νὰ φύγωσι τὴν νύκτα. Τὴν δὲ ἀκόλουθον ἡμέραν ὁ μὲν Νικολῆς, δραμῶν αἰφνιδίως ὑπὸ τὸ πῦρ τῶν ἐχθρῶν, διεσώθη ἀβλαβής, ὁ δὲ ἄλλος ἐκτυπήθη κατακέφαλα. Μετ' ὀλίγας ἡμέρας δύο Ἕλληνες τῶν ἐντὸς τῆς ἀκροπόλεως, θέλοντες νὰ φύγωσιν, ἀπρωρήθησαν διὰ σχοινίου τὰ ἐξημερώματα· οἱ Τούρκοι τοὺς ἐνῆσαν καὶ τοὺς ἐτουφέκισαν· ὁ εἰς διεσώθη ὁ δὲ ἄλλος ἐφονεύθη· ἔφυγαν

ἐκείθεν μετ' αὐτοὺς καὶ τρεῖς τέσσαρες Ὀθωμανοὶ καὶ Ὀθωμανίδες.

(β.)

Ἴδου ἡ συνθήκη γραφεῖσα ὑπὸ τῶν πολιορκουμένων καὶ παραδεχθεῖσα ὑπὸ τῶν πολιορκητῶν.

“ Διὰ τοῦ παρόντος συμφωνητικοῦ γράμματος δῆλον γίνεται, ὅτι, ἐπειδὴ οἱ Ἕλληνες κάτοικοι τῆς ἐπαρχίας Ἀθηνῶν, ἐπασαστατήσαντες μᾶς ἐπολέμησαν, καὶ ἀφοῦ μᾶς ἀπέκλεισαν εἰς τὸ Φρούριον, μετὰ σταθερὰν ἐπιμονὴν ἀμφοτέρων τῶν μερῶν, καὶ μετὰ τὴν ὁποῖαν ὑπεφέραμεν σκληραγωγίαν, μᾶς ἔλλειψαν τὰ πρὸς τὸ ζῆν ἀναγκαῖα, καὶ κατὰ τὸν ἀνάκαθεν ὄρον ἐζήτησαν νὰ δώσωμεν ράϊ (ὑποταγὴν) εἰς αὐτούς, καὶ νὰ τοῖς παραδώσωμεν τὸ Φρούριον· καὶ ὅλοι ἡμεῖς οἱ μικροὶ καὶ μεγάλοι ἐστέρξαμεν τοῦτο, καὶ διὰ τοῦτο συνδιαλεχθέντες μετὰ τῶν ἀπεσταλμένων καὶ ἀπολύτων πληρεξουσίων τῆς Διοικήσεως τοῦ Ἑλληνικοῦ Ἔθνους (ὀνομαζομένης ἐνδόξου Γοβέρνου) ὑπὸ τὴν ὁποῖαν ὑπόκεινται οἱ εἰρημένοι Ἀθηναῖοι Ἕλληνες, τῶν ἐντίμων Κυρίων Ἀνδρέου Καλαμογάρτη καὶ Ἀλεξάνδρου Ἀξιώτου καὶ μετὰ τῶν δώδεκα Ἐφόρων τῶν Ἀθηνῶν καὶ μετὰ τῶν λοιπῶν Ὀπλαρχηγῶν ἐκάμαμεν τὰς ἀκολουθοῦσας συμφωνίας διακρινομένας κατ' ἄρθρον.

“ Α'. Νὰ δώσωμεν εἰς χεῖράς των τὰ ὄπλα τὰ ἐν τῷ Φρουρίῳ εὑρισκόμενα, κανόνια, μουρτάρια, καὶ ὅλα τὰ εἰς χεῖρας τῶν Ὀθωμανῶν εὑρισκόμενα ὄπλα καὶ χαρμπία χωρὶς νὰ κάμωμεν καμίαν ἀντίστασιν.

“ Β'. Μετὰ τὴν παράδοσιν αὐτῶν μέχρις ὅτου προμηθεύθωσιν ἄλλοσε, οἱ Ἕλληνες νὰ ἀσφαλίσωσι τὴν τιμὴν καὶ τὴν ζωὴν τῶν Ὀθωμανῶν, χωρὶς νὰ τοῖς προξενηθῇ παραμικρὰ ζημία ἢ βλάβη.

“ Γ'. Ἀπὸ τὰ εἰς χεῖρας τῶν Ὀθωμανῶν εὑρισκόμενα ἔπιπλα καὶ φορέματα νὰ λάβῃ ἐκάστη ὀθωμανικὴ οἰκογένεια μεθ' ἑαυτῆς ἀνὰ ἓν πᾶπλωμα, σινδόνιον, προσκέφαλον, καὶ σιλτὲ, καὶ κατασκευασμένα φορέματα συγκείμενα εἰς ἓν φορτίον· καὶ ἀνὰ δύο τεντζερέδες μὲ τὰ σκεπυσματὰ των, καὶ ἀνὰ δύο σαχάνια.

“ Δ'. Ἀπὸ τὰ εἰς χεῖρας τῶν Ὀθωμανῶν εὑρισκόμενα ἀδαμαντικά, χρυσαφικά, καὶ ἀργυρικά, καθὼς καὶ τὰ μετρητὰ χρήματα ὅσα μὲν εἶναι ἰδιωτῶν περιουσίαι, τὰ μὲν ἡμίση νὰ

“ λάβωμεν ἡμεῖς, τὰ δὲ ἄλλα ἡμίση νὰ τὰ παραδώσωμεν εἰς αὐτούς· ὅσα δὲ ἤθελεν ἀποδειχθῆ ὅτι εἶναι τῶν Ἑλλήνων περιουσίαι νὰ τὰ παραδίδωμεν εἰς αὐτούς σῶα χωρὶς νὰ τὰ μερίζωμεν.

“ Εἴ. Ἀφοῦ ἐξέλθωμεν τοῦ Φρουρίου ὅσοι τῶν Ὀθωμανῶν θελήσουν νὰ διατρίψωσιν εἰς τὴν πόλιν, νὰ ἔχουν τὴν ἀδειαν νὰ κατοικῶσιν ἀπαρεμποδίστως, καὶ νὰ μὴ παρενοχλῶνται ἀπὸ κανὲν μέρος· ὅσοι δὲ θελήσουν νὰ περάσουν εἰς τὴν Ἀσίαν, νὰ ἐπιβιβάζωνται εἰς πλοῖα ὑπὸ σημαίαν ἀγγλικήν, γαλλικὴν, καὶ αὐστριακὴν, καὶ νὰ μεταφέρονται ἐν ἀσφαλείᾳ· τὸν δὲ ἀπαιτούμενον ναῦλον τῶν πλοίων αὐτῶν, καὶ τὸ ἀναγκαῖον μὲ αὐτάρκειαν διὰ τὰ πρὸς τὸ ζῆν παξιμάδι καὶ τυρὶ εἰς τὸ διάστημα τῆς ὁδοιπορίας των νὰ παραδώσουν οἱ Ἕλληνες εἰς χεῖρας τῶν πλοιαρχῶν.

“ Ἀφοῦ ἐσυμβιβάσθημεν κατ’ αὐτὸν τὸν τρόπον, καὶ παρέδχθημεν ἐκάτερα τὰ μέρη τὰς συμφωνίας αὐτάς, ἐδόθη πρὸς ἡμᾶς ἐν ῥωμαϊκὸν συμφωνητικὸν ἔγγραφον, σφραγισμένον μὲ τὴν σφραγίδα τῆς ἐπαρχίας, καὶ ὑπογεγραμμένον μὲ τὰς ὑπογραφὰς τῶν διωρισμένων. Διὸ καὶ δίδεται πρὸς αὐτούς ἐκ μέρους ἡμῶν τὸ παρὸν ἐπίσημον ἐσφραγισμένον ἔγγραφον.
“ Τὴν 3 Σιαγὰλ 1227 (Τουρκ. ἔτ).”

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΛΕ.

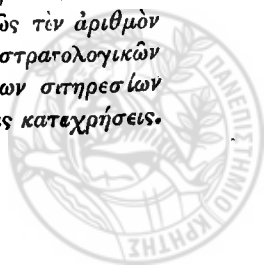
(α.)

Ὁ Πασάνος ἠλευθερώθη μετὰ ταῦτα ἐξαγορασθεὶς παρὰ τῆς γυναικὸς του.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΛΣΤ.

(α.)

Ελαβα τὰς πληροφορίας ταύτας παρὰ τοῦ συνεκστρατεύσαντος καὶ ἐπὶ τῆς πτώσεως τοῦ Ναυπλίου αἰχμαλωτισθέντος Ἀλήπασα. Ἀδύνατον νὰ γνωρίσῃ τις ἀκριβῶς τὴν ἀριθμὸν ἀτάκτου στρατοῦ διὰ τὴν παντελῆ ἔλλειψιν στρατολογικῶν καταλόγων. Οὐδὲ τὸ ποσὸν τῶν διανεμομένων σιτηρεσιῶν συντελεῖ εἰς γνώσιν τῆς ἀληθείας διὰ τὰς πολλὰς κατεχρήσεις.

(θ.)

Ἐπειδὴ ἡ ἄγουσα πρὸς τὴν Ἐπίδαυρον ἦτον ἀφύλακτος, ὠδευσαν οἱ ἐχθροὶ ἀκινδύνως πρὸς ἐκεῖνα τὰ μέρη εἰς προνομὴν ἐπροχώρησαν δὲ καὶ εἰς τὸ Λιγουριὸν καὶ τὸ ἔκαυσαν ἔκαυσαν καὶ τινα μοναστήρια· ἀλλ' οὐδαμοῦ εὗρισκαν τροφάς, ὥστε ἔβλαπταν, ἀλλὰ δὲν ὠφελοῦντο.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΛΖ.

(α.)

Ἴδου τὸ περὶ οὗ ὁ λόγος ἔγγραφον·

“ Ἡ Δυτικὴ Ἑλλάς ἔφθασεν εἰς ἀκμὴν τοιαύτην, καθ' ἣν
 “ μόνη ἢ γενικὴ συνδρομὴ καὶ προθυμία τῶν κατοίκων τῆς μὲ
 “ τὰ ὄπλα εἰς τὰς χεῖρας εἴμπορεῖ νὰ τὴν ἀσφαλίσῃ ἀπὸ τοῦ
 “ ἐχθροῦ τοὺς ὄνυχας. Ἄλλ' ἐπειδὴ αὕτη ἢ προθυμία (ἄνευ
 “ τῆς ὁποίας οὐδὲν γενναῖον κατορθοῦται) λείπει κατὰ τὸ
 “ παρὸν δι' ἐξωτερικὰς τινὰς αἰτίας, δὲν μένει ἄλλη καταφυγή,
 “ παρὰ τὸ νὰ γενῆ στρατήγημα ἐπιτήδειον νὰ ἀναβάλλῃ τὴν
 “ παροῦσαν ὀρμὴν τοῦ ἐχθροῦ, ἕως ὅτου νὰ γενῆ τρόπος νὰ
 “ συναχθῶσιν οἱ σκορπισμένοι Ἕλληνες. Τοιοῦτον στρατή-
 “ γημα δὲν εἶναι ἄλλο, παρὰ μία προσποιητικὴ διαπραγμα-
 “ τευσις προσκνήσεως, ἢ ὁποία ἐκτεινομένη εἰς μῆκος θέλει
 “ δώσει καιρὸν νὰ οἰκονομηθῶσι πρὸς τὸ συμφέρον τὰ πρῶγ-
 “ ματα. Κοινὴ γνώμη λοιπὸν ὅλων ἡμῶν τῶν ἐνταῦθα παρεν-
 “ ρεθέντων, διορίζεται ὁ Γενναϊότατος Στρατηγὸς Γεώργιος
 “ Νικολοῦ (ὁ Βαρνακιώτης) τοῦ ὁποίου ὁ ἄμεμπτος καὶ φιλε-
 “ λεύθερος χαρακτήρ σύρει ὅλων τὴν ἐμπιστοσύνην εἰς ἑαυτὸν,
 “ νὰ πραγματευθῆ τὸ εἰρημένον στρατήγημα, μεταχειριζόμενος
 “ πᾶν ὅ,τι ἢ φρόνησίς του ἠθέλε τὸν ὑπαγορεύσει, δια νὰ φθάσῃ
 “ εἰς τὸν σκοπὸν του, σκοπὸν κοινῶς παρὰ πάντων ἐγκρινόμενον
 “ καὶ ἐπιθυμούμενον, τοῦ νὰ κερδίσῃ δηλ. καιρὸν, καὶ ἐν τούτῳ
 “ νὰ προετοιμασθῶσι τὰ σωτήρια μέσα διὰ τὸ μετὰ ταῦτα.

- “ Α. Μαυροκορδάτος,
- “ Κωνστ. Καραπάνου,
- “ Ἰωάννης Τρικούπης,
- “ Σπυρ. Κουρκουμέλης,
- “ Ἀθανάσιος Ῥαζῆς,

“ Εὐθύμιος Βασιλάκης,
 “ Ν. Καρπούνης,
 “ Δημ. Πλατύκας,
 “ Πάνος Ῥάγκος,
 “ Γεώργιος Βαλτινός,
 “ Νικολάκης Δήλου.”

(β.)

Κατ' ἐκείνας τὰς ἡμέρας οἱ Μεσολογγῖται καὶ οἱ ὑπὸ τὸν Μακρῆν συνέλαβαν τουρκικὸν πλοῖον, πεσὸν εἰς τὰ ῥηχὰ πλησίον τῶν ἐκβολῶν τοῦ Εὐήνου καὶ μεταφέρον ἀπὸ Πατρῶν καὶ Πρεβέζης Τούρκους, λάφυρα καὶ χρήματα· καὶ τὰ μὲν ἐν τῷ πλοίῳ διηρπάγησαν, οἱ δὲ ἐν αὐτῷ Τούρκοι ὅλοι ἐν στόματι μαχαίρας ἀπέθαναν.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΔΗ.

(α.)

Ἴδου τὰ συλληφθέντα τρία γράμματα, καθὼς τότε μετεφρασθησαν, ἐν οἷς θὰ παρατηρήσει ὁ ἀναγνώστης τὴν φιλοψεύδειαν τοῦ γράφοντος·

“ Ἐκτὸς ὅτι ὁ ἀήττητος στόλος δὲν ἠμπορεῖ νὰ ἔμβῃ ἕως ὑπὸ τὸ φρούριον τοῦ Ναυπλίου διὰ τὸ ἀβαθὲς τῶν ὑδάτων, ἐβ-
 “ βαιώθημεν πρὸς τούτοις ὅτι εἰς τὸ καστέλι τοῦ Ναυπλίου
 “ εἶναι κεκρυμμένα ἕξ πυρπόλα πλοῖα τῶν ἀπίστων, καθὼς
 “ ἀκόμη ἄλλα δέκα εἰς Σπέτσας, τὰ ὅποια ἔχομεν καθαρὰν
 “ πληροφορίαν ὅτι ἔχουν ἐτοιμότητα. Ἄφ' ἧς στιγμῆς ὁ
 “ ἀήττητος στόλος ἔκαμε πανία ἀπὸ Πάτραν καὶ τριγυρίζομεν
 “ κατὰ ταῦτα τὰ μέρη, ἐξήντα καράβια τῶν ἀπίστων τρέχουν
 “ πάντοτε κατόπιν τοῦ στόλου μας, καὶ κατὰ ταύτην τὴν στιγ-
 “ μὴν ἄρχεται πάλιν ἡ ναυμαχία, καὶ εἰς τοιαύτας περιστάσεις
 “ τὸ νὰ ἔμβωμεν εἰς στενὰ μέρη ἠξέυρετε πολλὰ καλὰ εἶναι εἰς
 “ ἄκρον ἐπικίνδυνον. ” Ὅθεν ἡ Ἐψηλότης σου, καθὼς ἀνέκαθεν
 “ ἐφάνης πάντοτε ἀνδρείος καὶ πιστός, θέλεις ἐξακολουθεῖ καὶ
 “ εἰς τὸ ἐξῆς τὴν συνήθη σου αὐτὴν ἀνδρίαν καὶ πίστιν. Περὶ
 “ δὲ τροφῶν καὶ ἄλλων διὰ τὰ αὐτόσε ἀναγκαίων θέλωμεν
 “ φροντίσει καὶ πρὸς ἡσυχίαν σας.

“ Εγράφη ἡ παρούσα τῇ 5 μουχαρεμίου 1238 (12 Σεπτεμβρίου 1822).”

“ Μὲ ἄλλα μου γράμματα σᾶς ἔγραφοι ὅτι σᾶς στέλλονται δύο ἄλλα κηρύβια μὲ διαφόρων εἰδῶν τροφάς· αὐτὰ ὅμως ἀπαντήσαντα καθ’ ὑδὸν ἐναντίον τὸν ἄνεμον ἐπόδησαν καὶ ὑπήγαν πρὸς τὴν Σούδαν· κατόπιν ὅμως δὲν θέλομεν λείψει ὑπὸ τοῦ νὰ σᾶς στέλλωμεν.”

“ Δόξα τῷ Ὑψίστῳ Θεῷ πρὸ ἐνὸς μηνὸς ἤδη αἱ δυνάμεις τῆς Ῥούμελης πηγαίνουν ἀξιολογώτατα. Εἰς τὸ φρούριον λεγόμενον Σοῦλι ἐμβὰς ὁ ὑψηλότατος βαλῆς Ἰωαννίνων Ὁμέρ-πασᾶς κατεκυρίευσεν αὐτὸ καὶ καταφανίσας τοὺς ἐν αὐτῷ ἀπίστους, ἄλλους μὲν ἐφόνευσεν, ὀλίγους δὲ ἐξ αὐτῶν διέσκόρπισεν. Ἄντικρυς τῶν Πατρῶν εἰς τὸ Μεσολόγγι ἐλθόντες διάφοροι βεξηράδες κατεκυρίευσαν αὐτὰ τὰ μέρη. Αὕτη ἡ εἰδησις ἐφθασε πρὸς ἡμᾶς πρὸ δώδεκα ἡδὴ ἡμερῶν. Εἰδοποιεῖσθε πρὸς τούτοις ὅτι ὁ ὑψηλότατος Χουρσὶδ-πασᾶς ἔρχεται κατ’ αὐτὰς εἰς Μορέαν μὲ πλῆθος ἄπειρον στρατιωτῶν. Τὸ δὲ ἐν Κορίνθῳ ἀνίκητον στρατόπεδόν μας δὲν ἐπειράχθη τὸ παραμικρόν, καὶ κατ’ αὐτὰς ἔρχεται πρὸς τὸ μέρος τοῦ Ναυπλίου. Ταῦτα πληροφορηθέντες βεβαίως γνωστοποιοῦμεν καὶ πρὸς ὑμᾶς. Διὰ νὰ ἐμβάσωμεν τροφὰς εἰς τὸ φρούριον τοῦ Ναυπλίου ἐξεπλεύσαμεν ἀπὸ Πάτρας μὲ τὸν ἀήττητον στόλον, ἡμέρα παρασκευῆ, τῇ δεκάτῃ τρίτῃ τοῦ παρελθόντος μηνὸς ζιλχιζέ, καὶ διὰ τὸ ἐναντίον τῶν ἀνέμων μόλις ἐφθάσαμεν εἰς τὰ μέρη Ὑδρας καὶ Σπετσιῶν τῇ πέμπτῃ τοῦ τρέχοντος μουχαρεμίου, ἡμέρα παρασκευῆ. Ἐπειδὴ ὅμως ἐφάνησαν ἔως ὀγδοήντα κηρύβια τῶν ἀπίστων Ὑδραίων καὶ Σπετσιωτῶν ἔμπροσθεν τοῦ ἀήττητου στόλου, τὰ ὅποια ἐδείκνυον ὅτι ἤθελον νὰ ὀρμήσωσι καθ’ ἡμῶν, ἐκροτήσαμεν ναυμαχίαν, ἣτις διήρκεσε σχεδὸν ὥρας ἕξ καὶ εἰς τὴν ὁποίαν μὲ τὴν χάριν τοῦ Ὑψίστου καὶ μὲ τὴν βοήθειαν τοῦ ἐν ἀγίοις βασιλέως μας ἐβυθίσσαμεν διὰ τῶν πυροβόλων μας ἕξ κηρύβια, καὶ δύο ἄλλα, τὸ μὲν μὲ τρία, τὸ ἕτερον μὲ δύο κατάρτια ἐπυρπολήθησαν ἀπὸ τὸ σφοδρὸν τῶν ὅπλων μας πῦρ. Χάριτι Θεῆα πανταχόθεν ἔχομεν ἀγαθὰς ἀγγελίας, τὰς ὁποίας καὶ πληροφοροῦμεθα, καθὼς ἀκόμη σᾶς εἶναι γνωστὸς καὶ ὁ σφοδρὸς οὗτος πόλεμος τοῦ ἀήττητου στόλου

“κατὰ τῶν ἀπίστων, ἐν καιρῷ τῆς συγκροτήσεως τοῦ ὁποίου
 “ἐστάλη πρὸς ὑμᾶς τὸ παρὸν πλοῖον μὲ τὰς τροφάς, καὶ πάλιν
 “ὁ περίβλεπτος οὗτος στόλος θέλει πλεύσει κατὰ τῶν ἐχθρῶν,
 “τοὺς ὁποίους μὲ τὴν βοήθειαν τοῦ Ἐψίστου ἐλπίζω ὅτι
 “θέλομεν νικήσει καὶ καταφανίσει. Ἡ δὲ ὑψηλότης σας
 “δεομένη ὑπὲρ ἡμῶν καὶ τοῦ κράτους τοῦ ἀηττήτου στόλου μὲ
 “ὑποχρεοῖ καθ’ ὑπερβολήν.

“ Τῇ 9 τοῦ μουχαρεμίου 1238 (12 Σεπτεμβρίου 1822).”

(β.)

Ὀλίγον ἔλειψε νὰ χαθῆ ἡ Σύρα μετὰ τινὰς μῆνας ἐπὶ τῇ
 προφάσει τοῦ φανατισμοῦ τῆς καὶ τῆς ἐντεῦθεν τουρκολατρείας
 τῆς. Φασιώλης τις Ἐπτανήσιος βουλὴν ἔβαλε νὰ τὴν λεηλα-
 τήσῃ συνάξας ὑπὸ πρόσχημα θρησκευτικοῦ ζήλου πολλοὺς
 πολλαχόθεν Ἕλληνας τοὺς ἔφερεν ἐπὶ δύο πλοίων εἰς Σύραν·
 ἀλλ’ ἐπειδὴ οἱ κάτοικοι καὶ τοῦ ἑνὸς καὶ τοῦ ἄλλου δόγματος
 ἐκινδύνευαν ἐξίσου, ἀντέστησαν ὅλοι ἐκ συμφώνου, ἐπολέμησαν
 καὶ τοὺς ἀπεδιώξαν διὰ τῆς συμπράξεως αὐστριακοῦ πολεμι-
 κοῦ πλοίου εὐρεθέντος ἐν τῷ λιμένι. Ἐσκοτώθησαν δὲ καὶ
 τινες κατὰ τὴν περὶ ἧς ὁ λόγος ἀλληλομαχίαν. Ἄλλ’ οἱ περὶ
 τὸν Φασιώλην ἐπιμένοντες εἰς τὸν σκοπὸν τῶν, εὐρόντες καὶ
 ἄλλους ἐπὶ ἄρπαγῇ ἐτοιμοὺς, καὶ συμπληρωθέντος τοῦ ἀριθμοῦ
 εἰς δισχιλίους, ἐπανῆλθαν τὴν 10 Φεβρουαρίου εἰς Σύραν ἐπὶ
 πολλῶν πλοιαρίων, καὶ ἔκανσαν καὶ διήρπασάν τινὰς ἐπὶ τοῦ
 παραλίου ἀποθήκας. Καθ’ ἣν δὲ ὥραν ἔμελλαν νὰ πέσωσιν
 εἰς διαρπαγὴν καὶ αὐτῆς τῆς πόλεως κατέπλευσεν ἀγαθῇ τύχῃ
 τὸ γαλλικὸν πολεμικὸν πλοῖον Estafette καὶ διέσωσε τὴν κιν-
 δυνεύουσαν πόλιν, ἀναγκάσαν τοὺς δισχιλίους ληστοπειρατὰς
 νὰ φύγωσιν ἐκεῖθεν ἐπὶ τῶν πλοιαρίων τῶν. Ὁ ἀκούραστος
 κακούργος Φασιώλης ἦλθε καὶ τρίτην φορὰν εἰς Σύραν τὴν 4
 ἰουλίου ἐπὶ τινος βρικόκι 12 κανονίων ἐν συνοδίᾳ καὶ ἄλλων
 ὁμοίων του, καὶ διέδωκεν ὅτι ἐστάλη ὡς ἀστυνόμος παρὰ τῆς
 κυβερνήσεως· ἀλλ’ ὁ Δερυγῆς, ὅστις παρετήρει τὰ κινήματά
 του, ἔφθασεν εἰς Σύραν τὴν ὑστεραίαν ἐπὶ τῆς Μηδείας, συνε-
 λαβε τὸ βρικόκι, συνέλαβε καὶ τὸν Φασιώλην ἐντὸς ἰονίου τινὸς
 πλοίου κρυβέντα, καὶ τὸν ἀπέστειλε σιδηροδέσμιον εἰς τὰς
 ἰονίους Νήσους.

(γ.)

Μετ' ὀλίγας ἡμέρας ἀνεφάνη πανώλης ἐν Τήνῳ καὶ διεδόθη καὶ εἰς ἄλλα μέρη, ἀλλὰ δὲν διήρκεσε.

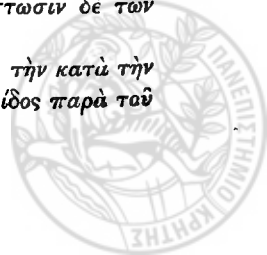
(δ.)

Ὁ κύριος Ν. Κοτζίᾱς λέγει ἐν τινι φυλλαδίῳ, ὅτι δὲν ἀποδίδω τὸν προσήκοντα ἔπαινον εἰς τοὺς Ψαριανούς· ἀλλ' ἡ συγγραφή μου ἀποδεικνύει τὸ ἐναντίον· εἶπε καὶ ἄλλα, ἀλλ' οὔτε εἰς αὐτὰ ἀπήντησα οὔτ' ἀπαντῶ· ἄλλοι ἀπήντησαν εἰς πολλά· ὅρα τὰ ἐν ἔτει 1857 δημοστευθέντα, ἦτοι Ἀνασκευὴν Τσαμαδοῦ. Τηλέγραφον τῶν Κυκλάδων 25 μαΐου. Ἀθηνῶν 30 ἰουνίου· 3 καὶ 7 ἰουλίου, 16 αὐγούστου, καὶ 11 Σεπτεμβρίου. Ἐλπίδα 22 νοεμβρίου, καὶ Ἐλληνα 18 μαΐου τοῦ 1858. Εἰς πρόχειρον δὲ φωτισμὸν τοῦ ἀναγνώστου ἐφ' οἷς ἐπικρίνεται ἡ ἱστορία, ἀρκούμαι νὰ βάλω ὑπ' ὄψιν αὐτοῦ μόνην τὴν ἐν τῷ φύλλῳ τῆς Ἀθηνᾶς τῆς 3 ἰουλίου 1857 διατριβὴν ἔχουσαν οὕτω·

“ Ὁ Κ. Κοτσίᾱς ἐξέδωκε κατ' αὐτὸς ἐπίκρισιν τῆς ἱστορίας τῆς Ἑλληνικῆς ἐπαναστάσεως, ἐν ἣ μέμφεται τὸν συγγραφέα αὐτῆς Κ. Τρικούπην ὡς μὴ ἀπονέμοντα ἔπαινον εἰς τοὺς Ψαριανούς διὰ τὰ κατὰ τὸν ἀγῶνα ἀνδραγαθημάτων των, ὡς θεωροῦντα τὸν ναύαρχον τῆς Ἰδρας γενικὸν ἀρχηγὸν τῆς θαλασσίου δυνάμεως, ὡς ἀποδίδοντα εἰς τινὰ ἄγγλον πλοίαρχον τὴν πρώτην ἰδέαν τῆς χρήσεως τῶν πυρπολικῶν, ὡς συμπεριλαβόντα ἐν τῇ διηγήσει τῶν ναυμαχιῶν ἡμαρτημένα τινά, ὡς παραφράζοντά τινὰ τῆς ἱστορίας τοῦ Γόρδωνος, καὶ ὡς μὴ ἀναφέροντα τὰς πηγὰς ὅθεν ἠρύσατο τὴν ὕλην.

“ Ἀνεγνώσαμεν καὶ ἡμεῖς ἐν καιρῷ, καὶ ἐπὶ τῇ ἐκδόσει τῆς περὶ ἧς ὁ λόγος ἐπικρίσεως διήλθομεν ἐκ νέου τὴν ἱστορίαν τοῦ Κ. Τρικούπη προσεκτικώτερον, καὶ ὅχι μόνον οὐδὲν οὐδαμοῦ εὔρομεν δικαιοῦν τοὺς λόγους τοῦ ἐπικριτοῦ ὡς πρὸς τὴν ὀλιγόρησιν τῶν ἀνδραγαθημάτων τῶν Ψαριανῶν, ἀλλ' ἐξ ἐναντίας παρετηρήσαμεν ὅτι πολλαχοῦ τῆς ἱστορίας ποιεῖ μετὰ πολλῶν ἐγκωμίων μνειάν αὐτῶν· εἰς πίστωσιν δὲ τῶν λεγομένων ἀντιγράφομεν τὰ ἐξῆς δύο τεμάχια.

“ Ἀναφέρων ὁ ἱστορικὸς ἐν τῷ ΛΗ' κεφαλαίῳ τὴν κατὰ τὴν Τένεδον κατάφλεξιν τῆς τουρκικῆς ὑποναυαρχίδος παρὰ ταῦ

“ ἐνδόξου Κανάρη, λέγει· ‘ὁ δὲ ἐχθρικός στόλος ἀνήχθη ὅλος
 “ ἐντρομος καὶ εἰσέπλευσε τὸν Ἑλλησποντον ταπεινωθεὶς
 “ κατέμπροσθεν τῶν ἐμπορικῶν πλοίων τῆς Ἑλλάδος, καὶ
 “ ἀφήσας τοὺς μεγαλοτόλμους ναύτας τῆς θαλασσοκράτορας·
 “ φόβος καὶ τρόμος κατέλαβε μετ’ αὐτὰ τὰ συμβάντα τὰς νή-
 “ σους καὶ τὰς παραθαλασσίους πόλεις τῆς αὐτοκρατορίας τὰς
 “ ὑπὸ Τούρκων κατοικουμένας· ἐν Σμύρῃ, ἐν Χίῳ, ἐν Μιτυ-
 “ λήνῃ, παντοῦ ἠγωνίζοντο οἱ Τούρκοι δι’ ὧν ἐδύναντο τρόπων
 “ ὄχι πλέον πῶς νὰ καταδιώξωσι τοὺς ἐχθροὺς των, ἀλλὰ πῶς
 “ ν’ ἀσφαλισθῶσιν ὑπὸ τῆς καταδιώξεως τῶν θαλασσιῶν τῆς
 “ Ἑλλάδος καὶ κυρίως τῶν γειτόνων των Ψαριανῶν, οἱ
 “ ὁποῖοι περιέπλεον ὡς θαλασσοκράτορες ὅλα τὰ παράλια,
 “ καταστρέφοντες, λεηλατοῦντες, καὶ ἐκφοβίζοντες τοὺς παρα-
 “ θαλασσίους ἐχθροὺς των.’

“ Καὶ ἐν τῷ κεφαλαίῳ ΜΔ’ διηγούμενος ὁ ἱστορικός τὴν εἰς
 “ τὰ ἀντικρὺ τῆς Σάμου παράλια τῆς Ἰωνίας ἀπόβασιν τῶν
 “ Ψαριανῶν λέγει· ‘τόσον δὲ φόβον διέσπειραν οἱ Ψαριανοὶ
 “ εἰς ὅλα ἐκεῖνα τὰ παράλια, ὥστε οἱ ἐν Σμύρῃ πρόξενοι τοὺς
 “ παρεκάλεσαν ν’ ἀπέχωσι πάσης ἐχθροπραξίας ἐντὸς τοῦ
 “ κόλπου ἐκείνου χάριν αὐτῶν, τοῦ ἐμπορίου καὶ τῶν ἐνοικούν-
 “ των χριστιανῶν· ἀφίνομεν τὸν τόπον ἤσυχον, ἀλλ’ ὑπό-
 “ φορον, ἀπεκρίθησαν ὑπερηφάνως οἱ Ψαριανοί.’

“ Τίς ἀναγνούς τὰ τεμάχια ταῦτα δύναται νὰ εἴπῃ, ὅτι ἡ
 “ ἱστορία τοῦ Κ. Τρικούπη δὲν ἀπονέμει τὸν προσήκοντα
 “ ἔπαινον εἰς τοὺς Ψαριανούς, καὶ δὲν τοὺς ἀναβιβάζει, οὕτως
 “ εἰπεῖν, ὑπεράνω τῶν ἄλλων κατὰ θάλασσαν ἐνδόξων συνα-
 “ γωνιστῶν αὐτῶν;

“ Ψευδές, κατὰ τὸν Κ. Κοτσιᾶν, ὅτι ὁ ναύαρχος Τομπάζης
 “ ἀνέφερεν ἐν τῷ ἐν τῇ ναυαρχίδι του συμβουλίῳ, ὅτι πλοί-
 “ αρχος ἄγγλος, ὃν συνήντησε κατὰ τὸν Καφηρέα, τὸν ἐσυμ-
 “ βούλευσε τὴν χρῆσιν τῶν πυρπολικῶν, ὅπως διηγεῖται ὁ Κ.
 “ Τρικούπης· προσθέτει δὲ ὁ Κ. Κοτσιᾶς, ὅτι ὁ πλοίαρχος
 “ Νικόδημος, διαλεχθεὶς μετὰ τοῦ Κ. Τρικούπη περὶ τούτου
 “ καὶ τινῶν ἄλλων ἐπεμελήθη νὰ τὸν ὑπαλλάξῃ τῆς ἀπάτης
 “ ταύτης, ἀλλὰ δὲν εἰσηκούσθη, εἰπόντος τοῦ Κ. Τρικούπη, ὅτι
 “ ἄνδρες ἀξιοπίστοι τὸν ἐβεβαίωσαν ὅτι οὕτως εἶχεν.

“ Ἄν οἱ ἐν τοῖς πράγμασι παρόντες εἶναι ἀξιοπιστότεροι
 “ τῶν ἀπόντων, εἶχε δίκαιον ὁ ἱστορικός νὰ προτιμήσῃ τῆς
 “ μαρτυρίας τοῦ ἀπόντος τὴν τῶν παρόντων καὶ αὐτηκόων, καὶ

“ τοιοῦτοι εἶναι οἱ διάσημοι κατὰ θάλασσαν ἀγωνισταί, Α.
 “ Κριεζῆς καὶ Γ. Σαχίνης, παρευρεθέντες ἐν τῷ συμβουλῷ καὶ
 “ διηγοῦμενοι καὶ νῦν τὸ ἀνέκδοτον τοῦτο· ἀλλ’ ὁ Κ. Τρικούπης
 “ ἀναφέρων αὐτὸ προσεπισημειοῖ ὅτι ‘ ἀκούσας ὁ ἐν τῷ συμ-
 “ βουλῷ ναύαρχος τῶν Ψαρῶν τοὺς λόγους τοῦ Τομπάζη
 “ εἶπεν, ὅτι καὶ ἐν τῇ νήσῳ του ἐγένετο λόγος περὶ πυρπολικῶν,
 “ ὥστε ὁ Κ. Τρικούπης ἱστορεῖ ὅτι προϋπήρχε τῆς ἀγγελίας
 “ τοῦ Ἀγγλοῦ ἡ ἰδέα αὕτη ἐν τῇ νήσῳ τῶν Ψαρῶν ἀποδίδει
 “ δὲ ἐν τῷ 13 κεφαλαίῳ εἰς τοὺς Ψαριανοὺς μόνους καὶ τὴν
 “ πρώτην παρασκευὴν καὶ τὴν πρώτην χρῆσιν αὐτῶν. Ἄλλα τὰ
 “ πυρπολικά δὲν ἐφανερώθησαν πρώτην φοράν, κατὰ τὸν Κ.
 “ Κοτσιᾶν, ἐπὶ τοῦ ἑλληνικοῦ ἀγῶνος, οὗτ’ ἐπὶ τῆς μεταξὺ
 “ Ῥώσων καὶ Τούρκων ναυμαχίας τοῦ Τσεσμέ· ἦσαν ἐν χρήσει,
 “ ὅπως ἐπέτρεπον οἱ καιροὶ ἐκεῖνοι, τὸν πέμπτον αἰῶνα πρὸ Χρι-
 “ στοῦ, κατὰ τὴν μαρτυρίαν τοῦ Θουκυδίδου, ἂν ὄχι ἀρχαιότερον.
 “ Ἡμαρτημένα τινὰ ἐν ταῖς περιγραφαῖς τῶν ναυμαχιῶν
 “ περιέχει, κατὰ τὸν Κ. Κοτσιᾶν, ἡ ἱστορία τοῦ Κ. Τρικούπη.
 “ Δὲν ἀποροῦμεν εἰς τοὺς λόγους τούτους, διότι καὶ αὐτοὶ οἱ
 “ αὐτόπται τῶν γεγονότων διαφόρως ἐκθέτουν αὐτὰ ὡς ἐπὶ τὸ
 “ πλεῖστον· ‘ οἱ παρόντες τοῖς ἔργοις,’ λέγει ὁ Θουκυδίδης, ‘ οὗτ’
 “ ‘ αὐτὰ περὶ τῶν αὐτῶν ἔλεγον, ἀλλ’ ὡς ἑκατέρων τις εὐνοίας
 “ ‘ ἢ μνήμης ἔχοι.’ καὶ ἡ εὐνοία τοῦ Κ. Κοτσιᾶ εἶναι κατα-
 “ φανής. Πιθανὸν νὰ παρεισήχθησαν ἡμαρτημένα τινὰ ἐν τῇ
 “ ἱστορίᾳ τοῦ Κ. Τρικούπη, καθὼς καὶ ἐν πάσῃ ἄλλῃ ἱστορικῇ
 “ συγγραφῇ, ἀλλὰ, καὶ ἂν παραδεχθῶμεν ὡς ἀληθῶς ἡμαρτη-
 “ μένα ὅσα ἀναφέρει ὁ Κ. Κοτσιᾶς, εἶναι καλῇ τύχῃ ὅλα
 “ μηδαμινῆς σημασίας· προσωπικὰ μᾶλλον ἢ πραγματικά,
 “ μηδαμῶς ἐπηρεάζοντα τὴν οὐσίαν καὶ τὸν χαρακτήρα τῶν
 “ πραγμάτων ὡς τοιαῦτα, καὶ μᾶλλον ἐπιβεβαιούντα ἢ ἐξα-
 “ σθενοῦντα τὴν ἀξιοπιστίαν τῶν ἐν τῷ συγγράμματι. Ἄλλ’ ὁ
 “ ἐπικριτῆς, καὶ τοι περὶ τῶν κατὰ θάλασσαν πραγματευόμε-
 “ νος, οὔτε κἄν ὅλων τῶν ὑπαρχόντων ἡμερολογίων φαίνεται
 “ λαβὼν γνώσιν, ἂν καὶ ὀλίγων. Ἦὸ εἰσέτι χειρόγραφον τοῦ
 “ ναυάρχου Σακτούρη βεβαίως δὲν ἀνέγνωσεν, ἀλλ’ οὐδὲ
 “ γνώσιν τῆς ὑπάρξεως αὐτοῦ εἶχεν, ὡς ἐκ τοῦ φυλλαδίου του
 “ καταδεικνύεται· δὲν διεξῆλθεν οὐδὲ τὸ τοῦ ναυάρχου Σαχίνη,
 “ καὶ τοι κατατεθειμένον ἐν τῇ δημοσίᾳ βιβλιοθήκῃ. Τοσοῦτον
 “ δὲ ἀτελῶς παρεσκευασμένος ἀποδύεται εἰς ἀγῶνα πρὸς συγ-
 “ γραφέα καὶ τὰ ἡμερολόγια ταῦτα διεξελθόντα, ὡς φαίνεται

“ ἐκ τῆς παραθέσεως, καὶ τὰς ἐκ μονομερείας πληροφορίας, ἐφ’
 “ ὧν ἐρείδεται ὁ Κ. Κοτσιᾶς, ἔχοντα, καθὼς αὐτὸς ὁ ἐπικριτὴς
 “ του ὁμολογεῖ, ἀπορῶν ἐν τῇ ἀπλότητί του πῶς ἐδυνήθη ὁ
 “ συγγραφεὺς, καὶ τοι ἔχων αὐτάς, νὰ διηγηθῆ συμβάντα τινὰ
 “ ἄλλοτρόπως.

“ Ὁ Κ. Τρικούπης παραφράζει τινὰ, κατὰ τὸν Κ. Κοτσιᾶν,
 “ τῆς ἱστορίας τοῦ Γόρδωνος.

“ Ἡ ἱστορία δὲν εἶναι ἐφεύρεσις· εἶναι διήγησις γεγονότων,
 “ καὶ χρέος τοῦ ἱστοριογραφοῦντος εἶναι νὰ μελετήσῃ τὰ παρ’
 “ ὄλων πρὸ αὐτοῦ γραφέντα· καὶ ὅσα μὲν εὖρη ὀρθά, νὰ παρα-
 “ λάβῃ, ὅσα δὲ ἐσφαλμένα, νὰ παραλείψῃ, τὰ δὲ νὰ συμ-
 “ πληρώσῃ ἢ νὰ διορθώσῃ· τοῦτο ἔπραξεν ἀκριβῶς ὁ Κ.
 “ Τρικούπης· ὁ δὲ ἐπικριτὴς, εἰς ἀπόδειξιν ὅτι μετέφρασεν ὁ Κ.
 “ Τρικούπης πολλὰ τοῦ Γόρδωνος, φέρει παραδείγματα ἀντιπα-
 “ ραθῆτων αὐτά· ἀλλὰ φέρει τὰ τοῦ Ἀγγλου εἰς τὴν πρωτότυπον
 “ αὐτοῦ γλώσσαν, ὥστε ὁ μὴ εἰδὼς ἀγγλικά οὐδεμίαν κρίσιν
 “ δύναται νὰ ἐπιφέρῃ· ἡμεῖς μετεγλωττίσαμεν καὶ ἐκδίδομεν
 “ τὸ πρῶτον παράδειγμα· του, καὶ λέγομεν ὅτι καὶ αὐτολεξεῖ
 “ ἂν μετέφραζε τὸ τεμάχιον τοῦτο ὁ Κ. Τρικούπης δὲν θὰ
 “ ἔσφαλλον, ἂν ἐθεώρει τὸ διήγημα ἀκριβές. Ἄλλ’ ὁ ἀναγνώστης
 “ θὰ παρατηρήσει ἐκ τῆς παραθέσεως ὅτι τὸ τοῦ Ἑλλήνος
 “ ἱστορικοῦ εἶναι πληρέστερον διήγημα. Ἴδου τὸ τοῦ Γόρ-
 “ δωνος· “Ὁ πλοίαρχος τούρκος ἐσκοτίσθη ἐκ τοῦ φόβου του
 “ “ (deprived by fear of all presence of mind) καὶ ἔρριψεν ἄγκυ-
 “ “ ραν ἐν τῷ ὄρμῳ τῆς Ἐρισσοῦ ὅπου παρέλαβε στρατεύματα·
 “ ἰδου καὶ τὸ τοῦ Κ. Τρικούπης· “Τὴν ἐσπέραν τῆς ἰδίας
 “ “ ἡμέρας τὸ δίκροτον ἔπλευσεν εἰς τὸν λιμένα τῆς Ἐρισσοῦ
 “ “ παρακολουθούμενον ὑπὸ τῶν ἑλληνικῶν πλοίων· ὁ πλοίαρχος
 “ “ τοῦ δικρότου, φοβούμενος νυκτερινὴν ἔφοδον κατὰ τοῦ πλοίου
 “ “ του, παρέλαβε τὴν ἰδίαν ἐσπέραν ἀπὸ τῆς ξηρᾶς ἱκανοὺς
 “ “ στρατιώτας τούρκους εἰς ὑπεράσπισίν του.” Ἦθελεν ὁ
 “ Κ. Κοτσιᾶς νὰ παραλείψῃ ὁ Κ. Τρικούπης τὸ γεγονός, διότι
 “ προγενέστερός του ἱστορικὸς τὸ ἐδιηγήθη, ἢ ἔπρεπε νὰ τὸ
 “ μεταποιήσῃ, ἵνα φανῆ πρωτότυπος ἐν πᾶσι;

“ Ἐλέγχει ὁ ἐπικριτὴς τὸν Κ. Τρικούπην ὡς μὴ ἀναφέροντα
 “ τοὺς περὶ τῆς ἐπαναστάσεως συγγράψαντας, ὅθεν ἠρύσατο
 “ τὴν ὕλην, καὶ ἀντιπαραθέτων τὸν τρόπον τοῦ γράφειν αὐτοῦ,
 “ ὡς πρὸς τὴν συλλογὴν τῆς ὕλης, πρὸς τὸν τοῦ Θεουκιδίδου,
 “ λέγει ὅτι ὁ μέγας οὗτος ἱστορικὸς ὁμολογεῖ τὰς πηγὰς. Καὶ

“ ἡμεῖς ἀνεγνώσαμεν τὸν Θουκυδίδην, ἀλλ’ οὐδαμοῦ εἶδομεν
 “ ν’ ἀναφέρῃ συγγραφεῖς οὓς ἐσυμβουλευθή· λέγει μόνον τάδε.
 “ ‘Τὰ δὲ ἔργα τῶν πραχθέντων ἐν τῷ πολέμῳ οὐκ ἐκ τοῦ παρα-
 “ ‘τυχόντος πυνθανόμενος ἠξίωσα γράφειν, οὐδ’ ὡς ἐμοὶ ἐδόκει,
 “ ‘ἀλλ’ οἷς τε αὐτὸς παρῆν καὶ παρὰ τῶν ἄλλων ὅσον δυνατὸν
 “ ‘ἀκριβείᾳ περὶ ἐκάστου ἐπεξελθῶν.’

“ * Ἄν ὁ ἐπικριτὴς πηγὰς ταύτας θεωρεῖ, τὰς αὐτὰς ἔχει καὶ
 “ ὁ Κ. Τρικούπης· ‘τοὺς λόγους τούτους,’ λέγει, ‘τοῦ ἱστορικοῦ
 “ ‘εἶχα καὶ ἐγὼ παντοτεινὸν ὀδηγόν μου συγγράφων.’ Καλῶς
 “ ἔχει βεβαίως ὁ γράφων ἀρχαίαν ἱστορίαν ν’ ἀναφέρῃ τοὺς
 “ συγγραφεῖς οὓς συμβουλευέται· ἀλλ’ ὁ γράφων τὴν σύγχρο-
 “ νόν του καὶ ἀρῦόμενος ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον τὴν ὕλην ἐκ στό-
 “ ματος χιλιάδων αὐτοπτῶν πῶς δύναται νὰ τηρήσῃ τοῦ
 “ κανόνα τούτου;

“ Προθέμενος ὁ Κ. Κοτσιᾶς νὰ διορθώσῃ σφάλματα ἄλλων
 “ πίπτει αὐτὸς εἰς τρανὰ σφάλματα. Ὁ Κ. Τρικούπης, λέγει,
 “ ἦλθεν εἰς τὴν Ἑλλάδα τὸ 1824· ἀλλὰ πάμπολλοι τῶν ἐν
 “ Ἀθήναις τὸν εἶδον κατὰ τὸ Μακρυνόρος, ὅπου καὶ συνέφαγον
 “ ἐπὶ τῆς ἐκεῖ ἐκστρατείας τοῦ Κ. Μαυροκορδάτου, τὸ 1822.
 “ Ἐν σελίδι δὲ 57 λέγει, ὅτι ἐν ᾧ ὁ Σαχτούρης ἀπαριθμῆί 40
 “ πλοῖα φορτηγὰ τοῦ ἐχθροῦ, ὁ Τρικούπης τὰ μεταποιεῖ εἰς 60,
 “ λέγων ὅτι ‘ἦσαν 40, ἐν οἷς καὶ 20 σακολέβαι·’ ὥστε ἡ πρό-
 “ θεσις ἐν, κατὰ τὸν Κ. Κοτσιᾶν, σημαίνει ἐνταῦθα σὺν!

“ Παραλείποντες δὲ χάριν συντομίας πολλὰ ἄλλα, λέγομεν,
 “ πρὸς χαρακτηρισμὸν τῆς ἐπικρίσεως, ὅτι ἀναγκαῖα καὶ
 “ διδακτικὴ εἶναι ἡ ἐπίκρισις παντὸς συγγράμματος γινομένη
 “ ἀπαθῶς, ἐπιστημόνως, ἐν πνεύματι φιλαληθείας, καλῆς
 “ πίστεως καὶ μετ’ εὐσχημοσύνης· ἀλλ’ ἡ ἀνὰ χεῖρας ἀμοιροῖ
 “ ἀτυχῶς παντὸς τοιοῦτου χαρακτηριστικοῦ μεμπτή δὲ ὡς
 “ τοιαύτη, καθίσταται μεμπτοτέρα καὶ ὡς ἀγενῶς προθεμένη, δι’
 “ ὧν μερῶν τοῦ συγγράμματος ἀποσιωπᾶ ἢ διαστρέφει, νὰ δια-
 “ τάρῃ καὶ διεγείρῃ κατὰ τοῦ συγγραφέως ἀδίκως καὶ παρα-
 “ λόγως ὀλόκληρον κοινότητα, διότι δὲν ἐμνημόνευσεν ἐν τῇ
 “ ἱστορίᾳ του, ὡς ὁ ἴδιος Κ. Κοτσιᾶς ὁμολογεῖ ἐν σελίδι 75,
 “ τινὸς τῶν συγγενῶν του, καὶ δὲν ὑπερεπήνεσέ τινος τῶν φί-
 “ λων του, μὴ συλλογισθεῖς ὅτι ἡ ἱστορία οὔτε ὀνοματολόγιον
 “ εἶναι, οὔτε λόγος πανηγυρικός.

“ Ἐπηνέθη καὶ ἐπαινέται τὸ σύγγραμμα τοῦ Κ. Τρικούπης
 “ ὑπὸ τῶν σοφῶν Ἀγγλίας, Γαλλίας, Γερμανίας καὶ Ἀμερικῆς

ἐν Χαλκίδι πρὸς τοὺς ἐν Ζητουνίῳ Τούρκους. Ἐξ αὐτῶν ὁ μὲν ἦτο Μωαμεθανός, οἱ δὲ δύο Ἕλληνες, ἐξ ὧν ὁ εἰς παπᾶς. Ὁ Ὀδυσσεὺς ἐθανάτωσεν αὐτεξουσίως καὶ ἀνεξετάστως καὶ τοὺς τρεῖς, τοὺς μὲν δύο κρεμάσας, τὸν δὲ παπᾶν κτίσας ὄρθιον.

(γ.)

Ὁ Σαρῆς ἀπήχθη εἰς Λάρισσαν, ὅπου καὶ ἐφυλακίσθη· ἀλλ' ἐπὶ τῷ θανάτῳ τοῦ Χουρσήδη συνέβη ταραχὴ ἐν ἐκείνῃ τῇ πόλει, ἠνοίχθησαν αἱ φυλακαί, ἔφυγεν, ἂν καὶ σιδηροδέσμιος, καὶ τὴν 20 δεκεμβρίου ἐξεφανερῶθη ἐν μέσῳ τῶν Ἀθηναίων.

(δ.)

Ἴδου τί ἔγραφεν ὁ Ὀδυσσεὺς τῷ Δυοβουνιώτῃ καὶ Διαμαντῇ περὶ τῆς φυγῆς τῶν ἐχθρῶν τὴν 22 νοεμβρίου.

“ Μάθετε ὅτι τοὺς Τούρκους ἐγὼ μὲ τουφέκι καὶ τὸ περισσό-
“ τερον μὲ ταῖς ψευτῖαις καὶ μὲ τὴν δύναμιν τοῦ Θεοῦ τοὺς
“ ἐκυνήγησα καὶ πᾶν κατὰ διαβόλου εἰς τὸ Ζητοῦνι.” . . . . .

(ε.)

Ὁ νεκρὸς τοῦ Χουρσήδη ἐξετάφη μετὰ ταῦτα, ἀπεκόπη ἡ κεφαλὴ του καὶ ἀπεκομίσθη ἐπὶ ἀργυροῦ πίνακος εἰς τὸν σουλτάνον.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Μ.

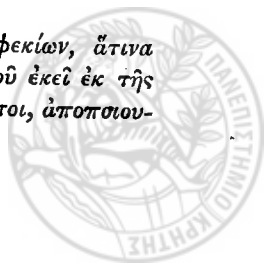
(α.)

Πλεκτὰς καλύβας ὀνομάζει τὰς τῶν ἀλιέων ὁ Θεόκριτος (ὄρα εἰδύλλιον “ ἀλιεῖς ”), τὰς περιγράφει δὲ οὕτως·

“ Ἰχθύος ἀγρευτῆρες ὁμῶς δύο κείντο γέροντες,
“ στρωσάμενοι βρῦον αὐδον ὑπὸ πλεκταῖς καλύβαισι,
“ κεκλιμένοι τοίχῳ τῷ φυλλίνῳ· . . . . .”

(β.)

Αἱ τουφεκολόγχοι αὐταὶ ἦσαν αἱ τῶν τουφεκίων, ἅτινα ἔφερον εἰς Μεσολόγγι ὁ Μαυροκορδάτος ἐπὶ τοῦ ἐκεῖ ἐκ τῆς ἀλλοδαπῆς κατάπλου του· ἔκειντο δὲ ὡς ἄχρηστοι, ἀποποσιου-

μένων τῶν μὴ τακτικῶν τὴν παρὰ τοῖς τακτικοῖς συνήθη χρῆσιν αὐτῶν· τὸν αὐτὸν καιρὸν ἀπεβιβάσθησαν εἰς Μεσολόγγι καὶ τὰ περὶ ὧν ὁ λόγος εὐρωπαϊκὰ τύμπανα.

(γ.)

Τὸ πλοῖον τοῦτο εἶναι τὸ ἀναφερόμενον ἐν ταῖς σημειώσεσι τοῦ ΛΖ κεφαλαίου ὑπὸ στοιχείον β'.

(δ.)

Ὁ Λόντος, ἐπὶ σκοπῶν νὰ κτυπήσῃ ἔξωθεν τοὺς πολιορκούοντας τὸ Μεσολόγγι, διεβίβασεν ἰκανὰς δυνάμεις ἐκ Βοστίτισης εἰς Τριζώνια καὶ ἐπροχώρησε μέχρι τῆς Γαβαλοῦς· ἀλλὰ διὰ τὰς ἐπικρατούσας τότε διαιρέσεις καὶ ζηλοτυπίας τῶν ὀπληρχηγῶν ἐκεῖνου τοῦ μέρους, ἐπανῆλθεν ἀπρακτος εἰς Πελοπόννησον, καὶ εἰσῆλθεν ἐκεῖθεν εἰς Μεσολόγγι.

(ε.)

Ὁ τότε ἄγνωστος ἄνθρωπος ἐγνώσθη μετὰ ταῦτα. Ἦτον Ἰωαννίτης καὶ ὠνομάζετο Γιάννης Γούναρης· ἠκολούθει δὲ τὸν Βρυώνην ὡς κυνηγός του καὶ συνείθιζε νὰ κυνηγᾷ ἀνυπόπτως πρὸς τὰ ἄκρα τῆς λίμνης θαλασσοπούλια. Ὁ Βρυώνης ἔμαθεν ὅτι οὗτος ἀνεκάλυψε τὸ μυστικόν, καὶ μὴ δυνηθεὶς νὰ τὸν συλλάβῃ φοβηθέντα καὶ μείναντα ἐν Μεσολογγίῳ μετὰ τὴν ἀποτυχίαν τῶν Τούρκων, ἔσφαξεν ἐπὶ τῆς εἰς Ἄρταν ἐπανόδου του, ἐπὶ τῇ ἐπιμόνῳ ἀπαιτήσῃ τῶν συνεστρατευσάντων καὶ παθόντων, τὴν ἐκεῖ γυναῖκα καὶ τὰ παιδιά του. Ὁ ἄνθρωπος οὗτος ἔγεινε, μετὰ τὴν σφαγὴν τῶν φιλτάτων του, μοναχός, καὶ διὰ τῆς ἐλεημοσύνης τῶν Χριστιανῶν ἀνεκαίνισε τὴν ἐπὶ τῆς μεταξὺ Μεσολογγίου καὶ Βραχωρίου Κλεισούρας ἐκκλησίαν τῆς Θεοτόκου τῆς Ἐλεούσης, καὶ ἐκεῖ ἐτελείωσε τὰς ἡμέρας του, δίδων νερὸν τοῖς διαβάταις καὶ διὰ τῶν μικρῶν δωρημάτων αὐτῶν ποριζόμενος τὰ πρὸς τὸ ζῆν.

ΠΑΡΟΡΑΜΑΤΑ.

Σελίς.	Στίχος.	ἀντί	ἀνάγνωθι
4	13	Μπαλάσκας	Παλάσκας
13	27	ἐγκατελείφθη ἐκτός	Ἐγκατελείφθη παρὰ πάντων ἐκτός
18	24	μέρος αὐτῆς	αὐτήν
22	9	τουρκοαιγυπτιακός	τουρκοαιγύπτιος
23	14	αὐξηθεῖς	αὐξηθεῖς
43	25	αἱ οἰκογένειαι τῶν ἀναγκαζόμεναι	ταὶ οἰκογενεῖαι τῶν ἀναγκαζόμενας
47	35	διατήρησῃ	τηρήσῃ
52	11	πειθανάγκασιν	πειθανάγκην
56	2	συνθήκην ἐπὶ	συνθήκην (α) ἐπὶ
59	33	(β)	(α δίς)
64	19	Τρικόρφων (α).	Τρικόρφων.
75	5	ἐγκλεισθέντες καὶ καλόγηροι	καὶ καλόγηροι ἐγκλεισθέντες
77	12	παντέρημον	πανέρημον
97	25	ἐρημονήσιον	ἐρημονήσιον
175	6	Πωλωνός	Πολωνός
214	6	μετάβασιν	μεταβίβασιν
221	6	λειψυδρουῦντες	λειψυδρευόντες
224	10	ὑπήκοον	ἐπήκοον
236	21	αὐτοὶ καὶ ἄλλοι	καὶ ἄλλοι αὐτῶν
240	32	πράξις	σύμβασις
247	27	ἦσαν	ὄντες
249	5	αἱ γυναῖκες	αἱ γυναῖκες,
255	12	εἰς Πλάκαν	κατὰ τὴν Πλάκαν
266	25	ἡ ἐχθρικός	ὁ ἐχθρικός
269	28	τοὺς ἑκαίαν	τὴν ἑκαίαν
271	23	ἡ ἐν αὐτῷ	ἡ ἐν αὐτῇ
291	9	ἐπενέγκοντα	ἐπενεγκόντα
293	16	ἐφοπλίσθησαν	ἐφοπλίσθησαν
334	13	συμπαρέλαβαν	συμπεριέλαβαν
335	14	τῶν	τῶν
343	32	πλάτης	πλάτος
361	6	μακρύτερον	μακρότερον
367	1	Κουγίας	Κουγιάς.

Τέλος

τοῦ δευτέρου τόμου.

